

سہید سابق

بیروباوہری ٹیسلامی

بہ کوردی کردنی:
زیبار عزیزخان مهاجیر

به ناوی خوی به خشندهی میهره بان

بیروباوه‌ری ئیسلامی

نووسینی:

سه‌ید سابق

به‌کوردی کردنی:

زیبار عه‌زیزخان مهاجیر

پیناسی کتیب

ناوی کتیب : بیرو باوهری ئیسلامی

نووسینی : سهید سابق

وهرگیرانی : زیبار عهزیزخان مهاجیر

نهخشهسازی : مهاجر محمد طاهر

بهرگ : بهرکات قورتاس

بلاوکار : نووسینگی کاروان

نۆره و سالی چاپ : یهکهه ۲۰۲۲

تیراژ : ۱۰۰۰ دانه

له بهرپوه بهرا بهتی گشتی کتیبخانه گشتیهکان ژماره‌ی سپاردنی (۸۶۹) ی بو سالی (۲۰۱۹) ی پیدراوه.

هه موو مافیکی ئەم بهرهمه بو وهرگیر پاریزراوه.

ناونیشان: دینا، سۆران، کوردستان. بو پهوهندی کردن: ۰۷۵۰۲۲۸۲۹۹۵

Karwancenter18@gmail.com

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

پېشەكى ۋە رىكېر

سوپاس و ستايشى له سەرەتا و كۆتا ھەر بۇ پەرۋەردىگارى جىھانىانە، درود و سلاو لەسەر گىانى پاكى سەرۋەرمان محەمەد (درود و سلاوى خاى لىيى)، و لەسەر ياران و شوپىنكە وتوانى تا پۆزى دوايى.

خوينەرى ھىژا و خۆشەويست، ئەم كىتپە شاكارىكە لە بابەتى خۇيدا، ئەويش تاوتويكردن و خستەنەپرووى ديد و بىرۈپاۋەرى ئىسلامىيە، بەشئوۋەيەكى وا پىك و پىك و جوان، كە تىنويىتى مرۆف دەشكىنى، لە ئاست گەورەيى پەيامى ئىسلامدا دەۋەستى، مافى تەۋاۋ بە كايەكانى بىرۈپاۋەردەدات، تا پاددەيەك كە مرۆف پىي دەگاتە دلئىيى تەۋاۋ كە پەيامى ئىسلام تۈنويىتە مافى شايسىتە بە گەورەيى خاى پەرۋەردىگار بدات، كە ھەر ئەۋ خاى تاك و تەنھا و بى ھاۋەل و بەدەيىنەر و پۆزىدەر و فەرمانپەرۋاىە، لە بەرامبەردا پىگەى مرۆفئىشى ديارىكردوۋە، كە بەرزترىن پلە برىتپىيە لە گەيشتنى بە بەندايەتى تەۋاۋ بۇ خاى پاىەبەرز و بالادەست.

بىرۈپاۋەرى پاست و پەۋان ۋەك ئاۋىكى سازگارە، كە مايەى بەردەۋامى ژيانىكى كامەران و ئاسۈيەكى گەش و ئارامى ناخ و دەروونە، بىرۈپاۋەردە پىۋىستە بۇ دامەزراۋەيى كار و كردهۋەكان، ۋەك چۆن بناغە پىۋىستە بۇ پراگرتنى دىۋار.

ئەم كىتپە لەۋە بەھىزترە، بەندە بتوانى بە چەند دىپىكى كورت ۋەسفى بكات، بۇيە تكام وايە خوينەر بە وردى و ھىۋاشى قول بىتتەۋە لە ناخى پەيامى ئەم كىتپەدا^(۱).

(۱) شاىەنى باسە؛ بۇ رافەى ئايەتەكانى قورئانى پىرۆز سوودم بىنىۋە لە: تەفسىرى ئاسان بۇ تىگەيشتنى قورئان، نووسىنى بورھان محمد آمىن.

سوپاس و پێزانینی خۆم ئاراسته‌ی پێژدار: (م. مهاجر محمد طاهر، و م. سه‌ره‌نگ
عه‌بدلواحید) ده‌که‌م، به‌هۆی هه‌لسانیان به‌ ئه‌رکی پێداچوونه‌وه و هه‌له‌چنینی ئه‌م
په‌رتوکه‌م.

بیگومان سه‌رکه‌وتن هه‌ر له‌ خواوه‌یه، پشت و په‌نام هه‌ر ئه‌وه، هه‌رده‌م هه‌ژاری به‌ر
ده‌رگای ئه‌وم.

زێبار عه‌زیزخان مهاجیر

سۆران

پیشہ کی

- ٹیسلام ٹیمان و کردارہ.
- مانای ٹیمان.
- یه کیتی بیروباوہر.
- بۆچی بیروباوہر تاقانہ و نہ گۆرہ؟
- رپبازی پیغمبهران له بانگہواز کردن بۆ ٹیمان.
- لادان له رپبازی پیغمبهران و شوینہوارہ کھی.
- پیویستی گہرانہوہ بۆ نویکردنہوہی بانگہواز کردن بۆ ٹیمان.

○ ئیسلام ئیمان و کرداره:

ئیسلام ئاینی خوییه، خوی گه‌وره به سروش بۆ محهمد (درود و سلّوی خوی لیّی) ناردوویتی، ئیسلام ئیمان و کرداره.

○ **ئیمان:** گوزارشت له بیروبوآوه‌ری ده‌کات، ئەو بنجینانه پیکدینیت که پرسیا و یاساکانی ئیسلامی له‌سه‌ر داده‌م‌زری، لق و پۆپه‌کانی ئیسلام لی گه‌لّاله.

○ **کردار:** گوزارشت له شەریعت ده‌کات، و ئەو لق و پۆپانه پیکدینیت که له ئیمان و بیروبوآوه‌ری گه‌لّاله ده‌بن.

ئیمان و کردار یان بیروبوآوه‌ری و شەریعت هر دوکیان به‌یه‌که‌وه به‌سترون، وه‌ک چۆن به‌روبوم به‌ دره‌خته‌وه به‌ستراوه، یان ئەنجامه‌کان به‌ هۆکاره‌کانه‌وه په‌یوه‌ستن، ناکامه‌کان به‌ پیشه‌کییه‌کانه‌وه وابه‌سته‌ن.

جا له‌به‌ر ئەم وابه‌سته‌بوونه تۆکمه‌یه، له زۆربه‌ی ئایه‌ته‌کانی قورئانی پیرۆزدا ئیمان به‌ کرداره‌وه په‌یوه‌سته.

﴿وَبَشِّرِ الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ أَنَّ لَهُمْ جَنَّاتٍ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ﴾^۱. واته:
 ("ئه‌ی پیغه‌مبه‌ر (درود و سلّوی خوی لیّی) مژده‌ بده‌ به‌وانه‌ی که باوه‌ریان هیناوه و کارو کرده‌وه چاکه‌کانیان ئەنجامداوه به‌وه‌ی باخه‌کانی به‌هه‌شت که چه‌نده‌ها روبار به‌ژێر دره‌خت و به‌ناو باخه‌کانیدا ده‌روات).

﴿مَنْ عَمِلَ صَالِحًا مِنْ ذَكَرٍ أَوْ أَنْتَى وَهُوَ مُؤْمِنٌ فَلَنُحْيِيَنَّهٗ حَيَاةً طَيِّبَةً وَلَنَجْزِيَنَّهُمْ أَجْرَهُمْ بِأَحْسَنِ مَا كَانُوا يَعْمَلُونَ﴾^۲. واته: (ئه‌وه‌ی کارو کرده‌وه‌ی چاکه‌ی کردییت، پیاو بیّت یان

(۱) سوهرتی به‌قه‌ره، ئایه‌تی: ۲۵.

(۲) سوهرتی نه‌حل، ئایه‌تی: ۹۶.

ئافرهت، له کاتیکیدا بروادار بیټ، سویند به خوا به ژیانیکی کامهران و ئاسووده له دنیا دا ده پزین، له قیامه تیشدا پاداشتیان به جوانتر ددهینه وه له وهی که ئەوان دهیانکرد.

﴿إِنَّ الدِّينَ أَمْنٌ وَعَمَلُوا الصَّالِحَاتِ سَيَجْعَلُ لَهُمُ الرَّحْمَنُ وُدًّا﴾^(۱). واته: (بهراستی ئەوانه ی که باوهریان هیناوه و کارو کرده وه چاکه کانیان ئەنجامداوه، له ئاینده دا خوی میهره بان سۆزو خوشه ویستی و ریژی "تایه تیان" بو ئاماده ده کات، "ههروه ها له لایه ن فریشته کان و ئیمانداران و نیشه جیکانی به هه شته وه" خوشه ویست و ریژدارن).

○ مانای ئیمان یان بیروبووهر (*):

مانای ئیمان و بیروبووهر شه شت پیکه خات و له خزی ده گریټ:

یه که م: ناسینی خوا، و ئاشنابوون به ناوه پیروز و سیفته به رزه کانی، ناسینی به لگه کانی بوونی ئەو، سیما و دیمه نه کانی گه وره یی ئەو له گه ردوون و سروشتدا.

دووه م: ئاشنابوون به ئەودییو سروشت، یان ناسینی جیهانی نه بینراو، و ئەو هیزه چاکه خوازه ی تیدایه، که خوی له فریشته کاندایه بینیته وه، و ئەو هیزه خراپه خوازه ی تیدایه که شهیتان و جنۆکه خراپه کانی تر پیکه ده هینن، ههروه ها ناسینی ئەو جنۆکه و رۆحانه ی له م جیهانه دان.

سییه م: ئاشنابوون به کتیه کانی خوا، که خوی گه وره دایبه زاندوون بو دیاریکردنی مه شخه ل و نیشانه کانی حه ق و نا حه ق، چاکه و خراپه، حه لال و حه رام، جوان و ناشرین.

(۱) سوهرتی مه ریه م، ئایه تی: ۹۶.

(*) **بیروبووهر (عه قیده):** بریتیه له به راستدانانی شتیک به بی گومان و دوودلی. به مانای ئیمان دیت. دهوتریت: بروام وایه، واته: ئیمانم پپی هیه. ئیمان به مانای به راستدانانیش دیت. دهوتریت برۆای به و شته هیه، واته: به راستی داناوه به جوړیک که گومانی لی نییه.

چاره‌م: ناسینی پیغه‌مبه‌ران و په‌یامبه‌رانی خوا، که خوی گه‌وره هه‌لیبژاردوون تا بینه ریبه‌ری پینیشاندەر، و سه‌رکرده‌ی خه‌لک بۆ به‌ره‌وخواچوون.

پینجه‌م: ئاشنابوون به‌ دواپۆژ، و ئەو زیندوو‌بوونه‌وه و سزا و پاداشت و به‌هه‌شت و دۆزه‌خه‌ی تئیدا‌یه.

شه‌شه‌م: ئاشنابوون به‌ قه‌ده‌ر، که سیسته‌می گه‌ردوون له‌ دروستکردن و مشورگی‌پیدا له‌سه‌ری ده‌روات.

○ یه‌کیتی بیروباوه‌ر:

ئهم مانایه‌ی ئیمان، بریتیه‌ی له‌و بیروباوه‌ره‌ی خوی مه‌زن له‌ دوو تو‌یی کتیه‌کانیدا دایبه‌زاندوو‌ه و پیغه‌مبه‌ر و په‌یامبه‌رانی پی‌ ره‌وانه‌ کردوو‌ه، و کردوو‌یه‌تیه‌ پاسپارده‌ له‌ نیو پیشینان و پاشینان.

ئهمه‌ یه‌ک بیروباوه‌ره‌، به‌ گۆرانی کات یان شوین یاخود تاک و نه‌ته‌وه و گه‌لان ناگۆردرین. ﴿شَرَعَ لَكُمْ مِنَ الدِّينِ مَا وَصَّى بِهِ نُوحًا وَالَّذِي أَوْحَيْنَا إِلَيْكَ وَمَا وَصَّيْنَا بِهِ إِبْرَاهِيمَ وَمُوسَى وَعِيسَى أَنْ أَقِيمُوا الدِّينَ وَلَا تَتَفَرَّقُوا فِيهِ﴾^(۱). واته‌: (رپیازی ئاین و به‌رنامه‌ی ژایانی بۆ داناون، هه‌روه‌ک بۆ نووح‌ ی دانابوو و هه‌ر به‌و شیوه‌یه‌ قورئانیشی بۆ تو‌ ئه‌ی محمه‌د (درود و سلاوی خوی لی‌پ) وه‌حی و نیگا کردوو‌ه، و به‌ ئیبراهیم و موسا و عیسا‌شی را‌گه‌یاندوو‌ه که رپیازی ئاین و یه‌کخواناسی به‌ر نه‌ده‌ن و له‌سه‌ری پایه‌دار بن).

ئهو ئاینه‌ی خوا بۆ ئیمه‌ی داناوه‌ و ئیمه‌ی پی‌ پاسپاردوو‌ه، هه‌روه‌ک چۆن پیغه‌مبه‌رانی پی‌شوو‌ی پی‌راسپارد - بریتیه‌ی له‌ بنچینه‌ی بیروباوه‌ر و یاسا‌کانی ئیمان، نه‌وه‌ک لق و

(۱) سو‌رته‌ی شورا، ئایه‌ته‌ی: ۱۳.

پۆپه‌کانی ئاین و یاسا کردارییه‌کانی "جا هەر گەل و ئومەتیک یاسای کرداری خۆی هەبووه، که گونجاوبوو له‌گەڵ بارودۆخ و په‌وش و ئاستی هزری و پۆحیه‌که‌ی.
﴿لَكُلِّ جَعَلْنَا مِنْكُمْ شِرْعَةً وَمِنْهَاجًا﴾. واته: (بۆ هەر لایه‌كتان "موسلمانان و خاوه‌ن کتێبه‌کان" به‌رنامه و پرۆگرامی تایبه‌تمان بریارداوه).

○ بۆچی بیروبوهر تاقانه و نه‌گۆره:

خوای گه‌وره ئه‌م بیروبوهره‌ی بۆ تێکرای مرقایه‌تی داناوه، نه‌گۆره و بۆ گشت سه‌رده‌مه‌کانه "ئهمه‌ش له‌به‌ر ئه‌وه‌ی کاریگه‌ری و شوینه‌واری پوونی هه‌یه، سوود و که‌لکی دیاری هه‌یه له‌ ژیا‌نی تا‌ک و کۆمه‌لانی خه‌لکدا.

■ **ناسینی خوا:** ده‌کرێ بیه‌ته هۆی هه‌لقولانی هه‌سته چاکه‌کان و بیدارکردنه‌وه‌ی هه‌سته خێرخوازه‌کان، به‌هره‌ی خوا به‌چاودێر زانین به‌سه‌ر خوده‌وه گه‌شه پێده‌دات، هانی ده‌روون ده‌دات تا هه‌ولبه‌دات بۆ ئه‌نجامدانی کاری چاک و به‌رز، مرقۆ ده‌گێرێته‌وه له‌ ئه‌نجامدانی کاری خراپ و په‌ست و نزم.

■ **ئاشنابوون به‌ فریشته‌کان:** هانی ئاده‌میزاد ده‌دات تا خۆی به‌وان بچوینی و هاریکار بێ له‌گه‌لێان له‌سه‌ر راستی و چاکه. هه‌روه‌ک پالنه‌ر ده‌بێ بۆ هۆشیاری ته‌واو و بیداری کامل. به‌مه‌ش ته‌نها چاکه له‌ مرقۆ ده‌پشکوێته‌وه، و ته‌نیا له‌ پیناو ئامانجیکی پیروژ هه‌لسوکه‌وت ده‌کات و تێده‌کۆشی.

■ **ناسینی کتێبه‌کانی خوا:** بریتیه‌ له‌ ئاشنابوون به‌ په‌یره‌و و به‌رنامه‌ی پۆشن، که خوا بۆ مرقۆی داناوه، تا به‌پۆیشن له‌سه‌ری بگاته کاملیه‌ مادی و په‌وشتیه‌که‌ی.

- **ناسینی پیغه مبهان:** مه بهست لئی رۆیشتنه له سه ر پێبازه که یان، و خۆ پازاندنه وه به رهوشته که یان و شوین پی هه لگرتنیانه، به ویپیه ی ئه وان گوزارشت له به ها چاکه کان و ژیا نی پاک ده که ن، که خوا بۆ خه لکی ویستوو ه.
- **ئاشنا بوون به دوا رۆژ:** به هیزترین پالنه ره بۆ ئه نجامدانی کاری چاک و واز هێنان له خرا په.
- **ئاشنا بوون به قه ده ر:** کۆمه له هیز و وزه و توانایه ک به ئاده میزاد ده به خشی، که به هۆیه وه به ره نگاری گشت سزا و ئاسته نگ و سه ختییه کان ده بیته وه، و پرو دا وه مه زنه کانی له لا بچوک ده بیته وه.

ئا به م شیوه یه به پرو نی ده رده که وی، مه بهست له بیرو باوهر "پاکسازی کردنه له هه لسو که وت و پاک کردنه وه ی ناخ و ده روون و ئا راسته کردنییه تی به ره و نمونه ی با لا – سه رباری ئه وه ی ئه مانه راستی چه سپا وه کانن. ئه وا به به رزترین زانیاری مرۆیی داده نری، ئه گه ر به ره های ی به رزترین زانیاری نه بی.

جا پاکسازی کردن بۆ ره فتاری تاکه کان، له ریگه ی چاندنی بیرو باوهری ئاینی، یه کیک له گه وره ترین شیوا ز و ئامرازی په ره ده یی.

له بهر ئه وه ی ئایین ده سه لاتی به سه ر دل و ده رووندا هه یه، کاریگه ری له سه ر هه ست و سوژه کان هه یه، خه ریکه له رووی کاریگه ری و جیکه وته وه هه یه کیک تر له ئامرازه کان هاوشانی نه بی، که زانا و دانا و فه یله سوف و په ره ره کاران دایانه یئا وه.

چاندنی بیرو باوهر له ناخ و ده رووندا، بریتییه له نمونه ترین ریگه بۆ دۆزینه وه ی ره گه زی چاک، تا بتوانی رۆلی خۆی له ژیا ندا به ته واوی بگه یی، به پیژه یه کی زۆر مه زنیش به شدار بی له ئاشنا کردنی به وه ی چاکتر و رۆشنتره.

له بهر ئه وهی ئه م جۆره پهروه ردهیه، بهرگی جوانی و کاملببون به بهر ژیاندا دهکات، به سییه ری خوشه ویستی و ناشتی سایه ی بۆ دهکات.

هه ر کاتیك خوشه ویستی و عه شق زال بوو، دژایه تی و دژبه ری لاده چی و ناكوکی نامینی، یه کببون و هه ماهه نگی جیگای مملانی ده گریتته وه، خه لک له یه کتر نزیك ده بنه وه و هوگری یه ک ده بن، تا ک تیده کوشی بۆ چاکه و بهرژه وهندی کو مه ل، کو مه ل سور ده بی له سه ر چاککردن و به خته وه کردنی تا ک.

دواتر دانایی به پوونی ده رده که وی له وهی ئیمان کراوه ته شتیکی گشتی و هه میشه یی، و خوای گه وه هیه نه وه و ئومه تیکی بی پیغه مبه ر نه کردوه، که بانگیان بکات بۆ ئه م ئیمان ه و ره گ و ریشه کانی ئه م بیروباوه ره قول بکه نه وه.

زۆر جار ئه م بانگه وازه له دوای گهنده لبوونی ویزدانی مروقه وه ده هات، ئه مه ش دوای ئه وهی هه موو به ها بالاکان تیکده شکان، ده رکه وت مروقه زۆر پیویستی به موعجیزه (ده رئاسا) یه ک هه یه تا بیگی پیته وه سه ر سروشته سه لامه ته که ی " بۆ ئه وهی شیابوی بۆ ئاوه دان کردنه وهی زه وی، توانای هه لگرتنی سپارده ی ژیانی هه بی.

بیگومان ئه م بیروباوه ره پۆحه بۆ هه ر تاکیك، به هویه وه ژیانی چاک و خوش به رپیده کات، به له ده ستدانی ده مرئ، به جوړیک که پۆحی ده مرئ، ته نانته ئه و پووناکیه یه ئه گه ر مروقه له ئاستیدا کویر بوو، ئه وا له نیو رپچکه کانی ژیان و دۆل و شیوه کانی گو مراییدا ویل ده بی.

﴿أَوْ مِنْ كَانَ مِيْنَا فَأَحْبَبْنَاهُ وَجَعَلْنَا لَهُ نُورًا يَمْشِي بِهِ فِي النَّاسِ كَمَنْ مَثَلُهُ فِي الظُّلُمَاتِ لَيْسَ

بِخَارِجٍ مِنْهَا﴾^(۱). واته: (ئایا ئه و که سه ی که مردوو بوو "به هوئی بی باوه رپه وه"، ئینجا "به هوئی ئیمان ه وه" زیندوو مان کرده وه و نوور و پووناکیه کمان بۆ ساز کرد له ژیانیدا "که قورئانه" له ناو خه لکیدا پیی ده روات و هه لس و که وتی پیده کات "هانده رپتی بۆ هه موو چاکه یه ک و

(۱) سو رته تی نه نعام، ئایه تی: ۱۲۲.

دهیگپریتتهوه له ههموو خراپهیهك، ئایا ئهه كهسه" وهكو ئهوه وایه كه لهناو تاریکیه كاندا گیری خواردوه و لئی دهرناچیت).

بهراستی بیروبو اوهر سهرچاوهی سۆزه چاكهكانه، روینهری ههسته بهرزهكانه، كانگای جۆش و خروشه پیروژهكانه" ههرچی چاكهیه لهوهوه سهرچاوه دهگری، ههرچی باشهیه بۆی دهگهپریتتهوه.

قورئانی پیروژ" کاتیک لهبارهی کرداره چاكهكانهوه دهووی، ئهوا له پیشهنگی کرداره چاكهكاندا باسی بیروبو اوهر دهکات وهك ئهه و بنجینهیهی كه چاكهکانی تری لئییه وه لق و پۆپ دهکهن و لهسهری گهئاله دهبن. خوای پاك و بهرز دهفهرموویت:

﴿لَيْسَ الْبِرَّ أَنْ تُولُوا وَجُوهَكُمْ قِبَلَ الْمَشْرِقِ وَالْمَغْرِبِ وَلَكِنَّ الْبِرَّ مَنْ آمَنَ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ
وَالْمَلَائِكَةِ وَالْكِتَابِ وَالتَّيْبِينَ وَأَتَى الْمَالَ عَلَى حُبِّهِ ذَوِي الْقُرْبَىٰ وَالْيَتَامَىٰ وَالْمَسَاكِينَ وَابْنَ
السَّبِيلِ وَالسَّائِلِينَ وَفِي الرِّقَابِ وَأَقَامَ الصَّلَاةَ وَآتَى الزَّكَاةَ وَالْمُوفُونَ بِعَهْدِهِمْ إِذَا عَاهَدُوا
وَالصَّابِرِينَ فِي الْبَأْسَاءِ وَالضَّرَّاءِ وَحِينَ الْبَأْسِ أُولَئِكَ الَّذِينَ صَدَقُوا وَأُولَئِكَ هُمُ الْمُتَّقُونَ﴾^(۱)

واته: (کرداری چاك و کاری باش تهنه بریتی نییه له رووکردنتان بهرهو روژههلات و روژئاوا "چونکه جولهکه زور لهسهه گۆرانی قبیله دووان و پرو پاگهندهی زۆریان کرد"، بهلکو کرداری چاك و کاری باش بریتیه لهوهی كه ئادهمیزاد باوهری هیناییت به خواو به روژی دوایی و به فریشتهکان و به کتیبهکان و به پیغهمبهران، ههروهها مال و سامانی بهخشی بیت لهگهله خۆشهویستیدا بۆی بهخزمان و ههتیوان و ههژاران و ریواران و داواکاران و له پیناوی ئازادکردنی بهندهکاندا" ههروهها نوژی بهچاکی ئهنجام داییت و زه کاتیشی له مال و سامانی دهرکردییت و ئهوانهی وهفادارین به پهیمانهکانیان کاتیک پهیمانان داییت، ئهوانهش که

(۱) سورتهی بهقهه، ئایهتی: ۱۷۷.

له کاتی نه‌داری و هه‌ژاری و نه‌خۆشی و ناخۆشی و کاتی جه‌نگ و شه‌رو شه‌ردا ئارامگرن، ئا ئه‌وانه که‌سانێکن راستیان کردووه و هه‌ر ئه‌وانه‌شن پارێزکار و خواناس و دیندارن).

○ رِیازی پیغه‌مبه‌ران له بانگه‌وازکردن بو ئیمان:

پیغه‌مبه‌ران ئه‌م بیروبوواوه‌ریان بو خه‌لك ده‌خسته‌پوو، به‌شیاویکی زۆر ساده و ساکار و ژیریژانه. سه‌رنجی ئه‌وانیان راده‌کێشا بو نیشانه‌کانی ده‌سه‌لاتی خوا له ئاسمانه‌کان و زه‌ویدا. ژیری ئه‌وانیان بیدار ده‌کرده‌وه بو بیرکردنه‌وه له نیشانه و به‌لگه‌کانی خوا. سروشتی ئه‌وانیان هۆشیار ده‌کرده‌وه بو په‌یبردن به‌و دینداریه‌ی له هه‌ستیاندا چی‌نراوه، هه‌سته‌ی ئه‌وه‌یان لای ئه‌وان دروست ده‌کرد که هه‌ست به جیهانی ئه‌ودییو ئه‌م جیهانه‌ی مادیه‌ی بکه‌ن. پیغه‌مبه‌ری خوا (درود و سلّوی خوی لی‌بی) له‌سه‌ر ئه‌م رِیسیانه‌ ده‌پویشت و ئه‌م بیروبوواوه‌ری له ناخی تاکه‌کانی ئومه‌ته‌که‌یدا ده‌چاند، سه‌رنجه‌کانی راده‌کێشا و هه‌زه‌کانی ئاراسته‌ ده‌کرد و ژیرییه‌کانی بیدار ده‌کرده‌وه و سروشته‌کانی به‌ئاگا ده‌هینایه‌وه، ئه‌م چی‌نراوه‌ی به‌ ئاوی په‌روه‌رده و گه‌شه‌ ئاوده‌دا تا ده‌گه‌یشته‌ ئه‌وپه‌ری سه‌رکه‌وتن، به‌مه‌ش توانای ئومه‌ت له بته‌په‌رستی و هاوبه‌شدانانه‌وه بگوازیته‌وه سه‌ر بیروبوواوه‌ری یه‌کخواناسی. ده‌له‌کانی پر کرد له ئیمان و دلنیا‌یی، هه‌روه‌ک چۆن توانی هاوه‌لانی بکاته سه‌رکرده له چاکسازی و پیشه‌وا له چاکه‌کاریدا، نه‌وه‌یه‌کی هینایه‌ کایه که شانازی بکات به ئیمان و ده‌ستگه‌ری به راستی. جا ئه‌م نه‌وه‌یه وه‌ک خۆر بوو بو دنیا و ئاسوده‌یی بوو بو خه‌لك!

خوای گه‌وره گه‌واهی پیشه‌نگبون و نایابی بو ئه‌م نه‌وه‌یه‌ی داوه، جا فه‌رمویه‌تی:

﴿كُنْتُمْ خَيْرَ أُمَّةٍ أُخْرِجَتْ لِلنَّاسِ تَأْمُرُونَ بِالْمَعْرُوفِ وَتَنْهَوْنَ عَنِ الْمُنْكَرِ وَتُؤْمِنُونَ بِاللَّهِ﴾^{۱)}

واته: ("به‌راستی" ئیوه چاکترین ئومه‌تیکن که "بو سوودی" خه‌لکی هیناونه‌ته مه‌یدانه‌وه،

(۱) سوهرتی ئالی عیمران، ئایه‌تی: ۱۱۰.

چونکه فرمان به چاکه ددهن و قهدهغهی خراپه ده کهن و باوهری دامه زراوتان به خوا دههین).

ئیمان هه ندیک له هاوه لانی ئه وهنده بهرز کردبووه وه، تا پله یه که ده یانوت: سویند به خوا، ئه گهر په رده لاجیی و خوای گه وره به چاوی سه ر ببینم، ئه وا هیچ شتیک له دلنیا بیم زیاد ناکات.

له فهرموودهی حارسی کوپی مالیکی ئه نساری (خوا لئی پازی بی) وینه یه کی دره وشاوه مان بۆ خراوه ته پروو له م ئیمان ه.

حارسه به لای پیغه مبه ری خوادا (درود و سلاوی خوای لییی) تیپه ری، پیغه مبه ر پیی فهرموو:

ئهی حارسه ئه م به یانییه چۆنیت؟

وتی: بوومه ته ئیمانداریکی راسته قینه.

فهرمووی: سه رنجی ئه وه بده که چی ده لئی. هه ر شتیک راستینه و حه قیقه تیکی هه یه،

که واته حه قیقه تی ئیمان ه که ت چییه؟

وتی: ده روونم وازی له دونیا هیناوه. شه وه که م به بیداری به پیکرد. پۆژه که شم به

تینویتی تیپه پاند. وه که ئه وهی ته ختی په روه ردگارم به به رزی ببینم. وه که ئه وهی سه یری

به هه شتیه کان بکه م سه ردانی یه کتر بکه ن له به هه شت و سه یری دۆزه خیه کان بکه م هاوار و

نالهیان لیپه لیبستی.

فهرمووی: ئهی حارسه راستیه که ت زانیوه و پییه وه پابه ندبه^۵.

(۱) ته به رانی به زنجیره و رسته یه کی لاواز گیراویه تیه وه.

○ لادان له ریپازی پیغمبهران و شوینه‌واره‌کەئە:

له‌وه‌ته‌ی ده‌ول‌ته‌ی یه‌كخوئاسی دامه‌زرا له‌سه‌ر ده‌ستی كۆتا پیغمبه‌ر و په‌یامبه‌ری خوا، بیروباوهر هه‌میشه‌ پیرۆز و پینماییه‌كانی له‌ سروش و نیگای خوا وه‌رده‌گرت، یه‌كه‌م شت كه‌ سه‌رچاوه‌ی پیده‌به‌ست قورئان و سوننه‌ت بوو، به‌ پله‌ی یه‌كه‌م پرویده‌كرده‌ په‌روه‌رده‌كردنی به‌هره‌كان و به‌رزكردنه‌وه‌ی چه‌ز و پاكسازى كردن بۆ په‌فتاره‌كان، تا مرقۆ به‌رز ببیته‌وه‌ بۆ ئاستیكى شایسته‌ له‌گه‌ڵ ریز و حورمه‌تى خۆی، ئەمه‌ش بكاته‌ هێزىكى ئه‌رینى له‌ ژياندا.

دواتر راجیاییه‌ سیاسیه‌كان و په‌یوه‌ندی كردن به‌ ریبازه‌ هزرى و مه‌زه‌به‌ ئاینه‌كانى تر. و به‌دادوهر دانانى عه‌قل له‌ و پرسانه‌ی توانای به‌سه‌ردا نییه‌ – ئەمانه‌ بوونه‌ هۆكارىك بۆ لادان له‌ ریبازی پیغمبه‌ران، دواتر بووه‌ هۆكارىك بۆ وه‌رچه‌رخانى ئیمان له‌ ساده‌ی و ئه‌رینى و به‌رزیه‌كه‌ی به‌ره‌و پرسه‌ فه‌لسه‌فى و پیوه‌ره‌ ژیربىژى و مشتومره‌ كه‌لامیه‌كان، كه‌ زیاتر نزیك بوو له‌ مشتومرى بیزه‌نتیه‌وه‌.

ئەو ئیمانە نەما كە دەروونی پى پاك دەكرایه‌وه‌، یان كرده‌وه‌ی پى چاك دەكرایه‌وه‌، یاخود تاك به‌هۆیه‌وه‌ پیده‌گه‌یشته‌، یان ئومه‌ت پى زیندوو ده‌بووه‌وه‌.

یه‌كێك له‌ شوینه‌واره‌كانی راجیایى سیاسى و لادان له‌ په‌یره‌وى سروشتى و خوئاسك و كارىگه‌ربوون به‌ مه‌زه‌به‌ تازه‌ هاتووه‌كان و به‌دادوهردانانى عه‌قل – ئەوه‌بوو بیروباوهر دابه‌شبووه‌ سه‌ر چه‌ندین قوتابخانه‌ی جیاواز، هه‌ر قوتابخانه‌یه‌ك گوزارشتى ده‌كرد له‌ جۆرىكى دیاریكراوى بى‌كردنه‌وه‌. هه‌ر یه‌كێك له‌ و قوتابخانه‌ به‌پى گومانى خۆی پى وابوو راستى لای ئەوه‌، ئەوه‌ش نه‌چیته‌ نىو بازنه‌ی پینماییه‌كانى، ئەوا ده‌رچوو له‌ ئیسلام:

فهرموده ناسان قوتابخانه یهك، ئه شعهرییه كان قوتابخانه یهك، ماتوریدییه كان قوتابخانه یهك، موخته زیله كان قوتابخانه یهك، شیعه كان قوتابخانه یهك، جهه مییه كان قوتابخانه یهكیان هه بووه — تا دوایین ئه م قوتابخانه جیاواز و فره بۆچوونانه:

وكلُّ يَدْعَى وَصَلًا بِلَيْلِي ولىلى لا تُقْرَأُ لَهُم بَذَاكَ
 إِذَا اشْتَبَكَ دُمُوعٌ فِي جَفُونِ تَبَيَّنَ مِنْ بَغْيٍ مِمَّنْ تَبَاكَ

واته: هه ریه كێك بانگه شهی ئه وه دهكات به له یلا گه یشتووه، له كاتیكدا له یلا دان به وه دا نانی. ئه گهر فرمیسكاندا له نیو پیلوه كاندا به ریه ككه وتن، ئه و كاته دهرده كه وی كی له گریاوانه.

به ناوبانگترین ئه و راجیاییانه ی كه لیئنی نیو ئه م ئومه ته تاك و ته نهاییه ی فراوانتر كرد، ئه و راجیاییه ی نیوان ئه شعهری و موخته زیله كان بوو.

گرنگترین ئه و بابه تانه ی راجیایی له سه ر دروستبوو، ئه مانه ی خواره بوون:

- ۱- ئایا ئیمان ته نها به راستدانانه، یان به راستدانان و کرده وه یه؟
- ۲- ئایا سیفه خودییه کانی خوا چه سپاون، یان ره تکراره ن؟
- ۳- ئایا مروّف ناچاره، یان سه رپشك و ئازاده ...؟
- ۴- ئایا کرده وه ی باش یان باشتر له سه ر خوا پیویسته یان پیویسته نییه؟
- ۵- ئایا چاك و خراپی به عه قلّ یان به شه رع ده ناسرین؟
- ۶- ئایا له سه ر خوا پیویسته پاداشتی كه سی گوپرایه ل بداته وه، و سزای سه ریچیکار بدات، یان ئه مه پیویسته نییه؟

۷- ئایا خوای گه وره له دواړوژدا ده بینرئ، یان ئەمه ئەسته مه؟

۸- حوکمی ئەنجامدەری گوناھی گه وره چییه، ئەگەر هاتوو تا مردنیش تۆبهی

نەکرد؟

تا دوایین پرس له م پرسانه، که خالی وروژینهری په رته وازهی بوون له نیو موسلماناندا. ئەمهش ئومهتی ئیسلامی له ت له ت کرد بو چه ندین دهسته و کومه له و پیږ.

بیگومان یه کیك له ئەنجام و شوینه واره کانی ئەم ناکوکی و دابه شبوونه موسلمانان تاوانی مه ترسیداریان له به رامبەر خویمان ئەنجامدا: بهمهش بیروبوواوهر له ناخه کاندایه رزی تیکهوت، ئیمان له دلاندا لاواز بوو، چیتر بیروبوواوهر دهسه لاتی نه ما به سه ره له سوکهوتی تاکه کاندایه، ئیمان جلهوی پهفتاری ئەوانی له دهستدا.

به دواوی لاوازی له بیروبوواوهردا، لاوازی گشتی به دوایدا هات له تاک و خیزان و کومه لگه و دهولت، و هه ره لایه نیك له لایه نه کانی ژیاندا، ئەم لاوازییه دهستی کرد به چوونه نیو هه ره بواریکه وه، تا وایلیهات ئومهت دهسته وه سان بوو له راپه پاندنی ئەره کانی و جیه جیکردنی به پرسیاریتییه ناوهکی و دهره کییه کانی، ئومهتی ئیسلامی چیتر به و جوهره نه مایه وه که خوای گه وره ویستی وای - شایسته بی بو رابه رایه تی کردنی ئومهتان و رینوینی کردنی گه لان.

جا ئەگەر هوکاری پاشکهوتنی ئومهت له گه یشتن به ئامانجه مه زنه کهی، لاوازی بی له بیروبوواوهردا، ئەوا پیویستبوو - هه روه ک کار له سه ره گه پاندنه وهی شکوی ئومهته که مان ده کهین - تیبکووشین بو چاندنی بیروبوواوهر له ناخ و دهره و نماندا، ئەو رپبازه بگرینه به ره که پیغه مبه ره (دروود و سلاوی خوای لیبی) دایناوه و به په روه رده و نه شونما پیکردنه وه پییگه یاندووه تا ده گاته ئەوپه ری هیزی، و ده گاته ئەوپه ری دلنیاپی که پالمان بنی بو سه ره رزی و شکوی ژیان و بمانگه یینتیته به رزترین په لی سه ره رزی و سه ره بلندی.

ئەم کتیبە، تەنھا ھەولیکە لەو ھەولانە ی دەدرین بۆ دەرخستنی بیروباوەر، شوینەوارەکانی لە ناخ و ژیاندا پوون دەکەنەوہ.

لەم کتیبەدا، پشتمان بەستووہ بە سەرچاوەی سەرەکی ئیسلام، کە قورئان و سوننەتن. ئومیدی مەزنامان بە خوای گەورە ھەیە، ھیوای گەورەمان ھەیە بەوہی ئەم تووژینەوانە پیشوازیان لیبکری و پەسەند بکری، تا بیروباوەرپیکمان ھەبی لە دنیا دا پی بالادەست بین، لە دواوژیشدا پی بەختەوہر بین. بیگومان خوای گەورە سەرخەرە و ھەر ئەویش بەسە بۆمان و چاکترین پشتیوانە.

خواناسی

- ئامرازی خواناسی.
- خواناسی له ریځه‌ی عه‌قله‌وه.
- لاساییکردنه‌وه (تقلید) په‌رده‌ی به‌رده‌م عه‌قله.
- گۆره‌پانی بێرکردنه‌وه و ئامانجه‌که‌ی.
- خواناسی له ریځه‌ی ئاشنابوون به ناو و سیغه‌ته‌کانی خوا.
- ناوی مه‌زنی خوا.

به راستی خواناسی بریتییه له بهرزترین و شکۆدارترین ناسین، ئەمه ئه و بنچینه یه یه که تیکرای ژیانی پۆحی له سه ری داده مه زری.

ناسینی پیغه مبه ران و په یامبه ران له مه وه لق و پۆپی گرتووه، له گه ل ئه و بابته تانه ی به وانه وه په یوه سه ته، له پرووی پاریزراوی و ئەرك و سیفه ته کانیان، و پیویست بوون به په یامه کانیان، هه روه ها ئه وه ی به دوا ی ئه مانه وه دا دئ له موعجیزه و ویلایه ت و که رامه ت و کتیبه ئاسمانییه کان.

هه ر له مه وه ئاشنابوون به جیهانی ئه ودیوی سروشت هه لقولآوه: له فریشته و جنۆکه و پۆح.

و له مه وه ئاشنابوون به چاره نووسی ئەم ژیانه گه لآله بووه، و ئه و ئاکامه ی ژیانی ناو گۆر پیی ده گات، له گه ل ژیانی دوا پۆژ: له زیندوو بوونه وه و لیپرسینه وه و سزا و پاداشت و به هه شت و ئاگری دۆزه خ.

○ ئامرازی خواناسی:

بۆ خواناسی دوو ئامراز هه ن:

یه که میان: عه قل و پامانه له و شتانه ی خوا دروستی کردووه.

دووه میان: ئاشنابوونه به ناو و سیفه ته کانی خوا.

له لایه که وه به عه قل، له لایه کی تریشه وه به ئاشنابوون به ناو و سیفه ته کانی خوا، ئاده میزاد په روه ردگاری ده ناسی و به ره و لای ده چی ت.

که واته با تیشکیک بخه ینه سه ر هه ر یه کیک له م دوو ئامرازانه:

○ خواناسی له رینگهی عهقلهوه:

هر ئه‌ندامیک ئه‌رکیکی ههیه، ئه‌رکی عهقلیش بریتییه له پامان و پوانین و بیرکردنهوه، جا ئه‌گه‌ر ئه‌م هیزانه په‌ککه‌وتن، ئه‌وا ئه‌رکی عهقل په‌کده‌که‌ویت، گرنگترین کاری پوچ ده‌بیته‌وه، به‌دوای ئه‌مه‌دا وه‌ستانی چالاکێ ژیان و گوزه‌ران دیت، ئه‌مه‌ش ده‌بیته‌وه‌ی چه‌قبه‌ستن و مردن و له‌ناوچوون. ئیسلام ویستویه‌تی عهقل رابجله‌کی و له‌خه‌وه‌که‌ی به‌ناگا بیته‌وه، بۆیه بانگه‌وازی بۆ پوانین و بیرکردنه‌وه کردوه، ئه‌مه‌ش به‌کپۆکی خواپه‌رستی و به‌ندایه‌تی داناوه.

﴿قُلْ انظُرُوا مَاذَا فِي السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ﴾^١. واته: (بیان بلی: ته‌ماشای بکه‌ن و سه‌رنج بده‌ن: خواچی دروست کردوه له‌ئاسمانه‌کان و زه‌ویدا).

﴿قُلْ إِنَّمَا أَعْطُكُمْ بِوَاحِدَةٍ أَنْ تَقُومُوا لِلَّهِ مَثْنَى وَفُرَادَى ثُمَّ تَتَفَكَّرُوا﴾^٢. واته: (بیان بلی: به‌راستی من هه‌ر یه‌ک ئامۆژگاری ئیوه ده‌که‌م، که بۆ خوا و له‌به‌ر خوا، دوو قۆلی یان به‌ته‌نهایی، هه‌لئویسته‌ بکه‌ن و پاشان بیربکه‌نه‌وه).

ئه‌وانه‌ی نکۆلی ده‌که‌ن له‌به‌ره و به‌خششی عهقل، به‌کاری ناهینن له‌وه‌ی له‌پیناویدا به‌دیها‌توه، بۆ ئاگان له‌ئایه‌ته‌کانی خوا، ئه‌وا ئه‌وه‌که‌سانه‌ سوک و پيسوان، خوی پاک و بیگه‌رد سه‌رکۆنه‌یان ده‌کات و ده‌فه‌رموویت:

﴿وَكَايْنٍ مِنْ آيَةٍ فِي السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ يَمُرُونَ عَلَيْهَا وَهُمْ عَنْهَا مُعْرِضُونَ﴾^٣. واته: (چه‌نده‌ها به‌لگه‌و نیشانه‌ له‌ئاسمانه‌کان و زه‌ویدا هه‌ن "له‌سه‌ر ده‌سه‌لاتداریتی و جوانکاری خوی په‌روه‌ردگار" که‌چی زۆربه‌ی خه‌لکی به‌لابدا تیده‌په‌رن و تینافکرن و پشتی تیده‌که‌ن).

(١) سوهرتی یاسین: ئایه‌تی: ١٠١.

(٢) سوهرتی سه‌به‌ه، ئایه‌تی: ٤٦.

﴿وَمَا تَأْتِيهِمْ مِنْ آيَةٍ مِنْ آيَاتِ رَبِّهِمْ إِلَّا كَانُوا عَنْهَا مُعْرِضِينَ﴾^(۱). واته: (هیچ نایهت و به‌لگه و نیشانه‌یه‌کیان له نایهت و به‌لگه‌کانی په‌روه‌رد‌گاریان بۆ نایهت که پشتی تی نه‌که‌ن و رووی لیوه‌رنه‌گیرن).

په‌کخستنی عه‌قل مروفه‌ داده‌به‌زینی بۆ ئاستیکی نرمتر له ئاستی گیاندار، ئه‌مه‌ بووه‌ته به‌ربه‌ست له نیوان پیشینان له‌گه‌ل ئاشنابوون به‌ راستیه‌کانی نیو ناخ و ئاسۆکان. خوای پاک و بیگه‌رد ده‌فهرموویت:

﴿وَقَدْ ذَرَأْنَا لِجَهَنَّمَ كَثِيرًا مِنَ الْجِنَّ وَالْإِنْسِ لَهُمْ قُلُوبٌ لَا يَفْقَهُونَ بِهَا وَلَهُمْ أَعْيُنٌ لَا يُبْصِرُونَ بِهَا وَلَهُمْ آذَانٌ لَا يَسْمَعُونَ بِهَا أُولَئِكَ كَالْأَنْعَامِ بَلْ هُمْ أَضَلُّ أُولَئِكَ هُمُ الْعَافِلُونَ﴾^(۲). واته: (سویند به‌ خوا بیگومان ئیمه‌ زۆر له‌ په‌ری و ئاده‌میزادمان بۆ دۆزه‌خ دروست کردوه، ئه‌وانه ده‌زگای دلپان هه‌یه و که‌چی حه‌قی بی تیناگه‌ن، چاویشیان هه‌یه که‌چی حه‌قی بی نابین، گوپیان هه‌یه که‌چی حه‌قی بی نابیستن، ئا ئه‌وانه وه‌کو نازه‌ل وان "له‌ شوینکه‌وتنی ناره‌زوودا" به‌لکو ئه‌وانه ویل‌تریشن، ئا ئه‌وانه هه‌ر غافل و بی‌ئاگان له‌ حه‌ق).

○ لاسایکردنه‌وه (تقلید) په‌رده‌ی به‌رده‌م عه‌قله:

لاسا‌یکردنه‌وه (تقلید) به‌ربه‌سته له‌به‌رده‌م هه‌نگاوانی عه‌قل، په‌کیده‌خات له‌ بیرکردنه‌وه، دواتر خوای گه‌وره ستایشی ئه‌وانه ده‌کات که دلسۆزن بۆ راستیه‌کان، و جیاوازی له‌ نیوان شته‌کاندا ده‌که‌ن، ئه‌مه‌ش له‌ دوا‌ی لیکۆلینه‌وه و به‌دواداچوون، ئه‌و کاته ئه‌وه‌ی چاکترینه ئه‌وه وه‌رده‌گرن و واز له‌ شتی تر ده‌هینن:

(۱) سوهرتی یوسف، نایه‌تی: ۱۰۵.

(۲) سوهرتی یاسین، نایه‌تی: ۴۶.

(۳) سوهرتی ئه‌عراف، نایه‌تی: ۱۷۹.

﴿فَبَشِّرْ عِبَادِ، الَّذِينَ يَسْتَمِعُونَ الْقَوْلَ فَيَتَّبِعُونَ أَحْسَنَهُ أُولَئِكَ الَّذِينَ هَدَاهُمُ اللَّهُ وَأُولَئِكَ هُمْ

أُولُو الْأَلْبَابِ﴾^۱. واته: (ده مژده بده بهو بهندانهم، ئەوانەى گوى بۆ قسه و گوفتار ده گرن و په پیره وى چاکترينى ده کهن، ئا ئەوانه که سانیکن که خوا هیدایهت و رینمووی کردون، ئەوانه خاوهنى عهقل و ژیری و بیرو هوشن).

په خنه ده گری له و لاساییکه ره وانەى تهنه به عهقل و ژیری که سانی تر بیر ده که نه وه، و ستایشی شتی کۆن ده کهن که هۆگری بوونه، ئەگه رچی شته نوپیه که رینیشاندەرتر و به سودتر بى بۆیان.

﴿وَإِذَا قِيلَ لَهُمُ اتَّبِعُوا مَا أَنْزَلَ اللَّهُ قَالُوا بَلْ نَتَّبِعُ مَا أَلْفَيْنَا عَلَيْهِ آبَاءَنَا أُولَئِكَ كَانَ آبَاؤُهُمْ لَا

يَعْقِلُونَ شَيْئًا وَلَا يَهْتَدُونَ﴾^۲. واته: (ئەگەر بهو خه لکه نادانه بو تریت: شوینی ئەو بهرنامه یه بکهون که له لایهن خواوه ره وانه کراوه، ده لاین: نه خیر، هه ر شوینی ئەوه ده که وین که باوو باپیرانمان پیوه ی ئالووده بوون و له سه ری راهاتوون، ئایا ئەگەر باوو باپیرانیشیان تی نه گه یشتوو هیچ نه زان و ناشاره زاو رینمووییش وه رنه گرن "هه ر شوینیان ده که ون؟!").

گۆره پانیس بیرکردنه وه: ئیسلام کاتیك بانگه وازی کرد بۆ بیرکردنه وه و پیشوازی

لیکرد، ویستی ئەمه به بازنه ی عهقل و سنووری په یی پیبردنه که یدا بیئت.

له بهر ئەوه بانگه وازی کرد بۆ سه رنجدانه ئەو شتانه ی خوا ی گه وره دروستی کردوون له ئاسمانه کان و زهوی و خودی مرۆف و مرۆقایه تی، تهنه بیرکردنه وه له خودی خوا ی گه وره ی لی قه ده غه کردوه " چونکه خودی خوا ی گه وره له سه رووی په یی پیبردنه وه یه .

(۱) سوهرتی زومه پ، نایه تی: ۱۷، ۱۸.

(۲) سوهرتی به قه ره، نایه تی: ۱۷۰.

(بیر له به‌دییه‌نراوانی خوا بکه‌نه‌وه، به‌لام بیر له خودی خوی گه‌وره مه‌که‌نه‌وه، چونکه ئیوه ناتوانن به‌ها و سه‌نگی بزنان)^٥.

قورئانی پیروژ پره له و ئایه‌تانه‌ی بانگه‌واز ده‌کن بۆ سه‌رنجدان و پامان له بواره فراوانه‌کانی گه‌ردوون و ئاسۆیه بی سنوره‌که‌ی. که کۆتایی بۆ نییه.

﴿كَذَلِكَ يُبَيِّنُ اللَّهُ لَكُمْ الْآيَاتِ لَعَلَّكُمْ تَتَفَكَّرُونَ، فِي الدُّنْيَا وَالْآخِرَةِ﴾^٦. واته: (ئا به‌و شیویه خوی گه‌وره ئەم به‌لگه‌و فه‌رمانانه‌تان بۆ روون و ئاشکرا ده‌کات بۆ ئەوه‌ی بیر بکه‌نه‌وه، "ئه‌وه‌ی به‌رژه‌وه‌ندی ئیوه‌ی تێدایه" له دنیا و دوا‌پۆژدا "خوا پروونی کردۆته‌وه").

ئای ئه‌و دونیایه‌ چهنده فراوانه که مروژ بانگه‌وازی کردووه بۆ بیرکردنه‌وه لێ، جا فراوانی ئەم دونیایه هیچ نییه به‌راورد به فراوانی دوا‌پۆژ.

نامانجی بیرکردنه‌وه: له پێناو ئه‌و ئامانجانه‌ی ئیسلام مه‌به‌ستیه‌تی: له وشیا‌رکردنه‌وه‌ی عه‌قل، به‌کاره‌ینانی ئه‌رکه‌که‌ی له پامان و سه‌رنجدان و بیرکردنه‌وه، بریتیه‌ی له پێنۆینی کردنی مروژ بۆ یاسا‌کانی ژیان، و هۆکاره‌کانی بوون و یاسا‌کانی گه‌ردوون و پاستی شته‌کان "تا ئەمانه‌ بینه ئه‌و پوانگانه‌ی به‌دییه‌نه‌ر و دروستکه‌ری گه‌ردوونی بۆ ئاشکرا بی، و بۆ ئەوه‌ی به‌ نه‌رم و نیانی بیبات به‌ره‌و ئەم پاستیه‌ هه‌ره مه‌زنه: که حه‌قیقه‌تی ناسینی خوايه.

بێگومان خواناسی ئەنجامی عه‌قلێکی زیه‌کی بلیمه‌ته، و به‌ره‌می بیرکردنه‌وه‌یه‌کی قول و دره‌وشاوه‌یه.

(٥) ئەبو نه‌عیم له حلیه‌دا به‌ به‌رزکراوه‌یی بۆ لای پێغه‌مبهر به‌ زنجیره و پشته‌یه‌کی لاواز گێراویه‌تی‌وه، به‌لام مانا‌که‌ی دروسته.

(٦) سوورته‌ی به‌قه‌ره، ئایه‌تی: ٢١٩، ٢٢٠.

له گهڻ ٿيو هه موو به لڳانه دا زور بهي ٿيو خه لڪه "ٺهه راسٽيانه" نازان و ٽينا گهن. ٿيا ڪي به جگه له ذاتي پهروه رگار كه بيت به هانا و هاواري ليڙهه و ماو و بيدره تان و بيدالدهوه، ڪاتيڪ نزا ده ڪات و ليي ده پار پنهوه، ٿهوسا به لاو ناخوشيه ڪان لاده بات و ده تان ڪاته نيسته جي و جينشين له زهويدا، ٿيا رهوايه له گهڻ ٿيو زانه دا خواهي تر هه بيت؟! كه ميڪ يادهوهري وه برگرن و ٽيفڪرن و بير بڪه نه وه. ٿيا ڪي له تاريخستاني سهر وشڪاني و دهريا رينموو بيتان ده ڪات تا ون نه بن؟! ڪي باي شه مال "هه لگري هه لمي ٿاو" ده نيڙيٽ وه ڪه مژده يه ڪه پيش گهيشتي باراني رهجهت؟، ٿيا رهوايه له گهڻ خواهي تر هه بيت، بهرزي و بلندي و مهزني بو خواهي گهوره له بهرام بهر ٿيو شتانه وه كه نه فامان ده يڪه نه هاوهل و شهريڪ بو ٿيو زاته. ٿيا ڪي له سه ره تاهه دروست ڪراوان به دي ده هينيٽ، پاشان دواي ٽيڪداني سه ره له نوي دروستي ده ڪاته وه، ڪي لهو ٿاسمانه وه "بههوي تيشڪي خوڙو باران و ههواوه" له زهوييه وه "بههوي خاڪه وه" رزق و رڙويتان پي ده به خشيت؟، ٿيا رهوايه له گهڻ ذاتي خواهي تر هه بيت؟، پييان بلتي: ٿادهي به لڳه تان چي به بهينه مهيدان ٿه گهر ٿيوه راسٽگون).

جا ٿيا چ به لڳه يه ڪه له مهه دره وشاوه تره، چ نيشانه يه ڪه له مهه سه لمينه تره.

ٿه گهر عه قل ملڪه چي ٿه م به لڳه يه نه بي، ٿهوا هه رگيز ملڪه چي هيج به لڳه يه ڪه نابي.

﴿وَمَنْ لَمْ يَجْعَلِ اللَّهُ لَهُ نُورًا فَمَا لَهُ مِنْ نُورٍ﴾^۱. واته: (بيگومان ٿهوهي خوا نووري پي

نه به خشيت، هه رگيز نووري دهست ناکه ويٽ).

وليس يصح في الأذهان شيء إذا احتاج النهار إلى دليل

واته: هيج شتيڪ له ٿيريدا دروست نييه، ٿه گهر رڙوي پووناڪ پيويستي به به لڳه بوو.

○ خواناسی له ریگهی ئاشنابوون به ناو و سیفهتهکانی خوا:

ئامرازیکی تر که ئیسلام گرتوویتیه بهر بۆ ئاشناکردنی خه لک به خوی گه وره، بریتییه له خستنه پرووی ناوه چاکهکانی خوا و سیفهته بهرزهکانی.

ناو و سیفهتهکانی خوا، بریتین لهو ئامرازانهی خه لک به هویانهوه خوی گه وره دهناسن، ئەمانه ئەو ده لاقه و په نجه رانه که له میانه یاندا دل راسته وخۆ خوی گه وره دهناسی، ئەم ناو و سیفه تانه ویزدان ده جۆلینن و ئاسۆی فراوان له بهردهم پۆح والا ده کهن، که تیایدا پروونکی و نووری شکۆی خوی گه وره ده بینن.

ئەم ناوانه ئەوانه که خوی پاک و بیگهرد له م فه رمایشته دا باسی کردوو:

﴿قُلِ ادْعُوا اللَّهَ أَوْ ادْعُوا الرَّحْمَنَ أَيًّا مَا تَدْعُوا فَلَهُ الْأَسْمَاءُ الْحُسْنَى﴾^{۱۰}. واته: (بیان بلی):

ئیه له نزاو دو عاتاندا هاوار له (الله) بکهن، یان به سیفهتی پیروزی (الرحمن) هانای بۆ بهرن، بههر ناوو سیفهتیکی جوان و بهرز هاواری لیکه و نزا بکهن دروسته، چونکه ئەو خاوهنی هه موو سیفات و ناوه پیروزی و جوانه کانه).

فه رمانی به ئیمه کردوو بهم ناوانه لێی بپاریینه وه.

﴿وَلِلَّهِ الْأَسْمَاءُ الْحُسْنَى فَادْعُوهُ بِهَا﴾^{۱۱}. واته: (هه ر بۆ خوا به هه موو ناوه جوان و

پیروزه کان، جا"ئهی ئیمانداران" بهو ناوانه دۆعا و نزا بکهن و هانا و هاوار بۆ ئەو زاته بهرن).

ژماره ی ئەو ناوانه نه وه و نۆ ناوه ز بوخاری و موسلیم و تورمزی له ئەبو هورپه پره وه

گێراویانه ته وه، پیغه مبه ری خوا (درود و سلأوی خوی لێی) فه رموو یه تی:

(۱) سورتهی ئیسرا، ئایه تی: ۱۱۰.

(۲) ادعوه: ناوی لێبینن بهو ناوانه و یادی بکه نه وه و بپه رستن و بهو ناوانه هه ول بدن لێی نزیك ببنه وه.

(۳) سورتهی ئه عراف، ئایه تی: ۱۸۰.

(خوای گه‌وره نه‌وه‌دو نۆ ناوی هه‌یه، هه‌ر که‌سیک له‌به‌ری بکات^١ ده‌جپته به‌هه‌شته‌وه، خوای گه‌وره تاکه و تاکیشی خو‌شده‌ویت).

له‌گنیرانه‌وه‌ی تورمزیدا ئه‌مه‌شی بۆ زیادکراوه:

هو الله^٢ الذي لا إله إلا هو الرحمن^٣. الرحيم^٤. الملك^٥. القدوس^٦. السلام^٧.
المؤمن^٨. المهيم^٩. العزيز^{١٠}. الجبار^{١١}. المتكبر^{١٢}. الخالق^{١٣}. الباري^{١٤}. المصور^{١٥}.
الغفار^{١٦}. القهار^{١٧}. الوهاب^{١٨}. الرزاق^{١٩}. الفتاح^{٢٠}. العليم^{٢١}. القابض^{٢٢}. الباسط^{٢٣}.

- (1) له‌به‌ری بکات و لئی تیبگات و ماناکه‌ی له‌یادیدا بئ و له‌ده‌رووندا هه‌ست به‌شوینه‌واره‌کانی بکات.
- (2) الله: وشه‌ی شکۆدار و ناسینه‌ری خود پیرۆزی خواجه، ئه‌و خوده‌ی که‌ بوونی پێویسته و شایسته‌ی هه‌موو سوپاس و ستایشیکه. سه‌بارته‌ به‌ناوه‌کانی تر، ئه‌وا هه‌ر ناویک نامازه‌ به‌ سیفه‌تی‌ک ده‌کات، هه‌ر له‌به‌ر ئه‌مه‌ شایسته‌ بووه‌ بپه‌ته‌ وشه‌ی شکۆدار و ناسینه‌ری خوا.
- (3) الرحمن: به‌خه‌هر، که‌ به‌خه‌شه‌ مه‌زنه‌کان ده‌به‌خه‌شیت.
- (4) الرحيم: به‌خه‌هر، که‌ به‌خه‌شه‌ ورده‌کان ده‌به‌خه‌شیت.
- (5) الملك: ئه‌و پاشا و خاوه‌نه‌ی به‌که‌یفی خو‌هه‌سوکه‌وت ده‌کات.
- (6) القدوس: پاک و به‌رز له‌که‌م کورتی و کرج و کالییه‌کان.
- (7) السلام: دنیاکه‌روه‌ه‌ بۆ به‌ده‌یه‌نراوانی.
- (8) المؤمن: به‌ده‌یه‌نراوانی له‌سزا ده‌پاریزی و به‌ئینه‌که‌ی بۆ ئه‌وان ده‌باته‌سه‌ر.
- (9) المهيم: بالآده‌ست.
- (10) العزيز: زال.
- (11) الجبار: فه‌رمان جیبه‌جیکراو، چاککاری کاروباری به‌نده‌کانی.
- (12) المتكبر: خاوه‌نی گشت سیفه‌ته‌کانی مه‌زنایه‌تی.
- (13) الخالق: به‌ده‌یه‌نه‌ری به‌ده‌یه‌نراوان به‌بئ بنچینه‌یان پێشینه‌.
- (14) الباري: به‌ده‌یه‌نه‌ری ئه‌وه‌ی گیانله‌به‌ره‌ و ئه‌وه‌ی بنچینه‌ی هه‌یه‌.
- (15) المصور: وینه‌کیش، وینه‌ی هه‌ر شتی‌ک ده‌کیشی که‌ جیای ده‌کاته‌وه‌ له‌شته‌کانی تر. (الخالق) شته‌کان به‌ده‌یده‌هینی له‌به‌نه‌رته‌وه‌یان بئ پێشینه‌، (الباري): شته‌کان ده‌رده‌خات، (المصور) وینه‌ی گونجاو ده‌به‌خه‌شی به‌هه‌ر به‌ده‌یه‌نراویک.
- (16) الغفار: زۆر لیخۆشبووه‌ و گونا‌ه‌ داده‌پۆشی.
- (17) القهار: زال و بالآده‌ست به‌سه‌ر گشت به‌ده‌یه‌نراوان.
- (18) الوهاب: به‌خه‌هر، که‌ زۆر ده‌به‌خه‌شی.

الْخَافِضُ ٧٠. الرَّافِعُ ٧١. الْمُعْزِزُ ٧٢. الْمُدَّلُّ ٧٣. السَّمِيعُ. الْبَصِيرُ. الْحَكَمُ ٧٤. الْعَدْلُ ٧٥. اللَّطِيفُ ٧٦.
 الْخَبِيرُ. الْحَلِيمُ ٧٧. الْعَظِيمُ ٧٨. الْغَفُورُ ٧٩. الشُّكُورُ ٨٠. الْعَلِيُّ ٨١. الْكَبِيرُ ٨٢. الْحَفِيفُ ٨٣.
 الْمُقِيتُ ٨٤. الْحَسِيبُ ٨٥. الْجَلِيلُ ٨٦. الْكَرِيمُ ٨٧. الرَّقِيبُ ٨٨. الْمَجِيبُ ٨٩. الْوَاسِعُ ٩٠.

- (١) الرزاق: رۆزبیدەری گشت شتێک و بەدیھێنەری ھۆکارەکانی رۆزی.
- (٢) الفتح: وائاکەر، دەرگای گەنجینە و خەزینەکانی رەحمەتەکە ی بۆ بەندەکانی دەکاتەوہ.
- (٣) العليم: زانا بە ھەموو شتێک و ھیچ شتێکی لێ شاراوہ نییە.
- (٤) القابض: گیانکێش، یان بەرتەسککەرەوہی رۆزی لەسەر ھەر یەکێک لە بەندەکانی کە دەیەوێت.
- (٥) الباسط: فراوانکەری رۆزی بۆ ئەوہی دەیەوێت.
- (٦) الخافض: نزمکەرەوہ، ئەو کەسانە ی شایستەن نزمیان دەکاتەوہ بە ریسواکردن و سەرشۆرکردن و سزادانیان.
- (٧) الرافع: بەرزکەرەوہ، ئەو خواناسانە ی شایستەن بەرزیان دەکاتەوہ.
- (٨) العز: سەربەرزکاری ئەوانە ی دەستیان بە ئاینەکە یەوہ گرتووە و سەرکەوتن و زالبوون بە بەندەکانی دەدات.
- (٩) المذل: سەرشۆرکاری دوژمنانی.
- (١٠) الحكم: دادوہرە، ھیچ رەتکردنەوہیەک بۆ بریارەکانی و ھیچ بەدواداچوونێک بۆ حوکمەکە ی نییە.
- (١١) العدل: دادگەری کامل لە دادوہریەکە یدا.
- (١٢) اللطيف: زانای وردبین، کە زانایە لە وردی پرس و بابەتەکاندا.
- (١٣) الحليم: ھیمنە، تورەیی نایووژینێ و پەلە لە سزاداندا ناکات.
- (١٤) العظيم: گەورە، کە لەو پەڕی گەورەییادە.
- (١٥) الغفور: گوناھپۆش، کە زۆر گوناھەکان دادەپۆشی و لێی خۆشدەبێ.
- (١٦) الشکور: سوپاسگوزار، کە پاداشتی زۆر لەسەر کاری کەم دەداتەوہ.
- (١٧) العلي: بەرز، گەیشتووہتە پلە یەک لە بەرزیدا، کە عەقل ناتوانی وینای بکات، تیگەیشتن پەیی پینابات.
- (١٨) الكبير: مەزن، ھەست و ژیری ناتوان درکی پینکەن.
- (١٩) الحفيظ: پارێزەری شتەکان لە تیکچوون و شلەژان، پارێزەری کردەوہی بەندەکان، ھیچ شتێکی لێ بەزایە نادات.
- (٢٠) المقيت: بژێویدەر، بەدیھێنەری خۆراکی رۆحی و مادی.
- (٢١) الحسيب: ئەو زاتە ی بەسە بۆ بەندەکانی، یان لێپرسەرەوہ، ئەوہی لە دواڕۆژدا لە بەندەکان دەپرسیتەوہ.
- (٢٢) الجليل: سیفەت بەرز، خاوەنی ھەموو سیفەتێکی بەرز و شکۆدار.
- (٢٣) الكريم: ئەوہی دەبەخشی بۆ داواکردن و ھەرەبوو.
- (٢٤) الرقيب: چاودێر، چاودێری شتەکان دەکات.

الحکیم^(۷). الودود^(۸). المجید^(۹). الباعث^(۱۰). الشہید^(۱۱). الحق^(۱۲). الوکیل^(۱۳). القوی^(۱۴). المتین^(۱۵).
 الولی^(۱۶). الحمید^(۱۷). المحصي^(۱۸). المبدی^(۱۹). المعید^(۲۰). المحيي^(۲۱). الممیت^(۲۲). الحي^(۲۳).
 القيوم^(۲۴). الواجد^(۲۵). الماجد^(۲۶). الواحد^(۲۷). الصمد^(۲۸). القادر^(۲۹). المقدر^(۳۰). المقدم^(۳۱). المؤخر^(۳۲).

- (۱) **المجیب:** وهلامگو، وهلامی نزاکار و داواکار دهداتهوه کاتیک لئی دهپارێتهوه.
- (۲) **الواسع:** فراوان، پهحمهت و زانستهکهی ههموو شتیکی گرتوتهوه.
- (۳) **الحکیم:** دانا، خاوهنی داناییه بههوی کاملی زانست و شارهزاییهکهی له گشت شتیکیدا.
- (۴) **الودود:** بهندهدوست، چاکهی دهوی بۆ بهدیهنراوانی، له گشت بارودوخیکدا چاکهیان لهگهڵدا دهکات.
- (۵) **المجید:** خاوهن شکۆ، لهوپهپری شکۆ و پایهداریدایه.
- (۶) **الباعث:** پهوانهکههر، واته پهوانهکههری پئغهمهبران و پهیامبهران. پهوانهکههری وره و هیمهتبهخش. زیندووکهروهوی مردووانی نیو گوژ.
- (۷) **الشهید:** شارهزا به گشت بهدیهنراوئیک.
- (۸) **الحق:** راست، نهگوژ و چهسپاوه.
- (۹) **الوکیل:** بریکار، کاری بهندهکان و نهوهی پیویستیان پی ههیه بهجیدهگهیهنی.
- (۱۰) **القوی:** بههیز، خاوهنی توانای کامل.
- (۱۱) **المتین:** بههیز، لهوپهپری بههیزیادیه.
- (۱۲) **الولی:** یاریدهدهر، کاروباری بهدیهنراوان بهریدهکات بههوی نهوهی نهوانی خوشدهوی و پشتیان دهگریت.
- (۱۳) **الحمید:** سوپاسکراو، شایستهی سوپاس کردنه.
- (۱۴) **المحصی:** ژمیاریار، هیچ شتیکی له لا شاراوه نییه.
- (۱۵) **المبدی:** پهیداکههری شتهکان له نهبوونهوه.
- (۱۶) **المعید:** گێرهپهوهی شتهکان له دواي لهناوچوونیان.
- (۱۷) **المحي:** ژبیتهر، بهدیهنههری ژیان له گشت شتیکیدا.
- (۱۸) **الممیت:** مرینههری ژیانداران.
- (۱۹) **الحي:** زیندوو، خاوهنی ژیانی بهردهوام.
- (۲۰) **القيوم:** بهخۆوه پهوهستاو و پهراگری نهوانی تر، ناسمانهکان و زهوی بههوه پهراوهستاوان.
- (۲۱) **الواجد:** هههرچی بیهوی دهیی. پیویستی بههیچ شتیکی نییه، چونکه بی نیازی پههایه.
- (۲۲) **الماجد:** خاوهن پایهی بهرز، نمونهی بهرزیه.
- (۲۳) **الصمد:** جیگای نیاز، بۆ گشت پئداویستییهکان رهوی تیدهکری.
- (۲۴) **المقدم:** پئشخهر، شتهکان له بوون و رهز یان کات یاخود شویندا بهپیش یهکتر دهکات.

الأول^۱. الآخر^۲. الظاهر^۳. الباطن^۴. الوالي^۵. المتعالي^۶. البر^۷. التواب^۸. المنتقم^۹.
العفو^{۱۰}. الرؤوف^{۱۱}. مالك الملك^{۱۲}. ذو الجلال والإكرام^{۱۳}. المقسط^{۱۴}. الجامع^{۱۵}. الغني^{۱۶}.

(۱) الأول: يهكهمين، بى سهرهتا و پيش ههموو شتيك ههبووه.

(۲) الآخر: ههرماو، بى كوتايه و لهداوى ههموو شتيك دهميئى.

(۳) الظاهر: ديار، بوونى خوئى به نيشانه و نايهتهكانى ديارخستوو.

(۴) الباطن: پهناهن به خودى خوئى، هيچ يهكيك شارمزاى خودى نهو نيبه.

(۵) الوالي: سهرپهرشتيار، سهرپهرشتيار و خاوهنى شتهكانه.

(۶) المتعالي: بهرز بلند و دوور له كهموكورى.

(۷) البر: زور چاكهكار.

(۸) التواب: توبهوهرگر، رپنوئينى سهرپيچيكاران دهكات بو توبه كردن و توبهشيان ليومردهگرپت.

(۹) المنتقم: توئهستين، سزاي نهوانه دهكات كه شايستهى سزان.

(۱۰) العفو: ليخوشبوو، له تاوانى توبهكاران خوشدهبى.

(۱۱) الرؤوف: زور به بهزهيى و ميهرهبان.

(۱۲) مالك الملك: خاوهن مولك، كاروبارهكان له ناسمانهكان و زهويدا بهپيى ويستى نهو دهچنهرى.

(۱۳) ذو الجلال والاکرام: خاوهنى رپز و پايهى كامل و بهخشهرى بههره و رپزيهكان.

(۱۴) المقسط: نهودى بهدادگهرى خوئى مافى ستهمليكر اوان له ستهمكاران وهردهگرپتهوه.

(۱۵) الجامع: كوكهروهو، كه پاستيهه جياوازهكان كو دهكاتوهو، له دواروژدا گشت خهلك كو دهكاتوهو.

(۱۶) الغني: دهولهمهند و بى نياز و ههموو شتيك نيازى بهوه.

المُعْنِي ١٠. المَانِع ١١. الضَّارُّ ١٢. النَّافِع ١٣. النُّور ١٤. الهَادِي ١٥. البَدِيع ١٦. البَاقِي ١٧. الوَارِث ١٨.
الرَّشِيد ١٩. الصَّبُور ٢٠. بیگوومان خوای مه‌زن خاوه‌ن شکۆ و پایه‌یه.

له کتیبه‌کانی ئاینی ئیسلامدا، و ناوه جوانه‌کانی خوا که له قورئاندا هاتوون، به‌م
جۆره‌ی خواره‌وه دابه‌ش ده‌بن:

١- ئەو ناوانه‌ی خوای مه‌زن که په‌یوه‌ستن به‌ خودی خوای گه‌وره‌وه، ئەمانه‌ن:

الواحد. الأحد. الحق. القدوس. الصمد. الغني. الأول. الآخر. القيوم.

٢- ئەو ناوانه‌ی خوای مه‌زن که په‌یوه‌ستن به‌ به‌دیه‌نانه‌وه، ئەمانه‌ن:

الخالق، الباريء، المصور، البديع.

٣- ئەو ناوانه‌ی خوای مه‌زن، که په‌یوه‌ستن به‌ هەر دوو سیفه‌تی خۆشه‌ویستی و

مبه‌ره‌بانی، به‌ده‌ر له سیفه‌تی په‌روه‌ردگاریتی و به‌خشنده‌یی و به‌زه‌یی پێداهاتنه‌وه،
ئەمانه‌ن:

الرءوف. الودود. اللطيف. الحليم. العفو. الشكور. المؤمن. البارئ. رفيع الدرجات. الرزاق.

الوهاب. الواسع.

(١) المغني: هەر په‌كێك بیه‌وی له به‌نده‌کانی ده‌وله‌مه‌ندی ده‌کات.

(٢) المانع: رێگر له هۆکاره‌کانی تیاچوون.

(٣) الضار: زیانگه‌یه‌نەر، که سزاکه‌ی داده‌به‌زینێته‌ سه‌ر دوژمنانی.

(٤) النافع: سوودگه‌یه‌نەر، سووده‌که‌ی وڵات و به‌نده‌کانی گرتۆته‌وه.

(٥) النور: به‌خۆی دياره و شتی تریش ده‌رده‌خات.

(٦) الهادي: رێنویینیکاری هەر شتێک بۆ ئەوه‌ی بوونی ئەو شته‌ بپاریزی.

(٧) البديع: بێ وێنه. هاووینه‌ی نییه.

(٨) الباقي: هه‌رماو، بوونی بێ کۆتایه.

(٩) الوارث: میراتگر، له دوا‌ی له‌ناوچوونی بوونه‌وه‌ر هه‌ر ده‌میێ.

(١٠) الرشيد: رێنیشاندهری به‌نده‌کانی، کاره‌کانی به‌وپه‌ری دانایی و حیکمه‌ت ده‌چنه‌ری.

(١١) الصبور: ئارامگر، په‌له‌ ناکات له سزادان، په‌له‌ ناکات له هه‌ج شتێک پێش ئەوه‌ی کاتی بێت.

۴- ئەو ناوانەى خۆى مەزن كە پەيوەستن بە گەورەى و پاىەدارى خۆى گەورەو،

ئەمانەن:

العظيم. العزيز. العلي. المتعالي. القوي، القهار. الجبار. المتكبر. الكبير. الكريم. الحميد.
المجيد. المتين. الظاهر. ذو الجلال والإكرام.

۵- ئەو ناوانەى خۆى مەزن كە پەيوەستن بە زانستى خۆى گەورەو، ئەمانەن:

العليم. الحكيم. السميع. الخبير. البصير. الشهيد. الرقيب. الباطن. المهيمن.

۶- ئەو ناوانەى خۆى مەزن كە پەيوەستن بە تواناى خۆى گەورە و بە پۆوهبردنى ئەو

بۆ كاروبارەكان، ئەمانەن:

القادر. الوكيل. الولي. الحافظ. الملك. المالك. الفتاح. الحسيب. المنتقم. المقيت.

۷- لێرەدا چەند ناویكى ترى خۆى مەزن هەن، كە بە دەق لە قورئانى پېرۆزدا

باسنەكراون، بە ئام هەلھێنجراون لە كردهو، يان چەند سيفه تىكى خۆى گەورە كە لە

قورئاندا هاتووه، ئەمانەن:

القابض. الباسط. الرافع. المعز. المذل. المحيب. الباعث. المحصي. المبديء. المعيد.

المحي. المميت. مالك الملك. الجامع. المغني. المعطي. المانع. الهادي. الباقي. الوارث.

۸- لێرەدا چەند ناویكى ترى خۆى مەزن هەن، هەلھێنجراون لە و ماناىانەى لە قورئاندا

هاتون، ئەمانەن:

النور. الصبور. الرشيد. المقسط. الوالي. الجليل. العدل. الخافض. الواجد. المقدم.

المؤخر. الضار. النافع. هەر دوو سيفه تى دوان و ويستيش دەچنە پال ئەمانە.

○ ناوى مەزنى خوا:

هروهك چۆن خۆای مهزن چهندین ناوی ههیه، ئهوا بهههمان شیوه ناویکی مهزنی ههیه^۱، كه ئهگهر بهنده پیتی له خۆای گهوره بیاریتهوه، ئهوا داواکهی گیرا دهبی و نزاکهی پهسهند دهکری، له م فهرموودانهی خوارهوه دا باسی ناوی مهزنی خوا کراوه.

۱- له بریدهوه (خوای لئی پازی بی) هاتووه، وتویهتی:

پیغه مبهر (درود و سلّوی خۆای لیبی) گوئیستی که سیک بوو ده پاراپیهوه، دهیوت: (خوایه گیان“ من لیت ده پاراپیهوه بهوهی گهوهی دهدهم هیچ خوایهک نییه به حق جگه له تو نهبی، تو بی تاک و تهنها و بی نیازی، کهسی لینه بووه و خۆیشی له کهس نه بووه، هه رگیز هاوتا و هاوینهی نه بووه).

بریده وتی: پیغه مبهر (درود و سلّوی خۆای لیبی) فهرمووی: (سویند بهوهی گیانی منی به دهسته، ئهوه کهسه به ناوی مهزنی خواوه لئی پاراپیهوه. که ئهگهر نزای پی بکری گیرا دهبی، ئهگهر داوای پی بکری پیتی دهدری)^۲.

۲- له ئه نهسی کورپی مالیکهوه (خوای لئی پازی بی) هاتووه، وتویهتی: پیغه مبهر (درود و سلّوی خۆای لیبی) هاته نیو مزگهوت و که سیک نوژی کرد بوو و

() زانایان راجیاییان تیکه وتووه، له باره ی دیاریکردنی ناوی مهزنی خوا، رای پهسهند له نیو راکانی ئهواندا ئهوهیه ناوی مهزنی خوا له کۆمه لیک ناوی خۆای پاک و بیگهرد پیکهاتووه، ئهگهر ئاده میزاد به پابه نده بوون به مهرجه پیویسته شه رعییه کانی نزا کردنه وه نزای پی کرد، ئهوا خۆای گهوره نزا کهی گیرا دهکات. ئهم ناوهی خۆای مهزن نه ئیه که نییه له نه ئیه کان و بیبه خشی به هه ندیک کهس له بهنده کانی و به مهش یاسا باوه کانی بو بشکینری و کاری نانا سایی نه نجام بدن، بی گومان نابی هیچ شتیک له کتییی خوا و سونه تی پیغه مبهر که ی زیاد بکهین.

() ئه بو داود و تورمزی و نه سائی و ئیین ماحه گیراویانه ته وه، مونزوری وتویه تی: شیخی ئیمه ئه بو حه سه نی مه قدیسی وتویه تی: ئه مه زنجیره و رسته یه که سه رنجی له سه ر نییه و نه مزانیوه فه رمووده یه که له م باره وه له مه چاکتر گیرا درانیته وه. حافیز ئیین حه جه ر وتویه تی: ئهم فه رمووده له هه موو گیرانه وه کانی تر په سه ندره له رووی زنجیره و رسته وه که سه باره ت به م باسه هاتوون. بپروانه: فقه السنه، ب ۲.

ده پاراپیه وه^۱ و ده یوت: (خوایه گیان" هیچ خوایه ک نییه به حه ق جگه له تۆ نه بی، تۆ به خشنده ی. به دیه پنه ری ئاسمانه کان و زه وی. خاوه نی شکۆ و پایه داری).

پیغه مبه ر (درود و سلاوی خوی لی بی) فه رموی:

(ئایا ده زانن به چ شتی ک له خوی گه وره پاراپیه وه؟ ئه وه به ناوی مه زنی خاوه لی ی پاراوه ته وه، که ئه گه ر نزای پی بکرئ گیرا ده بی، ئه گه ر داوای پی بکرئ پی ده درئ)^۲.

۳- له ئه سمای کچی به زیده وه (خوای لی پازی بی) هاتووه، پیغه مبه ر (درود و سلاوی خوی لی بی) فه رموی ته ی: ناوی مه زنی خوا له م دوو ئایه ته دایه:

﴿وَالْهَكْمُ لِلَّهِ وَاحِدٌ لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ الرَّحْمَنُ الرَّحِيمُ﴾

﴿الْم، اللَّهُ لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ الْحَيُّ الْقَيُّومُ﴾^۳.

۴- له سه عدی کوپی مالیکه وه (خوای لی پازی بی) هاتووه، وتویه تی: گو بیستی پیغه مبه ری خوا (درود و سلاوی خوی لی بی) بووم، ده یفه رموو: (ئایا پی تان خۆ شه ناوی مه زنی خواتان پی پابگه یه نم، که ئه گه ر نزای پی بکرئ گیرا ده بی، ئه گه ر داوای پی بکرئ پی ده درئ؟ ئه و نزایه یه که یونس پی پاراپیه وه له نیو باوه شی سی تاریکیه که دا: ئه ویش ئه مه یه: هیچ خوایه ک نییه به حه ق جگه له تۆ نه بی، پاک و بیگه ردی بۆ تۆ من یه کیک بووم له سته مکاران) که سیک وتی: پیغه مبه ری خوا (درود و سلاوی خوی لی بی) ئایا ئه مه ته نها بۆ یونس بوو یان بۆ تی کرای باوه دارانه؟

(پیغه مبه ر (درود و سلاوی خوی لی بی) هاته نیو مزگه وت و که سیک نو یژی کرد بوو، نه وه وی وتویه تی: خه تی ب وتویه تی: ئه و که سه باوکی عه باس زهیدی کوپی سامتی ئه نساری ره زقییه.

(ئه بو داود و تورمزی و نه سانی و ئیبن ماجه گیراویانه ته وه.

(ئه حمده و تورمزی و ئه بو داود و ئیبن ماجه گیراویانه ته وه، تورمزی وتویه تی: ئه مه فه رموو ده یه کی حه سه ن و سه حیجه.

پیغمبهری خوا (درود و سلاوی خوی لیبی) فرموی: (نایا گوئیستی ئەم فرمایشتهی خوی بالادهست و خاوهن شکر نه‌بوویت: ﴿وَنَجِّنَا مِنَ الْعَمِّ وَكَذَلِكَ نُنْجِي الْمُؤْمِنِينَ﴾ واته: (رزگارمانکرد) لهو غه‌م و په‌ژاره‌و ته‌نگانه‌یهی که تیی که‌وتبوو، به‌و شیوه‌یه‌ش ئیمانداران رزگار ده‌که‌ین) (١).

ئەم ناوانه که ئاسۆی فراوان والاده‌که‌ن بۆ ئاشنابوون به‌ خوا، ئەگەر هاتوو مرۆڤ لییان تیگه‌یشت، درکی به‌ مانا‌که‌یان کرد، ده‌روونی پێیان دره‌وشایه‌وه، ئەوا ئەو کاته گه‌وره‌ترین پاستی له‌ پاستیه‌کانی ئەم گه‌ردوونه‌ی بۆ ده‌دره‌وشیته‌وه (٢).

(١) حاکم گێپراویانه‌ته‌وه.

(٢) هه‌ندیك له‌ خه‌لك و گومان ده‌به‌ن، هه‌ندیك له‌ ناوه‌کانی خوا، تابه‌تمه‌ندیان هه‌یه ئەگەر مرۆڤ به‌رده‌وام بێ له‌سه‌ری، ئەوا زۆر خێر و شتی سه‌یر و ده‌رناسای بۆ فه‌راهه‌م ده‌بێ، ئەمه‌ش تیگه‌یشتیه‌که هه‌یج پالپشته‌کی له‌ نایندا نییه‌.

خودی خوای گهوره

- ئامرازی خواناسی.
- په ییبردن به خودی خوای گهوره ئهسته مه.
- سروشت جهخت ده کاته وه له بوونی به دیپینه ر.
- خوارسک (فیتره ت) به لگهی بوونی خوایه.
- ئامازه ی واقع و ئه زموون.
- پآپشتی خوایی.
- گه واهیه کانی نه قل.
- خوانه ناسی هیچ پآپشتیکی نییه.
- دان پیدانانی زانا هاوچه ر خه کان به بوونی خوای گهوره.

○ ئامرازی خواناسی.

عهقل ناتوانی خودی خوی گه وره بناسی و په یی پیی ببات“ چونکه بیر و هوش دهوری خودی خوی گه وره ی نه داوه، مرۆف هیشتا ئامرازهکانی درک کردنی به خودی خوی گه وره ی پی نه دراوه.

بیگومان عهقلی مرۆف، هه ر چه نده زیرهک و به هیز و توانای درک کردنی زۆر بی، ئه وا هه ر که موکورت و کرچ و کال و دهسته وه سانه له ئاست ناسینی حه قیقه تی شته کان. عهقلی مرۆف دهسته وه سانه له ئاستی ناسینی دروونی مرۆف، هیشتا ئاشنابوون به ناخ و دهروونی مرۆف یه کیکه له ئالۆزترین پرسی زانستی و فهلسه فی.

ته نانهت دهسته وه سانه له ئاست ناسینی حه قیقه تی پروناکی، له کاتی کدا پروناکی دیارترین و پۆشنترین شته.

دهسته وه سانه له ئاست ناسینی حه قیقه تی ماده، و حه قیقه تی ئه و گه ردیلانه ی لپی پیکدییت. له کاتی کدا ماده به مرۆفه وه لکاوه.

هیشتا زانست له به رده م زۆرێک له راستیه کانیه گه ردوون و سروشت به دهسته وه سانی وه ستاوه، له باره یانه وه ناتوانی وشه ی کوتایی بلیت.

زانای بلیمه تی گهردوونناسی ناودار (کامیل فلامه ریون) له کتیبه کهیدا (هیزه شاراوه کانی سروشت) ده لیت:

((دهبینی ئیمه بیر ده کهینه وه، به لام ئایا بیرکردنه وه چیه؟ هیچ یه کیك ناتوانی وه لامی ئەم پرسیاره بداته وه. دهبینی ده پۆین، به لام نازانین کاری ماسولکه یی چیه؟ هیچ یه کیك ئەمه نازانی، وا ده بینم ویستی من هیژیکى نا مادییه، و گشت تاییه تمه ندییه کانی ده روونم به هه مان شیوه نا مادیین، له گه ل ئەمه شدا که ی ویستم بازوم بلند بکه م، ده بینم ویستی خۆم ماده که می جولاندوه، جا ئەمه چۆن پووده دات، ئایا ئەو نیوه ندگره چیه که نیوه ندگری ده کات بۆ هیژه کانی عه قل له پیناوه به ره مه پینانی ئەنجامیکی مادی؟

ئایا که سیك هیه بتوانی وه لامی ئەم پرسیاره م بداته وه، به لکو پیم بلی: چۆن ده ماری چاو وینه ی شته کان بۆ عه قل ده گوازیته وه؟
پیم بلی: چۆن عه قل درک به مه ده کات؟

ئەم وینانه له کویدا جیگیر ده بن؟ سروشتی کاری میشک چیه؟

ده ی به پیزان (مه به ستی خوانانه سانه) ده پیم بلین... که واته به سه به سه! من ده توانم بیست پرسیارتان لی بکه م، له کاتی کدا زیره کترینتان ناتوانی وه لامی لاواز و بی نرخترین پرسیارى من بداته وه)).

جا ئەگه ره له لویستی عه قل به رامبه ر ده روون و پووناکی و ماده و شته نه بینراوه کانی گهردوون ئاوابی، که واته چۆن هه ولی ئاشنابوون ده دات به خودی خواى گه وره و پایه به رز و ده یه وی درکی پی بکات! ..

خودی پیروزی خوی گه وره له وه گه ورتره عه قلّ درکی پی بکات، یان هزره کان دهوری بدن، ئای ئەم فه رمایشته ی خوی پاک و بهرز چهنده راست و دروسته:

﴿لَا تُدْرِكُهُ الْأَبْصَارُ وَهُوَ يُدْرِكُ الْأَبْصَارَ وَهُوَ اللَّطِيفُ الْخَبِيرُ﴾^{۱)}. واته: (دهزگای بینایی و "بۆچوونی ئاده میزاد" ناتوانیت ئەو زاته بینیت، زانیاری ئەو خوی به موو شتیکی گرتۆته وه، ئاگاداریشه به هه موو دهزگاکانی بینایی، هه ر ئەوه ووردبین و ئاگایه).

دهسته وه سانی له ئاست ناسینی ده قیقه تی شته کان، بوونی ئەو شتانه ره تناکاته وه: دهسته وه سانی عه قلّ و بی توانا بوونی له ئاست درککردن به حه قیقه تی شته کان، بوونی ئەو شتانه ره تناکاته وه.

دهسته وه سانبوونی عه قلّ له ئاست درککردن به حه قیقه ت و کرۆکی ده روون، بوونی ده روون ره تناکاته وه، دهسته وه سانبوونی له ئاست درککردن به حه قیقه ت و کرۆکی رووناکی، بوونی رووناکی ره تناکاته وه له کاتی کدا ئاسۆکانی داگرتووه، دهسته وه سانبوونی له ئاست درککردن به حه قیقه ت و کرۆکی گه ردیله، بوونی ئەوه ره تناکاته وه چه ندین گه ردیله هه ن و ماده ی لپی کها تووه، به هه مان شیوه سه باره ت به گشت شته کانی تر که عه قلّ دهسته وه سانه له ئاست درککردن به حه قیقه ت و کرۆکه که ی.

خودی خوی گه وره ش به م جوّره، که ئەگه ر مرؤف نه توانی درک به حه قیقه ته که ی بکات، مانای وا نییه بوونی نییه، به لکو بوونی هه یه وه ک به هیژترین بوون.

(۱) سوهرتی ئەنعام، ئایه تی: ۱۰۳.

بیگومان بوونی خوی گه وره ده چیته نیو حوكمه سه لمینراوه عه قلی و به لگه نه ویسته به راییه کان، بویه ته نها که سی نکۆلیکار داوا ده کات به لگه ی له سه ر بخریته پروو، هه روه ک ئه و کویره ی داوی به لگه هیئانه وه ده کات له سه ر بوونی خۆر له پۆژی پووناکدا، له گه ل ئه مه شدا ئیمه به لگه ی وا ده خه ی نه پروو که راستی پۆشن بکاته وه و پپی ره وان دیار بخت.

○ سروشت جهخت ده کاته وه له بوونی به دیهینه ر.

بوونی خوی گه وره راستیه که گومان هه لئاگری، هیچ بواریکیش نییه بۆ نکۆلی کردن لی، بوونی خوا پۆشنه وه ک پۆژی پووناک کاتیك له به ره به یاندا ده دره وشیته وه، هه رچی له گه ردووندا هه یه گه واهیده ره له سه ر ئه م بوونه خواییه، که رسته و ره گه زه کانی سروشت و ئه و خۆر و مانگ و ئه ستیره و هه سارانیه تییدان، جیهانی زه مینی به و مرۆف و گیاندار و پروه ک و بی گیانه ی تییدان، له گه ل ئه و هه ماهه نگیه ورد و هاوسه نگیه ریکه ی نیوانی ئه م جیهانانه ریکده خات، کاروباره کانی رایى ده کات — به لگه ن له سه ر بوونی خوی گه وره، ئه وه ده رده خه ن که تاک و ته نها یه له به دیهینه اندا، عه قل وینای ئه وه ناکات ئه م شتانه به بی به دیهینه ر په یدا بووبن، هه روه ک وینای ئه وه ناکریت دروستکراو به بی دروستکه ر بوونی هه بی.

ئه گه ر عه قل ئه وه به ئه سته م بزانی فرۆکه له ئاسماندا بفری، یان که شتی ژیر ده ریایی بچیته ژیر ئاوه وه، به بی ئه وه ی فرۆکه و که شتی که دروستکه ریان هه بی، ئه وا

به ته‌واوی نكۆلی ده‌كات له بوونی ئەم گەردوونه قەشەنگە و ئەم سروشته جوانە، به‌بێ ئەوهی به‌دیھێنەرێك دروستی كردبێ و به‌پۆبه‌رێك كارەكانی پرای بكات.

دواتر سی گریمانە هەن، دەكری بیانخەینه‌پوو له هۆدارکردنی ئەو بنه‌په‌ته‌ی گەردوونی لی پەیدا بوو، هیچ گریمانەیه‌ك له پشت ئەم گریمانانەوه نییه.

گریمانە‌ی یه‌كەم: ئەم جیهانە له نه‌بوونه‌وه هاتبێته بوون.

گریمانە‌ی دووهم: ئەم گەردوونه رێكۆپێكه له رێكه‌وته‌وه پەیدا بووبی.

گریمانە‌ی سێهەم: به‌دیھێنەرێك ئەم گەردوونه‌ی به‌دیھێنابێ و دروستی كردبێ، دە‌ی

با تاوتوی هەر یه‌كێك له‌و گریمانانە بکەین:

گریمانە‌ی یه‌كەم: له بنه‌په‌ته‌وه پوچه‌له “ چونکه ئەنجامه‌كان وابه‌سته‌ی

هۆکاره‌کانیان، ئاکامه‌كان په‌یوه‌ستن به‌ پێشه‌کیه‌کانیانەوه.

عه‌قل وینای ئەوه ناکات ئەنجام به‌بێ هۆکار بێته بوون، ئاکام به‌بێ پێشه‌کی پەیدا

ببێ، شوینە‌وار به‌بێ کارتێکه‌ر نابێ.

که‌واته په‌یدا بوونی ئەم گەردوونه له نه‌بوونه‌وه، به‌ مانای په‌یدا بوونی ئەنجامه به‌بێ

هۆکار، دروستبوونی شوینە‌واره به‌بێ کارتێکه‌ر، ده‌رکه‌وتنی ئاکامه به‌بێ پێشه‌کی:

واته گەردوون له خۆیه‌وه په‌یدا بوو و بێ ئەوه‌ی هۆکارێکی هه‌بووبی.

په‌یدا بوونی شته‌كان له‌خۆیانەوه و به‌بێ هۆکار، به‌پیی عه‌قل و واقیع ئەسته‌مه

چونکه په‌یدا بوونی شته‌كان له‌خۆیانەوه و به‌بێ هۆکار، زالبوونی لایه‌نی بوونه به‌سه‌ر

نه‌بووندا به‌بێ ئەوه‌ی زالکه‌رێك هه‌بێ، جا زالبوونی لایه‌نی بوون به‌سه‌ر نه‌بووندا به‌بێ

ئەوه‌ی زالکه‌رێك هه‌بێ ئەسته‌مه.

ئیمه ئەگەر بلیین: گەردوون لەخۆیەوه و بەبێ ھۆکار پەیدا بوو، ئەوا ئەمە یەكسان دەبوو لەگەڵ ئەو وتە یەمان بەوہی: نەبوون ھۆکاری پەیدا بوونی بوونە.

ئەمەش ھەر زۆر پوچەلە، چونکە ھەرگیز وینا ناکرێ نەبوون ببیتە سەرچاوەی پەیدا بوونی بوون، ئەوہی ھیچی نەبێ ھیچی پینابەخشری، ئەم ئایەتە ی پیرۆزە ی خوارەوہ ئاماژە ی بەمە کردوہ:

﴿أَمْ خُلِقُوا مِنْ غَيْرِ شَيْءٍ أَمْ هُمُ الْخَالِقُونَ، أَمْ خَلَقُوا السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضَ بَلْ لَا يُفْقَهُونَ﴾^١.

واتە: (ئایا ئەوانە بەبێ ھیچ شتێک، ھیچ ھۆیک، ھاتوونەتە کایەوہ؟! یان ھەر خۆیان دروستکارن؟! یان ئەو بیباوہرانی ئاسمانەکان و زەویان دروستکردوہ؟ نەخیر ئەوانە ھەر دلنیا نابن).

واتە: ئایا ئەوانە بەبێ بەدیھینەر ھاتوونەتە بوون؟! یان بەخۆیان خۆیانیان دروستکردوہ، بەمەش پێویستیان بە ھیچ یەکیک نەبوو ئەوان دروست بکات؟! بێ گومان ئەمە ئەستەمە.

گریمانە ی دووہم: زۆر پوچەلتەر لە گریمانە ی یەکەم، ناکرێ ئەم سیستەمە رێک و تۆکمە یە لە رێکەوتەوہ گەللە ببی، ئایا رێکەوت نیر و میی بەدیھیناوە، ئەم یەکتەر تەواوکردنە جوانە ی لە نێوانیاندا فەراھەم کردوہ؟ ئایا رێکەوت زەوی و ئەوہی لەسەر یەتی لە مەرۆق و گیاندار و زیندەوہر و پووەک و بێ گیانەکانی دروستکردوہ؟ ئایا رێکەوت زەوی لە بۆشاییدا ھەلواسیوہ و دەستەمۆی کردوہ تا لە خولگە ی خۆیدا بخولیتەوہ و بە درێژایی ملیۆنان سال بە ئەندازە ی یەک تالە موش لیی لانەدات؟ ئایا رێکەوت ئەم ھەموو ھەسارە و ئەستێرانە ی رام کردوہ سەرباری گەورە یی قەبارە و

(١) سورەتی تور، ئایەتی: ٣٥، ٣٦.

نۆری ژماره‌یان تا به‌م خێراییه برۆن به‌بێ ئه‌وه‌ی به‌ریه‌ك بکه‌ون؟ ئایا رێکه‌وت ئه‌و ره‌گه‌زانه‌ی دروستکردوه که گه‌ردوونی لێ پیکهاتووه، هه‌ر ئه‌ویش ئه‌م هه‌ماهه‌نگیه ورد و گونجاوه‌ی به‌دیهیناوه که شیایوی به‌رده‌وامیه تا ئه‌و کاته‌ی خوی گه‌وره‌ی وستی له‌سه‌ره‌؟

گه‌ردیله، که بچوکترین به‌شی ماده‌یه له شته‌کان، عه‌قل و زانست له ئاستی پیکهاتنه تۆکه‌م و هه‌ماهه‌نگیه سه‌رسوهرهینه‌که‌یدا سه‌رگه‌ردانن، له به‌رده‌م یه‌کگرته‌ی گه‌ردیله‌کان له‌گه‌ڵ یه‌کتردا مه‌نده‌هۆشن، ئایا ئه‌م هه‌ماهه‌نگی و گونجانه له‌گه‌ڵ یه‌کتردا رێکه‌وته؟ ده‌با گوێ بگرین بۆ وته‌ی زانست سه‌باره‌ت به‌ گه‌ردیله:

((ماده له گه‌ردیله‌ی وا پیکدیته، که به به‌هێزترین وردبین ناتوانی ببینری، بۆ ئه‌وه‌ی وینای قه‌باره‌ی گه‌ردیله بکه‌ین، ئه‌وا پپووسته‌ و وینا بکه‌ین ئه‌گه‌ر سه‌د ملیۆن گه‌ردیله له پال یه‌ک دابنن ئه‌و کات درێژه‌که‌ی به‌ قه‌د ئینجیک ده‌بی، له‌کاتیکدا له نیۆ یه‌ک دلۆپ له ئاوی ده‌ریا زیاتر له په‌نجا ملیۆن گه‌ردیله‌ی ئالتون هه‌یه. گه‌ردیله له ناوکیک و چه‌ند ئه‌لیکترونیک که به‌ده‌وری ناوکه‌که‌دا ده‌خولینه‌وه پیکهاتووه، ئه‌م ئه‌لیکترونانه له سه‌ر خولگه‌ی بازنه‌یین، له نیوان هه‌ر دوو خولگه‌یه‌کدا بۆشایی هه‌یه، هاوشیوه‌ی بۆشایی نیوان هه‌سه‌ره‌کان و خۆر له پووی قه‌باره و دووریه‌وه.

سوکتترین کیشی ناوکی گه‌ردیله‌یه‌ک ١٨٥٠ جار ئه‌وه‌نده‌ی کیشی ئه‌لیکترونه، ئه‌گه‌ر بیست هه‌زار ناوک له پال یه‌کدا ریز بکری، ئینجا درێژه‌که‌یان ده‌گاته درێژی تیری گه‌ردیله، یان به‌ ده‌ربڕینیکی تر ناوک به‌راورد به‌ گه‌ردیله، وه‌ک سه‌ری ده‌رزیه‌که به‌راورد به‌ قه‌باره‌ی خانوکی مامناوه‌ند.

ئەلیکتروئەکان لەسەر چەند خولگە یەك بە دەوری ناو کدا دەخولینەو، هاوشیووی خولانەووی هەسارەکان بە دەوری خۆردا لەسەر چەند خولگە یەك، بەلام ئەم خولگانە هەستیارتەر و دیاریکراوترن لە خولگە ی هەسارەکان، ئەگەر مادە ی پیکهاتوو لە ناوکە گەردیلە ی کۆکراو بەبێ ئەو بۆشاییە ی نیوان ناوک و ئەلیکتروئەکاندا هە یە لەگەل یە کتر کۆکراو بەبێ ئەو کیشی یە ک پارچە دراوی ئاسن دەگە یشتە ۴۰ ملیۆن تەن.

ناوک لە چەند پرۆتۆنیك پیکدی، کە ژمارە یان یە کسانە لەگەل ئەلیکتروئە خولاوەکان بە دەوری ناوکدا – لە پال پرۆتۆنەکان چەند بارگاو یەکی تر هەن پێیان دەوتری نیوترۆن، ئەگەر بتوانین پە یوہستبوونی نیوان پرۆتۆن و نیوترۆنەکان بپچرینین، یان با بلین ئەگەر بتوانین رینگە ی هەلاتن بۆ یە ک نیوترۆن فەراہە م بکەین لە نیو کۆمەلە ی ئەو نیوترۆنانە ی دەوری پرۆتۆنەکان دەدەن، ئەو کاتە وزە یەکی زۆر مەزن دەردەچێ، ئەنشتاین یە کە م کە س بوو کە خەملاندنی بۆ کردوو بەوہ ی یە کسانە بە تۆپە لە یەکی چوار گۆشە لە خیرایی پووناکی بەوہ ی یە ک سەنتی میتر لە چرکە یە کدا دەبرێ))^{۱)}.

ئەگەر سەرمان لەسەر گەردیلە بەرز بکەینەو و بپوانینە خۆر، دەبینین زانست دەلیت:

((خۆر“ تۆپە لە یەکی گرگرتوو بە ئاگریک، کە زۆر گەرمترە لە گشت ئاگری سەر زەوی، قەبارە کە ی یە ک ملیۆن جار لە زەوی گەورە ترە، دووریە کە ی لیمانەوہ نزیکە ی ۹۲۵۰۰۰۰۰ میلە، لە کاتی کدا خۆر ئەستێرە یە کە و لە ریزی ئەستێرە مەزنەکاندا نییە.

لیره دا کیشیه کی تر هیه، چاره سهری کۆتاییه که ی عه قلی زانا و بیرمه ندانی مه نده هۆش کردوو، ئه ویش ئه وه یه ههروه که له چینهکانی زهوی وهرده گیری خۆر له وه تهی ماوهی ملیۆنان ساله هیشتا هه مان ئه ندازه ی گهرمی ده به خشیت، خۆ ئه گهر گهرمییه ده رچوو که ی ئه نجامی سوتانی بی، ئه وا چۆن ماده که ی له گه ل به دوای یه کداهاتی سهرده م و پۆزگار هکان ته وا نه بووه؟ بیگومان ریگه ی سوتانی نیو خۆر جیاوازه له وه ی ئیمه پیی ئاشنایه و هۆگری بووینه، ئه گه رنا ماده که ی بۆ ۶۰۰۰ سال به شی سوتانی ده کرد و گهرمییه که ی ته وا ده بوو.

((پله و پایه ی خۆر له سه رمانه وه، ئه وه نییه که ته نها سه رچاوه ی پووناکی و ئاگرمانه، به لکو چه قی سیسته مه به رده وامه که مانه، کانگای ژیانمانیشه، خۆر ئاوی ده ریاکان ده کاته هه لم، ده یانکاته هه ور له ئاسماندا، دواتر به باران دایده بارینیته سه ر زهوی، به مه ش جوگه له و پووباری لی دروست ده بن و کشتوکال و چینراوه کانمان تیرئاو ده کات و گه شه یان پیده کات، با ده هیئی و ده بات، باران ده بارینی، هه وا پاک و پوخت ده کاته وه، که شتی و باره له گره کان له نیو قولایی ده ریاکان ئاراسته ده کات و باره له گره کان هاتوچۆ پیده کات و ئامیره هه لمییه کان به ریوه ده بات، خه لوزی به ردین گهرمییه که ی هی پووناکی خۆره که پیشتر هه لگراوه)) تا نه وه ی سه رده مانی دواتر سوودی لیببینن، ئه گه ر خۆر نه بووبایه ئه وا ژیان بۆ زینده وهر و پوهه که نه ده بوو، گیانله بهر و زینده وهر به گهرمییه که ی ده بوژینه وه، بالنده کان به پووناکی خۆر ئاواز ده چپن، ستایش ده که ن، به گهرمی و پووناکیه که ی پوهه که کان ده پیشکون و دره خته کان گه شه ده که ن، و گو له کان نه شونما ده که ن، به رو بوومه کان پیده گه ن، ئیمه

به خواردن و خواردنه وه مان قهرزدارى خۆرىن، خۆر هۆكارى بوونمان له سهر ئه م زهويه)) .

ئه گهر خۆرمان تىپه پاند، ده بينىن:

((نزيكترين ئه ستيړه له ئيمه وه له دواى خۆر ۲۶۰،۰۰۰ به ئه ندازه ي دوورى خۆر له ئيمه وه دووره .

ئه مه به شتيكى كه م داده نرى، به راورد به ئه ستيړه كانى گه له ئه ستيړه ي تر، كه پيشينان ناويانناوه ((ريگه ي كاكيشان)). ته نانه ت كۆمه له ي خۆر به راورد به گه له ئه ستيړه يه كه به يه ك گه رديله داده نرى" چونكه نزيكه ي سه د مليون ئه ستيړه له خۆى ده گرى كه له شيوه ي سىديه كى فراوان و ته نكدا دابه شيوونه .

هیربرت سبنسر جونز دانهرى كتيپى ((خولگه ي گشتى)) ده لئيت:

((پووناكى به دوو سه د هه زار سالى تيشكى ئينجا ده گاته ئه م سهر و ئه و سهرى گه له ئه ستيړه، شتيكى زانراوه پووناكى به خيراى ۱۷۶،۰۰۰ هه زار ميل له يه ك چركه دا ده روات، يان ۳۰،۰۰۰،۰۰۰ هه زار كليۆمه تر له چركه يه كدا. به م پييه يه ك سالى پووناكى يه كسانه به بيست مليون مليون كيلۆمه تر.

ئه م گه له ئه ستيړه يه، كه گه وره ييه كه ي ئه وه نده يه عه قلّ تواناى هه رسكردى نيه ته نها يه كيكه له و گه له ئه ستيړه زۆرانه ي كه له ژمار ناينه .

ئه وه نده ماوه ئه وه بزانه ين، نزيكترين گه له ئه ستيړه له گه له ئه ستيړه ي ئيمه وه حه وت سه د هه زار سالى پووناكى دووره))^۵.

(۱) قصة الكون من السديم إلى الانسان، من كتاب الطاقة الإنسانية.

ئایا له دواى ئەمهوه عهقل وینای ئەوه دهکات ئەم گهردوونه له ڕیگه‌ی ڕیکه‌وتهوه دروست بووی؟

وتنى ئەوه‌ی به ڕیکه‌وت گهردوون دروستبووه، ئەوا هه‌رگیز عهقل وینای شتی وا ناکات و زانست دانى پیدانانى و هه‌چ مرۆفیک شتی وا نالیت، مه‌گه‌ر به‌هه‌یزترین تاییه‌تمه‌ندی خۆی له په‌ی پێردندا له ده‌ستبات.

فه‌یله‌سوڤی ئەلمانی ئەدوارد هارنمان جیگه‌وه‌ی شوبه‌هور له کتێبه‌که‌یدا (المذهب الدارونی) وتویه‌تی: ((ئهو بۆچوونه‌ی داروینییه‌کان که ده‌لێت هه‌چ مه‌به‌ستیک له گه‌ردووندا نییه، ئەوا هه‌چ به‌لگه‌یه‌کی له‌سه‌ر نییه، ئەمه‌ یه‌کیکه‌ له‌و خه‌یالانه‌ی له زانستدا هه‌چ بنه‌مايه‌کی بۆ نییه)).

پروڤیسۆر فۆن بایری ئەلمانی له کتێبه‌که‌یدا (دحض مذهب دارون) وتویه‌تی: ((ئه‌گه‌ر ئەوان ئیستا به‌ ده‌نگیکى بلند ڕابگه‌یه‌نن که هه‌چ مه‌به‌ستیک له‌ سه‌روشتدا نییه، گه‌ردوون ته‌نها پێویستی و ڕیکه‌وتی کوێر به‌رپه‌وه‌ی ده‌بات، من پێم وایه ئه‌رکی منه‌ بیروباوه‌ری خۆم له‌م باره‌وه ڕابگه‌یه‌نم که پێم وایه هه‌موو ئەم شته‌ پێویستانه‌ مه‌به‌ستی به‌رز و بلندیان له‌ پالدايه)) پروڤیسۆری مه‌زن محه‌مه‌د فه‌رید وجدی (ره‌حمه‌تی خوای لێی) دواى باسکردنی ئەمه‌ وتویه‌تی: ((ئه‌گه‌ر بمانه‌وی بۆ ئاسوده‌یی ڕای سه‌دان له‌ سه‌رانی زانست و فه‌لسه‌فه‌ بێنینه‌وه له‌سه‌ر نه‌بوونی مه‌به‌ست له‌ گه‌ردووندا، ئەوا ته‌نها ماندوویی گواستنه‌وه‌که‌مان بۆ ده‌مايه‌وه)).

هه‌ر کاتیک بوونی مه‌به‌ست له‌ گه‌ردووندا چه‌سپا، ئەوا بوونی مشورگێری دانا و خاوه‌ن پایه و شکۆ ده‌چه‌سپێ له‌ ڕیگه‌ی به‌ره‌سته‌وه، هه‌چ بواریک بۆ مشتومپرکردن له‌سه‌ری نامینێته‌وه، هه‌روه‌ک خوای پایه‌به‌رز ده‌فه‌رموویت:

﴿أَفِي اللَّهِ شَكُّ فَاطِرِ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ﴾^(۱). واته: (ئایا له خوی پهرهردگاردا گومان ههیه؟! بهدیهینهری ئاسمانه کان و زهوییه).

ئهگر گریمانهی یهکه م و دووم دروست نهبی، چونکه له دهرهوهی بازنهی عقل و ژیریژی و زانستن، بویه تهنها گریمانهی سبیه م ماوتهوه:

ئویش ئهوهیه ئه م گهردوونه بهدیهینهر و مشورگهیریکی ههیه، عقل و ژیریژی سهلامهت ئه م دهخوای، ئه م پالی به سوکراتهوه نا تا باوهر به خوا بهینی و ئیرستودیمی نکۆلیکار له خویهتی ده مکووت بکات، ئه م ش له گفتوگۆیه کدا که له خواره ودا ده یخهینه پروو:

سوکرات: ئایا کهسانی وا هه ن سه رسام بیت به بلیمهتی و جوانی کارهکانیا نهوه؟
ئیرستودیم: بهلی، له شیعردا سه رسامم به چیرۆکهکانی بهومیر، له وینه کیشاندنا به بزوکیس، له پهیکه رتاشیدا به بولیکتیت سه رسامم.

سوکرات: ئایا کامه دروستکه سه رنجراکیشتره، ئه وهی وینهی بی عقل و جوله به دیده هینی، یان ئه وهی بوونه وهری خاوه ن عقل و ژیا نه دیده هینی؟

ئیرستودیم: بهلی به دلنایا یه وه، ئه وهی بوونه وهری ژیر و زیندوو دروست ده کات، ئه گه ر به ره می ریکه وت نه بی.

سوکرات: ئایا ده کری ریکه وت کاری مه به ستندار و ئامانجی تاییهت به خشی به ئه ندامه کان، چاو ببینی، گوچکه بیستی، لووت بۆن بکات، زمان چیژ بکات، چاوی به پاسه وان ده وه درابی به هوی هه ستیاری و لاوازیه که ی، له کاتی خه وتن یان پیوستیدا داده خری، به بژوانک و برۆ پاریزراوه، گوچکه ی کردۆته ئامیری دهره کی که دهنگی بۆ کو ده کاته وه، ئایا ده کری هه موو ئه م ئه نجامی ریکه وت بی؟

(۱) سوهرتی ئیبراهیم، نایهتی: ۱۰.

حهزی دانراو له دهرووندا بۆ زاوژی، بهزهیی دروستکراو له دلّه دایکاندا بهرامبهه مندال، سهرباری ئهوهی به دهگهمن وایه مندال سوودی بۆ دایک یان باوکی ههبی، ئهیی زارۆک چۆن لهگهڵ له دایکبوونی فیژی مژینی مه مک بووه.

ئایا دهکری هه موو ئه م شتانه ئه نجامی ریکهوت بن؟

ئیرستویدیم: نا ناگری، ئه مه به لگه یه له سه ره به دیهینان و له سه ره ئه وه ی به دیهینهر مه زنه و بوونه وه ری زیندووی خو شده ویت، به لام ئه وه بۆچی به دیهینهر نابینن؟ سوکرات: ئه وه تا تو پۆچی خۆت نابینی که زاله به سه ره ئه ندامه کانی جهسته تدا، ئایا ئه مه مانای وایه بلین کرده وه کانت به ریکهوت و به بی په یی پی بردن هاتوون؟

خوای مه زن راستی فهرمووه:

﴿وَمِنْ آيَاتِهِ اللَّيْلُ وَالنَّهَارُ وَالشَّمْسُ وَالْقَمَرُ لَا تَسْجُدُوا لِلشَّمْسِ وَلَا لِلْقَمَرِ وَاسْجُدُوا لِلَّهِ الَّذِي خَلَقَهُنَّ إِن كُنتُمْ إِيَّاهُ تَعْبُدُونَ﴾^{۱)} واته: (له نيشانه و به لگه کانی دهسه لاتی پهروه ردگار شهو و روژ و خور و مانگه، هه رگیز نه کهن سوژده بۆ خور، یان مانگ بهن، به لکو سوژده تهنها بۆ ئه و خواجه بهن که دروستی کردوون، ئه گه ر ئیوه خۆتان به بهنده ی راسته قینه ی ئه و دهزانن و هه ر ئه و ده په رستن).

(۱) سوهرتی فوسیهلهت، ئایهتی: ۳۷.

○ خوارسک (فیترهت) به لگهی بوونی خواجه:

گهردوون به و سیسته م و پیکوپیک و جوانی و کاملی و ههماهنگی و داهینانه ی
 تئیدایه، تاکه گهواهیدهر نییه لهسه ر بوونی راگری ئاسمانهکان و زهوی" به لکو
 گهواهیدهریکی تریش ههیه، ئه ویش ههستی چینراوه له ناخی مرؤقایه تیدا به بوونی
 خوی پاک و بیگهره، ئه مه ههستیکی خوارسکه و خوی گه وره خه لکی لهسه ر
 به دیهیناوه، ئه مه گوزارشتی لی ده کری به ئاره زووی ئاینی، ئه م ئاره زووه مرؤق له
 زیندوه رانی تر جیا ده کاته وه، له وانیه ئه م ههسته کپ ببی به یه کیك له هۆکاره کان،
 به ئاگا نایه ته وه ته نها به بیدارکه ره وه یه ک نه بی، له ری ئازاریکی دابه زیو یان زیانیك
 ده وری بدات، ئه م ئایه ته پیروزی خواره وه ئاماژه به مه ده کات:

﴿وَإِذَا مَسَّ الْإِنْسَانَ الضُّرُّ دَعَانَا لِجَنبِهِ أَوْ قَاعِدًا أَوْ قَائِمًا فَلَمَّا كَشَفْنَا عَنْهُ ضُرَّهُ مَرَّ كَأَن لَّمْ

يَدْعُنَا إِلَى ضُرِّهِ﴾^(۱). واته: (کاتیکیش ئاده میزاد "ئه وانیه یان که باوه ر له ده روونیا ندا
 به چاکی دانه مه زراوه" زیان و ناخوشیه کی تووش بیته، ئه وه هانا و هاوار بو ئیمه ده هیته بو
 لابر دنی، له کاتی راکشاند، یان به دانیشه وه، یان به پیوه بیته، جا کاتیك زه ره ر و
 زیانه که ی لی دوور ده خهینه وه و ده که ویتته وه باری ئاسایی، هه روا ده روات به ریدا و
 بارودۆخی ئه وسای فه رامۆش ده کات، ههروه ک رۆژی له رۆژان هاواری له ئیمه نه کرد بیته و
 له ئیمه نه پارا بیته وه تا ناخوشی و زیانیك که تووشی بووه لی دوور بخهینه وه).

○ ئامازهی واقع و ئەزموون:

ئەگەر پامانی عەقلی لە گەردوون و نەینییەکانی مرۆڤ ئاشنا بکات بە خوای بالادەست و خاوەن شکۆ، ئەگەر هەستی سروشتی و خوارسک هەستیکی پەسەن بێ لە دەروونی مرۆڤدا، تیایدا زانا و نەزان و گوندنشین و شارنشین و پیاو و ئافرەت و پێشینان پاشینان یەکسان بن، ئەوا بەلگەیهکی تر هەیه که لە واقع و ئەزموونی مرۆڤ وەرگیراوه، ئای چەندە مرۆڤ لە پەرودرگاری پاراوتەوه، ئەویش پارانەوه که ی گرا کردووه، چەندە دلّ هاواری بۆ بردووه و ئەویش بە دەمیەوه هاتووه، چەند داوای لیکردووه ئەویش پێیداوه، چەند پشتی پێبەستووه و ئەویش پشگیری لێ کردووه، چەند دەردی مرۆفی دەرمان کردووه، چەند ئێش و ئازاری لیکەم کردۆتەوه، چەندە مرۆفی پێنوینی کردووه بەرەو رزق و پۆزیه که ی، چەند ناخۆشی و تەنگوچه له مە ی لاداوه، چەندین تەنگانە ی لاداوه.

ئەزموونەکانی مرۆڤ لە ژياندا دەستی مرۆڤ دەگرن، و راستەوخۆ دەیبەن و دەیگەیهنن بە خوای گەوره “ چونکه ئەو راستیه ی بۆ ئاشکرا دەکات، که نەیتوانیوه بە هەستەکانی ئاشکرایان بکات، ئەم راستیه ش گەردوون بەرپۆه دەبات. ئەم راستی و حەقیقه ته بوونه وەر به پێی سیسته میکی تۆکمه و یاسایه کی ریکوپیک دەبات بهرپۆه، هیچ مرۆفیک نییه له ژيانی ئەزموونی وای بۆ نەهاتبیته پیش که خوای گوره پێ ناسیی.

زۆر جار وا هەلده که ویت مرۆڤ هەموو ئەو هۆکار و ئامرازە مادیانە ی بەرژەوهندی ئەو دابین دەکن یان خراپه ی لێ دوورده خه نه وه له دهستیان ده دات، جا ئەگەر بە دلّی

پروى كرده پەروەردىگار و خاوەنى ھەموو شتېك، ئەوا ئەو سوود و بەرزەو ھەندىيەكەى بۇ جىبەجى دەكات و ئەو خراپەيەى لىي دەترسىت لىي دور دەخاتەو، بەبى ئەو ھەى ھۆكارىكى ديار يان ھۆداركردنىكى ژىرانە ھەبى بۇ ئەمە، كەواتە ئەم دياردانە بەچى راقە بکەين؟

تەنھا ئەو راقەيەى بۇ ھەيە كە پەروەردىگارى پەروەردىگاران و بەدىھىنەرى ھۆكارەكانى لە پشتەو ھەيە.

○ پالپشتى خاوى:

يەككە لە بەلگەكانى بوونى خوا، ئەو ھەيە باو ھەپداران ئىماننىكى راستەقەينەى بەرزەريان لەوانى تر ھەيە، لە پروى زانست و پەوشتەبەرزى، دەروونيان پاكتر و دلان خاوينترە، زۆرتەر قوربانى دەدەن و زياتر لەخۆبوردەن، لە ھەموو كەس زياتر سووديان بۇ خەلك ھەيە، جا چ شتېك سروش و ئارەزوو و ھەزەكانى ئەوانى گۆرپو، ھەموو ئەم شتانەى ئەوانى بە ئاراستەى چاكە و جوانى و كاملى ئاراستەكردو ھەى؟

بۆچى ھەى ئەوانى تر نەدەبوون لەوانەى باو ھەپريان بە خوا نەبوو، بەھوى نەزانىانەو توند و تىژ و سروش زېر و دەروون پيس بن. دلان تارىك و پەوشتەيان خراپ بى. ھىوا و ئومىدى ئازەلان ھەبى؟ دەبى لە پال ئەمەدا نەھىنيەك ھەبى.

بىگومان تەنھا ئەو نەھىنيەى تىدایە كە ئەوانەى باو ھەپريان بە خوا ھەيە، پالپشتيان دەكرى بەو ھىزەى موقايەتى ئەوان راستەپرى دەكات، تا بگەنە ئەوپەرى پلەى كاملبوون كە بۆيان دانراو، ئا ئەم گۆرانە لە دەروون و سىفەت و پەوشت و ھەزى باو ھەپداراندا، پۆشنترىن بەلگەيە لەسەر بوونى ھىزى پۆچى شاراو ھەى كە كارى خوى بەبى

دهنگی دهکات، شوینه واره کانیشی زۆر به ئاشکرا له ههلسوکهوتی ئهوانه ی باوه پریان پئی ههیه درده که ویت، ئهوانه ی په ته کانیان به ستووه ته وه به په تی ئه وه وه.

○ گه واهیه کانی نه قل:

یه کیکی تر له و شتانه ی گه واهی پئی ده هیتریه وه له سه ر بوونی خوی پاسته قینه، ئه وه یه بهنده هه لبرێدراده کان و که سه چاکه کان له نیو خه لکدا، هه ر له سه رده می ئاده مه وه تا رۆژگاری محمه د (درود و سلاوی خویان لیبی) بانگه وازیان کردوه بۆ ئه وه ی ئه م گه ردوونه خویه کی دانای هه یه و هه موویان یه کده نگ بوونه له سه ر ئه مه.

چه ندین به لگه به رپابوون له سه ر پاستگویی ئه وان، له پشتگیری کردنی خوا لییان و سه رکوتکردنی دوژمنانیان، سه رخستن و به رز هیشتنه وه ی وشه ی خوا، ژیرخستنی وشه ی بی باوه پان، ئایا چ به لگه یه ک به هیتر هه یه له وته ی ئه وانه ی پاستگۆ و دلسۆزن بۆ خوا و بانگه وازی بۆ ده که ن و پشتگیری له به رنامه که ی ده که ن و قوربانی له و پیناوه دا ده که ن.

○ خوانه ناسی هه یچ پالپشتیکی نییه:

له کۆتاییدا ئه وه ده خه یه نه روه که له روه ی عه قل و زانسته وه هه یچ به لگه یه ک نه چه سپاوه، که شیایوی پشت پیبه ستن بی له ره تکردنه وه ی بوونی خوادا. هه رچی خوانه ناس و مولحیدان باسیان لیکردوه ته نها راز و خه یالی بی بنه مایه، که پشت به ژیریژی سه لامه ت و زانستی توکمه ی به ستنی.

ئەم خوانەناسی و ئیلحاده لای خەلك نوێ نییە، لە داهینراوی ئەم سەردەمەش نییە، بەلكو زۆر كۆنە، پینگەمبەران بەدریزایی پۆژگار و نەوەكان بەرەنگاری بوونەتەو. قورئانی پیرۆز دەفەرموویت: ﴿وَقَالُوا مَا هِيَ إِلَّا حَيَاتُنَا الدُّنْيَا نَمُوتُ وَنَحْيَا وَمَا يُهْلِكُنَا إِلَّا الدَّهْرُ وَمَا لَهُمْ بِذَلِكَ مِنْ عِلْمٍ إِنْ هُمْ إِلَّا يَظُنُّونَ﴾^(۱). واتە: (خوانەناسان دەلێن: ژیان تەنھا ئەم ژیانی دنیاویە، دەمرین و دەژین بە نۆرە وە هەر رۆژگار و زەمانە کاریگەرن تیا مانداو دەمان مرین! جا ئەوانە وەنەبیت لەسەر بنچینەى هیچ جۆرە زانستی و زانیاریەك ئەوە بلێن بەلكو تەنھا پشت بە گومان و دوودلی دەبەستن).

ئایا هیچ جیاوازیەك هەیه لە نیوان ئەوێ پیشینان لە سەردەمی نەفامیدا وتیان، لەگەڵ ئەوێ خوانەناسانی تر لەم سەردەمەدا دەیلێن، كە ناویانناوە سەردەمی پۆشنگەری و زانین؟

لەكاتێك ئەو سەردەمەى كە زانستی تیدا گەیشتوو تە ئاستێكى بەرز كە پیشتر پێی نەگەیشتوو، هەر نەیتوانیو نكۆلی لە بوونی خوا بكات، بەلكو زانایانی ئەم سەردەمە لە هەموو خەلك زیاتر دەستبگرن بە باوەرپوون بە خواو، مەبەستمان لە زانا پوو كە شگەراكان نییە كە بانگەشەى ئەو دەكەن زانان، بەلكو مەبەستمان زانا راستەقینەكانە.

یەكێك لە و شتانەى پشتگیری ئەم وتەیه مان دەكات، ئەو بلاو كراوێ دكتور دینرتە، كە لە تویژینەو هەیه كەدا بلاوی كردۆتەو كە تیايدا راو بووچوون و تیروانینە فەلسەفییەكانی گەرە زانایانی شیکردۆتەو، بە مەبەستی ئاشنا بوون بە بیروباوەرەكانیان، لە لیکۆلینەو وە كردن لە ۲۹۰ زانا، بۆی دەرکەوت كە سەبارەت بە بیروباوەرێ ئاینی بەم جۆرە بوون:

۲۴۲ لەو زانایانە باوەرێ تەواویان بە خوا هەیه.

۲۸ نەگەیشتوو تە هیچ بیروباوەرێك.

٢٠ بایه‌خیان به بیرکردنه‌وه‌ی ئاینی نه‌داوه^٧.

ئا به‌م شیوه‌یه ده‌بینین زۆریه‌ی هه‌ره زۆر که له ٩٠٪ زیاتره باوه‌رپوونی خۆیان به خوای گه‌وره له ڕیگه‌ی تووژینه‌وه زانستییه‌کانیان راگه‌یاندوه، ده‌بینین ئه‌وانی تر له دوولیدان، یان له تووژینه‌وه‌کانیاندا بایه‌خیان به بیروباوه‌ری ئاینی نه‌داوه، گومانی زال ئه‌وه‌یه دوولئه‌کانیش روژیک به‌م ئه‌نجامه ده‌گن، ئه‌وانه‌ی تر که زانست پینوینی ئه‌وانی نه‌کردوه به‌ره‌و گۆره‌پانی خوا، به‌ده‌ست که‌موکورتیه‌وه ده‌نالینن، ئه‌گه‌ر له‌مه‌ پرزگاریان بی ئه‌وا ئه‌وانیش به ئه‌نجام ده‌گن.

○ دانپیدانانی زانا هاوچه‌رخه‌کان به بوونی خوای گه‌وره:

ئهم تووژینه‌وه‌یه کۆتایی پیده‌هینین له‌باره‌ی به‌لگه‌ی عه‌قلی له‌سه‌ر بوونی خوا، به‌وته‌ی زانا ناوداره‌کان:

(هرشل)ی زانای گه‌ردووناسی ئینگلیزی ده‌لێت: هه‌ر که بازنه‌ی زانست فراوان بی، ئه‌وا به‌لگه‌ی سه‌لمینه‌ری به‌هیز زیاتر ده‌بن له‌سه‌ر بوونی به‌دیهینه‌ری بی سه‌ره‌تا و کۆتا، که هیچ سنووریک و کۆتایی بۆ توانا که‌ی نییه، جیۆلۆجی و بیرکاری و گه‌ردووناس و سروشتناسه‌کان یارمه‌تی یه‌کتریان داوه و هاوکاری یه‌کدی بوونه بۆ دامه‌زراندنی قه‌لای زانست، ئه‌مه‌ش ته‌نها قه‌لای گه‌وره‌یی خواجه^٧.

دکتۆر (وتن) کیمیانیاسی فه‌ره‌نسی ده‌لێت: ئه‌گه‌ر له کاتی کدا هه‌ستم کرد باوه‌ریم به‌خوا له‌رزی تیکه‌وتوه، ئه‌وا ڕوو ده‌که‌مه ئه‌کادیمیای زانست بۆ چه‌سپاندنی باوه‌ره‌که‌م^٧.

(١) له گۆفاری ئه‌زه‌هر به‌رگی ٢٩ هاتوه، که له کتیبی ئیسلامی ددکتۆر ئه‌حمده شلبیه‌وه وه‌رگیراوه.

(٢) دائره‌المعارف ((وجدی)) ماده‌١ ج ١ ص ٥٠٣.

(٣) گۆفاری ئه‌زه‌هر به‌رگی ١٩.

قۆلتیر به گالته جاریه وه ده لیت: ((بۆچی گومانتان ده باره ی خوا هه یه، خو ئه گه ر ئه و نه بووبایه ئه و هاوژینه که م ناپاکی لیده کردم و خزمه تکاره که م دزی لیده کردم))؟!

سیفہ تہ کانی خوی گہورہ

- سیفہ تہ نہرینیبہ کانی خوی گہورہ.
- سیفہ تہ چہ سپاوه کانی خوی گہورہ.
- سیفہ تہ کانی خود و کردارہ کانی خوی گہورہ.
- سیفہ تہ کانی خوی گہورہ مہ شخہلّ و ہیماہ
رینیشاندہرن.

خوای گوره و به‌دیهنه‌ری بوونه‌هر و گه‌ردوون، خاوه‌نی ناوی جوان و پیروژ و سیفه‌تی به‌رز و بلنده، ئەمه‌ش له کاملبوونی په‌روه‌ردگارێتی و گه‌وره‌یی په‌رستراوێتی ئەو سه‌رچاوه‌ی گرتووه.

ئەم سیفه‌تانه‌ ته‌نها خوای به‌دیهنه‌ر هه‌یه‌تی، هه‌یچ یه‌کێک هاوبه‌شی نییه‌ تیئاندا“ چونکه‌ ته‌نها ئەو په‌روه‌ردگار و به‌دیهنه‌ر و په‌رستراوه‌ی راسته‌قینه‌یه‌ و جگه‌ له‌ په‌روه‌ردگارێکی تر نییه‌، و هه‌یچ خوايه‌ك نییه‌ به‌ حه‌ق جگه‌ له‌ وه‌به‌ی. ئەم سیفه‌تانه‌ش هه‌یانه‌ نه‌رێن^(١)، هه‌یانه‌ سیفه‌تی چه‌سپاوه‌.

○ سیفه‌ته‌ نه‌رێنیه‌کانی خوای گه‌وره‌:

سیفه‌ته‌ نه‌رێنیه‌کان ئەمانه‌ن:

■ یه‌که‌مین و دو‌ا‌هه‌مین (هه‌ربو و هه‌رماو):

خوای پاک و بی‌گه‌رد یه‌که‌مینه‌، مانای یه‌که‌مین بوونه‌که‌ی ئەوه‌یه‌: سه‌ره‌تایه‌ك بۆ بوونی ئەو نییه‌، نه‌بوون پیش بوونی خوای گه‌وره‌ نه‌که‌وتۆته‌وه‌.

خوای تاك و ته‌نها دو‌ا‌هه‌مینه‌: مانای دو‌ا‌هه‌مینبوونی ئەوه‌یه‌: کۆتاییه‌ك بۆ بوونی ئەو نییه‌، تا هه‌تایه‌ ده‌مێنێته‌وه‌، بێ سه‌ره‌تا و کۆتایه‌. نه‌بوون پیش بوونی نه‌که‌وتۆته‌وه‌ و تیاچوونی به‌سه‌ردا نایه‌ت“ چونکه‌ بوونی ئەو پێویسته‌، خوای پاک و بی‌گه‌رد ده‌فه‌رموویت:

(١) سیفه‌تی نه‌رێنی ئەوانه‌ن که شتی ناشایسته‌ له‌گه‌ڵ کاملی خوا رهنده‌کاته‌وه‌.

﴿هُوَ الْأَوَّلُ وَالْآخِرُ وَالظَّاهِرُ وَالْبَاطِنُ وَهُوَ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيمٌ﴾^١. واته: (ئهو خوايه يه كه مينه و له سه ره تاوه هه ره هه بووه و كهس پيش ئهو نه بووه، دوا هه مينه و كو تايه، كهس دواي ئهو نامينيت، "به لام ئهو هه ره ده مينيت"، هه روه ها ئهو زاته دياره و هه موو شت به لگه يه له سه ره بووني، له هه مان كاتدا زاتي خو ي نادياره و "به چاوي سه ره نابيريت، به لام به بينايي بيرو هوش و دل و ده روون ئاشكرايه"، هه ره خو ي شي زانايه به هه موو شتيك).

و ده فه رموويت:

﴿كُلُّ شَيْءٍ هَالِكٌ إِلَّا وَجْهَهُ﴾^٢. واته: (هه رچي شت هه يه تيا چووه و له ناو چووه جگه له و زاته).

هه روه ها ده فه رموويت:

﴿كُلُّ مَنْ عَلَيْهَا فَانٍ، وَيَقَىٰ وَجْهَ رَبِّكَ ذُو الْجَلَالِ وَالْإِكْرَامِ﴾^٣. واته: (هه موو ئهو كه سانه ي له سه ره رووي زه وين، هه ره هه مووي فه و تاوو تيا چووه و ده بيت بمرن، ته نها زاتي په ره ر دگاري خاوه ن بلندي و ريزداری تو يه كه ده مينيت هه و).

بوخاري و به يه قی له عيمرانی كورپی حوصه ي نه وه گپراويانه ته وه و وتويه تی:

((من لای پينغه مبه ر "درود و سلاوي خواي لبي" بووم، كاتيک كومه ليك له هو زي ته ميم هاتن، فه رمووي: ئه ي هو زي ته ميم "مزگيني^٤ وه ربگرن، ئه وانيش وتيان: مزگينيت پيماندا ده كه واته پيمان ببه خشه، خه لگيک له دانيشتوي يه مهن هاتنه ژووره وه، فه رمووي: ئه ي خه لکی يه مهن" مزگيني وه ربگرن، هو زي ته ميم ره تيان كرده وه. وتيان: وه رمانگرت. ئيمه هاتووين له ئايين تيبگه ين، پرسيارت ليده كه ين له باره ي ئه وه ي سه ره تا بوون چو ن بووه؟

(١) سوهرتي حه ديد، نايه تي: ٣.

(٢) سوهرتي قه صه ص، نايه تي: ٨٨.

(٣) سوهرتي ره حمان، نايه تي: ٢٧، ٢٨.

(٤) مزگيني لي ره دا ئه وه يه ئه و كه سه ي مو سلمان ببی رزگاري ده بی له مانه وه ي تا هه تا يه له ناگري دو زه خدا.

فهرمووی: خوای مهزن هه بوو و هیچ شتیك بهر له و نه بوو، تهختی له سه ر ئاو بوو، دواتر ئاسمانه كان و زهوی دروستکرد، له یاددا هه موو شتیکی نووسی.

یاد تۆماری پاریزراو (لوح المحفوظ) ه، بودیهینراویکی مهزنه له بهدیهینراوانی خوا، خوای گه و ره ئه ندازه ی هه موو بوونه و هری تیدا بهدیهیناوه، یان گوزارشت ده کات له زانستی خوای گه و ره که په یوه سه ته به تیكرای بوونه و هه رانه وه: به ورد و درشت و گه و ره و بچوکیه وه.

مانای: تهختی ئه و له سه ر ئاو بوو، ئه وه یه که تهخت له لای سه ره وه یه، ئاوی له ژیره به مانای لای ژیره وه یه، مانای وا نییه به ئاوه وه لکاوه و له سه ری هه لگیراوه. هه روه ک دهوتری ئاسمان له سه ر زهویه، واته: له سه ر زهویه به بی ئه وه ی پییه وه لکابی.

سه ره تای دروستبوونی بوونه وهر له رای شه رعنا سندا:

له فهرمووده كاندا ئه وه ده رده که ویت تهخت (عه پش) یه که م بوونه و هری بالایه که دروستکراوه، ئاو یه که م بوونه و هری مادیه که به دیهاتووه و پیش تهخت دروستکراوه، هه روه ک ئه حمهد و تورمزی گێپراویانه ته وه ..

له دوا ی تهخت (عه پش) و ئاو خوای گه و ره ئاسمانه كان و زهوی بهدیهیناوه.

له فهرمووده یه کی دروستا که ئه حمهد و تورمزی گێپراویانه ته وه، پینووس یه که م بهدیهینراوی مه عنه و ییه، ناو براوان له عوباده ی کوری سامته وه گێپراویانه ته وه پیغه مبه ر (درود و سلّاوی خوای لیبی) فهرموویه تی:

(خوای گه و ره یه که مجار پینووسی دروستکرد، دواتر پیی فهرموو بنووسه، ئه ویش هه موو

شتیکی تا دوا پۆژ که پووده دات نووسی).

ئەو هی گێڤرداوەتەوێ لەو هی یەكەم بەدیھێنراو عەقل بوو، ئەوا ئەم فەرموودە یە
 نەچەسپاوە، ھەر وھا ئەو فەرموودە یەش نەچەسپاوە كە تێیدا ھاتوو: ((ئە ی جابر، یەكەم
 شت كە خۆی گەرە بەدیھێنا ڕووناکی پێغەمبەرەكەت بوو)).
 لەلایەنی شەرعیەو ھیچ بەلگە یەك نییە پشتی پێ ببەستری سەبارەت بە بنەرەتی
 بوونەوەر.

سەرھتای دروستبوونی بوونەوەر لە رای گەردوونناسان و شارەزایان لە چینهکانی

زەویدا:

زانایانی گەرودنناس و شارەزایان لە چینهکانی زەویدا، ھاوێران لەگەڵ شەرعیانساندا
 لەو هی گەردوون پەیدابوو، پێشتر نەبوو و دۆی ئەو هی پەیدابوو گەشە ی کردوو، بەلام
 ڕاجیان لە بارە ی سەرھتای پەیدابوون و گەشەكە ی.

شەرعی لەبارە ی ئەمەو نادویتی، لە كاتیكدا ئەوان ھەرەك لە كنیبی میژووی زەوی
 دانراوی ((جورج جامبۆ)) دا ھاتوو دەلێن: گەردوون لەو ھتە ی بلیۆن بلیۆن ساڵە دەستی بە
 گەشە کردوو. بەلام پەیدابوونی زەوی زۆر تازە یە و ماوہ ی دوو بلیۆن ساڵە پەیدابوو،
 ژیان لەسەر زەوی لەو ھتە ی بلیۆنیک ساڵە دەرکەوتوو، ئەو زیندەوەرانی وشکاوی و ئاویین
 لە یەك كاتدا لەو ھتە ی ٢٠٠ ملیۆن ساڵە پەیدابوون، گیانلەبەرە شیردەرەكان كە مەرۆڤ بە
 یەكێك لە لقەکانی دادەنریت، ئەوا سەرھتای دەرکەوتنیان بو ١٢٠ ملیۆن ساڵ
 دەگەریتەو.

مەرۆڤ تازەترین میوانە كە ھاتۆتە سەر زە ی، لەو ھتە ی ٥٠ ملیۆن ساڵە بەم شیوہ ی
 ئیستا ھە یە پەیدابوو.

خۆی گەرە زانایە بە راستی ئەمە.

دروست نییه بوتریت: بهراستی خوا بهدیهنراوانی بهدیهنناوه، کهواته کیّ خواى بهدیهنناوه؟ چونکه ئەم پرسیاره هه‌له‌یه، له‌به‌رئوه‌ی هه‌رگیز بهدیهنه‌ر نابیته بهدیهنراو“ چونکه ئەگه‌ر بهدیهنراو بووبایه، ئەوا پئویستی به بهدیهنه‌ر ده‌بوو، ئا به‌م شیوه‌یه تا خالی نا کوتایی، عه‌قل و ژیریمان ئەوه‌نده ده‌ستکورتە درک به خودی خۆی نابات، ئەى چۆن ده‌توانی درک به حه‌قیقه‌تى خودی خوا ببات، له‌کاتی‌کدا رپرگیمان لیکراوه لیی بکۆلینه‌وه، له‌ فەرمووده‌ی ئەبو هوره‌یره‌دا (خوا لیی رازی بی) هاتوو، وتویه‌تى: پیغه‌مبه‌رى خوا (درود و سلاوى خواى لیى) فەرموویه‌تى:

(مرۆف هه‌ر پرسیار ده‌کات تا ده‌وتریت ئەمه: خواى گه‌وره ئەم به‌دیهنراوانه‌ی به‌دیهنناوه، ئەى کیّ خواى گه‌وره‌ی به‌دیهنناوه؟ هه‌ر که‌سیک شتیکی له‌م جوړه‌ی بۆ هات، ئەوا با بلّیت: باوه‌رم به‌خوا هه‌یه)^٥.

یه‌کیک له‌ زانا لیکۆله‌ره‌کان وه‌لامیکی بۆ ئەم پرسیاره نووسیوه و به‌ نمونه‌یه‌ک ئەمه‌ی رپوون کردۆته‌وه، وتویه‌تى: ئەگه‌ر کتیبیک دابنیته‌ سه‌ر کتیبخانه‌که‌ت، دواتر له‌ ژوره‌که‌ ده‌ر‌بجیت، دواى ماوه‌یه‌کی که‌م بۆی گه‌راپه‌وه، بینیت ئەو کتیبه‌ی به‌جیته‌یشت بوو له‌سه‌ر ر‌ه‌فه‌که‌ دانراوه، ئەو کاته به‌ ته‌واوی باوه‌رت واده‌بۆ یه‌کیک کتیبه‌که‌ی دانراوه‌ته سه‌ر ر‌ه‌فه‌که‌، چونکه‌ تۆ ده‌زانی یه‌کیک له‌ سیفه‌ته‌کای ئەم کتیبه‌ ئەوه‌یه به‌خۆی شوینی خۆی ناگۆریت. ئەم خاله‌ له‌به‌ر بکه‌ و له‌گه‌لم وه‌ره سه‌ر خالیکی تر.

ئەگه‌ر که‌سیک له‌ ژووری کتیبخانه‌که‌تدا له‌گه‌ل تۆ له‌سه‌ر کورسی دانیشتبوو، دواتر تۆ چوویته‌ ده‌ره‌وه و پاشان گه‌راپه‌ته‌وه ژوره‌وه، بینیت ئەو که‌سه بۆ نمونه له‌سه‌ر مافور دانیشتوو، تۆ پرسیار له‌ هۆکاری شوین گۆرینی ناکه‌یت، ب‌روات وانا‌بۆ که‌سیک ئەوی له‌

شوینە که گواستۆتەوه" چونکه تۆ دەزانی یهكێك له سیفتهکانی ئەم کەسه ئەوهیه بهخۆی شوینی خۆی دەگۆریت و پێویستی به یهكێکی تر نییه تا بیگوازیتەوه.

ئەم خالە ی دووهمیش له بەر بکه، دواتر گوی رادیره بۆ ئەوهی پیت دەلیم:

له بەر ئەوهی ئەم بهدیهنراوانه پهیدابوون و دروستکارون، ئیمه دەزانین یهكێك له سیفتهکان و سروشتی وایه بهخۆی پهیدانابی، بهلکو دهبی پهیداکهریکی ههبی، ئەو کاته دەزانین دروستکه و بهدیهنه‌ری خوی پیروژ و پایه‌به‌رز، یهكێك له سیفتهکانی خوی گه‌وره به‌خۆوه راوه‌ستانییه‌تی، ئەو کاته دەزانین خوی پیروژ و به‌رز به‌خۆی ههیه و پێویستی به‌وه نییه یهكێك به‌دیبه‌نییت.

ئەگەر دوو خال پێشتر دابنێی له پال ئەم وتیه، ئەوا ئەم پێگه‌یه‌ت بۆ پروون ده‌بیته‌وه، عه‌قلی مرو‌ف زۆر ده‌سته‌وه‌سانتره له‌وهی تاوتوی زیاتر له‌مه‌ بکات.

هه‌رگیز خوی گه‌وره هاوینه‌ی نییه:

خوی گه‌وره هاوشیوه‌ی نییه، ئەویش هاوشیوه‌ی هیچ شتیکی نییه، هه‌رچییه‌ک به‌ خه‌یال‌دا بی‌ت، ئەوا خوی گه‌وره پێچه‌وانه‌یه‌تی، خوی پاک و به‌رز فه‌رموویه‌تی: ﴿لَيْسَ كَمِثْلِهِ شَيْءٌ وَهُوَ السَّمِيعُ الْبَصِيرُ﴾^{١)}. واته: (هیچ شتیکی نییه له وینه‌ی ئەو زاته، هیچ شتیکی له‌و ناچیت "چونکه‌ خوییه و به‌دیهنه‌ره، چۆن له به‌دیهنه‌راوه‌کانی ده‌چیت" هه‌ر ئەویش بیسه‌ر و بینایه).

هاوشیوه‌بوونی خوی گه‌وره له هه‌ندیکی سیفته‌دا، ئەمه‌ ته‌نها له پرووی ناولیناوه‌یه، نه‌وه‌ک له پرووی راسته‌قینه و حه‌قیقه‌ته‌وه، ئەگه‌ر وترا: فلان کەس زانا و زیندوو و هه‌بوو و به‌ توانا و دانا و میه‌ره‌بانه، ئەمه‌ ته‌نها له‌پرووی پروکه‌شه‌وه‌یه، له‌گه‌ل ئەمه‌دا بوونی سیفته‌ی

(١) سوهرتی شورا، ئایه‌تی: ١١.

زانست و ژیان و توانا و دانایی و میهره‌بانی له خوادا له‌ویه‌پی کاملتیدایه، له به‌دیهنراواندا له‌ویه‌پی کرچ و کالیدایه به‌راورد به خوای پاک و به‌رز.

﴿وَلِلَّهِ الْمَثَلُ الْأَعْلَىٰ وَهُوَ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ﴾^{٥٠}. واته: (خوای په‌روه‌دگاریش خاوه‌نی هه‌موو

سیفه‌تیکی به‌رز و بلند و پیروزه و ئەو زاته هه‌ر خۆیسی بالادەست و دانایه).

مرۆف به لاوازی دروستکراوه، خوای گه‌وره به‌هیز و بالادەسته.

مرۆف به هه‌ژاری به‌دیهنراوه، خوای گه‌وره ده‌وله‌مه‌ند و زۆر سوپاسکراوه.

مرۆف باوکه و خۆیسی له یه‌کیکی تره‌وه له‌دایکبووه، خوای گه‌وره که‌سی لی نه‌بووه و له

که‌سیش نه‌بووه.

مرۆف شت له‌بیر ده‌کات، خوای گه‌وره هه‌رگیز شت له‌بیر ناکات و به‌زایه نادات.

مرۆف که‌موکورتیه، خوای گه‌وره کامله به‌په‌هایی.

مرۆف مردنی به‌سه‌ردا دیت، خوای گه‌وره زیندووی نه‌مه‌.

خوای پاک و بیگه‌رد ده‌فه‌رموویت:

﴿اللَّهُ لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ الْحَيُّ الْقَيُّومُ لَا تَأْخُذُهُ سِنَّةٌ وَلَا نَوْمٌ لَهُ مَا فِي السَّمَاوَاتِ وَمَا فِي الْأَرْضِ

مَنْ ذَا الَّذِي يَشْفَعُ عِنْدَهُ إِلَّا بِإِذْنِهِ يَعْلَمُ مَا بَيْنَ أَيْدِيهِمْ وَمَا خَلْفَهُمْ وَلَا يُحِيطُونَ بِشَيْءٍ مِنْ عِلْمِهِ

إِلَّا بِمَا شَاءَ وَسِعَ كُرْسِيُّهُ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضَ وَلَا يَئُودُهُ حِفْظُهُمَا وَهُوَ الْعَلِيُّ الْعَظِيمُ﴾^{٥١}. واته:

(خوای زاتیکه جگه له‌وهیج خاویه‌کی تر نییه که‌شایه‌نی په‌رستن بیته و ئەو هه‌میشه زیندووه و

پراگر و سه‌ره‌رشتیاری "هه‌موو دروست کراوه‌کانییه‌تی"، نه وه‌نه‌وز ده‌یگریت و نه خه‌و

"چونکه پراگر و سه‌ره‌رشتیاری بوونه‌وه‌ره"، هه‌رچی له ئاسمانه‌کان و هه‌رچی له زه‌ویدا هه‌یه

هه‌ر ئەوزاته خاوه‌نیانه، کییه ئەوه‌ی "ده‌توانیت" تکا بکات له لای ئەو، به‌بی مؤله‌تی خۆی،

ده‌شزانیت چی له ئیستاو داهاتوو و پرا‌بردودا روویداوه و رووده‌دات، هیچ کام له

(١) سوهرتی نه‌حل، ئایه‌تی: ٦٠.

(٢) سوهرتی به‌قه‌ره، ئایه‌تی: ٢٥٥.

دروستکراوانی زانست و زانیاری ته‌واویان نییه ده‌بارهی زانیاری و زانسته‌کانی ئەو، مه‌گەر به‌وهی که خۆی بیه‌وێت فێریان بکات "ئەم پیشکەوتن و زانسته‌ی سەرده‌م به‌شیکێ که‌من له به‌خششه‌کانی خوا"، فه‌رمان‌په‌وایی و ده‌سه‌لات و زانیی ئەوزاته هه‌موو ئاسمانه‌کان و زه‌وی گرتۆته‌وه و پارێزگاریان به‌لای خواوه هه‌یچ گران نییه و ماندووی ناکات و هه‌ر ئەو خوایه‌کی به‌رز و بلێند و گه‌وره‌یه).

ئەم نایه‌ته ئەم راستیانه‌ی خواوه‌وه ده‌چه‌سپێنی:

- ۱- خۆی گه‌وره له په‌رستراوێتیدا تاک و ته‌نهایی و هه‌یچ شتیکی تری نابێ له‌گه‌ڵی په‌رستری، چونکه ته‌نها ئەو خواوه‌نی ژیانی کامل و زیندوو پاگه‌ری ئاسمانه‌کان و زه‌ویه.
- ۲- به‌رز و په‌رۆز و بلێنده له وێچوون به زینده‌وه‌رانی تر، هه‌رگیز خه‌وتن و وه‌نه‌وز و خاوبونه‌وه‌ی به‌سه‌ردا نایه‌ت.
- ۳- تیکرای گه‌ردوون و بوونه‌وه‌ر: زه‌وی و ئاسمانه‌که‌شی موڵکی ئەوه، هه‌رچییه‌ک له گه‌ردوون و بوونه‌وه‌ردایه ملکه‌چییه‌تی و له ئەندازه‌گیری و مشورگی‌په‌که‌ی ده‌رناچیت.
- ۴- هه‌یچ یه‌کێک ناتوانی تکه له خزمه‌ت ئەودا بکات، ته‌نها به‌ موّله‌ت و ویستی ئەو نه‌بێ.
- ۵- زانستی ئەو ده‌وری هه‌موو شتیکی داوه: ده‌وری پا‌بردوو و ئیستا و ئاینده‌ی داوه.
- ۶- هه‌یچ یه‌کێک درک به هه‌یچ شتیکی له زانستی ئەو ناکات، مه‌گه‌ر به‌و ئەندازه‌یه نه‌بێ ئەو ده‌یه‌وێت.
- ۷- کورسییه‌که‌ی ده‌وری ئاسمانه‌کان و زه‌وی داوه.
- ۸- پاراستنی ئاسمانه‌کان و زه‌وی لای ئەو گران نییه و هه‌ر ئەویش به‌رز و بلێند و گه‌وره‌یه.

په‌رسیار له پیغه‌مبه‌ر (درود و سلّوی خۆی لیبی) کرا و پێی وترا: وه‌سفی په‌روه‌ردگارت بکه بۆمان؟ خۆی بالاده‌ست و خاوه‌ن پایه ئەم سوپه‌ته‌ی دابه‌زاند: ﴿قُلْ هُوَ اللَّهُ أَحَدٌ، اللَّهُ

الصَّمَدُ، لَمْ يَلِدْ وَلَمْ يُولَدْ، وَلَمْ يَكُنْ لَهُ كُفُوًا أَحَدٌ^(١). واته: ("ئهی محهمهه (درود و سناوی خوی لیبی)، ئهی ئیماندار" بلّی: ئهو خویهه کی که ناوی "الله"یه خویهه کی تاکو ته نهاییه "بیّ هاوهلّ و هاوتایه". خوا زاتیکی پایه دارو دهسه لاتداره، نیازی به کهس نییه و ههموان ئاتاجی ئهون، ههر ئهو ده توانیت به لاو ناخوشی لابه ریت و پیوستی و داخوایه کاغان جیبه جی بکات. هیچ کهسی لیّ نه بووه و خویشی له کهس نه بووه. ههرگیز هاوتا و هاوشیوه و دهسه لاتداریکی تر نییه که له بهرامه ریهوه بوهستی و هاوشانی بیت).

واته: بیّ هاوهلّ و هاوتایه.

ئهو هی له ئایه ته پیروزه کان و سوننه تی پاک و بیگه ردا ها تووه، که له رووکه شیاندا ویچواندن خوی گه وره به به دیهینراوانی تیدایه له هندیک له سیفه ته کانیدا، ئهوا ئیمه برامان پییان ههیه به بیّ ویچواندن و هاوشیوه بو دانان و په کخستن، ئه وهنده مان پیّ به سه که پیشینه چاکه کان (خویان لیّ رازی بیّ) پییان بهس بووه.

جوانترین و چاکترین وته له م باره وه ئه وهیه که پیشهوا شافیعی وتویه تی:

((باوه پدارم به وتهی خوا له سه مه بهستی خوی گه وره، باوه پدارم به فره مایشتی پیغه مبه ری خوا له سه ر نیازی پیغه مبه ری خوا)).

○ تاک و ته نهاییه:

خوی پاک و بیگه رد تاک و ته نهاییه له خود و سیفه و کرده وه کانیدا.

تاک و ته نهایی له خوددا، واته: خودیکی لیگرداو نییه له چند به شیک، بیّ هاوهلّ و هاوبه شه له مولک و دهسه لاتیدا.

﴿سُبْحَانَهُ هُوَ اللَّهُ الْوَاحِدُ الْقَهَّارُ﴾^۱. واته: (پاک و بێگهردی بۆ ئەو زاتەیه که دورره له شتی نارەواو نابەجی، ئەو زاتە خوایه کی تاک و تهنه‌واو زۆر بەدەسه‌لاته).

تاک و تهنه‌هایی له سیفه‌دا، واته: هیچ یه‌کێک سیفه‌تیکی هاوشیوهی هیچ یه‌کێک له سیفه‌ته‌کانی خوای گهره نییه.

تاک و تهنه‌هایی له کرده‌وا، واته: هیچ یه‌کێک کرده‌وه‌یه‌کی هاوینه‌ی هیچ یه‌کێک له کرده‌وه‌کانی خوای گهره نییه، خوای گهره به‌دییه‌نەر و دروست‌کەر و په‌یدا‌کهری هه‌موو شتی‌که، خوای گهره تاک و تهنه‌ها و سه‌ربه‌خۆیه له به‌دییه‌نان و دروست‌کردنا.

﴿قُلْ هُوَ اللَّهُ أَحَدٌ، اللَّهُ الصَّمَدُ، لَمْ يَلِدْ وَلَمْ يُولَدْ، وَلَمْ يَكُنْ لَهُ كُفُوًا أَحَدٌ﴾^۲.

خوای گهره تاک (أَحَدٌ) ه، واته: تاک و تهنه‌هایه له خود و سیفه‌ت و کرده‌وه‌کانیدا، جله‌وی هه‌موو شتی‌ک به‌دهست ئەوه، هه‌رچی هه‌یه له نیو دهستی توانستی ئەودایه.

بی نیازه (الصَّمَدُ)، واته: ده‌وله‌مهنده و نیازی به‌کس نییه و هه‌مووان پیوستیان به‌وه.

که‌سی لی نه‌بووه (لَمْ يَلِدْ): هیچ که‌سی لی نه‌بووه، چونکه له‌وپه‌ری کامل‌بووندایه.

خۆی له‌کس نه‌بووه (وَلَمْ يُولَدْ): چونکه بوونی ئەو بی سه‌ره‌تایه.

هه‌رگیز هاوتا و هاوشیوهی نییه (وَلَمْ يَكُنْ لَهُ كُفُوًا أَحَدٌ): هه‌رگیز هاوینه‌ی نییه که له به‌رام‌به‌ریه‌وه بوه‌ستیت و هاوشانی بیت.

خۆ ئەگه‌ر هاوبه‌شیک بۆ خوای گهره هه‌بووبا له په‌رستراویتی‌که‌یدا، ئەوا سیسته‌می سه‌رنج‌راکیشی ئەم گه‌ردونه ریکوپینکه تیکه‌چوو:

﴿لَوْ كَانَ فِيهِمَا آلِهَةٌ إِلَّا اللَّهُ لَفَسَدَتَا﴾^۳. واته: ئەگه‌ر له هه‌ردووکیاندا "له ئاسمان و

زه‌ویدا" چهند خوایه‌کی تر هه‌بوایه‌ غه‌یری خوای گهره، ئەوه کاول و ویران ده‌بوون و تیک

(۱) سوهرتی زومه‌ر، نایه‌تی: ۴.

(۲) تۆزیک پیشتر مانا‌که‌ی خرایه‌روو. (به‌گوردیکار).

ده‌چوون به‌سه‌ریه‌کدا، به‌هۆی ناکۆکی و مملانیی ههر دوو سه‌ره‌رشتیاره‌که“ چونکه ههر یه‌کیک ده‌یویست خۆی بیته سه‌ره‌رشتیار ئه‌مه‌ش وه‌ک ئه‌م فه‌رمایشته‌یه:

﴿مَا اتَّخَذَ اللَّهُ مِنْ وَلَدٍ وَمَا كَانَ مَعَهُ مِنْ إِلَهٍ إِذَا لَدَّهَبَ كُلُّ إِلَهٍ بِمَا خَلَقَ وَلَعَلَّ بَعْضُهُمْ عَلَىٰ بَعْضٍ سُبْحَانَ اللَّهِ عَمَّا يُصِفُونَ﴾^{۲۰}.

ئهم ئایه‌ته ئه‌م شتانه له‌خۆده‌گریت:

۱- هه‌رگیز خوا که‌سی نه‌کردوه به‌ پۆله‌ی خۆی، به‌هۆی ئه‌وه‌ی پۆله‌ ده‌بی له‌ باوکی جیا بیته‌وه، ئه‌مه‌ش پیکهاتن و لیکدراوی ده‌خوازی، ئه‌مه‌ش بۆ خوای گه‌وره ئه‌سته‌مه، و له‌به‌ر ئه‌وه‌ی پۆله له‌ په‌گه‌زی باوک و هاوشیوه‌یه‌تی، که‌چی خوای گه‌وره هاوویته و هاوشیوه‌ی نییه.

۲- هیچ خوا و په‌رستراویکی له‌گه‌لدا نییه، چونکه ئه‌گه‌ر په‌رستراویکی له‌گه‌لدا بوو یا و به‌شداربوو یا له‌گه‌لی له‌ په‌رستراویتیدا، هاوبه‌شی بوو یا له‌ به‌دییه‌یناندا، ئه‌و کاته ههر خوایه‌ک ده‌چوو به‌ لای دروستکراوانی خۆیه‌وه و هه‌ندیکی خۆی بلند ده‌کرد به‌سه‌ر هه‌ندیکی تردا. واته ههر یه‌کیک هه‌ولێ زالبوونی ده‌دا به‌سه‌ر ئه‌ویتردا بۆ ئه‌وه‌ی مولکی خۆی فراوان بکات، ئه‌گه‌ر ئه‌مه‌ش روویدا ئه‌وا سیسته‌می جیهان تیکده‌چوو.

خۆ ئه‌گه‌ر خوای گه‌وره هاوبه‌شی هه‌بوو یا له‌ په‌رستندا، ئه‌وا داوايان ده‌کرد زالبن به‌سه‌ر خوای بالاده‌ست و پایه‌داردا.

﴿قُلْ لَوْ كَانَ مَعَهُ آلِهَةٌ كَمَا يَقُولُونَ إِذًا لَابْتَعُوا إِلَىٰ ذِي الْعَرْشِ سَبِيلًا، سُبْحَانَهُ وَتَعَالَىٰ عَمَّا يَقُولُونَ عُلُوًّا كَبِيرًا﴾^{۲۱}. واته: ("ئه‌ی پیغه‌مه‌به‌ر (درود و سلاوی خوای لی‌ی) به‌و هاوبه‌شدانه‌رانه" بلێ: ئه‌گه‌ر خوای تریش هه‌بوایه له‌گه‌ل خوای په‌روه‌ردگارا هه‌روه‌کو ئه‌وان

(۱) سوهرتی ئه‌نبیاء، ئایه‌تی: ۲۲.

(۲) سوهرتی مؤمنینون، ئایه‌تی: ۹۱.

(۳) سوهرتی ئیسراء، ئایه‌تی: ۴۲، ۴۳.

دہلین.. ئەو کاتە ھەموان ھەولیان دەدا بۆ ئەوێ دەسەلات لەخاوەنی عەرش و تەختی
فەرمانرہوا یەتی بەسەن و لێی زەوت بکەن. ستایش و پاکی و بلندی بۆ ئەو پەرورەدگارە بە
"کە ئەو نەفامانە دەربارە ی ئەو ھەموو نارہوا ییە دہلین" و ئەو زاتە زۆر بەرز و بلند و
گەرەترە "لە بۆچوونی ئەوان".

بیروباوہری سیکوچکەیی (سیّ خوا بەرستی)، بیروباوہری ئیبتەرستی:

بیروباوہری نەسپانیەکان، بنەرەتەکە ی لەسەر سیکوچکە ی پیروژ دامەزراوہ: واتە لە سیّ
بنچینە پیکیھاتووہ، کە ئەمانەن: باوک، کور، پۆچی پیروژ، سیّ گەوھەرن و ھەر گەوھەریک
لەوہ ی تر جیا یە و سەر بەخۆ یە.

سیّ خوان کە چی لە ھەمان کاتدا یەکن:

کەسیکی نەسپانی وتویەتی:

فهو الإله ابن الإله وروحه فثلاثة هي واحد لم تقسم

واتە: خوامان پیکیھاتووہ لە خوا و کور ی خوا و پۆچی خوا، ئەمانە سین و لە ھەمان کاتدا
یەکن و دابەش نەکران.

سیکوچکەیی تاییەت نییە بە نەسپانیەکان، لە فەرمانگە ی زانیاری سەدە ی نۆزدەمی
فەرہنسی لەبارە ی دیاریکردنی وشە ی (سیکوچکەیی) ھاتووہ:

((بریتی یە لە یەگرتنی سیّ کەسی تاییەتمەند، کە یەک خوا پیکیدین لە بیروباوہری

نەسپانی و ھەندیک ئاینی تردا، بۆ نمونە دەوتریت: سیکوچکەیی نەسپانی، سیکوچکەیی
ھیندی)).

پروفیسۆری بلیمەت فەرید وجدی (پەحمەتی خوی لیبی) وتویەتی:

((بهائی بیروباوهری سیکوچکەیی له ئاینی کۆنی میسراییه‌کان سه‌بارەت به‌ خواوەنده نیشتمانیه‌کانیان هه‌بوو، ئەم ئاینه‌یان ئیستا نه‌ماوه‌ .

بیروباوهری سیکوچکەیی هیندی تا ئیستا له‌لای ملیۆنان کەس هه‌یه‌ له‌ هیند و چین، ئەویش ئەوه‌یه‌ براهمیه‌کان پێیان وایه‌: به‌دیهینەر سه‌ره‌تا له‌ (براهما) دواتر له‌ (فیشنو) پاشان له‌ (سیفا)دا به‌رجه‌سته‌ بوو، وینای هەر سێ ناوبراو به‌شیوه‌یه‌کی به‌یه‌که‌وه‌ لکاو ده‌که‌ن، وه‌ک ئاماژه‌یه‌ک بۆ به‌رجه‌سته‌کردنی ئەم بیروباوهره‌ سیکوچکەییه‌ .

بوزیه‌یه‌کان پێیان وایه‌ خواوه‌ند (فیشنو) که‌ یه‌کێکه‌ له‌ بنچینه‌کانی بیروباوهری سیکوچکەیی هیندی، چه‌ندین جار به‌رجه‌سته‌ بووه‌ بۆ پرژگارکردنی جیهان له‌ خراپه‌کاری و تاوان، بۆ جاری نۆیه‌م له‌ بوزادا به‌رجه‌سته‌ بووه‌)).

ئەم بیروباوهره‌ له‌ راستیدا بته‌په‌رستییه‌، دزه‌ی کردۆته‌ ئێو ئاینی خواوه‌، خوای گه‌وره‌ پاک و به‌رزه‌ له‌وه‌ی شتی‌ک له‌و بجی، یان ئەو به‌ شتی‌کی تر بجی.

﴿لَيْسَ كَمِثْلِهِ شَيْءٌ﴾^١. واته‌: (هیچ شتی‌ک نییه‌ له‌ وینه‌ی ئەو زاته‌، هیچ شتی‌ک له‌و ناچیت).

خودی خوای گه‌وره‌ له‌سه‌رووی درک پیکردنی عه‌قله‌وه‌یه‌:

﴿لَا تُدْرِكُهُ الْأَبْصَارُ وَهُوَ يُدْرِكُ الْأَبْصَارَ وَهُوَ اللَّطِيفُ الْخَبِيرُ﴾^٢. واته‌: (ده‌زگای بینایی و "بۆچوونی ئاده‌میزاد" ناتوانیت ئەو زاته‌ ببینیت، زانیاری ئەو خواجه‌ هه‌موو شتی‌کی گرتۆته‌وه‌، ئاگاداریشه‌ به‌هه‌موو ده‌زگاکانی بینایی، هه‌ر ئەوه‌ ووردبین و ئاگایه‌).

دروست نییه‌ خودی پیرۆزی خوا له‌ به‌ش پیکهاتبی، یان به‌ شت سنوردار بی، یاخود ئاوێته‌ی یه‌کێکه‌ له‌ به‌دیهینراوان بی:

(١) سوهرتی شورا، ئایه‌تی: ١١ .

(٢) سوهرتی نه‌نعام، ئایه‌تی: ١٠٣ .

﴿يَعْلَمُ مَا بَيْنَ أَيْدِيهِمْ وَمَا خَلْفَهُمْ وَلَا يُحِيطُونَ بِهِ عِلْمًا﴾^(۱). واته: (خو به هه موو ئه و شتانه ده زانیت (که له قیامه تدا) چاوه رپیانه و به هه موو ئه و شتانه ی "که له دنیا دا" نه نجامیان داوه و ئه و خه لکه هه رگیز ناتوانن ناگاداری زانست و زانیاری بی سنووری ئه و زاته بن).

بیروبوواوهری په کخواناسی، بریتیه له بیروبوواوهری گشت پیغه مبه ران و په یامبه ران، ته نانه ت ئه مه بیروبوواوهری پیغه مبه ر عیسا شه، ئه وانیه بروای جگه له مه یان هه یه له نه سرانیه کان، ئه و هه یچ به لگه یه کیان پی نییه له رووی عه قله وه، هه یچ پالپشتیکیان پی نییه له رووی نه قله وه، به لکو ئه مه چه ند گو مان و خه یالیکن که له ئاینه بتیه رسته کۆنه کانه وه بو یان گوازاوه ته وه، فه رمانگی زانیاری سه ده ی نۆزه ده م له سه ر وشه ی (سیکوچکه) وتویه تی:

((بیروبوواوهری سیکوچکه یی، ئه گه ر له ئینجیل و کاری قه شه په یامبه ره کاندانه بووبی، ته نانه ت له کاری قوتابیه هه ره نزیکه کانیشیاندا نه بووبی، له گه ل ئه وه شدا کلئیسای کاسۆلیکی و رپبازی پرۆستانتی له پال لاساییکردنه وه وه ستاون و پپیان وایه بیروبوواوهری سیکوچکه یی له لای مه سیحیه کان په سه ند بووه له گشت سه رده میکدا، سه رباری به لگه کانی میژوو که پیشانمان ده دات چۆن ئه م بیروبوواوهره ده رکه وتوووه و گه شه ی کردوووه، دواتر چۆن کلئیسای پییه وه په یوه ست بووه. به لئ نه ریت و ابو له چه سپاندنی بوونی خو، ناوی باوک و کور و رۆحی پیروژ ده هیئرا، به للام بو ت ده خه ینه روو که ئه م سی وشه یه، مانای جیاوازیان هه بووه له وه ی ئه مرۆ نه سرانییه کان لئی تیده گن.

قوتابیه یه که مه کانی عیسا که که سایه تی ئه ویان ناسیوه و گوئیستی وته کانی بوونه، له هه موو خه لک دوورتر بوونه له باوه رپوون به وه ی عیسا یه کیک بووه له و سی بنه مایه ی که خودی به دیه یته ر پیکدینن.

به تروس که یه کیک بوو له قوتابییه کانی پیی وابوو عیسا ته نها که سینکه له لایه ن خواوه نیگای بو دیت.

پۆلس سه ریچی له بیروباوهری قوتابییه هه ره نزیکه کانی عیسا کردووه، وتویه تی: عیسا له مرۆف به رزتره، نمونه ی مرۆفیککی نوییه، واته عه قلیکی به رزه له خواوه په یدابووه، پیش ئه وه ی ئه م جیهانه په یدابی ئه وه بووه، لیژدا به رجه سته بووه بو پزگارکردنی خه لک، له گه ل ئه وه شدا شوینکه وتووی خوی باوکه.

دواتر فه رمانگه ی زانیاری وتی: له و سه رده مدا بیروباوهری ئه وه ی عیسا مرۆفه باو بوو، به دریزایی بالاده ستبوونی کلئیسای جوله که سه رکه وتووه کان.

ناسرپییه کان^(۱)، ئه سیوبیه کان و هه موو تا قمه گا وره کان که جوله کایه تی پینکدینن، پینان وابوو عیسا مرۆفیککی پوخته و به رچی پیرۆز پالپشتی کراوه، هه یج که سینک ئه و کات ئه وانی تۆمه تبار نه ده کرد به وه ی ئه وان بیده چی یان خوانه ناسن.

جوستین مارشیر^(۲) وتویه تی:

((له سه رده می ئه ودا له کلئیسادا باوه ردار هه بوون، پینان وابوو عیسا بریتییه له مه سیح و مرۆفیککی پوخت، ئه گه رچی له که سانی تر به رزتر بی، دواتر هه رچه نده بته په رسته کان زیاتر ده بوونه نه سیرانی، ئه وای بیروباوهری تازه ده رده که وتن که پیشتر نه بوون)) وتیه فه رمانگه ی زانیاری فه ره نسای ته وای بوو^(۳).

پوچه لی بیروباوهری سینکوچکه یی وه ک پۆژی پووناک ئاشکرایه، له گه ل ئه مه شدا نازانم چۆن پیدانگرن له سه ر ئه وه ی پوچه ل و نارپه وایه، ده مارگیری کوپرانه یان بو هه یه، به بی ئه وه ی پالپشتیککی میژوویی یان به لگه ی ژیریژی له سه ری هه بی.

(۱) دانیشتوانی شاری ناسرپییه، که نه مرۆ نه سیرانییه کانی پی ناوده نرین.

(۲) میژوونوووسیککی لاتینی بووه له سه ده ی دووه مدا.

(۳) له کتیبی ((کنز العلوم واللغه)).

﴿فَإِنَّهَا لَا تَعْمَى الْأَبْصَارَ وَكِنَّ تَعْمَى الْقُلُوبَ الَّتِي فِي الصُّدُورِ﴾^۱. واته: (جا وه نه بیټ چاوان کویر بوو بیټ، به لکو ئه و دلانه کویر دهن که وان له سینه کاندان).

﴿وَمَنْ لَمْ يَجْعَلِ اللَّهُ لَهُ نُورًا فَمَا لَهُ مِنْ نُورٍ﴾^۲. واته: (بیگومان ئه وهی خوا نووری پی نه به خشیت، هه رگیز نووری دهست ناکه ویت).

یه کیك له گفتوگۆیه جوانه کان، ئه وه بوو:

هه ندیک له موسلمانان به قه شه یه کیان و تبهو: هه ندیک خه لک هه والیان پیداوین سه روکی فریشته کان مردووه، قه شه که پی و ت: ئه مه درویه، چونکه فریشته کان نه مرن و هه میسه زیندوون، موسلمانه که پی و ت: چۆن؟ له کاتیکدا تو له ئاموزگاریه که تدا ده لی: خوا له سه ر داری خاچ مرد، ئایا چۆن خوا ده مرئ و فریشته کان هه میسه زیندوو و نه مر دهن، قه شه که ده مکوت بوو و یه ک وشه شی ده رنه بری، یان به سه ری لیویش چریه ی نه ده کرد.

یه کیك له شاعیره موسلمانه کان و تویه تی:

عجبا للمسیح بین النصاری	وإلى الله والدا نسبوه
أسلموه إلى اليهود وقالوا	إنهم بعد قتله صلبوه
فلئن كان ما يقولون حقا	فسلّوهم فأین كان أبوه
فإن كان رضيا بأذاهم	فاشكروهم لأجل ما صنعوه
وإذا كان ساخطا غير راض	فاعبدوهم لأنهم غلبوه

واته: سه یرم دی به عیسا له نیو نه سپرانیه کان کردوو یانه ته کوری خوا، پادهستی جوله که یان کرد و وتیان دواى ئه وهی کوشتیان له خاچیان داوه. ئه گه ر ئه وهی ده لی ن راستی ئه و لییان بپرسن باوکی له کوئ بوو، ئه گه ر خواى باوکی پازی بی به ئازاردانی

(۱) سوهرتی حه ج، ئایه تی: ۴۶.

(۲) سوهرتی نوور، ئایه تی: ۴۰.

ئەوان بۆ عیسا، ئەوا ئیوه سوپاسگوزاریان بن بۆ ئەو کارەى کردوویانە. ئەگەر تورە و نارازیش بێ، ئەوا ئەوان بپەرستن، چونکە بەسەر خوادا زالبوونە.

یەکیک لە شتە هەرە جوانەکان کە لەم بارەووە وترا بێ، وتەى بوسەپریه کە لە قەسیدە کەیدا وتویەتی:

جاء المسيح من الإله رسولا	فأبى أقل العالمين عقولا
أسمعتم أن الإله لـحاجة	يتناول المشروب والمأكولا؟
وينام من تعب ويدعو ربه	ويروم من حر الهجير مقيلا
ويمسه الألم الذي لم يستطع	صرفا عنه ولا تحويلا
يا ليت شعري حين مات بزعمهم	من كان بالتدبير عنه كفيلا
زعموا الإله فدى العبيد بنفسه	وأراه كان القاتل المقتولا
أيجوز قول مننزل إلهه	سبحان قاتل نفسه فأقولا
أو جل من جعل اليهود بزعمكم	شوك القتاد لرأسه إكليلا
ومضى لحبل صليبه مستسلماً	للموت مكتوف اليدين ذليلا
ضلّ النصارى في المسيح وأقسموا	لا يهتدون إلى الرشاد سبيلا
جعلوا الثلاثة واحداً ولو اهدوا	لم يجعلوا العدد الكثير قليلا
وإذا أراد الله فتنة معشر	وأضلهم رأوا القبيح جميلا

واتە: عیسا لە خواووە هات و بوووە پیغەمبەر، ئەوەى کەمترین ژیری هەبێ لە خەلك ئەمەى رەتکردهو، ئایا بیستوتانە خواووەند پیویستی بە خواردن و خواردنەووە بییت؟ بەهوی شهکەتی دەخەوی و لە پەروەردگاری دەپارپیتەو، لەبەر گەرمایی نیوهرۆ پیستی دەکروزی، تووشی ئازار و ناخۆشی دەبێ، نەشیدەتوانی خۆی لی دەرباز بکات و لەخۆی لابدات، خۆزگە بمزانیبا کاتیک مرد بەپیی بۆچوونی نەسپانیەکان، کێ سەرپەرشتی ئەوی دەکرد، ئایا دەکرێ کەسیک کە خوا بە پاک دەگرێ بلیت پاک و بیگەردی بۆ ئەوەى بکوژی خۆیەتی، یان

به‌پیی بۆچوونی ئیوه جوله‌که‌ی کردۆته درک و تانجی سه‌ری خۆی. به‌ره‌و په‌تی خاچ
 رۆیشت به‌ ده‌سته‌وه‌سانی بۆ مردن، ده‌سته‌کانی به‌م لا و به‌و لادا که‌وتبوون و پرسیوا بوون.
 نه‌سپرانیه‌کان سه‌باره‌ت به‌ عیسا گومرا بوون و سویندیان خوارد، هه‌رگیز رینگه‌ی پاست به‌دی
 ناکه‌نه‌وه. سیّ خویان کرد به‌ یه‌ک، خۆ ئه‌گه‌ر له‌سه‌ر پیی پاستبووبان، ئه‌وا ژماره‌یه‌کی
 زۆری خویان به‌یه‌که‌وه نه‌ده‌کرده یه‌ک خوا، ئه‌گه‌ر خوی گه‌وره ویستی کۆمه‌لیک تاقی
 بکاته‌وه و گومرایان بکات، ئه‌وا شتی ناشیرین به‌ جوان ده‌بینن.

○ سیفته‌هه‌ چه‌سپاوه‌کانی خوی گه‌وره:

ئهو سیفته‌تانه‌ی باسکران سیفته‌تی نه‌رینین، سیفته‌هه‌ چه‌سپاوه‌کانیش ئه‌مانه‌ن:

○ توانا:

خوی پاک و بیگه‌رد تواناداره و هیچ شتی‌ک ده‌سته‌وه‌سانی ناکات، په‌یدا‌بوونی ئه‌م
 گه‌ردوونه‌ش ته‌نهما دیارده‌یه‌که له‌ دیارده‌کانی توانا و گه‌وره‌یه‌یه‌که‌ی، توانای خوی پاک و
 بیگه‌رد له‌ هه‌موو کاتی‌کدا شایسته‌یه بۆ به‌دییه‌ئان و له‌ناوبردنی هه‌رچی شتی شیایوی بوونه..
 پامانی که‌م له‌ ئاسمانه‌کان و زه‌وی و شه‌و و پوژ و ژیان و مردندا، هه‌رچی کاره له‌ هه‌ر
 ساتی‌کدا پووده‌دات، مروّف ئاشنا ده‌کات به‌ توانای سه‌رنج‌پراکیشی خوا، خوی پاک و بیگه‌رد
 ده‌فه‌رموویت:

﴿وَلَقَدْ خَلَقْنَا السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضَ وَمَا بَيْنَهُمَا فِي سِتَّةِ أَيَّامٍ وَمَا مَسَّنَا مِنْ لُغُوبٍ﴾^١. واته‌:

(به‌پراستی ئیمه‌ ئاسمانه‌کان و زه‌وی و هه‌رچی له‌ نیواناندا هه‌یه به‌ شه‌ش روژ دروستمان
 کردوون، هیچ ماندوبه‌تیه‌کیش روی تی نه‌کردین).

و ده‌فه‌رموویت:

() سوهرتی ق، ئایه‌تی: ۳۸.

﴿وَهُوَ الَّذِي يُحْيِي وَيُمِيتُ وَلَهُ اخْتِلَافُ اللَّيْلِ وَالنَّهَارِ أَفَلَا تَعْقِلُونَ﴾^۷. واته: (ئهو زاته شه که ژیان ده به خشیت و مردن پیش ده هیئت، گۆرینی شه و روژیش هه به دهست ئه وه "له رووی تاریکی و رووناکی، کورتی و درێژی و... هتد"، جا ئایا ئیوه عه قل به کار ناهینن؟ ژیریتان ناخه نه کار؟).

ههروهها دهفه رموویت:

﴿أَلَمْ تَرَ أَنَّ اللَّهَ يُرْسِلُ سَحَابًا ثُمَّ يُؤَلِّفُ بَيْنَهُ ثُمَّ يَجْعَلُهُ رُكَامًا فَتَرَى الْوَدْقَ يَخْرُجُ مِنْ خِثَالِهِ وَيُنزِلُ مِنَ السَّمَاءِ مِنْ جِبَالٍ فِيهَا مِنْ بَرَدٍ فَيُصِيبُ بِهِ مَنْ يَشَاءُ وَيَصْرِفُهُ عَنِ مَنْ يَشَاءُ يَكَادُ سَنَا بَرْقُهُ يَذْهَبُ بِالْأَبْصَارِ، يُقَلِّبُ اللَّهُ اللَّيْلَ وَالنَّهَارَ إِنَّ فِي ذَلِكَ لَعِبْرَةً لِّأُولِي الْأَبْصَارِ، وَاللَّهُ خَلَقَ كُلَّ دَابَّةٍ مِنْ مَاءٍ فَمِنْهُمْ مَنْ يَمْشِي عَلَى بَطْنِهِ وَمِنْهُمْ مَنْ يَمْشِي عَلَى رِجْلَيْنِ وَمِنْهُمْ مَنْ يَمْشِي عَلَى أَرْبَعٍ يَخْلُقُ اللَّهُ مَا يَشَاءُ إِنَّ اللَّهَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ﴾^۸. واته: (ئایا نابینیت که بیگومان خوا به ئارامی و شینهیی ههوره کان به ئاسماندا ده بات دوایی په یوه ستیان ده کات به یه که وه، ئه وسا که له که یان ده کات له سه ره یه ک، ئینجا ده بینیت له توئی ئه وه هه ورانه وه که وه کو کیو وان باران و ته رزه ده بارینیت (کاتیک که به فرۆکه سه روو هه وره کان ده که وین به چاکی بۆمان ده رده که ویت، که هه وره کان وه ک چیا چوون به ئاسمانداو دۆل و شیو له نیوانیاندا هه یه)، جا له سوودی ئه وه بارانه به هه ره کهس خوا بیه ویت، خپرو به ره که ت ده به خشیت، هه ره که سیش که بیه ویت لیبی دوور ده خاته وه، (هه وره بروسکه کان ئه وه نده به هیژن) خه ریکه بریسکه که یان بینایی چاوان به ریت. خوای گه وره ئالوگۆر به شه وه و روژ ده کات، به راستی ئا له و شتانه دا په ند و ئامۆژگاری هه یه بۆ خاوه ن دیدو روژن بیره کان. هه رووه ها خوا هه موو زینده وه ریکی له ئاویکی تایهت دروست کردوه، جا هه یانه له سه ره سکی ده روات، هه یشه له سه ره دوو قاچ

(۱) سوهرتی موئمینون، ئایه تی: ۸۰.

(۷) سوهرتی نوور، ئایه تی: ۴۳ - ۴۵.

ده‌روات، هه‌یشه له‌سه‌ر چوار بۆ ده‌روات، خوا هه‌رچی بویت دروستی ده‌کات، به‌راستی خوا ده‌سه‌لاتی به‌سه‌ر هه‌موو شتی‌کدا هه‌یه).

○ ویست^(۱):

خوای پاک و بی‌گه‌رد خاوه‌ن ویسته: واته ئه‌و شته‌ی شیاوی هاتنه بوونه تایبه‌ت ده‌کات به هه‌ندی‌ک له‌وه‌ی بۆی دروسته به‌سه‌ریدا بۆ، کورت یان درێژ، جوان یان ناشرین، زانا یاخود نه‌زان، لی‌ره یان له‌وی داده‌نی، خوای پاک و بی‌گه‌ر بۆی هه‌یه به‌پیی ویست و دانایی خۆی هه‌لسوکه‌وت له گه‌ردوون و بووندا بکات.

﴿إِنَّمَا قَوْلُنَا لِشَيْءٍ إِذَا أَرَدْنَاهُ أَنْ نَقُولَ لَهُ كُنْ فَيَكُونُ﴾^(۲). واته: (به‌راستی کاتیک زیندوو‌کردنه‌وه و به‌دییه‌نی هه‌ر شتی‌کمان بویت، ته‌نها ئه‌وه‌نده‌ی ده‌ویت پێی بلێین به‌ ده‌سته‌به‌جی ئه‌ویش ده‌بی‌ت).

﴿وَرَبُّكَ يَخْلُقُ مَا يَشَاءُ وَيَخْتَارُ مَا كَانَ لَهُمُ الْخَيْرَةُ سُبْحَانَ اللَّهِ وَتَعَالَى عَمَّا يُشْرِكُونَ﴾^(۳). واته: (هه‌ر په‌روه‌ردگاری تۆیه هه‌ر چیه‌کی بویت دروستی ده‌کات و هه‌لی ده‌بژیریت، خه‌لکی ئه‌و ده‌سه‌لاته‌یان نیه‌و سه‌رپشک نه‌کراون، پاکی و بی‌گه‌ردی و بلندی بۆ خوایه له به‌رامبه‌ر ئه‌و شتانه‌وه نه‌فامان ده‌بکه‌نه هاوبه‌ش و هاوه‌ل).

﴿قُلِ اللَّهُمَّ مَالِكَ الْمُلْكِ تُؤْتِي الْمُلْكَ مَنْ تَشَاءُ وَتَنْزِعُ الْمُلْكَ مِمَّنْ تَشَاءُ وَتُعْزِزُ مَنْ تَشَاءُ وَتُذِلُّ مَنْ تَشَاءُ بِيَدِكَ الْخَيْرُ إِنَّكَ عَلَىٰ كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ﴾^(۴). واته: (ئه‌ی پی‌عه‌مه‌به‌ر (درود و سلأوی خوای لێی)، ئه‌ی ئیماندار" بلێ: خوایه تۆ خاوه‌نی هه‌موو شتی‌کیت، ده‌سه‌لات

(۱) مانای ویست لێره‌دا هه‌ز و ئاره‌زوو نییه، به‌لکو مانایه‌کی تایبه‌تی هه‌یه.

(۲) سو‌ره‌تی نه‌حل، ئایه‌تی: ۴۰.

(۳) سو‌ره‌تی قه‌صه‌ص، ئایه‌تی: ۶۸.

(۴) سو‌ره‌تی ئالی عیمران، ئایه‌تی: ۲۶.

دهبه خشیت بههر که سیك بتهویت و دهسه لآت و هرده گریته وه له ههر که سیك بتهویت ههر کهس بتهویت بالادهستی ده کهیت، ههر که سیكیش بتهویت زهلیل و بی دهسه لآت و ژیردهستی ده کهیت، ههرچی خیر ههیه ههر به دهست تویه، بیگومان تۆ دهسه لاتداری بهسه ره هموو شتی کدا).

﴿لِلَّهِ مُلْكُ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ يَخْلُقُ مَا يَشَاءُ يَهَبُ لِمَنْ يَشَاءُ إِنَّا لَهُ وَهَّابٌ لِمَنْ يَشَاءُ الدُّكُورَ، أَوْ يُزَوِّجُهُمْ ذُكْرَانًا وَإِنَاثًا وَيَجْعَلُ مَنْ يَشَاءُ عَقِيمًا إِنَّهُ عَلِيمٌ قَدِيرٌ﴾^۵. واته: (هه موو ئاسمانه كان و زه ویش خوا خاوه نیه تی، ههرچی بویت دروستی ده کات، به ههر کهس که بیهویت ته نها کچ ده به خشیت، وه به ههر کهس که بیهویت کور ده به خشیت، یاخود له ههر دوو جوړ به هه ندیك خیزان ده به خشیت له کورو له کچ " ههیشه ویستی خوا وایه هیچی نه دانی و نه زۆك بیت، به راستی ئەو زاته زۆر زانا و به دهسه لآتە).

﴿يُرِيدُ لِيُطَهِّرَكُمْ وَلِيْتِمَّ نِعْمَتَهُ عَلَيْكُمْ لَعَلَّكُمْ تَشْكُرُونَ﴾^۶. واته: (دهیهویت پاک و خاوتنتان بکات (له روالته و ناوه رو کدا) و دهیهویت نازو نیعمه تی خویتان بهسه ردا ته و او بکات بو ئەوهی سوپاسگوزار بن).

﴿يُرِيدُ اللَّهُ لِيُبينَ لَكُمْ وَيَهْدِيَكُمْ سُنَنَ الَّذِينَ مِنْ قَبْلِكُمْ وَيَتُوبَ عَلَيْكُمْ وَاللَّهُ عَلِيمٌ حَكِيمٌ، وَاللَّهُ يُرِيدُ أَنْ يَتُوبَ عَلَيْكُمْ وَيُرِيدُ الَّذِينَ يَتَّبِعُونَ الشَّهَوَاتِ أَنْ تَمِيلُوا مَيْلًا عَظِيمًا﴾^۷. واته: (بیگومان خوا دهیهویت "بهه شیوهیه" هه موو شتی کتان بو روون بکاته وه و ریتموو بیتان بکات بو ئەو یاساو بهرنامه نی پێش خو تان "که پێغه مبه ران هیناویانه له جیهانی کۆمه لایه تی و په یوه ندی هه کان و.. هتد" و ته وه و په شیمانیشتان لی وه ربگریت، خوا زاناو دانا به. بیگومان خوا دهیهویت ته وه و په شیمانیشتان لی وه ربگریت و له هه لئه کانتان خو ش بیت، "به لام"

(۱) سورتهی شورا، ئایه تی: ۴۹، ۵۰.

(۲) سورتهی مائیده، ئایه تی: ۶.

(۳) سورتهی نیساء، ئایه تی: ۲۶، ۲۷.

ئهوانه‌ی شوین ئاره‌زووه‌کان و هه‌وه‌سبازی که‌وتوون ده‌یانه‌وێت ئیوه لابدهن به لادانیکی گه‌وره).

○ زانست:

خوای گه‌وره زانایه به هه‌موو شتیك، زانستی ئه‌و ده‌وری هه‌موو شتیکی داوه، زانیاری رابردوو و ئیستا و داهاتوو.

زانستی خوای گه‌وره نه‌زانی پیشی نه‌که‌وتوته‌وه، له‌بیرچوونه‌وه تووشی نابێ، زانسته‌که‌ی به کات و شوینه‌وه نه‌به‌ستراوته‌وه.

زانایه به شته سه‌ره‌کی و گشتییه‌کان هه‌روه‌ک زانایه به شته ورد و لاوه‌کییه‌کان، ئه‌و ریکوپیکی و تۆکه‌یییه‌ی له سیسته‌می گه‌ردووندا هه‌یه ته‌نها به‌لگه‌یه‌کی دره‌وشاوه‌یه له‌سه‌ر زانست و داناییه گشتگیر و کامل و هه‌مه‌لایه‌نه‌که‌ی.

﴿أَلَمْ تَرَ أَنَّ اللَّهَ يَعْلَمُ مَا فِي السَّمَاوَاتِ وَمَا فِي الْأَرْضِ مَا يَكُونُ مِنْ نَجْوَى ثَلَاثَةٍ إِلَّا هُوَ رَابِعُهُمْ وَلَا خَمْسَةٍ إِلَّا هُوَ سَادِسُهُمْ وَلَا أَدْنَى مِنْ ذَلِكَ وَلَا أَكْثَرَ إِلَّا هُوَ مَعَهُمْ أَيْنَ مَا كَانُوا ثُمَّ يُنَبِّئُهُمْ بِمَا عَمِلُوا يَوْمَ الْقِيَامَةِ إِنَّ اللَّهَ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيمٌ﴾^٥. واته: (ئایا سه‌رنجت نه‌داوه که به‌راستی خوا به هه‌رچی له ئاسمانه‌کان و زه‌ویدا هه‌یه زانا و ئاگایه، سی که‌س نیه چه‌یه بکه‌ن به‌یه‌که‌وه خوا چواره‌مه‌یان نه‌بیٔ، پینج که‌س نیه ئه‌و زاته شه‌شه‌مه‌یان نه‌بیٔ، له‌و ژمارانه که‌مه‌تر یان زیاتریش نیه که ئه‌و لایان نه‌بیٔ و ئاگادار نه‌بیٔ به سرته و چه‌یه‌یان، له‌هه‌ر شوپێك و له‌هه‌ر کویدا بن، پاشان له رۆژی قیامه‌تدا ئاگاداریان ده‌کاته‌وه به هه‌موو ئه‌و کارو کرده‌وانه‌ی که ئه‌نجامیانداوه، چونکه به‌راستی خوا به هه‌موو شتیك زانایه).

(٥) سوهرتی موحاده‌له، ئایه‌تی: ٧.

﴿وَعِنْدَهُ مَفَاتِحُ الْغَيْبِ لَا يَعْلَمُهَا إِلَّا هُوَ وَيَعْلَمُ مَا فِي الْبُرِّ وَالْبَحْرِ وَمَا تَسْقُطُ مِنْ وَرَقَةٍ إِلَّا يَعْلَمُهَا وَلَا حَبَّةٌ فِي ظُلُمَاتِ الْأَرْضِ وَلَا رَطْبٌ وَلَا يَابِسٌ إِلَّا فِي كِتَابٍ مُبِينٍ﴾^{۵۹}. واته: (کلیلی هموو شراوه کان و زانیی هموو نهینییه کان به دهست خوییه و ههر لای ئه وه، کهس نایانزانیی جگه لهو زاته ههرچی له سههر و شکانیه "له گیاندارو بیگیان و گیا و دار و زینده وه رانی ورد و درشت له سههر زهوی و له توئی خاکدا" خوا پیی دهزانیی، ههروهها ههرچی له ده ریاکانیشدا ههیه "له زینده وهری هه مه جوړو ماسی سهیرو سه مه ره" ناگای لییه تی و هیچ گه لایه ک ناکه و یته خواره وه خوا پیی نه زانیی، ههروهها ده نکیک یان توویک له تاریکیه کانی زهویدا نیه، ئه وه ده نکه چ شیدار بیی یان ووشک بیی، هیچ شتیکی نیه له خوا په نهان بیی و له تو ماری پاریزراو (لوح الخفوة) سدا، یاخود له دؤسیه و ده زگای تاییه تدا تو ماری نه کرابیی).

﴿وَمَا تَكُونُ فِي شَأْنٍ وَمَا تَتْلُو مِنْهُ مِنْ قُرْآنٍ وَلَا تَعْمَلُونَ مِنْ عَمَلٍ إِلَّا كُنَّا عَلَيْكُمْ شُهُودًا إِذْ تُفِيضُونَ فِيهِ وَمَا يَعْزُبُ عَنْ رَبِّكَ مِنْ مِثْقَالِ ذَرَّةٍ فِي الْأَرْضِ وَلَا فِي السَّمَاءِ وَلَا أَصْغَرَ مِنْ ذَلِكَ وَلَا أَكْبَرَ إِلَّا فِي كِتَابٍ مُبِينٍ﴾^{۶۰}. واته: ("ئهی پیغه مبهه (درود و سلأوی خوی لیی) "تو به هیچ کاریک هه لئاسی، هیچ به شتیکی له قورئان ناخوینییه وه "که ئیمه ناگادار نه بین، ئیوهش ئهی خه لکینه" به هیچ هه لئسو که و تیک هه لئاسن که ئیمه شایهت نه بین به سهه ریه وه له کاتیکیدا ئه نجامی ده ده ن و تیایدا رو ده چن، هیچ شتیکیش له پهروه رد گاری تو، ون نابیی له پارچه ئه تو می که وه بگره له زهوی یان له ئاسماندا، بچوکتز بیی یان گه وره تر، که له دؤسیه یه کی تاییه تی ئاشکرادا لای ئیمه تو ماری نه کرابیی).

(۱) سوهرتی ئه نعام، ئایه تی: ۵۹.

(۲) سوهرتی یونس، ئایه تی: ۶۱.

○ **ژیان:**

خوای پاک و بیگهر زیندوو، ژیان ئه و سیفه تهیه که شایسته یی به خود ده دات خاوه نی سیفه تی توانا و ویست و زانست و بیستن و بینین بیّت، ئه گهر زیندوو نه بووبایه ئه وائهم سیفه تانه ی بو نه ده چه سپا.

ژیانی خوای گهره ژیانیکه کامله و له و کاملتر نییه، ناوه پوک و حه قیقه تی ئه م سیفه ته وه ک گشت سیفه ته کانی تری خوای گهره هیچ که سیک ناتوانی پهی پی ببات.

ژیانی خوای گهره نه بوونی به دوا دا نایه ت، ته و او بوون و له ناوچوونی به سه ردا نایه ت.

جیهان ده بیّ تنها له لایه ن خودی زیندوو و خاوه ن ژیانی کامله وه بیته بوون.

﴿وَتَوَكَّلْ عَلَى الْحَيِّ الَّذِي لَا يَمُوتُ﴾^{۵۸}. واته: (تو ئه ی محمه د (درود و سلاوی خوای

لیبی)، پشت ببه سته به و زاته ی که هه میشه زیندوو و هه رگیز نامریّت).

﴿هُوَ الْحَيُّ لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ فَادْعُوهُ مُخْلِصِينَ لَهُ الدِّينَ الْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ﴾^{۵۹}. واته: (ئه و

زاته هه میشه و به رده و ام هه ر زیندوو، جگه له و خویه کی تر نیه، که و ابو و هانا و هاوار و نراتان روو به و بیّت، ملکه چ و فه رمانبه ردار ی به رنامه و ئاینه که ی ئه و بن، سوپاس و ستایش بو خوا، که په روه ر دگاری هه موو جیهانیانه).

﴿وَعَنْتِ الْأُجُوهُ لِلْحَيِّ الْقَيُّومِ﴾^{۶۰}. واته: (هه رچی روو خساره کانه (له روژی قیامه تدا)

ملکه چ و فه رمانبه ردارن، بو ئه و زاته ی که هه میشه زیندوو و ده سه لاتی بی سنووری هه یه).

(۱) سوهرتی فورقان، نایه تی: ۵۸.

(۲) سوهرتی غافر، نایه تی: ۶۵.

(۳) سوهرتی تاها، نایه تی: ۱۱۱.

○ دووان:

خوای پاک و بیگهرد ده دویت، به لام فه رمایشته که ی بیت و دنگ نییه، خوای گه وره ئەم سیفته ی بۆ خۆی چه سپاندووه، باسی ئەوهشی فه رموووه که له گه ل موسا دواوه، جا فه رموویه تی:

﴿وَكَلَّمَ اللَّهُ مُوسَى تَكْلِيمًا﴾^۱. واته: (خوای گه وره خۆی له گه ل موسادا گفتوگۆی یه کسه ری و راسته و خۆی ئەنجامداوه).

و فه رموویه تی:

﴿وَلَمَّا جَاءَ مُوسَى لِمِيقَاتِنَا وَكَلَّمَهُ رَبُّهُ﴾^۲. واته: (ئهوسا که موسا هات بۆ کات و شوینی دیاریکراومان و پهروهردگاریشی گفتوگۆی راسته و خۆی له گه لدا ئەنجامدا). له گه ل پیغه مبه ران ده دویت:

﴿وَمَا كَانَ لِبَشَرٍ أَنْ يُكَلِّمَهُ اللَّهُ إِلَّا وَحْيًا﴾^۳. واته: (هیچ کس بۆی نیه خوای گه وره وتووێژی له گه لدا بکات مه گه ر له ریگه ی وه حی و نیگاوه).

وته کانی سنووری بۆ نییه:

﴿قُلْ لَوْ كَانَ الْبَحْرُ مَدَادًا لِكَلِمَاتِ رَبِّي لَنَفِدَ الْبَحْرُ قَبْلَ أَنْ تَنْفَدَ كَلِمَاتُ رَبِّي وَلَوْ جِئْنَا بِمِثْلِهِ مَدَدًا﴾^۴. واته: (پییان بلی: ئەگه ر ده ریا هه مووی مه ره که ب بیت و زانست و زانیاری پهروهردگاری پی بنووسرایه، ده ریا ته و او ده بوو پیش ئەوه ی زانست و زانیاری پهروهردگاری ته و او ببیت، ئەگه ر چه نده ها ئەوه نده ی تر ده ریاش به یین و بیکه نه مه ره که ب، چونکه زانست و زانیاری پهروهردگار کۆتایی نایه و بیسنوره).

(۱) سوهرتی نیساء، نایه تی: ۱۶۴.

(۲) سوهرتی ئەعراف، نایه تی: ۱۴۳.

(۳) سوهرتی شورا، نایه تی: ۵۱.

(۴) سوهرتی که هف، نایه تی: ۱۰۹.

﴿وَلَوْ أَنَّمَا فِي الْأَرْضِ مِنْ شَجَرَةٍ أَقْلَامٌ وَالْبَحْرُ يَمُدُّهُ مِنْ بَعْدِهِ سَبْعَةُ أَبْحُرٍ مَا نَفِدَتْ كَلِمَاتُ

اللَّهِ﴾^۱. واته: (خو ئه گهر به راستی هه‌رچی دره‌خت هه‌یه له زه‌ویدا بینه پینوس، ده‌ریاش چه‌نده‌یه بیته جهوت ئه‌وه‌نده و "بیته مه‌ره‌که‌ب و زانستی و نه‌یتی دروستکراوه‌کانی خوا بنوسنه‌وه"، ئه‌وه هیشتا زانست و زانیاری و فه‌رمانه‌کانی خوا هه‌ر ته‌واو ناییت).

ئه‌م سیفه‌ته یه‌کیکه له و سیفه‌تانه‌ی خوای گه‌وره بو خوی چه‌سپاندوه، ئیمه باوه‌پمان پیی هه‌یه، به‌دوای ناوه‌پۆکه‌که‌یدا ناچین و لیی ناکوئینه‌وه، چونکه وه‌ک سیفه‌ته‌کانی تری خوا عه‌قل‌توانای گه‌یشتنی نییه به‌حه‌قیقه‌تی ناوه‌پۆکه‌که‌ی.

○ بیستن و بینین:

خوای گه‌وره هه‌موو شتیک ده‌بیستی و ده‌بینی، ته‌نانه‌ت چرپه‌ی پییه‌کانی می‌وله‌ی ره‌ش له سه‌ر لوسه‌ به‌رد له شه‌وی تاریکدا ده‌بیستی، بی ئه‌وه‌ی بیستنی شتی کومه‌لیک سه‌رقالی بکات له بیستنی شتی کومه‌لیکی تر، به‌بی ئه‌وه‌ی زمانیکی لا نامۆ بی یاخود ژاوه‌ژاوی لی ئالۆز بکات یان ئاژاوه‌چیه‌ک لیی ئالۆز بکات، خوای پاک و بیگه‌رد به ئامیر و گوچکه و سندان نابیستی.

ئافره‌تیک سکاالی له می‌ردی خوی کرد له‌لای پیغه‌مبه‌ری خوا (درود و سلاوی خوای لیی)، مشتومری له‌گه‌ل کرد. خوای گه‌وره ئه‌م ئایه‌ته‌ی دابه‌زاند:

﴿قَدْ سَمِعَ اللَّهُ قَوْلَ الَّتِي تُجَادِلُكَ فِي زَوْجِهَا وَتَشْتَكِي إِلَى اللَّهِ وَاللَّهُ يَسْمَعُ تَحَاوُرَكُمَا إِنَّ

اللَّهَ سَمِيعٌ بَصِيرٌ﴾^۲. واته: (ئه‌ی محمه‌د (درود و سلاوی خوای لیی) بیگومان خوا بیستی و هه‌ریگرت و توویژی ئه‌و ئافره‌ته‌ی که گه‌توگۆت له‌گه‌لدا ده‌کات ده‌باره‌ی هاوسه‌ره‌که‌ی،

(۱) سوهرتی لقمان، ئایه‌تی: ۲۷.

(۲) سوهرتی لوقمان، ئایه‌تی: ۲۷.

سکالای خویشی بو لای خوا دهبات، خوایش گویی له گفتوگۆ که تان بوو، بهراستی خوا بیسهرو بینایه).

هروهک خوی گه وره هه موو شتیکی ده بیستی، ئهوا به هه مان شیوه هه موو شتیکی ده بینیی به شیوه یه کی هه مه لایه نه، بینینی ئه و به چا و نییه ههروهک جگه له وان.

خوای گه وره موسا و هاروونی په وانه کرد بو لای فیرعه ون، به وانی فه رموو:

﴿اٰذْهَبْ اَنْتَ وَاٰخُوكَ بِآيَاتِيْ وَّلَا تَنِيْبَا فِيْ ذِكْرِيْ، اِذْهَبَا اِلَى فِرْعَوْنَ اِنَّهُ طَغَىٰ، فَقَوْلًا لَهُ قَوْلًا لِّنَا لَعَلَّهُ يَتَذَكَّرُ اَوْ يَخْشَىٰ، قَالَا رَبَّنَا اِنَّا نَخَافُ اَنْ يَفْرُطَ عَلَيْنَا اَوْ اَنْ يَطْغَىٰ، قَالَ لَا تَخَافَا اِنِّيْ مَعَكُمْ اَسْمَعُ وَاَرَىٰ﴾^۱. واته: (دهی برۆ خۆت و براكهت هاوړی له گه ل موعجیزه كاندا، نه كه ن له گه یاندنی په یامی مندا سستی و خوی بکه ن. هه ردو وکتان بچن بو لای فیرعه ون، چونکه بهراستی ئه و له سنوور ده رچوو و له مهرزی به ندایه تی ترازوه ... هه ردو وکتان به نه رمی و به جوانی گفتوگۆی له گه لدا بکه ن، بو ئه وهی یاده وه ری و هه ر بگریت، یان ترسی "سزای ئیمه" له ده روونیدا جی بگریت. موسا و هاروون وتیان: پهروه ردگارا "ئیمه بهراستی ده ترسین په لامارمان بدات و له ناومان بهریت "پیش ئه وهی په یامه که ی پی رابگه یه نین"، یان زیاتر سه ره که شیی بکات. خوی گه وره فه رمووی: مه ترسن من بهراستی له گه ل تاندام، ده بیستم و ده بینم "نایه لم ده ستریزی بکاته سه رتان").

و فه رموویه تی:

﴿يَعْلَمُ خَائِنَةَ الْعَيْنِ وَمَا تُخْفِي الصُّدُورُ﴾^۲. واته: (ئه و خوی به همیشه چاوه خیا نه تکار و نا پا که کان ده ناسیت و ده زانیت چی له دل و ده روون و سینه كاندا هه شاردراره).

﴿وَاللَّهُ يَقْضِي بِالْحَقِّ وَالَّذِينَ يَدْعُونَ مِنْ دُونِهِ لَا يَقْضُونَ بِشَيْءٍ اِنَّ اللّهَ هُوَ السَّمِيعُ الْبَصِيرُ﴾^۳. واته: (هه همیشه خوا دادوهری له سه ره بنچینه ی حه ق و راستی ئه نجام ده دات،

(۱) سوهرتی تاها، نایه تی: ۴۳ - ۴۶.

(۲) سوهرتی غافر، نایه تی: ۱۹.

ئەوانەى جگە لەو زاتە هاواریان لى دەكەن، هیچ دەسەلات و داوهریە كیان لە دەست نایەت، بەپراستی هەر خوا خۆى بیسەر و زانایە).

○ سیفەتەکانى خود و سیفەتى کردارەکانى خۆى گەورە.

سیفەتەکانى خوا“ هەیانە سیفەتى خودى خۆایە، ئەمانە سیفەتە چەسپاوەکان، یان سیفەتى واتایین (مەعنەوین)، ئەمانەش بریتین لە سیفەتى: ژیان، زانست، توانا، ویست، بیستن، بینین، دووان.

سیفەتى کردارەکانى خۆى گەورە، ئەمانەن بۆ نمونە: سیفەتى بەدیھێنان، پۆزیدان، جا بەدیھێنەر و پۆزیدەر کارى بەدیھێنان و پۆزیدان ئەنجام دەدات، زانایان کۆکن لەسەر ئەوہى سیفەتى کردارەکانى خۆى گەورە بریتى نین لە خودى خواگەورە. بەلکو زیاد و جیان لە خودى خۆى گەورە.

پاجیایى لە نۆوان زانایاندا هەیه سەبارەت بە سیفەتەکانى خودى خۆى گەورە: ئایا ئەم سیفەتانە خودى خۆى گەورەن؟ واتە خۆى گەورە زانایە بە خودى خۆى. زیندووہ بە خودى خۆى، تا دوایین سیفەتە چەسپاوەکان، یان ئەم سیفەتانە لە خودى خۆى گەورە جیان؟ واتە بە زانست زانایە، بە ژیان زیندووہ، بە توانا خاوەن توانایە، بەویست خاوەنى ویستە، بیسەرە بە بیستن، بینەرە بە بینین، قسەکەرە بە قسەکردن.

ئیمە هەمان پای ئەو زانا و پیشەوایانەى ئاینمان هەیه، کە ئەمە دزەى کردۆتە نۆو ئیسلام، یەکیکە لەو بیدعانەى لەناکاو هاتوونەتە نۆو بیروباوەردا، یەکیکیشە لەو خراپانەى

که پێویسته موسلمانان خۆی لێ به پاکبگرن، بئێگومان خودی خۆی گهوره له وه پایه دارتر به م جوړه تاوتوئ بکړی و قسه ی له سه ر بکړی.

رېگړیمان لیکراوه له م جوړه بیرکردنه وانه، خۆی گه وره ئیمه ی پێی ئه رکدار نه کردووه، چونکه ئه مه له ده ره وه ی سنووری عه قله. خودی خۆی گه وره ش له سه رووی درک پیکردنه وه یه.

﴿لَا تُدْرِكُهُ الْأَبْصَارُ وَهُوَ يُدْرِكُ الْأَبْصَارَ وَهُوَ اللَّطِيفُ الْخَبِيرُ﴾^{۱۰۳}. واته: (ده زگای بینایی و "بۆجرونی ئاده میزاد" ناتوانیت ئه و زاته ببینیت، زانیاری ئه و خواجه هه موو شتیکی گرتۆته وه، ئاگاداریشه به هه موو ده زگاکانی بینایی، هه ر ئه وه ووردین و ئاگایه).

﴿لَيْسَ كَمِثْلِهِ شَيْءٌ وَهُوَ السَّمِيعُ الْبَصِيرُ﴾^{۱۰۴}. واته: (هیچ شتیکی نییه له وینه ی ئه و زاته، هیچ شتیکی له و ناچیت "چونکه خواجه و به دیهینه ره، چۆن له به دیهینه راوه کانی ده چیت" هه ر ئه ویش بیسه ر و بینایه).

﴿يَعْلَمُ مَا بَيْنَ أَيْدِيهِمْ وَمَا خَلْفَهُمْ وَلَا يُحِيطُونَ بِهِ عِلْمًا﴾^{۱۰۵}. واته: (خوا به هه موو ئه و شتانه ده زانیت "که له قیامه تدا" چاره رپایانه و به هه موو ئه و شتانه ی "که له دنیا دا" ئه نجامیان داوه و ئه و خه لکه هه رگیز ناتوانن ئاگاداری زانست و زانیاری بی سنووری ئه و زاته په ی به ن).

پیشتر ئه م فه رموده یه خرایه روو: (بیر له به دیهینه راوانی خوا بکه نه وه، به لام بیر له خودی خۆی گه وره مه که نه وه، چونکه ئیوه ناتوانن به ها و سه نگی بزائن).

ئه وه ی ئیمه ی پێی ئه رکدار کراوین، ئه وه یه بزاین خۆی گه وره هه یه و خاوه نی هه موو ناویکی جوان و سیفه تیکی به رز و کاملی ره هایه، ئه وه ی له دوای ئه مه وه یه پێویسته ده می

(۱) سوهرتی ئه نعام، ئایه تی: ۱۰۳.

(۲) سوهرتی شورا، ئایه تی: ۱۱.

(۳) سوهرتی تاها، ئایه تی: ۱۱۰.

لێنه درێ، دروست نییه به دواداچوونی بۆ بکریت، چونکه زانینی سودی تیدا نییه و نه زانینی زیانی تیدا نییه.

○ سیغهتهکانی خۆی گهوره مهشخهله و هیماهی رینیشاندهرن:

پێویسته ئیمه به پێی رینوینی ئهم سیغهتانه بچینه پێ، خۆمانی پێ رووناک بکهینه وه، بیکهینه نمونهی بالآ و ئامانجی هه ره به زمان، تا بگهینه بهرزترین پلهی به رزی دهروونی و بلندی پۆچی.

((به لگهی ئیسلام^(۱))) پیشه و اغزالی (پهحمهتی خۆی لیبی) کتیبی (مه بهستی هه ره بالآ)ی دانا، تیایدا ناوه پیرۆزهکانی خۆی گهوره شروقه کردوه، بهشی هه ر باوه پداریکی لی پوون کردۆته وه، پێویسته بگه رپینه وه سه ر ئهم کتیبه، ئیمهش له کتیبی ئاینی ئیسلامی ئه مهی خواره وه هه لده هینجین:

خۆی گهوره پهروه رداگاری جیهانه کانه: ئه مه نمونهی هه ره بالآیه، پێویسته باوه پدار شوین رینمایمی ئهم نمونهیه بکه ون، چاک پهروه ردهی دهروونی خۆیان بکه ن، په یوه ندی خزمایه تی بگه یه نی و چاک بی له گه لیاندا، کار له سه ر ئه وه بکات که چاکه و سه رکه وتنی تیدا یه.

() له وانهیه من به تۆزی به رپیی ئه و زانایانه نه شییم که ئهم نازناوه یان بۆ پیشه و اغزالی دانا وه، به ئام لێردها ئه وه نابیته رینگر له به رده م ئه وهی پیم وایه هه له یه و ده بی راست بکریته وه، ئه گه ر بیانوتبا ((به لگهی موسلمانان)) ئه و چاکتر و شیاوتر ده بوو، چونکه سه رباری ئه وهی پیشه و اغزالیم زۆر خۆشده ویت و زۆریش پیی سه رسامم، که چی ئه گه ر نازناوی ((به لگهی ئیسلامی)) نه گۆرین به ((به لگهی موسلمانان)) ئه و کاته هه رچی خالی به هیز و لاوازی پیشه و اغزالی هه یه له سه ر ئیسلام نه ژمار ده کریت. ئه مهش سه ته میکی له ئیسلام ده کری. هه مان بۆ چوونیشم هه یه له به ره ی زۆر نازناوی هاوشیوهی ئه مه، وهک: شیخی ئیسلام. پێویسته بگۆر دین. بیگومان خوا زاناره. (به گوردیکار).

خوای پایه‌برز به‌خشنده‌یه: نِعمه‌ت به به‌دیهینراوانی ده‌به‌خشیّت، خوْشه‌ویستی خوْسانی بو دهرده‌خات، بیّ ئه‌وه‌ی کارئیک بکه‌ن که به‌هۆی ئه‌م کاره شایسته‌ی ئه‌مه بن، ئه‌مه نمونه‌یه‌کی بالآیه پیویسته مرۆڤ شوین پینمایى ئه‌م نمونه‌یه بکه‌ویّت، به‌وه‌ی میهره‌بان به‌رامبه‌ر هاوهره‌گه‌زی خوْی، کارى چاک بکات له پیناو ره‌زامه‌ندی په‌روه‌ردگاری، نه‌وه‌ک حه‌زی له به‌ده‌سته‌هینانی سوود بیّ، یان ترسی له‌وه هه‌بیّ به‌ر زیانئیک بکه‌ویّت.

خوای پایه‌دار به‌به‌زه‌یه: پاداشتی هه‌ر مرۆڤئیک ده‌داته‌وه به‌پیی کرده‌وه‌که‌ی، ئه‌مه‌ش نمونه‌یه‌کی بالآیه، پیویسته مرۆڤ به‌چاکه به‌ره‌نگاری چاکه بییته‌وه.

خوای مه‌زن خاوه‌ن و پاشای دواپۆژه: لیپرسینه‌وه له‌گه‌لّ خه‌لک ده‌کات له‌سه‌ر کرده‌وه‌کانیان، سزای خراپه‌کار ده‌دات، نه‌وه‌ک حه‌زی له تۆله‌سه‌ندنه‌وه هه‌بیّ، به‌لکو به‌گیانی لیپورده‌یی، هه‌روه‌ک چۆن گه‌وره‌ی میهره‌بان پیویسته وا هه‌لسوکه‌وت له‌گه‌لّ ژێرده‌سته‌که‌ی بکات. باوک پیویسته به‌م جوهره‌ه‌فتار له‌گه‌لّ پۆله‌که‌ی بکات، ئه‌مه‌ش نمونه‌یه‌کی تری بالآیه، پیویسته مرۆڤ به‌هه‌مان شیوه لیپورده‌ و لیخۆشبوو بیّ له په‌فتاری له‌گه‌لّ خه‌لکا.

ئه‌م چوار سیفه‌تانه: بریتین له دیارترین سیفه‌ته بالآکانی خوای گه‌وره، نمونه‌ی هه‌ره بالآی سیفه‌ته‌کانن، هه‌مان شت که له‌باره‌ی ئه‌م سیفه‌تانه‌وه وترا، ئه‌وا له‌باره‌ی سیفه‌ته‌کانی تریشه‌وه ده‌وتریّت.

سیفه‌ته‌کانی خوْشه‌ویستی و میهره‌بانى که ئه‌مانه‌ن: دلۆڤان، خوْشه‌ویست، تۆبه‌وه‌رگر، لیخۆشبوو، سوپاسگوزار، دلنیاکه‌ره‌وه، به‌لئینه‌جیهین، خاوه‌ن پایه‌ی به‌رز، پۆزیده‌ر، به‌خشنده، فروانکه‌ر، ئه‌مانه هه‌موویان سیفه‌تی خوان پیویسته مرۆڤ بیانکاته مه‌شخه‌لی رپی و خوْی پینان برازینیته‌وه هه‌روه‌ک پییشت باسمانکرد.

به‌هه‌مان شیوه سیفه‌ته‌کانی زانست ئه‌مانه‌ن: زانا، دانا، بیسه‌ر، بینه‌ر، گه‌واهیده‌ر، چاودیژ، شاراوه‌بین و ون.

ئەمانە ئەو سیفەتانەن پێویستە مەزۆ شۆینیان بکەن: تا بگەنە زانست و دانایی، خۆی پایەبەرز مەزۆی کردۆتە جێنشینیی خۆی لە زەویدا، جا فەرموویەتی:

﴿وَإِذْ قَالَ رَبُّكَ لِلْمَلَائِكَةِ إِنِّي جَاعِلٌ فِي الْأَرْضِ خَلِيفَةً﴾^۱. واتە: ("ئەی محەمەد (درود و

سلاوی خۆی لێی) باسی ئەوە بکە لە دێرین زەماندا" پەروەردگارت بە فریشتەکانی وت: بەراستی من دەمەوێت لە زەویدا جێنشینیک دابنم).

تایبەتمەندی بە مەزۆ داو و جیاکردۆتەو لە گشت بەدیهینراوانی تر، جا فێری ناوی هەموو شتیکی کرد، خۆی پایەبەرز فەرموویەتی:

﴿وَعَلَّمَ آدَمَ الْأَسْمَاءَ كُلَّهَا﴾^۲. واتە: (ناوی هەرچی پێویستی دەوروبەر هەیه فێری کرد).

سەبارەت بە دانایی، ئەوا خۆی گەورە پێغەمبەر و پەيامبەرانى بۆ خەلك رەوانە کردوو، تا فێری داناییان بکەن، خۆی پایەدار فەرموویەتی:

﴿كَمَا أَرْسَلْنَا فِيكُمْ رَسُولًا مِنْكُمْ يَتْلُو عَلَيْكُمْ آيَاتِنَا وَيُزَكِّيكُمْ وَيُعَلِّمُكُمُ الْكِتَابَ

وَالْحِكْمَةَ﴾^۳. واتە: (هەر وهكو "بۆ تهواو كردنى نازو نيعمهتم" له نيو تاندا پيغه مبهريكم له

خۆتان بۆ رەوانە کردوون که ئایەتەکانی منتان بەسەردا دەخوینیتەوه، دل و دەروون و رۆالەت و ناشکراتان خاوین دەکاتەوه، فێری قورئان و حکمەت و داناییتان دەکات).

و فەرموویەتی:

﴿لَقَدْ مَنَّ اللَّهُ عَلَى الْمُؤْمِنِينَ إِذْ بَعَثَ فِيهِمْ رَسُولًا مِنْ أَنْفُسِهِمْ يَتْلُو عَلَيْهِمْ آيَاتِهِ وَيُزَكِّيهِمْ

وَيُعَلِّمُهُمُ الْكِتَابَ وَالْحِكْمَةَ وَإِنْ كَانُوا مِنْ قَبْلُ لَفِي ضَلَالٍ مُبِينٍ﴾^۴. واتە: (سویند بیت بیگومان

خوا منه تی ناو هته سه ر ئیمانداران کاتیك پیغه مبهريکی بۆ رهوانه کردوون له خۆیان ئایەتەکانی

(۱) سورەتی بەقەرە، ئایەتی: ۳۰.

(۲) سورەتی بەقەرە، ئایەتی: ۳۱.

(۳) سورەتی بەقەرە، ئایەتی: ۱۵۱.

(۴) سورەتی ئالی عیمران، ئایەتی: ۱۶۴.

ئەویان بەسەردا دەخوینیتەوه، دل و دەروونیان پاك و پوخت دەكاتەوه، هەرۆهەا فیری قورئان و دانایان دەكات، بەراستی پیشتر لە گومراییه کی ئاشکرادا رۆچوو بوون).

هەرۆهەا فەرموویەتی:

﴿هُوَ الَّذِي بَعَثَ فِي الْأُمِّيِّينَ رَسُولًا مِنْهُمْ يَتْلُو عَلَيْهِمْ آيَاتِهِ وَيُزَكِّيهِمْ وَيُعَلِّمُهُمُ الْكِتَابَ

وَالْحِكْمَةَ﴾^(۱). واتە: (هەر ئەو زاتەیه لەناو خەلکیکی نەخویندەواردا پیغەمبەریکی لە خوێان رەوانە کرد، ئایەتەکانی قورئانە کە ی ئەویان بەسەردا دەخوینیتەوه و دل و دەروون و روالەت و ئاشکرا و نادیاریان پوختە دەكات، فیری قورئان و دانایی و شەریعەتیان دەكات).

سەبارەت بەو سیفەتانە ی خۆی گەورە کە ئاماژەن بۆ توانا و مشورگیی خۆی گەورە، ئەوا خۆی گەورە فەرمانی بە فریشتەکان کرد کە پێشتر بۆ مرۆف بێن، ئاسمانەکان و زەوی بۆ خزمەت و سوودی مرۆف دەستەمۆ کرد، هەر بۆیە مرۆف پێویستە سیفەتەکانی خۆی گەورە بکاتە نمونە ی بالاً تا شایستە بێ بۆ ئەنجامدانی ئەو ی تێیدا کراوە تە جێنشین و بۆ پام و دەستەمۆ کراوە، ئێمە مەبەستمان ئەو ی نێیە کە مرۆف سیفەتەکانی خۆ دەكاتە نمونە ی بالاً دەکری بگاتە پلە ی کاملی، بەلکو مەبەستمان وایە مرۆف دەبێ ئەم سیفەتانە بکاتە پیشەنگ لە ژیانیدا، تا ژیانیکی پاك و پیروژ بژیت.

(۱) سورەتی جومعه، ئایەتی: ۲.

حقیقتی ئیمان و بهره‌مه‌که‌ی

○ سیما و دیارده‌کانی ئیمان.

○ بهره‌مه‌که‌ی.

○ سیما و دیارده کانی ئیمان.

باوهریوون به خوی گه وره، گوزارشت دهکات له به پیز و پیرۆزترین په یوه ندی له نیوان مرۆف به دیهینه ره که ی: له بهر ئه وهی به پیزترین بوونه وهر له سهر زهوی مرۆفه، به پیزترین ئه ندامی مرۆف دلپه تی، به پیزترین شت له دلدا باوهر و ئیمانیه.

له بهر ئه مه رینوینی و گرتنه به ری پیکه ی راست گه وره ترین نیعمه ته، به هادارتین به هره ی خوی به ره های.

﴿يَمْنُونَ عَلَيْكَ أَنْ أَسْلَمُوا قُلْ لَا تَمْنُوا عَلَيَّ إِسْلَامَكُمْ بَلِ اللَّهُ يَمْنُ عَلَيْكُمْ أَنْ هَدَاكُمْ لِلْإِيمَانِ﴾^(۱). واته: (ئه وانه منه ت ده که ن به سهر تۆدا که گویه موسلمان بوون، بیان بلای: منه ت مه که ن به سهر مدا له سهر موسلمان بوونه که تان، به لکو خوا منه ت ده کات به سهر ئیوه دا که هیدایه تی داوون بو ئیمان و باوهر).

﴿لَكِنَّ اللَّهَ حَبَّبَ إِلَيْكُمُ الْإِيمَانَ وَزَيَّنَهُ فِي قُلُوبِكُمْ وَكَرَّهَ إِلَيْكُمُ الْكُفْرَ وَالْفُسُوقَ وَالْعِصْيَانَ أُولَئِكَ هُمُ الرَّاشِدُونَ، فَضَلًّا مِنَ اللَّهِ وَنِعْمَةً﴾^(۲). واته: (به لام خوا ئیمان و باوهری له لا خۆشه ویست کردوون و له دل و دهروونتاندا رازاندویه تیه وه. له و لایشه وه کوفرو بیباوهری و گوناوو یاخیووون له فه رمانی خوی لا تال و ناشیرین کردوون، ئا ئه وانه ههر خویان ریکه ی ژیری و سهر فزایان گرتۆته بهر. ئه مه ش خوی ریزو به خششیکه تایبه تی و نازو نیعمه تیکه له لایه ن خواوه بیان دراوه).

(۱) سورتهی حوچورات، ئایه تی: ۱۷.

(۲) سورتهی حوچورات، ئایه تی: ۷، ۸.

باوەر تەنھا بە خۆشەویستی راستەقینە کامل دەبی، ئەویش خۆشەویستی خوا و پیڤەمبەر و شەریعەتە کە خۆی گەورە بە سەروش بۆی پەوانە کردووە.

لە فەرموودە ی راست و دروستدا هاتووە: ((سۆ شت هەن لە کەسێکدا بن، ئەوا شیرینایەتی ئیمان دەچێژی):

۱- خوا و پیڤەمبەری لە هەموو شتێک خۆشتر بویت.

۲- کەسی بەرامبەری تەنھا لە پیناوی خوا خۆشی بویت.

۳- پێی ناخۆش بێ بگە پێتەووە سەر بێ باوەری، بە ئەندازە ی ئەو ی پێی ناخۆشە فرییدرێتە نیو ئاگر)).

پیڤەمبەر (درد و سلاوی خۆی لیبی) فەرموویەتی:

(هیچ یەکیکتان باوەری کامل نابێ تا من خۆشەویستتر نەبم لە لای ئەو لە باوک و پۆلە و خودی ئەو و تیکرای خەلک).

عومەر هاتە لای پیڤەمبەری خوا (درد و سلاوی خۆی لیبی)، وتی: ((ئە ی پیڤەمبەری خوا، تۆ لە لای من لە هەموو شتێک خۆشەویستتری تەنھا لە خودی خۆم نەبی، فەرمووی: ئە ی عومەر، باوەرە کەت کامل نابێ تا خۆشەویستتر نەبم لە خودی خۆت، عومەر وتی: سوین بەو ی تۆی بە حەق پەوانە کردووە، تۆم لە خودی خۆم زیاتر خۆشەویست.

پیڤەمبەر (درد و سلاوی خۆی لیبی) فەرمووی: (ئە ی عومەر، ئیستا ئیمانە کەت کامل بو).

پیڤەمبەر (درد و سلاوی خۆی لیبی) فەرموویەتی:

(هیچ یەکیکتان باوەری کامل نابێ تا ئارەزووە کە ی ملکە چی ئەو نەبی کە من هیناومە). هەرۆک ئیمان لە خۆشەویستیدا دەر دەکەوی، بە هەمان شیوہ لە تیکۆشاندا دەر دەکەوی لە پیناوی بەرز راگرتنی بەرنامە ی خوا و کۆشش کردن بۆ بلندکردنی ئالای راستی، تیکۆشان بۆ ریگری کردن لە ستەم و گەندە لکاری لە زەویدا.

زۆر بهی جاران ئیمان به تیکۆشانه وه ده لکینری، به وهی پۆح و پووکەشی کرداری ئیمانە.

﴿إِنَّمَا الْمُؤْمِنُونَ الَّذِينَ آمَنُوا بِاللَّهِ وَرَسُولِهِ ثُمَّ لَمْ يَرْتَابُوا وَجَاهَدُوا بِأَمْوَالِهِمْ وَأَنْفُسِهِمْ فِي

سَبِيلِ اللَّهِ أُولَئِكَ هُمُ الصَّادِقُونَ﴾^{۱۵}. واتە: (بیگومان ئیماندارانی راست ئەوانەن که باوهریان

به خواو پیغه مبهری خوا هیناوه و پاشان نه که وتوو نه ته هیچ گومان و دوودلیه که وه، به خویان و سهرو مالیشیانه وه تیکۆشاون له پیناوی ئایینی خوادا، تهنه نا ئەوانه راستگۆن).

﴿إِنَّ اللَّهَ اشْتَرَى مِنَ الْمُؤْمِنِينَ أَنْفُسَهُمْ وَأَمْوَالَهُمْ بِأَنْ لَهُمُ الْجَنَّةَ يُقَاتِلُونَ فِي سَبِيلِ اللَّهِ

فَيُقْتَلُونَ وَيُقْتَلُونَ وَعَدًّا عَلَيْهِ حَقًّا فِي التَّوْرَةِ وَالْإِنْجِيلِ وَالْقُرْآنِ وَمَنْ أَوْفَى بِعَهْدِهِ مِنَ اللَّهِ فَاسْتَبْشِرُوا بِبَيْعِكُمُ الَّذِي بَايَعْتُمْ بِهِ وَذَلِكَ هُوَ الْفَوْزُ الْعَظِيمُ﴾^{۱۶}. واتە: (به راستی خوا، گیان و

مالی له ئیمانداران کپیوه به وهی که به ههشت بۆ ئەوانه و به شیانە "به راستی پهروه ردگارێکی به خشندهیه، ههر خۆی به خشینهری گیان و مال و سامانه، که چی ئاوا مامه له ده کات له گه

ئیماندارانداو نرخیکی نه براوه، نرخیکی زۆر گه وهی بۆ بریارداوه، کاتیک له پیناوی ئەودا ده بیه خشن" ئەوانه ده جهنگن له پیناوی ئایینی خوادا، دوژمنانی ئایینی خوا ده کوژن "له

گۆره پانی جهنگدا"، یان ده کوژرین و "شه هید ده کرین"، ئەو پاداشت و به لینه به راستی له سه ر خوایه و باس کراوه له ته ورات و ئینجیل و قورئاندا، جا کێ هیه به قه ده ر خوا به وه فاو

به ئەمه ک بیت بۆ جیه جیکردنی به لینه کانی، که واته زۆر دلخۆش و کامهران بن به و مامه له یه ی که ئەجامتانداوه و به و فرۆشتن و کپینه ی که له سه ری ریککه وتوون، بیگومان ههر ئەوه شه

سه رفرازی و سه رکه وتی نه براوه و بی سنوور).

ئهم هه ول و تیکۆشانه زۆر به دیاری ده رکه وت له نیو پۆله باوه رداره کانی سه ره تای

ئیسلام، تا ئەو ئاسته ی شایسته ی پیداهه لدانی خوا بوون:

(۱) سوهرتی حوجورات، ئایه تی: ۱۵.

(۲) سوهرتی ته وبه، ئایه تی: ۱۱۱.

﴿مِنَ الْمُؤْمِنِينَ رِجَالٌ صَدَقُوا مَا عَاهَدُوا اللَّهَ عَلَيْهِ فَمِنْهُمْ مَن قَضَىٰ نَحْبَهُ وَمِنْهُمْ مَن يَنْتَظِرُ وَمَا بَدَّلُوا تَبْدِيلًا﴾^۷. واته: (مهردانیکی زۆر هه ن له ئیمانداران ئه و په یمانه ی داویانه به خوا، راستیان کرد له سه ری ژیان و پابه ند بوون پیه ی و لایان نه دا لیه، جا هه یانه په یمانه که ی جیه جی کرد و مرد له سه ری، هه شیا نه چاوه روانه، به هه یچ شیوه که گۆران و لاری رووی تی نه کردون).

شوینه واری ئیمان زۆر به روونی ده رده که وی له ترسان له خوا، ئه و که سه ی خوا بناسی و ناشنای گه وره یی ئه و بی، هه ست به مه زنی و بالاده ستی ئه و بکات، ده ستکورتی خوی ده ناسی به رامبه ر خوا و لیه ده ترسی.

﴿إِنَّمَا يَخْشَى اللَّهَ مِنْ عِبَادِهِ الْعُلَمَاءُ﴾^۷. واته: (به راستی هه ر زاناکان په ی به و نه یانیه ده بن و له ناو به نده کانی خوا دا هه ر ئه وان له خوا ده ترسن).

ئه مه سیمای راسته وانه، ئه وانیه که به رده وام و خۆپاگرن له سه ر ئاینی خوا.

﴿الَّذِينَ يُبَلِّغُونَ رِسَالَاتِ اللَّهِ وَيَخْشَوْنَهُ وَلَا يَخْشَوْنَ أَحَدًا إِلَّا اللَّهَ وَكَفَىٰ بِاللَّهِ حَسِيبًا﴾^۷. واته: (ئه وانیه که په یامه کانی خوا ده گه یه نن و له و ده ترسن و جگه له و له هه یچ که سی تر ناترسن، خوا خوی به سه که پا داشتی چا که کاران بداته وه و له بی باوه رانیش په رسته وه).

هه رچه نده زانست و خواناسی زیاتر بی، له خواترسانه که کاملتر ده بی.

په یغه مبه ر (درد و سلأوی خوی لیه) فه رموویه تی:

(من له هه مووتان زیاتر زانام به خوا و له هه مووشتان زۆتر لیه ده ترسم).

گه وره ترین شت که ئیمانی تیدا ده رده که ویته ده ستگرتنه به سه ر و نیگای خواوه، چونکه ئه مه کانگای پاکه که تیکه ل به کرچ و کالی ئاره زوو یان ئاشوبی گومان نه بووه.

(۱) سوهرتی ئه حزاب، ئایه تی: ۲۳.

(۲) سوهرتی فاتر، ئایه تی: ۲۸.

(۳) سوهرتی ئه حزاب، ئایه تی: ۳۹.

دهستگرتن به سروشهوه، بریتیه له په یوهندی کردن به خوا و وهرگرتنی په یام لئی به بی نیوه ند و نیوه ندگر، ئەمهش به رزترین په یوه ندییه.

باوهرداران به گشتی ئەم ئاراسته یه یان گرتوه، تا ئەو پاستیه ی باوهرداران پئی هیه تیکه ل نه بی بو پوچه لیه ی عه قل و تیگه یشتنی خه لک دروستی کردون.

﴿إِنَّمَا كَانَ قَوْلَ الْمُؤْمِنِينَ إِذَا دُعُوا إِلَى اللَّهِ وَرَسُولِهِ لِيَحْكُمَ بَيْنَهُمْ أَنْ يَقُولُوا سَمِعْنَا وَأَطَعْنَا وَأُولَئِكَ هُمُ الْمُفْلِحُونَ، وَمَنْ يُطِعِ اللَّهَ وَرَسُولَهُ وَيَخْشَ اللَّهَ وَيَتَّقْهُ فَأُولَئِكَ هُمُ الْفَائِزُونَ﴾^۵.

واته: (به لام گوفتاری ئیمانداران کاتیک بانگ ده کرین بو لای خواو پیغه مبه ره که ی تا فرمانه وایی بکات له نیوانیاندا ته نها ئەوه یه که ده لئین: بیستمان و گوپرایه لئین بو هه موو فرمانیکی شهرع، هه ر ئائه وانه شن سه رفراز و سه رکه وتوو. جا ئەوه ی فرمانبه رداری خوا و پیغه مبه ره که ی بکات و له خوا بترسیت و له سه ریچی و نافه رمانی خوی بیاریزیت، جا ئا ئەوانه سه رفرازو به ئاوات گه یشتون).

﴿وَمَا كَانَ لِمُؤْمِنٍ وَلَا مُؤْمِنَةٍ إِذَا قَضَى اللَّهُ وَرَسُولُهُ أَمْرًا أَنْ يَكُونَ لَهُمُ الْخِيَرَةُ مِنْ أَمْرِهِمْ وَمَنْ يَعْصِ اللَّهَ وَرَسُولَهُ فَقَدْ ضَلَّ ضَلَالًا مُبِينًا﴾^۶. واته: (بو هه یچ پیاو و ئافره تیکی ئیماندار

دروست نیه، کاتیک خواو پیغه مبه ره که ی بریاری شتیک بدهن، ئەوان سه رپشک بن له ئەنجامدانی ئەو کاره دا، چونکه ئەوه ی سه ریچی بکات له فرمانی خواو پیغه مبه ره که ی ئەوه به راستی به ئاشکرا، گوپراو سه رلیشیواوه).

﴿فَلَا وَرَبِّكَ لَا يُؤْمِنُونَ حَتَّى يُحَكِّمُوكَ فِيمَا شَجَرَ بَيْنَهُمْ ثُمَّ لَا يَجِدُوا فِي أَنْفُسِهِمْ حَرَجًا مِمَّا قَضَيْتَ وَيُسَلِّمُوا تَسْلِيمًا﴾^۷. واته: (نه خیر، سویند به په روه ردگارت ئەوانه ی (لافی پروا

لیده دهن) پروا نه یین هه تا له هه موو کیشه یه کدا که رووده دا له نیوانیاندا تو نه که ن به

(۱) سوهرتی نوور، ئایه تی: ۵۱ - ۵۲.

(۲) سوهرتی ئەهزاب، ئایه تی: ۳۶.

(۳) سوهرتی نیساء، ئایه تی: ۶۵.

دادوهر و گوپراپیه‌لی تۆ نه‌که‌ن، دواى ئەوه‌ش نابی‌ت له‌ دل و دەر و ویناندا هیچ نارە‌زاییه‌ک دروست بی‌ت به‌رامبه‌ر ئەوه‌ی که داوه‌ریت له‌سه‌ر کردووه و ده‌بی‌ت به‌ته‌واوی ته‌سلیم بن و رازی بن).

باوه‌ر په‌یوه‌ندی فره‌ جو‌ر دروست ده‌کات.

باوه‌رداران په‌یوه‌ست ده‌کات به‌ خواوه‌، به‌ په‌یوه‌ندی و په‌تی سۆز و خو‌شه‌ویستی، په‌یوه‌ندی نیوان خودی موسلمانانیش داده‌مه‌زینی، له‌سه‌ر بنچینه‌ی په‌حمه‌ت و میه‌ره‌بانى. په‌یوه‌ندی نیوان باوه‌رداران و دوژمنانى خوا پیکده‌خات، ئە‌وانه‌ی که پیکری له‌ راستى و حه‌ق ده‌که‌ن، له‌سه‌ر بنچینه‌ی تووند و توکمه‌.

﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا مَنْ يَرْتَدَّ مِنْكُمْ عَنْ دِينِهِ فَسَوْفَ يَأْتِي اللَّهَ بِقَوْمٍ يُحِبُّهُمْ وَيُحِبُّونَهُ أَذِلَّةٌ عَلَى الْمُؤْمِنِينَ أَعِزَّةٌ عَلَى الْكَافِرِينَ يُجَاهِدُونَ فِي سَبِيلِ اللَّهِ وَلَا يَخَافُونَ لَوْمَةَ لَائِمٍ ذَلِكَ فَضْلُ اللَّهِ يُؤْتِيهِ مَنْ يَشَاءُ وَاللَّهُ وَاعِلِيمٌ﴾^(۱). واته: "ئه‌وه "هه‌ر خۆی زه‌ره‌ر ده‌کات" ئە‌وه له‌ ئاینده‌دا خوا که‌سانیک ده‌هینیه‌ کایه‌وه "ئه‌وه‌نده‌ ریک و پیک و باوه‌ر دامه‌زاون" په‌روه‌ر دگاری مه‌زن خو‌شی ده‌وین، ئە‌وانیش ئە‌ویان خو‌ش ده‌ویت، هه‌روه‌ها ملکه‌چ و فه‌رمانبه‌ردار و به‌سۆزن بو‌ ئیمانداران و سه‌ربلند و شکست نه‌خۆر و دەر و وین به‌ره‌زن به‌سه‌ر بی باوه‌راند، له‌پیناو رییازی خوا‌دا و بو‌ به‌ده‌سته‌ینانى ره‌زانه‌ندی ئە‌وه‌ه‌ول ده‌ده‌ن و خه‌بات ده‌که‌ن و تیده‌کۆشن، له‌ لۆمه‌ی لۆمه‌که‌رانیش ناترسن "ئه‌م خو‌شه‌ویستی و هه‌لبێژاردن و سۆز و تیکۆشانه" فه‌زل و ریزی تاییه‌تی خوایه‌ که ده‌یه‌خشی‌ت به‌ هه‌ر که‌س که بیه‌ویت و "شایسته‌ بی‌ت" و خوا فراوانگیرو زانایه "به‌نه‌ینی و ئاشکرا، به‌شایسته‌یی و ناشایسته‌یی هه‌ر که‌س و هه‌ر لایه‌نی‌ک".

ئه‌م سیفه‌تانه له‌ پیغه‌مبه‌ر و هاوه‌لانی‌دا دره‌وشاونه‌ته‌وه:

(۱) سو‌ره‌تی مائیده، ئایه‌تی: ۵۴.

﴿مُحَمَّدٌ رَسُولُ اللَّهِ وَالَّذِينَ مَعَهُ أَشِدَّاءُ عَلَى الْكُفَّارِ رُحَمَاءُ بَيْنَهُمْ تَرَاهُمْ رُكَّعًا سُجَّدًا يَبْتَغُونَ
فَضْلًا مِنَ اللَّهِ وَرِضْوَانًا سِيمَاهُمْ فِي وُجُوهِهِمْ مِنْ أَثَرِ السُّجُودِ ذَلِكَ مَثَلُهُمْ فِي التَّوْرَةِ وَمَثَلُهُمْ
فِي الْإِنْجِيلِ كَرَزَعٍ أُخْرِجَ شَطَّاهُ فَأَزْرَهُ فَاسْتَغْلَطَ فَاسْتَوَى عَلَى سَوْقِهِ يُعْجِبُ الزَّرَّاعَ لِيَغِيظَ بِهِمُ
الْكُفَّارَ وَعَدَّ اللَّهُ الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ مِنْهُمْ مَغْفِرَةً وَأَجْرًا عَظِيمًا﴾^۱. واتە: (محمدەد

(درود و سلاوی خوی لیبی) رهوانه کراوی خوی، ئەوانەش کەله خزمەتیدان و شوینی
کەوتوون توند و تیژن بەرامبەر بیاوەران و بەبەزەیی و میهرەبانن لە نیوان خۆیاندا، دەیانینیت
سەرگەرمی نوێژ و خواپەرستین، کپنوش و سوژدە دەبەن، هەردەم ئاواتیان بەدەستەیان
رەزامەندنی و پایە بەرزییە لە لای خوا، نیشانەیی چاکی و پاکیان لە ناوچەوانیاندا دیارە و
دەدرەوشیتەوه لە ئەنجامی سوژدە بردن و خوا پەرستیاندا، جا ئەو بەپێزانە ئەوه نمونە و
پێناسەیانە لە تەوراتدا، نمونە و پێناسەشیان لە ئینجلیشدا وەك روه كینك وایه كه له سەرەتاوه
چەكەرە بکات، جا چەكەرە کەیی بەهێژ کردبیت، پاشان ئەستورر بیت و رابووستیت لەسەر
قەدەکەیی، ئەوانە زوو پێ بگات کشتیارەکان سەرسام بکات و پێیان سەیر بیت: چۆن وا
پێگەیی؟! چۆن ئاوا خۆی گرت؟! ئەم پێناسەییە بۆ ئەوهیە خوا کافران داخ لە دل بکات، جا
خوای بە دەسلەلات بەلێنی بەوانە داوه کە باوەریانپێناوه و کردەوه چاکەکانیان ئەنجامداوه
لەوان: کە لیخۆشبوون و پاداشتی گەوره و بیسنووریان بۆ هەیه).

کردهوهی چاک، که دەرۆنی پێ پاک دەبیتەوه و دلێ پێ خاوین دەبیتەوه، ژیان پێ
ئاوەدان دەبیتەوه، شوینەواریکە لە شوینەوارەکانی ژیان.

هەر بۆیە ئیمان لە ئایەتەکانی قورئاندا لەگەڵ کردەوهی چاکدا دیت “چونکه ئیمان ئەگەر
لە کردەوه دامالرا ئەوا ئیمانیکێ نەزۆک دەبێ، وەك ئەو درەختە دەبێ کە بەرەمی نییه و
بێ سێبەرە. درەختی ئاواش باشترە بپردی.

﴿وَالْعَصْرِ، إِنَّ الْإِنْسَانَ لَفِي خُسْرٍ، إِلَّا الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ وَتَوَّصُوا بِالْحَقِّ

وَتَوَّصُوا بِالصَّبْرِ﴾^{۵۱}. واته: (سۆیند به زه‌مانه، سۆیند به کاتی عه‌سر. به‌راستی ئاده‌میزاد له

زه‌ره‌مندی و خه‌ساره‌تمه‌نیدیایه. بێجگه له‌وانه‌ی که باوه‌ریان هیناوه و کارو کرده‌وه

چاکه‌کانیان نه‌نجامداوه و ئامۆژگاری یه‌ک‌تریشیان کردوه که هه‌میشه پابه‌ندی حه‌ق بن

(پابه‌ندی حه‌قیش پێویستی به‌خۆگری هه‌یه)، له‌به‌ر ئه‌وه به‌رده‌وام ئامۆژگاری یه‌ک‌تریان کردوه

تا هه‌میشه و به‌رده‌وام، خۆگرو ئارامگه‌ریش بن).

باوه‌ر و ئیمان به‌مانیه، بریتیه له ئیمانی قورئانی، ئه‌مه ئه‌و ئیمانیه که خوی گه‌وره

بۆ به‌نده‌کانی و یستویه‌تی.

ئه‌گه‌ر ئیمان هاته‌بوون ئه‌وا وه‌رده‌چرخێ بۆ هینیکی ئه‌رینی له ژياندا، لاوازی بۆ

به‌هیزی، شکست بۆ سه‌رکه‌وتن، بێ ئومیدی بۆ هیوا، هیوا بۆ کار ده‌گۆریت.

﴿إِنَّا لَنَنْصُرُ رُسُلَنَا وَالَّذِينَ آمَنُوا فِي الْحَيَاةِ الدُّنْيَا وَيَوْمَ يَقُومُ الْأَشْهَادُ﴾^{۵۲}. واته: (به‌راستی

ئێمه پێغه‌مبه‌ره‌کانمان و ئه‌وانه‌ش که باوه‌ریان هیناوه سه‌ر ده‌خه‌ین، له ژيانی دنیا دا هه‌روه‌ها ئه‌و

روژه‌ش که شایه‌ته‌کان شایه‌تی ده‌ده‌ن "فریشته‌کان شایه‌تی بۆ پێغه‌مبه‌ران ده‌ده‌ن، پێغه‌مبه‌ران

شایه‌تی بۆ بانگ‌خو‌ازان ده‌ده‌ن بانگ‌خو‌ازان شایه‌تن له‌سه‌ر خه‌لکی").

﴿وَكَانَ حَقًّا عَلَيْنَا نَصْرُ الْمُؤْمِنِينَ﴾^{۵۳}. واته: (ئه‌وسا ئێتر سه‌رخستی ئیمانداران به‌ئه‌رکی

سه‌رشانی خو‌مان زانی و سه‌رکه‌وتنمان بێ به‌خشین).

(۱) سو‌رته‌ی عه‌سر.

(۲) سو‌رته‌ی غافر، ئایه‌تی: ۵۱.

(۳) سو‌رته‌ی روم، ئایه‌تی: ۴۷.

○ بهرهمی ئیمان:

ئەگەر مەوۆف پەرەردگاری خۆی ناسی، لە ڕیگەیی عەقل و دلەوه، ئەوا ئەم ناسینە بەرهمی چاک و پاکی بۆ بەرهم دینیت، شوینەواری باش لە ناخ و دەروونیدا بەجێدەهلیت، ڕەفتار و هەلسوکه و تەکانی بە ئاراستەیی چاک و ڕەوان و بەرز و جوان ئاراستە دەکات.

نەم بەرهممانە لەم چەند خالانەس خوارەوهدا پوخت دەکەینەوه:

(أ) ڕزگاربوونی دروون لە زالبوونی ئەوانیتر بەسەریدا، چونکە ئیمان وا دەخوای دانبەری بەوهی خوای گەورە ژینەر و مرینەر و بەرزکەرەوه و نزمکەرەوه و سودگەیهنەر و زیانگەیهنەر.

﴿قُلْ لَا أَمْلِكُ لِنَفْسِي نَفْعًا وَلَا ضَرًّا إِلَّا مَا شَاءَ اللَّهُ وَلَوْ كُنْتُ أَعْلَمُ الْغَيْبِ لَأَسْتَكْثَرْتُ مِنَ الْخَيْرِ وَمَا مَسَّنِيَ السُّوءُ إِنْ أَنَا إِلَّا نَذِيرٌ وَبَشِيرٌ لِّقَوْمٍ يُؤْمِنُونَ﴾^(۱). واتە: ("ئەمە محەمەد (دروود و سلاوی خوای لێی) پێیان بلی: کە من ناتوانم هیچ قازانج یان زەرەریک بەخۆم بگەیهنم مەگەر ویستی خوای لەسەریت، خۆ ئەگەر غەیب و شاراوە کام بزانیایە ئەوه چاکەیی زۆرم کۆدەکردهوه بۆخۆم و هیچ ناخۆشیه کیشم تووش نەدەبوو، من هیچ شتیەک نیم تەنیا ترسینەرم "بۆ یاخییەکان" و مژدەدەریشم بۆ کەسانیەک کە باوەر دەهینن).

ئەوهی مەوۆفایەتی پەخستوووه لە هەلسانەوه، بەرەستی داناوه لە نیوان ئەو و پێشکەوتندا، بریتییه لە ملکەچ بوون بۆ خۆسەپاندن، جا ئەم خۆسەپاندنە سیاسی بی لەلایەن دەسەلاتدار و سەرۆکەکانەوه، یان خۆسەپاندنی ئاینی بی لەلایەن پیاوانی ئاینەوه.

(۱) سورەتی ئەعراف، ئایەتی: ۱۸۸.

به داننای ئیسلام به م راستییهدا، زالبوو به سهر ئه م کۆت و بهندهدا و نهیهیشت، بهمهش نازادی مروقی بزگارکرد له زالبوونی ئه م خۆسه پینانه که بۆ ماوهی چند سهردهمی دور و دریز هاوردهمی مروق بوون.

(ب) ئیمان ههستی به کهم و سوکدانای مردن و ههزکردن له شههیدبوون له پیناو راستیدا له ناخدا دروست دهکات.

له بهر ئهوهی ئیمان ئهوه دهخاته پروو که ته مه نه بخش خوی گه وره یه، به چوونه پیش ته و او نابی و به چه قبه ستنیش زیاد نابی، چند مروق هه ن له سهر رایه خه که ی دهرمی، چند که سیش بزگاریان ده بی له کاتی که دا له نیو به یه کدادانه کانی جهنگ و شه ره کاندایه ..!

﴿وَمَا كَانَ لِنَفْسٍ أَنْ تَمُوتَ إِلَّا بِإِذْنِ اللَّهِ كِتَابًا مُّجَلًّا﴾^۵. واته: (هیچ که سیکیش نامریت

مه گهر به ویستی خوا نه بیست، له کات و وهختی دیاری کراودا).

﴿وَطَائِفَةٌ قَدْ أَهَمَّتْهُمْ أَنْفُسُهُمْ يَظُنُّونَ بِاللَّهِ غَيْرَ الْحَقِّ ظَنَّ الْجَاهِلِيَّةِ يَقُولُونَ هَلْ لَنَا مِنَ الْأَمْرِ مِنْ شَيْءٍ قُلْ إِنْ الْأَمْرُ كُلُّهُ لِلَّهِ يَخْفُونَ فِي أَنْفُسِهِمْ مَا لَا يُبْدُونَ لَكَ يَقُولُونَ لَوْ كَانَ لَنَا مِنَ الْأَمْرِ شَيْءٌ مَا قُتِلْنَا هَاهُنَا قُلْ لَوْ كُنْتُمْ فِي بُيُوتِكُمْ لَبَرَزَ الَّذِينَ كُتِبَ عَلَيْهِمُ الْقَتْلُ إِلَى مَضَاجِعِهِمْ وَلِيَبْتَلِيَ اللَّهُ مَا فِي صُدُورِكُمْ وَلِيُمَحَّصَ مَا فِي قُلُوبِكُمْ وَاللَّهُ عَلِيمٌ بِذَاتِ الصُّدُورِ﴾^۶. واته:

(دهسته یه کی تریش به راستی خه می خویان بوو، گومانی ناره وایان دهر بد به خوی گه وره به گومانی نه فامانه، ده یانوت: ئایا ئیمه له م کاره دا "له به دهسته یینانی سه ره که وتن" هیچ شتی که مان هه یه؟! "ئه وپشتیوانه ی که خوا به لینی پیدابووین بۆ نه هات؟! "ئه ی محمه د "درود و سلای خوی لینی" پینان بلی: بیگومان هه موو شتی که به ده ست خویه، ئه وانه هه ندیک شت ده شارنه وه له ده روونی خویاندا و بۆ تۆی دهر ناخه ن، ههروه ها ده لین: ئه گهر "به لینی سه ره که وتن راست بوایه" ئیمه شتی که مان به ده ست بوایه ئالی ره دا نه ده کوژراین!! پینان بلی:

(۱) سورتهی ئالی عیمران، ئایه تی: ۱۴۵.

(۲) سورتهی ئالی عیمران، ئایه تی: ۱۵۴.

ئه گهر له مالتی خوشتاندا بوونایه، ئهوانه ی که برپاره بکوژرانایه، ده بوا ههروایان بهسه ر بهاتایه و له شوینی کوژراناندا راکشانایه بیگومان خوا ئه م شتانه تان بهسه ر ده هیئت تا ئه وه ی له دهروونتاندا ههیه تاقی بکاته وه و چی له دله کانتاندا ههیه خاوینی بکاته وه و حه ققه تی ده ربحات، ئه و خوا به ش زانایه به وه ی که له ناخ و سپنه تاندا یه).

﴿أَيْنَمَا تَكُونُوا يُدْرِكْكُمُ الْمَوْتُ وَلَوْ كُنْتُمْ فِي بُرُوجٍ مُّشِيدَةٍ﴾^{۵۰}. واته: (له هه ر کو ی بن

مردن یه خه تان پی ده گریت، با له ناو چه نده ها قه لا و شوینی سه خت و قایمه شدا بن).

(ج) ئیمان وا ده خوازی مرۆف با وه پی وابی خوا ی گه وره پۆزیده ره، پۆزی به پیداکری

که سی پیداکر نایه ت و به ناحه زی که سی قین له دل ره ت نابیته وه.

﴿وَمَا مِنْ دَابَّةٍ فِي الْأَرْضِ إِلَّا عَلَى اللَّهِ رِزْقُهَا وَيَعْلَمُ مُسْتَقَرَّهَا وَمُسْتَوْدَعَهَا كُلٌّ فِي كِتَابِ

مُبِينٍ﴾^{۵۱}. واته: (هیچ زینده وه ریك نییه له م زهویه دا رزق و رۆزیه که ی له سه ر خوا نه بیئت و

ئاگاداره به شوینی حه وانه وه و شوینی ده رچوونیان، هه موو شتیك تۆماره له دۆسیه ی ئاشکرا دا له "لوح المحفوظ" دا).

﴿وَكَأَيِّنْ مِنْ دَابَّةٍ لَا تَحْمِلُ رِزْقَهَا اللَّهُ يَرْزُقُهَا وَإِيَّاكُمْ وَهُوَ السَّمِيعُ الْعَلِيمُ﴾^{۵۲}. واته: (زۆر

زینده وه ره ههیه رزق و رۆزی خویان نه دا وه به کۆلی خویاندا "که چی خوا په کیان ناخات و له

برساندا نامرن"، چونکه خوا رزقی ئه وانیش و ئیوهیش ده دات، بیگومان ئه وزاته بیسه ر "به

قسه و گو فتارتان" و زانایه "به خه یالی دل و ده روونتان").

﴿اللَّهُ يَبْسُطُ الرِّزْقَ لِمَنْ يَشَاءُ مِنْ عِبَادِهِ وَيَقْدِرُ لَهُ إِنَّ اللَّهَ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيمٌ﴾^{۵۳}. واته: (هه ر

خوا یه رزق و رۆزی ده به خشیئت به هه ر کام که بیه ویئت له به نده کانی، یان ده یگریته وه و

(۱) سوهرتی نیسه، نایه تی: ۷۸.

(۲) سوهرتی هود، نایه تی: ۶.

(۳) سوهرتی عه نکه بوت، نایه تی: ۶۰.

(۴) سوهرتی عه نکه بوت، نایه تی: ۶۲.

کهمی ده کاتهوه "بۆ تاقی کردنهوه"، بهراستی خوا خۆی بهههموو شتیك زاناو ناگایه "دهزانیت چ حالهتیک چاک و لهباره بۆ ههر بهندهیهك".

جا ئهگهر ئهه بیروبوواوه په بهسهه ناخ و دهرووندا زال بوو، ئهوا مرۆف بزگار دهبی له چپنووی و پیداکری و خراپه و چلیسی، دهپرازینتهوه به پایه به خشندهیی و دهستکراوهیی و پاکی و لهخۆبوردن، مرۆفیک دهبی که ئومیدی چاکهیی لی دهکری و کهسانی تر له خراپهکهیی سهلامهت دهبن.

(د) دلنیاایی یهکیکه له شوینهوارهکانی ئیمان: واته دلنیاایی دل و ئاسودهیی دهروون.

﴿الَّذِينَ آمَنُوا وَتَطْمَئِنُّ قُلُوبُهُمْ بِذِكْرِ اللَّهِ أَلَا بِذِكْرِ اللَّهِ تَطْمَئِنُّ الْقُلُوبُ﴾^۱. واته: (ئهوانهیی

باوهریان هیناوهو دل و دهروونیان ئارام دهییت به قورئان و پهیامهکهیی خوی پهروهردگار، ناگاداربن دللهکان: ههر به قورئان و یادی خواو (پابه‌ندبوون به ئاینه‌کهیهوه) خۆشنوود دهبن و ده‌حه‌وینهوه).

﴿هُوَ الَّذِي أَنْزَلَ السَّكِينَةَ فِي قُلُوبِ الْمُؤْمِنِينَ لِيَزْدَادُوا إِيمَانًا مَعَ إِيمَانِهِمْ﴾^۲. واته: (ههر ئهه

خوایه خۆی ئارامی و هیمنی دابه‌زاندۆته سهه دلی ئیمانداران، بۆ ئهوهی که ئیمانیان دامه‌زراوترو پتهوتر بکات، سهه‌رای ئیمانداری و خواناسیان ئیمانیان زیاد بییت).

ئهگهر دل دلنیاوو و دهروون ئاسوده بوو، مرۆف ههست به فینکایی هه‌سانهوه و شیرینایه‌تی دلنیاایی دهکات، بهسهه ئاره‌زووه‌کاندا زال دهبی، بهرامبهه پيشهاته‌کان خۆراگر دهبی هه‌چه‌نده سهخت بن، پیی وادهبی دهستی توانستی خوی بۆ درپژکراوه، بۆیه توانای کردنهوهی ده‌رگا داخراوه‌کانی ههیه، بۆیه ترس توخنی ناخی ناکه‌وییت و بی ئومیدی ههچ شوینک له دهروونیدا بۆ خۆی نادۆزیتهوه.

(۱) سوهرتی ره‌عد، ئایه‌تی: ۲۸.

(۲) سوهرتی فه‌تح، ئایه‌تی: ۴.

﴿اللَّهُ وَلِيُّ الَّذِينَ آمَنُوا يُخْرِجُهُم مِّنَ الظُّلُمَاتِ إِلَى النُّورِ وَالَّذِينَ كَفَرُوا أَوْلِيَاؤُهُمُ الطَّاغُوتُ يُخْرِجُونَهُمْ مِّنَ النُّورِ إِلَى الظُّلُمَاتِ أُولَئِكَ أَصْحَابُ النَّارِ هُمْ فِيهَا خَالِدُونَ﴾^۶. واته: (خو پشت و پهنا و خاوهنی ئەو که سانهیه باوهریان هیناوه، له تاریکاییه کانی "گومان و ستهم" دهریان دههینیت و دهیانبات بهرهو نور و رووناکي، ئەوانهش که ریازی کوفریان گرتوته بهر، یارمه تی دهره کانیان تهنه تاغوته کانه، له نور و رووناکي دهریان دههین و بهرهو تاریکاییه کان دهیانبهن، ئا ئەوانه نیشته جیی ناو ئاگری دۆزهخن و بۆ هه میسه تیایدا دههیننه وه).
(ه) ئیمان هیزی مهعنهوی مرۆف بهرز دهکاته وه، دهییه سستیته وه به نمونه ی بالآوه، ئەویش خوی گوره یه که سه رچاوه ی چاکه و کاملییه .

به مهش مرۆف خوی بهرز دهگریت له شته مادییه کان و ئاره زووه کان، سه ربه رزی ده نوینی به رامبه ر چه زه کانی دنیا، پیی واده بی خیر و به خته وه ری له داوینپاکی و شه پره ف و به رجه سته کردنی به ها باشه کاندایه .. دواتر مرۆف به خوکاری پوو دهکاته ئەوه ی چاکه ی تیادیه بۆ خوی و ئوممه ته که ی و تیکاری خه لک.

ئا ئەمه نهیننی ئەوه یه که کرده وه ی چاک له گه ل گشت بهش و لقه کانی ئیمان باسکراوه، چونکه ئیمان ئەو سه رچاوه یه یه که کرده وه ی چاکی لی به ره مه مدیت.

﴿إِنَّ الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ يَهْدِيهِمْ رَبُّهُم بِإِيمَانِهِمْ﴾^۷. واته: (به راستی ئەوانه ی که باوهریان هیناوه و کارو کرده وه چاکه کانیان ئەنجامداوه، پهروه ردگاریان به هوی ئیمان و باوه ری "رێک و پێک و دامه زراویانه وه" هیدایهت و رینمویان دهکات).

﴿وَإِنَّ اللَّهَ لَهَادِ الَّذِينَ آمَنُوا إِلَى صِرَاطٍ مُسْتَقِيمٍ﴾^۸. واته: (بیگومان خوا هیدایه تدهری ئەوانه یه که باوهریان هیناوه بۆ رێگه و ریازی راست و دروست).

(۱) سورتهی به قه ره، نایه تی: ۲۵۷.

(۲) سورتهی یونس، نایه تی: ۹.

(۳) سورتهی چه ج، نایه تی: ۵۴.

﴿وَمَنْ يُؤْمِن بِاللَّهِ يَهْدِ اللَّهُ قَلْبَهُ﴾^{۱۱}. واته: (ئهوهی باوهری تهواو بهیئیت، خوا دلی رینمووی دهکات بو لای خوئی).

ئهگه ر دلش رینوینی وه رگرت، ئهوا هیچ چاکهیهک له دهستنادات.

(و) ژیا نی چاک خوی گه وه بو باوهرداران پیش دهخات له دنیا دا پیش دواروژ.

ئه م ژیا نه خوئی ده بینته وه له خوشه ویستی خوا بو باوهرداران و رینوینی ئه و بو یان و سه رخستیان به سه ر دوژمنانیدا، پاراستنی له بو سه کان، هه ر کاتی ک خلیسکا دهستی دهگریت، سه رباری ئه و به خششه مادیانه ی پیی ده دات. ئه و یارمه تیده ری ده بی له سه ر برینی قوناغه کانی ژیا ن به ئاستی.

﴿مَنْ عَمِلَ صَالِحًا مِنْ ذَكَرٍ أَوْ أَنْتَى وَهُوَ مُؤْمِنٌ فَلَنُحْيِيَنَّهٗ حَيَاةً طَيِّبَةً وَلَنَجْزِيَنَّهُمْ أَجْرَهُمْ بِأَحْسَنِ مَا كَانُوا يَعْمَلُونَ﴾^{۱۲}. واته: (ئهوهی کارو کرده وهی چاکه ی کردی ت، پیاو بی ت یان ئافره ت، له کاتی کدا بروادار بی ت، سویند به خوا به ژیا نیکی کامه ران و ئاسوده له دنیا دا ده بیژین، له قیامه تیشدا پاداشتیان به جوانتر ده دهنه وه له وهی که ئه وان ده یان کرد).

﴿وَقِيلَ لِلَّذِينَ اتَّقَوْا مَاذَا أَنْزَلَ رَبُّكُمْ قَالُوا خَيْرًا لِلَّذِينَ أَحْسَنُوا فِي هَذِهِ الدُّنْيَا حَسَنَةٌ وَلَدَارُ الْآخِرَةِ خَيْرٌ وَلَنِعْمَ دَارُ الْمُتَّقِينَ﴾^{۱۳}. واته: (له و لاشه وه به و که سانه ده وتری ت که خواناسی و پاریزکاریان کردوه: پهروه ردگارتان چی ره وانه کردوه؟ چ به رنامه و کتیبیکی دابه زاندوه؟، هه مووان ده لین: خیرو به ره که ت، (بو هه ردوو جیهان)، بو ئه و که سانه ی که له م جیهانه دا چاکه یان کردوه، چاکه دیته وه رییا ن، بیگومان جیگه و ریگه ی ئه و جیهان خوشترو چاکترو سازگارترو پر له نازو نیعمه تتره (به راورد ناکری ت له گه ل دنیا دا) ئای

(۱) سورته ته غابن، نایه تی: ۱۱.

(۲) سورته نه حل، نایه تی: ۹۷.

(۳) سورته نه حل، نایه تی: ۳۰.

که چهنده جینگه و ریگه و کۆشک و ته لاری خواناس و پارێزکاران سازگارو خۆش و جوان و رازاوهیه).

﴿وَعَدَ اللَّهُ الَّذِينَ آمَنُوا مِنْكُمْ وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ لَيَسْتَخْلِفَنَّهُمْ فِي الْأَرْضِ كَمَا اسْتَخْلَفَ الَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ وَلَيُمَكِّنَنَّ لَهُمْ دِينَهُمُ الَّذِي ارْتَضَى لَهُمْ وَلَيُبَدِّلَنَّهُمْ مِنْ بَعْدِ خَوْفِهِمْ أَمْنًا يَعْبُدُونَنِي لَا يُشْرِكُونَ بِي شَيْئًا وَمَنْ كَفَرَ بَعْدَ ذَلِكَ فَأُولَئِكَ هُمُ الْفَاسِقُونَ﴾^{۵۵}. واته: (خو به لینی دلتیابه خش و تهواوی داوه بهوانه ی باوهریان هیناوه له ئیوه و کارو کردهوه چاکه کانیان نهجمداوه بهراستی لهئایندهیه کی نزیکدا جینشین و پایه داریان دهکات له ولاتدا ههروهک چۆن ئیماندارانی پیش نهمانی جینشین کردووه و نهو دین و ئاینه یان بۆ دهچه سپینیت خوا خۆی پیی رازیه، ههروهها ترس و بییمان بۆ دهگۆریت بهئارامی و هیمنی، نهو کاته ئیتر بهتهواوی ههر من دهپهرستن و ههرگیز هیچ جوهره هاوهل و شهریکیکم بۆ بریار نادهن، نهوسا نهوهی دوا ی نهو پایه داریه بیواهر بیت، ئا نهو جوهره کهسانه ههر تاوانبار و له سنوور دهرچوون).

﴿إِنَّا لَنَنْصُرُ رُسُلَنَا وَالَّذِينَ آمَنُوا فِي الْحَيَاةِ الدُّنْيَا وَيَوْمَ يَقُومُ الْأَشْهَادُ﴾^{۵۶}. واته: (بهراستی ئیمه پیغه مبه ره کائمان و نهوانهش که باوهریان هیناوه سهه دهخهین، له ژیانی دنیا دا ههروهها نهو رۆژهش که شایه ته کان شایه تی دهدهن).

﴿وَلَوْ أَنَّ أَهْلَ الْقُرَىٰ آمَنُوا وَاتَّقَوْا لَفَتَحْنَا عَلَيْهِم بَرَكَاتٍ مِنَ السَّمَاءِ وَالْأَرْضِ﴾^{۵۷}. واته: (خۆ نه گهر خه لکی شاره کان بهراستی باوهریان بهینایه و خویان بیاراستایه، نهوا بیگومان ئیمه دهرگای فهرو به ره که تی ئاسمان و زه ویمان له سهه ده کردنه وه).

﴿فَلَوْلَا كَانَتْ قَرْيَةٌ آمَنَتْ فَنَفَعَهَا إِيمَانُهَا إِلَّا قَوْمَ يُونُسَ لَمَا آمَنُوا كَشَفْنَا عَنْهُمْ عَذَابَ الْخِزْيِ فِي الْحَيَاةِ الدُّنْيَا وَمَتَّعْنَاهُمْ إِلَىٰ حِينٍ﴾^{۵۸}. واته: (جاده بوایه خه لکی نهو شارو شارو چکانه ی

(۱) سوهرتی نوور، ئایه تی: ۵۵.

(۲) سوهرتی غافر، ئایه تی: ۵۱.

(۳) سوهرتی نهعراف، ئایه تی: ۹۶.

هه‌ره‌شه‌یان لیکرابوو باوه‌ریان بهینایه و باوه‌ره‌که‌یان سوود به‌خش بوايه بۆیان، به‌لام باوه‌ری هیچ کامیان سوودی پینه‌که‌یاندن جگه له قهومی یونس نه‌بیّت کاتیك که باوه‌ریان هینا سزای سه‌رشۆریمان له ژیانی دنیا دا له‌سه‌ر هه‌لگرتن و تا ماوه‌یه‌ك له نازو نيعمه‌ت به‌هه‌ره‌وه‌رمان کردن).

جيهان ئەم پاستییە ئیمانیانە ی بینی، ماوه‌که ئەوه‌نده فراوان نییه بۆ خستنه‌پوو‌گه‌واهی گه‌وره زانایان و تۆمارکردنی ئەوه‌ی بینویانە.

لێره‌دا ئەوه‌نده‌مان پێ‌ به‌سه ئەوه‌ به‌خینه‌پوو‌که پۆژنامه‌ی کۆماری له رۆژی ۲۹ / ۱۱ / ۱۹۶۲ تۆماری کردووه، پۆژنامه‌ی ناوبراو له ژێر ناو‌نیشانی: ((زانایان په‌نا بۆ ئایین ده‌به‌ن بۆ چاره‌سه‌رکردنی ئەو نه‌خۆشانه‌ی نه‌خۆشی عه‌قلیان هه‌یه)).

دلنه‌وايي بۆ ئەوانه‌ی ده‌ستیان به‌ ئاینه‌که‌یانه‌وه‌ گرتووه، له ناخۆشترین ساته‌کاندا له‌رز توخنیان نه‌که‌وتووه، مه‌به‌ستم ئەو ساتانه‌یه که بانگ‌خوازانێ تێوره کۆنه‌کان مشتومر ده‌که‌ن، له سه‌روشیانه‌وه‌ تێوری په‌یدا‌بوون و په‌ره‌سه‌ندن ((داروین))، به‌وه‌ی ده‌لێن ئایین بیدعه‌یه و مرۆڤ به‌ ته‌نها له‌م گه‌ردوونه‌دا وه‌ستاوه، هه‌روه‌ك ((جولیان هاکسلی)) ی باپیری نووسه‌ر و فه‌یله‌سوفی مه‌زنی به‌ریتانی ((دوسی هاکسلی)) وای بۆچوو.

بێگومان زانایانی نه‌خۆشیه‌ عه‌قلی و ده‌روونیه‌کان، ئەم‌رۆ چه‌کیکی چاکتر و کاریگه‌رت‌ر له‌ ئاین و باوه‌رپوون به‌ خوا و ئومیدبوون به‌ په‌رحمه‌تی ئاسمانیان له‌به‌رده‌ستدا نییه، بۆ چاره‌سه‌رکردنی نه‌خۆشه‌کانیان... ده‌ستگرتن به‌ چاودێری خوایی و په‌نابردنه‌به‌ر هێزی بێ سنووری خوای به‌دییه‌نه‌ر کاتیك هه‌موو توانایه‌کی تر ده‌سته‌وه‌سان ده‌بێ چاکترین بژارده‌یه!

ئەم ئەزمونە لە نەخۆشخانە یەكدا لە ویلايەتی نیویۆرکدا دەستی پیکرد، ئەمە نەخۆشخانە یەکی تایبەتە بەوانە ی تاوانبارن و تووشی نەخۆشی عەقل ھاتوون.

ئەزمونە کە دەستی پیکرد بەوہی ئایین وەك ئامرازیکێ تازە خرایە ناوہوہ لە پال لیدانە کارەباییەکان بۆ خانەکانی میٹشک، لەگەڵ دەرمانی ھۆرکەرہوہ و ھیمنکەرہوہی دەمارەکان.

ئەنجامە کە زۆر سەرنج پراکیش بوو... ئەوانە ی چاکبوونەوہیان سەخت بوو. تەنانەت ئومیدیان نەمابوو لە جیھانی شیتەکان بێنەوہ جیھانی ژیرەکان... ئا ئەوانە خراپترین تاوانیان ئەنجامدا بوو، ھیچ ویستیان نەمابوو. کەچی دووبارە زالبوونەوہ بەسەر ویست و بیرکردنەوہ و ھەلسوکەوتەکانیان، فرمیسیکی پەشیمانیان دەپشت، ھەمووی بە ئومیدبوون بوو بە پەحمەتی ئاسمان و لیخۆشبوونی خوا.

زانایان ملکەچ بوون و دەستیان بەرەو ئاسمان بەرزکردەوہ، دانیاننا بە لاوازیەکیان، بۆ ھەموو دنیا ئەوہیان پراگیاندا کە زانست بانگەواز بۆ ئیمان دەکات. ھەرگیز بانگەوازی بۆ خوانەناسی و ئیلحاد ناکات.

بەدنیایەوہ تۆ تەنھا پیوستیت بە خویندەنەوہ ھەیە، تەنانەت ئەگەر شەمەندەفەری خویندنت لە دەستچوو بی، ئەوا ئەوہ تا مالەکانی خوا لە بەردەمتدان و تیایدا ئاسودەیی و دلنەواییان تێدا بە... .

قهدهر

- خواي گهوره بکهری سه‌رپشکه.
- مانای قهدهر.
- پئویستی باوه‌رپوون به قهدهر.
- دانایی و حکمه‌تی باوه‌رپوون به قهدهر.
- ئازادی مروؤف.
- ئیسلام دانه‌نی به ئازادی ویست.
- له نیوان ویستی خوا و ویستی مروؤفدا.
- رینوینی و گومرای.

○ خۆای گه‌وره بکه‌ری سه‌رپشکه:

خۆای گه‌وره خاوه‌نی مولک و ده‌سه‌لاته، به‌ویه‌ری دانایی و ویستی خۆی هه‌لسوکه‌وتی تیدا ده‌کات، هه‌ر کرداریکی به‌پیی ویستی ئه‌و ده‌بی که له گه‌ردووندا دایناوه و به‌گویره یاسا نه‌گۆره‌کانی ئه‌و ده‌بی له بووندا.

﴿وَكُلُّ شَيْءٍ عِنْدَهُ بِمِقْدَارٍ﴾^۷. واته: (هه‌موو شتیك لای ئه‌و زاته به‌ئه‌ندازه و پیاونه‌یه).

خۆای پاک و بیگه‌رد هه‌چ شتیکی له‌سه‌ر پیاویست نییه، هه‌چ شتیکیش له پیناوه هه‌چ یه‌کیك ناکات.

﴿قُلِ اللَّهُمَّ مَالِكَ الْمُلْكِ تُؤْتِي الْمُلْكَ مَنْ تَشَاءُ وَتَنْزِعُ الْمُلْكَ مِمَّنْ تَشَاءُ وَتُعْزِزُ مَنْ تَشَاءُ وَتُنْزِلُ مَنْ تَشَاءُ بِيَدِكَ الْخَيْرُ إِنَّكَ عَلَىٰ كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ، تُؤَلِّجُ اللَّيْلَ فِي النَّهَارِ وَتُؤَلِّجُ النَّهَارَ فِي اللَّيْلِ وَتُخْرِجُ الْحَيَّ مِنَ الْمَيِّتِ وَتُخْرِجُ الْمَيِّتَ مِنَ الْحَيِّ وَتَرْزُقُ مَنْ تَشَاءُ بِغَيْرِ حِسَابٍ﴾^۷.

واته: ("ئه‌ی پێغه‌مبه‌ر (دروود و سلأوی خۆای لیبی)، ئه‌ی ئیماندار" بلای: خۆایه تۆ خاوه‌نی هه‌موو شتیکیت، ده‌سه‌لات ده‌به‌خشیت به‌هه‌ر که‌سیك بته‌ویت و ده‌سه‌لات و هه‌ر ده‌گرته‌وه له هه‌ر که‌سیك بته‌ویت هه‌ر که‌س بته‌ویت بالاده‌ستی ده‌که‌یت، هه‌ر که‌سیکیش بته‌ویت زه‌لیل و بی ده‌سه‌لات و ژێرده‌ستی ده‌که‌یت، هه‌رچی خێره‌یه هه‌ر به‌ ده‌ست تۆیه، بێگومان تۆ ده‌سه‌لاتداری به‌سه‌ر هه‌موو شتیکدا. شه‌و تێهه‌لکیشی رۆژ ده‌که‌یت، رۆژ تێهه‌لکیشی شه‌و ده‌که‌یت، زیندوو له‌ مردوو دهردییت، مردوو له‌ زیندوو دهردییت، رزق و رۆزی بی حساب و بی شومار ده‌به‌خشیت به‌ هه‌ر که‌س بته‌ویت "کاره‌کانت هه‌ر هه‌مووی پره‌ له‌ حیکمه‌ت و دانایی، به‌نده‌کانت سه‌رسام و سه‌ر سوورماوون له‌ که‌مالتی تۆ").

(۱) سوهرتی په‌عد، ئایه‌تی: ۸.

(۲) سوهرتی ئالی عیمران، ئایه‌تی: ۲۶، ۲۷.

واته خوای گه وره فه رمانی به پیغه مبه ره که ی (درود و سلاوی خوای لیبی) کردوو له نیو خه لکدا بانگه واز بکات و بلیت: خوای پاک و بیگه رد خاوهنی مولک و هه موو شتیکه، دهسه لات و مولک ده به خشیت به هه ر یه کیک بیه ویت، له هه ر یه کیک بیه ویت دهیستینیتته وه، به پیی یاسا و ریساکانی خوای له به خشین و لیسه ندنه وه دا، هه ر یه کیکی بویت سه ره برزی دهکات به هوی گرتنه به ری هۆکارهکانی سه ره برزیه وه، هه ر یه کیکیشی بویت سه رشوپی دهکات، به هوی گرتنه به ری هۆکارهکانی سه رشوپی.

خوای پاک و بیگه رد هه موو شتیکی چاک و خراپی به دهسته، ئه و ده به خشیت و دهگریته وه، سه ریلندکه ر و سه رشوپی که ر و سوودگه یه نه ر و زیانگه یه نه ره، چونکه توانای به سه ر هه موو شتیکی هه یه. یه کیکی تر له دیارده و نیشانهکانی دهسه لاتی خوا ئه و شتانه یه که له گه ردووندا دهییین له هینانی شه و به نیو پوژدا، هینانی پوژیش به نیو شه ودا، ده رهینانی زیندوو له مردوودا، ده رهینانی مردوو له زیندوودا، پزق و پوزی به بی ژماره و چاودیر هه لده ریژی و ده به شیتته وه“ چونکه هه موو شتیکی ته نها به دهست خواجه و هاوبه شی بو نییه.

خوای گه وره بکه ری سه ره پیشکه.

﴿وَرَبُّكَ يَخْلُقُ مَا يَشَاءُ وَيَخْتَارُ مَا كَانَ لَهُمُ الْخِيَرَةُ﴾^(۱). واته: (هه ر په ره ردگاری تو یه هه ر چیه کی بویت دروستی دهکات و هه لی ده بژی ریت، خه لکی ئه و دهسه لاته یان نیه و سه ره پیشک نه کراون).

خوای گه وره هه رچیه کی بویت دروستی دهکات و هه لیده بژی ریت“ چونکه خاوهنی هه لسوکه وتی په هایه، هه یچ یه کیکی سه ره پیشک نییه له به رامبه ر ئه ودا.

﴿وَإِنْ يَمْسَسْكَ اللَّهُ بَصْرًا فَلَا كَاشِفَ لَهُ إِلَّا هُوَ وَإِنْ يُرِدْكَ بِخَيْرٍ فَلَا رَادَّ لِفَضْلِهِ يُصِيبُ بِهِ مَنْ يَشَاءُ مِنْ عِبَادِهِ وَهُوَ الْغَفُورُ الرَّحِيمُ﴾^{۱۰۷}. واته: ("ئه‌ی ئینسان" ئە‌گەر خوا تووشی ناخۆشی و زیانیکت بکات، ئە‌وه هیچ کەس ناتوانیت فریات بکه‌ویت و له‌سه‌رتی لابه‌ریت جگه‌ له‌و زاته، یاخود ئە‌گەر بیه‌ویت تووشی خێر و خۆشبه‌کت بکات، ئە‌وه هیچ کەس ناتوانیت به‌ری فه‌زل و به‌خششی خوا بگریت، هەر کام که بیه‌ویت له‌ به‌نده‌کانی به‌هه‌ره‌ور ده‌کات "له‌ ناز و نێمه‌تانی بی‌شومار" ئە‌و زاته هه‌میشه‌ لی‌خۆ‌شبو و میه‌ره‌بانه‌).

خوای گه‌وره‌ به‌پێی ویستی خۆی هه‌لسوکه‌وت له‌ موک و بووندا ده‌کات به‌پێی دانایی و ره‌حمه‌تی خۆی.

ئە‌گەر مرۆف تووشی ناخۆشیه‌ک بوو، ئە‌وا ته‌نها خوای گه‌وره‌ ئە‌و ناخۆشیه‌ی له‌سه‌ر لاده‌دات، هیچ یه‌کیک ناتوانیت ناخۆشی له‌سه‌ر هیچ یه‌کیک تر لابه‌دات.

﴿مَا يَفْتَحِ اللَّهُ لِلنَّاسِ مِنْ رَحْمَةٍ فَلَا مُمْسِكَ لَهَا وَمَا يُمْسِكُ فَلَا مُرْسِلَ لَهُ مِنْ بَعْدِهِ وَهُوَ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ﴾^{۱۰۸}. واته: (هەر کاتیک خوا ده‌روازه‌ی ره‌حه‌ت و به‌خششی خۆی له‌ خه‌لکی بکاته‌وه، ئە‌وه هیچ کەس و هیچ شتیک ناتوانیت به‌ری بگریت، هەر کاتیکیش ده‌روازه‌ی ره‌حه‌تی بگریته‌وه و دای بخات، کەس ناتوانیت له‌دوای گرتنه‌وه‌که‌ی خوا بی‌جگه‌ له‌ خۆی بیکاته‌وه، ئە‌و زاته هەر خۆشی بالاده‌ست و دانایه‌).

﴿لِلَّهِ مَا فِي السَّمَاوَاتِ وَمَا فِي الْأَرْضِ وَإِنْ تُبْدُوا مَا فِي أَنْفُسِكُمْ أَوْ تُخْفُوا يُحَاسِبْكُمْ بِهِ اللَّهُ فَيَغْفِرُ لِمَنْ يَشَاءُ وَيُعَذِّبُ مَنْ يَشَاءُ وَاللَّهُ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ﴾^{۱۰۹}. واته: (هەرچی له‌ ئاسمانه‌کان و هەرچی له‌ زه‌ویدا هه‌یه‌ هەر خوا خاوه‌نیانه‌ و ئە‌گەر ئە‌وه‌ی له‌ دل و ده‌روننادا جیگیر بووه، ده‌ری بخهن، یان بی‌شارنه‌وه‌ خوا ده‌باره‌ی لی‌تان ده‌پرسیته‌وه، ئە‌وسا له‌ هەر کەس بیه‌ویت

(۱) سوهرتی یونس، نایه‌تی: ۱۰۷.

(۲) سوهرتی فاتر، نایه‌تی: ۲.

(۳) سوهرتی به‌قه‌ره، نایه‌تی: ۲۸۴.

خۆش دەبیّت و هەرکەس بیهوێت سزای دەدات و خوایش بەسەر هەموو شتیکیدا دەسەڵاتی هەیه "ئەوێ چرپەیی دەروونیه دیت و دەروات و جیگیر ناییت لێرسینهوێ لەسەر نییه".

مولک و دەسەڵاتی ئاسمانەکان و زەوی تەنها بۆ ئەو، ئەوێ مەزۆف دەریدەخات و دەشاریتهوه و ئەو نیاز و ویست و مەبەستانەیی پەنھانی دەکات، ئەوا خۆی گەرە پاداشتیان دەداتەوێ لەسەری، ئەگەر چاک بوو بە چاکە، ئەگەر خراپیش بوو ئەوا سزایان دەدات، لەوێش خۆش دەبیّ کە بیهوێ. خۆی گەرە ئەوێ پوون کردۆتەوێ کە چ کەسێک لێخۆشبوونی خۆی بۆ هەیه، هەرۆک لەم فەرماشتهدا فەرموویەتی:

﴿وَأَيُّ لَغْفَارٍ لِمَنْ تَابَ وَآمَنَ وَعَمِلَ صَالِحًا ثُمَّ اهْتَدَى﴾^۵. واتە: (دەنیاش بن بەراستی من

زۆر لێخۆش بووم لەو کەسەیی کە تەوبە دەکات و باوەر دەهێنێت و کاروکردهوێ چاکە دەکات، لەوێدوا (تا دوا هەناسەیی ژیانی) بەردەوام دەبیّت لەسەرئەو رێبازە).

لێخۆشبوونی خوا بۆ ئەوێ بە تۆبەیی دەسۆزانە گەرابیتهوه لای خوا و ئیمانی نوێکردیتهوه و کاری چاکێ کردی، کە گوناھ و تاوان دەسپێتەوێ، گەیشتیته پلەیی رینوینی وەرگرتن کە تیایدا دل بە راستی دەنیا و ئاسودە دەبی، هەرۆک سزای خۆی گەرە دادەبەزیتەسەر کەسانی شایستە بەپێی دادگەری خۆی، هەر یەکیک بە گوێرەیی کردەوێ کە سزا دەدری.

باوەرپوون بەمە بەشیکی لە باوەرپوون بە خوا، باوەرپوون بە قەدەر لەمەوێ لێ و پۆپ دەگری.

○ مانای قەدەر:

لە قورئانی پیرۆزدا چەندین جار باسی قەدەر کراوە:

﴿وَكُلُّ شَيْءٍ عِنْدَهُ بِمِقْدَارٍ﴾^۶. واتە: (هەموو شتیکی لای ئەو زاتە بەئەندازە و پێوانەییە).

(۱) سورەتی تاھا، ئایەتی: ۸۲.

﴿وَإِنْ مِنْ شَيْءٍ إِلَّا عِنْدَنَا خَزَائِنُهُ وَمَا نُنزِلُهُ إِلَّا بِقَدَرٍ﴾^۷. واته: (هیچ شتیك نییه "له بههره و نازو نیعمه ته کان" که گه نجینه کانی لای ئیمه نه بیّت و ئیمه نایه خشین به ئەندازه نه بی).
 نازو نیعمه ته کان " که گه نجینه کانی لای ئیمه نه بیّت و ئیمه نایه خشین به ئەندازه نه بی).

﴿إِنَّا كُلَّ شَيْءٍ خَلَقْنَاهُ بِقَدَرٍ﴾^۸. واته: (بیگومان ئیمه هه موو شتی کمان به ئەندازه و نه خشه ی دیاریکراو دروست کردوه).

ئوهی له کۆی ئەم ئایه تانه وهرده گیریت، ئه وهیه مه بهست له قه ده ر: بریتییه له و سیسته مه توکمه یه ی خوی گه وره بۆ بوونه وهر دایناوه، له گه لّ یاسا گشتیه کان و ئه و ریسیانه ی هۆکار به ئەنجامه کان ده به ستنه وه.

نه وه ی پیناسه ی کردوه و وتویه تی: خوی گه وره له کۆنه وه ئەندازه گیری شته کانی کردوه، خوی گه وره زانیویه تی ئەم شتانه له کاتی دیاریکراوی لای خۆی و به پێی سیفه تی دیاریکراو پرووده دن، ئەم پروودانه ش به پێی ئەندازه گیرییه که ی ده بی.

○ پێویستی باوهر بوون به قه ده ر:

له فهرمووده ی راست و دروستی پێغه مبه ردا (درود و سلّاوی خوی لیّی) هاتوه، باوهر بوون به قه ده ر به شیکه له بیروباوهر، ماناکه ی به و جوړه ده بی خوی گه وره ئە و ریسا و یاسا و سیسته مانه ی به دیهیناوه که بۆ بوون دایناوه، شته کان دین و پرووده دن به پێی یاسا و ریسا.

(۱) سورته ی رعد، ئایه تی: ۸.

(۲) سورته ی حیجر، ئایه تی: ۲۱.

(۳) سورته ی قه مه ر، ئایه تی: ۴۹.

خوای گه وره زانایه به وهی چی پووده دات، پوودانی به پیی ئەم زانینه هیچ کاریگه ریه کی نییه له سه ر ویستی به نده، زانست سیفته تی دهرخستنه نه وه ک کارتیکردن. بۆ نموونه مرۆف که ده زانی کورپه که ی زیره که و وانه کانی تی ده گات و له بهریان ده کات، ئەمه هیچ کاریگه ریه کی له سه رکه وتنی کورپه که یدا نییه .

○ دانایی و حکمه تی باوه رپوون به قه دەر:

دانایی و حکمه تی ئەمه ئەوه یه: هیز و وزه ی مرۆف گه لاله ببی بۆ ئەوه ی ئاشنای ئەم رپسایانه ببی و په یی به م رپسایانه ببات، ئینجا به گویره ی ئەم یاسا و رپسایانه کار بکات له بنیاتنان و ئاوه دانکردنه وه دا، و دهره یانی گه نجینه کانی زه وی و سوودبیین له و خیر و بیهری له گه ردووندا دانراوه .

به مه ش باوه رپوون به قه دەر هیزکی پالنه ره بۆ چالاکبوون و کارکردن به ئه رینی له ژیاندا، هه ره ک باوه رپوون به قه دەر مرۆف به په ره ردگاری ئەم بوونه وه ره ده به ستیته وه، و به رزی ده کاته وه له ئاستی دهروونی خو ی بۆ ئاستی سیفته به رزه کان، له مل شوپ نه بوون و بویری و به هیزبوون له پیناو به رپاکردنی راستی و ئەنجامدانی ئه رکه کان.

باوه رپوون به قه دەر ئەوه پیشانی مرۆف ده دات که هه رچییه ک له بوونه وه ردا هه یه، ئەوا به پیی دانایی و حکمه تی بالا ده چیته ری، ئەگه ر تووشی ناخووشی بوو ئەوا بی ئومید نابی، ئەگه ر سه رکه وت ئەوا به سه رداناچی و له خو بایی نابی، ئەگه ر مرۆف به هوی ناخووشی تیکنه شکا و به سه رکه وتن له خو بایی نه بوو، ئەوا مرۆفکی ریکوپیک ده بی، گه یشتوو ته ئه وپه ری به رزی و بلندی، ئەمه ش مانای ئەم فه رمایشته ی خوای پاک و بیگه رده:

﴿مَا أَصَابَ مِنْ مُصِيبَةٍ فِي الْأَرْضِ وَلَا فِي أَنْفُسِكُمْ إِلَّا فِي كِتَابٍ مِنْ قَبْلِ أَنْ نَبْرَأَهَا إِنَّ ذَلِكَ عَلَى اللَّهِ يَسِيرٌ، لِكَيْلَا تَأْسَوْا عَلَى مَا فَاتَكُمْ وَلَا تَفْرَحُوا بِمَا آتَاكُمْ وَاللَّهُ لَا يُحِبُّ كُلَّ مُخْتَالٍ

فَحُورٌ ﴿۵﴾. واته: (هیچ به لاور پرووداویک له زهویدا، بۆتان پێش نههاتوو که له (لوح محفوظ) دا تۆمارمان نه کردیبت، پێش ئهوهی پرووداوه که پێش بیبت، ئهوه کارهش بۆ خوا زۆر ئاسانه. ئهمهش بۆ ئهوهی که خهفته نهخۆن بۆ ئهوهی له کیستان چوو و بهوهش دلخۆش و لهخۆبایی نهبن که پیمان بهخشیوون "واته کهشخه نهکهن"، چونکه خوا کهسانی خۆ بهگهورهزان و فخرفرۆشی خۆش ناویت "ئهوانهی بهبهخشیی بههرهکان غهرا دهبن و خۆ بادهدهن و فیز دهکهن").

پێویسته ئاوا له قهدهر بگهین. پێغه مبه ریش (درود و سلاوی خوی لیبی) بهم جۆره لیبی تیگهشت، هاوه لانیش (خوایان لیبی رازی بی) بهم جۆره لیبی تیگه یشتوون. پۆژیکیان پێغه مبه ری خوا (درود و سلاوی خوی لیبی) له دوی نوژی شیوان (عیشا) هاته لای پێشهوا علی (خوی گهوره پوو خساری پایه دار بکات)، بینی زوو خهوتوو، پئی فهرموو:

بۆچی به شیک له شه وه ئناستیه وه؟ فهرمووی: ئهی پێغه مبه ری خوا، پۆحمان به دهست خوی، ئه گه ر بیهوی ماوه مان پیده دات، ئه گه ر نه شیوی ئه وا گیانمان ده کیشیت، پێغه مبه ری خوا (درود و سلاوی خوی لیبی) پۆیشته دهره وه و به دهستی له پانی ده دا و ئه م ئایه تهی ده خویندنه وه و ده یفه رموو: ﴿كَانَ الْإِنْسَانُ أَكْثَرَ شَيْءٍ جَدَلًا﴾ ﴿۵﴾. واته: (له کاتی که دا ئینسان له هه موو شتی که زیاتر موجه له ده کات و له شت ده کۆلیته وه).

که سیک دزی کرد، کاتی که هینرایه به رده م عومه ر (خوی لیبی رازی بی)، پرسیری لیکرد بۆچی دزیت کرد؟ دزه که وتی: خوی گه وره وای دانا بوو و ئه مه قه ده ری خوا بوو، عومه ر (خوی لیبی رازی بی) وتی: سی قه مچی لی بدهن و ده ستیشی بېرن، پئی وترا: بۆچی؟ وتی: له بهر دزیه که ی دهستی ده پردری، لیشی ده دری به هوی درۆکردنی به ناوی خواوه.

(۱) سورتهی حه دید، ئایه تی: ۲۲، ۲۳.

(۲) سورتهی که هف، ئایه تی: ۵۴.

تیکۆشانه سهرکه وتووهره کانی ته نه نیشانه یه ک بوون له نیشانه کانی ویسته بالاکه ی، که به پیی ویست و قه ده ری خوا به پیره ده چون.

پیغه مبه ری خوا (درود و سلاوی خوی لیی) هۆشدار ی داوه له هه له تیگه یشتن له قه ده ر، بانگه وازی کردوو ه بۆ تیکۆشان له گه ل ئه وانه ی ئه م تیگه یشتنه هه له یان هه یه .

له جابه وه (خوی لی پازی بی) گێردراوه ته وه که پیغه مبه ری خوا (درود و سلاوی خوی لیی) فه رموویه تی: ((له کۆتا سه رده مدا خه لکانیک ده بن، گونا ه ده ک ن و دواتر ده لئین: ئه مه قه ده ری خوی به یان دیاریکراوه، ئه وه ی وه لآمی ئه وانه بداته وه، وه ک ئه و که سه یه که شمشیری به رزکردۆته وه له تیکۆشان له پیناوی خوادا)).

ئه مه ئه و ئه ندازه یه یه که پیویسته له باره ی قه ده ره وه ده بی بزانی، له دوا ی ئه م زانینه زیاتر بۆمان نییه لی بکۆلینه وه و مشتومری له سه ر بکه یین“ ئه مه یه کیکه له نه یینه کانی خوا که عه قله کان ده وری ناده ن و بیره کان درکی پیناکه ن.

له ئه بو هوره یه وه (خوی لی پازی بی) هاتوو و تویه تی: ((پیغه مبه ری خوا (درود و سلاوی خوی لیی) پۆژیکیان هاته ده ره وه بۆ لامان و ئیمه ش مشتومرمان بوو له سه ر قه ده ر، ئه وه نده توپه بوو تا پوو خساری سور هه لگه را، و فه رموی: ئایا به مه بۆ لای ئیوه په وانه کراوم؟ ئه وانه ی پیش ئیوه تیاچوون کاتیک ناکۆکیان له سه ر ئه مه بۆ دروستبوو، بۆیه پیداکریم کردوو ه ناکۆک نه بن له مه دا)).

له م باره وه (خوی لی پازی بی) له وه لآمی ئه وه ی پرسیا ری لیکردوو ه و تویه تی: ریگایه کی تاریکه و ئیمه پیدای ناچین، پرسیا ره که ی دووباره کردۆته وه، ئه ویش و تویه تی: ده ریایه که ی قول و خۆمانی لی ناده یین، پرسیا ره که ی سی باره کردۆته وه، ئه ویش و تویه تی: نه ینی خویه که لیت شاراوه یه و ئاشکرای مه که ... نمونه ی ئه م ریگرییه پرسیا رکردن ده گریته وه له باره ی سیسته می خوا له ژیان و مردن و فراوان و به رته سکرده وه ی پۆزی، نه وه ک قسه کردن له سه ر خودی قه ده ر.

○ نازادی مروڤ:

هر له کۆنترین سهردهمهوه مروڤ دهستی کردووه به بیرکردنهوه له خۆی و گهردوونی دهووبهږی، پرسى نازادی مروڤ يهكێك بوو لهو بابهتانهی كه عهقلی تاوتویى دهکرد، بهشیكى مهزنى داگیرکرد بوو له بیرکردنهوهكهی، هیشتا ئەم پرسه تا ئەمڕۆش جیگای مشتومڤى و دهمهتهقییه له نیو بیرمندان و فهیلهسوفهكان، هیشتا بایهخیكى زۆرى پیددهن، چونكه پرسىكه پهیوهسته به ژيانى مروڤهوه، به چارهنووسهكهیهوه وابهستهیه، بویه لى دهكۆلیتهوه و تیدهكۆشى تیايدا بهلكو بگاته چارهسهرىكى دروست، تا بۆ خۆی نهخشهههلسوكهوت كردن بكیشیت له بهر رۆشنایى ئەو چارهسهرى پى دهگات.

شتىكى بهلگه نهویسته مروڤ كاتێك روى راستى بۆ دهرنهكهوت له م پرسه دا و ویستی لیکۆلینهوه بکات لهسهرى، له میانى گۆرهپانى ئەو کارانهی كه له دهرهوهی ویست و خواستى ئەوهوهن، وهك: رهنگى پىستى سپى یان رهشه، له فلان یان له فیساره له دایکبووه. ترپهکانى دلى و ههناسهدان و هاتوچۆی خوین به دهمارهکانیدا، بیگومان ئەم شتانه له دهرهوهی سنورى لیکۆلینهوهدان، چونكه مروڤ تیايدا سهرپشك نییه، ئەم شتانه ملکه چى خواستى ئەو نین.

مروڤ له میانى لیکۆلینهوه له م پرسه دا، رۆیشتووته سهر کردهوه خوویست كه دهچنه نیو چوارچىوهی ویست و سهرپشكبوونهوه، و ئەندازهی نازادبوونی له پیاوهکردنى ئەم کارانه دا، وهك چوونه دهرهوهی له مال، ئامادهکردنى خواردنىكى دیاریکراو، له بهرکردنى جۆرىكى دیاریکراو له پۆشاک، پهسه ندرکردنى جۆره زانست یان نووسینىك بهسهر ئەوانى تر دا، ههلبژاردنى پيشهیهك له پيشهكان، سهردان کردنى كهسانى تر، ئا بهم شیوهیه ههر کارىك له کاره خوویستهكان.

تیروانینه کان جیاواز بوونه له سهر ئه مه، هزره کان ئه وه نده به یه کداچوون خه ریک بوو به هۆیه وه نیشانه کانی راستی و حه ق ون ببن.

هه یانبوو ده یوت: مرۆف ناچار و دهسته مۆیه و سه رپشک نییه^(۱)، ناچاره کرده وه خۆویسته کانی ئه نجام بدات، و وه ک په ره یه که له نیو باوه شی بادا و ده بیات بۆ لای راست و چه پ.

هه یانبوو وتویه تی: مرۆف سه رپشک و ئازاده و دهسته مۆ نییه^(۲)، کرده وه خۆویسته کانی ئه نجام ده دات به ته واوی ویست و خواستی خۆی.

هه یانبوو وتویه تی: مرۆف ته نها به دهسته یانی کرده وه کانی بۆ هه یه^(۳)، واته کاتیک مرۆف ده یه ویست کرده وه یه ک بکات ئه وا خوای گه وه رسته و خۆ به دیده هینیت، واته خوای گه وه ره تیربوون له کاتی خواردن دروست ده کات، زانین له کاتی خویندن و تووژینه وه به دیده هینیت، به نده ته نها به دهسته یانی به دهسته، به مه ش ئه رکداری و پاداشت و سزا و ستایش و سه رزه نشت شیایسته ی به نده ده بی.

ئه وه ی ئیمه له م پرسه دا ده یبینین و هه لیده بژیرین، ئه وه یه که ئیسلام له مه ی خواره وه دا بریاری لیداوه:

○ ئیسلام دانه نی به ئازادی ویست:

ئیسلام دانی ناوه به وه ی مرۆف هیز و توانا و ئاماده گی پیدراوه، ئه م هیزانه ده کری به ره و چاکه ئاراسته بکری، هه ره ک چۆن ده کری به ره و خراپه ش ئاراسته بکریت، ئه م هیزانه ته واو چاکه خوا یان شه رخواز نین، ئه گه رچی ویستی چاکه له هه ندیک که سدا

(۱) ئه مه مه زه به ی جه بریه کانه.

(۲) ئه مه مه زه به ی موعته زیله و ئیمامیه کانه.

(۳) ئه مه رای ئه شعهریه کانه.

به‌هیزتره، ویستی خراپه‌ش له هه‌ندیک کەسی تردا به‌هیزتره، له نۆوانیاندا جیاوازی و پله‌به‌ندیەك هه‌یه که تهنه‌ها خۆای گه‌وره پێی زانایه، له فەرمووده‌ی راست و دروستدا هاتوه:

((هه‌ر مندالیک له‌سه‌ر فیه‌رت و سه‌روشتی پاک له‌دایک ده‌بیت)).

هه‌روه‌ها له فەرمووده‌یه‌کی تردا هاتوه: ((خه‌لک وه‌ک کانزای زێر و زیون، چاکترینیان له نه‌فامیدا چاکترینیان له ئیسلامدا نه‌گه‌ر له نایین تیبگه‌ن)).

ئهم فەرماشته‌ی خۆای پاک و به‌رز پشتیوانی له‌مه‌ ده‌کات:

﴿وَنَفْسٍ وَمَا سَوَّاهَا، فَأَلْهَمَهَا فُجُورَهَا وَتَقْوَاهَا﴾^٧. واته: (سویند به‌ ده‌روون و ئهو زاته‌ی

که به‌ ریکو پێکی به‌ده‌یه‌ناوه. جا توانای خراپه و چاکه و خوانه‌ناسی و خواناسی تیدا دابین کردوه).

واته شایسته‌یی تیدایه تا ببیته که‌سیکی باش یان خراپ.

خۆای پاک و بێگه‌رد ژیری به‌ مۆڤ داوه، که به‌هۆیه‌وه راست و ناراست له بیروبیاوه‌پدا، چاک و خراپ له کرده‌وه‌دا، راستی و درۆ قسه‌دا له یه‌کتر جیا‌ده‌کاته‌وه.

تواناشی پیداه که به‌هۆیه‌وه ده‌توانی راستی به‌رپا بکات، نا‌حه‌ق پوچه‌ل بکاته‌وه، چاکه بکات و واز له خراپه به‌ینی، راستی بلێت و له درۆ خۆی به‌دووربگریت، خۆای مه‌زن ریبازی راست و په‌وان و چاکی بۆ داناوه و وینه‌که‌ی کیشاوه به‌هۆی ئهو کتیبانه‌ی دایبه‌زاندوه و ئهو پیغه‌مبه‌رانه‌ی په‌وانه‌ی کرده‌وه، ماده‌م عه‌قل تاییه‌تمه‌ند و جیاکه‌ره‌وه‌یه و هه‌یه، توانای نه‌جمدانی کاری چاک فه‌راهه‌مه، ریبازی نه‌خشه بۆ دانراو پوونه، ئه‌وا ئازادی ویست و هه‌لبژاردنی کرده‌وه بۆ مۆڤ چه‌سپاوه.

پێویسته مڕۆڤ هیزه که ی خۆی ئاراسته بکات بۆ ئه و شته ی بۆ خۆی ده یه ویت له راستی و
حه ق یان پوچه ل و ناحه ق، چاکه یان خراپه، راستگویی یاخود درۆ.

خوای گه وره له قورئانی پیرۆزدا ده فه رموویت:

﴿إِنَّا هَدَيْنَاهُ السَّبِيلَ إِمَّا شَاكِرًا وَإِمَّا كَفُورًا﴾^{۱)}. واته: (به راستی ئیمه رینموویمان کرد بۆ
رێگه ی راست، به ئازادی ده توانیت بیته که سایه تیه کی ئیماندار و سوپاسگوزار، یان بیباوه ر و
خوانه ناس).

واته رینوینیمان کرد بۆ رێگه ی راست و هه له، چاک و خراپ، راستگۆ و درۆ، جا یان
ئه وه تا رێگه ی په وان و راست هه لده بزێری، به مه ش سوپاسگوزار ده بی، یاخود رێگه ی خوار
و خێچ هه لده بزێری، به مه ش سه پله ده رده چی.

هه ره چوارچیوه ی ئه م مانایه دا قورئانی پیرۆز ده فه رموویت:

﴿وَهَدَيْنَاهُ النَّجْدَيْنِ﴾^{۲)}. واته: (ئایا به مندالی رینموویمان نه کردوو ه بۆ ئه وه ی شیر له
مه که کانی دایکی بخوات؟، له گه وره ییشدا بۆ ئه وه ی سه رپشک بیت له شوینکه وتنی ریبازی
راست، یان چه وت؟!).

هه ر مڕۆڤیک به رپرسه له پاکسازی ناخی خۆی و چاکسازی خۆی تا ده گاته ئه و کاملیه ی
بۆی دیاریکراوه، چاکسازی و پاکسازی و گه شه پیدانی به زانستی به سوود و کرده وه ی چاک
ده بی، ئه مه ش رێگه ی سه رکه وتن و به ده سه تهینانی په زامه ندی خواجه، ئامرازی
نزیکبوونه وه یه له ئاشنابوون به شکۆ و پایه داری خوا، هه روه ک فه رامۆشکردنی ده روون و
خود رێگه ی زیانمه ندبوونیه تی.

(۱) سوهرتی ئینسان، ئایه تی: ۳.

(۲) سوهرتی به له د، ئایه تی: ۱۰.

﴿قَدْ أَفْلَحَ مَنْ زَكَّاهَا، وَقَدْ خَابَ مَنْ دَسَّاهَا﴾^{۱۰}. واته: (به راستی ئەو که سه سهر فراهه که نه نفسی پاک و پوخته کردووه و ئیمان و ترسی خوای تیا دا رواندووه. بیگومان نائومید بوو ئەو که سهی نه نفسی خوئی نابوخت کرد و ئالودهی گوناھ و تاوان و خراپه ی کرد).

﴿بَلِ الْإِنْسَانُ عَلَىٰ نَفْسِهِ بَصِيرَةٌ﴾^{۱۱}. واته: (به لکو ئینسان خوئی شایه ته به سه ر خوئی وه "ئه ندامه کان شایه تن به سه ریه وه").

﴿كُلُّ نَفْسٍ بِمَا كَسَبَتْ رَهِينَةٌ﴾^{۱۲}. واته: (چونکه له قیامه تدا هموو کهس بارمته ی ده ستی شخه ری خوئی ته ی "کرده وه کانی دینه وه ری").

﴿كُلُّ أَمْرٍ بِمَا كَسَبَ رَهِينٌ﴾^{۱۳}. واته: (هر که سه بارمته ی کرده وه ی خوئی ته ی). ئەو ئایه تانه ی سه ربه ستی مروّف ده سه لمینن گه لیک زۆرن، له وانه ئەم فه رمایشته ی خوای پایه به ر:

﴿مَنْ عَمِلَ صَالِحًا فَلِنَفْسِهِ وَمَنْ أَسَاءَ فَعَلَيْهَا وَمَا رَبُّكَ بِظَلَّامٍ لِلْعَبِيدِ﴾^{۱۴}. واته: (ئه وه ی چاکه بکات پاداشتی چاکه که ی بو خوئی ته ی، ئەوه ش که خراپه و تاوان بکات هر له سه ر خوئی ده که ویت، دلنیا به که په روه ردگاری تو بچو کترین سته م له به نده کانی ناکات). کرده وه ی چاک و خراپی داوه ته پال مروّف، ئەگه ر مروّف ئازاد نه بووبایه، ئەوا کرده وه کانی نه ده درایه پالی.

له شوینیکی تری قورئانی پیروژدا خوای پاک و بیگه رد ده فه رموویت:

-
- (۱) سورته ی شه مس، ئایه تی: ۹ - ۱۰.
- (۲) سورته ی قیامه، ئایه تی: ۱۴.
- (۳) سورته ی موده سر، ئایه تی: ۳۸.
- (۴) سورته ی تور، ئایه تی: ۲۱.
- (۵) سورته ی فوصیله ت، ئایه تی: ۴۶.

﴿وَمَا أَصَابَكُمْ مِنْ مُصِيبَةٍ فِيمَا كَسَبَتْ أَيْدِيكُمْ وَيَعْفُو عَنْ كَثِيرٍ﴾^۵. واته: (هەر به لآو

نه هامة تیه کتان به سهر بیټ، ئه وه دهر ئه نجامی کار و کرده وهی خۆتانه به لآم (ئه وه نده خواجه کی میهره بانه) له زۆر بهی زۆری گونا هو هه لآه کانتان خۆش ده بیټ).

واته ئه و خراپه یه ی تووشی مرۆف ده بیټ، شوینه واریکه له شوینه واره کانی هه لآژاردن و هه لآسوکه و تکرده نه ئازادانه که ی.

قورئانی پیروژ ده دوی له سهر ئه و خراپه و تاوانانه ی ده وری مرۆفی داوه، ئه وه ش پروون ده کاته وه ئه مه کاری خوا نییه، به لآکو کاری مرۆفه.

﴿ظَهَرَ الْفَسَادُ فِي الْبَرِّ وَالْبَحْرِ بِمَا كَسَبَتْ أَيْدِي النَّاسِ لِيُذِيقَهُمْ بَعْضَ الَّذِي عَمِلُوا لَعَلَّهُمْ

يَرْجِعُونَ﴾^۶. واته: (تاوان و خراپه دهر که و تووه و هه موو سهر زهوی و دهر یا کانی شی گرتۆته وه، به هو ی ئه و تاوان و گونا هانه وه که خه لآکی ده ستیان داوه تی، سهر ئه نجام ده بیټ تالآوی هه ندیک له کرده وه کانیان بچیژن (که بهر پابوونی جهنگ و کاره ساته سرو شتیه کانه) بۆ ئه وه ی بگه رپنه وه بۆ ریازی پاک ی و خواناسی).

ئه مه ی قورئان ده یچه سپینی هه مان ئه و شته یه که مرۆف له ناخیدا هه ستی پیده کات، وا هه ست ده کات که کاره خۆویسته کانی ئه نجام ده دات به ته وای ویست و ئازادی خۆی، هه رچه کی بویت ده یكات، هه رچه کی نه ویت نایكات، ئه گه ر شتی به سوودی ئه نجامدا ئه وا شایسته ی ستایش ده بیټ، ئه گه ر کاری خراپیشی کرد ئه وا شایسته ی سهرزه نشت ده بیټ، خۆ ئه گه ر سه رپشک نه بووبایه، ئه وا ستایشی نه ده کرا له سهر ئه نجامدانی چاکه کاری و سهرزه نشتی نه ده کرا له سهر خراپه کاری.

به لآکو ئه گه ر مرۆف سه رپشک و ئازاد نه بوایه، ئه وا هیه ج جیا وازی که نه ده بوو له نیوان چاکه کار و خراپه کاردا" چونکه هه ر یه کێکیان ناچاره ئه و کاره بکات که ده یكات، به مه ش

(۱) سورتهی شورا، ئایه تی: ۳۰.

(۲) سورتهی روم، ئایه تی: ۴۱.

فرمان به چاکه و ریگری له خراپه پوچهل دهبووه وه "هیچ سوودیکی نه دهبوو، چونکه مرؤف ویستی نه دهبوو، ئەو کاته هیچ مانایهك نه ده مایه وه بۆ ئەرکداری بهنده له لایه ن خواوه" چونکه ئەرکداربوونی له لایه ن خواوه له گه ل ئەوه ی ناچارین، ئەمه ئەوپه پری ستمه، که خوای گه وره پاک و به رزه له ستم، شته که به و جوړه لیی دیت که شاعیر ده لیت:

ألقاه في أليم مكتوفاً وقال له إياك إياك أن تبتل بالماء

واته: به کۆت و به ندرکرای فرییداوه ته نیو ئاو و پیشی ده لیت نه که یه ت به ئاو ته ر ببیت. به لکو ئەگه ر مرؤف ناچار بووبایه ئەوا یاساکان هیچ سوودیکیان نه دهبوو، پاداشت و سزا پوچهل ده بوونه وه.

هاوبه شدانه ران ویستیان به لگه به ویستی خوای گه وره بهیننه وه له سه ر هاوبه شدانه که یان. گوایه ئەگه ر خوای گه وره نه یویستبایه ئەوا ئەوان به و شیوه یه نه ده بوون، خوای گه وره به م فرمایشته ی به لگه ی ئەوانی پوچهل کردۆته وه:

﴿سَيَقُولُ الَّذِينَ أَشْرَكُوا لَوْ شَاءَ اللَّهُ مَا أَشْرَكْنَا وَلَا آبَاؤُنَا وَلَا حَرَمْنَا مِنْ شَيْءٍ كَذَلِكَ كَذَّبَ الَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ حَتَّىٰ ذَاقُوا بَأْسَنَا قُلْ هَلْ عِنْدَكُمْ مِنْ عِلْمٍ فَتُخْرِجُوهُ لَنَا إِنْ تَتَّبِعُونَ إِلَّا الظَّنَّ وَإِنْ أَنْتُمْ إِلَّا تَخْرُصُونَ، قُلْ فَلِلَّهِ الْحُجَّةُ الْبَالِغَةُ فَلَوْ شَاءَ لَهَدَاكُمْ أَجْمَعِينَ﴾^(۱). واته: (له مه و دوا

موشریک و هاوه لگه ران ده لیتن: ئەگه ر خوا بیویستایه هاوه لمان بۆ بریار نه ده دا!! باوو باپیرانیشمان موشریک نه ده بوون!! هیچ شتیکیشمان له خویمان حه رام نه ده کرد!! "ئه مانه هه مووی قسه ی به تاله و هه رگیز خوای گه وره زۆر له که س ناکات بۆ باوه ر هیتان یان بی باوه ری" هه ر به و شیوه یه ئەوانه ی پیش ئەمانیش درۆ و بوختانیان هه لده به ست، هه تا تووشی به لای ئیمه بوون و سزای ئیمه یان چه شت، پیمان بلای: ئایا هیچ زانیاری و زانستی که ی خواتان له لایه، تا نیشانمان بده ن و بۆمان ده رجنه ن؟ ئیوه شوینی هیچ شتیکی تر ناکه ون جگه

له گومان و ئیوه هیچ شتیکی تر ناکهن مه گهر ئه وه نه بیته که درۆ ده کهن. ئه ی پیغه مبه ر "درود و سلاوی خوی لی" پینان بلی: که و ابو وه هر بو خوی به لگه تیرو ته و او ه کان، جا ئه گهر بیویستایه ئه وه هه مووتانی به ته وای هیدایه ت ده داو به ناچار بی هه مووان بر وادار ده بوون "به لام ریتری لیگرتوون و سه رپشکی کردوون".

قورئانی پیروۆ له دوو پوه وه وه لآمی هاوبه شدانه رانی داوه ته وه:

پووی یه که م: خوی گه وه سزای بی باوه رانی پیشووی داوه، خو ئه گهر ئه وان سه رپشک نه بو بیان له ئه نجامدانی تاوان و گونا ه و بی باوه ری و هاوبه شداناندا، ئه و خوی گه وه سزای ئه وانی نه ده دا، چونکه خوی گه وه دادگه ره و به ئه ندازه ی یه ک گه ردیله ش سته م ناکات.

پووی دووه م: ئه وان به هوی نه زانی خو یان له باره ی خوا و ئاینه که ی وا گومانیان برد، ئه وان هیچ زانستیکیان لا نه بوو تا پشتی پی ببه ستن و بوی بگه رینه وه، به لکو ئه م بی باوه ریه ی ئه وان ده رچوونه له ئاین و سنووربه زاندنی ئه و راستیه یه که خوا دایبه زاندوویه تی له سه ر زمانی پیغه مبه رانی.

ئه گهر خوی گه وه گه لانی پیشووی سزا دابی له سه ر بی باوه ریه که یان، ئه گهر هاوبه شدانه ران هیچ به لگه یه کیان نه بی تا بیخه نه پوو، ئه و ئه وه ده سه لمی که بانگه شه ی هاوبه شدانه ران بانگه شه یه کی گومانایه و له سه ر به لگه دانه مه زراوه و به به لگه ش ناشیت.

به مه ش به لگه ی براوه ی خوا له سه ر ئه مانه به ریاپاوه، خو ئه گهر خوی گه وه بیویستایه ئه و ئه وانی ناچار ده کرد تا رینوییان وه ربگرتایه، ئه و کاته ئه وان مروۆ نه ده بوون، چونکه مروۆ خوارسکانه له سه ر ئازادی و سه رپشکی به دیهاتوه.

○ له نیوان ویستی خوا و ویستی مروّفا:

له وانه یه بوتریّت: ئەگەر خوای گه وره ئازادی داوه ته مروّفا، ئەوا مانای ئەم فه رمایشته ی ئەو چیه:

﴿لَمَنْ شَاءَ مِنْكُمْ أَنْ يَسْتَقِيمَ، وَمَا تَشَاءُونَ إِلَّا أَنْ يَشَاءَ اللَّهُ رَبُّ الْعَالَمِينَ﴾^د. واته: (بۆ ئەوانه تان که ده یانه ویت ریازی راست و دروست بگرنه بهر. ویستی ئیوهش نایه ته دی مه گه کاتیک خوای پهروه ردگاری جیهانیان بیه ویت، "هه ر کهس ویستی خیری هه بیّت خوای گه وره سه ره بهستی لی زه وت ناکات، له گه ل ئەوه شدا هه ر ئەوه پیش دیت که ویستی خوای له سه ره و توانای تیگه یشتیمان له نهینی و شاراهه کان زۆر سنوورداره").

ده لئین: مروّفا هه رچیه کی بویت، ئەوا له سنووری ویستی خوادا ده بیّت، ویستی مروّفا جیاواز و دابراو نییه له ویستی خوای گه وره، خوای گه وره ویستویه تی مروّفا یه کیک له م دوو ریگه یانه هه لبرتیّت: ریگه ی پینوینی، یان ریگه ی گومپایی.

ئه گه ر ریگه ی یه که م هه لبرتیّت، ئەوا له نیو چوارچیوه ی ویستی خوادایه، ئەگه ر ریگه ی دووه میشی هه لبرتارد، ئەوا هه ر له نیو چوارچیوه ی ویستی خوادایه.

هه رچی نایه تیک که به م جوّره هاتبیّت، ئەوا له وه تیپه ر ناکات که باسمانکرد.

○ رېنوینى و گومرايى:

له وانه يه بوتريت: له قورئانى پيرۆزدا هاتووه:

﴿يُضِلُّ مَنْ يَشَاءُ وَيَهْدِي مَنْ يَشَاءُ﴾^۱. واته: (ئەوھى يېھوئە رېيازى ھىدايەت بگريت

رېنموويى دەكات، ئەوھش رېيازى گومرايى بگريتەبەر مۆلەتى دەدات و زۆرى لى ناکات).

واته خوای گەورە ھەر يەككى بویت رېنوینى دەكات يان گومراي دەكات، ئەگەر خوای

گەورە بەندە گومرا يان رېنوینى بکات، ئەوا بەندە ئازاد و سەرپشک نىيە، کەچى لە واقعەدا

رېنوینى و گومرا کردن ئەنجامى پيشهكى و ئاکامى چەندىن ھۆکارن.

ھەرۆک چۆن خۆراک تيرکەرە، ئاو تینوشکینە، چەقۇ دەبرى، ئاگر دەسوئینى.

بەھەمان شىوہ چەند ھۆکاریک ھەن مرقۇ دەگەيەنن بە رېنوینى، چەند ھۆکاریکیش ھەن

مرقۇ دەگەيەنن بە گومرايى.

رېنوینى تەنھا بەرھەمى کردەوھى چاکە.

گومراييش تەنھا ئەنجامى کردەوھى خراپە.

دانەپالى رېنوینى و گومرايى بۆ لای خوا، لە پووی ئەووەوھى کە خوای گەورە سىستەمى

ھۆ و ئەنجامى داناوہ، نەوہک خوای گەورە مرقۇ ناچار کردبى بۆ گومراکردن يان رېنوینى.

کاتیک دەگەرېنەوہ بۆ ئايەتەکانى قورئان، دەبينىن ئەم مانايە پوون و پۆشنە، ھىچ

لایلەكى تیدا نىيە، جا خوای گەورە دەفەرموويت:

﴿وَيَهْدِي إِلَيْهِ مَنْ أَنْابَ﴾^۲. واته: (ھىدايەتى ئەو کەسانە دەدات کە روو لە پەيامەکەى

دەکەن و بەنداىەتى دەکەن و گەراونەتەوہ بۆ لای).

(۱) سورەتى نەحل، ئايەتى: ۹۳.

(۲) سورەتى رەعد، ئايەتى: ۲۷.

﴿وَالَّذِينَ جَاهَدُوا فِينَا لَنَهْدِيَنَّهُمْ سُبُلَنَا﴾^{۷۰}. واته: (ئهوانهش له پیناوی ئیمه دا و بۆ به دهسته پینانی رهامه ندی ئیمه" ههول و کۆششیان کردوو و خۆیان ماندوو کردوو، سویند به خوا به راستی ئهوانه رینمووی ده کهین بۆ هه موو ریگه یه کی چاک و دروستی خۆمان).

﴿وَالَّذِينَ اهْتَدَوْا زَادَهُمْ هُدًى وَآتَاهُمْ تَقْوَاهُمْ﴾^{۷۱}. واته: (ئهوانهش ریازی هیدایهت و ئیمانداریان گرتۆته بهر به گوفتاری پیغه مبهر (درود و سلّاوی خوی لیّ) هیدایهت و دینداریان گه شه ده کات و په ره ده سینیت، خوايش شاره زایی و پارێزکاری و دلنیا یی زیاتری پییه خشین).

رینوینی خوا بۆ بهنده کانی، به مانای لوتفی خوا دیت بۆیان و سه رخستنیا ن بووه بۆ کاری چاک، ئه مه ش به ره می تیکۆشانه له گه لّ ده روون و گه رانه وه یه بۆ خوا، و ئه نجامی ده سنگرتنه به رینوینی و سروشی خوا.

قورئانی پیروژ له باره ی گو مرا کردنه وه ده فه رموویت:

﴿يُضِلُّ بِهٖ كَثِيْرًا وَيَهْدِي بِهٖ كَثِيْرًا وَمَا يُضِلُّ بِهٖ اِلَّا الْفٰسِقِيْنَ، الَّذِيْنَ يَنْقُضُوْنَ عَهْدَ اللّٰهِ مِنْۢ بَعْدِ مِيْثٰقِهٖ وَيَقْطَعُوْنَ مَاۤ اَمَرَ اللّٰهُ بِهٖ اَنْ يُّوْصَلَ وَيُفْسِدُوْنَ فِى الْاَرْضِ اُولٰٓئِكَ هُمُ الْخٰسِرُوْنَ﴾^{۷۲}. واته: (زۆریکی بی گو مرا ده کات و زۆریکی تریشی بی هیدایهت و رینمووی ده کات، به لام دياره جگه له لار و ویر و یاخی و تاوانباران کهسی تر گو مرا ناکات. ئهوانه ی په یمانی خوا "که له رووی فیتزهت و سروشت و په یامه کانی خواوه" هه یانه، "که ده بیّت خواناس بن" هه لده وه شیننه وه و په ره وی ناکه ن له دوای به هیزو پته و بوونی، ئه و په یوه ندیانه ش ده پستین که خوا فرمانی گه یاندى داوه، له زه ویشدا تاوان و خراپه ده چین، ئا ئهوانه خۆیان زه ره مه ند و خه ساره تهنه ندن).

(۱) سورته ی عه نکه بوت، نایه تی: ۶۹.

(۲) سورته ی محمه د، نایه تی: ۱۷.

(۳) سورته ی به قه ره، نایه تی: ۲۶ - ۲۷.

﴿يُثَبِّتُ اللَّهُ الَّذِينَ آمَنُوا بِالْقَوْلِ الثَّابِتِ فِي الْحَيَاةِ الدُّنْيَا وَفِي الْآخِرَةِ وَيُضِلُّ اللَّهُ الظَّالِمِينَ وَيَفْعَلُ اللَّهُ مَا يَشَاءُ﴾^{۷۰}. واته: (خوای گهوره نهوانه‌ی باوهریان هیئاوه پایه‌دار ده‌کات له‌سه‌ر گوفتاری به‌جی و دروستیان له ژیانی دنیا، له سه‌ره‌مه‌رگ و له قیامه‌تیشدا، (باوهری دامه‌زراو فریابان ده‌که‌ویت و) گوفتاریان رپک و پیک و دامه‌زراو ده‌بیّت و به ئیمان‌ه‌وه ده‌مرن، له‌ولاشه‌وه هه‌ر نه‌و خواجه‌سه‌مه‌کاران گومرا ده‌کات و نه‌وه‌ی په‌روه‌ردگار بیه‌ویت هه‌ر نه‌وه پیش دیت و ده‌کریت).

﴿كَذَلِكَ يَطْبَعُ اللَّهُ عَلَى كُلِّ قَلْبٍ مُّتَكَبِّرٍ جَبَّارٍ﴾^{۷۱}. واته: (هه‌ر به‌و شیوه‌یه خوا مؤر ده‌نیت به‌سه‌ر هه‌موو خاوه‌ن دل‌یکی خو‌به‌زل زان و رق نه‌ستوور و سه‌ته‌مه‌کاردا).

﴿فَلَمَّا زَاغُوا أَزَاغَ اللَّهُ قُلُوبَهُمْ وَاللَّهُ لَا يَهْدِي الْقَوْمَ الْفَاسِقِينَ﴾^{۷۲}. واته: (کاتیگ نه‌وان گوئیان بو راستی نه‌گرت و له‌حه‌ق لایاندا، خوایش دل‌ه‌کانیانی له‌خشته‌بردو مؤری پیدا نا، چونکه خوا رینمووی قه‌وم و هۆزی تاوانکارو تاوانبارو له‌سنوور ده‌رچوو ناکات).

﴿كَلَّا بَلْ رَانَ عَلَى قُلُوبِهِمْ مَا كَانُوا يَكْسِبُونَ﴾^{۷۳}. واته: (نه‌خیر، وانیه "نه‌و نه‌فامانه تیناگه‌ن و داناچله‌کین" به‌لکو دل‌یان ژه‌نگی هیئاوه‌و چلکی گونا‌ه‌ داپۆشیه‌وه له سه‌ره‌نجامی نه‌و کار و کرده‌وانه‌ی که ده‌یانکرد).

﴿بَلْ طَبَعَ اللَّهُ عَلَيْهَا بِكُفْرِهِمْ فَلَا يُؤْمِنُونَ إِلَّا قَلِيلًا﴾^{۷۴}. واته: (به‌لکو خوا مؤری ناوه به‌سه‌ر دل و ده‌روونیاندا به‌هۆی بی باوه‌ر بوونیانه‌وه، جا هه‌ر بۆیه که‌میکیان نه‌بیّت باوه‌ر ناهیتن).

(۱) سوهرتی ئیبراهیم، نایه‌تی: ۲۷.

(۲) سوهرتی غافر، نایه‌تی: ۳۵.

(۳) سوهرتی صه‌ف، نایه‌تی: ۵.

(۴) سوهرتی موته‌فضین، نایه‌تی: ۱۴.

(۵) سوهرتی نیساء، نایه‌تی: ۱۵۵.

له‌م ئایه‌تانه‌دا ئەمه‌ به‌دیده‌که‌ین که‌ هۆکاری گوم‌پابوون، بریتیه‌ له‌ ده‌رچوون و لادان له‌ رینماییه‌کانی خوا، لوتبه‌رزی و سته‌مکاری و خۆبه‌گه‌وره‌ گرتن به‌سه‌ر خه‌لکدا به‌ نارپه‌وا، هه‌لوه‌شاندنه‌وه‌ی به‌ئینی خوا و برینی ئەو په‌یوه‌ندیه‌ی خوی گه‌وره‌ فه‌رمانی به‌ گه‌یاندنی کردووه‌، گه‌یاندنی ئەو په‌یوه‌ندیه‌ی که‌ خوی گه‌وره‌ فه‌رمانی کردووه‌ بچ‌پێنری، له‌گه‌ل بێ باوه‌ری و گوناهاکاری:

ئەمانه‌ ئەو هۆکارانه‌ن که‌ خه‌لکیان پێ گوم‌پابووه‌، به‌هۆیه‌وه‌ ده‌رچوونه‌ له‌ پێبازی حه‌ق و راستی، چونکه‌ گوم‌پاییان به‌سه‌ر رینوینیدا هه‌لبژارد، تاریکیان به‌سه‌ر پووناکی په‌سه‌ند کرد، بۆیه‌ خوی گه‌وره‌ به‌وه‌ سزای ئەوانی دا، که‌ ئەوانی که‌ر و کوێر کرد، ئەمه‌ش به‌پێی داخواری سیسته‌مه‌که‌ی له‌ په‌یوه‌ستبوونی هۆکاره‌کان به‌ ئەنجامه‌کانه‌وه‌.

هاوشیوه‌ی ئەمه‌ زۆره‌ له‌ کتییی خوادا، له‌وانه‌:

﴿وَلَقَدْ ذَرَأْنَا لِجَهَنَّمَ كَثِيرًا مِنَ الْجِنَّ وَالْإِنْسِ لَهُمْ قُلُوبٌ لَا يَفْقَهُونَ بِهَا وَلَهُمْ أَعْيُنٌ لَا يُبْصِرُونَ بِهَا وَلَهُمْ آذَانٌ لَا يَسْمَعُونَ بِهَا أُولَئِكَ كَالْأَنْعَامِ بَلْ هُمْ أَضَلُّ أُولَئِكَ هُمُ الْعَافِلُونَ﴾^{١٧٩}. واته‌:

(سویند به‌ خوا بێگومان ئیمه‌ زۆر له‌ په‌ری و ئاده‌میزادمان بۆ دۆزه‌خ دروست کردوه‌، ئەوانه‌ ده‌زگای دلایان هه‌یه‌ و که‌چی حه‌قی پێ تیناگه‌ن، چاوشیان هه‌یه‌ که‌چی حه‌قی پێ نابینن، گوێیان هه‌یه‌ که‌چی حه‌قی پێ نابیستن، ئا ئەوانه‌ وه‌کو ئازهل وان "له‌ شوینکه‌وتنی ئاره‌زوودا" به‌لکو ئەوانه‌ ویل تریشن، ئا ئەوانه‌ هه‌ر غافل و بێ ئاگان له‌ حه‌ق).

ئەوانه‌ سه‌رچاوه‌کانی زانست و زانییان فه‌رامۆشکردووه‌، په‌کیانخستووه‌ له‌وه‌ی بۆی دروستکارون، بۆیه‌ پووناکی راستی و حه‌قیان پینه‌گه‌یشتووه‌.

دل‌ه‌کانیان قوفل دراوه‌ و له‌ سروشی خوا تیناگه‌ن، چاوه‌کانیان کوێره‌ و نیشانه‌کانی ده‌سه‌لاتی خوا له‌ گه‌ردووندا به‌دی ناکه‌ن، گوێچه‌کانیان کوێره‌ و ئایه‌ته‌کانی خوا نابیستن،

ئەوان وەك ئاژەلن كە بەهۆی هەستە دەروونی و دەرەكییەكانیانەوێ سوود وەرنانگرن، بەلكو
لە ئاژەلێش خراپترن، چونكە ئەو هیژە دەروونی و عەقلی و پۆحییەیی بە مەرۆڤ دراوێ بە
ئاژەل نەدراوێ.

فریشته کان

- فریشته کان کین؟
- له چی دروستکراون؟
- پله و پایه ی مروژ به سه ر فریشته کاندا.
- سروشته که یان
- پله به ندیان
- کاریان له جیهانی رۆحه کاندا.
- کاریان له جیهانی سروشتیدا.
- باوه ر بوون به فریشته کان.

○ فریشته کان کین؟

جیهانی فریشته، یان فریشته کان، جیهانیکی نا مادی و نادیاره و بهر ههست نییه، بوونی ئەوان بهرجهسته نییه، که به ههسته کان درکیان پی بکریت، ئەوان جیهانیکی له جیهانه کانی ئەودیوسروشت، یان نه بینراو، که تهنه خوی گوره زانا به پوی راسته قینه یان.

ئەوان پاکن له ئاره زووی ماددی و له ههزی دهروونی و گوناھ و تاوان.

فریشته کان: وهك مرؤف نین بخون و بخونه وه و بخهون، به می یان نیر وه سف بکرین، به لگو ئەوان جیهانیکی تری سه ره بخون، هیچ سیفه تیکیان نییه له و سیفه ته مادیانه ی مرؤف هیه تی، توانای ئەوه یان هیه خویان له شیوه ی مرؤفا پیشان بدن، یان له هه ر شیوه یه کی دیکه ی مادیدا خویان بهرجهسته بکن، جبریل هاته لای خاتوو مهربه م له سه ر وینه ی مرؤفیک:

﴿وَاذْكُرْ فِي الْكِتَابِ مَرْيَمَ إِذِ انْتَبَدَتْ مِنْ أَهْلِهَا مَكَانًا شَرْفِيًّا، فَاتَّخَذَتْ مِنْ دُونِهِمْ حِجَابًا فَأَرْسَلْنَا إِلَيْهَا رُوحَنَا فَتَمَثَّلَ لَهَا بَشَرًا سَوِيًّا﴾^(۱). واته: (ئهی پیغه مبهه ر "درود و سلاوی خوی لپی" له قورئاندا باسی به سه ره هاتی مهربه م بکه، کاتیک که نارگیری کرد له که سوکاری و شوینیکی له رۆژه لاتی "بهیتوله قدیس" هه لبرارد "بۆ خواپه رستی". ئینجا له نیوان خوی و ئەواندا په رده یه کی دانا "تا دوور له خه لکی به سۆزه وه خواپه رستی بکات" ئیمه ش جویره ئیلی فریشته مان نارد بۆ لای، وه کو به شه ریکی ته واو "خوی خسته بهرچاوی").

کۆمه لیک فریشته چوونه لای سه ره ره مان ئیبراهیم، له سه ر شیوه ی چه ند مرؤفیک، مزگیانیان بۆ بردبوو، وا هه ستیان کرد میوانن، بۆیه خواردنیا ن پیشکه ش کردن:

﴿وَلَقَدْ جَاءَتْ رُسُلْنَا إِبْرَاهِيمَ بِالبَشْرَى قَالُوا سَلَامًا قَالَ سَلَامًا فَمَا لَبِثَ أَنْ جَاءَ بِعِجْلٍ حَنِيدٍ، فَلَمَّا رَأَى أَيْدِيَهُمْ لَا تَصِلُ إِلَيْهِ نَكِرَهُمْ وَأَوْجَسَ مِنْهُمْ خِيفَةً قَالُوا لَا تَخَفْ إِنَّا أُرْسِلْنَا إِلَى قَوْمٍ لُوطٍ، وامرأته قائمة فصاحت فبشرناها بإسحاق ومن وراء إسحاق يعقوب، قالت يا ويلتنا أألدنا وأنا عجوز وهذا بعلي شيخا إن هذا لشيء عجيب، قالوا أتعجبين من أمر الله رحمة الله وبركاته عليكم أهل البيت إنه حميد مجيد﴾^١. واته: (سویند به خوا بیگومان وهفدیکی ره وانه کراوی ئیمه (له فریشته) هاتنه لای ئیبراهیم به مژده وه (مژدهی بوونی مندالتیک) و ووتیان: سلاوی خوات لی بیت، ئەمیش وتی: سلاوی خوا له ئیوهش، دواى به خیرهاتیان رژیشت و جا زوری پی نه چوو گه رایه وه به گۆشتی گویره که یه کی برژاوه وه. جا کاتیک (ئیبراهیم) بینی دهستی بو نابهن، کاره که یانی به نائاسایی داناو له دلی خویدا لییان ترسا، ئەوانیش ههستیان پیکردو وتیان: مه ترسه، به راستی ئیمه نیردراوین بو لای قهومه که ی لوت. له و کاته دا خیزانه که ی وه ستابوو، یه کسه پیکه نی، جا "خوای گه وره فه رمووی": ئیمهش مژده مان دایه که ئیسحاق پیده به خشین و له دواى ئەویش یه عقوب، له نه وه ی ئیسحاق دیته دنیا وه. خیزانی ئیبراهیم وتی: وه ی رۆ "شهرمه زار خۆم"! چۆن مندالم ده بیت من پیرم و ئەمهش میرده که مه، پیر و به سالآ چوو، به راستی ئەمه شتیکی سه ر سو رهینه ره! فریشته کان وتیان: نایا سه رسام ده بیت له فرمان و کاری خوا؟! ره همت و به ره که تی خواتان له سه ره بیت ئە ی خیزانی ئەم ماله پیرۆزه، "بیگومان خوای گه وره کاری وا ده کات" و چونکه هه میشه ئەو زاته سوپاسکراوه و خاوه نی به رزی و ده سه لاتی شه).

○ فریشته کان له چی دروستکراون:

خوای گه وره فریشتهکانی له پووناکی دروستکردوو، ههروهک چۆن ئادهمی له قور دروستکردوو، و ههروهک جنۆکهکانیشی له ئاگر دروستکردوو، موسلیم له عائیشهوه (خوای لیّ پازی بی) گێپراویه تیهوه، پیغه مبهری خوا (درود و سلاوی خوای لیّی) فهرموویه تی: ((فریشتهکان له پووناکی دروستکراون، جنۆکهکان له بلّیسهی ئاگر دروستکراون، ئادهمیش بهو جوړه دروستکراوه که بۆ ئیوه م باسکرد)).

شوینی نیشته جیبوونیان ئاسمانه، به فرمانی خوا له ویوه داده بهزن.

ئهحمهد و بوخاری له ئیبن عهباسهوه (خوای لیّ پازی بی) دهگێپنهوه، پیغه مبهری خوا (درود و سلاوی خوای لیّی) به جبریلی فهرموو: ((ئهی جبریل چ شتیك پێگرت لیدهکات زیاتر لهوه سهردانمان بکهیت؟ وتی: ئه م ئایهته دابهزی:

﴿وَمَا نَنْزِلُ إِلَّا بِأَمْرِ رَبِّكَ لَهُ مَا بَيْنَ أَيْدِينَا وَمَا خَلْفَنَا وَمَا بَيْنَ ذَلِكَ وَمَا كَانَ رَبُّكَ نَسِيًّا﴾^٧.

واته: (ئیمه تنها به فرمانی پهروهردگارت نهییت دانا بهزین، ههرچی داهاتوو رابوردوومان ههیه و ئهوهش له ئیواناندا ههیه، بۆ ئهوه پهروهردگارهیه، وه نهییت پهروهردگاری تۆ هیچ شتیك فهرامۆش بکات).^٨

ئهوان بهر له مرقۆ دروستکراون، خوای گه وره ههوالیداوه له وهی مرقۆ دروست دهکات و دهیکاته جینشین له زهویدا.

﴿وَإِذْ قَالَ رَبُّكَ لِلْمَلَائِكَةِ إِنِّي جَاعِلٌ فِي الْأَرْضِ خَلِيفَةً قَالُوا أَتَجْعَلُ فِيهَا مَنْ يُفْسِدُ فِيهَا وَيَسْفِكُ الدِّمَاءَ وَنَحْنُ نُسَبِّحُ بِحَمْدِكَ وَنُقَدِّسُ لَكَ قَالَ إِنِّي أَعْلَمُ مَا لَا تَعْلَمُونَ﴾^٩. واته: ("ئهی

(١) سوهرتی مهريه م، ئایهتی: ٦٤.

(٢) سوهرتی بهقه ره، ئایهتی: ٣٠.

مهمه‌د (درود و سلاوی خوی لپی) باسی ئه‌وه بکه له دیرین زه‌ماندا" په‌روه‌ردگارت به فریشته‌کانی وت: به‌راستی من دهمه‌وێت له زه‌ویدا جینشینیک دابنیم "بۆ ئاوه‌دانی و دینداری، فریشته‌کان وتیان: ئایا که‌سیکی تیا‌دا ده‌که‌یته جینشین که خراپه و تاوانی تیا‌دا بجینیت و خوینریژی تیا‌دا نه‌نجام بدات؟! له‌کاتی‌کدا ئیمه ته‌سیحات و سوپاس و ستایشت ده‌که‌ین و قه‌درو ریژی تۆ چاک ده‌زاین و به‌دوورت ده‌گرین له‌و شتانه‌ی شایسته‌ی تۆ نین، "له‌ وه‌لامیاندا" خوا فهرمووی: بیگومان نه‌وه‌ی ئیوه نایزانن من ده‌یزانم).

○ پله‌وپایه‌ی مرۆف به‌سه‌ر فریشته‌کاندا:

ئه‌وه‌ی دیا‌ره ئه‌وه‌یه مرۆف باش‌تره له فرییشه‌کان، هه‌روه‌ک ئه‌مه دیا‌ره له ده‌سته‌وه‌سانی ئه‌وان له وه‌لامدانه‌وه و وتنی ناوی ئه‌و شتانه‌ی خوی گه‌وره بۆ ئه‌وانی خسته‌پوو، له‌کاتی‌کدا ئاده‌م وه‌لامیکی دروستی دایه‌وه، جا له پایه‌ی زانست که خوی گه‌وره تاییه‌ت به ئاده‌می به‌خشی و له‌گه‌ڵ درککردنی به‌شته‌کان، هه‌روه‌ها له فهرانکردنی خوا به‌ فریشته‌کان بۆ کړن‌و‌وش بردن بۆ ئاده‌م، ئه‌وه ده‌گه‌یه‌نی مرۆف پایه‌دار‌تره له فریشته‌کان.

﴿وَعَلَّمَ آدَمَ الْأَسْمَاءَ كُلَّهَا ثُمَّ عَرَضَهُمْ عَلَى الْمَلَائِكَةِ فَقَالَ أَنْبِئُونِي بِأَسْمَاءِ هَؤُلَاءِ إِنْ كُنْتُمْ صَادِقِينَ، قَالُوا سُبْحَانَكَ لَا عِلْمَ لَنَا إِلَّا مَا عَلَّمْتَنَا إِنَّكَ أَنْتَ الْعَلِيمُ الْحَكِيمُ، قَالَ يَا آدَمُ أَنْبِئْهُمْ بِأَسْمَائِهِمْ فَلَمَّا أَنْبَأَهُمْ بِأَسْمَائِهِمْ قَالَ أَلَمْ أَقُلْ لَكُمْ إِيَّيَّيْ أَغْلَمُ غَيْبَ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ وَأَعْلَمُ مَا تُبْدُونَ وَمَا كُنْتُمْ تَكْتُمُونَ، وَإِذْ قُلْنَا لِلْمَلَائِكَةِ اسْجُدُوا لِآدَمَ فَسَجَدُوا إِلَّا إِبْلِيسَ أَبَى وَاسْتَكْبَرَ وَكَانَ مِنَ الْكَافِرِينَ﴾^(۱). واته: ("ئینجا ئاده‌می دروست کرد، ویستی توانایی و لێهاتوویی بۆ فریشته‌کان روون بکاته‌وه" ناوی هه‌رچی پێویستی ده‌وروبه‌ر هه‌یه فیری کرد، له‌وه‌ودوا به فریشته‌کانی رانواند و پێی فهرموون: ئاده‌ی ئیوه ناوی ئه‌و شتانه‌م پێی بلین ئه‌گه‌ر راست

(۱) سوهرتی به‌قه‌ره، نایه‌تی: ۵۰.

ده‌که‌ن و "توانای ئاوه‌دان کردنه‌وهی زه‌ویتان هه‌یه؟". فریشته‌کان وتیان: پاک‌ی و بی‌گه‌ردی و ستایش هه‌ر شایسته‌ی تۆیه، ئیمه‌ هه‌چ زانستی‌کمان نیه، ته‌نها ئه‌وه ده‌زانین که تۆ فیرت کردووین، به‌راستی تۆ په‌روه‌ر دگاریکی زاناو دانایت. ئه‌وسا خوا فه‌رمووی ئه‌ی ئاده‌م، ئاده‌ی تۆ ئاگاداریان بکه‌ به‌ ناوه‌کانیان، جا کاتیکی ئاده‌م هه‌والی ناوه‌کانی پیدان.. خوا فه‌رمووی: ئه‌ی پیم نه‌وتن به‌راستی من خۆم ئاگادارم به‌نه‌ینی ئاسمانه‌کان و زه‌وی، ده‌شزانم ئیوه چی ده‌رده‌خه‌ن و چی ده‌شارنه‌وه؟! کاتیکیش به‌ فریشته‌کامان وت: سوژده‌ به‌رن بۆ ئاده‌م (سوژده‌ی ریزو به‌فه‌رمانی خوا، وه‌کو رووگه‌یه‌ک) سوژده‌یان برد، جگه‌ ئییلیس نه‌بیته‌ که سه‌رپیچی کردو خۆی به‌ گه‌وره‌زانی و خۆی خسته‌ ریزی کافره‌کانه‌وه).

له‌لایه‌کی تره‌وه، پیمان وایه‌ گوپرایه‌لی فریشته‌کان ناچاریه‌، وازه‌ینانیان له‌ گوناھ پیویست به‌ که‌مترین کۆشش ناکات، چونکه‌ ئه‌وان ئاره‌زوویان نییه‌.

که‌واته‌ ئه‌وان چ پایه‌یه‌کیان هه‌یه‌ له‌ گوپرایه‌لبوون و فه‌رامۆشکردنی تاوان و سه‌رپیچیدا، له‌گه‌ل ئه‌وه‌ی ئه‌م شتانه‌یان لی‌ پووده‌دات به‌شیوه‌یه‌کی ناچاری وه‌ک لیدانی دل، هاتوچۆی خوین، هه‌ناسه‌دانی سییه‌کان، له‌کاتیکدا مرۆف له‌گه‌ل ده‌روون تیده‌کۆشیت و له‌گه‌ل ئاره‌زوو له‌ ناکۆکیدایه‌، جه‌نگ له‌گه‌ل شه‌یتان ده‌کات، ئه‌رکی گوپرایه‌لی ده‌کیشیت، به‌رده‌وام له‌ هه‌ول و کۆششدايه‌ بۆ کامل کردنی خۆی و به‌رزکردنه‌وه‌ی پۆحه‌که‌ی به‌ هاندان و ترساندن.

○ سروشته‌که‌یان:

سروشتی فریشته‌کان گوپرایه‌لی ته‌واو و ملکه‌چبوونی کامله‌ بۆ ده‌سه‌لاتی خوا و به‌ریاکردنی فه‌رمانه‌کانی، ئه‌وان به‌پیی وستی خوی گه‌وره‌ له‌ جیهاندا هه‌لسوکه‌وت ده‌که‌ن، خوی پاک و بی‌گه‌رد مشورگی‌ری مولکه‌که‌یه‌تی. فریشته‌کان ناتوانن هه‌چ شتیکی له‌ خویانه‌وه بکه‌ن:

﴿يَخَافُونَ رَبَّهُمْ مِنْ فَوْقِهِمْ وَيَفْعَلُونَ مَا يُؤْمَرُونَ﴾^{٥٠}. واته: ("جگه له وهش" ئەو فریشتانه له پهروه دگاریان دوترسن که فرمانه وایه به سه ریانه وه، هه رچی فرمانی کانی بی بدریت به چاکی نهنجامی دهدهن).

﴿بَلْ عِبَادٌ مُكْرَمُونَ، لَا يُسْئَلُونَهُ بِالْقَوْلِ وَهُمْ بِأَمْرِهِ يَعْمَلُونَ، يَعْلَمُ مَا بَيْنَ أَيْدِيهِمْ وَمَا خَلْفَهُمْ وَلَا يَشْفَعُونَ إِلَّا لِمَنْ ارْتَضَى وَهُمْ مِنْ خَشِيَّتِهِ مُشْفِقُونَ﴾^{٥١}. واته: (به لکو ئەوانه بهندهی ریژداری ئەون. "ئەو فریشتانه ئەوهنده رهوشت بهرزن" هه رگیز "نافه رمانی ناکه ن و" قسه له قسه یدا ناکه ن و له گو فتاردا پیشی ناکه ن، ئەوانه به فرمانی ئەو ده جولی نه وه و فرمانی ئەو جیه جی ده کهن. هه ر خوا ده زانیت ئەو خه لکه له رابوردوودا چیان نهنجامداوه و له داهاتووشدا چی نهنجام دهدهن "دنیا و قیامهت، رابردوو داهاتوو، بو ئەو زاته چوونیه که"، فریشته کانی ش تکا کار نابن ته نها بو ئەو که سانه نه بی ت که خوا پی رازییه و ئەو فریشتانه له ترسی ئەو زاته ناویرن هیچ سه ری چیه ک نهنجام بدهن).

﴿لَا يَعْصُونَ اللَّهَ مَا أَمَرَهُمْ وَيَفْعَلُونَ مَا يُؤْمَرُونَ﴾^{٥٢}. واته: (نافه رمانی خوا ناکه ن له هیچ شتی کدا که فرمانیان بی بدات و هه رچی فرمانی کانی بی بدریت نهنجامی دهدهن).

بوخاری گێراویه تیه وه، پیغه مبه ری خوا (درود و سلأوی خوی لیبی) فه رموویه تی: ((کاتیک خوی گه وره فرمان ده رده کات له ئاسماندا، ئەوا فریشته کان باله کانیان ده کوتن بو ده رپری نی ملکه چیه که یان، وه ک زرنگانه وه ی سه ر به ردی لوسه، کاتیک ترسیان له سه ر نامینی، ده لئین: په روه ر دگارتان چی فه رموو؟ ده لئین: راستی فه رموو، بیگومان هه ر نه ویش به رزو مه زنه)).

(١) سوهرتی نه حل، نایه تی: ٥٠.

(٢) سوهرتی نه نبیاء، نایه تی: ٢٦ - ٢٨.

(٣) سوهرتی نه حریم، نایه تی: ٦.

○ پله‌به‌ندیان:

ئەوان بە پله‌ی جیاواز بەدیھاتوون، ھەرۆک لە ئەندازەشدا بەجۆریک جیاوازن کە تەنھا خوای گەورە پێیان زانایە:

﴿الْحَمْدُ لِلَّهِ فَاطِرِ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ جَاعِلِ الْمَلَائِكَةِ رُسُلًا أُولِي أَجْنَحَةٍ مَّتَنِي وَثَلَاثَ وَرُبَاعَ يَزِيدُ فِي الْخَلْقِ مَا يَشَاءُ إِنَّ اللَّهَ عَلَىٰ كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ﴾^۱. واتە: (سوپاس و ستایش بۆ خوا، کە بەدیھینەری ئاسمانەکان و زەویە، فریشتەکانی کردوو بە فرستادەیی خۆی کە خواوەنی چەندەھا بآلن، ھەیانە دوو، یان سێ، یان چوار بآلە، لە دروستکردندا ھەرچی بویت زیادی دەکات "لە ژمارەیی فریشتەکان، لە ئەستێرە و ھەسارەکان، لە ئادەمیزاد و پەری... ھتد" بەراستی خوا دەسەلاتی بەسەر ھەموو شتیکدا ھەیە).

ئەمە نیشانەیی پلەبەندیانە لە ئەندازە و توانای شوێن گۆریندا.

موسلیم لە ئیبن مەسعود ھە گێراویەتی ھە: ((پێغەمبەری خوا "دروود و سلاوی خوای لیبی" جبریلی بینیووە و شەشەد بآلی ھەبوو)).

زۆری بآلەکان بەلگەییە لەسەر خێراییی لە جیبەجێکردنی فەرمانەکانی خوا و گەیانندی پەيامەکەیی.

﴿وَمَا مِنَّا إِلَّا لَهُ مَقَامٌ مَّعْلُومٌ، وَإِنَّا لَنَحْنُ الصَّافُّونَ، وَإِنَّا لَنَحْنُ الْمُسَبِّحُونَ﴾^۲. واتە: (فریشتەکان دەلێن: کەسمان نییە شوێنی دیاریکراوی خۆی نەبیت. بەراستی ئیمە ھەر ھەموومان بە ریز و ھەستاوین "نامادەیی فەرمانین". دووبارە دەلێن: ئیمە ھەموو دەم سەرگەرمی تەسبیحات و ستایشی خوای میھربانین).

(۱) سورەتی فاتر، ئایەتی: ۱.

(۲) سورەتی سافات، ئایەتی: ۱۶۴ - ۱۶۶.

ئین کەسیر وتویەتی: ھەر فریشتەیک شوینیکی تایبەتی ھەبە لە ئاسمانەکاندا، پلەویایەیی بەندەکان ئەم شوینە تایبەتانە تیپەر ناکەن.

ئین عەساگر لە ژیاننامەی محەمەدی کورپی خالید بە زنجیرە (سەنەد) ھەکی بۆ عەبدەرەحمانی کورپی عەلانی کورپی سەعد لە باوکیەو ھەگێراویەتیەو، باوکی یەکیک بوو لەوانەیی لە پۆژی رزگارکردنی مەککەدا بەلینی داو، وتویەتی: پیغەمبەری خوا (درود و سلأوی خوی لیبی) بەوانەیی لە مەجلیسەکەیدا دانیشتبوون فەرموی:

((ئاسمان لەرزى گرت، مافى خوشیەتی بیتە لەرزین، چونکە بە ئەندازەیی قاجیک شوین نەماو ھە فریشتەیکەیی لەسەر نەوہستای بە دەم پکوع یان کپنوشەو، دواتر ئەم ئایەتانەیی خویندەو: ﴿وَمَا مِنَّا إِلَّا لَهُ مَقَامٌ مَّعْلُومٌ، وَإِنَّا لَنَحْنُ الصَّافُونَ، وَإِنَّا لَنَحْنُ الْمُسَبِّحُونَ﴾^(۱))).

(۱) سورەتی سافات، ئایەتی: ۱۶۴ - ۱۶۶.

کاری فریشته‌کان

فریشته‌کان کاری تایبه‌تیا ن هه‌یه له جیهانی رۆحه‌کاندا، کاریشیان له جیهانی سروشتیدا هه‌یه، په‌یوه‌ندی تایبه‌تیشیان له‌گه‌ل مرۆفدا هه‌یه.

○ کاری فریشته‌کان له جیهانی رۆحه‌کاندا:

کاری فریشته‌کان له جیهانی رۆحه‌کان پوخت ده‌بیته‌وه له‌م شتانه‌ی خواره‌وه‌دا:

(أ) ته‌سیحات کردن و ملکه‌چبوونی ته‌واو بۆ خوا:

﴿إِنَّ الَّذِينَ عِنْدَ رَبِّكَ لَا يَسْتَكْبِرُونَ عَنْ عِبَادَتِهِ وَيُسَبِّحُونَهُ وَلَهُ يَسْجُدُونَ﴾^۱. واته:

(به‌راستی ئەوانه‌ی لای په‌روه‌ر دگارتن خۆیان به‌گه‌وره ناگرن له په‌رستی ئەو زاته‌داو به‌رده‌وام ته‌سیحات و ستایشی ده‌که‌ن و سوژده و کړنووشی بۆ ده‌به‌ن (حق وایه سه‌رجه‌م ئاده‌میزاده‌کانیش چاو له‌وان بکه‌ن)).

﴿وَتَرَى الْمَلَائِكَةَ حَافِينَ مِنْ حَوْلِ الْعَرْشِ يُسَبِّحُونَ بِحَمْدِ رَبِّهِمْ﴾^۲. واته: (ئه‌وسا ئیتر

فریشته‌کان ده‌بینیت ده‌وری ته‌ختی شاه‌ی شاهانیان داوه و سه‌رگه‌رمی ته‌سیحات و سوپاس و ستایشی په‌روه‌ر دگاریانن).

(ب) هه‌لگرتنی ته‌خت (عه‌رش):

﴿الَّذِينَ يَحْمِلُونَ الْعَرْشَ وَمَنْ حَوْلَهُ يُسَبِّحُونَ بِحَمْدِ رَبِّهِمْ وَيُؤْمِنُونَ بِهِ﴾^۳. واته: (ئه‌و

فریشتانه‌ی که عه‌رش و ته‌ختی په‌روه‌ر دگار هه‌لده‌گرن، ئەوانه‌ش که به‌ده‌وریدا ده‌سوړینه‌وه،

(۱) سوهرتی ئەع‌راف، ئایه‌تی: ۲۰۶.

(۲) سوهرتی زومه‌ر، ئایه‌تی: ۷۵.

تهسیحات و ستایش و سوپاسی پهروهردگاریان دهکهن، ئیمان و باوهری زور بههیزو دامهزراویان پیتهتی).

﴿وَيَحْمِلُ عَرْشَ رَبِّكَ فَوْقَهُمْ يَوْمَئِذٍ ثَمَانِيَةً﴾^۷. واته: (تهختی پهروهردگارت ئهو روزه ههشت ههلی دهگریت "ههشت فریشته یان ههشت دهسته" بهسهر سهریانهوه).

(ج) سلاوکردن له بههشتیهکان:

﴿وَالْمَلَائِكَةُ يَدْخُلُونَ عَلَيْهِمْ مِنْ كُلِّ بَابٍ، سَلَامٌ عَلَيْكُمْ بِمَا صَبَرْتُمْ﴾^۸. واته: (فریشتهکان دهچن بو سهردانیان له ههموو دهروازهکانهوه. دهلین: سلاوتان لی بیت به هوی خوگرنتنانهوه).

(د) سزادانی دۆزهخیهکان:

﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا قُوا أَنْفُسَكُمْ وَأَهْلِيكُمْ نَارًا وَقُودُهَا النَّاسُ وَالْحِجَارَةُ عَلَيْهَا مَلَائِكَةٌ غِلَاظٌ شِدَادٌ لَا يَعْصُونَ اللَّهَ مَا أَمَرَهُمْ وَيَفْعَلُونَ مَا يُؤْمَرُونَ﴾^۹. واته: (ئهی ئهو کهسانهی که باوهرتان هیناوه خوستان و کهسوکارتان بپاریزن له ئاگریک که سووتهمهنیهکهی خهلکی و بهرده، سهپرهرشتیاری ئهو دۆزهخو ئاگره، جوهره فریشتهیهکن که زور دلرهق و توندو تیژن، نافهرمانی خوا ناکهن له هیچ شتیکیدا که فهرمانیان بی بدات و ههرچی فهرمانیکیان بی بدریت ئهنجامی دهدهن).

﴿وَمَا أَدْرَاكَ مَا سَقَرٌ، لَا تُبْقِي وَلَا تَذَرُ، لَوَاحٍ لِلْبَشَرِ، عَلَيْهَا تِسْعَةَ عَشَرَ، وَمَا جَعَلْنَا أَصْحَابَ النَّارِ إِلَّا مَلَائِكَةً﴾^{۱۰}. واته: (جا تو نازانیت دۆزهخ چیه. هیچ ئهنادامیک ناهیلیتتهوه و دهست

(۱) سورتهی غافر، نایهتی: ۷.

(۲) سورتهی حاقه، نایهتی: ۱۷.

(۳) سورتهی رعد، نایهتی: ۲۳، ۲۴.

(۴) سورتهی تهحریم، نایهتی: ۶.

(۵) سورتهی مودهسر، نایهتی: ۲۷ - ۳۱.

هه‌لناگریت. بیستیان هه‌لده‌قرچینیت و ره‌شی ده‌کات و ده‌ری ده‌خات. نۆزده فریشته سه‌رپه‌رشتی دۆزه‌خ ده‌کن. جا ئیمه وه‌نه‌بیّت کارگوزارانی دۆزه‌خمان له که‌سانی تر جگه له فریشته به‌دی هینابیت).

هه‌روه‌ها جبریل به (ناموس) یش ناوده‌بری، هه‌روه‌ک وه‌ره‌قه‌ی کوری نه‌وفل به پیغه‌مبه‌ری خوی فه‌رموو، له سه‌ره‌تای دابه‌زینی سه‌روش، ناوبراو وتی: ئه‌و ناموسه دابه‌زیوه‌ته سه‌ر موسا، دابه‌زی بۆ سه‌ر تۆش.

جبریل هه‌ندیک جار له سه‌ر شیوه‌ی مرۆف دیت، هه‌ندیک جار یش وه‌ک زه‌نگی ناگادارکردنه‌وه دیت.

دابه‌زاندنی سه‌روش:

فریشته‌ی سه‌روش جبریل (سلاوی خوی لیپی)، خوی گه‌وره ده‌فه‌رموویت:

﴿قُلْ مَنْ كَانَ عَدُوًّا لِجِبْرِيلَ فَإِنَّهُ نَزَّلَهُ عَلٰی قَلْبِكَ بِإِذْنِ اللّٰهِ مُصَدِّقًا لِّمَا بَيْنَ يَدَيْهِ وَهُدًى

وَبُشْرَىٰ لِلْمُؤْمِنِينَ﴾^۵. واته: "ئه‌ی محمه‌د (درود و سلاوی خوی لیپی)" پێیان بلی: هه‌ر که‌سیک دوزمنی جوهره‌ئيله، "با بزانیّت" که هه‌ر ئه‌و جوهره‌ئيله به فه‌رمانی خوا ئه‌و قورئانه‌ی دابه‌زاندۆته سه‌ر دلّت که کتیبه‌ پێشووه‌کان به‌راست داده‌نیّت و رێنمووی "بۆ چاکه" ده‌کات و مژده به‌خشیشه به ئیمانداران).

به پۆخی ئه‌مینه‌دار ناوده‌بریت، خوی پایه‌به‌رز ده‌فه‌رموویت:

﴿وَإِنَّهُ لَنَنْزِيلُ رَبِّ الْعَالَمِينَ، نَزَلَ بِهِ الرُّوحُ الْأَمِينُ، عَلٰی قَلْبِكَ لِتَكُونَ مِنَ الْمُنذِرِينَ﴾^۶.

واته: (به‌راستی ئه‌م قورئانه له‌لایه‌ن په‌روه‌ردگاری هه‌موو جیهانه‌کانه‌وه ره‌وانه‌کراوه. جوهره‌ئیلی ئه‌مین "فریشته‌ی وه‌حی" دابه‌زاندوووه. بۆ سه‌ر دلّی تۆ ئه‌ی محمه‌د "درود و

(۱) سوهرتی به‌قه‌ره، نایه‌تی: ۹۷.

(۲) سوهرتی شوعه‌راء، نایه‌تی: ۱۹۳ - ۱۹۴.

سلاوی خوای لیپی^۶ تا بچیته ریزی ئەو که سانهوه که خه لکی بیدارده که نهوه و له خهوی غه فلهت دایانده چله کینن).

به پۆخی پیروژیش ناوده نریت، خوای مه زن ده فه رموویت:

﴿قُلْ نَزَّلَهُ رُوحُ الْقُدُسِ مِنْ رَبِّكَ بِالْحَقِّ﴾^۷. واته: (ئهی محمه د "درود و سلاوی خوای

لیپی^۶ بیان بلی: رۆحی پیروژ، "جوهره ئیل، ئەم قورئانهی" له لایهن پهروه ردگارتهوه به حه ق و راستی دابه زاندوه).

بوخاری له عائیشهوه (خوای لی پازی بی) گپراویه تیهوه، که حارسی کورپی هیشام (خوای لی پازی بی) پرسپاری له پیغه مبهری خوا (درود و سلاوی خوای لیپی) کردوه، پیی وتوه: ئەی پیغه مبهری خوا: چۆن سروش بۆ تو دیت؟ فه رمووی:

((هه ندیک جار وهك زهنگی ئاگادارکردنهوه بۆم دیت، ئەمیان زۆر سهخته له سهرم، که

کۆتایی دیت، ئەوا به تهواوی لی تیگه یشتوم که چی وتوه:

هه ندیک جار فریشته خۆی له شیوهی پیاویکدا بۆ من ده نوینی، قسم بۆ دهکات و لیی

تیده گم که چی ده لیت)).

عائیشه (خوای لی پازی بی) وتویهتی: ((بینومه له پۆژی زۆر سارددا که سروش بۆ پیغه مبهر هاتوه، کاتیک کۆتایی هاتوه نیوچه وانی ئاره قی لی تکاوه.

له و فه رموودهیهی ئیبن ئەبی دنیا هیناویهتی، حاکمیش له ئیبن مه سعودهوه

گپراویه تیهوه، پیغه مبهری خوا (درود و سلاوی خوای لیپی) فه رمووویهتی: ((جبریل قووی به

دل و دهرووندا کرد، به مه پیی راگه یاندم که هیچ که سیك نامریت تا پۆزیه که ی تهواو نهکات،

که واته له خوابترسن و که م داوا بکن)).

(۱) سورتهی نه حل، ئایهتی: ۱۰۲.

○ کاریان له جیهانی سروشتی و له گه‌ل مرۆڤدا:

فریشته‌کان کاریان هه‌یه له به‌پۆه‌بردنی کاره‌کانی گه‌ردوون، و په‌وانه‌کردنی با و هه‌وا، هینانی هه‌ور و باراندنی باران و پوواندنی پووه‌ک و گیا و دهخت، هاوشیوه‌ی ئەمانه له و کرده‌وانه‌ی له‌به‌ر چاوان دیار نین و به‌ره‌سه‌ست نین.

ئەوان هاوده‌می مرۆڤ له ته‌واوی ژیانیدا و له دوا‌ی مردنیشی، پیغه‌مبه‌ری خوا (درود و سلاوی خوی لیبی) ده‌فرموویت: ((فریشته‌ی واتان له‌گه‌لدایه که ته‌ن‌ها له کاتی تاره‌تگرتن یان سه‌رحییدا لی‌تان دوورده‌که‌ونه‌وه، که‌واته شه‌رمیان لی‌ بکه‌نه‌وه و پ‌یزیان بگرن)).

● چالاک‌کردنی هه‌یزێ پ‌وحی شاره‌وه له مرۆڤدا به‌ نیگای راست و چاک:

له ئه‌ین مه‌سه‌وده‌وه (خوی لی‌ پازی بی) هاتووه، پیغه‌مبه‌ری خوا (درود و سلاوی خوی لیبی) فرموویه‌تی: ((شه‌یتان وه‌سه‌سه‌ی بۆ ئاده‌میزاد هه‌یه، فریشته‌ش پازی بۆ هه‌یه، وه‌سه‌سه‌ی شه‌یتان هاندانه بۆ خراپه و به‌درۆخستنه‌وه‌ی راستیه، پازی فریشته، هاندانه بۆ چاکه و به‌پراستدانانی حه‌قه، ئه‌وه‌ی پازه‌که به‌دی بکات ئه‌وا با بزانی‌ت ئه‌مه له خواوه‌یه و با سوپاسگوزاری خوابی، ئه‌وه‌ش وه‌سه‌سه‌یه‌کی به‌دی‌کرد، ئه‌وا با خوی په‌نا بدات به‌ خوا له شه‌یتان، ئه‌ینجا ئه‌م ئایه‌ته‌ی خوینده‌وه:

﴿الشَّيْطَانُ يَعِدُكُمُ الْفَقْرَ وَيَأْمُرُكُمْ بِالْفَحْشَاءِ وَاللَّهُ يَعِدُكُمْ مَغْفِرَةً مِنْهُ وَفَضْلًا وَاللَّهُ وَاسِعٌ

عَلِيمٌ﴾^١. واته: ("کاتیک ئیوه له مال و داراییتان ده‌به‌خشن" شه‌یتان به‌لینی هه‌ژاری و نه‌داریتان پ‌ی ده‌دات (ده‌تانترسی‌یت به‌ هه‌ژاری) و فه‌رمانتان پ‌ی ده‌دات به‌ گونا‌هو تاوان

وخرابه و نهبه‌خشین، خوی گه‌وره‌ش به‌لینی لیخۆش بوونیکی تایبه‌تی خۆیتان پیده‌دات له‌گه‌ن زۆری رۆزی و به‌هره‌ی فراوانداو خوا فراوانگیر و زانایه).

• نزا و پارانوه‌ی فریشته‌کان بۆ باوه‌رداران:

خوی گه‌وره به‌هۆی لیخۆشبوونه فراوانه‌که‌ی و خۆشه‌ویستییه‌که‌ی بۆ به‌نده‌کانی، نیگای ئه‌وه بۆ فریشته‌کانی ده‌کات تا لێی بپارینه‌وه، به‌ په‌رحمه‌ته فراوانه‌که‌ی که‌ هه‌موو شتیکی گرتۆته‌وه داوای لێ بکه‌ن، و ئه‌و زانسته‌ی که‌ ده‌وری هه‌موو شتیکی داوه که‌ له‌ تۆبه‌کاران خۆشبین و بیانخه‌نه نیو به‌نده چاکه‌کانیان:

﴿الَّذِينَ يَحْمِلُونَ الْعَرْشَ وَمَنْ حَوْلَهُ يُسَبِّحُونَ بِحَمْدِ رَبِّهِمْ وَيُؤْمِنُونَ بِهِ وَيَسْتَغْفِرُونَ لِلَّذِينَ آمَنُوا رَبَّنَا وَسِعْتَ كُلَّ شَيْءٍ رَّحْمَةً وَعِلْمًا فَاغْفِرْ لِلَّذِينَ تَابُوا وَاتَّبَعُوا سَبِيلَكَ وَقِهِمْ عَذَابَ الْجَحِيمِ، رَبَّنَا وَأَدْخِلْهُمْ جَنَّاتِ عَدْنٍ الَّتِي وَعَدْتَهُمْ وَمَنْ صَلَحَ مِنْ آبَائِهِمْ وَأَزْوَاجِهِمْ وَذُرِّيَّاتِهِمْ إِنَّكَ أَنْتَ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ، وَقِهِمُ السَّيِّئَاتِ وَمَنْ تَقِ السَّيِّئَاتِ يَوْمَئِذٍ فَقَدْ رَحِمْتَهُ وَذَلِكَ هُوَ الْفَوْزُ الْعَظِيمُ﴾⁹. واته: (ئه‌و فریشته‌نه‌ی که‌ عه‌رش و ته‌ختی په‌روه‌ردگار هه‌لده‌گرن، ئه‌وانه‌ش که‌ به‌ده‌وریدا ده‌سورپینه‌وه، ته‌سیحات و ستایش و سوپاسی په‌روه‌ردگاریان ده‌که‌ن، ئیمان و باوه‌ری زۆر به‌هێز و دامه‌زراویان پێی هه‌یه، داوای لیخۆشبوونیش ده‌که‌ن بۆ ئه‌وانه‌ی که‌ باوه‌ریان هیناوه، ده‌لین: په‌روه‌ردگار! ره‌حه‌ت و میهره‌بانی تۆ، زانست و زانیاری تۆ، هه‌موو شتیکی پێ گرتۆته‌وه، که‌واوو خۆش به‌ له‌وانه‌ی که‌ ته‌وه‌بیان کردووه و له‌ گوناوه‌کانیان په‌شیمانن و شوین به‌رنامه و رییازی تۆ ده‌که‌ون، هه‌روه‌ها له‌ ئاگری دۆزه‌خیش بیانپاریزه. په‌روه‌ردگار بیانخه‌ره ئه‌و بالا و باخاته‌ی به‌هه‌شتی عه‌دنه‌وه که‌ به‌لینت پیداون، هاو‌ری له‌گه‌ن ئه‌و که‌سانه‌دا که‌ چاک و خواناسن، له‌ باوک دایک و هاوسه‌ران و نه‌وه‌کانیان، به‌راستی هه‌ر تۆ

خوایه‌کی بالاده‌ست و دانایت. له تۆله‌ی هه‌موو گونا‌هه‌کان بیانپاریزه، خو هه‌رکه‌سیک له تۆله‌ی گونا‌هه‌کان پاریزیت له رۆژی قیامه‌تدا، ئه‌وه ئیتر تو ره‌جت یی کردووه، هه‌ر ئه‌وه‌شه سه‌رفرازی و سه‌رکه‌وتی گه‌وره و بیسنوور).

موسلیم گێراویه‌تیه‌وه، پیغه‌مبه‌ری خوا (درود و سلّاوی خوی لیبی) فه‌رموویه‌تی: ((هه‌ر رۆژیک که تیتیدا به‌نده‌کان به‌ره‌به‌یان ده‌که‌نه‌وه، ئه‌وا دوو فریشته ده‌پارینه‌وه، یه‌کیکیان ده‌لّیت: خوایه‌گیان" ئه‌وه‌ی چپنوکه سامانی له‌ناویبه‌ی، ئه‌وه‌ی تریش ده‌لّیت: خوایه‌گیان" ئه‌وه‌ی ده‌به‌خشی و ده‌ستکراوه‌یه بۆی پر بکه‌یه‌وه و بۆی زیاد بکه‌ی)).

• له‌گه‌ل نوێژکه‌ران ده‌لّین نامین (واته خوایه‌گیان نزاکه‌بان گبیرا بکه‌ی):

فریشته‌کان له‌گه‌ل نوێژکه‌ران ده‌لّین نامین، له ئه‌بو هوره‌یره‌وه (خوی لی پازی بی) هاتووه: پیغه‌مبه‌ری خوا (درود و سلّاوی خوی لیبی) فه‌رموویه‌تی: ((ئه‌گه‌ر پینوێژخوین وتی: ((غَيْرِ الْمَغْضُوبِ عَلَيْهِمْ وَلَا الضَّالِّينَ)) ئه‌وا بلّین: نامین^١، چونکه فریشته‌کانیش ده‌لّین: نامین، پینوێژخوین به‌هه‌مان شیوه ده‌لّیت: نامین، جا هه‌ر که‌سیک ریک له‌گه‌ل فریشته‌کان وتی نامین، ئه‌وا له هه‌رچی گونا‌هی پیشویه‌تی لیی ده‌بوردی))^٢.

• ناماده‌بوونی فریشته‌کان له نوێژی به‌یانی و نیواره‌ی هه‌موو رۆژیکدا:

بوخاری له ئه‌بو هوره‌یره‌وه گێراویه‌ته‌وه، که پیغه‌مبه‌ر (درود و سلّاوی خوی لیبی) فه‌رموویه‌تی: ((گه‌وره‌ی نوێژی به‌ کۆمه‌ل به‌سه‌ر نوێژی تاکه‌که‌سی بیست و پینچ پله‌یه،

(١) واته ریک له‌گه‌ل پینوێژخوین بلّین: نامین.

(٢) ئه‌حمه‌د و ئه‌بو داود و نه‌سائی گێراویانه‌ته‌وه.

فریشته‌کانی شهو و پۆژ له نوێژی به‌یاندایا کۆ ده‌بنه‌وه)). ئه‌بو هورهبیره وتی: ئه‌گه‌ر ده‌تانه‌وی ئه‌م ئایه‌ته به‌خویننه‌وه:

﴿وَقْرَانَ الْفَجْرِ إِنَّ قْرَانَ الْفَجْرِ كَانَ مَشْهُودًا﴾^١. واته: (نوێژی به‌یانیايش "که زۆر

قورئانی تیدا ده‌خوینریت فه‌رامۆشی مه‌که" به‌راستی قورئان خویندنی نوێژی به‌یانی ده‌بهریت "له‌لایه‌ن فریشته‌کانیشه‌وه").

بوخاری و موسلیم له ئه‌بو هورهبیره وه‌گه‌راویانه‌ته‌وه، که پێغه‌مبه‌ر (درود و سلاوی خوای لیبی) فه‌رموویه‌تی:

((له‌ نیتاندا فریشته به‌دوای یه‌کدا دین، هه‌ندیکیان به‌ شهو و هه‌ندیکیشان به‌ پۆژ، جا له‌ نوێژی به‌یانی و ئیواره‌دا کۆ ده‌بنه‌وه، دواتر ئه‌وانه‌ی له‌ نیتاندا مابونه‌وه به‌رز ده‌بنه‌وه بۆ ئاسمان، جا خوای گه‌وره هه‌رچه‌نده زانایه پێیان لێیان ده‌پرسیت: چۆن به‌نده‌کانی منتان جیه‌پشت؟ ده‌لێن: ئه‌وانمان جیه‌پشت له‌کاتیکدا سه‌رگه‌رمی نوێژکردن بوون، که چوینه‌ لاینايش هه‌ر سه‌رگه‌رمی نوێژکردن بوون)).

• دابه‌زینی فریشته‌کان له‌کاتی قورئانخویندندا:

له‌کاتی قورئانخویندندا داده‌به‌زن و گوێی بۆ ده‌گرن.

له ئه‌بو سه‌عیدی خودریه‌وه (خوای لی‌ پازی بی) هاتوه، که ئوسه‌یدی کورپی حوزه‌یر شه‌ویک قورئانی ده‌خویند له‌ شوینی گریدانی ئه‌سه‌په‌که‌ی، ئه‌سه‌په‌که‌ی فیراندی و بازیدا، دووباره ئه‌سه‌په‌که‌ی فیراندی و بازیدا، جارێکی تر خویندیه‌وه، سی‌باره ئه‌سه‌په‌که‌ی فیراندی و بازیدا، ئوسه‌ید وتی: ترسام پێ‌ له‌قه‌یه‌ک له‌ یه‌حیا بدات، بۆیه چومه لای ئه‌سه‌په‌که‌، بینیم وه‌ک په‌له هه‌ور و سی‌به‌ریک له‌سه‌ر سه‌رمه، هاوشیوه‌ی چرای دره‌وشاوه‌ی تیدابوو، بۆ

() سوهرتی ئیسراء، ئایه‌تی: ٧٨.

قولایی ئاسمان بهرزبووه وه تا له بهرچاوم ون بوو، وتی: به یانی پۆیشتمه لای پیغه مبهری خوا (درود و سلاوی خوی لیبی) و پیم وت: کاتیك دوینی له نیوهی شه ودا له شوینی گریدانی ئه سپه که مدا قورئام ده خویند، ئه سپه که م ده یفراند و بازیده دا، پیغه مبهری خوا (درود و سلاوی خوی لیبی) فرمووی: ئین چه زیر جاریکی تر به رده وامبه له خوینده وهی، ئه ویش وتی: به لئ خویندمه وه، ئه ویش به هه مان شیوه فیراندنی و بازیدا، پیغه مبهری خوا (درود و سلاوی خوی لیبی) فرمووی: ئین چه زیر جاریکی تر به رده وامبه له خوینده وهی، ئه ویش وتی: به لئ خویندمه وه، ئه ویش به هه مان شیوه فیراندنی و بازیدا، وتی: به حیا له ئه سپه که وه نزیك بوو، بۆیه ریشتم له ترسی ئه وهی نه وه ک پئ له قه ی لی بدات، جا بینیم وه ک په له هور و سیبه ریک له سه ر سه رمه، هاوشیوه ی چرای دره وشاوه ی تیدابوو، بۆ قولایی ئاسمان بهرزبووه وه تا له بهرچاوم ون بوو، پیغه مبهری خوا (درود و سلاوی خوی لیبی) فرمووی: ئه وه فریشته بوون گوئیان بۆ تو گرتبوو، خۆ ئه گه ر به رده وام بووبای له خویندنه وهی قورئان ئه وا خه لکی به ئاشکرا ئه و فریشتانه یان ده بینن))^١.

• ناماده بوونی فریشته کان له کوپ و مه جلیسه کان یادی خوادا:

به دوای بازنه کانی یادی خوادا ده گه پین، بۆ ئه وهی هیزی پۆحیان پی ببه خشن. له ئه بو هور په پره وه هاتوه، که پیغه مبه ر (درود و سلاوی خوی لیبی) فرموویه تی: ((خوی گه ره چه ندین فریشته ی هه ن هاتووچۆ ده که ن و به دم پێگاوه ن بۆ دۆزینه وه ی ئه وان یادی خوا ده که ن، جا ئه گه ر کۆمه لکیان دۆزیه وه یادی خویان ده کرده وه، ئه وا بانگ ده که ن، وه رن بۆ ئه وه ی مه به ستانه ن ئینجا به باله کانی خویان تا ئاسمانی دنیا یادکه ره وان داده پۆشن. فرمووی: خوی گه ره لئیان ده پرسئ، هه رچه نده ئه و پئیان

() بوخاری و موسلیم گێراویانه ته وه و بیژده که هی ئه وه.

زاناتره: بهنده کانم چی ده لئین؟ فرممووی: فریشته کان ده لئین: ته سبباحتی تو ده کهن و به پاکت ده گرن و به گهرهت ده زانن و سوپاسگوزاری تۆن و به شکۆدارت ده زانن، فرممووی: خوای گهره ده فرممووی: ئایا ئه وان منیان بینیه؟ فرممووی: فریشته کان ده لئین: نا سویند له تو پهروه ردگارا تۆیان نه بینیه، فرممووی خوای گهره ده فرممووی: چا چون ده بوو ئه گهر منیان بینیا؟ فرممووی فریشته کان ده لئین: ئه گهر تۆیان بینیا زۆرتر په رستیشان بو تو ده کرد و به شکۆداریان ده گرتی و زیاتر به پاکیان ده گرتی، فرممووی: خوای گهره ده فرممووی: ئه وان داوای چیم لی ده کهن؟ فریشته کان ده لئین: داوای به هه شتت لیده کهن، فرممووی خوای گهره ده فرممووی: ئایا به هه شتیان بینیه؟ ده فرممووی: فریشته کان ده لئین: نا سویند به تو پهروه ردگارا نه یان بینیه؟ ده فرممووی: خوای گهره ده فرممووی: چون ده بوو ئه گهر بینیا یانه، ده فرممووی: فریشته کان ده لئین: ئه گهر بینیا یانه، ئه وا زۆرتر پیداکر ده بوون له سه ری و و زیاتر داوایان ده کرد، زۆرتر چه زیان لی ده بوو، ده فرممووی: خوای گهره ده فرممووی: خۆپه نادانیان له چیه؟ ده فرممووی: فریشته کان ده لئین: خۆیان په نا ده دن له ناگری دۆزهخ، ده فرممووی: خوای گهره ده فرممووی: ئایا بینیا یانه؟ ده فرممووی: فریشته کان ده لئین: نا سویند به تو خوایه گیان نه یان بینیه، ده فرممووی: خوای گهره ده فرممووی: چون ده بوو ئه گهر بینیا یانه؟ ده فرممووی: فریشته کان ده لئین: ئه گهر بینیا یانه ئه وا زۆرتر له به ری هه لده اتن و زیاتر لئی ده ترسان. ده فرممووی: خوای گهره ده فرممووی: ئیوه گه واهیده ربن من لئیان خۆشبووم، ده فرممووی: فریشته یه که له فریشته کان ده لئین: فلان که سیان له ئیودایه ئه و له وان نییه و بو پئویستیه که هاتوه. فرممووی: ئه وانه کۆمه لئیکن ئه وه ی له گه لئیان دابنیشی ئه وا به دبه خت نابی)). بوخاری گئراویه تیه وه و بیژه که ش هی ئه وه، موسلیمیش گئراویه تیه وه. بیژه ی موسلیم به م جوړه یه: ((خوای پاک و بهرز" فریشته ی ریزداری گه پۆکی هه ن، به دوای کۆپی یادی خواوه ن، ئه گهر کۆر و مه جلیسیکیان دۆزیه وه تیایدا یادی خوا ده کرایه وه، ئه وا له گه لئیان داده نیشن، ریز ریز

فریشته‌کان ده‌وستن تا به باله‌کانیان نئوانی یادکه‌ره‌وان و ئاسمان پر ده‌کن، فه‌رمووی: خوی بالاده‌ست و خاوه‌ن شکو لییان ده‌پرسیت - له‌کاتیکدا خوی زاناتره پییان -: له کوپوه هاتوون؟ ده‌لئین: ئیمه له‌لای به‌نده‌کانی تۆوه له زه‌ویه‌وه هاتوین، ئه‌وان تۆیان به پاک و به‌گه‌وره‌و تاک و ته‌نها ده‌گرت و سوپاسگوزاری تۆ بوون و لیت ده‌پارانه‌وه و داوایان لیده‌کردی. خوی گه‌وره ده‌فه‌رمووی: داوای چیم لیده‌که‌ن؟ فریشته‌کان ده‌لئین: داوای به‌هه‌شته‌که‌ت ده‌که‌ن. خوی گه‌وره ده‌فه‌رموویت: ئایا به‌هه‌شتی منیان بینیه‌وه؟ فریشته‌کان ده‌لئین: نا په‌روه‌ردگارا نه‌یانبینیه‌وه، خوی گه‌وره ده‌فه‌رمووی: جا چۆن ده‌بی ئه‌گه‌ر به‌هه‌شته‌که‌م ببینن؟ فریشته‌کان ده‌لئین: خۆیان په‌نا ده‌ده‌ن به تۆ؟ خوی گه‌وره ده‌فه‌رموویت: خۆیان به من له‌چی په‌نا ده‌ده‌ن؟ فریشته‌کان ده‌لئین: له په‌روه‌ردگارا" له ئاگری دۆزه‌خی تۆ. خوی گه‌وره ده‌فه‌رموویت: ئایا ئاگری دۆزه‌خی منیان بینیه‌وه؟ فریشته‌کان ده‌لئین: نا په‌روه‌ردگارا. خوی گه‌وره فه‌رمووی: جا چۆن ده‌بی ئه‌گه‌ر ئاگری دۆزه‌خی من ببینن؟ فریشته‌کان ده‌لئین: داوای لیخۆشبوونت لی ده‌که‌ن، فه‌رمووی: خوی گه‌وره ده‌فه‌رموویت: ئه‌وه من لییان خۆشبووم و داواکه‌یان جیبه‌جی ده‌که‌م و په‌نایان ده‌ده‌م له‌وه‌ی خۆیان لی په‌ناداوه. فه‌رمووی: فریشته‌کان ده‌لئین: په‌روه‌ردگارا" فلان به‌نده‌یان له نئودایه و گونا‌ه‌باره، به‌م ناوه‌دا تیده‌په‌ری و له‌گه‌لیان دانیشت؟ فه‌رمووی: خوی گه‌وره ده‌فه‌رموویت: له‌ویش خۆشبووم، ئه‌وانه کۆمه‌لیکن ئه‌وه‌ی له‌گه‌لیاندا دابنیشی به‌دبه‌خت نابیی.

• دروددانی فریشته‌کان له‌سه‌ر باوهرداران و به‌تایبه‌ت زانایان:

﴿هُوَ الَّذِي يُصَلِّي عَلَيْكُمْ وَمَلَائِكَتُهُ لِيُخْرِجَكُم مِّنَ الظُّلُمَاتِ إِلَى النُّورِ وَكَانَ بِالْمُؤْمِنِينَ رَحِيمًا﴾^۱. واته: (هەر ئهو زاته خۆی سلاوات و رههتهی خۆیتان هه‌میشه و به‌رده‌وام به‌سه‌ردا ده‌بارئیت، هه‌روه‌ها فریشته‌کانیشی داوای لێخۆشبوونتان بۆ ده‌که‌ن، بۆ ئه‌وه‌ی له تاریکیه‌کان ده‌رتان بێت و بتا‌خاته ناو نوور و روناکیه‌وه، به‌راستی ئهو په‌روه‌ردگاره هه‌میشه و به‌رده‌وام بۆ ئیمانداران میه‌ره‌بان و دل‌و‌فانه).

له ئه‌بو ئومامه‌وه هاتوه، که پێغه‌مبه‌ر (درود و سلاوی خوای لیبی) فه‌رموویه‌تی: ((خوای گه‌وره و فریشته‌کان و دانیشتوانی ئاسمانه‌کان و زه‌وی درود ده‌ده‌ن له‌سه‌ر ئه‌وه‌ی چاکه‌ فی‌ری خه‌لک ده‌کات))^۲.

• فریشته‌کان داوای به‌ره‌که‌ت بۆ زانستخ‌وازان ده‌که‌ن و خۆیان به‌که‌مه‌زانی له‌ به‌را به‌ریان:

له ئه‌بو ده‌ردائه‌وه هاتوه، که پێغه‌مبه‌ر (درود و سلاوی خوای لیبی) فه‌رموویه‌تی: ((فریشته‌کان باله‌کانیان داده‌نێن بۆ زانستخ‌واز پاده‌خه‌ن، ئه‌مه‌ش وه‌ک ده‌رپینی په‌زنامه‌ندی له‌سه‌ر ئه‌و کاره‌ی ده‌یکه‌ن))^۳.

• فریشته‌کان مزگینێ ده‌هینن:

(۱) سوهرتی ئه‌حزاب، ئایه‌تی: ۴۳.

(۲) تورمزی گێراویه‌تیوه و وتویه‌تی: فه‌رمووده‌یه‌کی باش (حه‌سه‌ن)ه.

(۳) ئه‌بو داود و تورمزی گێراویانه‌ته‌وه.

له ئه بو هورپهروه هاتوو، كه پيغه مبهه (درد و سلاوی خوی لیبی) فرموویه تی: ((كه سیک سهردانی براییه کی خوی کرد، كه له گوندیکی تر بوو، خوی گه وره فریشته یه کی دانیه سهه ریگاگهی، کاتیك گه یشته فریشته كه، فریشته كه وتی: بۆ کوی ده چیت؟ كه سه كه وتی: ده مه وی بچه لای براییه كه كه له و گونده یه، فریشته كه وتی: ئایا کاریکت هیه ده ته وی چاکی بکهی؟ كه سه كه وتی: نا، ته نها له پیناوی خوی بالاده ست و خاوه ن شكو خۆشده ویت، فریشته كه ده لیت: من نیردراوی خوام بۆ لای تو، بزانه خوی گه وره توی خۆشویستوو هه روهك چون براکت له پیناوی ئه ودا خۆشویستوو)).

• **فریشته كان نه وه پاده گه یه ن خواس گه وره چ كه سیکی خۆشده ویت و رقیش له چ كه سیكه :**

پيغه مبهه (درد و سلاوی خوی لیبی) ده فرموویت: ((خوی گه وره ئه گه ره بنده یه کی خۆشویست، ئه وا بانگی جبریل ده کات و ده فرموویت: من فلان كه سه م خۆشده ویت تۆش خۆش بویت، جبریلیش خۆشی ده ویت، دواتر جبریل له ئاسماندا بانگ ده کات و ده لیت: خوی گه وره فلان كه سه ی خۆشده ویت و ئیوه ش خۆشنان بویت، جا دانیشتوانی ئاسمانیش خۆشیان ده ویت، دواتر خۆشه ویستی ئه و له زه ویدا بلاو ده کریته وه.

ئه گه ره خوی گه وره رقی له به نده یه ك بووه وه، بانگی جبریل ده کات و ده فرموویت: من رقم له فلان كه سه یه تۆش لیبیت، جبریلیش رقی لی ده بیت، دواتر جبریل له نیو دانیشتوانی ئاسماندا بانگ ده کات و ده لیت: خوی گه وره رقی له فلان كه سه یه و ئیوه ش رقتان لیبیت، دواتر بوغزاندنی ئه و له زه ویدا بلاو ده کریته وه)).^۵

• فریشته‌کان کرده‌وه‌کان تۆمار ده‌کهن:

کرده‌وه‌کلنی مرۆف تۆمار ده‌کهن، چاکه و خراپه‌کانی دهنوسن:

﴿وَلَقَدْ خَلَقْنَا الْإِنْسَانَ وَنَعَلِمَ مَا تُسْوِسُ بِهِ نَفْسُهُ وَنَحْنُ أَقْرَبُ إِلَيْهِ مِنْ حَبْلِ الْوَرِيدِ، إِذْ يَتَلَقَّى الْمُتَلَقِّيَانِ عَنِ الْيَمِينِ وَعَنِ الشَّمَالِ قَعِيدًا^{١٧}، مَا يَلْفِظُ مِنْ قَوْلٍ إِلَّا لَدَيْهِ رَقِيبٌ عَتِيدٌ﴾^{١٨}. واته:

(سۆیند به‌خوا بیگومان ئیمه ئاده‌میزادمان دروستکردوو و ده‌زانین چی به دل و دهروویندا دیت.. ئیمه له شاره‌گی دلی لئی نزیکترین. کاتیك دوو فریشته چاودیره‌که‌ی ئاده‌میزاد که له‌لای راست و چه‌پیه‌وه دانیشتون، "هه‌موو گوفتار و کرداریکی تۆمار ده‌کهن به ده‌زگای زۆر پیشکه‌وتوو". هه‌ر قسه‌یه‌کی له ده‌م ده‌رجیت خیرا چاودیره‌یکی ئاماده" تۆماری ده‌کات).

﴿وَإِنَّ عَلَيْكُمْ لَحَافِظِينَ، كِرَامًا كَاتِبِينَ، يَعْلَمُونَ مَا تَفْعَلُونَ﴾^{١٩}. واته: (بیگومان ئیوه چاودیره‌تان له‌سه‌ر دانراوه. له فریشته به‌ریزه تۆمارکاره‌کان. که ناگا و زانان به‌هه‌موو نه‌و کرده‌وه و ره‌فتاران‌هی که نه‌نجامی ده‌ده‌ن).

() حه‌سه‌ن له‌بار‌هی ئه‌م فه‌رمایشته‌ی خوای گه‌وره: ﴿عَنِ الْيَمِينِ وَعَنِ الشَّمَالِ قَعِيدًا﴾ وتویه‌تی: ئه‌ی ئاده‌میزاد: تۆماره‌که‌ت کراوه‌یه، دوو فریشته‌ی ریزداریت بۆ دانراون، یه‌کێکیان له‌لای راست و ئه‌ویتریان له‌لای چه‌پی تۆیه، ئه‌وه‌ی له‌لای راستی تۆیه، چاکه‌کانت تۆمار ده‌کات، ئه‌وه‌ش له‌لای چه‌پی تۆیه گونا‌هه‌کانت تۆمار ده‌کات، چیت ده‌ویت ئه‌وه بکه که‌م یان زۆر. تا ئه‌و کاته‌ی ده‌مریت و تۆماره‌که‌ت ده‌پێچریته‌وه، له‌گه‌ردنت ده‌بی‌ت له‌گه‌ل تۆدا له‌ نیو گۆردا، تا له‌ رۆژی دوایی له‌ گۆره‌که‌ت ده‌رده‌چی ئه‌و کات خوای پایه‌به‌رز ده‌فه‌رموویت: ﴿وَكُلُّ إِنْسَانٍ أَلْزَمَتَهُ طَائِرُهُ فِي عُنُقِهِ وَنُخِرَ لَهُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ كِتَابًا يَلْقَاهُ مَنْشُورًا﴾ الإسراء: ١٣. واته: (نامه‌ی کرده‌وه‌ی هه‌ر که‌سێکیشمان هه‌لواسیوه به‌ گه‌ردنیداو له‌ رۆژی دوایدا کارنامه‌ی کرده‌وه‌کانی بۆ ده‌رده‌هه‌یین و به‌کراوه‌یی ده‌خه‌ینه به‌رده‌ستی "ناشکرايه که ئه‌و ده‌زگایانه‌ی کارو کرده‌وه‌ی ئیمه‌ی له‌سه‌ر تۆمار ده‌کریت زۆر پیشکه‌وتوو تره له‌وه‌ی که ئاده‌میزاد تا ئیستا په‌ی بۆ بردوه"). دواتر حه‌سه‌ن ده‌لیت: ئه‌مه دادگه‌رییه، خوای گه‌وره لێپه‌سه‌ره‌وه‌ی له‌ خودی تۆدا داناوه.

() سوره‌تی ق، ئایه‌تی: ١٦ - ١٨.

() سوره‌تی ئینفیتار، ئایه‌تی: ١٠ - ١٢.

﴿أَمْ أَدْرَأُوا أَمْرًا فَإِنَّا مُبْرِمُونَ، أَمْ يَحْسَبُونَ أَنَّا لَا نَسْمَعُ سِرَّهُمْ وَنَجْوَاهُمْ بَلَىٰ وَرُسُلْنَا لَدَيْهِمْ يَكْتُبُونَ﴾^٥. واته: (ئهوانه هەر کاتیگ برپاریگ بدهن و پیلانیگ بگپن دژی موسلمانان، ئیمه پیلانه که بهسه ریاندا دهشکینینه وه و به زهره ری خویان تهواو ده بییت. ئایا ئهوانه وادهزانن که ئیمه له نهینی و چهپیان بیئاگاین و نابیستین؟! بهلی، زور ئاگادارین، و فریشته جاودیره کانیشمان که هه میسه له نزیکیان ههون، ورد و درشتی گوفتار و کرداریان تۆمار ده کهن).

ئهم کردهوانه لای خویان له تۆماریکا دهینوسن، هەر کهسیکیش تۆماری تایبته به خوی ههیه، دواتر له رۆژی لیپرسینه وه دا دهخریته پروو:

﴿وَكُلُّ إِنْسَانٍ أَلْزَمْنَاهُ طَائِرَهُ فِي عُنُقِهِ وَنُخْرِجُ لَهُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ كِتَابًا يَلْقَاهُ مَنْشُورًا، اقْرَأْ كِتَابَكَ كَفَىٰ بِنَفْسِكَ الْيَوْمَ عَلَيْكَ حَسِيبًا﴾^٦. واته: (نامه ی کردهوی هه رکه سیکیشمان هه لواسیوه به گهر دنیاداو له رۆژی دوایدا کارنامه ی کردهوه کانی بو دهرده هینین و به کراوه یی دهخهینه بهردهستی. ئهوسا پیی دهوتریت: دهی نامه ی کردهوه کانت بخوینه ره وه و تهماشای بکه، ئه مرؤ هه رخۆت برپار بده و حساب بو خۆت بکه (شایسته ی چ جوهره پاداشتیکیت؟!)).

له کاتی خستنه پرووی تۆماره که دا گه واهی ددهن له سه ر کرده وه چاک و خراپه کانی:

﴿وَنُفِخَ فِي الصُّورِ ذَلِكَ يَوْمُ الْوَعِيدِ، وَجَاءَتْ كُلُّ نَفْسٍ مَعَهَا سَائِقٌ وَشَهِيدٌ، لَقَدْ كُنْتُمْ فِي غَفْلَةٍ مِّنْ هَذَا فَكَشَفْنَا عَنْكَ غِطَاءَكَ فَبَصَرُكَ الْيَوْمَ حَدِيدٌ﴾^٧. واته: (له وه ودوا فوو ده کریت به صوردا، ئیتر ئه وه رۆژی پيشهاتی هه ره شه و ئاگادار کردنه وه کانه. رۆژی قیامته دیت و هه موو که سیک دوو که سی له گه لدايه، به کیکیان ده یگه یه نیته و ئه وی تریشیان شایه ته به سه ریه وه. به یه که یه که ی بیباوه ران دهوتریت: سویند به خوا به راستی تو له م به سه ره اتانه

(١) سورتهی زوخورف، نایهتی: ٧٩، ٨٠.

(٢) سورتهی ئیسپراء، نایهتی: ١٣، ١٤.

(٣) سورتهی ق، نایهتی: ٢٠ - ٢٢.

نائاگابوویت و گونیی خوۆت لیّ خهواندبوو، ئیستا ئیمه پهردهمان لهسهه چاوه کانت لاداوه و ههموو شتیك وهكو خوۆی دهبینیت و ئهمرۆ چاوه کانت تیژه).

• فریشتهکان باوهرداران دامهزراو دهکهن:

فریشتهکان باوهرداران دامهزراو دهکهن، بههۆی ئه و پشتیوانیهی دهیخه نه نیو دلیانه وه:

﴿إِذْ يُوحِي رَبُّكَ إِلَى الْمَلَائِكَةِ أَنِّي مَعَكُمْ فَثَبَّتُوا الَّذِينَ آمَنُوا﴾^۱. واته: (ئهی محمههه "درود و سلاوی خوای لیّ" یادی ئه وه بکه ره وه کاتیک پهروه دگارت وهی و نیگای ده کرد بو فریشتهکان که: بهراستی من یارو یاوه رتاهم، کهوابوو ئیوهش دلی ئیمانداران پابه ند و دامهزراو بکه ن).

﴿لَا تَجِدُ قَوْمًا يُؤْمِنُونَ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ يُوَادُّونَ مَنْ حَادَّ اللَّهَ وَرَسُولَهُ وَلَوْ كَانُوا آبَاءَهُمْ أَوْ أَبْنَاءَهُمْ أَوْ إِخْوَانَهُمْ أَوْ عَشِيرَتَهُمْ أُولَئِكَ كَتَبَ فِي قُلُوبِهِمُ الْإِيمَانَ وَأَيَّدَهُم بِرُوحٍ مِنْهُ وَيُدْخِلُهُمْ جَنَّاتٍ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ خَالِدِينَ فِيهَا رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمْ وَرَضُوا عَنْهُ أُولَئِكَ حِزْبُ اللَّهِ أَلَا إِنَّ حِزْبَ اللَّهِ هُمُ الْمُفْلِحُونَ﴾^۲. واته: (کهسانیکت دهست ناکه ویت باوه ر بهین به خواو به روژی دواپی، له کاتیکدا کهسانیکان خوۆش بویت که دژایه تی خواو پیغه مبه ره کهیان کرد بیت، ئه گهرچی ئه و دوژمنانه باوو باپیریان بن یان نه وه یان بن یان برایان بن یان عه شه تیان بن، ئه وانه ی که به و شیوه یه ن (ئیمان و باوه ریان له ههموو کهسیک لا به نرخزو پیروتره)، خوا ئیمان و باوه ری له دلیاندا چه سپاندووه و جیگیری کردووه له به ره و میهره بانی تایه تی خوۆی، وه به هیرو گیانیکی تایه تی له لایه ن خوۆیه وه (مه به ست قورئان و ئیمان) پشتگیری کردوون و یارمه تی داون، سه ره ئه نجامیش ده یانخاته باخه کانی به هه شته وه که چه نده ها روبرار

(۱) سوهرتی ئه نفال، ئایه تی: ۱۲.

(۲) سوهرتی موحاده له، ئایه تی: ۲۲.

به ژیر درخت و کۆشکه کانیدا تیده په ریت، هاوری له گهل ژیانی نه براوه دا، نهوانه خوا لییان رازیه و نهوانیش له خوا رازین، نا نهوانه دهسته و تاقم و حزب و لایه نی خوی گه وره ن، ناگاداربن که به راستی ههر لایه ن و حزب و دهسته و تاقمی خوا سه رکه وتوو و سه رفران.

• **فریشته کان پاسی دراون بو گیانکیشان:**

﴿حَتَّىٰ إِذَا جَاءَ أَحَدَكُمُ الْمَوْتُ تَوَفَّتْهُ رُسُلُنَا وَهُمْ لَا يُفِرُّونَ﴾^۱. واته: (ههتا نهو کاته ی مهرگ دیت و یه خه به که سیکتان ده گریت، نهو کاته ئیتز "فریشته" رهوانه کراوه کاغان گیانی ده کیشن و له کاتی کدا نهوان له کارو کردهوی خو یان که مته رخمی ناکه ن).
 ﴿قُلْ يَتَوَفَّاكُم مَّلَكُ الْمَوْتِ الَّذِي وُكِّلَ بِكُمْ﴾^۲. واته: (پییان بلی: فریشته ی گیان کیشان که کاری گیان کیشان تانی پی سپی دراوه ده تاغری نیت).

• **فریشته کان پاسی دراون بو گیانکیشان:**

﴿الَّذِينَ تَتَوَفَّاهُمُ الْمَلَائِكَةُ طَيِّبِينَ يَقُولُونَ سَلَامٌ عَلَيْكُمْ﴾^۳. واته: (نهوانه ی که له سه ره مهرگدا فریشته کان دین بو لایان له کاتی کدا گیانی پاک و پیروزیان ده کیشن "که دووره له بیواوه ری" و پییان ده لین: سلاوتان لی بیت "ئیتز رزگارتان بوو، ئیتز ناخوشی نه ما").

(۱) سورته ی نه نعم، نایه تی: ۶۱.

(۲) سورته ی سه جده، نایه تی: ۱۱.

(۳) سورته ی نه حل، نایه تی: ۳۲.

• فریشته‌کان مزگینس به‌هه‌شت به باوه‌رداران ده‌دهن:

﴿إِنَّ الَّذِينَ قَالُوا رَبُّنَا اللَّهُ ثُمَّ اسْتَقَامُوا تَتَنَزَّلُ عَلَيْهِمُ الْمَلَائِكَةُ أَلَّا تَخَافُوا وَلَا تَحْزَنُوا وَأَبْشِرُوا بِالْجَنَّةِ الَّتِي كُنتُمْ تُوعَدُونَ، نَحْنُ أَوْلِيَاؤُكُمْ فِي الْحَيَاةِ الدُّنْيَا وَفِي الْآخِرَةِ وَلَكُمْ فِيهَا مَا تَشْتَهِي أَنْفُسُكُمْ وَلَكُمْ فِيهَا مَا تَدَّعُونَ، نُزُلًا مِنْ غَفُورٍ رَحِيمٍ﴾^۵. واته: (ئەوانەى بە‌راستی وتیان: په‌روه‌ردگارمان خوای گه‌وره‌یه، له‌وه‌ودوا به‌رده‌وام پابه‌ندی ئەو رییازه راسته‌بوون، ئەوه‌له‌سه‌ره‌مه‌رگدا ده‌سته‌ده‌سته فریشته‌داده‌به‌زن بۆ‌لایان، پێیان ده‌لێن: هیچ ترس و بیمیکتان نه‌بی‌ت له‌داهاتوو، هیچ غه‌م و په‌ژاره‌یه‌کتان نه‌بی‌ت بۆ‌رابوردوو، مژده‌تان لی‌بیت به‌وه‌هه‌شته‌ی که‌کاتی خۆی به‌لێنتان بی‌ده‌درا. "خوای گه‌وره‌ و فریشته‌کانیش ده‌فه‌رموون": ئیمه‌یارو یاوه‌رو هاوکارو پشتیوانی ئیوه‌ین له‌ژیانی دنیا و قیامه‌تیشدا مژده‌تان لی‌بیت له‌به‌هه‌شتدا هه‌رچی ئاره‌زووی ده‌که‌ن و داوای ده‌که‌ن بۆ‌تان ئاماده‌یه. ئەو به‌هه‌ره‌یه‌ش له‌لایه‌ن په‌روه‌ردگارێکه‌وه‌پێشکه‌شتان ده‌کریت که‌لی‌بوورده‌ و میه‌ره‌بانه‌).

واته ئەوانه‌ی باوه‌ری دامه‌زراویان به‌خواه‌یه‌ و له‌سه‌ر پێبازی به‌رنامه‌که‌ی که‌بۆ‌به‌نده‌کانی داناوه‌به‌رده‌وام و خۆراگرن، ئەوا فریشته‌کان له‌کاتی سه‌ره‌مه‌رگدا داده‌به‌زنه‌لایان و پێیان ده‌لێن: مه‌ترسن له‌وه‌ی له‌پێشخانه‌له‌ناخۆشیه‌کانی گۆر و سزای دواپۆز، خه‌مبار مه‌بن بۆ‌ئەوه‌ی له‌داوای خۆتان جێتانه‌یشتوو له‌سامان و مندال، مزگینس بده‌ن به‌وه‌هه‌شته‌ی خوا به‌لێنی پێتان داوه‌.

له‌کاتی‌کدا سوکایه‌تی به‌سه‌رپێچیکاران ده‌که‌ن و له‌پووخسار و پشتیان ده‌ده‌ن.

﴿إِنَّ الَّذِينَ تَوَفَّاهُمُ الْمَلَائِكَةُ ظَالِمِي أَنْفُسِهِمْ قَالُوا فِيمَ كُنْتُمْ﴾^(۱). واته: (بهراستی ئەوانه‌ی له سه‌ره مهرگدا فریشته گیانیان ده‌کیشن له کاتیکدا ئەوان هه‌میشه سته‌میان له خۆیان ده‌کرد (ئیمان و باوهریان له مه‌ترسیدا بوو که‌چی کۆچیان نه‌ده‌کرد بۆ نیشتمانی ئیمان، به‌تونیدی پیاواندا هه‌ل‌ده‌شاخین) و ده‌لین: باشه ئیوه له چیدا بوون و له‌کوی ژیا‌نتان ده‌برده سه‌ر؟!).

﴿وَلَوْ تَرَىٰ إِذِ يَتَوَفَّى الَّذِينَ كَفَرُوا الْمَلَائِكَةُ يَضْرِبُونَ وُجُوهَهُمْ وَأَدْبَارَهُمْ﴾^(۲). واته: (ئه‌گه‌ر ده‌تبینی کاتیک فریشته‌کان گیانی ئەوانه‌یان ده‌کیشا که‌ بی‌باوه‌ر بوون! که‌ ده‌یان‌کیشا به‌ده‌م و چاو و پشتیاندا).

○ باوهربوون به فریشته‌کان:

ئه‌گه‌ر ئەمه‌ کاری فریشته‌کان بی له جیهانی پۆحه‌کاندا، ئەم رۆله ئه‌رینیه‌یان هه‌بی له گه‌ردوون و سروشتدا، ئه‌گه‌ر ئەمه‌ په‌یوه‌ندی ئەوان بی به‌ مرۆقه‌وه له‌م جیهانه‌دا، و له‌و جیهانه‌ی دوا‌ی ئەو که‌ دیت - ئەوا پیویست ده‌بی باوهرمان به‌ بوون ئەوان هه‌بی، هه‌ول بده‌ین په‌یوه‌ندیان پیوه‌ بکه‌ین له‌ ریگه‌ی پاکسازی ده‌روون و خاوی‌ن کردنه‌وه‌ی دل و خواپه‌رستیه‌کی پارێزکارانه:

له‌ په‌یوه‌ندی کردن به‌ فریشته‌کانه‌وه‌ پۆح به‌رز ده‌بیته‌وه‌ و حکمه‌تی بالا جیبه‌جی ده‌بی، که‌ مرۆقه‌ له‌ پیناویدا به‌ دیهاتوه‌، ئه‌ویش به‌ جیگه‌یاندنی سپارده‌ی ژیان و به‌ریاکردنی جینشینیایه‌تی خواپه‌ له‌سه‌ر زه‌وی.

هه‌ر بۆیه باوهربوون به‌ فریشته‌کان یه‌کێک بوو له‌ به‌لگه‌کانی راستگویی و له‌خواترسان:

(۱) سوهرتی نیساء، ئایه‌تی: ۹۷.

(۲) سوهرتی ئەنه‌فال، ئایه‌تی: ۵۰.

﴿لَكِنَّ الْبِرَّ مَنْ آمَنَ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ وَالْمَلَائِكَةِ﴾^۱. واته: (به لکو کرداری چاک و کاری باش بریتیه له وهی که ئاده میزاد باوه ری هینابیت به خواو به رۆژی دوایی و به فریشته کان).

ئیمان هیچ ناوه رۆکیکی بۆ نابیی ته نهها به وه نه بی مرۆف باوه ری به م جیهانه رۆحیه هه بی، که هیچ گومانیکی بۆ ناچی، هیچ دوودلیه ک توخنی نا که ویت.

ئا ئه مه ریبازی پیغه مبه ران و باوه ردارانه، ئه وانه ی که راستیه کان له به رچاوی ئه وان ده رکه وتوون، درکیان به و شتانه کردوه له گه ردووندا که بی ئا گایان درکیان پی نه کردوه.

﴿آمَنَ الرَّسُولُ بِمَا أُنزِلَ إِلَيْهِ مِنْ رَبِّهِ وَالْمُؤْمِنُونَ كُلٌّ آمَنَ بِاللَّهِ وَمَلَائِكَتِهِ وَكُتُبِهِ وَرُسُلِهِ﴾^۲. واته: (پیغه مبه رو ئیمانداران باوه ریان هه یه به وه ی له لایه ن په ره ور دگاریانه وه هاتۆته خواره وه، هه موویان باوه ریان هه یه به خواو فریشته کانی و کتیبه کانی و پیغه مبه ره کانی).

ئه م جیهانه شاراوه یه به هه ست و عه قل درکی پیناکری، ته نانته جنۆکه کانیش ناتوان پیی بگه ن:

﴿لَا يَسْمَعُونَ إِلَى الْمَلَأِ الْأَعْلَى وَيُقَدِفُونَ مِنْ كُلِّ جَانِبٍ﴾^۳. واته: (شه یته نه کان ناتوان هه والی ئه و نه خشه و به رنامه نه ی که به فریشته پایه بلنده کان ده سپر دریت، بیزانن و بییسن، چونکه له هه موو لایه که وه پارچه ئه ستیره یان بۆ ده هاو ئیریت).

رینگه ی ئاشنابوون پیی سروشه، چونکه یه کیکه له زانسته په نهانه کان:

﴿قُلْ إِنَّمَا أَنَا مُنذِرٌ وَمَا مِنْ إِلَهٍ إِلَّا اللَّهُ الْوَاحِدُ الْقَهَّارُ، رَبُّ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ وَمَا بَيْنَهُمَا الْعَزِيزُ الْغَفَّارُ، قُلْ هُوَ نَبَأٌ عَظِيمٌ، أَنْتُمْ عَنْهُ مُعْرِضُونَ، مَا كَانَ لِي مِنْ عِلْمٍ بِالْمَلَأِ الْأَعْلَى إِذْ

(۱) سورته ی، نایه تی: .

(۲) سورته ی به قه ره، نایه تی: ۲۸۵.

(۳) سورته ی سافات، نایه تی: ۸.

يَخْتَصِمُونَ، إِنَّ يُوحَىٰ إِلَيَّ إِلَّا أَنَّمَا أَنَا نَذِيرٌ مُّبِينٌ ﴿١٠﴾. واته: (ئەي پيغەمبەر "درود و سناوی خوای لیبی پیمان بلی بەراستی من تەنھا بیدارکەرەووم، کە جگە لە خوای تاکو تەنھا و بەدەسلات و خەشگەر لە تاوانباران هیچ خوایەکی تر نیە. ئەو خوایە پەرورەدگاری ئاسمانەکان و زەوی و هەموو دروستکراوانی نیوانیانە، بالادەستە بەسەر کافراند، لیبخۆشبوو و چاوپۆشی دەکات لە ئیمانداران. پیمان بلی: ئەم هەوال و دەنگ و دەنگ و باسیکی زۆر گەورە و گرنگن. بەلام ئیو پستی تیدەکەن و گوئی بۆ ناگرن. خو من "مەبەست پیغەمبەرە" هیچ ئاگاداری ئەو نەبووم کەچی گوزەر او لە شوێنە بلندەکاندا کاتیک کە فریشتەکان کیشەیان هەبوو لە جینشینی ئادەمدا. وحی و نیگام بۆ نایەت تەنھا لەبەر ئەو نەبیت کە من بیدارکەرەوویەکی ئاشکرام).

ئەو هی جیگای بایەخدان بی ئەو هی باوەرمان پیمان هەبی، رەچاوی هاوڕێتیا بکەین و پەيوەندیمان لەگەڵیان بەهیز بکەین، هەر وەک پیغەمبەر ئیمە ی بۆ ئەو رینوینی کردوو: ((فریشتە ی واتان لەگەڵدایە کە تەنھا لە کاتی تارەتگرتن یان سەرچییدا لیتان دوور دەکەونەو، کەواتە شەرمیان لی بکەن وە و ریزیان بگرن)).

جنۆكه كان

- جنۆكه كان كين؟
- رېگه ناسينيان.
- ئەو مادده يه لى دروستكراون.
- دهسته و كۆمهله كانيان.
- جنۆكه كان وهك مروۆ ئه كدارن.
- كويگرتنيان بۆ قورئان خويندنى پيغه مبه ر.
- جنۆكه كان زانستى په نهان (غهيب) نازان.
- ئيبليس و شهيتانه كان.
- هه ر مروۆ قىك شهيتانىكى له گه لدايه.
- ده كرى شهيتان ببيتا به ربه ست له به رده م ئه وهى به نده رينوئى خوا وه ر بگرى.
- هوشداريدان له دوژمنايه تى شهيتان.
- شهيتان هيج ده سه لاتىكى به سه ر باوه رداراندا نيبه.
- به رهنكار بوونه وهى شهيتان.
- حيكمه ت له به ديه پئنانى شهيتان.

○ جنۆکه کان کین؟

جنۆکه “جۆریکه له پۆحه ژیره خاوهن ویسته ئهركدارهكان، هاوشیوهی مرۆفه، بهلام

○ جنۆکه کان کین؟

مادهی مرۆبیان نییه، بهرهست نین و لهسهه سروشت و وینهی راستهقینهیان نابینرین، ئهوان توانای خۆ نواندنیا ههیه له شیوهی تردا.

○ ریگهی ناسینی جنۆکهکان:

ئهو ریگهی ناشنامان دهکات و دهمانناسینی بهم جیهانه، نیگا و سروشه، قورئان و سوننهتی راست و دروست ئهو مادهیهی به ئیمه ناساندوو که جنۆکهکان لێی دروستبوونه، لهگهڵ دهسته و پیرهکانیان و چارهنووسی ههه یهکیکیان، ئهركداربوون و گوێگرتنیا بۆ قورئان خویندنی پیغهمبهه (درود و سلاوی خوی لیبی).

○ ئهو مادهیهی لیبی دروستکراون:

خوای پاک و بهرز لهبارهی ئهو مادهیهی جنۆکهکان لیبی دروستکراون دهفهرموویت:

﴿وَلَقَدْ خَلَقْنَا الْإِنْسَانَ مِنْ صَلْصَالٍ مِنْ حَمِإٍ مَسْنُونٍ، وَالْجَانَّ خَلَقْنَاهُ مِنْ قَبْلُ مِنْ نَارِ

السَّمُومِ﴾^(١). واته: (سویند بهخوا ئیمه سهههتا ئینسانمان له قورپکی وشک دروست کرد که

(١) سورهتی حیجر، ئایهتی: ٢٦، ٢٧.

پیشتر قورپکی رهشباو و ترشاو بوو. پهریشمان پیشتر له ئاگریکی بهتین دروست کرد که بهوردیله کونهکاندا تیدهپهریت).

ئهم دوو ئایهتانه ئاماژه بهمه دهکن:

- ۱- مرؤف بهم جوره دروستکراوه: سهرهتا گل بووه، دواتر له گهل ئاو شیلراوه، ئینجا بووته قورپ، دواتر ماوهیهک ماوهتهوه تا بووته قورپکی رهشی بۆگهن، دواتر ئهم قوره رهش و بۆگهنه وشک بووه تا وهک فهخفوری لیهاتتوه.
- ۲- جنۆکه کاتیک سهرهتا دروستکران له ئاگریکی پالفتهی بی دووکهل دروستکران“ چونکه (السموم) واته ئاگریکی پوخت.
- ۳- جنۆکه پیش مرؤف دروستکراوه.

○ دهسته و کۆمهلهی جنۆکهکان:

جنۆکه چه ندين دهسته و کۆمهلیان ههیه:

هه یانه کامله له خۆپاگری و پاکی و کاری خیرخوازیدا.

هه یانه له خوار ئهم ئاسته دان.

هه شیانه گیل و گهوجن.

و هه یانه بی باوهپن، ئه وانه زۆرینهی ههره زۆرن.

خوای گه وره له گهیرانه وهی چیرۆکی ئه و جنۆکانه ی گویان بو قورئان گرت فهرموویه تی:

﴿وَأَنَا مِنَ الصَّالِحِينَ وَمِنَّا ذُوْنَ ذَلِكِ كُنَّا طَرَائِقَ قَدْدًا﴾^۱. واته: (بیگومان ئیمه کهسانی

چاک و دیندارمان تیدا ههیه، ههروهها کهسانی تریش که بهو شیوهیه نین، ئیمه جاران ریگه و

ریبازو بهرنامهی هه مه جورمان گرتبووه بر).

(۱) سورتهی جن، نایهتی: ۱۱.

واته هه‌یانه ته‌واو چاکه‌خوازه، هه‌شیانه له چاکه‌خوایدا مام ناوه‌نده، ئه‌وان چه‌ندین ده‌سته و پێبازی جیا‌وازیان هه‌یه وه‌ک چۆن لای مرۆڤ وایه .

و خوای گه‌وره له‌باره‌یانه‌وه ده‌فه‌رموویت:

﴿وَأَنَا مِنَ الْمُسْلِمُونَ وَمِنَّا الْقَاسِطُونَ فَمَنْ أَسْلَمَ فَأُولَئِكَ تَحَرَّوْا رَشَدًا، وَأَمَّا الْقَاسِطُونَ فَكَانُوا لِجَهَنَّمَ حَطَبًا﴾^۵. واته: (به‌راستی له‌ناو ئیمه‌دا كه‌سانی موسلمان و خواناس هه‌یه، كه‌سانی بێدین و خوانه‌ناس و سه‌رکه‌شیش، جا ئه‌وه‌ی موسلمان ده‌بیته‌ دياره‌ كه‌ ریبازی سه‌رفه‌رازی دۆزیه‌ته‌وه. به‌لام خوانه‌ناس و سه‌رکه‌شه‌كان به‌سه‌ریانه‌وه ناچیت به‌لكو ده‌بنه سوتمه‌نی دۆزه‌خ).

○ جنۆكه‌كان وه‌ك مرۆڤ ئه‌ركدارن:

جنۆكه‌كانیش وه‌ك مرۆڤ ئه‌ركدارن، پێغه‌مبه‌رانی ئه‌وانیش له‌ مرۆڤن، خوای پاك و بێگه‌رد ده‌فه‌رموویت:

﴿يَا مَعْشَرَ الْجِنِّ وَالْإِنْسِ أَلَمْ يَأْتِكُمْ رُسُلٌ مِنْكُمْ يَقُصُّونَ عَلَيْكُمْ آيَاتِي وَيُنذِرُونَكُمْ لِقَاءَ يَوْمِكُمْ هَذَا قَالُوا شَهِدْنَا عَلَى أَنْفُسِنَا وَغَرَّبْنَاهُمْ الْحَيَاةَ الدُّنْيَا وَشَهِدُوا عَلَى أَنْفُسِهِمْ أَنَّهُمْ كَانُوا كَافِرِينَ﴾^۶. واته: ("له‌ روژی قیامه‌تدا خوا ده‌فه‌رموویت": ئه‌ی ده‌سته‌ی په‌ری و ئینسان، ئایا پێغه‌مبه‌رانتان له‌ خو‌تان بۆ نه‌هات، كه‌ ئایه‌ته‌کانی من و رووداو‌ه‌كان به‌سه‌رتاندا بخویننه‌وه و ئاگادارتان بکه‌ن و بتانترسین له‌وه‌ی كه‌ ئه‌م روژه‌تان بۆ پێش دیت؟! "هه‌موو به‌یه‌كده‌نگ" ده‌لێن: راسته، ئیمه‌ خو‌مان شایه‌تی له‌سه‌ر خو‌مان ده‌ده‌ین "به‌لام ئه‌وانه‌ کاتی خو‌ی" ژیا‌نی دنیا

(۱) سوڤه‌تی جن، ئایه‌تی: ۱۴ - ۱۵.

(۲) سوڤه‌تی ئه‌نعام، ئایه‌تی: ۱۳۰.

سه‌ری لیښیواندن و هه‌لی خه‌له‌تانندن و شایه‌تیان له‌سه‌ر خویاندا که به‌راستی کاتی خوی بی باوهر بوون).

﴿سَنَفْرُغُ لَكُمْ أَيُّهَا الثَّقَلَانِ، فَبِأَيِّ آلَاءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ، يَا مَعْشَرَ الْجِنِّ وَالْإِنْسِ إِنَّ اسْتِطَعْتُمْ أَنْ تَتَفَدُّوا مِنْ أَقْطَارِ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ فَانْفُدُوا لَا تَتَفَدُّونَ إِلَّا بِسُلْطَانٍ، فَبِأَيِّ آلَاءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ، يُرْسَلُ عَلَيْكُمَا شَوْاظٌ مِنْ نَارٍ وَنُحَاسٌ فَلَا تَنْتَصِرَانِ، فَبِأَيِّ آلَاءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ﴾^۵. واته:

(ئه‌ی گرۆی ئاده‌میزادو په‌ری، روژیک دیت به‌تایه‌ت لی‌تان ده‌پرسیته‌وه و داد‌گایان ده‌که‌ین. جا ئیتر ئه‌ی گرۆی ئاده‌میزادو په‌ری به‌کام له‌نازو نیعمه‌ته‌کانی په‌روه‌ردگار بر‌وا ناکه‌ن، کامه‌ی په‌سه‌ند ناکه‌ن. ئه‌ی گرۆی په‌ری و ئاده‌میزاد ئه‌گه‌ر ده‌توانن به‌به‌شه‌کانی ئاسمانه‌کان و زه‌ویدا ده‌رچن، ئه‌وکاره ئه‌نجام بده‌ن، دل‌نیاش بن‌که‌ ئه‌وکاره به‌هۆی ده‌زگای ماددی و توانای مه‌عنه‌ویه‌وه نه‌بی‌ت ئه‌نجام نادریت. جا ئیتر ئه‌ی گرۆی ئاده‌میزادو په‌ری به‌کام له‌نازو نیعمه‌ته‌کانی په‌روه‌ردگار بر‌وا ناکه‌ن، کامه‌ی په‌سه‌ند ناکه‌ن. خو ئه‌گه‌ر له‌سنوور ده‌رچوون، بلیسه‌ی ئاگرتان هاوړی له‌گه‌ل مسی تو‌او‌ده‌دا بو ره‌وانه ده‌کریت، ئیتر شکست ده‌خۆن و سه‌رکه‌وتوو نابن. جا ئیتر ئه‌ی گرۆی ئاده‌میزادو په‌ری به‌کام له‌نازو نیعمه‌ته‌کانی په‌روه‌ردگار بر‌وا ناکه‌ن، کامه‌ی په‌سه‌ند ناکه‌ن).

واته ئه‌گه‌ر بتوانن پا‌که‌ن، به‌لام دل‌نیابن ناتوانن کاری وا‌بکه‌ن، مه‌گه‌ر به‌توانایه‌ک نه‌بی که له‌سه‌رووی توانای خواوه‌بی، ئه‌مه‌ش ئه‌سته‌مه و نابی.

○ گۆڤگرتنیان بۆ قورئان خویندنی پیغه‌مبەر (درود و سلاوی خوی)

لَبَّيْتُ:

شانیدیکی جنۆکه‌کان ئاماده بوون، گۆڤیستی قورئانخویندنی پیغه‌مبەر (درود و سلاوی خوی لیبی) بوون، جا پیغه‌مبەر (درود و سلاوی خوی لیبی) له کاتی ئاماده‌بوونیان ئەوانی نه‌بینی و ئاگاداری ئاماده‌بوونیان نه‌بوو.

له‌م باره‌وه خوی پاك و بیگه‌رد ده‌فه‌رموویت:

﴿وَإِذْ صَرَفْنَا إِلَيْكَ نَفَرًا مِّنَ الْجِنِّ يَسْتَمِعُونَ الْقُرْآنَ فَلَمَّا حَضَرُوهُ قَالُوا أَنصِتُوا فَلَمَّا قُضِيَ وَلَّوْا إِلَىٰ قَوْمِهِمْ مُّندِرِينَ، قَالُوا يَا قَوْمَنَا إِنَّا سَمِعْنَا كِتَابًا أُنزِلَ مِن بَعْدِ مُوسَىٰ مُصَدِّقًا لِّمَا بَيْنَ يَدَيْهِ يَهْدِي إِلَى الْحَقِّ وَإِلَىٰ طَرِيقٍ مُّسْتَقِيمٍ، يَا قَوْمَنَا أَجِيبُوا دَاعِيَ اللَّهِ وَآمِنُوا بِهِ يَغْفِرَ لَكُمْ مِّنْ ذُنُوبِكُمْ وَيُجِرْكُمْ مِنْ عَذَابٍ أَلِيمٍ، وَمَنْ لَا يُجِبْ دَاعِيَ اللَّهِ فَلَيْسَ بِمُعْجِزٍ فِي الْأَرْضِ وَلَيْسَ لَهُ مِنْ دُونِهِ أَوْلِيَاءُ أُولَٰئِكَ فِي ضَلَالٍ مُّبِينٍ﴾^١. واته: (یادی ئەوه‌ش بکه کاتیک ئیمه ده‌سته‌یه‌ک په‌ریمان لادایه لای تو، تا گوی له قورئان بگرن، ئەوسا ئاماده‌بوون و به‌یه‌کرتیان وت: گوی بگرن و بی ده‌نگ بن، کاتیک قورئان خویندنه‌که ته‌واو بوو، په‌ریه‌کان گه‌رانه‌وه بۆ ناو هۆزو قه‌ومه‌که‌یان و، ده‌ستیان کرد به ئاگادار کردنه‌وه و بانگ‌کردنیان بۆ په‌یره‌ویکردنی ئەم ئاینه نوییه. وتیان: ئەی هۆز و گه‌لی ئیمه! باوه‌ر بکه‌ن “ گۆیمان له کتیبیک بوو که له دوا‌ی موسا نی‌ردراوه، سه‌لمیته‌ری په‌یام و کتیبه‌کانی پیش خۆیه‌تی و ریکه له‌گه‌لباندا و، رینمووی و هیدایه‌ت ده‌دات بۆ حه‌ق و راسته‌شه‌قامی راست و دروستیش. ئەی خزمینه!! بچن به‌ده‌م بانگ‌خوای خاوه و ئیمان و باوه‌ری پیه‌ین، ئەو کاته له‌گونا‌هه‌کانتان خۆش ده‌بی‌ت و له‌سزای به‌ئیش و نازار ده‌تانپاری‌زیت. جا ئەوه‌ی پیشوا‌زی له‌بانگ‌خوای خوا ناکات، ئەوه وه‌نه‌بی‌ت له‌ده‌سه‌لاتی

(١) سورته‌ی ئە‌حقاف، ئایه‌تی: ٢٩ - ٣٢.

خوا له م سهر زهویه دا دهر باز بییت و خوا دهسهوسان بکات، کهسیش ناتوانیت جگه له خوا رزگاری بکات و پشتیوانی لی بکات، ئا ئهوانه له گومرایی و سه رلیشیواویه کی زور ئاشکرادان).

له ئین عهباسهوه (خوای لی پازی بی) هاتوه:

((پێغه مبری خوا (درود و سلاوی خوای لی بی) هیچ کات قورئانی بۆ جنۆکه کان نه خویندهوه و ئهوانی نه بینی. پێغه مبر (درود و سلاوی خوای لی بی) له گهلا پۆلێک له هاوه لانی پۆیشت بۆ بازاری عوکار، پێکه گیرابوون له نێوان جنۆکه کان و ههوالی ئاسمان، نه یزه کباران ده کران، بۆیه جنۆکه کان گه پانه وه لای گه له که یان و وتیان: ئه وه چیتانه؟ وتیان: پێکه مان لێگه راوه ههوالی ئاسمان ببیستین، نه یزه کباران ده کرین. وتیان: ئه مه له بهر ئه وه یه شتێک پوویداوه، بۆیه به خۆ ره لات و خۆ رئاوای زه ویدا بگه رین، کۆمه لێک له و جنۆکه نه ی پۆیشتنه توها مه، بینیان پێغه مبر (درود و سلاوی خوای لی بی) نوێژی به یانی به هاوه لانی ده کات، کاتێک گوێبیستی قورئان بوون ئه وا گوێیان بۆ گرتن، وتیان ئه مه هۆکاری گیرانی پێکه مانه له گوێبیستبوونی ههوالی ئاسمان، بۆیه گه پانه وه لای گه له که یان و وتیان: ((ئهی گه له که مان ئیمه گوێبیستی قورئانیکی سه یر بووین، که پێنوێنیکاره بۆ پێکه ی راست، بۆیه ئیمه باوه رمان پێی هیئا و هه رگیز هیچ هاوه شه یک بۆ خوای گه و ره دانانین)) ئه و کاته خوای گه و ره ئه م ئایه ته ی دابه زانده سه ر پێغه مبر (درود و سلاوی خوای لی بی):

﴿قُلْ أَوْحِيَ إِلَيَّ أَنَّهُ اسْتَمَعَ نَفَرٌ مِّنَ الْجِنِّ﴾.

حافز به یه قی وتویه تی: ئه مه ی ئین عه باس (خوای لی پازی بی) گێراویه تیه وه، باسی یه که م جار ده کات که جنۆکه کان گوێبیستی قورئان خویندنی پێغه مبری خوا (درود و سلاوی خوای لی بی) بوون و ئاشنای بارودۆخی بوون، له و کاتدا پێغه مبر (درود و سلاوی خوای لی بی) هیشتا قورئانی بۆ ئه وان نه خویدبووه وه و ئه وان نه بینیبوو، دوا ی ئه مه بانگخوازی

جنۆکهی هاتۆته لای پیغه مبهەر (درود و سلأوی خوی لیبی) و ئه ویش قورئانی به سهردا خویندۆته وه و ئه وانی بانگ کردووه بۆ لای خوا... تا کۆتایی.

گیرانه وه که ی ئه حمهد و موسلیم و ئه بو داود تورمزی که له عهلقه میان گیراوه ته وه ئاماژه به وه دهکات، وتویه تی: به ئیبن مه سعودم وت: له و شه وه ی جنۆکه کان گه یشتنه خزمه تی پیغه مبهەر (درود و سلأوی خوی لیبی) هیچ به کیك له ئیوه له گه لیدا بوو؟ وتی: هیچ به کیك له ئیمه له گه لیدا نه بوو، به لآم شه ویکیان لیمان ون بوو، ئه و کات له شاری مه ککه بوو، نه مانده زانی به په نهانی کوژراوه یان گیراوه، یا خود چی به سهر هاتوو؟ خراپترین شه و ئه وه شه وه مان بوو و تا به یانی یان به ره به یان بی داربووین، بینیمان له ئه شکه وتی حیراوه دیت، وتی: هاوه لآن باسی دوودلی خو یان کرد که تیییدا بوون فرمووی: بانگخواری جنۆکه کان هاته لام، منیش قورئانم به سهردا خویندنه وه، ئینجا رویشتن، شوینه واری ئه وان و ئاگره که یانمان پیشاندر، وتی: داوای تیشویان له پیغه مبهەر (درود و سلأوی خوی لیبی) کردن ئه ویش پیی فرموو بوون: هه ر ئیسکیك ناوی خوی له سهر هینرابی و بکه ویته دهستان ئه و بۆ ئیوه یه و له گوشت به ره که تدارتره، هه ر قشیل یان پیساییه کیش ئالفی ئاژه له کانتانه.

○ جنۆکه کان زانستی په نهان (غه یب) نازان:

زانستی په نهان له و شتانه یه که خوی گه وره ته نها خوی ده زانیت، هیچ به کیکیش ئاگادار ناکات له و زانسته شاراوه ی خوی، ته نها ئه گه ر بیهوی ئه وه به پیغه مبه رانی رابگه یه نیت که خوی ده یویت و ئه وانیش به خه لک رابگه یه نن.

﴿عَالِمُ الْغَيْبِ فَلَا يُظْهِرُ عَلَىٰ غَيْبِهِ أَحَدًا، إِلَّا مَنِ ارْتَضَىٰ مِنْ رَسُولٍ فَإِنَّهُ يَسْلُكُ مِنْ بَيْنِ يَدَيْهِ
وَمِنْ خَلْفِهِ رَصَدًا﴾^۷. واته: (ئهو زاته زانای نهی و شاراوه کانه، که سیش له نهی و
شاراوه کانی ناگادار ناکات. مه گهر بو پیغه مبهریک خوا خووی رازی بیّت "به وهی هندی نهی
بزانیّت"، ئهوکاته فریشته دهکاته پاسهوانی له بهرو پشته وه "تا پهری و شهیتانه کان نه توان
زه فهری پیهرن").

واته خوی گه وره پاسهوان به دهوری ئه و په یامبه ره دا داده نی که ناگاداری کردۆته وه له
هه ندیک له و زانسته په نهانه ی په یوه سته به په یامه که یه وه، ئه م پاسه وانانه ش له فریشته کان
و نه یزه کیشی داناوه بو تیرباران کردنیان له پینا و پاراستنی ئه م زانسته په نهانه له
دهستکاری کران له لایه ن جنۆکه کانه وه.

له باره ی سه رهاتی سوله یمان قورئانی پیروژ ده فهرموویت:

﴿فَلَمَّا قَضَيْنَا عَلَيْهِ الْمَوْتَ مَا دَلَّهُمْ عَلَىٰ مَوْتِهِ إِلَّا دَابَّةُ الْأَرْضِ تَأْكُلُ مِنْسَأَتَهُ فَلَمَّا خَرَّ تَبَيَّنَتِ
الْجِنُّ أَنْ لَوْ كَانُوا يَعْلَمُونَ الْغَيْبَ مَا لَبِثُوا فِي الْعَذَابِ الْمُهِينِ﴾^۷. واته: (کاتی که بریاری مردنی
سوله یمان داو مرد، ته نه ا مورانه نه بیّت که گوچانه که ی کلور ده کرد، هیچ شتی که نه وانی
ناگادار نه کرد له مردنه که ی، جا که سوله یمان کهوت به روودا، ئه وسا په ریه کان زانیان
سوله یمان ده میکه وه فاتی کردوه، جا ئه گهر غیب زان و نهی زان بوونایه، ئاوا له کارو
فرمانی ناخوش و ریسوا که ردا به رده وام نه ده بوون).

(۱) سورته ی جن، نایه تی: ۲۶، ۲۷.

(۲) سورته ی سه بهه، نایه تی: ۱۴.

• دهسته مۆکردنی جنۆکه کان بۆ سوله یمان (سلاوی خواس لیبن):

خوای گه وره جنۆکه کانی بۆ سوله یمان رامکرد، به پیتی ئه وهی ئیمه ده یزانین ئه مه بۆ هیچ که سیکێ تر جگه له و نه کراوه:

﴿فَسَخَّرْنَا لَهُ الرِّيحَ تَجْرِي بِأَمْرِهِ رُخَاءً حَيْثُ أَصَابَ، وَالشَّيَاطِينَ كُلَّ بَنَّاءٍ وَغَوَّاصٍ، وَأَخْرَيْنَ مُقَرَّنِينَ فِي الْأَصْفَادِ، هَذَا عَطَاؤُنَا فَامْنُنْ أَوْ أَمْسِكْ بِغَيْرِ حِسَابٍ﴾^{۵۰}. واته: (ئیمه نزامان گیرا کرد و با مان بۆ رام هینا، که به فه رمانی ئه و به نه رمی هاتو چۆ بکات، بۆ ههر شویتیک و یستی. ههروه ها شه یتانه کانیشمان کرده خزمه تگوزاری، له هه موو جو ره بیناسازیک و مه له وانیکێ ژیر ده ریا. هه ندیکێ تریش به کۆت و زنجیر به سترابوونه وه (تا نه توانن خراپکاری ئه نجام بدهن). ئه مه به خششی ئیمه یه بۆ تۆ ئه ی سوله یمان تۆش ده به خشیت، یان نابه خشیت لیپه سینه وه ت نیه و خۆت سه ره به ستی).

﴿وَمِنَ الْجِنَّ مَنْ يَعْمَلُ بَيْنَ يَدَيْهِ بِإِذْنِ رَبِّهِ وَمَنْ يَزِغْ مِنْهُمْ عَنْ أَمْرِنَا نُذِقْهُ مِنْ عَذَابِ السَّعِيرِ، يَعْمَلُونَ لَهُ مَا يَشَاءُ مِنْ مَحَارِبَ وَتَمَاثِيلَ وَجِفَانٍ كَالْجَوَابِ وَقُدُورٍ رَاسِيَاتٍ﴾^{۵۱}. واته: (له په ریه کانیش هه ندیکمان بۆ راهینا که له بهر ده ستیدا کار بکه ن به فه رمانی په ره ردگاری، جا ئه وهی له فه رمانی ئیمه ده ربچیت سزای دۆزه خی پی ده چیژین. سوله یمان هه رچی بو یستایه، په ریه کان بۆیان دروست ده کرد، له چه نده ها جو ری میحراب و شوینی خوا په رستی، له په یکه رو قاپ و کاسه وه ک هه وزی فراوان، ههروه ها مه نجه لی گه وهی وا که له جیگه ی خۆی دامه زراوه و ناجولیت).

(۱) سوهرتی ص، ئایه تی: ۳۶ - ۳۹.

(۲) سوهرتی سه به، ئایه تی: ۱۲، ۱۳.

سولهیمان داوای له ئامادهبووانی مهجلیسهکهی کرد، که یهکیک تهختی بهلقیسی بۆ بههینیت، جا وتی:

﴿أَيْكُمْ يَأْتِينِي بَعْرُهَا قَبْلَ أَنْ يَأْتُونِي مُسْلِمِينَ، قَالَ عَفْرَيْتُ مِنَ الْجِنَّ أَنَا آتِيكَ بِهِ قَبْلَ أَنْ تَقُومَ مِنْ مَقَامِكَ وَإِنِّي عَلَيْهِ لَقَوِيٌّ أَمِينٌ﴾^۵. واته: (ئهی خهکینه کامتان دهتوانیت تهختی شازنه بهلقیسم بۆ بهینیت پیش ئهوهی بین بۆ لام و تهسلیم بن. دیویک له پهریهکان وتی: من بۆت دههینم پیش ئهوهی دهوام تهواو بییت و لهجیی خۆت ههستیت، بهراستی من بۆ ئه و کاره خۆم به بههیزو ئههین دهزانم).

له ئه بو هورهیرهوه (خوای لی پازی بی) هاتوه، پیغهمبهر (درود و سلّوای خوای لی) فهرموویهتی: ((دوینی دیویک له جنۆکهکان سهركهشی دهنواندن، دهیویست نوێژهکهم لی بچرپینی، خوای گهره وایکرد بیگرم، ویستم له یهکیک له ستونهکانی مزگهوت بیبهستمهوه تا ههمووتان سهیری بکن، بهلام نزاکی سولهیمانم بیرکتهوه: "پهروهردگارا دهسهلاتیکم پی بیخشه که بههیچ یهکیک نهدهیت له داوی من" بۆیه بهبی ئومیدی بهرمدا)).

○ ئیبلیس و شهیتانهکان:

ئیبلیس ناویکی نا عهرهبییه، بۆیه گهردان (صرف) ههئاگریت، وتراوه: ناویکی عهرهبییه و له ئیلباسهوه وهرگیراوه، واته: بی ئومیدبوون له پهحمهتی خوا، یان دوور له خیر و چاکه. بۆیه گهردان (صرف) ههئاگریت، چوتکه هاوشیوه ئه م ناوه له عهرهبییدا نییه، یان هاوشیوهی ناوه ناعهرهبییهکانه.

باوکی شهیتانه کانه^١ و بنچینهی یه که میانه^٢.

شهیتانه کان بریتین له وانهی له جیهانی جنۆکه کان یاخین.

ئه گهر فریشته کان سه ربازی خوا بن و گوزارشت بکه ن له خیر و سه رکه وتن و چاکه، ئه وا ئیبلیس و ئه و شهیتانانهی له گه لیدان بریتین له دوژمنانی خوا، که نوینه رایه تی خراپه و گه نده لی ده که ن، کرده وه کانی فریشته و شهیتانه کان ته واو دژیه کن.

کرده وهی فریشته کان یه که م جار پروده کاته خواپه رستی و به رزکردنه وهی ئاستی ژیان، و پیکخستنی ئه م بوونه و دامه زراندنی نیشانه و مه شخه له کانی ئه م سیسته مه، هه رده م کار ده کات بۆ یه گگرتن و کوکردنه وه و هه ماهه نگکردن، و پینوینی کردنی مرؤف بۆ پاستی، له خوای گه وره ش ده پارپینه وه له گونا هه کانی مرؤف ببوری و ببپاریزی.

سه باره ت به کرده وه کانی جنۆکه کان ئه وا هه رده م پروده کاته یاخبوون له فه رمانی خوا، و په رته وازه یی و کاولکاری و بی سه روبه ری، پچپاندنی ئه و په یوه ندیه ی خوا فه رمانی گه یاندنی کردوه، گه یاندنی ئه و په یوه ندیه ی خوا فه رمانی پچپاندنی کردوه، هه رچی خراپه و گه نده لی هه یه له زه ویدا ئه وان په یوه ندیه کیان پیوه هه یه.

ئه وان کاری خراپیان بۆ گه لانی پیشوو رازاندۆته وه، کوفر و گونا هیان بۆیان جوان کردوه، ئه وانیان بانگ کردوه بۆ به درۆخستنه وهی پیغه مبه ران و سه رپچیکردنی فه رمانه کانی خوا، هیشتا ئه م کارانه به به رده وامی ده که ن.

(۱) شهیتانه کان، کۆی شهیتانه، شهیتانیش هه موو یاخیبوویک ده گریته وه به مرؤف یان جنۆکه یاخود ئازهل، لیره دا مه به ست له شهیتان هه رچی یاخیبووه له جنۆکه کان.

(۲) ئیبلیس تا رۆژی دوایی ده مینیته وه، داوای کرد خوای گه وره مؤله تی بدات، خوای گه وره ش مؤله تیدا: ﴿قَالَ إِنَّكَ مِنَ الْمُنظَرِينَ، إِلَى يَوْمِ الْوَقْتِ الْمَعْلُومِ﴾ سوهرتی: حیجر، ئایه تی: ۳۷، ۳۸. واته: (خوا فه رمووی: به راستی تو له مؤله ت دراوانیت. تا رۆژو کاتی دیاریکراو). نه وه شی هه یه: ﴿أَفَسْتَجِدُّونَهُ وَذُرِّيَّتَهُ أَوْلِيَاءَ مِنْ دُونِي﴾ سوهرتی: که هف، ئایه تی: ۵۰. واته: (ئایا ره وایه که ئه و و نه وه که ی بکه نه پالپشت و یارو یاره ری خو تان له جیاتی من).

﴿تَاللَّهِ لَقَدْ أَرْسَلْنَا إِلَىٰ أُمَمٍ مِّن قَبْلِكَ فَزَيَّنَ لَهُمُ الشَّيْطَانُ أَعْمَالَهُمْ فَهُوَ وَلِيُّهُمُ الْيَوْمَ وَلَهُمْ

عَذَابٌ أَلِيمٌ﴾^{۶۰}. واته: (سویند به خوا پیش تو بۆ گهل و قهومه کانی تریش پیغه مبه را ئمان ره وانه کردوو، به لام شهیتان کارو کرده وی "نادروست و هه له یانی" بۆ رازاندوو نه ته وه، ئه مپۆ له دنیا دا ههر ئه و پشتیوانیانه و سزای به ئیش بۆ ئه و جو ره قهوم و کهسه ناله بار و ناحالیانه ئاماده کراوه).

له عیازی مه جاشعیه وه (خوای لی پازی بی) هاتوو، پیغه مبه ری خوا (درود و سلاوی خوای لی بی) پۆژیکیان له وتاره کهیدا فهرموویه تی:

((بیگومان پهروه ردگارم فرمانی پیکردووم، فیبری ئه وه تان بکه م که ئه مپۆ پیشانی منی داوه و ئیوه نایزانن، ههر چ سامانیکم به ههر بهنده یه که به خشی بی ئه واه لاله^{۶۱}، من ههر هه مو بهنده کانم وا دروستکردوون که به لای یه کخواناسیدا بین^{۶۲}، شهیتانه کان هه لمه تیان بۆیان هینا و ئه وانیان له ئاینه که یان دوورخسته وه^{۶۳}، هه ندیک له و شتانه یان له وان چه رام کردن که پیشتر من بۆ ئه وانم چه لال کرد بوو^{۶۴}، فرمانیان پیکردن هاوبه شم بۆ بریار بدهن له کاتی که من هه چ به لگه یه کم دانه به زاندبووه سهریانن خوای گه وره سهیری دانیشتیوانی زهوی کرد و رقی له عه رب و نا عه رب بووه وه، تنها پاشماوه یه که نه بی له خاوهن

(۱) سوهرتی نه حل، ئایه تی: ۶۳.

(۲) واته: پهروه ردگارم فهرموویه تی: ههر چ سامانیکم به ههر بهنده یه که به خشی بی له ههر ریگه یه که چه لاله وه بی، ئه واه و چه لاله، وه که به خشی نه له لایه ن خاوهن ده سه لاته وه و دیاریه له هه ندیک که سه وه، وه که پیشه سازی و کشتوکاری و فه رمان به رایه تی، که واته ئه وه چه رام مه که ن که خوای گه وره له سه ر ئیوه ی چه لال کردوو.

(۳) واته له سه ر سه روشتی پاکن و ناماده ن بۆ قه بو لکردنی رینوینی خوا.

(۴) به ره و ناحه ق ئه وانیان راکیشا.

(۵) وه که وشتری گوپراو و هاوشیوه که ی.

کتیبه‌کان^(۱)، فەرمووی: من تۆم رەوانە کردووێ تا تۆ تاقی بکەمەوه و خەلکیش بە تۆ تاقی بکەمەوه^(۲)، کتیییکم بۆ تۆ دابەزاندووێ که ئاوی نایشواتهوه و له کاتی به ئاگابوون و خەوتندا دەیخوینیهوه^(۳).

شەیتانەکان بانگەوازیان بۆ شیواندنی ئایین، دەرچوون له سروشتی سەلامەت کردووێ، و بانگەشەیان بۆ هاوبەشدانەنان بۆ خوا کردووێ، حەلألێان حەرام و حەرامیان حەلأل کردووێ، هیشتا شەیتانەکان بۆ مەرووف لەسەر گشت رینگاکان له بۆسەدان بۆ رینگری کردن له گرتنەبەری بەرنامەیی خوا و لادانی له ئەنجامدانی کردووێ چاکەکان.

له فەرموودەیی سەبەری کۆری فاکههوه هاتووێ، پیغەمبەری خوا (درود و سلأوی خوای لیبی) فەرموویەتی:

((شەیتان بۆ ئادەمیزاد لەسەر گشت رینگایەك له بۆسەدایە: لەسەر رینگەیی ئیسلام بۆی دانیشتووێ و پێی دەلێت: ئایا موسلمان دەبیت و واز له ئایینی باو و باپیرانت دەهینی؟ ئادەمیزادەکه سەرپێچی دەکات و موسلمان دەبیت، دواتر لەسەر رینگەیی کۆچکردن بۆی دادەنیشیت، پێی دەلێت: ئایا کۆچ دەکەیت؟ واز له زهوی و ئاسمانەکەت دەهینی؟ ئادەمیزادەکه سەرپێچی دەکات و کۆچ دەکات، دواتر لەسەر رینگەیی تیکۆشان بۆی دادەنیشیت، پێی دەلێت: ئایا تێدەکۆشیت و گیان و سامانت بەفیرۆ دەهیت؟ دەجەنگیت و دەکۆژیت و هاوژینه‌کانت ماره دەکۆژیت و سامانەکەت دابەش دەکۆژیت؟ ئادەمیزادەکه سەرپێچی دەکات و تێدەکۆشیت دەکات.

(۱) پێش رەوانەکردنی پیغەمبەرمان محەمەد (درود و سلأوی خوای لیبی) سەیری دانیشتوانی سەر زهوی کرد زۆر لییان تۆرە بوو، تەنها کۆمەلێک له خاوەن کتیبەکان نەبن که بەرنامەیی خویان نەگۆزی بوو.

(۲) سەرەتا تۆ تاقی بکەمەوه تا دەر بکەوێت ئایا بە ئەرکی پەيامداری هەلەستیت، خەلکیش پێ تاقی بکەمەوه تا دەر بکەوێت باوەرێت پێ دەهینن یان بێ باوەر دەبن.

(۳) ئاوی نایشواتهوه، چونکه له نیو پەراودا نییه بەلکو له نیو سینەکاندا پارێزراوه و له گشت بارودۆخیکدا دەخوینرێتهوه.

ده پازینیتته وه و بانگی دهکات بۆ ئاشوپ و خراپه کاری، پیغه مبهران و کهسانی تریش له مه دا وه ک یه کن.

﴿وَكَذَلِكَ جَعَلْنَا لِكُلِّ نَبِيٍّ عَدُوًّا شَيَاطِينَ الْإِنْسِ وَالْجِنِّ يُوحِي بَعْضُهُمْ إِلَى بَعْضٍ زُخْرُفَ الْقَوْلِ غُرُورًا﴾^{۱۱۲}. واته: (ههر به و شیوه یه "کیشمه کیشی ئیمانداران و خوانه ناسان بهرده وامه" جا بۆ هه موو پیغه مبهریک "بۆ ئیماندارانیش" دوزمینیکمان له شهیتانه کانی ئاده میزاد و پهری سازاندوه، که بهرده وام قسه ی زل و رازاوه دهدهن به گۆنی یه کداو "خویان و خه لکی" پی سهر گهر دان و گومرا ده کهن).

له عانیشه وه (خوای لی پازیبی) هاتووه، وتویه تی: ((شه ویک پیغه مبهری "درود و سلاوی خوای لی بی" له لای من ده رچوو، منیش پازی خه رایم بۆ هات، جا گه رایه وه و بینی من چی ده که م، فه رمووی: ئه وه چیه ئه ی عانیشه پازی خراپت بۆ هاتووه؟ وتم: چۆن که سی وه ک من پازی خراپی به رامبه ر تۆ بۆ نایه ت؟ فه رمووی: ئایا شهیتانه که ت هاتۆته لات؟ منیش وتم: ئه ی پیغه مبهری خوا ئایا منیش شهیتانیکم له گه لدایه؟ فه رمووی: به لی، وتم: له گه ل هه ر مرۆفیک شهیتانیک هه یه؟ فه رمووی: به لی، وتم: شهیتانیک له گه ل تۆشدا هه یه ئه ی پیغه مبهری خوا؟ فه رمووی: به لی، به لام په روه ردگارم یارمه تیدام تا موسلمان بوو))^{۱۱۳}.

له ئین مه سه وده وه (خوای لی پازیبی) هاتووه ن پیغه مبه ر (درود و سلاوی خوای لی بی) فه رموویه تی: ((هه ر یه کیکتان ها وده میکی له جنۆکه بۆ دانراوه. وتیان: تۆش ئه ی پیغه مبه ری خوا؟ فه رمووی: منیش، به لام خوای گه وره یارمه تیدام تا موسلمان بوو، بۆیه ته نها به چاکه فه رمانم پیده کات))^{۱۱۴}.

(۱) سورته ی ئه نعام، نایه تی: ۱۱۲.

(۲) موسلیم گپراویه تیه وه.

(۳) موسلیم گپراویه تیه وه.

○ دهکری شهیتان بیته بهر بهست له بهردم ئه وهی بهنده

رینوینی خوا وه بگری:

شهیتان ناتوانی کاریگری دروست بکات له سهه دهروونی مرۆف، مهگه مرۆف پشت له رینوینی خوا بکات، له ریباز و پهیره وهی نه خشه بۆکیشراو ده رچیت.

ئهگه مرۆف له و ریباز و پهیره وه ده رچیت که بۆ دانراوه، خوی گوره سزای ده دات به وهی شهیتانی به سههردا زال دهکات، به ئاراسته ی خراپه و گهندهلی ئاراسته ی دهکات له گشت کردار و گوفتاریکدا.

﴿وَمَنْ يَعِشْ عَنْ ذِكْرِ الرَّحْمَنِ نُقِصْ لَهُ شَيْطَانًا فَهُوَ لَهُ قَرِينٌ، وَإِنَّهُمْ لَيَصُدُّونَهُمْ عَنِ السَّبِيلِ وَيَحْسَبُونَ أَنَّهُمْ مُهْتَدُونَ، حَتَّى إِذَا جَاءَنَا قَالَ يَا لَيْتَ بَيْنِي وَبَيْنَكَ بُعْدَ الْمَشْرِقَيْنِ فَبِئْسَ الْقَرِينُ، وَلَنْ يَنْفَعَكُمُ الْيَوْمَ إِذْ ظَلَمْتُمْ أَنَّكُمْ فِي الْعَذَابِ مُشْتَرِكُونَ﴾^(۱). واته: (ئه وهی له یاد و ناسینی خوی میهره بان چاو داخات، ئیمه شهیتانیک ده کهینه مۆکله یی و ده بیته یار و یاوه ری و هه میسه له گه لیدا ده بیته. ئه و شهیتانانه" ریگه ی راستیان لی ده گرن و وایان لیده کهن که وا بزنان له سهه ریبازیکی چاک و راستن. تا ئه و کاته ی دینه لامان (له قیامه تدا خوی و شهیتانه که ی ئاماده ده کرین بۆ لیپرسینه وه) ئه و کاته، خه له تاوه که به شهیتانه که ی ده لیت: خۆزگه نیوانی من و تو به قه دهه رۆژ هه لات و رۆژ تاوا له یه که دوور بوایه، به راستی هاو رپیه کی ناله بار و خراب بوویت. ئه مرۆ ئه وقسه و گله یی و بناشانه هیه سوودیان نیه، چونکه ئیوه تازه سته متان له خۆتان و خه لکیش کردوه، ئیسته تیکرا هه ردوولاتان له سزاو نازاردا به شدارن "ده بیته تالاوی گوناوه و تاوانتان بچه ژن".

له گه ل پۆچوون له گومرایی و سه رلیشئواندا، شهیتان زال ده بی به سه ر دهروونی مرؤیدا، به ته وای داگیری ده کات تا مرؤف ده گاته ئه و ئاسته ی ده بیته سه ربازی شهیتان، یان ده بیته ئه ندامیک له نیو کۆمه له ی شهیتانه کان.

﴿استَحْذُوا عَلَيْهِمُ الشَّيْطَانَ فَإِنْسَاهُمْ ذَكَرَ اللَّهُ أُولَئِكَ حِزْبُ الشَّيْطَانِ أَلَا إِنَّ حِزْبَ الشَّيْطَانِ

هُمُ الْخَاسِرُونَ﴾^{۱۹}. واته: (ئه وانه شهیتان زال بووه به سه ربانداو داگیری کردوون، به و هۆیه وه یادی خوای له بیر بردوون، ئا ئه وانه دهسته و تاقم و حزبی شهیتان، ئاگادارین که بیگومان دهسته و تاقم و حزبی شهیتان خه ساره تمه ند و زه ره مه ندن).

کاتیک مرؤف ده گاته ئه م ئاسته، داده به زیته ئه م پله یه، ئه و ئه و کاته گه یشتوو ه ته ئه و په پری داروخانی پۆحی و دهروونی.

له م پله نزمه دا پیوه ره کان تیک ده چن و هاوکی شه کان ده شله ژین، راستیه کان ده شیوین، ده سه لاتی ناحه ق زال ده بی، یاسای دارستان باوی ده بی، خه لکی دژایه تی یه کتر ده که ن هاوشیوه ی ئازه له درنده کان، مرؤف که جوانترین به دیه پئراوه ده بیته ئامرازیک له ئامرازه کانی خراپه و گه نده لی، هۆکاریکیش ده بی له هۆکاره کانی تیکدان و خراپه کاری.

﴿أَلَمْ تَرَ أَنَا أَرْسَلْنَا الشَّيَاطِينَ عَلَى الْكَافِرِينَ تَوَزُّهُمْ أَزًّا﴾^{۲۰}. واته: (ئایا نابینیت به راستی ئیمه

چۆن شهیتانه کان ده نیڕینه سه ر خه وانه ناسان، به گه رمی هانیان ده ده ن بو تاوان و گوناوه خراپه).

ته نانه ت مرؤف ده گاته دۆخیک، که شهیتان خۆی لی به ری ده کات.

﴿كَمَثَلِ الَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ قَرِيبًا ذَاقُوا وَبَالَ أَمْرِهِمْ وَلَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ، كَمَثَلِ الشَّيْطَانِ إِذْ قَالَ

لِلْإِنْسَانِ اكْفُرْ فَلَمَّا كَفَرَ قَالَ إِنِّي بَرِيءٌ مِنْكَ إِنِّي أَخَافُ اللَّهَ رَبَّ الْعَالَمِينَ﴾^{۲۱}. واته: (ئهوونه یان

(۱) سورته ی موحاده له، ئایه تی: ۱۹.

(۲) سورته ی مه ریه م، ئایه تی: ۸۳.

(۳) سورته ی حه شر، ئایه تی: ۱۵ - ۱۶.

وهك نمونه‌ی بیباوه‌رانی ئەم نزیكانه وایه (كه له جهنگی به‌دردا) به‌ئه‌نجامی كارو كرده‌وه‌ی خۆیان گه‌یشتن، له قیامه‌تیشدا سزای به ئییش و ئازار بۆیان ئاماده‌یه. (نبۆانی دووروه‌كان له‌گه‌ل جووه‌كان) وهك شه‌یتان وایه كه هانی ئاده‌میزاد ده‌دات له رێی خه‌یال و وه‌سه‌سه‌وه‌ “پێی ده‌لێت: وه‌ره كافر به (به جوانکردنی هه‌موو جووره تاوانێك كه خوا پێی ناخۆشه)، جا كاتێك كه كافر بوو (واته ئەو كارانه‌ی ئه‌نجام دا كه شه‌یتان پێی رازیه) پێی ده‌لێت: به‌راستی من به‌ریم له تو من له په‌روه‌ردگاری جیهانیان ده‌ترسم!!).

○ هۆشداریدان له دوزمنایه‌تی شه‌یتان:

به‌راستی شه‌یتان نوینه‌رایه‌تی و گوزارشت له خراپه ده‌كات له زه‌ویدا، هه‌رده‌م كار ده‌كات له‌سه‌ر داروخاندنی ژیا‌نی مرۆف به لادانی له رێنۆینی خوا، و دوورخستنه‌وه‌ی له رێبازی پاست و په‌وان.

هه‌ر بۆیه خوای گه‌وره ئیمه‌ی ئاگادار کردۆته‌وه له پیلانه‌کانی، هه‌والی پیمانداوه له‌باره‌ی دوزمنایه‌تیه‌که‌ی، بانگه‌وازی کردوه بۆ ئه‌وه‌ی به گشت ئامرازێك به‌ره‌نگاری ببینه‌وه، تا ده‌سه‌لاته‌که‌ی لاواز ببی و خراپه‌کارییه‌کان که‌م ببه‌وه، جا فه‌رموویه‌تی:

﴿إِنَّ الشَّيْطَانَ لَكُمْ عَدُوٌّ فَاتَّخِذُوهُ عَدُوًّا إِنَّمَا يَدْعُو حِزْبَهُ لِيَكُونُوا مِنْ أَصْحَابِ السَّعِيرِ﴾^١.

واته: (چونکه به‌ر‌آستی شه‌یتان دوزمنانه ئیوه‌ش به دوزمنی خۆتانی دابین، بیگومان بانگی تا‌قم و داروده‌سته‌ی خۆی ده‌كات بۆ ئه‌وه‌ی ببه‌ نیشه‌جیی دۆزه‌خ).

خوای گه‌وره ئه‌وه‌ی بۆمان گێراوه‌ته‌وه كه چۆن شه‌یتان دژایه‌تی باوکه ئاده‌می (سلاوی خوای لیبی) کردوه، که په‌ند و ئامۆژگاری تێدا‌یه، شه‌یتان توانی ئاده‌م هه‌لبخه‌له‌تینی تا له

(١) سوورته‌ی فاتر، نایه‌تی: ٦.

درهخته که بخوات و به درۆ و فیله کانی له بههشت ده‌ری بکات و بیخاته نیو سه‌ریچی کردنی خوا و ئه‌نجامدانی قه‌ده‌غه‌کان، دوا‌ی ئه‌مه‌ خوا‌ی گه‌وره‌ فه‌رموویه‌تی:

﴿يَا بَنِي آدَمَ لَا يَفْتِنَنَّكُمُ الشَّيْطَانُ كَمَا أَخْرَجَ أَبْوَيْكُمُ مِنَ الْجَنَّةِ يَنْزِعُ عَنْهُمَا لِبَاسَهُمَا لِيُرِيَهُمَا سَوَاتِهِمَا إِنَّهُ يَرَاكُمْ هُوَ وَقَبِيلُهُ مِنْ حَيْثُ لَا تَرَوْنَهُمْ إِنَّا جَعَلْنَا الشَّيَاطِينَ أَوْلِيَاءَ لِلَّذِينَ لَا يُؤْمِنُونَ﴾^۵. واته: (ئه‌ی نه‌وه‌ی ئاده‌م: شه‌یتان، ئیوه‌ش له‌ خشته‌ نه‌بات، هه‌روه‌ک باوک و دایکتانی له‌ خشته‌ بردو له‌ بهه‌شتدا به‌ ده‌ر کردنی دان، له‌ کاتی‌کدا ده‌ستی کرد به‌ دامالینی، پۆشاکه‌ کانیان تا عه‌وره‌تیان پیشانی یه‌ کتر بدات، بیگومان شه‌یتان و دارو ده‌سته‌ی ئیوه‌ ده‌یین، له‌ شوینی‌کدا که "دونیایه" ئیوه‌ ئه‌وان نابین، جا دل‌نیابن که ئی‌مه‌ شه‌یتانه‌ کانیان کردووه‌ به‌ یارو یاوه‌ری ئه‌وانه‌ی باوه‌ر ناهین).

ئه‌وه‌شی بۆ مرۆف‌پوون کردۆته‌وه‌ که شه‌یتان چ به‌ئینیکی له‌ سه‌رخۆی گرتووه‌ له‌ وه‌ته‌ی دژایه‌تی ئاده‌می کردووه‌، به‌وه‌ی له‌ سه‌ر پێگه‌ی راست دابنیشی‌ت و خه‌لکی گومرا بکات. جا فه‌رموویه‌تی:

﴿قَالَ أَرَأَيْتَكَ هَذَا الَّذِي كَرَّمْتَ عَلَيَّ لِنِ أَنْ أَخْرَجَنِي إِلَى يَوْمِ الْقِيَامَةِ لَأَحْتَنِكَنَّ ذُرِّيَّتَهُ إِلَّا قَلِيلًا، قَالَ اذْهَبْ فَمَنْ تَبِعَكَ مِنْهُمْ فَإِنَّ جَهَنَّمَ جَزَاؤُكُمْ جَزَاءً مَوْفُورًا، وَاسْتَفْزِرْ مِنْ اسْتَطَعْتَ مِنْهُمْ بِصَوْتِكَ وَأَجْلِبْ عَلَيْهِمْ بِخَيْلِكَ وَرَجِلِكَ وَشَارِكْهُمْ فِي الْأَمْوَالِ وَالْأَوْلَادِ وَعِدَّتْهُمْ وَمَا يَعْدهُمْ الشَّيْطَانُ إِلَّا غُرُورًا، إِنَّ عِبَادِي لَيْسَ لَكَ عَلَيْهِمْ سُلْطَانٌ﴾^۶. واته: ((پاشان بی شه‌رمانه) وتی:

پیم بلی" ئا ئه‌مه‌یه‌ که ریژت داوه‌ به‌ سه‌ر مندا؟! سویند به‌ خوا ئه‌گه‌ر دوام بخه‌یت تا روژی قیامه‌ت ئه‌وه‌ بیگومان هه‌موو نه‌وه‌کانی گومراو سه‌رگه‌ردان ده‌که‌م جگه‌ له‌ که‌میکیان "که‌ ده‌سه‌لاتم به‌ سه‌ریاندا نییه". خوا‌ی په‌روه‌ردگار فه‌رمووی: برۆ ئه‌وه‌ی شوینی تو بکه‌ویت له‌وان، ئه‌وه‌ بیگومان دۆزه‌خ پاداشتی هه‌موانتانه، که پاداشتیکی مسوگه‌ره و جیگه‌ی

(۱) سوهرتی ئه‌عراف، ئایه‌تی: ۲۷.

(۲) سوهرتی ئیسراء، ئایه‌تی: ۶۲ - ۶۵.

هه مووتانی تیدا ده بیته وه. برۆ چیت له دهست دیت دریعی مه که، هه رکهس که توانیت "له و به دبه ختانه" به بانگ کردن و هاندانیان بۆ تاوانکاری، دایانپره، به هۆی له شکری سواره و پیادهی خۆته وه هیرشیان بۆ به ره و هاو به شییان بکه له ماڵ و سامان و منداڵ و نه وه یاندا "به سامانی حه رام و مندالی زۆل". هتد، "ئه وه ندهش به لێن و ئومیدیان بیّ ده، سه ریان لیّ بشیوینه، هه رچه نده به لێن و هاندانی شهیتان جگه له فریودان و فیلکردن و ساخته، شتیکی تر نه. به پراستی به نده کانی من "ئه ی شهیتانی نه فرین لیکراو" هیچ ده سه لاتنی تۆیان له سه ر ناییت و هه ول و کۆششی تۆ کاریان تی ناکات).

له سوپه تی ئه عرافدا خوی گه وره ده فه ره موویت:

﴿قَالَ فِيمَا أُغْوِيْتَنِي لَأَفْعَدَنَّ لَهُمْ صِرَاطَكَ الْمُسْتَقِيمَ، ثُمَّ لَأَتَيْنَهُمْ مِنْ بَيْنِ أَيْدِيهِمْ وَمِنْ خَلْفِهِمْ وَعَنْ أَيْمَانِهِمْ وَعَنْ شَمَائِلِهِمْ وَلَا تَجِدُ أَكْثَرَهُمْ شَاكِرِينَ﴾^{۱۷}. واته: (شهیتان وتی: به هۆی ئه وه ی که تۆ منت گومراو سه رگه ردان کرد، ئه وه سویند بیّت منیش له ریگه راسته که تدا بۆیان داده نیشم "لایان بدهم". پاشان سویند به خوا له به رده میانه وه، له پشتیان وه، له لای راستیان وه، له لای چه پیان وه، بۆیان دیم و "دونیا یان لاخۆشه ویست ده کهم و گومانیا ن ده رباره ی قیامه ت لادروست ده کهم" و ده ست ناکه ویّت زۆر به یان سوپاسگوزار بن).

ئهم پریاره ی ئه و گومان بوو و هاته جی:

﴿وَلَقَدْ صَدَقَ عَلَيْهِمْ إِبْلِيسُ ظَنَّهُ فَاتَّبَعُوهُ إِلَّا فَرِيقًا مِنَ الْمُؤْمِنِينَ﴾^{۱۸}. واته: (له راستیدا گومانی شهیتان به راست ده رچوو به رامبه ر ئه و جوړه که سانه (که روو به پهروه ردگار کاتی خۆی وتبووی: ده بینیت زۆر به ی خه لکی سوپاسگوزار نابن) که چی خه لکی بیّ په روا هه رشوینی که وتن، جگه له دهسته یه ک له بر واداران).

(۱) سوپه تی ئه عراف، ئایه تی: ۱۶ - ۱۷.

(۲) سوپه تی سه به، ئایه تی: ۲۰.

له سوڤهتی نیسائدا خوی پاك و بیگهرد دهفهرموویت:

﴿إِنْ يَدْعُونَ مِنْ دُونِهِ إِلَّا إِنَّا وَإِنْ يَدْعُونَ إِلَّا شَيْطَانًا مَرِيدًا، لَعَنَهُ اللَّهُ وَقَالَ لَأَتَّخِذَنَّ مِنْ عِبَادِكَ نَصِيبًا مَفْرُوضًا، وَلَأُضِلَّنَّهُمْ وَلَأُمَنِّيَنَّهُمْ وَلَمَارْتَهُمْ فَلَيُبَيِّنَنَّ آذَانَ الْأَنْعَامِ وَلَمَرَّتَهُمْ فَلَيُغَيِّرَنَّ خَلْقَ اللَّهِ وَمَنْ يَتَّخِذِ الشَّيْطَانَ وَلِيًّا مِنْ دُونِ اللَّهِ فَقَدْ خَسِرَ خُسْرَانًا مُبِينًا، يَعْدُهُمْ وَيُمَنِّيهِمْ وَمَا يَعْدُهُمُ الشَّيْطَانُ إِلَّا غُرُورًا﴾^۱. واته: ("ئهو هاوهلگهرانه" ئهوهی هاناو هاواری بو دهبن و دهپهستن جگه لهخوا چهند پهستراویکی کار تیگراون "پهستراو دهبیت کارتیکه ربیت نهک کارتیکراو، بویه بته کانیاں بهمیینه ناوانوه وهک : لات و عوزا"، تنهها هاناو هاواریشیان ههر بو شهیتانی سهرککش و یاخییه که له ههموو خیریک دامالراوه. ئهو شهیتانهی که خوا نهفرینی لیکردوو و وتوویهتی: سویند بیت به توئی خوا بهشیکی دیاریکراو له بندهکانت دائهپریم له ئیمان و خواناسی. سویند بیت به تو گومرایان دهکهم و به ئاوات و خهیاالی پووچهوه سهرگهرمیان دهکهم و خویم فرمانیاں پیدهدهم و هانیاں دهدهم و ئهوجا ئهوانیش بیگومان گوئی ئازهله کانیاں دهپرن، ههروهها فرمانیاں بی دهدهم ئهوانیش دروست کراوانی خوا دهستکاری بکهن و بیگورن، جا ئهوهی له جیاتی خوا شهیتان بکاته پشتیوانی خوئی، ئهوه بهپراستی دووچاری زیان و خهسارهتمهندیهکی ئاشکرا بووه. "شهیتان" بهلینیاں دهداتی و ئاوات و ئارهزوو دهرازیئیهتوه بویاں، دیاره که شهیتانیش هیچ بهلینیکیاں پینادات جگه له فریودان و خهلهتاندن نهبیت).

فیری ئهوهمان دهکات که شهیتان پیداکره له هیئانی پازی خراپ به دهروونماندا، بایهخیش دههات به پالنه رهکانی خراپه و ناههقی له ناخی مروؤدا.

﴿الشَّيْطَانُ يَعِدُكُمُ الْفَقْرَ وَيَأْمُرُكُمْ بِالْفَحْشَاءِ﴾^{۱)}. واته: ("كاتيك ئیوه له مال و دارایتان ده‌به‌خشن" شه‌یتان به‌لینی هه‌ژاری و نه‌داریتان بێ دەدات "ده‌تان‌ترسییت به هه‌ژاری" و فرمانتان بێ دەدات به‌گوناهو تاوان و خراپه و نه‌به‌خشین).

دواتر پیویست بوو هۆشدارى له‌باره‌یه‌وه بدریټ، بۆ ئه‌وه‌ی مرۆف خۆی له خراپه‌کانی بپاریزیت.

﴿وَلَا تَتَّبِعُوا خُطُوَاتِ الشَّيْطَانِ إِنَّهُ لَكُمْ عَدُوٌّ مُّبِينٌ، إِنَّمَا يَأْمُرُكُم بِالسُّوءِ وَالْفَحْشَاءِ وَأَنْ تَقُولُوا عَلَى اللَّهِ مَا لَا تَعْلَمُونَ﴾^{۲)}. واته: (شوین هه‌نگاوه‌کانی شه‌یتان مه‌که‌ون، چونکه بیگومان نه‌و دوزمنیکی ئاشکراتانه. بیگومان نه‌و شه‌یتانه هه‌ر فرمان به خراپه و گوناوه تاوان ده‌کات و هه‌روه‌ها هانتان ده‌دات بۆ وتنی هه‌ندیک شت یان هه‌لبه‌ستنی هه‌ندیک گوفتار به‌ده‌م خواوه بێ ئه‌وه‌ی بزانی "که سه‌ره‌نه‌ج‌امی نه‌و کاره‌تان چه‌نده مه‌ترسیداره").

﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَتَّبِعُوا خُطُوَاتِ الشَّيْطَانِ وَمَنْ يَتَّبِعْ خُطُوَاتِ الشَّيْطَانِ فَإِنَّهُ يَأْمُرُ بِالْفَحْشَاءِ وَالْمُنْكَرِ﴾^{۳)}. واته: (ئه‌ی ئه‌وانه‌ی ئیمان و باوه‌رتان هیناوه شوینی هه‌نگاو و نه‌خشه و پیلانه‌کانی شه‌یتان مه‌که‌ون، هه‌رکه‌س شوینی هه‌نگاو و نه‌خشه و پیلانی شه‌یتان بکه‌ویټ زه‌ره‌ر ده‌کات، چونکه به‌راستی شه‌یتان هه‌میشه فرمان به کار و کرده‌وه‌ی خراپ و گوناوه تاوان و ناشیرینی ده‌کات).

به‌هێزترین شت بۆ هۆشدارى و ترساندن له شوینکه‌وتنی شه‌یتان، ئه‌وه‌یه که له سوپه‌تی نه‌عامدا هاتوه: ﴿وَيَوْمَ يُحْشَرُهُمْ جَمِيعًا يَا مَعْشَرَ الْجِنِّ قَدِ اسْتَكْبَرْتُمْ مِنَ الْإِنْسِ وَقَالَ أَوْلِيَاؤُهُمْ مِنَ الْإِنْسِ رَبَّنَا اسْتَمْتَعَ بَعْضُنَا بِبَعْضٍ وَبَلَّغْنَا أَجَلَنَا الَّذِي أَجَلْتَ لَنَا﴾^{۴)}. واته: (روژیک

(۱) سوپه‌تی به‌قه‌ره، نایه‌تی: ۲۶۸.

(۲) سوپه‌تی به‌قه‌ره، نایه‌تی: ۱۶۸ - ۱۶۹.

(۳) سوپه‌تی نوور، نایه‌تی: ۲۱.

(۴) سوپه‌تی نه‌عام، نایه‌تی: ۱۲۸.

بِمُصْرِحِكُمْ وَمَا أَنْتُمْ بِمُصْرِحِيَّ إِنِّي كَفَرْتُ بِمَا أَشْرَكْتُمُونَ مِنْ قَبْلُ إِنَّ الظَّالِمِينَ لَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ ﴿۵﴾.

ئین کەسیر وتویەتی: خۆی پایەبەرز هەوال دەدات لەبارە ی گفتوگۆی ئیبلیس لەگەڵ شوینکە و تەوانی، دۆی ئەو ی خۆی گەورە بێرێر دەدات لە نۆوان بەندەکانیدا، باوەرداران دەچنە نۆو بەهەشتەو، بۆ باوەرانی ش دەخاتە نۆو ئاگری دۆزەخەو، ئیبلیس نەفرەتی خۆی لیبی ئەو کات و تاربان بۆ دەدات تا زیاتر خەمبار و پەریشانیان بکات، دەلیت: ((خۆی گەورە بەلینی راستی پیتاندا)) لەسەر زمانی پیغەمبەران، بەلینی پیتاندا دەربازبوون و سەلامەتی لە شوینکە و تەنی بەرنامە کەیدا، ئەم بەلینە راست و پەو بوو، بەلام من بەلینم بە ئیویدا بەلام بەلینە کەم بەجینە گەیاندا، هەرۆک خۆی پایەبەرز دەفرموویت: ﴿يَعِدُّهُمْ وَيُمْنِيهِمْ وَمَا يَعِدُهُمُ الشَّيْطَانُ إِلَّا غُرُورًا﴾. واتە: ("شەیتان" بەلینیان دەداتی و ئاوات و ئارەزوو دەرازی نیتەو بۆیان، دیارە کە شەیتانیش هیچ بەلینیان پینادات جگە لە فریودان و خەلە تاندن نەبیت).

دواتر دەلین: ﴿وَمَا كَانَ لِي عَلَيْكُمْ مِنْ سُلْطَانٍ﴾ واتە: (وەنەبیت من هیچ زۆر و دەسەلاتیکم بەسەر ئیویدا هەبوویت).

لەو ی من ئیویدەم بانگ دەکرد بۆی، هیچ بەلگەیکم نەبوو، تەنھا ئەو نەندە نەبۆ بانگەشەم کرد و ئیویدەش تەنھا بەم بانگەشە یە وەلامی منتان دایەو و بە دەم بانگەوازە کەو هاتن، پیغەمبەران و پەيامبەران و بەلگە و نیشانەیان بەرپا کرد لەسەر راستی ئەو پەيامە ی هینابوویان، کەچی ئیویدە سەرپیچی ئەوانتان کرد و ئەو تان کرد کە ویستتان ((بۆیە سەرزەنشتی من مە کەن)) ئەمڕۆ، بەلکو ((سەرزەنشتی خۆتان بکەن))، گوناھە کە لە ملی خۆتانە، چونکە ئیویدە سەرپیچی بەلگە کانتان کرد، شوین من کەوتن تەنھا بەو ی بانگی

(۱) سۆرەتی ئیبراھیم، نایەتی: ۲۲.

(۲) سۆرەتی نیسا، نایەتی: ۱۱۷ - ۱۲۰.

ئۆوه م کرد بۆ ئه وهی به ره و پڕبازی پوچه ل و نا ره وای بێن، جا من ناتوانم هیچ سویدیکتان پێبگه یه نم و پزگارتان بکه م له وهی ئۆوه تێیدان، ئۆوه ش ناتوانن سوده م پێ بگه یه نن و پزگارم بکه ن له سزا و سه رکۆنه کردن، ((من بێ باوه رم به وهی پێشتر منتان کردبووه هاوبه ش))، قه تاده وتویه تی: واته به هۆی ئه وهی پێشتر منتان کردۆته هاوبه ش. ئێین جه ریر وتویه تی: شه یتان ده لیت: نکۆلی ده که م له وهی هاوبه شی خوای بالاده ست و خاوه ن شکۆ بم.. ئه م بۆچوونه ی ئێین جه ریر راسته ره .. کاتیک مرۆف و هاوده مه که ی له دواپۆژدا له به رده م خوای گه وره ده وه ستن، مرۆف ده لیت: په روه ردگارا "ئه مه منی گو مپا کرد و لایدام له پێی راست و په یامی دروست، دوا ی ئه وهی بۆم هات، ئه و شه یتانه ی کراوه ته هاوده می ده لیت: ((په روه ردگارا من ئه وم لاری نه کردوه، به لکو به خۆی له گو مپا یه کی قولدا بووه))، خوای گه وره ده فه رموویت:

﴿لَا تَخْتَصِمُوا لَدِيَِّ وَقَدْ قَدَّمْتُ إِلَيْكُمْ بِالْوَعِيدِ، مَا يُبَدَّلُ الْقَوْلُ لَدَيِّ وَمَا أَنَا بِظَلَّامٍ

لِلْعَبِيدِ﴾^۱. واته: (شه ره ده می له لای مندا مه که ن، به راستی من پێشتر هه ره شه ی هاتنی ئه م رۆژه م خسته بووه به رچاوتان و، پیم را گه یاندا بوون. ئیتر قسه و بپاری من ناگۆریت و هه لئاوه شیته وه.. من هیچ کات سته مکاریش نیم له به نده کام).

○ شه یتان هیچ ده سه لاتیکه به سه ر باوه رداراندا نییه:

ئیمان ده روون ده دره وشینیته وه، دل پر ده کات له پووناکی، ئه گه ر ده روون دره وشایه وه و دل پووناک بووه وه، ئه وا هه مو ئه و وه سه وسانه ی شه یتان ده یانیری ده توینه وه.

﴿فَإِذَا قَرَأْتَ الْقُرْآنَ فَاسْتَعِذْ بِاللَّهِ مِنَ الشَّيْطَانِ الرَّجِيمِ، إِنَّهُ لَيْسَ لَهُ سُلْطَانٌ عَلَى الَّذِينَ آمَنُوا وَعَلَى رَبِّهِمْ يَتَوَكَّلُونَ، إِنَّمَا سُلْطَانُهُ عَلَى الَّذِينَ يَتَوَلَّوْنَهُ وَالَّذِينَ هُمْ بِهِ مُشْرِكُونَ﴾^{۱۰۰}. واته:

(ئینجا کاتیک قورنات خویندو دهورت کردهوه، ئەوه په‌نا بگره به‌خوا له شهیتانی نه‌فرین لیکراو. بیگو مان شهیتان ده‌سه‌لاتی نیه به‌سه‌ر ئەوانه‌دا که باوه‌ریان هیناوه و پشت به په‌روه‌دگاریان ده‌به‌ستن. به‌راستی ته‌نها ده‌سه‌لاتی به‌سه‌ر ئەوانه‌دا هه‌یه که پشتیان بی به‌ستوه و ملکه‌چ و فرمانبه‌رداری ئەو ده‌بن، هه‌روه‌ها ئەوانه‌ش که هاوه‌لگه‌رن بۆ په‌روه‌دگار).

ئه‌گه‌ر ئەو دلای په‌یوه‌ندی توکمه‌ی له‌گه‌ل‌خوادا هه‌یه، خه‌یال یان رازیکی شهیتانی بۆ هات، ئەوا خیرا بیدار ده‌بیته‌وه:

﴿إِنَّ الَّذِينَ اتَّقَوْا إِذَا مَسَّهُمْ طَائِفٌ مِّنَ الشَّيْطَانِ تَذَكَّرُوا فَإِذَا هُمْ مُبْصِرُونَ﴾^{۱۰۱}. واته:

(به‌راستی ئەوانه‌ی که پارێزکار و ته‌قوادار بوون، کاتیک خه‌ته‌ره‌و خه‌یالیک له‌لایه‌ن شهیتانه‌وه، تووشیان بیته، ئەوه خیرا بیدار ده‌بنه‌وه و خوای خوایان بیر ده‌که‌وتنه‌وه و هۆشیار ده‌بنه‌وه، ئیتر ده‌سته‌به‌جی بینا ده‌بن و به‌رچاویان روون ده‌بیته "ریزازی راست به‌دی ده‌که‌ن و لییان ناشیویت").

شهیتان توانی ئاده‌م هه‌لبخه‌له‌تینی به‌خواردن له‌دره‌خته‌که، و بیخاته نیو بازنه‌ی قه‌ده‌غه‌کراوانی خوا، پالنه‌ره‌کانی چه‌ز و ئاره‌زوو و خراپه و فیل له‌ده‌روونیدا بجولینی:

﴿وَقَالَ مَا نَهَاكُمَا رَبُّكُمَا عَنِ هَذِهِ الشَّجَرَةِ إِلَّا أَنْ تَكُونَا مَلَکَيْنِ أَوْ تَكُونَا مِنَ الْخَالِدِينَ، وَقَاسَمَهُمَا إِنِّي لَكُمَا لَمِنَ النَّاصِحِينَ، فَدَلَّاهُمَا بِغُرُورٍ فَلَمَّا ذَاقَا الشَّجَرَةَ بَدَتْ لَهُمَا سَوَآتُهُمَا وَطَفِقَا يَخْصِفَانِ عَلَيْهِمَا مِن وَرَقِ الْجَنَّةِ وَنَادَاهُمَا رَبُّهُمَا أَلَمْ أَنهَكُمَا عَنِ تِلْكَ الشَّجَرَةِ وَأَقُل

(۱) سوڤه‌تی نه‌حل، نایه‌تی: ۹۸ - ۱۰۰. له‌نایه‌تی یه‌که‌مدا بوونی ده‌سه‌لاتی شهیتان له‌سه‌ر باوه‌رداران ربه‌ت ده‌کاته‌وه، له‌نایه‌تی دووهمدا بوونی ده‌سه‌لاتی شهیتان له‌سه‌ر شوینکه‌وتوو و هاوه‌شه‌دانه‌ران ده‌سه‌لینی.. مه‌به‌ست له‌ده‌سه‌لات ئەو ئەو ریگه‌یه‌یه که به‌هۆیه‌وه زالده‌بی به‌سه‌ر ئەوانی ترده‌ی به‌گومراکردن و ینلکردنیان.

(۲) سوڤه‌تی ئەعراف، نایه‌تی: ۲۰۱.

لَكُمَا إِنَّ الشَّيْطَانَ لَكُمَا عَدُوٌّ مُّبِينٌ ﴿۷﴾. واته: (بپی وتن: پهروهردگارتان ئەم درهختهی لی قهدهغه نهکردوون تهنها له بهر ئهوهیه نهوه کو بینه فریشته، یاخود بو ئهوهیه نهوه کو له نهمران بن!! (ئهوسا شهیتان زانی دهترسن و دوودلن) سویندی بو خواردن که من بهراستی له ئامۆزگارنم بو ئیوهو دلسۆزتانم!! ئیتر شهیتان بهفیل و پیلان فریوی دان (بهروهولای درهخته کهی بردن) جاکایتیک تامی بهرو بوومی درهخته کهیان چهشت، ههرچی عهیب و عاریان ههیه کهوته دهرهوه، (ناچار بهپهله) دهستیاندایه گه لای درهخته کانی بهههشت عهیب و عاری خویان پی دانه پۆشی و پهروهردگاریان بانگی کردن و فهرمووی: ئایا من قهدهغهیه ئهوه درهخته م لینه کردن و پیم نهوتن، که بهراستی شهیتان بو ئیوه دوژمنیکی ناشکرایه!؟).

ئهوهنده ههیه پالنه رهکانی چاکه و خیر له دلی ئادهم و حهوادا هه بوون و به ئاگا هاتنه وه، زانیان شهیتان ئهوانی فیروداوه، بهمهش زال بوون بهسه ره وهسوهسه و بهشی شهیتان له دهرووندا، بهمهش تۆبهیان کرد و گه رانه وه لای خوا و وتیان:

﴿رَبَّنَا ظَلَمْنَا أَنفُسَنَا وَإِن لَّمْ تَغْفِرْ لَنَا وَتَرْحَمْنَا لَنَكُونَنَّ مِنَ الْخَاسِرِينَ﴾ ﴿۷﴾. واته: (پهروهردگارا ئیمه ستهمان له خۆمان کرد، خۆ ئه گهر لیمان خۆش نه بیت و بهزه بیت پیماندا نهیه ته وه، ئه وه بهراستی ئیمه سویند به خوا له خهساره تمه مند و زهره رمه ندانین).

خوای گه وه تۆبهی ئهوانی گیرکرد و وهلامی نزاکه ی ئهوانی دایه وه:

﴿فَتَلَقَىٰ آدَمَ مِنْ رَبِّهِ كَلِمَاتٍ فَتَابَ عَلَيْهِ إِنَّهُ هُوَ التَّوَّابُ الرَّحِيمُ﴾ ﴿۷﴾. واته: (پاشان ئادهم له لایه ن پهروهردگارییه وه چند وشه و نزایه کی وهرگرت "به دل و به کول پارایه وه خوای میهره بانیش" نزاکه ی وهرگرت و لییخۆش بوو، چونکه بهراستی تهنها ئه وه، زاتیکی ئیجگار میهره بان و تۆبه وهرگه).

(۱) سوهرتی ئه عراف، ئایه تی: ۲۰ - ۲۲.

(۲) سوهرتی ئه عراف، ئایه تی: ۲۳.

(۳) سوهرتی به قه ره، ئایه تی: ۳۷.

﴿وَعَصَى آدَمُ رَبَّهُ فَغَوَى، ثُمَّ اجْتَبَاهُ رَبُّهُ فَتَابَ عَلَيْهِ وَهَدَى﴾^۱. واته: (ئابهو شیوهیه ئادهم یاخی بوو له پهروه‌دگاری و فریوی خوارد و ږنگای لی تینکچوو. پاشان پهروه‌دگاری هه‌لی بژارد و "کردی به پیغه‌مبه‌ر" تۆبه‌ی لی وهرگرت و هیدایه‌ت و رینمووی کرد).

به تۆبه و گه‌رانه‌وه بۆ لای خوا، لایه‌نی چاکه‌خواز زالبوو به‌سه‌ر لایه‌نی خراپه‌خواز، هه‌ر کاتیک لایه‌نی چاکه‌خواز زالبوو به‌سه‌ر لایه‌نی خراپه‌خواز له ده‌رووندا، ئەوا ږینوینی خوی به‌رده‌که‌ویت، به‌مه‌ش شایسته‌ی هه‌لبژاردن و پاکسازی ده‌بی.

خوای گه‌وره‌ته‌ن‌ها له‌به‌ر ئەوه ئەم چیرۆکه‌ی بۆ ئی‌مه باس‌کردوو، تا ببیته‌نموونه‌یه‌کی زویندوو بۆ ئەوه‌ی پی‌ویسته‌ مرۆفی له‌سه‌ر بی، مرۆف وه‌ک فریسته‌ دروسته‌کراوه که پاک بی له‌که‌موکورتی، به‌لکو وا دروست‌کراوه شایسته‌یی هه‌بی بۆ چاکه و خراپه و راست و هه‌له و خیر و شه‌ر و گوڤرایه‌لی و سه‌رپیچی و له‌خواترسان و تاوانکاری.

﴿وَنَفْسٍ وَمَا سَوَّاهَا، فَأَلْهَمَهَا فُجُورَهَا وَتَقْوَاهَا﴾^۲. واته: (سویند به‌ده‌روون و ئەو زاته‌ی که به‌ریکو پینکی به‌دیهنه‌ئاوه. جا توانای خراپه‌و چاکه و خوانه‌ناسی و خواناسی تیدا دابین کردوو).

مرۆف به‌پی داخوازی جنیشینایه‌تیه‌که‌ی بۆ خوا له‌سه‌ر زه‌وی، ئەره‌کاره به‌وه‌ی ماناکانی چاکه و راستی و خیر و گوڤرایه‌لی و له‌خواترسان گه‌شه‌پی بدات، به‌ره‌نگاری ئاره‌زووه خراپ و هه‌له و نابهجی و دزیوه‌کان ببیته‌وه، تا ده‌گاته ئەو کاملیه‌ ږۆحیه‌ی که خوای گه‌وره بۆ ئەوی ده‌وویت.

له‌م جه‌نگه‌دا شه‌یتان ده‌ستوه‌ردان ده‌کات، بۆ ئەوه‌ی مرۆف لابدات له‌گه‌شه‌پیدانی هیزه بالاکانی له‌لایه‌ک، تا ږۆحی به‌ره‌نگاربوونه‌وه‌ش لاواز بکات له‌لایه‌کی تره‌وه، به‌ریگه‌ی هه‌لخه‌له‌تاندن و فریودان و پازاندنه‌وه له‌لایه‌کی تر.

(۱) سوهرتی تاها، نایه‌تی: ۱۲۱ - ۱۲۲.

(۲) سوهرتی شه‌مس، نایه‌تی: ۷، ۸.

دواتر پیویست بوو له سهر مروڤ هۆشداری بدات له فیل و تهله که کانی شهیتان و ئاشنای شیواز و ریوشوینه کانی بن که دهیانگریته بهر، تا مروڤ لا بدات له ئه رکه سهره کیه که ی له م ژیانهدا.

جا نه گهر قاجی خلیسکا، یان له گونا هوه گلا، یا خود له راستی لایدا، یان پیاده ی خراپه ی کرد، یا خود سه ریچی یان خراپه کارییه کی نه جامدا، نه و نه و ریگه یه ی له پیشه که باوکه ئاده م بوی دیاری کردوه له تۆبه کردن و دهستی کردنه وه ی ژیانیکی پاک و خاوینتر. به مهش مروڤ بزگاری ده بی له دهسه لاتی شهیتان.

○ بهرنگار بوونه وه ی شهیتان:

خوای گهره له قورئانی پیروزدا ته نها یه کجار باسی دهروونی فرمانکه ر به خراپه و دهروونی سه رزه نشتکاری کردوه، به لام باسی شهیتانی کردوه و له چه ندین وینه ی جیاوازا هۆشداری له باره وه داوه، نه مه ی ته نها له بهر نه وه کردوه تا مروڤ لیی وشیار بی و گومرا و به دبخت نه بی، چونکه کاریگه ری شهیتان له دهرووندا وه ک کاریگه ری میکروبه له جهسته دا، میکروپ هه لپه رسته و هه لده خۆزیته وه تا هیرش بکاته سهر خاله لاوازه کانی جهسته و له ناوبرندی، جهسته بزگاربوونی بو نییه له میکروپ، مه گه ر پاریزبه ندی هه بی، نه و پاریزبه ندیه بهرگری هه بی و زالبی به سهر کاریگه ری میکروپ و هیرشه کانی.

به هه مان شیوه شهیتان هه لی لاوازیوونی دهروون و نه خۆشییه کانی ده قۆزیته وه، جا هیرشی ده کاته سهری و هه ولی تیکدانی ده دات.

ریگه ی بزگاربوونی بو نییه، ته نها نه و کاته نه بی که دهروون له نه خۆشییه کانی سه لامهت بی، که بریتین له دهروازه ی راسته قینه بو شهیتان و وه سه وه سه کانی.

نه‌خۆشییەکانی دەروون که دەروازەن بۆ شەیتان، بریتین له لاوازییەکانی مڕۆڤ که پێویستە خۆی لێ بپاریزی و خۆی لێ دايمالێ، تا شەیتان هیچ پێگەیه‌کی نه‌بی بۆ زالبوون به‌سه‌ریدا، ئەم نه‌خۆشی و که‌موکورتیانە بۆ نموونه ئەمانە^(١): لاوازی، بێ ئومیدی، له‌خۆباییبوون، خۆشگوزەران، شانازی کردن، سته‌مکاری، ده‌ستدریژی، نکۆلی کردن، په‌له‌کردن، سه‌ره‌پۆیی، گێلی، چرنووک، پەزێلی، پێداگری، مشتومپرکردن، ده‌مه‌ته‌قی، گومان، دوودلی، نه‌زانی، بێ ئاگایی، دوژمنایه‌تی تووند، به‌خۆسه‌رسامبوون، بانگه‌شه‌ی بێ بنه‌ما، هه‌له‌په‌کردن، پێگری، یاخیبوون، سوڕبوون، سنووربه‌ژاندن، خۆشوێستنی سامان و هه‌له‌خه‌له‌تان به‌ دنیا، ئەمانه نه‌خۆشییەکانی دەروون، به‌هۆی ئەمانه‌وه شەیتان ده‌سته‌وه‌ردان ده‌کات تا ژیان کاول بکات، جێ پێی له‌ق ده‌کەن و له‌ په‌وشته‌ بالاکان دایده‌مالن، هیچ پێگەیه‌ک نییه بۆ وه‌ده‌رنان و چاره‌سه‌رکردنی وه‌سو‌سه‌ و هه‌له‌خه‌له‌تاندنه‌که‌ی، ته‌نها مه‌گه‌ر به‌ چاره‌سه‌رکردنی دەروون نه‌بی سه‌ره‌تا له‌ پێگه‌ی کۆشش‌ه‌وه، تا خۆی له‌ گشت ئەم نه‌خۆشیانه به‌ری ده‌کات، سه‌لامه‌تی و شیفای بۆ دیته‌وه، به‌مه‌ش ده‌بیته‌ ده‌روونیکی ئارام به‌ راستی و چاکه‌.

ئهو کاته یادی خوا و خۆپه‌نادان به‌ خوا له‌ شەیتان، خۆ به‌ریکردن له‌ هه‌رچی هێز و توانایه‌ جگه‌ له‌ توانای خوا، ملکه‌چکردنی پووی دل بۆ زیندوو راگری ئاسمانه‌کان و زه‌وی، ئەمانه له‌ و شتانه‌ن که مه‌عنه‌ویاتی مڕۆڤ به‌هێز ده‌کەن و ئاستی پۆحیه‌که‌ی به‌رز ده‌که‌نه‌وه، تا ئهو ئاسته‌ی مڕۆڤ ده‌گاته په‌یه‌که‌ شەیتان ده‌ترسیت له‌وه‌ی ئەم به‌نده‌یه له‌ پێگه‌یه‌کدا پێی بگات. هه‌روه‌ک ئەمه بۆ عومه‌ری کورێ خه‌تاب (خوای لێ پازی بێ) پوویداوه..

بوخاری و موسلیم گێراویانه‌ته‌وه که پێغه‌مبه‌ری خوا (درود و سلأوی خوای لێبی) به‌

عومه‌ری (خوای لێ پازی بێ) فه‌رمووه:

(١) بگه‌رپوه بۆ کتێبه‌که‌مان: په‌گه‌زه‌کانی هێز.

((ئەى كورپى خەتاب، تۆ ھەر پىنگە يەك بگريت ئەوا شەيتان بە و پىنگە يەدا ناچىت و پىنگا كە دەگورپىت)).

بەپراستى بەختە و ھەرى مەوقە تەنھا بە كىكرىنى سەركەشى دەروونى كاملاً دەبى، لەگەڵ زالبوون بەسەر ئارەزووكانى بەھۆى شوپىنگە و تى سەروشى خوا و دژايەتى كرىنى و ھەسەسەكانى شەيتان.

﴿وَقُلْ رَبِّ أَعُوذُ بِكَ مِنْ هَمَزَاتِ الشَّيَاطِينِ، وَأَعُوذُ بِكَ رَبَّ أَنْ يَحْضُرُونِ﴾^۱. واتە: ("خۆت بىسپىرە بەخوا و" بلى: پەرورەدگارە من پەنا دەگرم بە تۆ لە ھەموو خەتەرە و خەيال و ھەسەسەى شەيتانەكان. پەنا دەگرم بە تۆ ئەى پەرورەدگارە كە شەيتانەكان بە دەورمدا كۆ بىنەو و "سەرم لى بشيويىن").

﴿قُلْ أَعُوذُ بِرَبِّ النَّاسِ، مَلِكِ النَّاسِ، إِلَهِ النَّاسِ، مِنْ شَرِّ الْوَسْوَاسِ الْخَنَّاسِ، الَّذِي يُوَسْوِسُ فِي صُدُورِ النَّاسِ، مِنَ الْجِنَّةِ وَالنَّاسِ﴾^۲. واتە: ("ئەى مەھمەد (دروود و سەلاوى خواى لى)، ئەى ئيماندار" بلى: پەنا دەگرم بە پەرورەدگارى خەلكى. بەپادشاى خەلكى. بەخواى خەلكى. لە شەرو خراپەى ئەوھى كە ھەسەسە و خەتەرە و خەيال دەخاتە دلەوھ كە "خەنناسە". برىتیبە لەوھى كە ھەسەسە فەرى دەداتە سىنە و دل و دەروونى خەلكىوھ. لە پەرى و خەلكى، لە جنۆكە و ئادەمىزاد "ئەوانەيان كە شەيتان سىفەتن").

(۱) سورەتى موئمىنون، ئايەتى: ۹۷، ۹۸.

(۲) سورەتى ناس.

○ حیکمەت لە بەدیھینانی شەیتان:

لەوانە بوتریت: بۆچی خوای گەورە شەیتانی بەدیھیناوە لە کاتی کەدا وەسوەسە و خەیاڵی خراب بڵاو دەکاتەو، بانگەواز دەکات بۆ دژایەتی کردنی خوا و پێنماییه کانی، هەندیک لە زانایان وەلامی ئەمەیان داووتەو و وتویانە:

ئەو بۆ بەندەکان دەرەخات کە خوای پاک و بەرز توانای بەدیھینانی دژیه کەکانی هەیه. بەدیھینانی خودی شەیتان کە خراپترین و پیستین خودە و ھۆکاری ھەموو خراپەیه کە، لە بەرامبەر خودی جبریل کە پیروزترین و پاکترین خودە. ھۆکاری ھەموو چاکەیه کیشە، پاک و پیروزی بۆ خوایه لە بەدیھینانی ئەم دووانەدا. ھەرۆک توانای خوا دەرکەوتوو لە بەدیھینانی شەو و پۆژ، دەر و دەرمان، ژیان و مردن، جوان و ناشرین، چاک و خراب، ئەمەش گەورەترین بەلگەیه لەسەر کاملی توانای خوا و بالادەستی و ھیز و دەسەلاتە کە، ھەر خوای گەورەیه بەدیھینەری ئەم دژیه کەنە. ھەندیک لە دژی ھەندیک تێدا داناوە و ھەر لە ژیر فەرمان و بریاری ئەودان. نەبوونی بەشیک لەمانە پەکخستنی دانایی خوا و حیکمەتی مشورگێرپە کە یەتی بۆ بوونەوەر.

یەکی تر لە حیکمەتەکانی دەرەوشانەوی شوینەواری ناوہ زال و بالادەستەکانیەتی، وەک: بالادەست، زال، تۆلەستین، دادگەر، زیانگەیین، خاوەن سزای بی ئەندازە، زوو لێرسەرەوہ. خاوەن ھیزی بی سنوور، نەویکەر، بەرزکەر، سەربەرزکەر، سەرشۆرکەر. ئەم ناو و کردەوانە کاملن و دەبی ئەو شتانە ھەبن کە پێیانەوہ پەیوہست.

یەکی تر لە حیکمەتەکانی دەرکەوتنی ناوہ جوانەکانی تری خوایه، کە ئەم سیفەتانە دەگرنەخۆ: لێخۆشبوون و لێبوردەیی و داپۆشەری و لێخۆشبوونی لە مافەکانی و ئازادکردنی ھەر بەندەیه ک لە بەندەکانی، خۆ ئەگەر ئەو شتانە بەدینەھینابایە کە خۆیشی رقی

لیده بیته وه و هۆکارن بۆ ده رکه وتنی شویننه واری ناوه کانی خوا، ئه و ئه م سوود و وه ده سته اتوانه په کده که ون. پیغه مبه ر (درود و سلأوی خوی لیبی) به م فه رمایشته ی ئامارته ی به مه کردووه :

((خۆ ئه گه ر هیه چ گونا هیک نه که ن، ئه و خوی گه وره ئیوه له ناوده بات، گه لیک ده هینی که

گونا ه بکه ن و داوای لیخوشبوون بکه ن و ئه ویش لیان خوشبیئت))^{۱)}.

یه کیکی تر له حیکمه ته کان په نگدانه وه ی شویننه واری ناوه کانیته ی، که دانایی و شاره زایی له خۆده گرن، هه ر خوی گه وره دانا و شاره زایه و شته کان له شوینی خۆیاندا داده نیئت، هیه شتیک ناخاته شوینی که وه که گونجاو نه بی له گه لی، هه رچی شته له و شوینه دا داده نی که شایسته یه و کاملی زانست و داناییه که ی ده یخواری، بیگومان ئه و زانتره به وه ی په یامه که ی له کوئی و به کویدا ده نیئت، شاره زاتره به وه ی کئی شایسته یی قبولکردنی تیدایه و سوپاسگوزاری کاره جوانه کانی ده بی، زانتره به وه ی ناگونجی بۆ ئه مه، ئه گه ر خوی مه زن بریاری دابا به وه ی هۆکاره کانی خراپه نه بووبان، ئه و چه ندین حیکمه ت په کیان ده که وت، زۆریک له به رژه وه ندییه کان له ده سته چه ون، ئه گه ر ئه و هۆکارانه ی ئامرازن بۆ خراپه په کیان که وت، ئه و چاکه و خیریش په کیان ده که ویت که گه وره ترن له و خراپه یه ی له م هۆکارانه دایه، ئه مه وه ک خۆر و باران و با وایه، که گه لیک زۆرت به رژه وه ندی تیدایه له و که م خراپه یه یان لیان ده پیشکوینته وه .

یه کیکی تر له حیکمه ته کان "ئه نجامدانی چه ندین خواپه رستییه، ئه گه ر شه یتان دروست

نه کرابایه پووین نه ده دا، په رستشی تیکۆشان یه کیکه له خۆشه ویستترین جۆره کانی

په رستش، ئه گه ر خه لک هه موویان باوه ردار بووبان، ئه و ئه م په رستشه په کده که وت، له گه ل

پاشکوکانی له دۆستایه تی و دوژمنایه تی له پیناوی خوادا، و په رستشی فه رمانکردن به

چاکه و ریگری کردن له خراپه و سه ریچیکردنی ئاره زووه کان و له پیشترخستنی ئه وی خوا

(۱) موسلیم له نه بو هورده پرده وه (خوی لی رازیبی) گپراویه تیه وه.

پیی خوشه، تۆبه و داوای لیخۆشبوون کردن و ئارامگرتن و خۆپه نادان به خوا به وهی له
دوژمنه که ی بیپاریزی، جگه له مانه ش له گه ل چه ندین حیکمه تی تر که عه قل و ژیرییه کان
دهسته وه سانن له درک پیکردنیان.

کٲبٲه ئاسمانیه کان

- کٲبٲه نووسراوه کان.
- قورئانی پیروژ دواهه مین کٲبٲی ئاسمانیه.
- دهستکاری کرانی تهورات.
- دهستکاری کرانی ئینجیل.
- قورئانی پیروژ به راستدانه ری کٲبٲه
ئاسمانیه کان ی پیشووه.
- ریگه ی گه یشتن به حه قیقه ت.

○ کتیبه نووسراوه کان:

خوای مهزن پینمایی و راسپاردهی ههیه، که به سروش و نیگا بۆ په یامبه ر و پیغه مبه رانی ناردوه:

هه یانه له دوو توپی کتییدا نووسراوه ته وه، هه شیانه ئیمه هیچ زانیاریه کمان له سه ری نییه. هه ر پیغه مبه ریک په یامیکی هه یه و به گه له که ی راگه یاندوه:

﴿كَانَ النَّاسُ أُمَّةً وَاحِدَةً فَبَعَثَ اللَّهُ النَّبِيِّنَ مُبَشِّرِينَ وَمُنذِرِينَ وَأَنْزَلَ مَعَهُمُ الْكِتَابَ بِالْحَقِّ لِيَحْكُمَ بَيْنَ النَّاسِ فِي مَا اخْتَلَفُوا فِيهِ﴾^{۱)}. واته: (خه لکی، یه ک ئومه ت بوون و خاوه نی ته نها بیروباوه ری یه کتanasین بون، "به لام به ره به ره لایاندا" خوایش ویلی نه کردن و پیغه مبه رانی ره وانه کرد، تا مژده ده رو ترسینه رین هاوری له گه ل کتییی ئاسمانیدا، بۆ روون کردنه وه ی حق و راستی، تا له نیوان خه لکیدا فه رمانه رهبایی و دادوه ری ئه نجام بدات له سه ر ئه و شتانه ی که بوته کیشه یان و راو بۆچوونیان له سه ری جیاوازه).

﴿فَإِنْ كَذَّبُوكَ فَقَدْ كَذَّبَ رَسُولٌ مِنْ قَبْلِكَ جَاءُوا بِالْبَيِّنَاتِ وَالزُّبُرِ وَالْكِتَابِ الْمُنِيرِ﴾^{۲)}. واته: (خۆ ئه گه ر بروایان پینه کردیت، ئه وه به راستی زۆریک له پیغه مبه رانی پیش تو بروایان بی نه کراوه هه رچه نده جوهره ها موعجیزه و نامه ی پر له ستایش و ئامۆژگاری و کتییی رووناککه ره وه یان هیتابوو).

کتیبه ناسمانییه نووسراوه کان نه مانه س خواره وه ن:

ته ورات که دابه زیوه ته وه سه ر موسا (سلاوی خوای لیی):

(۱) سوهرتی به قه ره، ئایه تی: ۲۱۳.

(۲) سوهرتی ئالی عیمران، ئایه تی: ۱۸۴.

﴿إِنَّا أَنْزَلْنَا التَّوْرَةَ فِيهَا هُدًى وَنُورٌ يَحْكُمُ بِهَا النَّبِيُّونَ الَّذِينَ أَسْلَمُوا لِلَّذِينَ هَادُوا وَالرَّبَّائِيُّونَ
وَالْأَحْبَارُ بِمَا اسْتُحْفِظُوا مِنْ كِتَابِ اللَّهِ وَكَانُوا عَلَيْهِ شُهَدَاءَ﴾^۵. واته: (بهراستی ئیمه کاتیک
تهوراتمان نارده خواره وه رینمووی تیادا بوو "بو هه موو خیرو چاکه یهک"، نور و رووناکیش
بوو "له ناو تاریکاییه کاند"، نهو پیغه مبهرا نهی که هه میسه ملکه چ و فه رمانبه ردار بوون
حوکمی نهوانه یان پیده کرد که بیوونه جوله که، ههروه ها زانا پهروه رداگار ناسه کانیان و زانا
شهرع ناسه کانیشیان، حوکمیان ده کرد بهوهی داویان لیگرابوو بیاریزن، که نهویش کتیی
خوا "تهوراته"، ههروه ها شایه تیش بوون له سه ری).

﴿وَمَا قَدَرُوا اللَّهَ حَقَّ قَدْرِهِ إِذْ قَالُوا مَا أَنْزَلَ اللَّهُ عَلَيَّ بَشَرًا مِنْ شَيْءٍ قُلْ مَنْ أَنْزَلَ الْكِتَابَ
الَّذِي جَاءَ بِهِ مُوسَى نُورًا وَهُدًى لِلنَّاسِ تَجْعَلُونَهُ قَرَأِطِيسَ تُبْدُونَهَا وَتُخْفُونَ كَثِيرًا﴾^۶. واته:
("جوله که" وه کو پیویست قه دری خویان نه گرت، ریژیان بو دانه نا، چونکه وتیان: خوا هیچ
کتییکی بو هیچ کهس دانه به زانده، پیمان بلئ: باشه نهی کی نهو کتییی دابه زانده که موسا
هیئای "بوتان"، له کاتیگدا نووو هیدایه تیش بوو بو خه لکی، که چی ئیوه بهش بهش و پارچه
پارچه ی ده کهن و نهوهی به دللتان بیت نیشانی خه لکی ده دن و زوری شی ده شار نه وه).

ئینجیل که دابه زیوته سه ر عیسا (سلاوی خوی لئی):

﴿وَأَتَيْنَاهُ الْإِنجِيلَ فِيهِ هُدًى وَنُورٌ وَمُصَدِّقًا لِمَا بَيْنَ يَدَيْهِ مِنَ التَّوْرَةِ وَهُدًى وَمَوْعِظَةً
لِلْمُتَّقِينَ﴾^۷. واته: (ئینجیلیشمان به عیسا دا، که هیدایهت و نور و رووناکی تیدایه و
پشتگیری تهوراتی پیش خویه تی، هیدایهت و رینمووی و ناموزگاریه بو نهو که سانه ی که له
خوا ده ترسن و پاریز کارن).

(۱) سورتهی مائیده، نایه تی: ۴۴.

(۲) سورتهی نه نعام، نایه تی: ۹۱.

(۳) سورتهی مائیده، نایه تی: ۴۶.

زه‌بوره، که دابه‌زیوه‌ته‌وه سهر داود (سلاوی خوای لیبی):

﴿وَأَتَيْنَا دَاوُودَ زُبُورًا﴾^{۵۵}. واته: (زه‌بوریشمان به داوود به‌خشیبوه).

سوحوف، بو ئیبراهیم و موسا (سلاوی خویان لیبی) دابه‌زیوه:

﴿أَمْ لَمْ يُنَبِّأْ بِمَا فِي صُحُفِ مُوسَى، وَإِبْرَاهِيمَ الَّذِي وَفَّى، أَلَّا تَرَىٰ زُرَّارَةً وَّزَرَ أُخْرَى، وَأَنَّ لَيْسَ لِلْإِنْسَانِ إِلَّا مَا سَعَى، وَأَنَّ سَعْيَهُ سَوْفَ يُرَى، ثُمَّ يُجْزَاهُ الْجَزَاءَ الْأَوْفَى، وَأَنَّ إِلَىٰ رَبِّكَ الْمُنْتَهَى﴾^{۵۶}. واته: (نایا ناگادار نه‌کرابوو به‌وهی له په‌راوه‌کانی موسادا بوو؟ یان نه‌و ئیبراهیمه‌ی که هه‌موو په‌یمان‌ه‌کانی به‌جی هینا به‌ته‌واوی؟! (له‌و په‌راوو کتیبه‌ پیرۆزانه‌دا هاتووه): که هیچ گونا‌ه‌باریک گونا‌هی تاوان‌باریک‌کی تر هه‌لنا‌گریت. به‌راستی ئاده‌میزاد خاوه‌نی هیچ شتی‌ک نییه‌ ته‌نها نه‌وه نه‌بی‌ت که خوی کردوو‌به‌تی. بی‌گومان هه‌ول و کۆشسه‌که‌ی ده‌بیرینه‌وه له قیامه‌تدا. پاشان پاداشت ده‌درینه‌وه به‌تیرو ته‌سه‌لی. به‌راستی و دل‌نیا‌یه‌وه ده‌لین: که کۆتایی نه‌م ریگوزه‌ره له لای په‌روه‌ردگاره‌وه سه‌ره‌هل ده‌دات).

﴿قَدْ أَفْلَحَ مَنْ تَزَكَّى، وَذَكَرَ اسْمَ رَبِّهِ فَصَلَّى، بَلْ تُؤْثِرُونَ الْحَيَاةَ الدُّنْيَا، وَالْآخِرَةَ خَيْرٌ وَأَبْقَى، إِنَّ هَذَا لَفِي الصُّحُفِ الْأُولَى، صُحُفِ إِبْرَاهِيمَ وَمُوسَى﴾^{۵۷}. واته: (بی‌گومان نه‌و که‌سه سه‌رفرازه که ده‌روونی خوی پاک را‌گرتووه و. ناوی په‌روه‌ردگاری ده‌بات و نو‌یژی بو ده‌کات و کړنووش و سوژده‌ی بو بردووه. که‌چی ئیوه ری‌بازی رزگاری نا‌گرنه به‌رو به‌لکو زیاتر ژبانی دنیا‌تان مه‌به‌سته. له‌کاتی‌کدا قیامه‌ت و به‌ده‌ست هینانی به‌هه‌شت چاک‌تره و به‌رده‌وامی‌شه. بی‌گومان نه‌م یاد‌خسته‌نه‌وانه له په‌راوه‌ دیرینه‌کانی‌شدا باس‌کراوه. "له‌وانه" کتیبه‌ پیرۆزه‌کانی ئیبراهیم و موسا).

(۱) سوږه‌تی ئی‌سپراء، نایه‌تی: ۵۵.

(۲) سوږه‌تی نه‌جم، نایه‌تی: ۳۶ - ۴۲.

(۳) سوږه‌تی نه‌علا، نایه‌تی: ۱۴ - ۱۹.

له ئەبو زەرەوه (خوای لی رازیبی) هاتوو و تم: ((ئەی پیغمبەری خوا، سوحوفی ئیبراهیم چی بوو؟ فەرمووی: زۆریەمی نمونە و پەند بوو)).

ئەی پاشا و خاوەن دەسەلاتی زال و تاقیکراوە و لەخۆبایی، من تۆم پەوانە نەکردوو تا دنیا کۆ بکەیتەوه، بەلکو تۆم پەوانە کردوو تا نزای ستەملیکراو بەجیبگەیهنی، من نزای ستەملیکراو پەتناکەمەوه ئەگەر بێ باوەریش بی.

کەسی ژیر ئەگەر گیل نەبێ پیویستە کاتەکانی بەم جوهره دابەش بکات:

کاتژمێرێک لە پەرودەدگاری بپارێتەوه.

کاتژمێرێک لێپرسینەوه لەگەڵ خۆی بکات.

کاتژمێرێک بیر لەوه بکاتەوه کە خوای بالادەست و خاوەن شکۆ دروستی کردوو.

کاتژمێرێک سەرقال بێ بۆ پیویستییەکانی لە خواردن و خواردنەوه.

کەسی ژیر پیویستە بارگە بۆ سێ شت تێکبێ:

بۆ کاریکی چاک کە ببیتە تیشوی دواپۆژی یان کاسبی بۆ گوزەرانی خۆی، یاخود

چیژیکی حەلال.

کەسی ژیر دەبێ بەرچاپووشن بێ سەبارەت بە پۆزگارەکە، بزانی چی پوودەدات و

زمانی بپارێزی، ئەوهی بە ئەندازەی کردەوهکانی قسە بکات، ئەوا کەم قسە دەکات و تەنها

لەوهدا دەدوێت کە سوودی بۆ ئەو هەیه.

وتم: ئەی پیغمبەری خوا:

پەراو (سوحوفی) ئیبراهیم (سلاوی خوای لیبی) چی بوو؟

فەرمووی: هەمووی پەند و نامۆژگاری بوو.

سەیرم هات بەو کەسە دلتیایە دەمریت، دواتر دلخۆش دەبی.

سەیرم هات بەو کەسە دلتیایە ناگری دۆزەخ هەیه، دواتر پێدەکەنیت.

سەیرم هات بەو کەسە دلتیایە قەدەر هەیه، دواتر خۆی شەکەت و ماندوو دەکات.

سەیرم ھات بە و کەسەى دۇنیای بینیوہ، کە چۆن خانەوادەکەى سەراوژدیر دەکات، دواتر ئاسودەییە لە پالیدا.

سەیرم ھات بە و کەسەى دلتیایە سبەى لپرسینەوہ ھەییە، دواتر کارى چاک ناکات.
 وتم: ئەى پینغەمبەرى خوا (درود و سلاوى خواى لیبى):
 ئامۆژگاریم بکە..

فەرمووی: ئامۆژگاریت دەکەم بە لە خواترسان، چونکە ئەمە لوتکەى ھەموو کارىکى چاکە.

وتم: ئەى پینغەمبەرى خوا (درود و سلاوى خواى لیبى) زیاتر ئامۆژگاریم بکە؟
 فەرمووی: قورئان بخوینەوہ، یادى خواى بالادەست و خاوەن پایە بکە، ئەمە بۆ تۆ نور پووناکییە لە زەویدا و لە ئاسمانیشدا تیشووہ بۆ تۆ.

وتم: ئەى پینغەمبەرى خوا (درود و سلاوى خواى لیبى) زیاتر ئامۆژگاریم بکە؟
 فەرمووی: نەکەى زۆر پینکەنى، چونکە دل دەمرینى، پووناکی پووخسار ناھیلئیت.
 وتم: ئەى پینغەمبەرى خوا (درود و سلاوى خواى لیبى) زیاتر ئامۆژگاریم بکە؟
 فەرمووی: تیکۆشان بکە، چونکە ئەمە پەھبانیەتى ئومەتەکەمە.

وتم: ئەى پینغەمبەرى خوا (درود و سلاوى خواى لیبى) زیاتر ئامۆژگاریم بکە؟
 فەرمووی: ھەژارانت خۆشبوی و لەگەڵیان دابنیشە.
 وتم: ئەى پینغەمبەرى خوا (درود و سلاوى خواى لیبى) زیاتر ئامۆژگاریم بکە؟
 فەرمووی: سەیرى کەسانى خوارەوہى خۆت بکە، سەیرى کەسانى سەرووی خۆت مەکە، ئەمە وا دەکات بەخششى خوا لەسەر خۆت بەکەم نەزانى.

وتم: ئەى پینغەمبەرى خوا (درود و سلاوى خواى لیبى) زیاتر ئامۆژگاریم بکە؟
 فەرمووی: راستى بلئ ئەگەر تالیش بئ.

وتم: ئەى پینغەمبەرى خوا (درود و سلاوى خواى لیبى) زیاتر ئامۆژگاریم بکە؟

فهرمووی: با که موکوریه کانت ریگريت لی بکن له وهی سه رنجی که موکوریه کانی خه لک بدهیت، داوای نه کردنی کاریکیان لی مه که که خۆت ئه نجامی ددهی، ئه وهنده به سه وه که نهنگی بو تو که که موکوری خه لک بزانی و هی خۆت له بیر بکهی، ره خنه یان لیبگری له سه ر کاریک که به خۆشت ده یکه ی.

دواتر به ده ست له سه ر سینه ی خۆیدا.

فهرمووی: ئه ی ئه بو زه ر ه یچ ژیری که وه ک پامان نییه، ه یچ له خواترسییه ک وه ک خۆگرتنه وه نییه، ه یچ پایه یه که وه ک ره وشت به رزی نییه))^۵.

○ قورئانی پیرۆز دواهمین کتیبی ئاسمانیه که دابه زیوه:

﴿اللَّهُ لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ الْحَيُّ الْقَيُّومُ، نَزَّلَ عَلَيْكَ الْكِتَابَ بِالْحَقِّ مُصَدِّقًا لِمَا بَيْنَ يَدَيْهِ وَنَزَلَ التَّوْرَةَ وَالْإِنْجِيلَ، مِنْ قَبْلُ هُدًى لِلنَّاسِ وَأُنزِلَ الْفُرْقَانَ﴾^۶. واته: (خوا زاتی که جگه ئه و ه یچ خواجه کی تر نییه شایه نی په رستن بی و ئه و ه همیشه زیندوو و راگرو سه ره پهرشتیاری هه موو دروستکراوه کانیه تی. ئه ی پیغه مبه ر(صلی الله علیه وسلم) خوا قورئانی بو تو به راست و دروست (به چند قوناغیک) دابه زاندوو، به راست دانهری سه رجه م کتیبه پیشوو ه کانی پیش خۆیه تی (پیش ده ستکاری کردنیان)، ههروه ها ته وراتی بو "موسا" و ئینجیلی بو "عیسا" ره وانه کردوو له پیش قورئاندا. له کاتی که دا هیدایه ت و رینمووی به خشی خه لکی بوون، ههروه ها جیا که ره وه ی حق و به تالی نارد ه خواره وه "که قورئانه").

(۱) ئیبن حه بان له سه حیه که هیدا گپراویه تیه وه و بیژه که هی ئه وه، حاکمیش هی ناویه تی و وتویه تی زنجیره که ی راست و بی له که یه.

(۲) سورته ی ئالی عیمران، ئایه تی: ۲ - ۴.

• تاییه تمه ندییه کانی قورئانی پیرۆز:

قورئانی پیرۆز چه ندین تاییه تمه ندی ههیه، که پێی جیا ده کرێته وه له کتێبه کانی پێش خۆی:

١- پوختهی رێنماییه کانی خوای مه زنی له خۆگرتوه، که له ته و پرات و ئینجیلدا هاتبون و له و پاسپاردانهی پێشووش که خوای گه و ره پێشتر دایبه زاند بوو، پشتگیری ئه و راستیه ش ده کات که په یامه کانی پێشوو هیناویانه: له ته نها په رستنی خوا و باوه رپوون به په یامبه رانی، به راستدانانی سزا و پاداشت، پێویستی به رپاکردنی راستی، خۆپازاندنه وه به ره وشتی به رز.

﴿وَأَنْزَلْنَا إِلَيْكَ الْكِتَابَ بِالْحَقِّ مُصَدِّقًا لِمَا بَيْنَ يَدَيْهِ مِنَ الْكِتَابِ وَمُهَيِّمًا عَلَيْهِ فَاحْكُم بَيْنَهُمْ بِمَا أَنْزَلَ اللَّهُ وَلَا تَتَّبِعْ أَهْوَاءَهُمْ عَمَّا جَاءَكَ مِنَ الْحَقِّ لِكُلِّ جَعَلْنَا مِنْكُمْ شِرْعَةً وَمِنْهَاجًا﴾^٥.

واته: (ئێمه قورئانمان هاوڕێی له گه له هه موو حه قیقه ت و راستیه کدا بو تۆ دابه زاندوو، راستی و دروستی کتێبه کانی پێش خۆیشی دیاری ده کات و چاودێره به سه ر هه موویاندا "کاتیک خاوه نانی کتیب له گا و رو جوو گه رو گه رتیان ده هینن بو لای تۆ" به و به رنامه یه ی خوا ناردوو یه تی داوه ری بکه له نیوانیاندا و شوین ئاره زوو ه کانی ئه وان مه که وه و له و حه قه لامه ده که بو ت ره وان ه کراوه، بو هه ر لایه کتان "موسلمانان و خاوه نانی کتیب" به رنامه و پرۆگرامی تاییه تمان برپا رداوه).

مه به ستی ئه وه یه خوای گه و ره قورئانی پیرۆزی دابه زاندۆته سه ر پێغه مبه ر، که هاوده می راستیه له گشت ئه و شتانه ی هیناویه تی، به راستدانه ری کتێبه کانی تری خوایه که پێشتر دایبه زاندۆته سه ر پێغه مبه رانی پا بردوو، و چاودێره به سه ریانه وه: داندنه ی به و راستیه ی تییاندا هاتوو، ئه وه ش روون ده کاته وه که ده ستکاری کراوه، دواتر خوای مه زن فه رمان به

پینغه مبه ره که ی دهکات تا دادوهی له نیوان موسلمانان و خاوهن کتیبه کاندای بکات به پیتی
 ئه وهی خوا له قورئاندا دایبه زاندووه به دورکه وتنه وه له ئاره زووه کانیان.

خوای پاک و بیگهرد بۆ هه ر ئوممه تیک به رنامه و پربازیکای داناهه له یاسا کردارییه کاندای،
 که گونجوابی له گه ل شایسته ییه کانی. سه بارهت به بنچینه کانی بیروبووه پ و په رستش و
 هه ل سوکه وت و په وشت و هه لال و هه رام و ئه وی به پیتی سه رده مه کان گۆرانی بۆ نییه، ئه وا
 ئه مانه یه ک شتن له گشت ئاینه کاندای.

﴿شَرَعَ لَكُمْ مِنَ الدِّينِ مَا وَصَّى بِهِ نُوحًا وَالَّذِي أَوْحَيْنَا إِلَيْكَ وَمَا وَصَّيْنَا بِهِ إِبْرَاهِيمَ وَمُوسَى
 وَعِيسَى أَنْ أَقِيمُوا الدِّينَ وَلَا تَتَفَرَّقُوا فِيهِ﴾^(۱). واته: (ریبازی ئاین و به رنامه ی ژبانی بۆ داناون،
 ههروهک بۆ نوح ی دانابوو و هه ر به و شیوه یه قورئانیشی بۆ تو ئه ی محمه د "درود و سلاوی
 خوای لیی" وه حی و نیگا کردووه، وه به ئیبراهیم و موسا و عیسا شی راگه یاندووه که ریبازی
 ئاین و یه کخواناسی به رنه دهن و له سه ری پایه دار بن).

دواتر یاسا کردارییه کانی په یامه پینشووه کان به شه ریعه تی ئیسلام هه لوه شایه وه، چونکه
 شه ریعه ت و به رنامه ی ئیسلامی کو تایی و هه میشه یی و گونجاون بۆ گشت سه رده م و
 شوینیک.

به مه ش بووه یه ک بیروبووه پ و شه ریعه ت بۆ تیکرای خه لک.

۲- رینماییه کانی قورئانی پیروژ، بریتین له دوایین فه رمایشتی خوا بۆ رینوینی مرۆف،
 خوای گه وره ویستی وابوو به دریزایی رۆژگار بمیننه وه، به پیتی کاته جۆراوجۆره کان زیندوو
 بمیننه وه، بۆیه هه ر خۆیشی پاراستی له ده ستکاری، یان گۆرانکاری، یان جیگۆرکی یا خود
 هه له تیکه وتن.

(۱) سورته ی شوری، نایه تی: ۱۳.

﴿وَإِنَّهُ لَكِتَابٌ عَزِيزٌ، لَا يَأْتِيهِ الْبَاطِلُ مِنْ بَيْنِ يَدَيْهِ وَلَا مِنْ خَلْفِهِ تَنْزِيلٌ مِنْ حَكِيمٍ حَمِيدٍ﴾^۷.

واته: (ئەو قورئانەش کتییکی زۆر بەنرخ و ناوازه و سەرکەوتووھ. هیچ ناحەقی و نادروستی و ناتەواویەك رووی تی ناکات لە هیچ کاتیکدا و لەهیچ لایەکەوھ رەوانە کراو و نیردراوی زاتیکیە کە خاوه نی حکمەت و داناییە و شایانی سوپاس و ستایشە).

﴿إِنَّا نَحْنُ نَزَّلْنَا الذِّكْرَ وَإِنَّا لَهُ لَحَافِظُونَ﴾^۸. واته: (بەرستی هەر ئیمە قورئانمان دابەزاندووھ

و بیگومان هەر ئیمەش پارێزگاری دەکەین).

مەبەست لەمە ئەوێه بەلگە ی خوا تا هەتایە لەسەر خەلک هەر بەر دەوام بی له مانەوێ،

تا دواڕۆژ.

۳- ئەم قورئانە کە خوای گەرە و یستویەتی تا هەتایە بمیئیتەو، وینای ئەو ناکریت

رۆژیک زانست بگاتە راستییە کە لەگەل هیچ یەکیک لە راستییەکانی قورئان تیکبگیری،

قورئان فەرمايشتی خوایە، و گەردوونیش بەرھەمی کرداری خوایە، جا فەرمايشت و کرداری

خوا هەرگیز تیکناگیری، بەلکو هەر یەکیکیان ئەوێتر بەراست دادەنیت، دواتر راستییە

زانستیەکان جەختیان لەسەر راستی ئەو شتانە کردۆتەوھ کە پیشتر قورئانی پیروژ

باسیکردوون، ئەمەش بەرجەستەبوونی ئەم فەرمايشتە ی خوای پاک و بیگەرە:

﴿سُنْرِيهِمْ آيَاتِنَا فِي الْآفَاقِ وَفِي أَنْفُسِهِمْ حَتَّىٰ يَتَبَيَّنَ لَهُمْ أَنَّهُ الْحَقُّ أَوَلَمْ يَكْفِ بِرَبِّكَ أَنَّهُ عَلَىٰ

كُلِّ شَيْءٍ شَهِيدٌ﴾^۹. واته: (ئیمە لە ناینەدا بەلگە و نیشانی سەرسورھینەریان نیشان

دەدەین لە ئاسۆکانی بوونەوێرداو لە خودی خویشیاندا "بیگومان ئاشکرایە کە لە سەردەمی

زانستیدا چەندە نەییەکانی بوونەوێر ئاشکرا بوو، زاناکان بە گشتی و زاناکانی ئەستیرەناسی

سەرگەردان لە وردەکاری و دامەزراوی و گەورەیی و فراوانی ئەم گەردوونە، هەرۆهە لە

(۱) سورەتی فوسیلەت، نایەتی: ۴۱، ۴۲.

(۲) سورەتی حیجر، نایەتی: ۹.

(۳) سورەتی فوسیلەت، نایەتی: ۵۳.

ئالۆزی جهستهیی وعهقلایی و دهروونی ئادهمیزاد، ئەمەش بۆ ئەوهی تا چاک بۆیان روون بیت و دلنیا بن که ئەو زاتە حەق و راست و ره‌وایه، ئایا شایهتی په‌روه‌ردگارت به‌س نیه که بێگومان ئاگا و زانایه به هه‌موو شتیەک؟!.

۴- خوای گه‌وره ده‌یه‌وی فه‌رمایشته‌که‌ی بلاو ببێته‌وه، بگاته عه‌قل و گوێچکه‌کان، ئینجا له واقیعی کرداریدا به‌رجه‌سته ببی، ئەمەش جیبه‌جی نابی مه‌گه‌ر ئاسانکراوبی بۆ تیگه‌یشتن و له‌به‌رکردن و یادکردنه‌وه‌ی، هه‌ر بۆیه قورئانی پیرۆز به ئاسانی هاتووه و هیچ شتیکی وای تیدا نییه که لای خه‌لک لی‌تیگه‌یشتنی سه‌خت بیت، یان کاری‌کردنی دژوار بیت.

﴿وَلَقَدْ تَرَكْنَاهَا آيَةً فَهَلْ مِنْ مُدَكِّرٍ﴾^{۱)} واته: (به‌راستی ئیمه ئەم به‌سه‌رهاته‌مان هێشته‌وه به به‌لگه بۆ هه‌موو نه‌وه‌کان، ئایا که‌سیک هه‌یه که په‌ندو ئامۆژگاری لی وه‌ر بگریت؟!).

له‌به‌ر ئاسانی له‌به‌رکردنه‌که‌ی، پیاوان و ئافه‌رتان و گه‌وره و بچوک و ده‌وله‌مەند و هه‌زار له‌به‌ریان کردووه و دووباره ده‌یلینه‌وه له مال و مزگه‌وته‌کاندا، به‌رده‌وام ده‌نگی قورئانخوینان له گشت لایه‌که‌وه دیت، نه‌مانزانیوه هیچ کتیبیک جگه له قورئان به‌شیک له و تاییه‌تمه‌ندیانه‌ی به‌ده‌سته‌هێنابی که قورئانی پیرۆز هه‌یه‌تی.

به‌مه‌ هیچ کتیبیک ناکاته ئاستی قورئان یان نزیک ناکه‌ویکه‌وه، له کاریگه‌ری و رینوینی و بابەت و به‌رزی مه‌به‌سته‌کانیدا. دواتر قورئانی پیرۆز چاکترین و پایه‌دارترین کتیبه به‌په‌های.

○ ده‌ستکاری‌کرانی ته‌ورات:

باوه‌رپوون به‌و ته‌وراته‌ی دابه‌زیوه‌ته سه‌ر موسا، بنچینه‌یه‌که له بچینه‌کانی باوه‌ر، خوای گه‌وره رایگه‌یاندووه که پووناکی و نووری تیدا به‌و ستایشی کردووه به‌م فه‌رمایشته‌ی خوای:

(۱) سوهرتی قه‌مه‌ر، ئایه‌تی: ۱۷.

﴿وَلَقَدْ آتَيْنَا مُوسَىٰ وَهَارُونَ الْفُرْقَانَ وَضِيَاءً وَذِكْرًا لِّلْمُتَّقِينَ﴾^۵. واته: (سویند به خوا بیگومان ئیمه به موسا و هارون کتیی تهوراتمان به خشی که جیاکه رهوهی حهق و به تاله، ههروهه رووناکي و یادخه ره وه شه بو پارێزکاران).

به لام ئه وهنده ههیه ئه و تهوراته ی دابه زیوته سه ر موسا (سلاوی خوی لیی) به په هایي بوونی نه ماوه، ههروهک ئه مه بو هه مو لایهک سه لماوه.

سه بارهت به تهوراتی ده ستاوده ستکراو، ئه وا زیاد له نووسه ریک نووسیویانه ته وه له چه ندین کاتی جیاوازا.

پروفسوری گهره ی خوالیخوشبوو محمه د فه رید وجدی وتویه تی:

((یه کیک له به لگه به ره سه ته کان له سه ر ده ستکاری کرانی تهورات، ئه وه یه تهوراتی ده ستاوده ستکراوی لای نه سپرانیه کان جیاوازه له گه ل تهوراتی ده ستاوده ستکراوی لای جوله که کان)) قسه که ی ته واو بوو.

قورئانی پیروژ ئه م ده ستکاری کرانه ی سه لماندوه، په خنه ی له جوله که کان گرتوه له سه ر ئه و گوپان و ده ستکاریه ی له تهوراتدا کردوویانه:

﴿اَتَتْطَمَعُونَ اَنْ يُؤْمِنُوا لَكُمْ وَقَدْ كَانَ فَرِيقٌ مِنْهُمْ يَسْمَعُونَ كَلَامَ اللّٰهِ ثُمَّ يَحْرَفُوْنَهُ مِنْۢ بَعْدِ مَا عَقَلُوْهُ وَهُمْ يَعْلَمُوْنَ﴾^۶. واته: (نایا ئیوه "ئه ی گرۆی ئیمانداران" به ته مان و ئومیده وارن که جوله که ئیمان و باوه ر به یین به ئاینه که ی ئیوه، له کاتی که دا بیگومان ده سه ته یه ک له شاره زاکانیان گوفتاری خویان ده بیست له "تهورات" دا، له وه ودوا ده سکاریان ده کرد دوا ی ئه وه ی که تی گه یشتبوون و ده یانزانی راستیه که ی کامه یه).

(۱) سوهرتی ئه نبیاء، نایه تی: ۴۸.

(۲) سوهرتی به قه ره، نایه تی: ۷۵.

ئەوان بویریان نواند بەرامبەر کتیبی خوا، ئەو پاستیەیی تێیدا بوو شاردیانهوه و شیواندیان، ئەندازەیهکی زۆریان لەبیرکرد لەوەی خواى گەورە لە تەووراتدا بە بیر ئەوانی هینایەوه.

ئەوهی لای ئەوانە لە تەووراتی دروست، ئەوا بەشیکە لە تەورات:

﴿مِنَ الَّذِينَ هَادُوا يُحَرِّفُونَ الْكَلِمَ عَنْ مَوَاضِعِهِ﴾^۱. واتە: (هەندیک لەوانەى كە بوونەتە جوو قسە لەجی خۆیدا دەسکاری دەکەن و جی گۆرکی پێدەکەن و بەئارەزووی خۆیان لیکى دەدەنەوه).

یەكەم بەلگە لەسەر پاست و دروستی پەخنەى قورئان لەسەر تەووراتی دەستاودەستکراو، بەوهی ئەم تەوراتە تیکرای تەووراتی موسا نییە، کە خواى گەورە کردووێتە پووناکی و رینوینی، ئەوه کە شتی وای تێدا هاتوو وەسفی خوا دەکات بەجۆرێک کە شایستەى شکۆ و پایەى ئەو نییە، لە سىفرى^۲ تەکویندا هاتوو: (۳: ۲۲) خواى پەرورەگار وتویەتى: ئەوه تا مەزۆف بوو تە یەكێك لە ئیمە و چاکە و خراپە دەناسیت).

لە (۶: ۶) هاتوو: ((پەرورەگار خەمبار بوو کە مەزۆفی بەدیهیناوه و لە دایدا خەفەتى خوارد)).

ئایا دەچیتە عەقلەوه ئەمە فەرماشتی خوا بى، ئایا دروستە خەم و خەفەت بدريتە پال خوا لەسەر کارێک کە ئەنجامیداوه.

بەهەمان شیوه ئەوهی هاتوو و پەيوەستە بە ریزی پێغەمبەرانهوه و تیکدەگیرى لەگەڵ پارێزراوی و پێگەى بەرز و پەوشتی چاکیان، لەبارەى ئیبراھیمەوه وتویانە: درۆزنە، لوت بە

(۱) سوپەتى نیساء، نایەتى: ۴۶.

(۲) سىفر واتە کتیب یاخود کتیبی گەورە، خواى گەورە دەفەر موویت: ﴿كَمَثَلِ الْجِمَارِ يَحْمِلُ أَسْفَارًا﴾، هەرودەها ناوہ بۆ بەشیک لە تەورات. بېروانە (قاموسى رستە "س، ف، ر"، ۳/۱۱۸۰، مەلا مەحموودى گەلانى). (بەگوردیکار).

کچه که ی خۆی داوینپرسی کردووه، هاروون بانگی جوله که کانی کردووه بۆ گویره که په رستی، داود داوینپرسی به ئۆریای هاوژینی خۆی کردووه، سوله یمان بتی په رستوووه بۆ پازیکردنی هاوژینه که ی.

ئایا به لگه یه کی به هیزتر هیه له مه له سه ر ده ستکاری کرانی ته وپرات، خودی ره خنه گره چاکخوازه کانی جوله که دانیان به م پاستیه داناووه: ته وپرات ده ستکاری کراوه، حاخام پاریز ئه جولیان ویل له کتیه که یدا "جوله که" پیباز و مه زه بی ئه وانه ی هیناووه.

○ ده ستکاری کرانی ئینجیل:

ئهو ئینجیلیه ی دابه زیوه ته سه ر پیغه مبه ر عیسا (سلاوی خوای لیپی) هاوشیوه ی ته وپراته که دابه زیوه ته سه ر موسا، هه ر دووکیان فه رمایشتی خوان، پینوینی و پووناکیان تیدایه، به لام ئینجیلیش وه ک ته وپرات ده ستکاری کراوه:

﴿وَمِنَ الَّذِينَ قَالُوا إِنَّا نَصَارَى أَخَذْنَا مِيثَاقَهُمْ فَنَسُوا حَظًّا مِمَّا ذُكِّرُوا بِهِ فَأَغْرَيْنَا بَيْنَهُمُ الْعَدَاوَةَ وَالْبَغْضَاءَ إِلَى يَوْمِ الْقِيَامَةِ وَسَوْفَ يُنَبِّئُهُمُ اللَّهُ بِمَا كَانُوا يَصْنَعُونَ، يَا أَهْلَ الْكِتَابِ قَدْ جَاءَكُمْ رَسُولُنَا يُبَيِّنُ لَكُمْ كَثِيرًا مِمَّا كُنْتُمْ تُخْفُونَ مِنَ الْكِتَابِ وَيَعْفُو عَنْ كَثِيرٍ﴾^{١٤}. واته: (ههروه ها په یمان له وانه ش وه رگرتووه که ده یانوت: ئیمه گاورین که چی به شیک له و شتانه یان فه رامۆش کرد که پیی یاداوهری کرابوون، "به تابه تی ده رباره ی پیغه مبه رابه تی محمه د (درود و سلاوی خوای لیپی)" ئیمه ش هه تا روژی قیامت دوژمنایه تی و رق و کینه مان پیوه لکاندن، له ناینده شدا خوا هه موو ئهو کاروکرده وانه یان ده خاته وه به رچاوو پیمان راده گه یه نیت. ئه ی خاوه نانی کتیب: دلنیا بن که پیغه مبه ری ئیمه بۆ ئیوه ش هاتوووه تا زۆر به ی ئهو شتانه ی که لای

ئۆه روون و ئاشکرانین و دەشارنەو، لەکتیپی "تەورات و ئینجیلدا" بۆتان روون و ئاشکرا بکات، ھەرەھا لە زۆرێک لەو شتەنە ی کە شار دوایانەتەو ھاو پۆشی دەکات).

بۆ بەلگە ھێنانەو ھەسەر پاستی دەستکاری کرانی ئینجیلە دەستاو دەستکارو ھکانی لای نەسرانیەکان لە ئیستا، ئەو ھندە بەسە کە چوار ئینجیلیان لە نیو ھاقتا ئینجیلدا ھەلبژاردو ھ، ئەم ئینجیلانە ژیاننامە ی سەر ھمان عیسا ی (سلاوی خوا ی لیبی) لەخۆگرتو ھ، دانەر و نووسەری ناسراویان ھە ی، ناوی نووسەرەکانیش لەسەر ئینجیلەکان نووسراو ھ، جا خودی پەخنەگرە نەسرانیەکان بپاریان داو ھ بپرو ھری ئینجیلەکان بریتین لە پا و بۆچوونی پۆلس بەدەر لە ھاواریەکانی تر و کەسە ھەرە نزیکەکان لە عیسا (سلاوی خوا ی لیبی).

لەکتیخانە ی میرێک لە میرەکان لە پاریس دانە یە ک لە ئینجیلی بەرنا بە دۆزراو تەو ھ، چاپخانە ی مەنار دوا ی وەرگێرانی بۆ سەر زمانی عەرەبی لە چاپیداو ھ، تەواو پێچەوانە و دژە لەگەل چوار ئینجیلە کە.

○ مانای ئەو ی قورئانی پیرۆز بەراستدانەری کتیبە ئاسمانیەکانی

پیشوو ھ:

ئەگەر دەستکاری کرانی تەورات و ئینجیل بەشیو ھەکی پاست و دروست سەلماو ھ کە گومانی تیدا نییە، ئەمەش بەپێی دەقی قورئان لەلایە ک، لەلایەکی ترەو ھ بە بەلگە ی بەرھەست، ئەوا مانای ئەو ھ چییە کە قورئان ھاو ھ و بە بەراستدانەری کتیبەکانی پیشووی خوا ی گەرە؟.

ھەرۆک پیشتر ئاماژە ی پیکرا، ماناکە ی ئەو ھە قورئانی پیرۆز ھاو ھ پشتگیری ئەو پاستیە دەکات کە لەم کتیبانە دا ھاو ھ، لە تەنھا پەرستنی خوا و باو ھ پوون بە

پینغه‌مبه‌رانی خوا، باوه‌په‌بوون به پۆژی سزا و پاداشت، په‌چاوه‌کردنی راستی و ماف و دادگه‌ری، خۆپازاندنه‌وه به په‌وشتی چاک. له هه‌مان کاتدا چاوه‌دیره به‌سه‌ریاندا و و روونکه‌ره‌وه‌ی ئه‌و هه‌له و که‌موکوری و ده‌ستکاری و جیگۆرکییانه‌یه که تییاندا ئه‌نجام‌دراوه.

ئه‌گه‌ر ئه‌و هه‌لانه نه‌مان که پیاوانی ئاینی خستویانه‌ته نیو کتیبه ئاسمانیه‌کان و ساخته‌یان کردوه بۆ خه‌لک به ناوی خوا پیشانیان داوه، ئه‌وا راستی ده‌رده‌که‌وی و قورئان و ته‌ورات و ئینجیل هه‌ماه‌نگ ده‌بن و به‌یه‌کده‌گه‌ن.

﴿قُلْ يَا أَهْلَ الْكِتَابِ لَسْتُمْ عَلَىٰ شَيْءٍ حَتَّىٰ تُقِيمُوا التَّوْرَةَ وَالْإِنْجِيلَ وَمَا أُنزِلَ إِلَيْكُمْ مِنْ رَبِّكُمْ﴾^١. واته: ("ئه‌ی محمه‌د (درود و سلاوی خوی لیبی) "بلای: ئه‌ی خاوه‌نانی کتیب، ئیوه له‌سه‌ر هیچ به‌نامه‌و په‌یره‌وو پرۆگرامیک نین، هه‌تا به‌چاکی په‌یره‌و و پیاده‌ی ته‌ورات و ئینجیل و ئه‌وه‌ی "له‌م دواییه‌دا، که قورئانه" نه‌که‌ن که له‌لایه‌ن په‌روه‌ردگارتانه‌وه بۆتان دابه‌زیوه‌ه).

به‌پا‌کردنی نایه‌ته‌دی ته‌نها له دوا‌ی پا‌کردنه‌وه‌ی نه‌بی له ساخته و کرچ و کالی.

پێگه‌ی گه‌یشتن به حه‌قیقه‌ت: ئه‌وه‌ی راستی مه‌به‌سته. ده‌یه‌ویت بگاته پینماییه راست و دروسته‌کانی خوا، جگه له قورئان هیچ شتیکی تر له‌به‌رده‌م خۆیدا نابینیته‌وه، چونکه ئه‌و کتیبه‌یه که بنچینه‌کانی پاراستوه، پینماییه‌کانی سه‌لامه‌تن، ئومه‌ت له محمه‌وه، ئه‌ویش له جبریه‌وه، ئه‌ویش له خوی مه‌زنه‌وه وه‌ریگرتوه، ئه‌مه‌ش له هیچ کتیبیکی تردا نه‌هاتۆته‌جی. قورئان کۆمکاری بنه‌ما بالاکانه، پاستترین پینباز و چاکترین یاسایه، هه‌رچیه‌ک مرۆف پیوستیه‌تی تیدایه له: بیراوه‌ری، په‌رستش، په‌وشت، مامه‌له،

() سوهرتی مائیده، نایه‌تی: ٦٨.

رئسا، دسته بهرکهری رهوشتی کامله بۆ تاک، دابینکهری خیزانی چاک و کۆمه لگه ی سه لامهت، حکومهتی دادپهروهه، قهواره ی بههیزه، که راستی و دادگه ری بهریا دهکات و ستم لادهبات و دستدریژی وه لا ده نیت، تاکه ئامرازیشه بۆ بهرپاکردنی جینشینایه تی و میراتگری له زه ویدا.

﴿قَدْ جَاءَكُمْ مِنَ اللَّهِ نُورٌ وَكِتَابٌ مُبِينٌ، يَهْدِي بِهِ اللَّهُ مَنِ اتَّبَعَ رِضْوَانَهُ سُبُلَ السَّلَامِ وَيُخْرِجُهُم مِّنَ الظُّلُمَاتِ إِلَى النُّورِ بِإِذْنِهِ وَيَهْدِيهِمْ إِلَى صِرَاطٍ مُسْتَقِيمٍ﴾^(۱). واته: (به راستی له لایه ن خواوه رووناکیه کی ئاشکراتان بۆ هاتووه "که محمه دی پیغمبه رمانه (درود و سلناوی خوا ی لی ی) "هاور ی له گه ل کتیبکی روونکهره وه دا "که قورئانه". "بیگومان" خوا به و قورئانه پیروژه هیدایهت و رینمووی ئه و که سانه دهکات که شوین ره زامه ندی خوا که وتوون، به ره و ریازه کانی ئاشتی و ئاسوده یی، له تاریکیه کان دهریان دهه نیت و رزگاریان دهکات و ده یانخانه ناو رووناکیه وه به فرمانی خو ی، رینموویشیان دهکات بۆ سه ر ریگه و ریازی راست و دروستی "دینداری و خواناسی و چاکه").

پيغھمبهران

- هەر ئومەتتېك پيغھمبەرىكى ھەيە.
- پيغھمبهران مروققن.
- پيغھمبهران پياون.
- مەبەست لە رەوانە كوردنى پيغھمبهران.
- پيغھمبهران پاريزراون.
- پيغھمبەرە ورەبەرزەكان (ألو العزم).
- دەبى پيغھمبەرايەتى و پەيامدارى ھەر ھەبى.
- ئەو كارە مەزنانەى پيغھمبەر پيى ھەلسا.
- بەلگەكانى راستگوپھەكەى.
- مژدەدان لەبارەى ھاتنى كوتتا پيغھمبەر.
- موعجيزەى پيغھمبهران.
- جياوازى نيوان موعجيزەى پيغھمبهران و دەرئاساكانى تر.
- جياوازى نيوان موعجيزە و كەرەمەت.
- موعجيزەى كوتتا پيغھمبەر.

○ هەر ئومه تیک پیغه مبهرتکی ههیه.

خوای گه وره له سه ر که سی موسلمانن پیوست کردوه، که باوهری هه بی به گشت پیغه مبهرانی خوا، بی جیاوازی کردن له نیوانیاندا، له م باره وه فه رموویه تی: ﴿قُولُوا آمَنَّا بِاللَّهِ وَمَا أُنزِلَ إِلَيْنَا وَمَا أُنزِلَ إِلَىٰ إِبْرَاهِيمَ وَإِسْمَاعِيلَ وَإِسْحَاقَ وَيَعْقُوبَ وَالْأَسْبَاطِ وَمَا أُوتِيَ مُوسَىٰ وَعِيسَىٰ وَمَا أُوتِيَ النَّبِيُّونَ﴾^۱ مِنْ رَبِّهِمْ لَا نُفَرِّقُ بَيْنَ أَحَدٍ مِنْهُمْ وَنَحْنُ لَهُ مُسْلِمُونَ﴾^۲.

واته: ("تهی په پیره وانی محمه د (درود و سلأوی خوای لیپی) ئیوه" بلین: ئیمه باوهرمان به خوا هیناوه و بهو قورئانهش که دابه زیوه بزمان و بهوش که دابه زیوه بو ئیبراهیم و ئیسماعیل و ئیسحاق و یه عقوب و نه وه کانی یه عقوب، ههروه ها بهو په یامه ی که بو موسا و عیسا هاتووه و بهو په یامانه ی که بو پیغه مبهران به گشتی ره وانه کراوه له لایهن په روه ردگاریانه وه و ئیمه جیاوازی ناکه ین له نیوان هیچ کام له و پیغه مبهرانه دا، ئیمه هه موومان ته نها ته سلیمی فه رمانی په روه ردگارین).

پوونیشی کردۆته وه ئه مه باوهری ئیماندارانه، هه روه ک فه رموویه تی:

﴿أَمِنَ الرَّسُولُ بِمَا أُنزِلَ إِلَيْهِ مِنْ رَبِّهِ وَالْمُؤْمِنُونَ كُلٌّ آمَنَ بِاللَّهِ وَمَلَائِكَتِهِ وَكُتُبِهِ وَرُسُلِهِ لَا نُفَرِّقُ بَيْنَ أَحَدٍ مِنْ رُسُلِهِ وَقَالُوا سَمِعْنَا وَأَطَعْنَا غُفْرَانَكَ رَبَّنَا وَإِلَيْكَ الْمَصِيرُ﴾^۳. واته: (پیغه مبهرو ئیمانداران باوهریان ههیه به وهی له لایهن په روه ردگاریانه وه هاتۆته خواره وه، هه موویان باوهریان ههیه به خوا و فریشته کانی و کتیبه کانی و پیغه مبهره کانی "ده لین" هیچ

(۱) پیغه مبهر: ئه وهیه که خوای گه وره بهرنامه و شه ریعه تی بو ناردووه تا به خوای کاری پی بکات، په یامبه ر: ئه وهیه خوای گه وره سه روشی بو ناردووه تا به خوای کاری پی بکات و به خه لکیش رابگه یه نییت.

(۲) سوهرتی به قه ره، نایه تی: ۱۳۶.

(۳) سوهرتی به قه ره، نایه تی: ۲۸۵.

﴿وَرُسُلًا قَدْ قَصَصْنَاهُمْ عَلَيْكَ مِنْ قَبْلُ وَرُسُلًا لَمْ نَقْصُصْهُمْ عَلَيْكَ﴾^۱. واته: (بیگومان

به سهرهاتی هندیك له پیغه مبهرا نمان بو گپراو پته وه، به سهرهاتی هندیکی تریشمان بو نه گپراو پته وه).

ئه و پیغه مبهرا نه ی خوی گه وره به سهرهاتی ئه وانی بو ئیمه گپراوه ته وه، ژماره یان بیست و پینج پیغه مبهره، که له م فه رمایشته ی خوی پایه به رزدا ناویانه اتوه:

﴿وَتِلْكَ حُجَّتُنَا آتَيْنَاهَا إِبْرَاهِيمَ عَلَىٰ قَوْمِهِ نَرْفَعُ دَرَجَاتٍ مِّنْ نَّشَأٍ إِنَّ رَبَّكَ حَكِيمٌ عَلِيمٌ،

وَوَهَبْنَا لَهُ إِسْحَاقَ وَيَعْقُوبَ كُلًّا هَدَيْنَا وَنُوحًا هَدَيْنَا مِنْ قَبْلُ وَمِنْ ذُرِّيَّتِهِ دَاوُدَ وَسُلَيْمَانَ وَأَيُّوبَ

يُوسُفَ وَمُوسَىٰ وَهَارُونَ وَكَذَلِكَ نَجْزِي الْمُحْسِنِينَ، وَزَكَرِيَّا وَيَحْيَىٰ وَعِيسَىٰ وَإِلْيَاسَ كُلٌّ مِّنَ

الصَّالِحِينَ، وَإِسْمَاعِيلَ وَالْيَسَعَ وَيُونُسَ وَلُوطًا وَكُلًّا فَضَّلْنَا عَلَىٰ الْعَالَمِينَ﴾^۲. واته: (ئه و وتو

ویژو لی کولینه وانه به لگه و نیشانه ی ئیمه بوو، کاتیک به خشیمانن به ئیبراهیم له سهر

گه له که ی و زال بوو به سهری اندا، قسه و بیروباوهری به سهر قهومه کهیدا سهر کهوت، جا ههر

که سیك بمانه ویت و "خویشی شایسته بیته" چهنده ها پله و پایه ی بهرز ده کهینه وه، به راستی

په روه ردگاری تو دانا و کار به جییه و زانایه به هه موو شتیك. "له وه ودوا" ئیسحاق و یه عقوبمان

پییه خشی، ههریه که له وانمان رینمووی کرد، پیشریش نوحان رینمووی کردبوو و له

نه وه کانی (تری ئیبراهیم) داود و سلیمان و ئیوب و یوسف و موسا و هاروون "هاتنه دنیاوه

و بوونه رابه رو چاوساغ بو خه لکی" ئا به و شیوه یه پاداشتی چاکه خوازان ده دهینه وه "نه وه ی

چاکو پاک و خواناسیان پیده به خشین". "ههروه ها" زه کهریا و یه حیا و عیسا و ئیلیاس ههر

هه موویان له پاک و چاکان بوون. ئیسماعیل و یه سه ع و یونس و لوتیش "له هیدایهت دراوو

(۱) سورته نیساء، نایه تی: ۱۶۴.

(۲) سورته نه نعام، نایه تی: ۸۳ - ۸۶.

پیغمبهران بوون" ههریه که له وانیشمان ریزدار کرد بهسه ره موو خه لکی جیهانی "سه رده می خویاندا".

ئه م ئایه تانه هه ژده پیغمبهریان باسکردوو، پیویسته باوه پمان به حوتی تریش هه بی که له م ئایه تانه ی خواره وده باسکراون:

﴿إِنَّ اللَّهَ اصْطَفَىٰ آدَمَ وَنُوحًا وَآلَ إِبْرَاهِيمَ وَآلَ عِمْرَانَ عَلَى الْعَالَمِينَ﴾^۷. واته: (به راستی خوا ئاده م و نوح و نه وه کانی ئیبراهیم و نه وه کانی عیمرانی هه لجزاردوو و ریزی داوون بهسه ره خه لکی هه موو جیهاندا).

﴿وَإِلَىٰ عَادٍ أَخَاهُمْ هُودًا﴾^۸. واته: (بو قهومی "عاد" یش "هود" ی برایانمان نارد).

﴿وَإِلَىٰ ثَمُودَ أَخَاهُمْ صَالِحًا﴾^۹. واته: (بو هۆزی سه مویش، سالحی برایانمان ره وانه کرد).

﴿وَإِلَىٰ مَدْيَنَ أَخَاهُمْ شُعَيْبًا﴾^{۱۰}. واته: (بو لای خه لکی مه دیه نیش براو که سی خویان "شوعه یب" مان به پیغمبهریتی ره وانه کرد).

﴿وَإِسْمَاعِيلَ وَإِدْرِيسَ وَذَا الْكِفْلِ كُلٌّ مِنَ الصَّابِرِينَ، وَأَدْخَلْنَاهُمْ فِي رَحْمَتِنَا إِنَّهُمْ مِنَ الصَّالِحِينَ﴾^{۱۱}. واته: (یادی "ئیسماعیل و ئیدریس و زولکیفل" یش بکه ره وه، ههریه که له وان "له تاقیکردنه وه جؤراو جؤره کاندا سه رکه وتوو بوون" له خوگرو ئارامگران بوون. ئیمه هه موو یانمان خسته ژیر سایه ی ره همت و میهره بانی خو مانه وه، چونکه به راستی ئه وانه له چاک و پاکان).

(۱) سورته ی نالی عیمران، ئایه تی: ۳۳.

(۲) سورته ی ئه عراف، ئایه تی: ۶۵.

(۳) سورته ی هود، ئایه تی: ۶۱.

(۴) سورته ی هود، ئایه تی: ۸۴.

(۵) سورته ی ئه نبیاء، ئایه تی: ۸۵، ۸۶.

﴿مَّا كَانَ مُحَمَّدٌ أَبَا أَحَدٍ مِّن رِّجَالِكُمْ وَلَكِن رَّسُولَ اللَّهِ وَخَاتَمَ النَّبِيِّينَ﴾^۵. واته: (محمد مه د

باوکی هیچ کەس لە پیاوانتان بیٔت، بە لکو پیغەمبەری خواپە و دواھەمینی پیغەمبەرانە).

وا هاتووە کە ژمارە ی پیغەمبەران (۱۲۴)^۶ ھەزار بیٔت.

○ ھەر ئومەتێک پیغەمبەرێکی ھەیە:

خوای گەورە ئەم پیغەمبەرانە ی پەوانە کردووہ بۆ گەلەکانیان لە گشت سەردەمە دور و درێژەکاندا، هیچ ئومەتێک نەبووہ پیغەمبەرێکی نەبی و بانگی ئەوانی نەکردبێ بۆ لای خوا و پینۆینیان بکات بەرەو پێی راست. خوای پاک و بیگەرد دەفەرموویٔت:

﴿تَاللَّهِ لَقَدْ أَرْسَلْنَا إِلَىٰ أُمَمٍ مِّن قَبْلِكَ﴾^۷. واته: (سویند بەخوا پێش تو بۆ گەل و

قەومەکانی تریش پیغەمبەرانمان رەوانە کردووہ).

﴿وَإِن مِّن أُمَّةٍ إِلَّا خَلَا فِيهَا نَذِيرٌ﴾^۸. واته: (ھیچ گەل و نەتەوہیە کیش نەبووہ کە فرستادە و

بیدار کەرەوہیەکی بۆ رەوانە نە کرابیٔت).

﴿وَلِكُلِّ أُمَّةٍ رَسُولٌ﴾^۹. واته: (بۆ ھەموو قەوم و گەلێک پیغەمبەرێک ھەبووہ).

﴿وَلِكُلِّ قَوْمٍ هَادٍ﴾^{۱۰}. واته: (بۆ ھەر میللەتێک پیغەمبەر و چاوساغ و رێپیشان دەریک ھەیە).

(۱) سورەتی ئەحزاب، ئایەتی: ۴۰.

(۲) پێم وابێ ھەلەھیە ک روویداوہ و وشە ی (ھزار) پەریوہ، چونکە ۱۲۴ ھەزارە ژمارەیان. بێ گومان خوا زانترە. (بەگوردیکار).

(۳) سورەتی نەحل، ئایەتی: ۶۳.

(۴) سورەتی فاتر، ئایەتی: ۲۴.

(۵) سورەتی یونس، ئایەتی: ۴۷.

(۶) سورەتی دەد، ئایەتی: ۷.

○ پیغمبهران مروّئن و له هه مان کهلن:

پیغمبهر مروّفه و له خودی هه مان گه لی خوویه تی، نه گه رچی له توخمیکی به هادار بی که خوی گه وره چه ندین تایبه تمه ندی عه قلی و پوخی پیداو، تا ئاماده بی بو وه رگرتنی سروش له خواوه.

﴿اللَّهُ أَعْلَمُ حَيْثُ يَجْعَلُ رِسَالَتَهُ﴾^۱. واته: (خوا زانایه بهو شوین و دل و دهروونه ی که شایسته یه په یامی خو ی تیدا دابنیت).

﴿اللَّهُ يَصْطَفِي مِنَ الْمَلَائِكَةِ رُسُلًا وَمِنَ النَّاسِ إِنَّ اللَّهَ سَمِيعٌ بَصِيرٌ﴾^۲. واته: (هه ر خوا بهویستی خو ی له فریشته کان و له خه لکیش فرستاده هه لده بژیریت، به راستی خوا بیسه رو بینایه "چاک ده زانیت کی هه لده بژیریت بو گه یاندنی په یامه که ی").

نه وه نده هه یه خوی گه وره چه ندین خه سلّه ت و تایبه تمه ندی و پایه ی به پیغمبهران داوه، تا توانای هه لگرتنی په یامیان هه بی، هه روه ها بو ئه وه ی ببیته نمونه یه ک که شوین پی پی هه لگیری له کاروباره کانی دین و دونیادا، خو ئه گه ر پیغمبهرانی خوا ئه م تایبه تمه ندییه عه قلی و پوخیانه یان له لایه ن خواوه پی نه به خشرابوویا، و سروشتیان لاواز و عه قلیان که موکورت بوویا، ئه وا شایسته ی هه لگرتنی په یام و پینوینی خوا نه ده بوون بو خه لک.

(۱) سورته ی ئه نعم، ئایه تی: ۱۲۴.

(۲) سورته ی حه ج، ئایه تی: ۷۵.

○ پیغممبه‌ران پیاون و خواردن و خواردنه‌وه دهخۆن:

پیغممبه‌ران پیاون و خواردن و خواردنه‌وه دهخۆن و به بازاردا هاتوچۆ ده‌که‌ن، خوای پاک و به‌رز فه‌رموویه‌تی:

﴿وَمَا أَرْسَلْنَا قَبْلَكَ مِنَ الْمُرْسَلِينَ إِلَّا إِنَّهُمْ لَيَأْكُلُونَ الطَّعَامَ وَيَمْشُونَ فِي الْأَسْوَاقِ﴾^{۵۰}. واته: (ئیمه پیش تو "ئه‌ی محمه‌د (درود و سلاوی خوای لیبی) " هیچ که‌سی‌کمان له پیغممبه‌ران ره‌وانه نه‌کردوو که خواردنیان نه‌خواردیبت، یان به بازاردا نه‌گه‌رابن).

پیغممبه‌ران هاوسه‌رگیری ده‌که‌ن: پیغممبه‌ران هاوسه‌رگیری ده‌که‌ن و مندالیان ده‌بی وه‌ک گشت مرۆقه‌کانی تر. ﴿وَلَقَدْ أَرْسَلْنَا رُسُلًا مِنْ قَبْلِكَ وَجَعَلْنَا لَهُمْ أَزْوَاجًا وَذُرِّيَّةً﴾^{۵۱}. واته: (سویند به‌خوا بیگومان پیش تو پیغممبه‌رانی ترمان ره‌وانه‌کردوو و هاوسه‌رو نه‌وه‌شان پیداون).

پیغممبه‌ران تووشی هه‌مان نه‌و شتانه‌ده‌بن، که مرۆقه‌کانی تر تووشی ده‌بن: پیغممبه‌ریش وه‌ک هه‌ر مرۆقیکی تر تووشی ئه‌م دۆخانه‌ده‌بیته‌وه: ته‌ندروستی باش و نه‌خۆشکه‌وتن، به‌هیزی و لاوازی، چیژکردن و ئازارچه‌شتن، به‌لام ئه‌و دهردانه‌تووشی پیغممبه‌ر ده‌بی وای لیئاکات خه‌لکی لی دووربکه‌ویته‌وه.

﴿وَأَيُّوبَ إِذْ نَادَى رَبَّهُ أَنِّي مَسَّنِيَ الضُّرُّ وَأَنْتَ أَرْحَمُ الرَّاحِمِينَ، فَاسْتَجَبْنَا لَهُ فَكَشَفْنَا مَا بِهِ مِنْ ضُرٍّ وَآتَيْنَاهُ أَهْلَهُ وَمِثْلَهُمْ مَعَهُمْ رَحْمَةً مِنْ عِنْدِنَا وَذِكْرَى لِلْعَابِدِينَ﴾^{۵۲}. واته: (یادی ئه‌یوب یش

(۱) سوهرتی فورقان، نایه‌تی: ۲۰.

(۲) سوهرتی رمعد، نایه‌تی: ۳۸.

(۳) سوهرتی نه‌نبیاء، نایه‌تی: ۸۳، ۸۴.

بکه کاتیک هانا و هاواری بۆ پهروهردگاری برد (دوای ئهوهی ماوهیهکی دوورو درێژ نهخۆش کهوتبوو، جگه لهوه پێشتریش مان و سامان و مندالهکانی تیاچوو بوون) وتی: پهروهردگارا، بهراستی من نازارو ناخۆشیم تووش بووه، تۆش له ههموو کهس میهرهبانتر و له ههموو کهس دلۆفانتریت. جا ئێمهش نزمان گیراکردو بههاواریهوه چووین و ههموو ناخۆشی و نهخۆشیهکمان لهکۆل کردهوه، ههموو مان و مندالیمان پێهخشیهوه و ئهوهندهی تریش لهگهڵیاندا (دهکریت خوای گهوره ههر ههمان مان و مندالی پێشووی بۆ زیندوو کردبێتهوه، یاخود نهوهی نویی پێهخشیبت)، ئهوه رهحهتیکه تابهتی بوو لهلایه ن ئێمهوه، یاداوهریشه بۆ بهنده خواپهرستهکان).

﴿وَمَا مُحَمَّدٌ إِلَّا رَسُولٌ قَدْ خَلَتْ مِنْ قَبْلِهِ الرُّسُلُ أَفَإِنْ مَاتَ أَوْ قُتِلَ انْقَلَبْتُمْ عَلَىٰ أَعْقَابِكُمْ وَمَنْ يَنْقَلِبْ عَلَىٰ عَقْبَيْهِ فَلَنْ يَصُرَ اللَّهُ شَيْئًا﴾^۱. واته: (محمد "درود و سلاوی خوای لیبی" تهنها پێغه مبهریک نهبووه وهفات بکات، بێگومان پێغه مبهرانی پێش ئههه "وهفاتیان کردوه"، ئایا ئهگه وهفاتی کرد یان کوژراو شههید بوو، ئیوه پاشگهز دهبنهوه و ههله گهڕینهوه؟! "لهو دین و تاینه ی که پێی راگه یاندوون" خو ئهوهی ههله گهڕینهوه و پاشگهز بێتهوه، ئهوه هههه گهڕان بهخوا ناگه یه نیت).

هیچ یه کهک له پێغه مبهران ههلسوکهوت له گهردووندا ناکات، هیچ سوود یان زیانیکی به دهست نییه، کاریگهری نییه له سهه و یستی خوا، هیچ شتیکی له باره ی زانستی شاراو هههه نازانی، تهنها ئهوه ئههه یه نهی که خوای گهوره و یستوو یه تی بیزانی.

﴿قُلْ لَا أَمْلِكُ لِنَفْسِي نَفْعًا وَلَا ضَرًّا إِلَّا مَا شَاءَ اللَّهُ وَلَوْ كُنْتُ أَعْلَمُ الْغَيْبِ لَاسْتَكْتَرْتُ مِنَ الْخَيْرِ وَمَا مَسَّنِيَ السُّوءُ إِنْ أَنَا إِلَّا نَذِيرٌ وَبَشِيرٌ لِّقَوْمٍ يُؤْمِنُونَ﴾^۲. واته: ("ئههه محمد (درود و سلاوی خوای لیبی) پێیان بلای: که من ناتوانم هیچ قازانج یان زه رهریک به خویم بگه یه نم

(۱) سوهرتی نالی عیمران، ئایه تی: ۱۴۴.

(۲) سوهرتی ئهههرف، ئایه تی: ۱۸۸.

مه‌گەر ویستی خوای له‌سه‌ربیت، خو ئه‌گەر غه‌یب و شاراوه‌کانم بزانیایه ئه‌وه چاکه‌ی زۆرم کۆده‌کرده‌وه بۆخۆم و هیچ ناخۆشیه‌کیشم تووش نه‌ده‌بوو، من هیچ شتی‌ک نیم ته‌نیا ترسینه‌رم "بۆ یاخیه‌کان" و مژده‌ده‌ریشم بۆ که‌سانیک که باوه‌ر ده‌هینن).

﴿عَالِمُ الْغَيْبِ فَلَا يُظْهِرُ عَلَىٰ غَيْبِهِ أَحَدًا، إِلَّا مَنِ ارْتَضَىٰ مِنْ رَسُولٍ فَإِنَّهُ يَسْأَلُكُم مِّن بَيْنِ يَدَيْهِ وَمِنْ خَلْفِهِ رَصَدًا، لِيَعْلَمَ أَن قَدِ ابْلَغُوا رِسَالَاتِ رَبِّهِمْ وَأَحَاطَ بِمَا لَدَيْهِمْ وَأَحْصَىٰ كُلَّ شَيْءٍ عَدَدًا﴾^۷. واته: (ئه‌و زاته زانای نه‌ینی و شاراوه‌کانه، که‌سیش له نه‌ینی و شاراوه‌کانی ئاگادار ناکات. مه‌گەر بۆ پیغه‌مبه‌ریک خوا خۆی رازی بی‌ت "به‌وه‌ی هه‌ندی نه‌ینی بزانی‌ت"، ئه‌وکاته فریشته ده‌کاته پاسه‌وانی له به‌رو پشته‌وه "تا په‌ری و شه‌یتانه‌کان نه‌توانن زه‌فه‌ری پیه‌رن". تا خوا چاک بزانی‌ت و ئاگاداری‌ت له‌وه‌ی به‌ریکویکی په‌یام و ریمووی په‌روه‌ردگاریان که‌یاندوو، هه‌رچه‌نده خوا به‌هه‌موو ئه‌و شتانه‌ش ئاگاداره که کردوویانه و پی هه‌ستاون و هه‌موو شتی‌ک لای ئه‌و زاته به‌ژماره ئامار کراوه).

پیغه‌مبه‌ران له پیاوان: هه‌میشه پیغه‌مبه‌ران له پیاوان بوونه، هیچ کات خوای گه‌وره فریشته و ئافره‌تی وه‌ک پیغه‌مبه‌ر په‌وانه نه‌کردوو.

﴿وَمَا أَرْسَلْنَا قَبْلَكَ إِلَّا رِجَالًا نُّوحِي إِلَيْهِمْ﴾^۷. واته: (ئیمه پیش تو که‌سانی ترمان ره‌وانه نه‌کردوو، جگه له پیاوانیک "که هه‌لمانیژاردوون"، وه‌حی و نیگیان بۆ ره‌وانه ده‌که‌ین).

﴿قُلْ لَوْ كَانَ فِي الْأَرْضِ مَلَائِكَةٌ يَّمْشُونَ مُطْمَئِنِّينَ لَنَزَّلْنَا عَلَيْهِم مِّنَ السَّمَاءِ مَلَكًا رَسُولًا﴾^۷. واته: (پیان بلی: ئه‌گەر له‌سه‌ر زه‌ویدا فریشته هه‌بوونایه و به‌دلتیاییه‌وه هاتوچۆیان بکر دایه و

(۱) سوهرتی جن، نایه‌تی: ۲۶ - ۲۸.

(۲) سوهرتی نه‌نبیاء، نایه‌تی: ۷.

(۳) سوهرتی ئیسراء، نایه‌تی: ۹۵.

ژانیان ببردایه ته سهر، ئەوه ئیمه هەر له ئاسمانه وه فریشتهیه کمان داده به زانده سهریان که پیغمبهرو فرستاده بیت بۆیان).

○ مه بهست له رهوانه کردنی پیغمبهران:

مه بهست له رهوانه کردنی پیغمبهران بانگه واز کردن بووه بو خواپه رستی و بهرپا کردنی ئاینه که ی:

﴿وَمَا أَرْسَلْنَا مِنْ قَبْلِكَ مِنْ رَسُولٍ إِلَّا نُوحِي إِلَيْهِ أَنَّهُ لَا إِلَهَ إِلَّا أَنَا فَاعْبُدُونِ﴾^{۲۵}. واته: (ئیمه پیش تو هیچ پیغمبهری کمان رهوانه نه کردووه، که وه حیمان بو نه ناردیبت به وهی که: بیگومان هیچ خواهیک نیه جگه له من و دهیبت هەر من بهرستن).

﴿وَلَقَدْ بَعَثْنَا فِي كُلِّ أُمَّةٍ رَسُولًا أَنْ اعْبُدُوا اللَّهَ وَاجْتَنِبُوا الطَّاغُوتَ﴾^{۲۶}. واته: (سویند به خوا بیگومان ئیمه له ناو هەر گهل و نه ته وهیه کدا پیغمبهری کمان رهوانه کردووه و بیمان راگه یاندووه که بیان بلیت: ته نها خوا بهرستن، خوتان دووره په ریز بگرن له هه موو په رستراویکی تر).

﴿شَرَعَ لَكُمْ مِنَ الدِّينِ مَا وَصَّى بِهِ نُوحًا وَالَّذِي أَوْحَيْنَا إِلَيْكَ وَمَا وَصَّيْنَا بِهِ إِبْرَاهِيمَ وَمُوسَى وَعِيسَى أَنْ أَقِيمُوا الدِّينَ وَلَا تَتَفَرَّقُوا فِيهِ﴾^{۲۷}. واته: (ریبازی ئاین و بهرنامه ی ژانی بو داناون، ههروهک بو نوح ی داناوو و هەر بهو شیوهیه قورئانیشی بو تو ئهی محمه د "درود و سلتاوی خوی لپی" وه حی و نیگا کردووه، وه به ئیبراهیم و موسا و عیسا شی راگه یاندووه که ریبازی ئاین و یه کخواناسی بهر نه دهن و له سهری پایه دار بن).

(۱) سورتهی ئه نبیاء، ئایه تی: ۲۵.

(۲) سورتهی نه حل، ئایه تی: ۳۶.

(۳) سورتهی شورا، ئایه تی: ۱۳.

به‌پاکردنی ئاین و خواپهرستی، باوه‌ربوون به خوا و فریشته و کتیب و په‌یامبه‌رانی خوا و پوژی دوایی پیکده‌خات، هه‌روه‌ک کاری چاکیش پیکده‌خات که ده‌روونی مرۆیی پاک ده‌کاته‌وه و چاکه‌ی تیدا ده‌روینی، تا بگاته کاملی مادی و نه‌ده‌بیه‌که‌ی له‌م ژیا‌نی دونیا‌یه‌دا، هه‌روه‌ها بو‌ نه‌وه‌ی ئاماده‌کاری بکات بو‌ کاملبوونی به‌رز و هه‌رماوتر.

ئه‌م پینما‌ییه به‌رزانه له‌توانای مرۆفدا نییه به‌ عه‌قلی خۆی پپی بگات، به‌لکو به‌ سروشی خوا فی‌ری ده‌بن.

﴿هُوَ الَّذِي بَعَثَ فِي الْأُمِّيِّينَ رَسُولًا مِنْهُمْ يَتْلُو عَلَيْهِمْ آيَاتِهِ وَيُزَكِّيهِمْ وَيُعَلِّمُهُمُ الْكِتَابَ وَالْحِكْمَةَ وَإِنْ كَانُوا مِنْ قَبْلُ لَفِي ضَلَالٍ مُّبِينٍ﴾^۱. واته: (هه‌ر ئه‌و زاته‌یه له‌ناو خه‌لكی‌کی نه‌خوینده‌واردا پی‌غه‌مبه‌ری‌کی له‌ خو‌یان ره‌وانه‌ کرد، ئایه‌ته‌کانی قورئانه‌که‌ی ئه‌ویان به‌سه‌ردا ده‌خوینتیه‌وه و دل و ده‌روون و رواله‌ت و ئاشکرا و نادیاریان پوخته‌ ده‌کات، فی‌ری قورئان و دانایی و شه‌ریعه‌تیا‌ن ده‌کات، به‌راستی ئه‌وانه‌ پی‌شت له‌گومرایی و سه‌رلیشی‌وایه‌کی ئاشکرا‌دا گه‌ریان خوارده‌بوو).

به‌مه‌ش ئه‌و که‌سه به‌لگه‌ی به‌ده‌سته‌وه نابی‌ که‌ خ‌وای گه‌وره‌ دلی بی‌ ئاگا‌کردوه له‌ یادی خوا، شو‌ین ئاره‌زوی خۆی که‌وتوه، خۆی دۆراندوه، خ‌وای پایه‌به‌رز ده‌فه‌رمو‌ویت:

﴿إِنَّا أَوْحَيْنَا إِلَيْكَ كَمَا أَوْحَيْنَا إِلَى نُوحٍ وَالْتَّيِّبِينَ مِنْ بَعْدِهِ وَأَوْحَيْنَا إِلَى إِبْرَاهِيمَ وَإِسْمَاعِيلَ وَإِسْحَاقَ وَيَعْقُوبَ وَالْأَسْبَاطِ وَعِيسَى وَأَيُّوبَ وَيُونُسَ وَهَارُونَ وَسُلَيْمَانَ وَآتَيْنَا دَاوُودَ زُبُورًا، وَرُسُلًا قَدْ قَصَصْنَاهُمْ عَلَيْكَ مِنْ قَبْلُ وَرُسُلًا لَمْ نَقْصُصْهُمْ عَلَيْكَ وَكَلَّمَ اللَّهُ مُوسَى تَكْلِيمًا، رُسُلًا مُبَشِّرِينَ وَمُنذِرِينَ لئَلَّا يَكُونَ لِلنَّاسِ عَلَى اللَّهِ حُجَّةٌ بَعْدَ الرُّسُلِ وَكَانَ اللَّهُ عَزِيزًا حَكِيمًا﴾^۲.

واته: (به‌راستی ئی‌مه (وحی) و نیگامان بو‌ تو‌ ناردوه هه‌ر وه‌کو چۆن "وحی" و نیگامان بو‌ نوح و پی‌غه‌مبه‌رانی دوای ئه‌و ناردوه، هه‌روه‌ها "وه‌حی" و نیگامان ناردوه بو‌ ئیبراهیم و

(۱) سو‌ره‌تی جومه، ئایه‌تی: ۲.

(۲) سو‌ره‌تی نیساء، ئایه‌تی: ۱۶۳ - ۱۶۵.

ئیسماعیل و ئیسحاق و یه‌عقوب و "هەندیک" لە کورانی یه‌عقوب و عیسا و ئەیوب و یونس و هاروون و سوله‌یمان، زه‌بوریشمان به داود به‌خشیوو "کتیبیک بووه زۆربه‌ی ته‌سیحات و ستایشی په‌روه‌ردگار بووه". بیگومان به‌سه‌رهاتی هەندیک له پیغه‌مبه‌رانمان بۆ گێراوینته‌وه، به‌سه‌رهاتی هەندیکی تریشمان بۆ نه‌گێراوینته‌وه، به‌پراستی خوای گه‌وره‌ی له‌گه‌ڵ موسادا گه‌توگۆی یه‌کسه‌ری و راسته‌وخۆی نه‌نجامداوه. پیغه‌مبه‌رانمان "په‌وانه‌ کردوه" که مژده‌ده‌رن "به‌ ئیمانداران" و ترسینه‌رن بۆ "یاخیه‌کان"، تا خه‌لکی هیچ به‌لگه‌یه‌کیان به‌ده‌سته‌وه نه‌مینیت "له‌سه‌ر بێ دینی و یاخی بوونیان" دوای ئەوه‌ی خوا پیغه‌مبه‌رانی بۆ په‌وانه‌ کردوون، بیگومان هه‌میشه‌و به‌رده‌وام خوا بالادسته‌ و دانایه‌.

﴿وَمَا كَانَ اللَّهُ لِيُضِلَّ قَوْمًا بَعْدَ إِذْ هَدَاهُمْ حَتَّىٰ يُبَيِّنَ لَهُم مَّا يَتَّقُونَ إِنَّ اللَّهَ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيمٌ﴾^(۱). واته: (هه‌رگیز خوا که‌سانیک گومرا ناکات دوای ئەوه‌ی که هیدایه‌تی داوون، هه‌تا بۆیان روون نه‌کاته‌وه که ده‌بیت له‌ چی خۆیان پارێژن، به‌پراستی خوا به‌ هه‌موو شتیک زانایه‌).

ئین که‌سیر وتویه‌تی: خوای پایه‌به‌رز هه‌وال له‌باره‌ی خودی پیروزی خۆی و بپاره دادگه‌رانه‌که‌ی ده‌دات و ده‌فه‌رموویت: هیچ گه‌لێک گومرا نابێ ته‌نها دوای ئەوه‌ نه‌بێ که په‌یامی خویان پیده‌گات و به‌لگه‌یان له‌سه‌ر به‌ریا ده‌بێ، هه‌روه‌ک خوای گه‌وره‌ فه‌رموویه‌تی:

﴿وَأَمَّا تَمُودُ فَهَدَيْنَاهُمْ فَاسْتَحَبُّوا الْعَمَىٰ عَلَىٰ الْهُدَىٰ﴾^(۲). واته: (هۆزی سه‌مودیشمان رینمووی کرد بۆ ئیمان و چاکه‌" که‌چی هه‌زیان به‌کوێری کرد، تا چاوساگی و هیدایه‌ت و ئیمان).

خوای گه‌وره‌ سزای هیچ یه‌کێک نادات ته‌نها دوای به‌ریابوونی به‌لگه‌ نه‌بێ له‌سه‌ر و پچراندنی پاساوه‌که‌ی نه‌بێ.

(۱) سوهرتی تۆبه، نایه‌تی: ۱۱۵.

(۲) سوهرتی فوسیلته، نایه‌تی: ۱۷.

﴿وَمَا كُنَّا مُعَذِّبِينَ حَتَّى نَبْعَثَ رَسُولًا﴾^{٧٠}. واته: (ئیمهش سزای کهسمان نه داوه تا پیغمه مبریککی بو ده نیرین).

○ پیغمه مهران پاریزراون^{٧١}:

خوای گه وره پیغمه مهرانی هه لَبْزاردووه:

﴿إِنَّ اللَّهَ اصْطَفَىٰ آدَمَ وَنُوحًا وَآلَ إِبْرَاهِيمَ وَآلَ عِمْرَانَ عَلَى الْعَالَمِينَ﴾^{٧٢}. واته: (به راستی خوا ئادهم و نوح و نهوه کانی ئیبراهیم و نهوه کانی عیمرانی هه لَبْزاردووه و ریژی داوون به سه ره خه لکی هه موو جیهاندا).

ئهوانی پاککردۆته وه له گوناوه و تاوان، ئهوانی له سه ره پیچی گه وره و بچوک پاراستووه.

﴿وَمَا كَانَ لِنَبِيٍّ أَنْ يَغُلَّ﴾^{٧٣}. واته: ("له دابه شکردنی ده سه که وتدا نادادی ده کات" بیگومان بو هیچ پیغمه مبریک نه بووه که نادادی و خیانهت بکات).

() سوهرتی ئیسراء، ئایهتی: ١٥. ئه شعهری و مالیکیه کان و که مالی کوری هه مام ئه م ئایه ته یان به به لگه هیناوه ته وه که خه لکی فه ترهت، که ئه وانه ن که بانگه وازیان پینه گه یشتووه پزگاریان ده بی له ناگری دۆزهخ، ئه گه ر بتیش ببه رستن. ئه بو حه نیفه و ماتوریدییه کان پێیان وایه بو پزگاربوو نیان له دوا پۆژدا مه رجه هاوبهش بو خوا بریار نه ده ن، چونکه ته نها عه قل به سه بو ناسینی خوای گه وره، پای یه که م به هیزتره، چونکه خوای گه وره ده فه رموویت: ﴿وَمَنْ يُشَاقِقِ الرَّسُولَ مِنْ بَعْدِ مَا تَبَيَّنَ لَهُ الْهُدَىٰ وَيَتَّبِعْ غَيْرَ سَبِيلِ الْمُؤْمِنِينَ نُوَلِّهِ مَا تَوَلَّىٰ وَنُصَلِّهِ جَهَنَّمَ وَسَاءَتْ مَصِيرًا﴾ نيساء، ئایهتی: ١١٥. واته: (ئه وهش دوزمنایه تی پیغمه مبر "درود و سلاوی خوای لی" بکات و لی جیا بیه وه له دوا ی ئه وه ی ریگی راست و دروستی بو روون بو ته وه و ریباژیک بگریته بهر که جیا بیت له ریگه و ریباژی ئیمانداران، ئه وه رووی وه رده چه ریخین بو ئه و روو گه و بهرنامه یی هه لی بژاردووه و رووی تیکردووه، (له قیامه تیشدا) ده یچه بینه ناو دۆزه خه وه و ده یسو تینن که ئه ویش سه ره ئه نجامیکی زور ناخوش و سامناکه).

(٧) پاریزراوی؛ واته: هیچ ئه رکیک فه رامۆش ناکه ن، هیچ فه ده عه یه کیش نه نجام ناده ن، هیچ شتیکی وا ناکه ن که تیکبگری له گه ل په وشته به رزی.

(٨) سوهرتی ئالی عیمران، ئایهتی: ٣٣.

(٩) سوهرتی ئالی عیمران، ئایهتی: ١٦١.

ئەوانی پازاندۆتەو بە ڕەوشتە مەزنەکان، لە راستگویی، ئەمینداری، توانەو لە راستیدا، بە جیگە یاندنی ئەرکەکان، هەیانە راستگۆ و پیغەمبەر بوو:

﴿وَأذْكَرُ فِي الْكِتَابِ إِبْرَاهِيمَ إِنَّهُ كَانَ صِدِّيقًا نَبِيًّا﴾^١. واتە: (هەر وەها لە قورئاندا باسی "گۆشەیهک لە بەسەرھاتی" ئیبراھیم بۆ ئەو خەلکە بگێڕەو، بەراستی ئەو کەسایەتیەکی راستگۆ بوو، لە پیغەمبەرانیش بوو).

هەشیانە خوای گەورە بایەخی تایبەتی پێداو:

﴿وَأَلْقَيْتُ عَلَيْكَ مَحَبَّةً مِّنِّي وَلِتُصْنَعَ عَلَى عَيْنِي﴾^٢. واتە: (خۆشەویستیم رزاند بەسەرتدا، تا لە ژێر چاودێری مندا گەورە بیت).

﴿فَلَبِثْتَ سِنِينَ فِي أَهْلِ مَدْيَنَ ثُمَّ جِئْتَ عَلَيَّ قَدْرًا يَا مُوسَى﴾^٣. واتە: (سالەها لەناو خەلکی مەدیەندا مایتەو، "بەشوانکاری ژیانی خۆت برده سەر" ئینجا ئەی موسا لە کاتی دیاری کراودا هاتوویت "تا پەيامی ئیمە وەر بگرت و رای بگەیهنیت").

هەیانە لە ژێر چاودێری تایبەتی خوادایە:

﴿وَاصْبِرْ لِحُكْمِ رَبِّكَ فَإِنَّكَ بِأَعْيُنِنَا﴾^٤. واتە: (ئەی پیغەمبەر "درود و سلأوی خوای لێی" خوگر بە لە بەرامبەر بە جێھێنانی فەرمانی پەروەردگارتەو، دلنیا بە تۆ لە ژێر چاودێری ئیمە دایت).

هەیانە خوای گەورە تایبەت هەلیبژاردوو و فێری کردوو:

﴿وَكَذَلِكَ يَجْتَبِيكَ رَبُّكَ وَيُعَلِّمُكَ مِنْ تَأْوِيلِ الْأَحَادِيثِ وَيُتِمُّ نِعْمَتَهُ عَلَيْكَ وَعَلَى آلِ يَعْقُوبَ كَمَا أَتَمَّهَا عَلَى أَبْنَائِكَ مِنْ قَبْلُ إِبْرَاهِيمَ وَإِسْحَاقَ إِنَّ رَبَّكَ عَلِيمٌ حَكِيمٌ﴾^٥. واتە: (بەو شیوہیەش

(١) سورەتی مەریەم، نایەتی: ٤١.

(٢) سورەتی تەھا، نایەتی: ٣٩.

(٣) سورەتی تاھا، نایەتی: ٤٠، ٤١.

(٤) سورەتی تور، نایەتی: ٤٨.

خوای پهروهردگارت تۆ دیاری دهکات و ههلتده بژێردیت "بۆ پیغه مبهیری" و ههندیك لیكدانهوی خهوت فیر دهکات و نيعمهته کانی خۆیت بهسهردا تهواو دهکات و ههروهها بهسهر نهوه کانی یه عقوبیشدا، ههروهك چۆن پیشتر نيعمهت و پله و پابهی بلندی بهخشی بهباپیرانت که ئیبراهیم و ئیسحاقن، بهراستی پهروهردگارت زانا و دانایه).

خوای گهوره دوای ئهوهی باسی کۆمه لیک پیغه مبهیری کردوه له سورپهتی مهريه مدا، فهرموویهتی:

﴿أُولَئِكَ الَّذِينَ أَنْعَمَ اللَّهُ عَلَيْهِمْ مِنَ النَّبِيِّينَ مِنْ ذُرِّيَةِ آدَمَ وَمِمَّنْ حَمَلْنَا مَعَ نُوحٍ وَمِنْ ذُرِّيَةِ إِبْرَاهِيمَ وَإِسْرَائِيلَ وَمِمَّنْ هَدَيْنَا وَاجْتَبَيْنَا إِذَا تُتْلَىٰ عَلَيْهِمْ آيَاتُ الرَّحْمَنِ خَرُّوا سُجَّدًا وَبُكِيًّا﴾^۵.

واته: (ئا ئهوانه که سانیکن که خوای گهوره نازو نيعمهتی بهسهردا رشتوون له پیغه مبهیران، له نهوهی ئادهم و ئهوانهش (که له کهشتیه کهدا) له گهلا نوحدان سوارمان کردن و له نهوهی ئیبراهیم و یه عقوب و لهوانهیی که هیدایه تمان داوان و ههلمان بژاردوون، ئهوانه، ههركاتیك ئایهته کانی خوای میهره بانیان بهسهردا بخویریتهوه، به پله سوژده ده بهن و ئهسرین له دیدیهان دهباریت، "له سۆز و خوشه و یستی پهروهردگاریان دلانی پر له نوورو ئیمانیان ده کولیت" و ده گرین).

ئهگه رچی پیغه مبهیران له پله دا جیاواز بن بهلام گه یشتوونه ته ئهوپهیری بهرزنی پۆخی و وابهسته بوون به خواوه.

﴿تِلْكَ الرُّسُلُ فَضَّلْنَا بَعْضَهُمْ عَلَىٰ بَعْضٍ مِنْهُمْ مَنْ كَلَّمَ اللَّهُ وَفَعَّ بَعْضَهُمْ دَرَجَاتٍ وَتَبْنَا عِيسَى ابْنَ مَرْيَمَ الْبَنَاتِ وَأَيَّدْنَاهُ بِرُوحِ الْقُدُسِ﴾^۶. واته: (ئهو پیغه مبهیرانهی "باسکران" رپزی ههندیکیانمان داوه بهسهر ههندیکی تریاندا، ههیانه خوا گفتوگۆی "یه کسهری" له گه لدا

(۱) سورپهتی یوسف، ئایهتی: ۶.

(۲) سورپهتی، ئایهتی: .

(۳) سورپهتی بهقه ره، ئایهتی: ۲۵۳.

کردوو "وهك موسا" و پله و پایه هه ندیکیانی بهرز کردۆتهوه به چهندهها پله "وهك محمهده (درود و سلاوی خوی لپی)" و چهندهها بهلگهی روون و ئاشکرمان بهخشیوو بهعیسای کوری مهریهه، "وهك زیندوو کردنهوهی مردوو، چا کردنهوهی نهخۆشی زگماک .. هتد بهویستی خوا" و پشتگیریشان کردوو به فریشتهی سرووش که "جوهره ئیل"ه.

ئا بهم شیویه دهبینین، زۆریک له دهقهکان له قورئانی پیروژدا هاتوون/ له بارهی پیغه مبهران و په یامبهران، ئه وهنده پاکى و پیروزی و بیگه رديان به بهردا دهکات، که دهیانکاته نمونهی زیندوو و وینهی ناوازهی کامه لى مرۆی.

هاویننه ی ئه وانه دهبی پارێزراوین له گونا هکردن و پاک بن له کهوتنه نیو بازنه ی خراپه کاریه وه، هیچ ئه رکیک فه رامۆش ناکهن، هیچ چه رامیک ئه نجام نادهن، ته نها په وشتی بهرز و مه زنیان هه بو که دهیانکاته پیشه وای چاک و نمونه ی بالآ که خه لک پوو ی تیده کهن، ئه وانیش هه ول دده دن به و کاملییه بگهن که بۆیان دیاریکراوه.

خوای گه وره په روه رده و پاک کردنه وه و پیگه یاندن و فی کردنی ئه وانی گرتۆته ئه ستۆ، تا بوونه لوتکه ی بهرز و شایسته بۆ هه لباردن.

﴿أُولَئِكَ الَّذِينَ آتَيْنَاهُمُ الْكِتَابَ وَالْحُكْمَ وَالنُّبُوَّةَ فَإِنْ يَكْفُرْ بِهَا هَؤُلَاءِ فَقَدْ وَكَلْنَا بِهَا قَوْمًا لَيَسُوا بِهَا بِكَافِرِينَ، أُولَئِكَ الَّذِينَ هَدَى اللَّهُ فَبِئْسَ مَا لَهُمُ الْآخِرَةُ﴾^{۱)}. واته: (ئا ئه وانه ی "که ناوبران" ئه وانه ن کتیی "ئاسمانی" و دهسه لات و فه رمان ره وایی و پیغه مبه رايه تیمان پی به خشیوون، جا ئه گه ر ئه وانه بر وایان پی نه بیّت "له نه فامان"، ئه وه به راستی به که سانیکی ترمان "له ژیر و هۆشه نده کان" سپارد و بر وایان پییه تی و پشتیوانی لیده کهن و پی بی باوه ر نین. ئه و "ناوبراوانه" ئه و که سانه ن که خوا "به تاییهت" هیدایهت و رینمووی کردوون، تۆش "ئه ی

مههمه (درود و سلاوی خوی لپی)، ئەهی ئیماندار " شوینی هیدایهت و رینمووی ئەوانه بکهوه).

﴿وَجَعَلْنَاهُمْ أُمَّةً يَهْدُونَ بِأَمْرِنَا وَأَوْحَيْنَا إِلَيْهِمْ فِعْلَ الْخَيْرَاتِ وَإِقَامَ الصَّلَاةِ وَإِيتَاءَ الزَّكَاةِ وَكَانُوا لَنَا عَابِدِينَ﴾^{٧٣}. واته: (ههموو ئەوانیشمان کرده پێشهواو به فرمانی ئیمه رینمووی خه لکیان ده کردو نیکامان بو کردن به ئەنجامدانی کارو کردهوه چاکه کان و راگرتنی نوێژ و زه کات دان، (به پراستی) ئەوان ههر ئیمه یان ده پهرست و ههر به ندایه تی ئیمه یان ده کرد).

﴿فَاسْتَجَبْنَا لَهُ وَوَهَبْنَا لَهُ يَحْيَىٰ وَأَصْلَحْنَا لَهُ زَوْجَهُ إِنَّهُمْ كَانُوا يُسَارِعُونَ فِي الْخَيْرَاتِ وَيَدْعُونَنَا رَغَبًا وَرَهَبًا وَكَانُوا لَنَا خَاشِعِينَ﴾^{٧٤}. واته: (ئینجا ئیمه نزا که یمان گیرا کرد و "یحیی" مان پێه خشی، هاوسهره که شیمان بو چاک کرد که مندالی بی، چونکه به پراستی ئەوانه چالاک و گورج و گۆل بوون له ئەنجامدانی هه موو خیر و چاکه یه کدا و نزای به کولیان ده کرد، به ئومیدی رهحمهت و به هه شتی ئیمه و له دۆزه خ و خه شمی ئیمه ده ترسان و ئەوان هه میشه گهردن که چ بوون بو ئیمه).

ئهم ئایه تانه، به لگه ی پوونن له سه ر کاملبوونه مرۆبیه ی خوی گه وره به پێغه مبه ران و په یامبه رانی به خشیوه، خو ئەگه ر وانه بووبایه ئەوا ریز و شکۆیان له دله کاندان ده ما، پایه که یان له به رچاوی خه لک بچوک ده بووه وه، به مه ش متمانه یان له ده سته دا و هه یج یه کیک ملکه چیان نه ده بوو، حیکمه تی په وانه کرتنی ئەوانیش پوچ ده بووه وه، که بو ئەوه بووه بینه رپه بری خه لک بو به ره وخواچوون، خو ئەگه ر شتیکیان بکردبا که تیکگیرا با له گه ل کاملی مرۆبی، به وه ی ئەرکیکیان فه رامۆش کردبا، یان قه ده غه یه کیان ئەنجامدبووبا، یاخود په فتاریکی نه گونجاویان کردبا له گه ل په وشتی بهرز، ئەوا ئەو کاته ده بوونه پێشه نگیکی خراپ، نه ده بوونه نمونه یه کی بالآ و رپه بری رپروشنکه ره وه.

(١) سوهرتی ئەنبیاء، ئایه تی: ٧٣.

(٢) سوهرتی ئەنبیاء، ئایه تی: ٩٠.

پیغه مبه رانی خوا به و هسته ی پی جیا ده کرینه وه له وانی تر، درک به وه ده کهن ئه وان هه رده م له خزمه تی خوی مه زنی، خوی گه وره و دیمه نی جوانی و شکۆ و به لگه ی توانا و مه زنی و شوینه واری حکمه ت و په حمه ته که ی له هه موو شتی کدا ده بینن. ئه مه له خویان و له شته کانی ده وره به ریاندا ده بینن: له زهوی و ئاسمان و شهو و پۆژ و ژیان و مردندا، به مه ش دلایان پر ده بی له شکۆ و پیز بۆ خوی گه وره، بویه هیچ شوینی ک بۆ شهیتان و هه ز و ئاره زووبازی له دلنایاندا نامینیته وه، جگه له ویستنی راستی و حه ق و توانه وه تییدا و بوونه قوربانی له پیناویدا نه بی.

ئه وه ی له قورئانی پیرۆزدا هاتووه، له پووکه شدا وا ده رده که وی ئه وان شتیکیان کردووه که تیکده گیرئ له گه ل پاریزراو بوونیان، ئه وا ئه م ده قانه به پیی پووکه شه که یان نین، ئه مه ش ده رده که وی له وه ی له خواره ودا باسی ده که یان سه باره ت به هه ر پیغه مبه ری ک:

• ناده م (سلاوی خوی لی بی):

خوی پاک و بیگه رد ده فه رموویت:

﴿وَعَصَى آدَمُ رَبَّهُ فَغَوَى﴾^(۱). واته: (ناده م یاخی بوو له پهروه ردگاری و فریوی خواردو

ریگای لی تیکچوو).

پووکه شی ئه م ئایه ته وا ده رده خات که ناده م سه ریچی پهروه ردگاری کردووه، یاخیبووه به هوی شکاندنی فه رمانی خوا و پۆیشتن به دهم بانگه وازی شهیتان، ئه مه ش تاوانیکبووه کردوو یه تی.

(۱) سورته تاها، ئایه تی: ۱۲۱.

﴿فَازِلْهُمَا الشَّيْطَانَ عَنْهَا فَأَخْرِجْهُمَا مِمَّا كَانَا فِيهِ﴾^١. واته: (شهیتان "فرسه تی لیهینان" و له خشتهی بردن "وای لیگردن له بهرو بوومی درهخته قهدهغه کراوه که بخۆن" و لهو شوینه "خۆش و پر له نازو نیعمه ته" بهدهر کردنی دان).

بهلام ئەگەر رابمیین، دهبینین ئەم سه‌رپیچی له لایین ئادهمه‌وه کرا، بههوی ئه‌وهی ئادهم به‌ئینی خوای له‌بیرکرد، ئەم کرده‌وه‌یهی به‌مه‌به‌ست و ئەنقه‌ست ئەنجام نه‌داوه، خوای پاک و بیگه‌رد که‌س سزا نادات له‌سه‌ر هه‌له‌ و له‌بیرچوونه‌وه، چونکه ئەمه‌ ئه‌رکدار کردنی مرقه‌ به‌شتیک که له‌توانیدا نییه، خوای گه‌وره‌ش داوای شتیک ناکات که له‌توانای مرقه‌دا نه‌بی، بنچینه‌ی ئەم ریسایه‌دا ئەم فرمایشه‌ی خوای پایه‌به‌رزه:

﴿وَلَيْسَ عَلَيْكُمْ جُنَاحٌ فِيمَا أَخْطَأْتُمْ بِهِ وَلَكِنْ مَا تَعَمَّدَتْ قُلُوبُكُمْ﴾^٢. واته: ((ئه‌گه‌ر دوور له‌ سووکایه‌تی) هه‌له‌یه‌کتان کرد ئه‌وه قه‌یناکات، به‌لام ئەگه‌ر له‌ دلتاندا، نیه‌تیک ناپاک هه‌بیت بۆ سووکایه‌تی پیکردنیان ئه‌وه لیسینه‌وه‌ی ده‌بیت).

و ئەم فرمایشه:

﴿رَبَّنَا لَا تُؤَاخِذْنَا إِنْ نَسِينَا أَوْ أَخْطَأْنَا﴾^٣. واته: (به‌روه‌ردگارا) لیمان مه‌گه‌ر ئەگه‌ر فه‌رامۆشیمان به‌سه‌ردا هات یان گونا‌هو هه‌له‌یه‌کمان له‌ ده‌ست قه‌وما).

به‌لگه له‌سه‌ر ئه‌وه‌ی تاوانه‌که‌ی ئادهم به‌هه‌له‌ بووه و ئەنقه‌ست نه‌بووه، ئەم فرمایشه‌ی خوای مه‌زنه:

﴿وَلَقَدْ عَهِدْنَا إِلَىٰ آدَمَ مِنْ قَبْلِ فَنَسِيَ وَلَمْ نَجِدْ لَهُ عَزْمًا﴾^٤. واته: (سویند به‌خوا بیگومان ئیمه‌ پیشتر په‌یمانمان له‌ ئادهم وه‌رگرت "که‌ نزیک‌ی دره‌ختی قه‌ده‌غه‌ کراو نه‌که‌ویت" که‌چی بیری چوو، به‌ مه‌ر جیک نه‌مانینی پیشتر بریاری کردنی ئه‌و سه‌رپیچییه‌ بدات).

(١) سوهرتی به‌قه‌ره، نایه‌تی: ٣٦.

(٢) سوهرتی ئه‌حزاب، نایه‌تی: ٥.

(٣) سوهرتی به‌قه‌ره، نایه‌تی: ٢٨٦.

واته ئادهم به لئینی خوای له بیرکرد، که خوای گه وره پئی پاسپاردبوو، کاتیک ئه وهی کرد که خوای گه وره لئی قه دهغه کردبوو له خواردن له درهخته که، هیچ سوربوونیکی لینه بینی له سه ر قه دهغه کراوه که.. له بهر ئه وهی سورنه بوو له سه ر ئه نجامدانی ئه وهی لئی قه ده کرابوو... پیداکر نه بوو له سه ر سه ریچی، ئه وا هیچ ره خنه و تاوانباربوونیک نییه .

قورئانی پیروز، ئه م له بیرچونه وهیه ی به سه ریچی داناوه، به ره چاوکردنی پیگه ی ئاده م که خوای گه وره به دهستی توانستی خو ی دروستی کرد، له گیانی تایبه تی خو ی به به ریدا کرد، فریشته کانی بو به کړنووشدا برد، له به هشته که یدا نیشته جی کرد، فیری ناوی هه موو شتیکی کرد، ئه وهی ئه مه بارودوخی بی پیویسته هه میشه وشیاربی به جوریک که به لئین و په یمانی خوا له بیر نه کات، ئه مه ش ده چینه چوارچیوهی ئه م یاسایه: چاکه ی پیاوچاک خراپه ی له خوا نزیکه کانه .

• نوح (سلاوی خوای لیبی):

ئو هه له یه ی نوح (سلاوی خوای لیبی) ئه نجامیدا، ئه وه بوو له خوای گه وره پاراپه وه سه بارت به تیاچوونی کوره که ی له گه ل ئه وانه ی له توفانه که دا تیاچوون، له گه ل ئه وه ی خوای گه وره به لئینی پزگارکردنی ئه و و خانه واده که ی دابوو، جا فه رمووی:

﴿رَبِّ اِنَّ اِبْنِي مِنْ اَهْلِيْ وَاِنَّ وَعْدَكَ الْحَقُّ وَاَنْتَ اَحْكَمُ الْحَاكِمِيْنَ، قَالَ يَا نُوحُ اِنَّهُ لَيْسَ مِنْ اَهْلِكَ اِنَّهُ عَمَلٌ غَيْرُ صَالِحٍ فَلَا تَسْأَلْنِيْ مَا لَيْسَ لَكَ بِهِ عِلْمٌ اِنِّيْ اَعْطُكَ اَنْ تَكُوْنَ مِنَ الْجَاهِلِيْنَ، قَالَ رَبِّ اِنِّيْ اَعُوْذُ بِكَ اَنْ اَسْأَلَكَ مَا لَيْسَ لِيْ بِهِ عِلْمٌ وَاِلَّا تَغْفِرْ لِيْ وَتَرْحَمْنِيْ اَكُنْ مِنْ

الْحَاسِرِينَ ﴿٥٠﴾. واته: (ئەى پەرورەدگارم کورەكەم لە خێزانی من بوو، بێگومان پەیمانی تۆش راستە و "كاتى خۆى فەرمووت خێزانی تۆ رزگارن لە تیاچوون" و تۆیش زانترین و دادپەرورەترینی فەرمانرەوایانیت. خۆای گەرەش فەرمووی: ئەى نوح بەراستی ئەو لە خێزانی تۆ نەبوو، چونکە بەراستی ئەو کرداری چاک نەبوو، کەوابوو داوای شتیکم لى مەکە کە زانیاریت دەربارەى نیه، بێگومان من ئامۆژگاریت دەکەم کە کارێک نەکەیت خۆت بچەیتە ریزی نەفامانەوه. "ئینجا نوح" وتی: ئەى پەرورەدگارم، بەراستی من پەنا دەگرم بە تۆ کە داوای شتیك بکەم زانیاریم پێى نەبێت، خۆ ئەگەر لیم خۆش نەبیت و بەزەهیت پیمدا نەیهتەوه ئەوه دەچمە ریزی خەسارەتمەندانەوه).

نوح (سلاوی خۆای لیبى) نەیدەزانی رەچەلەکی کورەكەى بەوهوه پچراوه، بەهۆى ئەوهى بى باوهر بووه و پشتى له بانگەوازی خوا کردووه، بۆیه نوح (سلاوی خۆای لیبى) له خۆای گەرە پاراپیهوه چۆن کورەكەى تیاچوو، سەرباری ئەوهى بەلێنى داوه خانەواده و کورەكەى رزگار بکات، خۆای گەرە فێرى کرد کە پەیهەندى ئاینى و رەچەلەکی پۆحى له رەچەلەکی خۆین بەهێزتره، ئەگەر پەیهەندى ئاینى پچرا، ئەوا رەچەلەکی خۆین له ناودەبات، نووحى (سلاوی خۆای لیبى) فێرکرد و پێى فەرموو: (ئەو له خانەوادهى تۆ نییه)، پاساوى هیناوتەوه بەوهى (کردهوهکانى چاک نین)، مادەم وایه ئەوا هیچ رەچەلەکیكى خۆینى بوونى نییه، بەمەش رەچەلەکی ئەو له گەل باوکی دەپچرى، و نابێتە یەکیک له خێزانی ئەو کە بەلێنى دەربازوونیان پیدراوه.

نوح (سلاوی خۆای لیبى)، کە باوکی دووهى مرقایهتیه، هەموو ژيانى له پیناوى خوادا خەرج کرد، تۆ سەد و پەنجا سال له نۆو گەلەکەیدا مایهوه و بانگەوازی کرد بۆ لای خوا و تێدەکووشا، پێویست بوو درک بەم مانایه بکات، کاتێک درکی پینەکرد و سۆزى

باوکایه‌تی به‌سه‌ریدا زالّ بوو، ئەمه به که‌موکوری دانرا به‌راورد به پینگه به‌رزه‌که‌ی و پینگه بالاکه‌ی که خوای گه‌وره پینیدا‌بوو، دواتر په‌نای بو لای خوا برد و داوای لی‌کرد له‌م خلیسکانه‌ی خوشبجی که به ئەنقه‌ست نه‌یکردوه و نه‌یزانیوه، بۆیه فه‌رمووی:

﴿رَبِّ إِنِّي أَعُوذُ بِكَ أَنْ أَسْأَلَكَ مَا لَيْسَ لِي بِهِ عِلْمٌ وَإِلَّا تَغْفِرْ لِي وَتَرْحَمْنِي أَكُنُ مِنَ الْخَاسِرِينَ﴾^۷. واته: (ئهی په‌روه‌ردگارم، به‌راستی من په‌نا ده‌گرم به تو که داوای شتیک بکه‌م زانیاریم پی نه‌بیت، خو ئە‌گه‌ر لیم خوش نه‌بیت و به‌زه‌بیت پیمدا نه‌یه‌ته‌وه ئەوه ده‌چمه‌ریزی خه‌ساره‌تمه‌ندانه‌وه).

• ئیبراهیم (سلاوی خوای لیبی):

له‌نزاکه‌ی ئیبراهیم (سلاوی خوای لیبی) هاتوه:

﴿وَالَّذِي أَطْمَعُ أَنْ يَغْفِرَ لِي خَطِيئَتِي يَوْمَ الدِّينِ﴾^۸. واته: (هه‌ر ئەوه ئومیدم پیه‌تی که له‌گونا‌هم خوش بی‌ت له‌روژی قیامه‌تدا).

ئیمه‌نازانین ئیبراهیم (سلاوی خوای لیبی) هیچ‌ه‌له‌یه‌کی هه‌بووی، ئەوه‌ی ئیمه‌ده‌یزانین ئەوه‌یه‌ خوای گه‌وره ئیبراهیمی (سلاوی خوای لیبی) کردۆته‌خۆشه‌ویستی خۆی، سیفه‌تی کامل و شایسته‌ی پیداه.

﴿وَلَقَدْ اصْطَفَيْنَاهُ فِي الدُّنْيَا وَإِنَّهُ فِي الْآخِرَةِ لَمِنَ الصَّالِحِينَ﴾^۹. واته: (ئیمه ئیبراهیمان له‌دنیابه‌دا هه‌لبێژاردوه‌و (کردوو‌مانه‌به‌پیشه‌وا) به‌راستی له‌و دنیاش له‌ریزی پیاو چاکاندا‌یه).

(۱) سوهرتی هود، نایه‌تی: ۴۷.

(۲) سوهرتی، نایه‌تی: .

(۳) سوهرتی به‌قه‌ره، نایه‌تی: ۱۳۰.

﴿إِنَّ إِبْرَاهِيمَ كَانَ أُمَّةً قَانِتًا لِلَّهِ حَنِيفًا وَلَمْ يَكُ مِنَ الْمُشْرِكِينَ، شَاكِرًا لِّأَنْعَمِهِ اجْتَبَاهُ وَهَدَاهُ إِلَى صِرَاطٍ مُسْتَقِيمٍ، وَأَتَيْنَاهُ فِي الدُّنْيَا حَسَنَةً وَإِنَّهُ فِي الْآخِرَةِ لَمِنَ الصَّالِحِينَ﴾^۱. واته:

(بهراستی ئیبراهیم هەر خۆی ئومەتێك بوو، (هەر خۆی پیشه‌وایهك بوو) ملكه‌چ و فرمانبەرداری خوا بوو و له هه‌موو بیروبووهرێکی چه‌وت به‌دوور بوو، له موشریك و هاوه‌لگه‌رانیش نه‌بوو. هه‌روه‌ها زۆر سوپاسگوزاری خوا بوو له به‌رامبه‌ر نازو نێعمه‌تی بێ شوماری په‌روه‌ردگاریه‌وه، ئه‌ویش هه‌لی بژاردو رێنمووی کرد بۆ رێبازی راست و دروست. ئێمه هەر له دنیادا چاکه‌مان پێبه‌خشی و پاداشتی چاکه‌مان دایه‌وه "به‌به‌خشینی هاوسه‌ری پاك و نه‌وه‌ی خواناس" به‌راستی ئه‌و له جیهانی داهاتوودا له ریزی چاکاندایه که رێزدار و به‌خته‌وه‌ر و کامه‌ران^۲).

داواکردنی ئیبراهیم (سلاوی خوای لیبی) له خوای گه‌وره تا له هه‌له‌که‌ی خۆشبه‌یی، ئه‌و هه‌له‌یه نیه که هۆشی مرۆف بۆی ده‌چی، به‌لکو ئه‌وه‌بووه که له ناخیدا هه‌ستی به که‌موکوری و که‌مه‌رخه‌می کردوه له قوربانیدان له پێناوی خوا و به‌جیگه‌یانندی په‌یامه‌که‌ی، ئه‌مه‌ش به‌ په‌چاوکردنی پێگه‌ به‌رز و په‌له‌بلنده‌که‌ی.

• یوسف (سلاوی خوای لیبی):

خوای گه‌وره له‌باره‌ی یوسفه‌وه (سلاوی خوای لیبی) ده‌فه‌رموویت:

﴿وَلَقَدْ هَمَّتْ بِهٍ وَهَمَّ بِهَا﴾^۱. واته: (سویند به‌ خوا بیگومان ژنه‌که په‌لاماری یوسفیداو

ویستی لیبی بدات، یوسفیش نیازی لیدانی هه‌بوو).

(۱) سوهرتی نه‌حل، ئایه‌تی: ۱۲۰ - ۱۲۲.

(۲) سوهرتی یوسف، ئایه‌تی: ۲۴.

لیره ده که مترین ئاماژه نییه له سهر ئه وهی یوسف (سلاوی خوای لیبی) نیازی به لای داوینچیسیدا چوه، چونکه مه بهستی ئایه ته که یه ئه وه یه یوسف (سلاوی خوای لیبی) نیازی وابوه لیبیدات و ئازاری بدات.. له بهر ئه وهی ژنی عزیز هانی یوسفیدا تا سه رجیبی له گه ل بکات و ده رگاکانی داخست، بانگی ده کرد بۆ لای خۆی، به لام یوسف (سلاوی خوای لیبی) توخنی نه که وت و په تی کرده وه و فه رمووی:

﴿مَعَاذَ اللَّهِ إِنَّهُ رَبِّي أَحْسَنَ مَثْوَايَ إِنَّهُ لَا يُفْلِحُ الظَّالِمُونَ﴾^{۱۰}. واته: (په نا ده گرم به خوا

کاری وانا کهم، چونکه په روه ردگارم ده رووی لی کردوومه ته وه، هه روه ها میرده که شت چاک ره فشار بووه له گه لئما "چۆن خیانه تی لی ده کهم" و چونکه من دلتیام سته مکاران سه رفراز نابن).

له به رامبه ر ئه م په تکرده نه وه و ملنه دانه و خۆبه دوورگرتن له کاری نابه جی، ژنه که ی عزیز ویستی لی بدات و ئازاری پی بگه یه نیت، دوی ئه وه ی به هه موو توانایه که نه ییتوانی هه لیخه له تینیت، یوسف (سلاوی خوای لیبی) ویستی به هه مان شیوه ی ئه و لی بدات و ئازاری بدات، ئه گه ر بۆی ده رنه که وتبا ئه مه شایسته ی هاووینه ی ئه و نییه له که سانی خاوه ن دل و ده روونی مه زن، به تایبه ت ئه و ماله ی که ئه وی له خۆگرتوووه و پیزی بۆ داناوه، سه رباری ئه وه ی ژنه که ی عزیز خانمی ئه وه که ئه وی به کوپی خۆی داناوه، و ژنی پیاویکی مه زنه له نیو گه لیکی مه زندا.

خۆ ئه گه ر هه موو ئه مانه ی نه بینیا، له کاتیکدا خاوه نی ههستی چاک و سوژی به جۆش و خپۆشبووه، ئه و به هه مان شیوه پوویه رووی ده بووه وه و لی دها و ئازاری دها.

له گه ل ئه مه شدا یوسف (سلاوی خوای لیبی) به ملکه چبوون و وه ستان به پيسوایی ناوهستی، به وه ی لی بدری له لایه ن ئافره تیکه وه که دوو چاری شیتی ئاره زووبازی ئاژه لی

() سورته ی یوسف، ئایه تی: ۲۳.

بووه، - خۆیشی ئه و که سه یه - بۆیه وای پێباشتر بوو له بهری رابکات بۆ دوور که وتنه وه له و سه غله تیه ی به ره و پرووی ده بیته وه، به لام ژنه که ره تی کرده وه و به دوای که وت بۆ ئه وه ی تۆله ی خۆی لێ بکاته وه.

﴿وَأَسْتَبَقَا الْبَابَ وَقَدَّتْ قَمِيصَهُ مِنْ دُبُرٍ وَأَلْفَيَا سَيِّدَهَا لَدَى الْبَابِ﴾^۵. واته: (سه ره نجام ههردووکیان پێشڕ کێیان کرد بۆ ده رگا که (یوسف بۆ کردنه وه و ئه ویش بۆ داخستن) ژنه که توانی دهستی له کراسه که ی گیر بکات و له پشتنه وه دراندی).
ئه مه پوخته ی به سه رهاته که بوو.

ئه وه ی زۆر به جوانی ئاماژه به مه ده کات ئه م شتانه ی خواره وه ن:

یه که م: خوای گه وره زانست و دانایی پێ به خشیبوو:

﴿وَلَمَّا بَلَغَ أَشُدَّهُ آتَيْنَاهُ حُكْمًا وَعِلْمًا وَكَذَلِكَ نَجْزِي الْمُحْسِنِينَ﴾^۶. واته: (کاتی که یوسف پێگه یشت و گه یشته ئه وه پهری توند و تۆلی "له رووی لاشه و ژیرییه وه" و ئیمه ش پله ی فه رمانه ر وه ایی دانایی و زانیاری شاره زایی باشمان پێ به خشی، هه ر به و شیوه ش پاداشتی چا که کاران ده ده ی نه وه).

دووه م: دوای ئه وه ی ژنه که ی عه زیز هانیدا تا سه رجییی له گه لدا بکات، ئه و وه لامی براره ی ئه ویدایه وه به وه هه رگیز خراپه ی به دلدا نایه ت:

﴿مَعَاذَ اللَّهِ إِنَّهُ رَبِّي أَحْسَنَ مَثْوَايَ إِنَّهُ لَا يُفْلِحُ الظَّالِمُونَ﴾^۷. واته: (په نا ده گرم به خوا کاری وانا که م، چونکه په ره ر دگرم ده رووی لی کردوومه ته وه، هه ره ها میرده که شت چا که ره فتار بووه له گه لدا "چۆن خیا نه تی لی ده که م" و چونکه من دل نیام سته مکاران سه رفراز نابن).

(۱) سوهرتی یوسف، نایه تی: ۲۵.

(۲) سوهرتی یوسف، نایه تی: ۲۲.

(۳) سوهرتی یوسف، نایه تی: ۲۳.

ئەوہی ئەمە بلیت وینای ئەوہی لێناکری نیازی کاری خراپی بۆ بهیت.

سییەم: خوای گەورە خراپە و داوینسی لەو دورخستەوہ و پوختە ی کرد بۆ خوئی:

﴿كَذَلِكَ لِنَصْرِفَ عَنْهُ السُّوءَ وَالْفَحْشَاءَ إِنَّهُ مِنْ عِبَادِنَا الْمُخْلَصِينَ﴾^۱. واتە: (ئە بەو

شیوہیەمان کرد "بۆ ئەوہی ھەرچی گوناھو تاوان و خراپە یە لێی دوور دەخەینەوہ" و بەراستی ئەو لە بەندە ھەلبژاردە و پاکەکانی ئیمەیە).

ئەوہی بەم جۆرە بۆ ناکری دەروونی ڕوو بکاتە خراپە و داوینسی چ لە گوفتار یان لە

کرداردا.

چوارەم: ھەرچی (ھم) نیازی خراپ کە لە قورئاندا ھاتوہ، مەبەست لێی نیازی ئازار

پێگە یاندن بووہ وەک لێدان و کوشتن:

﴿وَهَمَّتْ كُلُّ أُمَّةٍ بِرَسُولِهِمْ لِيَأْخُذُوهُ﴾^۲. واتە: (ھەر گەلیک پەلاماری پێغەمبەرە کە ی دەدا

تا دەسگیری بکات و ئازاری بدات).

﴿وَهُمُّوا بِمَا لَمْ يَنَالُوا﴾^۳. واتە: (خەریکی "پیلان" و نەخشە یەک بوون بەلام بۆیان نەلوا و

پێی نە گەشتن).

ئە بەم شیوہیە، ئەگەر بەدواداچوون بکەین بۆ گشت ھۆکارەکانی بۆ تاوانی یوسف

(سلاوی خوای لێی) لە نیازی داوینسی، ئەوا دەبینین ئەوہندە زۆرن کە بەم کورتبەری

ناتوانری بخریتە ڕوو.

(۱) سورەتی یوسف، ئایەتی: ۲۴.

(۲) سورەتی غافر، ئایەتی: ۵.

(۳) سورەتی تەوہ، ئایەتی: ۷۴.

• موسا (سلاوی خوای لیبی):

خوای گه‌وره له‌باره‌ی موساوه (سلاوی خوای لیبی) ده‌فه‌رموویت:

﴿وَدَخَلَ الْمَدِينَةَ عَلَىٰ حِينٍ غَفْلَةٍ مِّنْ أَهْلِهَا فَوَجَدَ فِيهَا رَجُلَيْنِ يَقْتَتِلَانِ هَذَا مِنْ شِيعَةِ هَذَا وَمِنْ عَدُوِّهِ فَاسْتَعَاثَ الَّذِي مِنْ شِيعَتِهِ عَلَى الَّذِي مِنْ عَدُوِّهِ فَوَكَزَهُ مُوسَىٰ فَقَضَىٰ عَلَيْهِ قَالَ هَذَا مِنْ عَمَلِ الشَّيْطَانِ إِنَّهُ عَدُوٌّ مُّضِلٌّ مُّبِينٌ، قَالَ رَبِّ إِنِّي ظَلَمْتُ نَفْسِي فَاغْفِرْ لِي فَغَفَرَ لَهُ إِنَّهُ هُوَ الْغَفُورُ الرَّحِيمُ﴾^{١٥}.

موسا (سلاوی خوای لیبی) هاته ناو شاره‌که‌وه، بینی میسرپییه‌که له‌گه‌ل یه‌کێک له جوله‌که‌کانی گه‌له‌که‌ی ئه‌و شه‌پیانه و له یه‌کتر ده‌ده‌ن، به‌لام ئه‌و جوله‌که‌یه که له پیژ و گه‌لی ئه‌و بوو لاواز بوو و توانای به‌ره‌نگاربوونه‌وه‌ی میسرپییه‌که‌ی نه‌بوو، بۆیه هاواری بۆ موسا برد، تا پزگاری بکات له ده‌ستی میسرپییه‌که، وه‌ک چۆن زۆریه‌ی جاران له‌م جۆره بارودۆخانه رووده‌ات موسا (سلاوی خوای لیبی) شه‌قه زله‌یه‌کی له میسرپییه‌که‌دا، به‌هۆیه‌وه میسرپییه‌که‌مرد، هه‌رگیز موسا (سلاوی خوای لیبی) مه‌به‌ستی نه‌بوو بیکوژیت، به‌لکو مه‌به‌ستی بوو ده‌ستدریژی ئه‌و بۆ سه‌ر براکه‌ی بوه‌ستینیت، له‌م ناوه‌دا کوشتنی به‌هه‌له‌ پرویدا که هیچ سزایه‌کی له‌سه‌ر نییه، ته‌نها له‌ پووی به‌دواداچوون و هۆشیاری کامله‌وه نه‌بی، به‌تایبه‌ت ئه‌وانه‌ی له‌ ئاستی مرۆیی به‌رزترن، وه‌ک موسا و پیغه‌مبه‌ره‌ وه‌به‌رزه‌کان (أولی العزم)، بۆیه تۆبه‌ی کرد و گه‌رپایه‌وه لای په‌روه‌دگاری و یادی هه‌له‌که‌ی کرده‌وه و داوای لیخۆشبوونی له‌ خوای گه‌وره کرد.

• داود (سلاوی خواس لیبی):

خوای گه وره له باره‌ی داوده وه (سلاوی خواس لیبی) ده‌فه‌رموویت:

﴿وَهَلْ أَتَاكَ نَبَأُ الْخَضَمِ إِذْ تَسَوَّرُوا الْمِحْرَابَ، إِذْ دَخَلُوا عَلَى دَاوُدَ فَفَزِعَ مِنْهُمْ قَالُوا لَا تَخَفْ خَصْمَانِ بَغَى بَعْضُنَا عَلَى بَعْضٍ فَاحْكُم بَيْنَنَا بِالْحَقِّ وَلَا تُشْطِطْ وَاهْدِنَا إِلَى سَوَاءِ الصِّرَاطِ، إِنَّ هَذَا أَخِي لَهُ تِسْعٌ وَتِسْعُونَ نَعْجَةً وَلِيَ نَعْجَةً وَاحِدَةً فَقَالَ أَكْفَلْنَاهَا وَعَزَّنِي فِي الْخِطَابِ، قَالَ لَقَدْ ظَلَمَكَ بِسُؤَالِ نَعَجِكَ إِلَى نَعَاجِهِ وَإِنَّ كَثِيرًا مِّنَ الْخُلَطَاءِ لِيَبْغِيَ بَعْضُهُمْ عَلَى بَعْضٍ إِلَّا الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ وَقَلِيلٌ مَا هُمْ وَظَنَّ دَاوُدُ أَنَّمَا فَتَنَّاهُ فَاسْتَغْفَرَ رَبَّهُ وَخَرَّ رَاكِعًا وَأَنَابَ، فَغَفَرْنَا لَهُ ذَلِكَ وَإِنَّ لَهُ عِنْدَنَا لَزُلْفَىٰ وَحُسْنَ مَّآبٍ﴾^١. واته: (ئه‌ی پیغه‌مبه‌ر "درود و سلاوی

خوای لیبی" ئایا هه‌والی ئه‌وانه‌ت پینه‌گه‌یشتوو هه‌بو، که کیشه‌یه‌کیان هه‌بو، به دیوارا سه‌رکه‌وتن و خو‌یان گه‌یانه‌ می‌حرا به‌که‌ی! کاتیک خو‌یانکرد به ژوررداو چوونه لای داود، ئه‌ویش لییان ترسا، به‌لام ئه‌وان وتیان: مه‌ترسه، هه‌ردوو کمان نا‌کو‌کیه‌کمان هه‌یه و لایه‌کمان سته‌می له‌لایه‌کمان کردوه، داواکارین که به دادپه‌روه‌ری له نیوانماندا بریار بده‌یت و لایه‌نی هه‌چ که‌سی‌کمان نه‌گریت، رینموویشمان بکه بو ریگه‌ی راست و دروست. یه‌کیکیان وتی: به‌راستی ئه‌م برایه‌م نه‌وه‌د و نو مه‌ری هه‌یه به‌لام من ته‌نها یه‌ک مه‌رم هه‌یه، که‌چی پیم ده‌لیت: ئه‌و مه‌ره‌شم بده‌ری، به‌قسه‌ی زل و زورزانی ده‌یه‌وویت لیم زه‌وت بکات. داود وتی: سویند به‌خوا بیگومان ئه‌و برایه‌ت سته‌می لی کردوویت به‌وه‌ی ده‌یه‌وویت تاکه مه‌ره‌که‌ی تو بجاته سه‌ر مه‌ره‌کانی خو‌ی، له‌راستیدا زوربه‌ی ئه‌وانه‌ی شه‌ریک و هاوکارن سته‌م له یه‌کتری ده‌که‌ن، جگه له‌وانه‌ی که ئیمان و باوه‌ریان هه‌یه و کاروکرده‌وه‌ی چاک ئه‌نجام ده‌ده‌ن، ئه‌وانیش زور که‌من، (ئینجا دوو که‌سه که دیارنه‌مان) ئه‌وسا ئیتر داود زانی که ئیمه ته‌نها تا‌قیمان کردۆته‌وه،

(له بهر دوو هۆی سه ره کی، یه کهم: فیڕ بیټ به په له حوكم ده رنه کات.. دوو ههم: له بهر نه وهی سویندی خوارد له سه ر شتیك که لیكۆلینه وهی ده رباره ی نه کردبوو) ئیتر داوای لیخۆشبوونی له په روه ردگاری کردو به کړنوش و سوژده دا چوو، داوای لیووردنی کرد.. ئیمه ش له وه له یه ی خوش بووین، بیگومان نه وه له نزیکان و خوشه ویستانی ئیمه یه و خوشترین جیگه و ریگه مان بو ئاماده کردوه).

ئهم به سه ر هاته هیچی تیدا نییه، ئاماژه به وه بکات داود (سلاوی خوای لیبی) سه ریچی خوای گه وره ی کردوه، به شتیك که پیچه وانه ی پاریزراوی خۆی بیټ.

ئوهی ده کریت له م باره وه بو تریت ئه وه یه.. دادوه ری له نیوان دوو که سدا کرد که کیشه یان هه بووه و برپاریشی ده رکرد به ته نها گوینگرتن له یه که س بهر له وهی گوئی له که سه که ی تریش بگریټ. زوو برپاردان بهر له گوینگرتن له هه ر دوو لای به کیشه چوو، له رووانگه ی دادگه ری هه سه ریچییه، به تاییه ت ئه گه ر دادوه ره که پیغه مبه ریکی وه ک داود بی (سلاوی خوای لیبی)، که دانایی و ره وان بیژیان پیدراوه.

ده کریت بو تریت: داود (سلاوی خوای لیبی) ترسی لینیشت به هۆی ئه وهی دوو که سه که به سه ر دباره وه خۆیان هه لدا یه نیو شوینی خواپه رستییه که ی، له نا کاو چوونه لای له کاتی کدا نه وه له خزمه تی خوای مه زندا بوو. داود (سلاوی خوای لیبی) ترسا بیکوژن، هه روه ک جوله که کان نه ریتیان پیغه مبه ر کوشتن بوو، جا ئه م ترسانه ی له کاتی کدا له شوینی خواپه رستی و له خزمه تی خوای گه وره دایه، شایه نی پیگه و توانای مه زن و په یوه ندی چاکی ئه و نییه له گه ل خوادا، چونکه خوای گه وره هه موو شتیکی به ده سه ت.

جا چ ئه وهی داود (سلاوی خوای لیبی) زوو برپاری دابی له دادگاییه که دا یان ترسابی له مردن، نه وا وا گومانی برد خوای گه وره ئه وی تاقی کردۆته وه، بۆیه داوای لیخۆشبوونی له خوای مه زن کرد و کړنوشی برد و تۆبه ی کرد.

ئەو چیرۆکە که له قورئانی پیرۆزدا هاتوو و باسکراوه، نابێ مانایهکی تر جگه له مه خۆی بگرت، که له ریزی پیغه مبه ریکی مه زن که م بکاته وه .
 ئەوهش که باسکراوه مه به ست له (النعجه) ئافره ته، گوايه داود ده ستریزی کردۆته سه ر
 ژنی یه کیک له سه رکرده کانی له شکره که ی به فیل و ته له که، ئەم شتانه له پر و پاگه نده ی
 درۆینی جوله که کانن، شتی دزه کراون و تیکده گیرئ له گه ل گه وره یی په یامی خوا و کاملی
 پیغه مبه رایه تی و ریز و پایه ی بانگه واز، که خوی گه وره چاکترین به نده کانی بو ئەم ئەرکه
 هه لێژاردوه .

● سوله یمان (سلاوی خوی لیبی):

خوی گه وره له باره ی سوله یمانه وه (سلاوی خوی لیبی) ده فه رموویت:

﴿وَلَقَدْ فَتَنَّا سُلَيْمَانَ وَأَلْقَيْنَا عَلَى كُرْسِيِّهِ جَسَدًا ثُمَّ أَنَابَ، قَالَ رَبِّ اغْفِرْ لِي وَهَبْ لِي مُلْكًا لَّا
 يَنْبَغِي لِأَحَدٍ مِّنْ بَعْدِي إِنَّكَ أَنْتَ الْوَهَّابُ﴾^{١٠}.

ئەو تاقیکردنه وه یه ی سوله یمانی تووشی بوو، بریتی بوو له نه خووشی تووند که وایلیکرد
 له سه ر کورسیه که ی بکه ویت و نه توانیت له گه لیدا جوله بکات، ئەمه ش هۆکاریکی لاوازی ئەو
 و به ره نگاریه که ی بوو، بۆیه تۆبه ی کرد له و لاوازیه ی هه رده م تووشی مۆف ده بی، وا جوانتر
 بوو بۆ ئەو به ریکوپیکی ئارامی بگرتبا .

ده وتریت سوله یمان کورپکی خراپه کاری هه بوو، ده سه لاتی باوکی داگیرکرد، له
 ده سنجوونی ده سه لاته که ی سوله یمان له سه ر ده ستی کوره خراپه کاره که ی تاقیکردنه وه یه ک
 بوو بۆ ئەو، دواتر خوی گه وره ده سه لاته که ی بو ئەو گێرپایه وه دوی ئەوه ی لی سنده وه ،

(١) سورته ی ص، ئایه تی: ٣٤، ٣٥ .

پاش ئەمه داوای له خوای گه‌وره کرد لێخۆش‌بوی به‌هۆی ئه‌و که‌مه‌ترخه‌میه‌ی هه‌یبوو له سوپاسگوزار‌بوون بۆ خوا، له خوای گه‌وره پارایه‌وه ده‌سه‌لاتی‌کی پێیبه‌خشی که بۆ هیچ یه‌کێک نه‌بی له داوای ئه‌و، خوای گه‌وره‌ش نزا‌که‌ی گه‌را کرد.

● پێغه‌مبه‌ر محمه‌د (درود و سلاوای خوای لێبێ):

له قورئانی بیرۆزدا هاتوه:

﴿فَاعْلَمْ أَنَّهُ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَاسْتَغْفِرْ لِذَنْبِكَ﴾^١. واته: (ئه‌ی ئینسان!! ده‌ی که‌واته چاک بزانه و دل‌نیا‌به جگه له خوا، هیچ خوا‌یه‌کی تر‌نیه، داوای لێخۆش‌بوونی گونا‌ه بۆ خۆت بکه).

﴿إِنَّا فَتَحْنَا لَكَ فَتْحًا مُبِينًا، لِيُغْفِرَ لَكَ اللَّهُ مَا تَقَدَّمَ مِنْ ذَنْبِكَ وَمَا تَأَخَّرَ وَيُتِمَّ نِعْمَتَهُ عَلَيْكَ وَيَهْدِيكَ صِرَاطًا مُسْتَقِيمًا، وَيَنْصُرَكَ اللَّهُ نَصْرًا عَزِيمًا﴾^٢. واته: (ئه‌ی پێغه‌مبه‌ر "درود و سلاوای خوای لێبێ" به‌راستی ئیمه سه‌رکه‌وتنی‌کی ئاشکرا‌مان پێیبه‌خشیت. تا خوا له هه‌موو گونا‌هانی رابوردوو ئاینده‌شت خۆش بی‌ت و به‌خشینه‌کانی له سه‌رت ته‌واو بکات و بتخاته سه‌ر ریگه‌ی راست و دروست. تا به‌و بۆنه‌یه‌وه خوا سه‌رکه‌وتنی‌کی به‌هێزو با‌لات بێ بیه‌خشیت).

پووکه‌شی ئایه‌تی یه‌که‌م وایه‌پیشان ده‌دات که پێغه‌مبه‌ر گونا‌هی هه‌بووه، پێویسته داوای لێخۆش‌بوون له خوا بکات.

پووکه‌شی ئایه‌تی دووه‌م وایه‌ده‌خاته‌پوو که خوای گه‌وره له گونا‌هی پێشوو و دواتری خۆش‌بووه.

(١) سوورته‌ی محمه‌د، ئایه‌تی: ١٩.

(٢) سوورته‌ی فه‌تح، ئایه‌تی: ١ - ٣.

له ژياننامهی پیغهمبەر (درود و سلاوی خوای لیبی) زانراوه که پیش ببیته پیغهمبەر و دواي پیغهمبهرایه تیش پاریزراوه، خوای گه وره پاراستوویه تی له بزئوی مندالی و رابواردنی گهنجایه تی، وهك کهسانی تر راینه ده بوارد“ چونکه ئاماده کرا بوو بۆ هه لگرتنی په یامی رینوینی و پروناکی. له قسه کردن له باره ی خو یه وه ئامازه ی به مه کردووه: ((هه رگیز نیازم بۆ شتیك نه چوو ه که خه لکی سه رده می نه قامی ده یانکرد، ته نها دوو جار نه بی، هه ر دوو جاره که ش خوای گه وره به ربه ستی داده نایه به رده م من و کاره که، دواتر هه رگیز نیازم بۆ شتی نابه جی نه ده چوو تا خوای گه وره منی پایه دارکرد به په یامی خو ی، شه ویکیان به گهنجیکی شوانکاره م وت که له گه ل مندای له لای سه رووی مه ککه ئازه لی ده له وه پراند، چاودیری رانه مه ره که م بکه تا ده چمه نیو مه ککه، بۆ ئه وه ی وهك که نه جکان خو شی بکه م، شوانکاره که وتی: چاودیریان ده که م، جا منیش رۆیشتم تا گه یشتمه لای یه که م خانوو له سنووری مه ککه، گو بیستی موسیقا بووم، پرسیم: ئه مه چییه؟ له وه لامدا وتیان: هاوسه رگری فلان کچ و کوره یه، ئینجا دانیشتم گویم بۆ موسیقایه که گرت، خوای گه وره په رده ی به سه ر گو یچکه کاندا هیئا و خه وتم، هیچ شتیك منی ئاگادار نه کرده وه جگه له گه رمی خو ر نه بی، دواتر گه رامه وه لای هاوه له شوانکاره که م، ئه ویش پرسیم لیکردم و منیش به سه رها ته که م بۆ گێراییه وه، شه ویکی تر هه مان داوام لیکرد، رۆیشتمه مه ککه و هه مان شتی شه وی یه که مم به سه ردا هات.. دواتر هه رگیز نیازم بۆ خراپه نه چوو)).

پیغهمبەر (درود و سلاوی خوای لیبی) به دریزایی ته مه نی نیازی خراپی به دلدا نه هاتوو، جا ئه گه ر وایی ئه و مانای ئه و گونا هه چییه که فه رمانی پیکراوه داوای لیخۆشبوونی له سه ر بکات، له کاتی کدا خوای گه وره له گونا هه پێشو و دواتری خو شبووه؟

یه کیک له و شتانه ی مشتومری تیدا نییه، ئه وه بووه پیغهمبەر (درود و سلاوی خوای لیبی) هه ندیک هه لسوکه وتی ئه نجام ده دات که هیچ شتیکی له و باره وه بۆ نه هاتبوو، به لکو بۆ رابو چوونی ئه و به جیه یلرابوو، بۆیه هه ندیک جار رابو چوونه کان ده چوون به ره و ئه وه ی

چاکه نه وهک ئه وهی چاکتره، بۆیه وهستانی ئه وه له سه ره ئه وهی چاکه و فه رامۆشکردنی چاکتر به گونا ه ئه ژمار کراره به ره چا و کردنی پیگه که ی، به راورد به پایه که ی له زانست و ژیری و تیگه یشتندا.

قورئانی پیروژ چه ند نمو نه یه کی له م باره وه باس کردوه:

له وانه کۆششکردنی له باره ی دیله کانی به در و قبولکردنی فیدیه (به ره سامان له جیاتی نازادکردنی دیله کان)، خوای گه وره زۆر سه رکۆنه ی کرد به جۆریک که ئه وی هینایه گریان:

﴿مَا كَانَ لِنَبِيٍّ أَنْ يَكُونَ لَهُ أَسْرَى حَتَّى يُثْخِنَ فِي الْأَرْضِ تُرِيدُونَ عَرَضَ الدُّنْيَا وَاللَّهُ يُرِيدُ
الْآخِرَةَ وَاللَّهُ عَزِيزٌ حَكِيمٌ، لَوْلَا كِتَابٌ مِنَ اللَّهِ سَبَقَ لَمَسَّكُمْ فِيمَا أَخَذْتُمْ عَذَابٌ عَظِيمٌ﴾^{٦٧}.

واته: (بۆ هه یچ پیغه مبه ریک نه بووه که دیلی هه بیته، هه تا کاتی که چاک پایه دارو جیگیر ده بیته له زه ویدا، "مه گه ر" که لو په ل و شتومه کی دنیا تان ده ویت؟! له کاتی که دا خوا "سه رفرازی" ئه وه جیهانی ده ویت و قیامه تی مه به سه ته و خوا بالا ده ست و دانا یه "سه رکه وتن به ئیمانداران ده به خشیت و دانا یه له تا قی کرد نه وه یاندا". خو ئه گه ر به ریا ریک له لایه ن خوا وه پیش نه که وتا به "که مرۆف هه تا په یامی خوای پیته گات خوا سزای نادا ت" له سه ره ئه وه شتا نه ی که وه رتا ن گرت "له به رامبه ر نازادکردنی دیله کانه وه" ئه وه سزایه کی زۆر گه وره تا ن تووش ده بوو).

واته ئه گه ر خوای گه وره پیشته ر به ریا ری ئه وه ی نه دا بوو یا که کۆششکار (مجتهد) له سه ره کۆشش و بۆچو نه که ی سزا نا دریت، ئه وا هه ره هه مووتا نی سزا ده دا له سه ره وه گرتنی فیدیه پیش پایه داربوونی به رنامه ی له زه ویدا.

کاتی که ئه م نایه ته ها ته خواره وه پیغه مبه ری خوا (درود و سلّاوی خوای لیبی) گریا، ئه بو به کریش زۆر به تووندی له گه لی گریا، و فه رمووی: (ئه گه ر سزا له ئاسماندا دا به زه یبوو یا که س رزگاری نه ده بوو جگه له عومه ر نه بی).

له م پرسه دا تهنه ئه وه له بهردهم پیغه مبهه (درود و سلاوی خوی لیبی) دا بوو که کوششی تیدا بکات، چونکه هیچ سروش و نیگایه کی له وباره وه بۆ نه هاتبوو، له برپاره که شیدا هه له ی نه کرد، چونکه پیغه مبهه (درود و سلاوی خوی لیبی) له سه ره هه له بهردهوام نابی، به لکو له بری چاکتر چاکی هه لبارد.

یه کیکی تر ئه وه بوو پاساوی ئه وانیه قبول کرد که له شه ره دواکه وتبوون، بی ئه وه ی ئه م پاساوانه له بیژینگ بدات" تا بۆی پوون ببیته وه درۆزن کامه یه و راستگوش کییه. ﴿عَفَا اللَّهُ عَنْكَ لِمَ أَذِنْتَ لَهُمْ حَتَّى يَتَّبِعَنَ لَكَ الَّذِينَ صَدَقُوا وَتَعْلَمَ الْكَافِرِينَ﴾^۵. واته: (خوای لیبت خوش بیبت "ئه ی پیغه مبهه (درود و سلاوی خوی لیبی)"! بۆ مۆله ت دانی "نه ده بوایه مۆله تیان بده بی" هه تا به چاکی بۆت ده ربکه ویت، کی راسته و باوه ر دامه زراوه، کیش درۆزن و دوورووه).

یه کیکی تر سه رزه نشکرانی بوو له لایه ن خواوه، دوا ی ئه وه ی هاوسه گیری کردنی له گه ل زهینه بی کچی جهش شار دبووه وه، دوا ی ئه وه ی زهیدی کوری حارسه ته لاقیدا بوو، له کاتی که دا زهید پیشتی پیغه مبهه به کوری خۆی دا ینا بوو، خوی گه ره فه رمانی به پیغه مبهه (درود و سلاوی خوی لیبی) کرد، تا نه ریتیک له نه ریته کانی سه رده می نه فامی پی هه لبوه شینیته وه، چونکه ئه و کات نه ریته کان ماره کردنه وه ی ژنی ئه و که سه ی به کوری یه کی که دانراوه قه دهغه کردبوو، وه ک ماره کردنی ژنی کور له خوین له لایه ن باوکه وه قه دهغه کردبوو، پیغه مبهه (درود و سلاوی خوی لیبی) وه ک هه ر مۆقیکی تر سه غله ت ده بوو کاتیک له داب و نه ریت ده رده چوو.

خوای گه وره سه غله تی له دوا ی سه رزه نشتیکی که م له سه ری هه لگرت.

﴿وَإِذْ تَقُولُ لِلَّذِي أَنْعَمَ اللَّهُ عَلَيْهِ وَأَنْعَمْتَ عَلَيْهِ أَمْسِكْ عَلَيْكَ زَوْجَكَ وَاتَّقِ اللَّهَ وَتُخْفِي فِي نَفْسِكَ مَا اللَّهُ مُبْدِيهِ وَتَخْشَى النَّاسَ وَاللَّهُ أَحَقُّ أَنْ تَخْشَاهُ فَلَمَّا قَضَى زَيْدٌ مِنْهَا وَطَرًا زَوَّجْنَاكَهَا لِكَيْ لَا يَكُونَ عَلَى الْمُؤْمِنِينَ حَرَجٌ فِي أَزْوَاجِ أَدْعِيَائِهِمْ إِذَا قَضَوْا مِنْهُنَّ وَطَرًا وَكَانَ أَمْرُ اللَّهِ مَفْعُولًا، مَا كَانَ عَلَى النَّبِيِّ مِنْ حَرَجٍ فِيمَا فَرَضَ اللَّهُ لَهُ سُنَّةَ اللَّهِ فِي الَّذِينَ خَلَوْا مِنْ قَبْلُ وَكَانَ أَمْرُ اللَّهِ قَدَرًا مَقْدُورًا﴾^۱. واته: (ئەى محەمەد "درود و سلاوى خواى لىيى" باسى ئەوه بکه کاتىک که دەتوت بەو کەسەى خوا نىعمەتى ئىمانى پى بەخشىووه و تۆش نىعمەتى ئازادى و پەرورەدەت لە نزىكى خۆتەوه پىداوه: هاوسەرى خۆت بەپىلەرەوه لای خۆت که "زەینەب"ە، لە خوا بترسە و "تەلاقى مەدە"، ئەى محەمەد "درود و سلاوى خواى لىيى" شتىک لە دل و دەروونى خۆتدا دەشارىتەوه که خوا دەپەویت ئاشکرای بکات، لە خەلکى دەترسىت "کە دەنگ و باست بۆ دروست بکەن، ژنى بەناو کورە کەت مارە دەکەیت" بەلام خوا لە پىشترە که حسابى بۆ بکەیت و لىيى بترسىت، جا کاتىک زەید" بىزار بوو لە زەینەب و پىوستى پىي نەماو جىابوونەوه و تەلاق کەوتە نىوانيان، ئىمە زەینەبمان لە تۆ مارە کرد، بۆ ئەوهى هىچ شەرمەزارى و دل تەنگىک بۆ ئىمانداران دروست نەپىت، لە هینانى هاوسەرانى بەناو کورپان، کاتىک بىزار دەبن و پىوستيان بە یە کتر نامىپىت، هەمىشە فەرمانى خوا جىيە جى کراوه. هىچ گوناھو هەلەهەیک لەسەر پىغەمبەر نىە لە بەرامبەر کارىکەوه که خوا کردوویەتى بەئەركى سەرشانى، بىگومان ئەم جۆرە پىشەت و رووداوانە بەرنامەى خواپە و لە پىغەمبەران و قەومە پىشووه کانىشدا رووى داوه" که عەقیدە و بیروباوەرپان راست کراوه تەوه هەرودەها پەپوهندیە کۆمەلایەتى و ئابوورى و رامباریە کانىشيان بەگوێرەى بەرنامەى خوا سازدراوه"، بەردەوامىش کارو فەرمانەکانى خوا بریار لەسەر دراوه).

ئەوهى جگە لەمە وتراوه تەنها هەلبستراوه.

ئەمانەى خوارەوەش دەچنە نۆ ئەم چوارچۆەیهو، خۆای گەورە دەفەرموویت:

﴿عَبَسَ وَتَوَلَّى، أَنْ جَاءَهُ الْأَعْمَى، وَمَا يُدْرِيكَ لَعَلَّهٗ يُزَكَّى، أَوْ يَذَّكَّرُ فَتَنْفَعَهُ الذِّكْرَى، أَمَا مَنِ اسْتَعْنَى، فَأَنْتَ لَهُ تَصَدَّى، وَمَا عَلَيْكَ أَلَّا يَزَكَّى، وَأَمَا مَن جَاءَكَ يَسْعَى، وَهُوَ يَخْشَى، فَأَنْتَ عَنْهُ تَلَهَّى﴾^۱. واتە: (رۆوی گرزکرد و رۆوی وەرگێرا "مەبەست پیغەمبەرە (درود و سلاوی خۆای لیبی)". لەبەرئەوێ ناییناکە هات بۆ لای. جا تۆ چوزانیت بەلکو ئەو هاتیبت تا دل و دەروونی خاوین بکاتەو. یاخود نامۆزگاری وەرگرت، تا نامۆزگاریەکە سوودی پێگەیهنیت. بەلام ئەوێ که خۆی پێنایز نیشان دەدات و نایەویت رینومایی وەرگرت. تۆ لەگەڵ ئەودا کۆدەبیتەو و گرنگی بەو دەدەیت و روو لەو دەکەیت. جا تۆ هیچ گوناھبار ناییت که ئەو ئیمانی نەویت و پاك و پوخته کردنی دەروونی نەویت. بەلام ئەوێ که خۆی هاتەتە لات و کۆشش دەکات و مەبەستی که شارەزای بەرنامەى خوا بییت. لەکاتی کدا ئەو لە خوا دەترسیت. ئەو تۆ گوی بەو نادەیت و خۆتی لی بی ناگا دەکەیت).

ئەمە سەرکۆنەکردنە لەلایەن خواوە بۆ پیغەمبەری (درود و سلاوی خۆای لیبی)، کاتی ک پیغەمبەری (درود و سلاوی خۆای لیبی) حەزی لیبوو سەرانی قورەیش موسلمان ببن، جا رۆوی کردە ئەوان و بانگی کردن بۆ لای خوا، ئەوانیش گویان بۆ گرتبوو و رۆویان تیکردبوو.

لەم کاتەدا عەبدولای کورپی ئومی مەکتوم هاتە خزمەتی، پیغەمبەری (درود و سلاوی خۆای لیبی) پچراند و دەیوت: ئەى پیغەمبەری خوا "خوا فیبری چی کردوویت، ئەو فیبری منیش بکە، پیغەمبەری خوا (درود و سلاوی خۆای لیبی) پپی ناخۆش بوو که قسەکانی پی دەبپیت، لەبەرئەوێ رۆوی گرز کرد. لەگەڵ ئەوێ که سەکە کوپەر و روو گرز کردنەکە نایینی، ئەوا خۆای گەورە گلهیی لیکرد لەسەر ئەم هەلوێستەى، دواى ئەمە هەر کاتی ک

(۱) سورەتى عبس، نایەتى: ۱ - ۱۰.

پیغمبهری خوا (درود و سلاوی خوی لیبی) پی گه یشتبا دهیوت: به خیری بی ئه ی نه و که سه ی په روه ردگارم له سه ر نه و گله یی لی کردم.

یه کیکی تر له و شتانه نه وه یه، که گیردراوه ته وه پیغمبهری خوا (درود و سلاوی خوی لیبی) نه م فه رمایشته ی خوی مه زنی خویندوته وه:

﴿أَفَرَأَيْتُمُ اللَّاتَ وَالْعُزَّىٰ، وَمَنَاةَ الثَّالِثَةَ الْأُخْرَىٰ﴾^۱. واته: (جا هه و الم بده نی ده رباره ی لات و عوززا و دوودانه بقی ناشرین و ئیسک تالی دروستکراو). مه ناتی سیهه میش!! "نه ویش بتیکی تره، ئایا ده سه لاتیان هه یه".

دواتر وتویه تی: نه مانه بتی پایه دارن و تکایان گیرایه.

نه مه درو و هه لبه ستنیکه زور له وه بی نرختره تاوتوی بکریت، هه چ په یوه ندیك نییه له نیوان نه مه و نه م فه رمایشته ی خوی پاک و به رز:

﴿وَمَا أَرْسَلْنَا مِنْ قَبْلِكَ مِنْ رَسُولٍ وَلَا نَبِيٍّ إِلَّا إِذَا تَمَنَّى أَلْقَى الشَّيْطَانَ فِي أُمْنِيَّتِهِ فَيَنسَخُ اللَّهُ مَا يُلْقِي الشَّيْطَانُ ثُمَّ يُحْكُمُ اللَّهُ آيَاتِهِ وَاللَّهُ عَلِيمٌ حَكِيمٌ﴾^۲. واته: ("ئه ی محمه د (درود و سلاوی خوی لیبی) پیش تو هه چ پیغمبهریکی په یامدار و بی په یامان ره وانه نه کردوه ئاواتی نه خواستیپت به باوه ر هینانی قه ومه که ی، به لام کاتیک ئاواتی خواستوه شهیتان نه وه ی به فرسه ت زانیوه، شتی نابه جیی تیکه ل به ئاواته که ی کردوه، ئینجا خوایش فریای که وتوه و نه وه ی شهیتان فریی داوه ته ناو ئاواته که یه وه، سرپویه تیه وه، له وه ودوا خوی گه وره ئایه ت و به رنامه که ی خوی چه سپاو دامه زراو کردوه، خوا خوی زاناو دانایه).

ئیسنا نه وه یه کلا بووه وه که هه ر پیغمبهر و په یامبهریک، ئومیدیان رینوینی گه له که ی بی و بیانوه ی به ده م بانگه وازه که یه وه بی، نه وا شهیتان دیت کۆسپ و ئاسته نگ ده خاته پروو، هه ولی بی ئومید کردنی ده دات له گه یشتنه نه و ئامانجه ی ده یه وییت، به لام خوی پاک و

(۱) سورته نه جم، ئایه تی: ۱۹، ۲۰.

(۲) سورته حه ج، ئایه تی: ۵۲.

بیگرد هر زوو وهسوهسه بی ئومیدکه ره که ی شهیتان لاده بات و هیوا و ئومید زیندوو دهکاته وه له ناخیدا.

ئه مانه ئه و شتانه ن که دراونه ته پال پیغه مبه ر و په یامبه رانی خوا، دهرنه چوونه له وه ی چند شتیکن که ناگه نه پله ی گونا و له گه ل پاریزراوی تیکناگیری، له ریزه بالاکه شیان که م ناکاته وه، پیغه بلنده که یان له که دار ناکات.

به لام جوله که و گاواره کان ناوهستن تا پیغه مبه ران و په یامبه ران زور له که دار نه که ن، شتی وا دده نه پالیان که خوی گه وره ئه وانی لی پاکگرتوو و لی پاراستوو، ته نانه ت کتیبه کانیا ن هه ندیک له پیغه مبه ران به گونا هی مهن و داوینپسی تومه تبار ده که ن.

گاواره کان له مه دا زور زیاده ره ویان کردوو، تا پاریزراوی ته نها بده نه پال عیسا، له مه شدا مه به ستیا نه به لگه به رپا بکه ن له سه ر ئه وه ی عیسا له لایه که خواوه ندیکی پاکه له تاوان، له لایه کی تریشه وه تا راییگه یه نن عیسا هاتوو بو ئه وه ی ئاده میزاد له هه له ی ئاده م رزگار بکات، که نه وه کانی له ئاده مه وه بو یان به جیماوه، و تا خوی بکاته قوربانی بو مروقیه تی.

بیروباوهری خو کردنه قوربانی عیسا، له لای گاواره کان بنچینه ی ئاینی نه سرانیه، به لام کتیبه کانیا ن — هر چه نده باوه رمان وایه دهستکاری کراون — به سن بو وه لامدانه وه یان.

چه ندین ده قی یه کلاکه ره وه ی تیدایه که یوحنا چاکتر و مه زتره له عیسا، ئه و ئه رکی راگرایه تی ئه وی له ئه ستو گرتوو، گوايه یوحنا له هه موو هه له یه که پاریزراوه و هه رگیز مه یی نه خوار دۆته وه.

له کاتیکدا ئه وه ی داوه ته پال عیسا که مه یخو ر بووه، هه روه که ئه وه شی داوه ته پالی که عیسا وه لامی بانگه وازی دایکی نه داوه ته وه کاتیک بانگی کرد^{۱)}.

(۱) ئیمه عیسا (سلاوی خوی لیبن) به پاکده گرین له م جو ر شتانه، باوه رمان وایه ریزدار و پایه دار بووه له دنیا و دوار دۆزا و له بیواو چاکانی شه.

له ئینجیلی لوقا (۱ - ۶۵) دا هاتوو، له بهردهم پهروهردگاردا مهزن دهبی و مهیی و کهرستهی بیهۆشکه ناخواتهوه، له نیو زگی دایکیشیدا پر دهبی له پۆحی پیروژ. له سهراوهی ناوبراودا (۶۶) هاتوو: دهستی پهروهردگار له گه ل ئه و دابوو. عیسا له باره ی یوحه ناوه (مه تا ۱۱ : ۱۱) وتویهتی: راستیتان بۆ ده لیم که هه رگیز ئافره تان مندالیکیان له باوهش نه گرتوو هه وره تر له یوحه نای مه عمه دان. له هه مان سهراوه دا (۱۸) وتویهتی: یوحه نا هاتوو ناخوات و ناخواته وه، ده لئین: شه یسانی له ناخدایه، کاتیک پۆله ی مرۆفیش دیت و ده خوات و ده خواته وه، ده لئین: ئه وه تا ئه مه مرۆقه ده خوات و مه یی ده خواته وه و چه زی له ئاواز و رابواردنه. سه باره ت به عیسا (سلاوی خوی لیبی) ئینجیله کان گه واهی ده دن له سه ر ئه وه ی دایکی خۆی پرسیا کردوو، له کاتیکدا خوی گه وره دایکی ئه وی به سه ر هه موو ژنانی جیهان پایه دار کردوو. له ئینجیلی لوقا (۸ : ۲) هاتوو: به عیسیان راگه یاند، دایک و براکانت له ده ره وه راوه ستاون ده یانه وی تۆ ببینن؟ ئه ویش له وه لآمدا وتی: دایک و براکانم ئه وانن که فه رمایشتی خوا ده بیستن و کاری پیده که ن.

○ پیغه مبه ره وره به رزه کان (ألو العزم):

خوی پاک و به رز ده فه رموویت:

﴿فَاصْبِرْ كَمَا صَبَرَ أُولُو الْعَزْمِ مِنَ الرُّسُلِ﴾^۵. واته: (که و ابو ئه ی پیغه مبه ر "درود و

سلاوی خوی لیبی" دان به خۆدا بگه ره و خۆرا گه ره، هه ره کو پیغه مبه رانی خاوه ن ویستی به هیتز خۆرا گر بوون).

(۱) سوهرتی ئه حقا ف، ئایه تی: ۳۵.

وتراوه پیغهمبهره وره به رزه کان هه موو پیغهمبهران ده گرتته وه، بۆ پوونکردنه وهی
ره گه زی پیغهمبهرانه .

پای به ناویانگ ئه وهیه که ئه مانه ن: محهمه د، نوح، ئیبراهیم، موسا، عیسا (درود و
سلاوی خویان لیبت).

خوای گه وه له دوو نایه تدا به دهق ناوی نه وانس له نیو پیغهمبهراندا هیناوه:

یه که م:

﴿وَإِذْ أَخَذْنَا مِنَ النَّبِيِّينَ مِيثَاقَهُمْ وَمِنْكَ وَمِنْ نُوحٍ وَإِبْرَاهِيمَ وَمُوسَى وَعِيسَى ابْنِ مَرْيَمَ وَأَخَذْنَا
مِنْهُمْ مِيثَاقًا غَلِيظًا﴾^۷. واته: ("بیریان بخه ره وه که ئیمه" په یماثمان له پیغهمبهران وه رگرتوه
په یمانی یه کتاپه رستی، په یمانی گه یاندنی بانگه وازی خوا، به تاییه ت له تو ئه ی محهمه د "درود و
سلاوی خوی لیپ" و له نوح و ئیبراهیم و موسا و عیسا کوری مه ریه م، بیگومان په یمانیکی
به هیرو پته ومان لی وه رگرتن).

دووهم:

﴿شَرَعَ لَكُمْ مِنَ الدِّينِ مَا وَصَّى بِهِ نُوحًا وَالَّذِي أَوْحَيْنَا إِلَيْكَ وَمَا وَصَّيْنَا بِهِ إِبْرَاهِيمَ وَمُوسَى
وعِيسَى أَنْ أَقِيمُوا الدِّينَ وَلَا تَتَفَرَّقُوا فِيهِ﴾^۸. واته: (رپیازی ئاین و بهرنامه ی ژیا نی بۆ داناون،
ههروه ک بۆ نوح ی دانابوو و هه ر به و شیوه یه قورئانیشی بۆ تو ئه ی محهمه د (درود و سلاوی
خوی لیپ) وه حی و نیگا کردوو، و به ئیبراهیم و موسا و عیسا شی راگه یاندوو که رپیازی
ئاین و یه کخواناسی بهر نه دهن و له سه ری پایه دار بن).

(۱) سوهرتی ئه حزاب، نایه تی: ۷.

(۲) سوهرتی شورا، نایه تی: ۱۳.

○ پایه دارترین پیغمبهر:

چاکترین و پایه دارترین پیغمبهر به پره‌هایی، سه‌روه‌مان محمه‌ده که کۆتا پیغمبهره.

﴿تِلْكَ الرُّسُلُ فَضَّلْنَا بَعْضَهُمْ عَلَىٰ بَعْضٍ مِنْهُمْ مَنْ كَلَّمَ اللَّهُ وَرَفَعَ بَعْضَهُمْ دَرَجَاتٍ وَآتَيْنَا

عِيسَىٰ ابْنَ مَرْيَمَ الْبَيْنَاتِ وَأَيَّدْنَاهُ بِرُوحِ الْقُدُسِ﴾^۵. واته: (ئهو پیغمبهرانهی "باسکران" ریزی

هه‌ندیکیانمان داوه به‌سه‌ر هه‌ندیکی تریاندا، هه‌یانه خوا گف‌تو‌گزی "یه‌کسه‌ری" له‌گه‌لدا

کردووه "وه‌ک موسا" و پله‌وپایه‌ی هه‌ندیکیانی به‌رز کردۆته‌وه به‌چهنده‌ها پله "وه‌ک محمه‌د

(درود و سلاوی خوی لپی) و چهنده‌ها به‌لگه‌ی روون و ئاشکرانمان به‌خشیووه به‌عیسای

کوری مه‌ریه‌م، "وه‌ک زیندوو‌کردنه‌وه‌ی مردوو، چاک‌ردنه‌وه‌ی نه‌خۆشی زگماک .. هتد

به‌ویستی خوا" و پشت‌گیریشمان کردووه به‌فریشته‌ی سرووش که "جو‌بره‌ئیل"ه).

ئه‌وه‌ش که خوی گه‌وره‌چهن‌دین پله‌به‌رزی کردۆته‌وه بریتیه له سه‌روه‌مان محمه‌د.

به‌لگه‌ش له‌سه‌ر ئه‌مه ئه‌وه‌یه که له سوپه‌تی ئالی عیمراندا هاتووه پیغمبهران مزگینیان

له‌باره‌ی هاتنی ئه‌وه‌وه‌ دو‌اوه، به‌لینیان له خه‌لک وهرگرتووه له‌سه‌ر باوهر هینان پیی و

پشتیوانی لیکردنی ئه‌گه‌ر پیی گه‌یشتن.

﴿وَإِذْ أَخَذَ اللَّهُ مِيثَاقَ النَّبِيِّينَ لَمَا آتَيْتُكُمْ مِنْ كِتَابٍ وَحِكْمَةٍ ثُمَّ جَاءَكُمْ رَسُولٌ مُصَدِّقٌ لِمَا

مَعَكُمْ لْتُؤْمِنُوا بِهِ وَلَتَنْصُرُنَّهُ قَالَ أَأَقْرَرْتُمْ وَأَخَذْتُمْ عَلَىٰ ذَلِكُمْ إِصْرِي قَالُوا أَقْرَرْنَا قَالَ فَاشْهَدُوا وَأَنَا

مَعَكُمْ مِنَ الشَّاهِدِينَ﴾^۶. واته: ("یادیان بینه" کاتیک خوا په‌یمانی له یه‌که یه‌که‌ی پیغمبهران

وهرگرت کاتیک کتیب و دانایی پیبه‌خشین به‌وه‌ی که ئه‌گه‌ر: له ئاینده‌دا پیغمبهریکم بۆ

ره‌وانه‌کردن و به‌راستدانه‌ری ئه‌وه‌ی ئیوه‌ش بوو، ئه‌وه ده‌بیّت باوهری پیی به‌یین و پشت‌گیری

بکه‌ن، ئینجا خوا فه‌رمووی: ئایا بریارتانداو په‌یمانی منتان به‌و جوّره وهرگرت که پیم

(۱) سوپه‌تی به‌قه‌ره، ئایه‌تی: ۲۵۳.

(۲) سوپه‌تی ئالی عیمران، ئایه‌تی: ۸۱.

راگه یاندن؟ وتیان: برپارماندا و "هه روا ده کهین" ئەوسا خوا پیی فەرموون: دە بەشایەت بن و منیش لە گەلتان یە کێکم لە شایەتە کان).

لە جابر (خوای لی پازیبی) گێردراوەتەو، که پیغەمبەر (درود و سلاوی خوای لیبی) فەرموویەتی:

(سویند بە خوا ئەگەر موسا ئیستا زیندوو یا و لە نیتواندا بوو، ئەوا جگە لە شوینکەوتنی من هیچ چاره یەکی تری بۆ پەوا نەدەبوو).

سەبارەت بەو هی پیغەمبەر (درود و سلاوی خوای لیبی) پیگری کردوو لە پلەبەندی کردن لە نیتوان پیغەمبەران و فەرموویەتی:

(پلەبەندی لە نیتوان پیغەمبەراندا مەکن).

مەبەستی پیگرتنە لە زیادەپۆچوون لە بەگەرەگرتنیان لە لایەک، لە لایەکی ترەو پیگری کردنە لەو هی موسلمانیک که موکوری بگری لە یە کێک لە برا پیغەمبەرەکانی.

○ کۆتایی هاتنی پیغەمبەرایەتی و پەيام:

تیکرای پیغەمبەران (درود و سلاوی خویان لیبی) ئەرکیان پزگارکردنی خەلک و دەرھێنانیان بوو لە تاریکیەو بەرەو پووناکی، بۆیە هەمیشە بانگەوازیان دەکرد بۆ چاکە، پیشەوای چاکسازی و مەشخەل بە دەست بوون لە نیتو دنیای تاریکیدا.. هەر پیغەمبەریک بەدوای ئەوێتردا دەهات، تا ئەو هی پیشتەر بنیاتی ناوہ ئەو تەواوی بکات، خشتە یەک زیاد بکات لە پال خشتەکانی چاکسازی تا بیناکە بە هاتنی کۆتا پیغەمبەر محەمەد (درود و سلاوی خوای لیبی) تەواو بوو، ئاینی ئەو پوختە ی ئاینەکانی پیشوو بوو، بانگەوازی ئەو شایستە ی مانەوہ بوو، چونکە پەگەزەکانی ژیان و ستوونەکانی چاکسازی تیدا بوو.

﴿الْيَوْمَ أَكْمَلْتُ لَكُمْ دِينَكُمْ وَأَتْمَمْتُ عَلَيْكُمْ نِعْمَتِي وَرَضِيتُ لَكُمُ الْإِسْلَامَ دِينًا﴾^۱. واته: (ئەمڕۆ ئاین و بەرنامە کە تاخ بە کۆتایی گەیاندو نازو نێعمەتی خۆم بۆ تەواو کردن و رازیم بەوەی کە ئیسلام بێتە بەرنامەو ئاینتان).

بە کەمبۆونی ئاینی راست و دروستی خوا، بەخشش و نێعمەتی خوا لەسەر خەڵک تەواو بوو، بەهۆی ئەوەی بۆ سەر ئەوانی دابەزاند لە پێنۆینی و هیچ پێویستیەیک بە پێنۆینی تر لە دواى ئەم ئاینه نیه.

بەمەش پێغەمبەرایەتی و پەيام کۆتایان هات.

﴿مَا كَانَ مُحَمَّدٌ أَبَا أَحَدٍ مِنْ رِجَالِكُمْ وَلَكِنْ رَسُولَ اللَّهِ وَخَاتَمَ النَّبِيِّينَ﴾^۲. واته: (محەمەد باوکی هیچ کەس لە پیاوانتان نەبوو، بەلکو پێغەمبەری خوایه و دواھەمین پێغەمبەرانە).

ئەگەر پێغەمبەرایەتی پچرابی و کۆتایی هاتبی، ئەوا پەيامیش پچراوه و کۆتایی هاتوو، کەواته هیچ پێغەمبەرایەتی و پەيامیک لە دواى پێغەمبەرایەتی محەمەد کە کۆتا پەيامبەری خوايه نیه، پێغەمبەر (درود و سلاوی خواى لیبی) دەفەرموویت:

(نموونهی من و پێغەمبەرانى پیش من، وهك نمونهی پیاویك وايه كه بینایهکی دروست کردبى و زۆر چاک و جوانی کردبى، تەنھا جیگای یەك خشت نەبیت لە گۆشەیهك لە گۆشەکانیدا بەجیماوه، هەر کەسێک دیتە ژورەوه و سەیری دەکات دەلێت: ئای چەندە جوانه و ئەگەر ئەم خشتهیه دانرابوايه جوانتر دەبوو؟ فەرمووی: جا من ئەو خشتهیه م و سەمۆری پێغەمبەرانم "درود و سلاوی خویان لیبی").

(۱) سورەتی مائیدە، ئایەتی: ۳.

(۲) سورەتی ئەحزاب، ئایەتی: ۴۰.

○ ئەو کارە مەزنانەیی سەرۆەرمان پێغەمبەر موحەممەد ادرد و

سلاوی خوای لیبی (پنی هەلسا):

پێغەمبەرمان (درد و سلاوی خوای لیبی) چەندین کاری مەزنی هەیه، خۆی دەبینیتەوه له سەرکەوتنی له بانگەوازه کهیدا، ئەم کارانهش دەکری له م کارانهی خواره وەدا کورتیان بکەینهوه:

کاری یەکه م: سەرکەوت بەسەر بپەرستیدا، له شوینیدا باوه پببون به خوا و به پوژی دواپی جیگیر کرد.

کاری دووه م: سەرکەوت بەسەر پیس و پوخلی و کهموکورییه کانی سەردهمی نه فامیدا، له شوینیدا خوو رهوشت و ههلسوکهوتی بهرزی دامهزاند.

کاری سییه م: ئاینی راست و دروستی پایه دارکرد، که مرفه دهگه یینیته بهرترین پلهی کاملبون.

کاری چواره م: شوڕشیککی مەزنی هه لگیرساند، که رهوش و عه قل و دل و سیسته می ژیانی سەردهمی نه فامی گوپی.

کاری پینجه م: پێغەمبەر (درد و سلاوی خوای لیبی) ئوممەتی عەرەبی^۱ یە کخست و دهوله تیکی مەزنی له ژیر ئالای قورئاندا دامهزاند.

() ستهمیکی مەزن له په یامی ئیسلام و ئوممەتی موسلمان دهکری بهوهی کاری پێغەمبەر (درد و سلاوی خوای لیبی) زور جار له عەرهبگه راییدا کورت دهکریتهوه، ئەوهتا سەرله نووی نووسەر لیژدها به هه له داچوووه، چونکه پێغەمبەر (درد و سلاوی خوای لیبی) گهلانی موسلمانانی کرده یه ک ئوممەتی مەزن، چونکه ئوممەتی محمه د له سه لمانی فارسی و گابانی کوردی و سوهه بیی رومی و نه بو به کری عەرهبی پیکهاتبوو، له پیناو نامانجیکی خوایی نه وهک دونیایی تیدهگوشان. (به کوردیکار).

ئەم کارانە کە گوزارشتیان دەکرد لە سەرکەوتنی پێغەمبەر (درود و سلاوی خۆی لێبی) لە ئەرکە کەیدا. هەرۆک دەردەکە ویت هەموویان ئەرکی مەزنن، ئەنجامدانی هەر یەکیکیان زۆر مەترسیداره.

جار وایە سەرکەوتن بۆ کەسێک لە هەندێک لەم کارانەدا نایەت، چ جایی ئێوەی لە گشت لایەنەکاندا سەرکەوتنی بۆ بێت.

ئەنجامدانی ئەم کارانە و سەرکەوتن تێیاندا و بەم شیوازه، ئەوا موعجیزە ی هەرە مەزنی پێغەمبەری خۆیە (درود و سلاوی خۆی لێبی)، ئەگەر عیسا (سلاوی خۆی لێبی) موعجیزە ی زیندووکردنەووە مردووان، و موسا (سلاوی خۆی لێبی) موعجیزە ی دارگۆچانی هەبی، ئەوا ئەم دوو موعجیزانە لە پال سەرکەوتن و موعجیزەکانی پێغەمبەردا (درود و سلاوی خۆی لێبی) هیچ نین.

○ بەلگەکانی راستگۆییە کە ی:

یەکیک لە بەلگەکانی راستگۆیی پێغەمبەر (درود و سلاوی خۆی لێبی) لەسەر ئێوەی لەلایەن خواوە پەوانە کراوە، ئەم شتانە ی خوارەوین:

یە کە م: دۆنیا بە مزان بوو، هیچ پاداشتیکی نە دەوایست لەسەر کردەووە و کارەکانی، ساماننەوایست بوو، هەرچی شتی مادییە بە کەمی دەزانی، هەرۆک پلە و پایە و ناوبانگی بە کەمدەزانی و نەیدەوایست.

سەبارەت بە ساماننەوایستیە کە ی، ئەوا سروشتی ژیا نی بە پوونترین شیووە ئاماژە بە مە دەکات، هەرگیز رایەخی ئاوریشمی پانەخست، پۆشاک ی ئاوریشمی نەپۆشی، خۆی بە زیر نەپازاندەووە. مائی ئێو وە ک سادەترین مائی خەلک و ابوو، جار و ابوو دوو مانگی بەسەردا

تێده پهری و ئاگر له ماله که ی هه لئه ده کرا. عروه که گوێی بو عائیشه ی خاله تی گرتبوو، پێی وت: خاله ت گوزه رانتان چۆن بوو؟ وتی: دوو په شه که بوون، خورما و ئاو خواردنمان بوو!! جارێکیان عومه ری کوپی خه تاب پێغه مبه ری به خه وتووی بی نی له سه ر هه سیرێکی کۆن، شوینی هه سیره که له سه ر پشتی پێغه مبه ر (درود و سلّوی خوی لیبی) ده رکه وتبوو، به م هۆیه گریا، پێغه مبه ر (درود و سلّوی خوی لیبی) پێی فه رموو: بۆچی ده گریت؟ وتی: کیسرا و قه یسه ر له سه ر ئاوریشم ده خه ون، تۆش ئه ی پێغه مبه ری خوا (درود و سلّوی خوی لیبی) شوینی هه سیرت له سه ر ته نیشته دا ده رکه وتوو، پێغه مبه ر (درود و سلّوی خوی لیبی) فه رموی: ئه ی عومه ر ئایا رازی نابیت دنیا بو ئه وان و دواوژ بو ئیمه بیته . دوا ی سه رکه وتنی موسلمانان، ده سته که وته کانی جه نگ هاتن بو لای پێغه مبه ر (درود و سلّوی خوی لیبی)، ژنه کانی پێغه مبه ر (درود و سلّوی خوی لیبی) ویستیان که میک سودمه ند ببن له م ده سته که وتانه، داوایان کرد پشکیان لی هه بی، ئه م ئایه ته په رۆزه به په رچی داواکه ی ئه وانی دایه وه:

﴿يَا أَيُّهَا النَّبِيُّ قُلْ لَأَزْوَاجِكُمْ إِن كُنْتُمْ تُرِيدُونَ الْحَيَاةَ الدُّنْيَا وَزِينَتَهَا فَتَعَالَيْنَ أُمَتَّعَنَّكُمْ وَأُسْرَحَنَّكُمْ سَرَاحًا جَمِيلًا، وَإِن كُنْتُمْ تُرِيدُونَ اللَّهَ وَرَسُولَهُ وَالذَّارَ الْآخِرَةَ فَإِنَّ اللَّهَ أَعَدَّ لِلْمُحْسِنَاتِ مِنكُنَّ أَجْرًا عَظِيمًا﴾^(۱). واته: (ئه ی پێغه مبه ر به هاوسه رانت بلی: ئه گه ر ئیوه ته نها ژایانی دنیا و رازاوه ییه که یه تان ده ویت، وه رن با هه ندیک شتومه ک و پاره و سامانتان پێی بیه خشم، له وه ودواش به جوانترین شیوه ده ست به ردارتان بيم. خو ئه گه ر ئیوه خواو پێغه مبه ره که ی و پاداشتی روژی قیامه تان ده ویت، ئه وه دلنیا بن که خوا بو چاکه کارانتان پاداشتی زۆر گه وره و بیته ندازه ی ئاماده کردوه).

پیغه‌مبەر (درود و سلاوی خوای لیبی) ژنه‌کانی کۆ کرده‌وه، به‌وانی فەرموو: ئایا خوا و پیغه‌مبەر و دواپۆرتان دەوی، یان دنیا و خۆشییه‌کانی؟ هەر یه‌کیکیان خوا و پیغه‌مبەر و دواپۆرتیان هه‌لبژارد، بۆیه ستایشیان کرا و ئەم نایه‌ته له‌باره‌یان‌وه دابه‌زی:

﴿يَا نِسَاءَ النَّبِيِّ لَسْتُنَّ كَأَحَدٍ مِنَ النِّسَاءِ إِنِ اتَّقَيْتُنَّ فَلَا تَخْضَعْنَ بِالْقَوْلِ فَيَطْمَعَ الَّذِي فِي قَلْبِهِ مَرَضٌ وَقُلْنَ قَوْلًا مَعْرُوفًا﴾^(۱). واته: (ئەه‌ی ژنانی پیغه‌مبەر " درود و سلاوی خوای لیبی"، ئیوه وه‌ک هیچ ئافره‌تیکی تر نین، ئەگەر به‌ته‌واوی ترسی خوا له‌دل و ده‌رونتاندا هه‌یه‌ قسه‌ به‌ناسکی و شیوه‌به‌ک مه‌که‌ن، نه‌وه‌کو ئه‌وه‌ی دلتی نه‌خۆشه‌ بو‌روژیت و نیازی خراپ بکات، هه‌میشه و به‌رده‌وامیش قسه‌ی چاک و به‌جی بکه‌ن).

پیغه‌مبەری خوا (درود و سلاوی خوای لیبی) کۆچی دوا‌یی کرد و زریه‌که‌ی بارمته‌ بوو لای جوله‌که‌یه‌ک، به‌دریژی ته‌مه‌نی ژیا و زگی تیری نه‌خوارد له‌نانی گه‌نم. پله‌وپایه‌ نه‌ویسته‌یه‌که‌ی، خۆی له‌گشت بارودۆخه‌کانی ئه‌ودا ده‌بینیته‌وه. هاوه‌لان ویستیان ستایشی بکه‌ن و پێیدا هه‌لبه‌ن، پیغه‌مبەر (درود و سلاوی خوای لیبی) به‌وانی فەرموو:

((له‌ به‌گه‌وره‌گرتنی مندا زیاد پوومه‌چن، وه‌ک چۆن گا‌وره‌کان له‌ به‌گه‌وره‌گرتنی عیسا‌ی کورپی مه‌ریه‌مدا زیادپۆچون)).

وه‌لیدی کورپی موغه‌یره‌ به‌ نوینه‌رایه‌تی هاوبه‌شدانه‌رتن هات، تا دانوستان له‌گه‌ل پیغه‌مبەردا (درود و سلاوی خوای لیبی) بکات، هه‌موو ده‌ستکه‌وت و خۆشییه‌ دونه‌یا‌یه‌کانی بۆ خسته‌پوو، وه‌لامه‌که‌ی ئه‌وه‌بوو که‌ چه‌ند نایه‌تیکی سه‌ره‌تای سو‌ره‌تی (فوسیه‌ت) به‌سه‌ریاندا خۆینده‌وه.

(۱) سو‌ره‌تی ئەه‌زاب، نایه‌تی: ۳۲.

ئەمە دونیابەكەمزانیه، كه یه كێك بوو له تاییه تمه ندى و سیفته به بنه رته تیه كانی پیغه مبهەر (درود و سلاوی خوی لیپی).

یه كێك له به لگه كانی پیغه مبهرایه تی پیغه مبهەر (درود و سلاوی خوی لیپی) ئەوه بوو نه خوینده وار بوو، ئەم كاره گه ورنه ی ئەنجامدا له كاتی كدا توانای خویندنه وه و نووسینی نه بوو، نه پویشتبوووه نیو هیچ په یمانگه یه ك و نه ببوووه قوتابی هیچ مامۆستایه ك، به لام له گه ل ئەوه شدا سهركهوت و گه یشته پله یه ك كه هیچ یه كێك له پیش ئه و پیی نه گه یشتوووه و هیچ كه سینكیش له دواى ئەو پیی ناگات.

قورئانی پیرۆز ئەم راستییە تۆمار دهكات، تا ببیته به لگه و نیشانه ی راستگری و ئەمینداریه كه ی، خوی پاك و بیگهره ده فهرموویت:

﴿وَكَذَلِكَ أَوْحَيْنَا إِلَيْكَ رُوحًا مِنْ أَمْرِنَا مَا كُنْتَ تَدْرِي مَا الْكِتَابُ وَلَا الْإِيمَانُ وَلَكِنْ جَعَلْنَاهُ نُورًا نَهْدِي بِهِ مَنْ نَشَاءُ مِنْ عِبَادِنَا وَإِنَّكَ لَتَهْدِي إِلَى صِرَاطٍ مُسْتَقِيمٍ، صِرَاطِ اللَّهِ الَّذِي لَهُ مَا فِي السَّمَاوَاتِ وَمَا فِي الْأَرْضِ أَلَا إِلَى اللَّهِ تَصِيرُ الْأُمُورُ﴾^(۱). واته: (ئا به و شیوه یه ی كه دهیزانیت ئەى محمه د "درود و سلاوی خوی لیپی" ئیمه قورئانمان بۆ رهوانه كردیت له لایه ن خو مانه وه "كه ژيانبه خشه به رۆح و گیان و عهقل"، تۆ نه تدهزانی قورئان چیه و ئیمان چیه، به لام ئیمه ئەم قورئانه مان كرده روناکی و نورێك كه هیدایهت و رینموی ههركهس كه بمانه ویت له بهنده كانمانی پی ده كین، "ئهوانه ی دلی بۆ ده كه نه وه و به چاکی گویی بۆ ده گرن"، بیگومان تۆ ئەى پیغه مبهەر "درود و سلاوی خوی لیپی" رینیشان ده ریت و رینموی ده كه ی بۆ ریگه و ریازیکی راست و دروست. ریگه و ریازی ئەو خوییه ی كه هه رچی له ئاسمانه كان و زه ویدایه هه ر خوی خوا هه نیانه، ئاگاداریش بن كه: هه موو شتیك و سه رئه نجامی هه موو كارێك بۆ لای خوا ده گه ریته وه).

پیغهمبهر (درود و سلاوی خوی لیبی) هیچ شتیکی له باره‌ی پیغهمبرایه‌تی نه‌ده‌زانی،
شاره‌زایی نه‌بوو له باره‌ی خودی خوی به‌رز و مه‌زن، نه‌نجامدرانی نه‌م کرده‌وانه له‌سه‌ر
ده‌ستی نه‌و به‌لگه‌ی نیعجازه.

چونکه فی‌رخواز و زانستخوازن که خویان گوشه‌گیر کردووه و هه‌رده‌م سه‌رقالی زانست و
تویژینه‌وه‌ن، ده‌سته‌وه‌سانن له‌وه‌ی یه‌کیک له‌و کارانه بکه‌ن که پیغهمبهر (درود و سلاوی
خوی لیبی) کردوویه‌تی.

گومان له‌وه‌دا نییه نه‌م پالپشتی و پشتیوانیه له‌لایه‌ن خوی بالاده‌ست و خاوه‌ن
شکووه‌یه، قورئانی پیروژ ده‌فه‌رموویت:

﴿وَمَا كُنْتَ تَتْلُو مِنْ قَبْلِهِ مِنْ كِتَابٍ وَلَا تَخُطُّهُ بِيَمِينِكَ إِذَا لَارْتَابَ الْمُبْطِلُونَ﴾^۵. واته: (تۆ

نه‌ی پیغهمبهر "درود و سلاوی خوی لیبی" پیش ناردنی نه‌م قورئانه هیچ کتیبیکت
نه‌ده‌خوینده‌وه، به‌ده‌ستی خویشت هیچ شتیکت نه‌نووسیوو، "چونکه نه‌خوینده‌وار بوویت"
خۆ نه‌گه‌ر شتیکی وات نه‌نجام بدایه، له‌و کاته‌دا نه‌فام و ده‌م به‌تاله‌کان دنیایان پر ده‌کرد له
شک و گومان "که گوايه قورئان له‌دانان و دارپشتی تۆیه".

نه‌مه‌ش له‌لای دوژمنه‌کانی نه‌و ئاشکرا بوو، چونکه به‌هه‌مان شیواز و نامراز پووبه‌روویان
ده‌بووه‌وه، که‌چی هیچ یه‌کیکیان نه‌یاننتوانی گومان له‌م راستییه ئاشکرایه بکات. جا خوی
پایه‌دار ده‌فه‌رموویت:

﴿وَإِذَا تَتْلَى عَلَيْهِمْ آيَاتُنَا بَيِّنَاتٍ قَالَ الَّذِينَ لَا يَرْجُونَ لِقَاءَنَا إِنَّتِ بِقُرْآنٍ غَيْرِ هَذَا أَوْ بَدَّلَهُ قُلْ
مَا يَكُونُ لِي أَنْ أَبَدِّلَهُ مِنْ تِلْقَاءِ نَفْسِي إِنْ أَتَّبِعُ إِلَّا مَا يُوحَى إِلَيَّ إِنِّي أَخَافُ إِنْ عَصَيْتُ رَبِّي
عَذَابَ يَوْمٍ عَظِيمٍ، قُلْ لَوْ شَاءَ اللَّهُ مَا تَلَوْتُهُ عَلَيْكُمْ وَلَا أَدْرَاكُمْ بِهِ فَقَدْ لَبِثْتُ فِيكُمْ عُمُرًا مِنْ قَبْلِهِ
أَفَلَا تَعْقِلُونَ﴾^۶. واته: (کاتپیکش نایه‌ته‌کانی ئیمه که روون و ئاشکرایه به‌سه‌ریاندا

(۱) سوهرتی عه‌نکه‌بوت، نایه‌تی: ۴۸.

(۲) سوهرتی یونس، نایه‌تی: ۱۵، ۱۶.

بخوینرینهوه، ئەوه ئەوانەى كە بەتەمانین ئامادەى بەردەم بارەگای ئیمە بن دەلین: قورئانیكى جگە لەمە بەینە و بیخوینەرەوه، یان بیگۆرە "بەشیۆهیه كى تر"، تۆیش ئەى محەمەد "درود و سلاوى خواى لیبى" پێیان بلێ: من بۆم نیه لە خۆمەوه بیگۆرم، من شوپى هیچ شتىك ناکەوم جگە ئەوه نەبیت كە بەوه حى پیم دەگات، بەراستى من دەترسم ئەگەر یاخى بم لە پەروردگارم و نا فرمانى بكەم گیرۆدەى سزایه كى سەختى رۆژىكى زۆر گەوره بيم. پێیان بلێ "ئەى پێغمەبەر (درود و سلاوى خواى لیبى)" ئەگەر خوا بیویستایه ئەوه قورئانم بەسەردا نەدەخویندەوه، خوایش ئاگادارى نەدەکردن پى، چونكە بەراستى ئاشكرايه كە من تەمەنىكى دوورو درێژم لەناوتاندا بەسەر بردوو پێش هاتى قورئان "بى ئەوهى وشەیهك لەم قورئانە بزانم" كەواتە بۆچى عەقل و بیرو هۆشتان ناخەنە كار).

لایەنى دووهم بریتیه لە راستگۆیى، هەرگیز نەزانراوه پێغمەبەر (درود و سلاوى خواى لیبى) درۆى كردبى، چ پێش پێغمەبەرایهتى یان دواى پێغمەبەرایهتى، كاتىك سروش و نیگای بۆ هات، رۆیشتە لای خەدیجە (خواى لى پازیبى)، پى فەرموو: ((ترسم لە خۆم هەیه، خەدیجە پى وت: نا بەپێچەوانەوه ترست نەبیت هەرگیز خوا تو رپسوا ناكات. تو راستگۆی، پەيوەندى خزمایهتى دەگەیهنى، یارمەتى هەتیوان دەدەیت، ریزی میوان دەگریت، بە هەزاران دەبەخشیت، یارمەتى چاكە خوازان دەدەیت)).

پێغمەبەر (درود و سلاوى خواى لیبى) لە دەستپێكى بوونى بە پێغمەبەرى ئیسلام، موسلمانىتى خستە بەردەم ئەبو بەكر (خواى لى پازیبى)، ئەویش یەكسەر باوهرى پى هینا و نەوستا لە دەستپێشخەریبون بۆ برۆا پیکردنى، چونكە ئاشناى راستگۆی و ئەمىندارى پێغمەبەر (درود و سلاوى خواى لیبى) بوو، عەرەبىكى دەشتەكى هاتە ژوورهوه و سەیری پێغمەبەرى (درود و سلاوى خواى لیبى) كرد و بینى راستگۆی دەورى داوه، بۆى وتى: هەرگیز ئەم پووختار لە درۆزان ناچیت.

○ مژدهدان له باره‌ی هاتنی کۆتا پیغه‌مبەر:

کتیبه‌کانی خوای مه‌زن که پیش قورئان دابه‌زیون، هر هه‌موویان مژده‌یان داوه به هاتنی پیغه‌مبەر محمه‌د (درود و سلأوی خوای لیبی) و پیغه‌مبهرایه‌تیه‌که‌ی، له سیفری ته‌سنیه‌ی ئیشتراع (ته‌ورات) مژده‌یه‌ک هاتوو ده‌لیت: ((په‌روه‌ردگار له توپی سیناوه هات، له "صیر" وه‌ بۆیان به‌رز بووه‌وه، تیشکه‌کانی له فارانه‌وه دره‌وشانه‌وه، به‌ره‌و پیشه‌وه‌ پۆیشت له‌گه‌ل ده‌ هزار پیاوچاک و له لای راستیه‌وه کتیبی پارێزکاری ده‌رچوو)).

هاتن له توپی سیناوه ئاماژه‌یه بۆ ده‌رکه‌وتنی خوا بۆ موسا که له‌گه‌ل خوا داوه، ئاماژه‌یه بۆ سه‌رکه‌وتن و ده‌ستگرتنی داود به‌سه‌ر "صیر" دا. فران خاکی کۆنی حیاژه که محمه‌د (درود و سلأوی خوای لیبی) له ره‌چه‌له‌کی (سلأوی خوای لیبی) هات.

سه‌بارت به‌پۆیشتنه‌ پیشه‌وه و ده‌ هزار پیاوچاکی له‌گه‌ل‌دایه، ئەمه ئاماژه‌یه بۆ پیغه‌مبەر محمه‌د (درود و سلأوی خوای لیبی)، که کاتیک پۆیشته ناو مه‌که‌ ده‌ هزار هاوه‌لی له‌گه‌ل‌دا بوو، له پشتیوانانی له‌ پۆژی رزگارکردنی شاری مه‌که‌دا.

له لای راستیه‌وه کتیبی پارێزکاری ده‌رچوو: ئاماژه‌یه بۆ ئەو شه‌ریعت و به‌رنامه‌یه‌ی محمه‌د (درود و سلأوی خوای لیبی) بۆ جیهانی هینا، که هیشتا پووناکیه‌که‌ی هه‌ر ده‌دره‌وشیته‌وه له هه‌رچه‌ک په‌یوه‌ندی هه‌یه به‌ دین و دنیا له ژیانی خه‌لک به‌ گشتی و دروستکردنی باری کۆمه‌لایه‌تی پیکوپیک.

له ئینجیلی یوحه‌نا: ئیسحاحی چوارده‌م ۱۳، ۱۵۵ دا هاتوو:

((نه‌گه‌ر ئیوه‌ منات خۆشه‌وی، ئەوا پاسپارده‌کانم بپارێزن، منیش داوا له‌ خوا ده‌که‌م

سه‌ربه‌رزکه‌ریکی ترتان پێدات، تا له‌گه‌ل ئیوه‌دا تا هه‌تایه‌ بمیننه‌وه: که پۆچی راستیه‌)).

ئەمە هاووینەى ئەو یە کە لە قورئانى پیرۆزدا هاتوو، لەبارەى ئەو یە پیغەمبەرى خوا (درود و سلاوى خواى لیبى) کۆتا پیغەمبەرە.

لە ئینجیلی یوحەنا: ئیسحاحى ۱۴ - ۲۶ دا هاتوو:

((سەبارەت بە سەربەرزگەرى پۆخى پیرۆز، کە خوا دەیندیت بە ناوى منەو، ئەو فێرى

هەموو شتیکتان دەکات))، ئەمەش هاووینەى ئەم فەرمايشتەى خواى مەزنە:

﴿وَنَزَّلْنَا عَلَيْكَ الْكِتَابَ تَبْيَانًا لِّكُلِّ شَيْءٍ﴾^۱. واتە: (قورئانىشمان بۆ تۆ دابەزاندوو،

پروونکەرەو ی هەموو شتیگە).

لە ئینجیلی یوحەنا، ئیسحاحى ۱۶ - ۱۲ دا هاتوو:

((من کارى زۆرم هەیه و پیتان نالیم، چونکە ئیستا ناتوان بەرگەى بگرن، بەلام هەر

کاتیک ئەم پۆخى راستیە هات، ئەوا پینوینیتان دەکات بۆ هەرچى راستیە، چونکە

لەخۆیەو قسە ناکات، بەلکو بەپێى ئەو ی دەبیستیت و بۆى دیت قسەتان بۆ دەکات و

هەواتان پیدەدات)).

ئەمە یە کە گریت لەگەڵ ئەم فەرمايشتەى خواى پاک و بەرزدا:

﴿وَقُلْ جَاءَ الْحَقُّ وَزَهَقَ الْبَاطِلُ إِنَّ الْبَاطِلَ كَانَ زَهُوقًا﴾^۲. واتە: (هەر وەها بلی: تازە ئیتر

حەق و راستى هاتوو و بەرپا بوو و بەتال و ناحەقى، پوچ و تەفرو توننا بوو، بەرأستى

ناحەق و بەتال هەرتیاچوو و جیگیر نەبوو و بەزیوو).

محەمەد (درود و سلاوى خواى لیبى)، نزای ئیبراھیم (سلاوى خواى لیبى) و

مزگینى عیسا (سلاوى خواى لیبى) بوو: قورئانى پیرۆز ئەو ی تۆمار کردوو، کە

پیغەمبەرى خوا محەمەد (درود و سلاوى خواى لیبى)، بەرەمى گیرابوونى نزای ئیبراھیم

(۱) سورەتى نەحل، ئایەتى: ۸۹.

(۲) سورەتى ئیسراء، ئایەتى: ۸۱.

(سلاوی خوای لیبی) بوو، ههروهك ئه و مزگینهش بوو كه عیسا (سلاوی خوای لیبی) مژدهی له باره وهدا، له سوپهتی بهقهردها، قورئانی پیروژ باس له وه دهكات كه ئیبراهیم و ئیسماعیل (درود و سلاوی خویان لیبی) له خوا دهپارانه وه له کاتی بهرزکردنه وه و دامه زانندی بناغهی که عبه و دهیانوت:

﴿رَبَّنَا وَابْعَثْ فِيهِمْ رَسُولًا مِنْهُمْ يَتْلُو عَلَيْهِمْ آيَاتِكَ وَيُعَلِّمُهُمُ الْكِتَابَ وَالْحِكْمَةَ وَيُزَكِّيهِمْ إِنَّكَ أَنْتَ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ﴾^{١٠}. واته: (پهروهردگارا، بو ئه و خهلهکی که له ئاینده دا دین پیغه مبهریک له خوایان رهوانه بکه، تا ئایه ته کانی توایان به سهردا بخوینیته وه و فیری کتیبه پیروژه که ی تو (واته قورئان) و داناییان بکات، تا دل و دهروونیان له ژهنگ و کرده وهیان له رهوشتی ناپه سهند پاک بکاته وه، به راستی هه ر تو خواجه کی بالاده ست و دانایت).

له سوپهتی سهفدا خوای پاک و بیگهرد دهفه رموویت:

﴿وَإِذْ قَالَ عِيسَى ابْنُ مَرْيَمَ يَا بَنِي إِسْرَائِيلَ إِنِّي رَسُولُ اللَّهِ إِلَيْكُمْ مُصَدِّقًا لِمَا بَيْنَ يَدَيَّ مِنَ التَّوْرَةِ وَمُبَشِّرًا بِرَسُولٍ يَأْتِي مِنْ بَعْدِي اسْمُهُ أَحْمَدُ﴾^{١١}. واته: (بیریان بخه ره وه، کاتیک عیسا کوری مه ریهم به نه وه ی ئیسرایلی وت: منیش به راستی پیغه مبهری خوام بو سه ر ئیوه، راستی ته وراثیش ده سه لیمم که له پیش مندا هاتوو، ههروه ها مژده ده ریشم به پیغه مبهریک که دوای من دیت و ناوی ئه حمه ده).

پیشه و ئه حمه د به زنجیره یه کی چاک له ئه بو ئومامه وه ده گێریته وه که وتویه تی:

((وتم: ئه ی پیغه مبه ر سه ره تای هاتنی تو چی بوو؟ فه رمووی: نزای ئیبراهیمی باوکم بوو،

له گه ل مزگینی عیسا)).

(١) سوپهتی بهقهرده، ئایه تی: ١٢٩.

(٢) سوپهتی سهف، ئایه تی: ٦.

عبداللای کوری عهمری کوری عاس (خوای لی رازیبی) وتویه تی ئەم ئایه ته هاتوو له قورئاندا:

﴿يَا أَيُّهَا النَّبِيُّ إِنَّا أَرْسَلْنَاكَ شَاهِدًا وَمُبَشِّرًا وَنَذِيرًا﴾^(۱). واته: (ئەى پىغەمبەر "درود و سلاوى خوای لى" ئىمه به راستى تۆمان رهوانه کردوو که شایهت بیت "به سەر ئوممه تی ئیسلامه وه که په یامى خوات پى راگه یاندوون) و مژده به خشیت "به ئیمانداران به وهى رهزامه ندى خواو به هه شتى به رین چاوه پىانه" ترسینه ریشیت "بیا وه ران ده ترسینیت له خه شم وقینى خوا و دۆزه خ").

له ته وپاتیشدا ئەمه هاتوو:

((ئەى پىغەمبەر ئىمه تۆمان په وانه کردوو که ببیته گه واهیدەر و مژده دەر و پارێزهرى نه خوینده وارن، تۆ به نده و په یامبه رى منى، ناوم له تۆ نا پشتبه خوابه ستوو "متوکل"، نىوچه وان گرژ و تووند نیت و ژاوه ژاو له نىو بازاره کاندانا کهى، وه لآمى خراپه به خراپه ناده یته وه، به لکو به لیبورده یى وه لآمى دده یه وه، خوای گه وره گیانى ناکیشى تا ئومه تی خوارپۆیشتوو پى راسته کاته وه و تا ده لاین: هیچ خوايه ك نیه به حه ق جگه له خوای مه زن نه بى، به مه ش چاوى کوپر و گوپچکه ی که پ و دلى داخراوى پى ده بیته وه)).

○ موعجیزه ی پىغەمبەر ان:

خوای گه وره هه ر پىغەمبەر یكى په وانه کردبى تا ئاین به خه لك رابگه یینى و فیرى شه ریه تیان بکات، ئەوا پالپشتى لیکردوو به نیشانه و به لگه که ئەوه دسه لمینى له لایه ن

(۱) سورته تی، ئایه تی: .

خواوه هاتون، په یوه‌ندیان به جیهانی فریشته‌وه هیه و په یامی خوییان لیوه‌رده‌گرن، ریښماییه‌کان له‌ویوه بویان دیت.

ئو به‌لگانه‌ی که خوی گوره پالپشتی پیغه‌مبه‌رانی پیده‌کات، ده‌بی له‌سه‌رووی توانای مروق و له‌ده‌ره‌وه‌ی سنووری هیز و زانست و زانیاری ئاده‌میزاده‌وه‌ن، هه‌روه‌ک پیوسته به‌ده‌ری له یاسا تاییه‌ته‌کان به ماده، له ده‌ره‌وه‌ی نه‌ریته ناسراو ریسا سروشتیه‌کانه‌وه بی.

هه‌ر بویه زانیان ناویان له‌م به‌لگانه‌ ناوه موعجیزه، چونکه عه‌قل ده‌سته‌وه‌سانه له راقه‌کردنی، هه‌روه‌ک چۆن توانای مرویی ناتوانی هاوشیوه‌ی ئه‌م به‌لگانه بیښته‌کایه.

زانیان پیناسه‌ی موعجیزه‌یان کردوه به‌وه‌ی کاریکی ده‌رناسایه، خوی گوره له‌سه‌ر ده‌ستی پیغه‌مبه‌ری په‌یامدار به‌رپای ده‌کات، تا به‌لگه‌ی بپاوه پیشان بدات له‌سه‌ر راستی پیغه‌مبه‌رایه‌تیه‌که‌ی.

دواتر موعجیزه شتیکی پیوست بوو، ده‌رخستنی موعجیزه‌ش به‌همان شیوه پیوست بوو، تا مه‌به‌ست لی ته‌واو بی له‌راگه‌یاندنی په‌یامی خوا و به‌هویوه به‌لگه له‌سه‌ر خه‌لک به‌رپا بی.

ئو موعجیزانه له خودی خویاندا شیای بوون، عه‌قل رپه‌تیا ناکاته‌وه، زانست به‌رپه‌رچیان ناداته‌وه، واقع پشتمان ده‌گریت.

چه‌ندین پیاو هاتن و بانگه‌شه‌ی ئه‌وه‌یان کرد په‌یامبه‌ری خوان، ته‌حه‌دای گه‌لانی خویان کرد به‌و موعجیزانه‌ی ده‌ریانخست، خه‌لکیش به‌ناشکرا بینیان، هه‌زاران هه‌زار که‌س به‌دریژایی سه‌رده‌م و نه‌وه‌کان باوه‌ریان پی هیئا.

ته‌نانه‌ت خودی زانستی نوی ئه‌وه‌ی سه‌لماندوه‌وه که ریسا و یاسا سروشتیه‌کان ده‌کری له ده‌رخستنی شوینه‌واره‌کانیان دوابکه‌ون به‌چه‌ند ریسایه‌کی به‌رتر له‌وان، هه‌روه‌ک زانست سه‌لماندوویه‌تی موعجیزه‌کانی پیغه‌مبه‌ران هه‌ر هه‌موویان راست و دروستن.

ئەوێی سەیری ئەو بەکات کە زانا هاوچەرخیەکان نووسیویانە لەبارەى جیهانی پۆح، سەر سۆرپهینی بانگ کردنی، خالە نامۆکانی نواندنی موگناتیسی، هاوشیوێی ئەم شتانه کە گومان لەو هەدا نییه ئەمانە شتی دەرئاسای شیایوی بوون، هەرگیز شتیکی ئەستەم نین لە بنەرەتدا.

ئەوانەى باوەرپیان بە خوا هەیه ناوەستن لە باوەرپوون بە شتێک، کاتێک شتەکە بە بەلگەى بپراوی گومان هەلنەگر سەلما، چونکە ئەوان چاک دەرزانن خۆی گەرە وابەستە نییه بەو پرسیا و یاسایانەى کە خۆی دایناوە، چاک دەرزانن ئەو خۆیایەى توانای ئەوێی هەیه کە ئاگرى کردۆتە سوتینەر، بەهەمان شیوێ توانای هەیه تاییبەتمەندى سوتاندنی لى بستینیتەو، هەرۆک ئەمەى بۆ ئیبراهیم (سلاوی خۆی لیبی) کرد، کاتێک فەردرایە نیو ئاگر و نەسوتا.

﴿قَالُوا حَرِّقُوهُ وَانصُرُوا آلِهَتَكُمْ إِنْ كُنْتُمْ فَاعِلِينَ، قُلْنَا يَا نَارُ كُونِي بَرْدًا وَسَلَامًا عَلَىٰ

إِبْرَاهِيمَ﴾^{٦٨}. واتە: (هەندیکیان وتیان: ئیبراهیم بسوتین و پشتیوانی لە خواکانتان بکەن، ئەگەر ئیوێ شتیکتان بۆ دەکرێت. "خۆی گەرە دەفەر مویت، ئیمەش فەرمانمان دەرکرد و" وتان: ئەى ئاگر سارد و سەلامەت لەسەر ئیبراهیم).

ئەوان دەرزانن ئەو خۆیایەى توانای ئەوێی هەیه کە مەوژە لە نیر و می دروست بەکات، ئادەم لە خۆل بەدیبهینیت، تواناشی هەیه لە خاتوو مەریەمی داوینچاک بەبى متوربەى سروشتی یان دەستکرد مندال دروست بەکات.

﴿قَالَتْ أَنَّى يَكُونُ لِي غُلَامٌ وَلَمْ يَمْسَسْنِي بَشَرٌ وَّمَا أَكْبَغِيًّا، قَالَ كَذَلِكَ قَالَ رَبُّكَ هُوَ عَلِيٌّ

هَيِّنٌ وَلَنَجْعَلَنَّ آيَةً لِلنَّاسِ وَرَحْمَةً مِنَّا وَكَانَ أَمْرًا مَّقْضِيًّا﴾^{٦٩}. واتە: (مەریەم وتی: جا چۆن من مندالم دەبیت، لە کاتیکدا هیچ بەشەرێک توخمن نە کەوتوو و داوین پێشیش نەبووم.

(٦٨) سۆرەتى ئەنبیاء، نایەتى: ٦٨، ٦٩.

(٦٩) سۆرەتى مەریەم، نایەتى: ٢٠، ٢١.

جوهره ئیل وتی: ئەو قسانەى تۆ راست و دروستن، بەلام ئەو بەرپاری پەروردگارە و دەفەر مویت: ئەو کارە لای من ئاسانە (کە بەبى باوک ئەو مندالە بەیتمە کایەو)، بۆ ئەو هی بیکەمە نیشانەو موعجیزە یەك بۆ خەلکی، هەر و هەر رەھەتیکى تایبەتیش بێت لە لایەن ئیمەو، ئیتر ئەو کارەش بەرپاری لەسەر دراوہ و براوہ تەوہ).

﴿وَالَّتِي أَحْصَنَتْ فَرْجَهَا فَنَفَخْنَا فِيهَا مِنْ رُوْحِنَا وَجَعَلْنَاهَا وَابْنَهَا آيَةً لِلْعَالَمِينَ﴾^{۹۰}. واتە:

(یادی (مریم) یش بکەرەو، ئەو ئافرەتەى داوینی خۆی بەخاوینی راگرت، ئیمەش لەو رۆحەى خواوەنى بووین پیمان بەخشی و خۆی و کورە کەیمان کرد بە "موعجیزە" و بەلگە بۆ هەموو خەلکی).

باوەرپیان هەیه بەو هی ئەو خواوەی توانای ئەو هی هەیه کە مندال بە ئافرەتیک ببەخشی کە نەزۆک نییە، بەهەمان شیوە توانای هەیه مندال بە ئافرەتەى نەزۆکیش ببەخشی، هەر و هەر ئەمەى بۆ دایکی یەحیای کورێ زەکەر یا (سلاوی خوایان لیبی) کرد.

﴿هُنَالِكَ دَعَا زَكَرِيَّا رَبَّهُ قَالَ رَبِّ هَبْ لِي مِنْ لَدُنْكَ ذُرِّيَّةً طَيِّبَةً إِنَّكَ سَمِيعُ الدُّعَاءِ، فَنَادَتْهُ الْمَلَائِكَةُ وَهُوَ قَائِمٌ يُصَلِّي فِي الْمِحْرَابِ أَنَّ اللَّهَ يُبَشِّرُكَ بِيَحْيَى مُصَدِّقًا بِكَلِمَةٍ مِنَ اللَّهِ وَسَيِّدًا وَحَصُورًا وَنَبِيًّا مِنَ الصَّالِحِينَ، قَالَ رَبِّ أَتَى يَكُونُ لِي غُلَامٌ وَقَدْ بَلَغَنِيَ الْكِبَرُ وَامْرَأَتِي عَاقِرٌ قَالَ كَذَلِكَ اللَّهُ يَفْعَلُ مَا يَشَاءُ﴾^{۹۱}. واتە: (ئا لەو کات و شوینەدا، زەکەر یا هانا و نزاى بۆ

پەروردگاری لى بەرز بۆو و وتی: پەروردگارا ئەو هی چاک و پاکم بى ببەخشە، بەراستی تۆ بیسەرى دوعا و نزايت. جا یە کسەر فریشتە جبرئیل بانگی کرد لە کاتی کدا زەکەر یا لە محرابە کەدا وەستا بوو، نوێژی دە کرد، "وتی" بەراستی خواى گەرە مژدەت دەداتى بە بەخشینی کورپێک ناوی یەحیایە، بەراستدانەرى فەرمانى تایبەتى خوایه و گەرە و رێژدارە و

(۹) سۆرەتى ئەننبياء، ئایەتى: ۹۱.

(۱۰) سۆرەتى ئالى عیمران، ئایەتى: ۳۸ - ۴۰.

خۆپاریزه له گوناهان و پێغه‌مبهرێکه له چاکان. زه‌که‌ریا وتی: په‌روه‌ردگارا " ئاخۆ چۆن مندالم بێ ده‌به‌خشیت خۆ من پیری ته‌نگی بێ هه‌ل‌چنیوم، هاوسه‌ره‌که‌شم س‌ک ناکات، خوای گه‌وره‌ش فه‌رمووی: کاری خوا هه‌ر ئاوايه و هه‌ر چه‌یه‌کی بویت ده‌یکات).

ئا به‌م شیوه‌یه باوه‌رداران پێیان وایه‌ خوای گه‌وره به‌ده‌یهێنهری گه‌ردوونه، مشوگێر و به‌پۆبه‌ریشیه‌تی، دانهری یاسا و رێساکانیه‌تی، وابه‌سته‌ی ئەم رێسا و یاسا دیارانه نابێ، له‌ دوا‌ی ئەم یاسایانه‌وه یاسای دیکه‌ی به‌رزتر هه‌ن له‌وانه‌ی ئێمه پێی ئاشناین، گه‌ردوون هه‌روه‌ک ماده‌گه‌رایه‌ پ‌ووکه‌شیه‌کان بۆی ده‌چن وا نییه، که میکانیکی بێ و بچینه‌ری به‌پێی بۆچوونه‌که‌ی ئەوان، هه‌چ به‌پۆبه‌ر و پا‌به‌ریکی نه‌بێ که کاروباره‌کانی رێک‌بخات... هه‌رگیز ناکرێ وابێ. گه‌ردوون گه‌وره‌تره له‌وه‌ی ئەوان وینای ده‌که‌ن، ئەوه‌ی له‌باره‌ی گه‌ردوونه‌وه زانیویانه ته‌نها ئەو ناوانه‌ن که نه‌زانی خۆیانی پێده‌شارنه‌وه، هه‌ناسه‌یه‌ک به‌ له‌خۆباییبوونی خۆیان ده‌ده‌ن.

شته‌که به‌و جۆره‌یه که قورئانی پ‌ی‌رۆز ده‌فه‌رموویت:

﴿وَمَا أُوتِيتُمْ مِنَ الْعِلْمِ إِلَّا قَلِيلًا﴾^(۱). واته: (هه‌یچتان پێنه‌به‌خشاوه له‌ عیلم و زانست ته‌نها

شتیکی که‌م نه‌بیت).

له‌ کتێبی ((ئ‌یسلام و ژیان)) به‌ ناو‌نیشانی (زانستی نوێ و گ‌یرانه‌وه‌ی خۆر) هاتوه:

له‌ به‌سه‌رهاتی پ‌یغه‌مبهراندا هاتوه، که یوشعی کورپی نون له‌ جه‌نگدا بوو له‌گه‌ل د‌وژمنانی خوا، خه‌ریک بوو به‌ر له‌ ک‌وتایی هاتنی جه‌نگه‌که‌ خۆر ئاوا ببێ، ترسا ئە‌گه‌ر جه‌نگ به‌رده‌وام بێ تا پ‌رۆژی دواتر ئە‌وا له‌ توانایاندا ده‌ریجیت، بۆیه به‌ خۆری وت: تۆ فه‌رمانی خوا به‌جیده‌هینی، منیش به‌هه‌مان شیوه‌ فه‌رمانی خوا به‌جیده‌هینم، بۆیه داوات لێده‌که‌م

(۱) سو‌ره‌تی ئ‌یسراء، ئایه‌تی: ۸۵.

بوهستیت تا تۆله له دوژمنانی خوا دهکه مهوه بهر له خۆرئاوا بوون، خوای گه وره نزا که ی ئه وی گیرا کرد، خۆر وهستا، پۆژه که درێژکرایه وه تا سه رکه وتن بووه به شی یوشع.

خوای پایه بهرز فه رموویه تی:

﴿فَأَوْحَيْنَا إِلَىٰ مُوسَىٰ أَنْ اصْرِبْ بِعَصَاكَ الْبَحْرَ فَانْفَلَقَ فَكَانَ كُلُّ فِرْقٍ كَالطُّورِ الْعَظِيمِ﴾^{۵۷}.

واته: (ئه موسا ئیمه وه حیمان نارد بۆ موسا که: به عه سا که ت بماله به ده ریا که دا، "ههر که ئه وه کاره ی کرد" ده ریا شه ق بوو و ههر ریگه و شه قامیکی ده وره درا به شه پۆلی گه وره ی ئاو، که وه ک کیویکی گه وره و مه زن و ابوو).

پاڤه کارانی قورئان وتویانه: موسا (سلاوی خوای لیبی) و ئه وان ی له گه ئیدابوون له بهر فیرعه ون هه لاتن، له ترسی کوژران تا گه یشتنه ده ریا، هه یچ ئامرازیکیان ده ستنه که وت بۆ سواریبوون، خوای گه وره سه روشی بۆ موسا (سلاوی خوای لیبی) نارد، تا به دارگۆچانه که ی له ده ریا که بدات، کاتیک فه رمانه که ی خوای گه وره ی جیبه جی کرد ئاو له دوو لا کۆبووه وه سه ر یه ک تا وه ک چیا یان لیه ات، موسا و پشتیوانانی پیدایه پینه وه و فیرعه ون و گه له که ی به هه مان ریگه دا شوینیانکه وتن، جا خوای گه وره ئه وان ی نقومی ده ریا کرد، ریگه ی نیو ده ریا که بۆ موسا وشک و بۆ فیرعه ون پر ئاو بوو.

بی باوه پان بر اوایان به هه یچ یه کیک له م دوو موعجیزه یان پووداوه نه کرد.

یه که م: له بهر ئه مانه پووداوی ده رئا سان.

دووه م: ئه گه ر ئه م پووداوانه راست و دروست بووبان، ئه وا له کتیبه نا ئاینیه کانیشدا

باسیان ده کرا، چونکه یه کیکن له پووداوه جیهانییه سه رنجراکی شه کان.

له ژماره ی ۱۳ - ۱۲ - ۵۷ پۆژنامه ی جمهوری هت ئه وه م خوینده وه که کتیبیک له م

دواییانه له بواری زانستی سه روشتی وه ده رچووه، پشیویه کی مه زنی ناوه ته وه له ناوه نده

زانستییه کاندا، و له لای میژوونووسانیش بهه مان شیوه، چونکه به ژماره ی بهره ست روودای دوو له تبوونی ده ریا و پاوه ستانی خۆری له جهرگه ی ئاسماندا سه لماندوه .

دانه ری کتیبه که زانایه کی رووسییه، یه کیکه له زانا سروشتناسه کان، ناوی ((ئیمانویل فلیکوفسکی))یه، له زانکۆی ئەدنبورج زانستی سروشتی، و میژوو و یاسا و پزیشکیشی له زانکۆی مۆسکو، زانستی زینده وه رزانیشی له بهرلین و زیورخ وتوه ته وه، پزیشکی ده روونی له قیه ننا وتوه ته وه، دانه ر له توێژینه وه کانیدا که زۆرتر له ده سال به رده وام بوون گه یشته چند ئەنجامیکی زانستی که به بی مه به ست پشتیوانی له وه ده کات که له قورئانی پیرۆز و ژیاننامه ی پیغه مبه راندا هاتوه :

پیم باشبوو چند گولبژێرێک بۆ خوینه ران له کتیبه که بگوازمه وه، ههروهک چۆن پۆژنامه ی جمهوریه ت وه ریگپراوه و بلاوی کردۆته وه .

پۆژنامه که وتویه تی: دانه ر ده لیت: نه یزه کیکی زۆر مه زن له سه رده می یوشعی جینشینیی موسا (سلاوی خوای لیبی) به لای گۆی زه ویدا تیپه ری. دواتر ئەم دیارده یه روویدا یه وه دوا ی حه وت سه د سال.. ئەم دیارده گهردوونیه مه زنا نه که هیزی ده رئاسای نادیار به رپۆه ی ده بات، پراقی ئەو موعجیزانه ده کات که له کتیبه ئاسمانیه کاندا هاتوه، وهک: ته وپات و ئینجیل و قورئان.

بیگومان نزیکبوونه وه ی هه ساره یان نه یزه کیکی مه زن له زه وی چه ندین دیارده په ی داده کات، له وانه خولانه وه ی زه وی به ده وری خۆیدا هیدی ده کاته وه یان ده یوه ستینی تا خه یالی ئەوه لای خه لک دروست ده بی که خۆر له جهرگه ی ئاسماندا وه ستاوه، یه کیکی تر دوو له تبوونی ده ریا و دروستبوونی ستوونی هه ور له پۆز و شه ودا، له سه رده می فیرعه ونه کاندا هه ساره یه ک به لای گۆی زه ویدا تیپه ری، به هۆیه وه زه وی پێژنه یه کی سوری داباراند، که زه وی و رووباری نیلی به رهنگی سور پۆشی. ئەمه ش پشتگیری ئەوه ده کات که له قورئانی پیرۆزدا هاتوه :

﴿فَارْسَلْنَا عَلَيْهِمُ الطُّوفَانَ وَالْجَرَادَ وَالْقُمَّلَ وَالضَّفَادِعَ وَالِدَّمَ﴾^{١٠}. واته: (جا ئیمهش به لای

لافاو و کولله و ئهسپی و بۆقی جۆراو جۆرو خوێتمان ناردە سهریان).

ئەم خۆله سورە له چه نەدین شوینی زه ویدا داباری.

ئەو موعجیزه یه هه موو یاساکانی گهردوون و سروشت ده بری، ته نها ده سه لاتی

به دیهینه ر دروستی ده کات.

ئەم موعجیزه یه روویدا کاتیک موسا له ژیر چه پۆکی چه وساندنه وه ی فیرعه ون له میسر

هه لات، فیرعه ون به له شکره که ی به دوایکه وت، به لام ده ریاکه دوو له ت بوو، موسا و ئه وانه ی

له گه لیدابوون به سه لامه ت پویشتن تا ئه و کاته ی فیرعه ون و سه ربازه کانی به شوین ئه واندا

پریشتن، ئه و کاته ده ریاکه گه رایه وه دوخی ئاسایی خۆی، دوو له ت بوونه که نه ما و یه کی

گرته وه به سه ر راوکه راندا، و ده ریاکه پیاو و ئه سپه کانی هه لوشی و ه یچ یه کیکیان پرگاری

نه بوو.

دانەر ده لیت: له و سه رده می به رامبه ر سه رده می موسادا، میژوونوسه چینیه کان ده لین

ئەو کات خۆر ئاوانه بوو تا ئەو کاته ی دارستانه کان سوتان و به سه ته له که کان تـوانه وه . ئا به م

شیوه یه زه وی به وه ستاوی مایه وه، وه ک ئه وه ی هیزیکی زۆر بالاده ست وایلێکردبێ، به

دیاریکراوی نازانری ماوه ی وه ستانی خۆر چه ند بووه، پیش ئه وه ی به رده وام بێ له

خولانه وه جاریکی تر به ده وری خۆردا.

به لام ئایا زه وی به رده وام بوو له خولانه وه ی به هه مان ئاراسته دا؟

زه وی ئیستا له خۆرئاواوه به ره و خۆره لات ده خولیته وه، ئایا به رده وام و ابووه، ئه گه ر

بۆ وه لامی ئەمه بگه رپینه وه سه ر نه خشه کۆنه کان، ئەوا وه لامه که "نا" ده بی، چونکه ئەو

نه خشانه ی میسرپیه کۆنه کان کیشاویانه له سه ر بانی یه کی که له په رستگه کان، ئاماژه به وه

دهکات که زهوی پيش وهستانی له خۆرهلاتهوه بۆ خۆرئاوا دهخولایهوه، ئەفلآتۆنیش جهختی لهمه کردۆتهوه له گفتوگۆکهیدا لهبارهی سیاسهت، جا وتویهتی:

پیشتر خۆر لهو شوینهوه ئاوا دهبوو، که ئیستا لیبهوه ههڵدیت، ئەمهش رافهی ئەم ئایهته پیرۆزه دهکات.

﴿رَبُّ الْمَشْرِقَيْنِ وَرَبُّ الْمَغْرِبَيْنِ﴾^۵. واته: (خوا خاوهنی ههر دوو رۆژههلات و ههر دوو رۆژئاوايه).

○ حیاوازی نیوان موعجیزهی پیغهمبهران و دهرئاساکانی تر:

موعجیزهی په یامبهران و بهلگه و نیشانهکانی پیغهمبهران له گهڵ دهرئاساکانی تریکهڵ نابن، چونکه موعجیزه تهحه دای پیوه دهکریت، له لایهن کهسانیکه وه دهبی که به له خواترسان و پیاوچاکی ناسراون، گه یشتونه ته لوتکه له چاکه دا که هیچ مرۆفیکێ تری پی ناگات.

موعجیزه کان به بی به دهستهینانی هیچ مرۆفیک دین، خوی گوره پاسته وخۆ پیاان ده به خشی، چونکه ههروهک وتمان موعجیزه له توانای پیغهمبهران و خه لکی تریشدا نییه، به لکو ته نه نیشانهیه کی خوان، که پیغهمبهرانی خوا به هۆیه وه تهحه دای به رهه لستکارانیان ده که ن.

ئهو دهرئاسایانهش که له سه ر دهستی کهسانی تر جگه له پیغهمبهران دهرده که ون، به و شیوه یه یه که شیخ رهشید ریزا وتویه تی: له هه موو گه لان له گشت سه رده مه کانه وه شتی وا گێردراوه ته وه به شیوه یه کی رێژنه یی (متواتر) له ره گه زی خۆی و نه ک له جۆره که ی، هه مووشیان پاستی نین.

() سورتهی ، ئایه تی: .

هه‌یانه هۆکاری نادیاریان هه‌یه، هه‌یانه ده‌ستکرده و به‌فێرکاریه‌کی تایبەت ده‌کریت، هه‌یانه یه‌کیکه له‌تایبەتمه‌ندییه‌کانی هه‌یزی ده‌روون له‌ ئا‌راسته‌کردنی بۆ ده‌رکه‌وتن، ئەمه‌ش له‌ کارتێکردنی وره‌به‌رزەکان له‌سه‌ر وره‌لاوازه‌کان.

خۆ شه‌که‌ت کردن له‌ هه‌ندیک کاردا ده‌چیتته‌ ئێو ئەم چوارچۆیه‌یه، جا نواندنی موگناتیسی هه‌ندیک نه‌خۆش چاک ده‌کاته‌وه، به‌تایبەت ئەوانه‌ی دووچاری نه‌خۆشی ناهه‌موار بوونه‌ته‌وه، که باوه‌ر و خه‌یال کاریگه‌ریان هه‌یه له‌سه‌ری، دواتر ده‌لێت:

یه‌کیکی تر فریخواردنی چاوه‌ به‌و ویناکردنه‌ی جادووگه‌ران ده‌یکه‌ن، له‌وانه‌ ئه‌و کاره‌ی جادووگه‌رانی فیرعه‌ون کردیان، هه‌روه‌ک خوای گه‌وره‌ له‌م فه‌رمایشته‌ به‌رزه‌یدا باسی فه‌رموه:

﴿فَإِذَا حِبَالُهُمْ وَعِصِيَّهُمْ يُخِيلُ إِلَيْهِ مِنْ سِحْرِهِمْ أَنَّهَا تَسْعَى﴾^{١٥}. واته‌: (هه‌ر که ده‌ستیان پێکرد په‌ت و گوریس و دارو چۆه‌کانیان وا ده‌هه‌نرایه‌ به‌رچاوی به‌هۆی جادوو‌یانه‌وه، بێگومان وه‌ک مار به‌خه‌یرایی ده‌روات).

هه‌روه‌ها هه‌لخه‌لتانی ئامرازی بیستن، هه‌روه‌ک هه‌ندیک بانگه‌شه‌ی ئەوه ده‌که‌ن جنۆکه به‌کارده‌هێنن و بۆ ئەم مه‌به‌سته‌ به‌ شه‌و قسه‌ ده‌که‌ن به‌ده‌نگیکی نامۆی جیاواز له‌ ده‌نگی ئاساییان، ئەو که‌سه‌ی باوه‌ریان پێ ده‌کات وا گومان ده‌بات ئەمه‌ ده‌نگی جنۆکه‌یه، له‌وانه‌یه به‌ پۆژ له‌ زگیاندا قسه‌ بکه‌ن به‌بێ جولا‌ندنی لێوه‌کانیان، بۆیه‌ نابێ متمانه‌ به‌ هه‌چ یه‌کیک له‌ هه‌واله‌کانیان بکریت... تا.

ئهمانه زۆر جیاوازن له‌گه‌ڵ موعجیزه‌ و به‌لگه‌کانی پێغه‌مبه‌ران و په‌یامبه‌ران.

ئهم شتانه له‌ کوێ و دوو له‌تبوونی ده‌ریا بۆ موسا (سلاوی خوای لیبی) و زیندوو‌بوونه‌وه‌ی مردووان بۆ عیسا (سلاوی خوای لیبی) و ده‌ره‌ینانی وشتر له‌ به‌رد بۆ سالح

(سلاوی خوی لیبی) و هاتنه دهره وهی ئاو له نئو په نجه کانی محمه د (درود و سلاوی خوی لیبی) له کوی.

○ جیاوازی نیوان موعجیزه و کهرامهت:

کهرامهت: ئەو شتیه که خوی گوره له سهر دهستی خۆشه ویسته کانی دهریده خات، به هۆیه وه پزیزان لیده گزیت، مهرج نییه ئەم شتانه دهرئاسابن، پرسی سروشتیه کان بشکینن که خه لک هۆگریان بوونه.

خۆراگرتن له سهر ئاینی خوا، پینوینی و بهرده و امبوون له گوپراهلی خوادا، زیادبوونی زانست و کار و بهره و خوا بردنی خه لک، هه موو ئەمان له چوارچیوهی کهرامهتن.

له وانیه هه ندیک کهرامهت له سهر دهستی چهند پیاوچاکیک پووبدهن له هه ندیک وته دا، ئەمهش له و کهرامه تانه هه ژمار ده کری که هاوده می دلسۆزان و خۆیه کلاکه ره وانه بۆ خواپهرستی، ئەوانه ی سروشتیان به پاکی ماوه ته وه و دهروونی بیگه رده، هه روه ک ئەمه بۆ خاتوو مه ریه م روویدا، قورئانی پیروز ئەمه مان بۆ ده گپریته وه:

﴿كُلَّمَا دَخَلَ عَلَيْهَا الْمِحْرَابَ وَجَدَ عِنْدَهَا رِزْقًا قَالَ يَا مَرْيَمُ أَنَّى لَكِ هَذَا قَالَتْ هُوَ مِنْ عِنْدِ اللَّهِ إِنَّ اللَّهَ يَرْزُقُ مَنْ يَشَاءُ بِغَيْرِ حِسَابٍ﴾^۱. واته: (هه رکاتیک زه که ریا ده چوو بۆ سهردانی له شوینی خواپهرستیه کهیدا دهییی رزق و روژی و نازو نیعمه تی جوژاو جوژی لایه، زه که ریا: وتی ئەی مه ریه م ئەم هه موو رزق و روژییه ت له کوی بوو؟!، مه ریه م له وه لامیدا وتی: ئەوه له لایه ن خواوهیه، ئەو بۆم ده نیییت، به راستی خوا به هه ر کهس بیه ویت رزق و روژی بی سنوو رو بی هۆکار ده به خشییت).

(۱) سوهرتی ئالی عیمران، ئایه تی: ۳۷.

به لأم له گه ل ئه مه شدا ته حه دای پیناکری، به لکو له بنه پره تدا ده بی بشاردریته وه و بیده نگی لیبری، شیخ ئه حمه د روفاعی وتویه تی: خوشه ویستانی خوا که پرامه ت ده شارنه وه، ههروه ک ئافره ت خوینی سوری مانگانه ده شاریته وه، ئه مه ش پیچه وانه ی موعجیزه یه، چونکه ده رخستنی موعجیزه پیویسته تا راگه یاندنی په یامی پی ته واو بی.

○ موعجیزه ی کو تا پیغه مبه ر:

خوای گه وره هه ر پیغه مبه ر و په یامبه ریکی ناردی، ئه وا پالپشتی لیکردوه به نیشانه و به لگه و موعجیزه ی به ده ر له یاسا گه ردوونی و ئه و رپسایانه ی خه لک هۆگریان بووه، ئه و موعجیزانه له ده ره وه ی توانای مرۆقه وه ن، تا ده رکه وتنیان له سه ر ده ستی پیغه مبه ر و په یامبه ر له گه ل ئه وه ی مرۆفیشن ببیته به لگه یه ک له سه ر ئه وه ی له لایه ن خواوه ره وانه کراون.

ئاگر که ئیپراهیمی (سلاوی خوای لیبی) نه سوتاند، وشتری سالح (سلاوی خوای لیبی) یان دارگۆچانه که ی موسا (سلاوی خوای لیبی)^(۱)، ئه و موعجیزانه ی له سه ر عیسا (سلاوی خوای لیبی) پوویندا^(۲)، هه موویان له م چوارچیوه یه دان.

(۱) جادووگه ری زۆر به ناوبانگ بوو له سه رده می موسادا (سلاوی خوای لیبی)، پزیشکی له سه رده م عیسادا (سلاوی خوای لیبی) نکۆلی له بوونی رۆح ده کرد، له سه رده می محمه د (درود و سلاوی خوای لیبی) ره وانبیژی به ربلأوبوو، و عجیزه ی هه ر پیغه مبه ریگ به گویره ی ئه و شته بوو که له سه رده مه که یدا به ناوبانگ بوو، له گه ل سه رنجی ئه وه ی موعجیزه له سه رووی توانای مرۆقه وه یه، ناست و پله و پیژی به رز و مه زنه ر.

(۲) جادووگه ری زۆر به ناوبانگ بوو له سه رده می موسادا (سلاوی خوای لیبی)، پزیشکی له سه رده م عیسادا (سلاوی خوای لیبی) نکۆلی له بوونی رۆح ده کرد، له سه رده می محمه د (درود و سلاوی خوای لیبی) ره وانبیژی به ربلأوبوو، موعجیزه ی هه ر پیغه مبه ریگ به گویره ی ئه و شته بوو که له سه رده مه که یدا به ناوبانگ بوو، له گه ل سه رنجی ئه وه ی موعجیزه له سه رووی توانای مرۆقه وه یه، ناست و پله و پیژی به رز و مه زنه ر.

ئەم موعجیزانە بەرھەست بوون، لەو کاتە ی ژیری مۆیی لە قۆناغێکدا بوو هینشتا نەگەیشتبوو پێگەیشتنی کامل، ئەو موعجیزانە ئەوەندە کاریگەریان لەسەر دەروونی جەماوەر ھەبوو، هیچی بە دەستە دەما جگە لە ملکە چبوون نەبێ.

کاتی ک پەگەزی مۆیی دەستیکرد بە ھاتنە نیو قۆناغی پێگەیشتنی کاملەو، ژیا نی عەقلی پێگەیی خۆیگرت بە ھەر و دەرکەوتن و گەشەکردن، ئەوا ئەم موعجیزانە چیتەر وەک تاکە بەلگە لەسەر راستی پەیا می خوا نەمانەو.

چیتەر لەلای عەقل ئاسان نەبوو ملکە چ بێ بۆ شتێک تەنھا لەبەرئەو ی دەرئاسایە و سنووری نەریتەکانی ژیا نی بەزاندوو.

ئەو شتێکی نوێ دەوێت کە بگونجێت لەگەڵ ئەو قۆناغی پێگەیشتبوو. ئەو باوەر و ئیمانە ی دەوێت کە گومانێ تیکەل نەبوو، ئەو دلدنیا بیە ی دەوێت کە تاریکی گومانەکان لابادات.

خوای گەرە کە لە تەمەنی مندالیدا ئەو شتە بە پەگەزی مۆیی دەبەخشی کە ژیا نە پۆحیە کە ی پێ پیا ریزی، دواتر کە مۆژ پێگە ی خۆیگرت بەرەو پوانینی عەقلی و سەر بەخۆیی ھزی، وازی لیناھینی بەلکو ئەو بەلگانە ی بۆ دەخاتەرپوو کە بگونجێ لەگەڵ ئەو پلە یە ی پێ گەیشتبوو، بۆیە پێغەمبەر محەمەدی (درود و سلّوی خوای لیبی) پەوانە کرد، پالپشتی کرد بە بەلگە زانستی و عەقلیەکان، ئەویش پیدانی قورئانی پیرۆز بوو.

﴿قُلْ لِّئِنِ اجْتَمَعَتِ الْاِنْسُ وَالْجِنُّ عَلٰی اَنْ يَّاتُوْا بِمِثْلِ هٰذَا الْقُرْاٰنِ لَا يَأْتُوْنَ بِمِثْلِهٖ وَّلَوْ كَانَتْ بَعْضُهُمْ لِبَعْضٍ ظَهِيْرًا﴾^۱. واتە: (ئە ی محەمەد "درود و سلّوی خوای لیبی" پیا نی بلێ: سویند بە خوا ئەگەر ھەموو نادەمیزاد و پەریەکان کو ببنەو و "ھەولێ بەردەوام بەدەن تا" قورئانیکی

وه‌کو ئه‌مه دانین و بیهیننه "مه‌یدان" ناتوانن کاری وابکهن و ناتوانن له وینه‌ی بهینن، ئه‌گهر چی هه‌موو لایه‌کیان بینه‌پشتگیر و یارمه‌تیده‌ری یه‌کتز).

بوخاری و موسلیم، له ئه‌بو هوره‌یره‌وه (خوای لی‌پازیبی) گێراویانه‌ته‌وه، وتویه‌تی:
 ((پێغه‌مبه‌ر (درود و سلاوی خوای لی‌بی) فه‌رموویه‌تی: له پێغه‌مبه‌راندا هه‌ر پێغه‌مبه‌ریکیان، به‌لگه‌ی وای پێبه‌خسراوه که وینه‌ی ئه‌وه خه‌لك ئیمانی پێهێناوه، ئه‌وه‌ی منیش هێناومه‌ سروش و نیگایه، خوا ناردویه‌ته‌ سه‌رم، خوازیارم له هه‌موویان شوینکه‌وتووم زیاتر بی‌ت)).

ئهم قورئانه هه‌چ که‌سیک داینه‌ناوه، به‌لکو سروشی خوايه له کاملتین وینه له وینه‌کانی سروشدا دایه‌بهندوووه.

﴿وَمَا كَانَ لِبَشَرٍ أَنْ يُكَلِّمَهُ اللَّهُ إِلَّا وَحْيًا أَوْ مِنْ وَرَاءِ حِجَابٍ أَوْ يُرْسِلَ رَسُولًا فَيُوحِيَ بآذَانِهِ مَا يَشَاءُ إِنَّهُ عَلِيمٌ حَكِيمٌ﴾^{۵۱}. واته: (هه‌چ که‌س بو‌ی نیه‌ خوای گه‌وره و تووێژی له‌گه‌لدا بکات مه‌گهر له‌ رێگه‌ی وه‌حی و نیگاوه، یان له‌ پشتی په‌رده‌وه، وه‌ک موسا، یان نێردراویکی وه‌ک فریشته جویره‌ئیل ده‌نێریت که به‌گوێره‌ی فه‌رمان و موئه‌تی خوا چی پێسپێردراوه ده‌یگه‌یه‌نی‌ت، به‌راستی ئه‌و زاته‌ خوايه‌کی بئند و به‌رز و دانا و کاربه‌جیه).

ئهم نایه‌نه‌ سه‌ن جو‌ری سروش و نیگا ده‌سه‌لمینن:

(أ) (به‌ سروش): واته فریدانی مانا بو‌ نێو دل، که گوزارشتی لیده‌کری به‌ فووکردنه نێو دل و ده‌روون، له فه‌رمووده‌دا هاتوووه:

((جبریل فووی به‌ دل و ده‌رووندا کرد، به‌مه پێی پاگه‌یاندم که هه‌چ که‌سیک نامریت تا پۆزیه‌که‌ی ته‌واو نه‌کات، که‌واته له‌ خوا‌بترسن و که‌م داوا بکن)).

(۱) سوهرتی شورا، نایه‌تی: ۵۱.

(ب) قسه له گه لدا کردن له پشتی پهردهوه: ئەمەش ئەوهیه ئەوهی سروشی بۆ هاتوووه گۆیی له فهرمایشتی خوا بۆ، بهبۆ ئەوهی بیبینی، ههروهك موسا (درود و سلأوی خوای لیئی) له پشت درهختهوه گویبستی بانگیك بوو.

﴿قَالَ لِأَهْلِهِ امْكُثُوا إِنِّي آنَسْتُ نَارًا لَعَلِّي آتِيكُمْ مِنْهَا بِخَبَرٍ أَوْ جَذْوَةٍ مِنَ النَّارِ لَعَلَّكُمْ تَصْطَلُونَ، فَلَمَّا أَتَاهَا نُودِيَ مِنْ شَاطِئِ الْوَادِ الْأَيْمَنِ فِي الْبُقْعَةِ الْمُبَارَكَةِ مِنَ الشَّجَرَةِ أَنْ يَا مُوسَى إِنِّي أَنَا اللَّهُ رَبُّ الْعَالَمِينَ﴾^{۵۰}. واته: (ئیهو لیزه بن، من بهراستی تروسکایی ئاگریك دهبینم بهلكو بچم ههوالبكتان بۆ بهیتمهوه، یان چلووسکیک ئاگرتان بۆ بهیتم تا خوتانی بی گهرم بکه نهوه. کاتیك كه موسا له ئاگره كه نزیک بووه، له كهناری لای راستی دوله كهوه له شوپتیکی پروزهوه له پال درهخته كهوه بانگی لیكرا ئەی موسا: (ئوهی گفتوگوت له گه لدا دهكات) ئەوه بهراستی منم (الله) كه پهروهردگاری هه موو جیهانیام).

(ج) ئەوهیه جبریل له لایه ن خواوه دهیگه یه نیت به پیغه مبه ره که ی، جبریل له وینه ی پیاویکدا خۆی ده نوینی یان بهبۆ ئەوهی خۆی بنوینی په یامه که ده گه یه نی.

بوخاری له عایشه وه (خوای لی پزایی) گپزایه تیه وه، حارسی کوری هیشام پرسیارى له پیغه مبه ری خوا (درود و سلأوی خوای لیئی) کرد و پیی وت: ئەی پیغه مبه ری خوا (درود و سلأوی خوای لیئی) چۆن سروش بۆ تو دیت؟ فهرموی: هه ندیک جار وهك زهنگی ئاگادارکردنه وه بۆم دیت، ئەمه یان زۆر سه خته له سه رم، كه کۆتایی دیت، ئەوا به ته وای لی تیگه یشتووم كه چی وتوه، هه ندیک جار فریشته خۆی له شیوه ی پیاویکدا بۆ من ده نوینی، قسه م بۆ ده کات و لیی تیده گم كه چی ده لیت.

عایشه (خوای لی پزای بی) وتویه تی: ((بینیومه له پۆژی زۆر سارددا كه سروش بۆ پیغه مبه ر هاتوووه، کاتیك کۆتایی هاتوووه ئەوا نیوچه وانی ئاره قی لی تکاوه)).

کاملترین جووری ئەم سروش و نیگایانه، ناردنی نێردراوه به سروشهوه.

قورئانی پیرۆز بهم جوۆرهی کۆتایی، که جووری سییه می سروش دابه زینبوو دابه زیوه، له ریگه ی جبریه وه (سلاوی خوی لیپی) دابه زیوه.

﴿وَإِنَّهُ لَنَنْزِيلُ رَبِّ الْعَالَمِينَ، نَزَلَ بِهِ الرُّوحُ الْأَمِينُ، عَلَى قَلْبِكَ لِتَكُونَ مِنَ الْمُنذِرِينَ، بِلِسَانٍ عَرَبِيٍّ مُبِينٍ﴾^۵. واته: (به پراستی ئەم قورئانه له لایه ن پهروه ردگاری هه موو جیهانه کانه وه ره وانه کراوه. جوهره ئیلی ئەمین "فریشته ی سروش" دایه زاندوووه. بو سهر دلی تو ئە ی محمه د "درود و سلاوی خوی لیپی" تا بجیته ریزی ئەو که سانه وه که خه لکی بیدارده که نه وه و له خه وی غه فله ت دایانده چله کین. به زمانی عه ره بی روون و ئاشکرا، یاخود به زمانی کی پاراو و شیرین و روون).

﴿قُلْ مَنْ كَانَ عَدُوًّا لِجِبْرِيلَ فَإِنَّهُ نَزَّلَهُ عَلَى قَلْبِكَ بِإِذْنِ اللَّهِ مُصَدِّقًا لِمَا بَيْنَ يَدَيْهِ وَهُدًى وَبُشْرَىٰ لِلْمُؤْمِنِينَ﴾^۶. واته: (ئه ی محمه د (درود و سلاوی خوی لیپی) "پیان بلی: ههر که سیك دوژمنی جوهره ئیله، "با بزانی ت" که ههر ئەو جوهره ئیله به فه رمانی خوا ئەو قورئانه ی دابه زاندو ته سهر دلت که کتیبه پیشوو ه کان به پراست داده نی ت و رینمووی "بو چاکه" ده کات و مژده به خشیشه به ئیمانداران).

سروش هات و شوپشی له دژ هه موو شیوه کانی ناهه قی و پوچه لی به رپا کرد، هه لمه تی له به رامبه ر هه موو سیماکانی گهنده لی به رپا کرد، راپه رینی له هه مبه ر پیس و پوخلی عه قله کان و لادانه کان که سروشت سه لامه تیان شیواند ده ستپیکرد، هه روه ک هه لمه تی به رپا کرد له دژی نه ریتی گهنده ل که ئازادی هزری و ویستی سه ربه خوی په کخست.

شوپشیکی تووندی به رپا کرد له دژی گشت مه شخه له کانی خراپه، هه موو په نگیکی گهنده لی سه رپه وه، ئالوگۆری پییانکرد به پراستییه کان، که رینوینی عه قلی پیده کات،

(۱) سوهرتی شوعه رپاو، نایه تی: ۱۹۲ - ۱۹۵.

(۲) سوهرتی به قه ره، نایه تی: ۹۷.

دەروونی پێ بەرز دەکاتەو و وێژدانی پێ پۆشن دەکاتەو، تا بگاتە ئەوپەری پلەى کاملی مرقیى.

ئەم شۆرشە دژی هیچ بەرژەوهندیهکی خودی و سودیکی نیشتمانی نەبوو، بۆ پەسەندکردنی دەستی کۆمەڵێکی کاربەدەست نەبوو بەسەر دەستی کۆمەڵێکی تردا، سەپاندنی رێبازیکی نەبوو بەسەر رێبازیکی تردا، بەلکو چاکە و سوودبوو بۆ هەموو جیهان و دابینکردنی بەرژەوهندی هەموو خەلک بوو.

ئەم سروش و نیگایە هات، تا ئەو کێشانهی ببوونە گریکوێرە بۆ خەلک لە کۆن و نویدا چارەسەر بکات.

هەروەها تا وەلامی هەر یەکیک لەم پرسیارانە بداتەو:

- ۱- ئایین و و بنه ماکانی چیین؟
- ۲- خوا کئیە؟ سیفەتەکانی چیین؟
- ۳- پەيام چییە؟ پەيامبەران چیین؟ ئەرکەکانیان چیین؟
- ۴- ژيانى دواى مردن چیه؟
- ۵- چاکە چییە؟ خرابە چییە؟
- ۶- مرقۆ بۆچی دروستکراوه؟ پيگه کهى لەم گەردوونەدا چییە؟
- ۷- پەيوه‌ندى مرقۆ له‌گه‌ڵ ئەوانیتردا چییە و چۆنە؟ پەيوه‌ندى نيوان گه‌ل و ئومه‌تان چییە و چۆنە؟
- ۸- پەيوه‌ندى پياو و ئافرهت چییە و چۆنە؟
- ۹- سەروەت و سامان چییە؟ سەرچاوه‌کهى چییە؟ دابه‌شکردنه‌کهى چۆنە؟
- ۱۰- ژيانى چاک چییە؟ رێگه‌ى گه‌يشتن پيى چۆنە؟

ئا بەم شیوهیه قورئانی پیروژ، سەدان پرس و بابەت دەخاتە بەردەم عەقڵی مرۆیی، که پیویستی پێیان هەیه له پۆلی زانست و فەلسەفەدا، عەقڵی هەموو مرۆفایەتی دەستەوەسانە له دەورەدانی یەك بەش له دەبەشەکانی، سەرباری ئەوێ دەوری هەمووی بدات، مرۆف پیویستی پێی هەیه له برینی ئەم قۆناغی ژياندا تا بۆی ببیتە مەشخەلی پێرۆشکەرەوه، دووریشی بخاتەوه له گومراوون له کاروبارەکانی ئایین و بەرز و نشیویەکانی دونیادا.

﴿وَلَوْ أَنَّمَا فِي الْأَرْضِ مِنْ شَجَرَةٍ أَقْلَامٌ وَالْبَحْرُ يَمُدُّهُ مِنْ بَعْدِهِ سَبْعَةُ أَبْحُرٍ مَا نَفِدَتْ كَلِمَاتُ

اللَّهِ﴾^۵. واتە: (خۆ ئەگەر بەراستی هەرچی درەخت هەیه له زهویدا ببنە پینوس، دەریاش چەندەیه ببیتە حەوت ئەوەندە و "ببیتە مرەکەب و زانستی و نەهێنی دروستکراوەکانی خوا بنووسنەوه"، ئەوه هیشتا زانست و زانیاری و فەرمانەکانی خوا هەر تەواو ناییت).

هەموو ئەم پرسیارانە له قورئانی پیروژدا هاتوون، له چوارچیۆهی شیوازیکی پەوانبێژی جواندا، که زالدەبی بەسەر هەست و سۆزەکانی مرۆفدا، هەستی چاکەخواری تیدا زیندوو دەکاتەوه، دواي دوورخستنهوهی له تیکگیران و سەلامەت بوونی له دژیهک بوون.

﴿وَلَوْ كَانَ مِنْ عِنْدِ غَيْرِ اللَّهِ لَوَجَدُوا فِيهِ اخْتِلَافًا كَثِيرًا﴾^۶. واتە: (ئەگەر له لایەن کەسیکی

ترەوه بوايه جگەله خوا بیگومان جیاوازی و دژایەتیەکی زورێان تیدا دەدوژیهوه).

هەرگیز نەزانراوه کتیبیک وەك قورئانی پیروژ، بابەتەکانی بەرز و پوونبێژیەکە یی ئەندازەبی له سەرنجراکێشاندا، هیزی کاریگەریەکی بی هاوتابی، ئەمەش وایکردوو زانایان بایەخ بدن بە توێژینهوهی بیژە و دەربیرین و مانا و بیروباوەر و ئاداب و حوکم و یاسا و ریساکانی. بەم توێژینهوهیه سەرۆتیکي مەزنیان دروستکردوو له زانست و ئەدەب، هیشتا کەرستەکی شایستەیه بۆ ئەوێ شارستانیەتیکی مرۆیی بەرپا بکات، که تیایدا مرۆفایەتی ژیانیکي خۆش و چاکتر تیدا بەسەر بیات.

(۱) سورهتی لقمان، نایهتی: ۲۷.

(۲) سورهتی نيساء، نایهتی: ۸۲.

﴿وَكَذَلِكَ أَوْحَيْنَا إِلَيْكَ رُوحًا مِنْ أَمْرِنَا مَا كُنْتَ تَدْرِي مَا الْكِتَابُ وَلَا الْإِيمَانُ وَلَكِنْ جَعَلْنَاهُ

نُورًا نَهْدِي بِهِ مَنْ نَشَاءُ مِنْ عِبَادِنَا﴾^{۵۲}. واته: (ئا بهو شیوهیهی که دهیزانیت ئهی محمههه "درود و سلاوی خوی لپی" ئیمه قورئانمان بۆ رهوانه کردیت له لایهن خۆمانهوه "که ژیانبهخشه به رۆح و گیان و عهقل"، تۆ نهتههزانی قورئان چیه و ئیمان چیه، بهلام ئیمه ئهم قورئانهمان کرده رووناکه و نووریک که هیدایهت و رینمویی ههرکهس که بمانهویت له بهنده کائمانی پی ده کهین).

ئهمه ئهو موعجیزهیه که خوی گهوره بههویهوه پشتی پیغهمبهره نهخویندهوارهکهی گرتووه، بههویهوه دهروونهکانی گۆری و دلکانی پی زیندوو کردهوه و چاوهکانی پی رۆشنکردهوه، ئومهتیکی پیگهیانند و دهولهتیکی بنیاتنا، ههموو ئهم شتانهی کرد له چهند سالیکدا که به پهنجهی دهست دهژمیردین.

ئهگر گۆرینی دارگۆچان و کردنی به مار موعجیزهپی، ئهوا گۆرین عهقل و دلکان زور موعجیزهیهکی مهزنتره.

و ئهگر زیندووکردنهوهی مردوو، لهو موعجیزانهپی که خوی گهوره بههندی که پیغهمبهرانی بهخشیوه، ئهوا زیندووکردنهوهی ئومهتیکی نهخویندهوار له نهزانی و پهستیدا، و گێرانی به سهرچاوهی تیشک و رینوینی، بهههمان شیوه موعجیزهیهکه که له تهنیشهکانیدا موعجیزه دهدرهوشینهوه.

الله أكبر إن دین محمد وکتابه اقوی وأقوم قیلا

لا تذكر الكتب السوالف عنده طلع الصباح فأطفیء قندیلا

واتە: بەراستى خوا گەورەيە، ئاينى محەمد و كتيبەكەى راست و پيکوپيک و تۆكمەترين
فەرمايشتن، كتيبەكانى پيشوو بەراورد بە كتيبەكەى ئەو ھەر شايەنى باس نين، ئەو
بەرەبەيانە خۆر ھەلھات، بۆيە چرا كورئينرايەو.

رۆح

- مروژدهسته و رۆحه.
- زانستی نوی و بابهته رۆحیهکان.
- پهیدا بوونی رۆح.
- رۆح و دەر وون (نهفس).
- رۆح دواى جیابوونهوه له جهسته.
- پرسیارى نیو گۆر.
- شوینی گیرسانهوهی رۆح.

○ مروّف جهسته و روّحه.

جهسته ده‌جولّی و هه‌ست ده‌کات. مروّف به روّح په‌ییده‌بات و بیر ده‌کاته‌وه و ده‌زانیت و هه‌لده‌بژیری و خووشی ده‌ویت و رقی لیّ ده‌بیته‌وه، بنچینه‌ی جهسته خاک و گلّه، ئەمه بابەتییکی سه‌لمینراوه، مروّف هه‌ر که مرد ئەوا جهسته‌که‌ی شیده‌بیته‌وه بۆ ماده سه‌ره‌تاییه‌کان، که جیاواز نین له په‌گه‌زه‌کانی تری زه‌وی.

زانایان ئەو په‌گه‌زانه‌یان ژماردوه، که جهسته‌ی مروّفی لیّیکدیّت.

وتویانه: ئەوه‌نده کاربۆنی له جهسته‌که‌ی دایه که به‌شی دروستکردنی ^۹ هه‌زارقه‌له‌م دار هه‌یه، ئەوه‌نده فسفۆری تیدایه که به‌شی ۲۰۰۰ سه‌ری ده‌نکه شقارته ده‌کات، له جهسته‌ی مروّفدا ئاسن و قسل و پۆتاسیۆم و خوئی و مه‌گنسیۆم و شه‌کر و کبریتی تیدایه، ئەمانه له‌و په‌گه‌ز و توخمانه‌ن که خاکی زه‌وی لیّیکهاتوه.

سه‌باره‌ت به روّح، ئەوا پیشتەر و ئیستاش مشتومر و دهمه‌ته‌قیی له‌سه‌ر هه‌بووه له نیو زانایان و فه‌یله‌سوفان، له‌باره‌یه‌وه نه‌گه‌یشتوننه‌ته هه‌چ بۆچوونییکی یه‌کلاکه‌ره‌وه.

قورئانی پیرۆز، وه‌لامی ئەو پرسیارانه‌ی داوه‌ته‌وه که له‌باره‌یه‌وه کراوه، دوا‌ی خستنه‌پرووی چه‌ندین موعجیزه:

﴿وَيَسْأَلُونَكَ عَنِ الرُّوحِ قُلِ الرُّوحُ مِنْ أَمْرِ رَبِّي وَمَا أُوتِيتُمْ مِنَ الْعِلْمِ إِلَّا قَلِيلًا﴾^{۱۰}. واته:

(پرسیارت لیّ ده‌که‌ن ده‌باره‌ی روّح "که چیه و چۆنه؟" بلّی: روّح به‌شیکه له فه‌رمانی په‌روه‌ردگارم و به‌ده‌ست ئەوه "من نازام چیه و چۆنه" و هه‌چتان پینه‌به‌خشاوه له عیلم و زانست ته‌نها شتیکی که‌م نه‌بیّت).

رۆح به‌شیکه له فه‌رمانی خوا، هیچ یه‌کێک جگه له‌و نازانی چیه و چۆنه، که‌سێشی له حه‌قیقه‌تی رۆح ئاگادار نه‌کردۆته‌وه، ئه‌و ئامرازانه‌شی به‌ مرۆژ نه‌داوه که بیگه‌یه‌نی به‌م جۆره زانسته و شاره‌زابوون تییدا، جا زانستی مرۆژ که‌م و سنوورداره، نه‌یتوانیوه درک به حه‌قیقه‌تی ماده و گه‌ردوونی به‌ره‌هه‌ستی ده‌وروپه‌ری خۆی بکات، جا چۆن هه‌ول ده‌دات درک به‌ نه‌ینیه‌ک له‌ نه‌ینیه‌کانی خوا و یه‌کێک له‌ زانسته شاراوه‌کانی بیات؟

هه‌موو ئه‌وه‌ی ده‌کری له‌بارهی رۆحه‌وه بزانی ئه‌وه‌یه که دیته نیو جه‌سته، به‌مه‌ش ژیان و درک پێکردن و هۆش و بیر و زانست و ویست و هه‌لبژاردن و خۆشه‌ویستی و پق لێبوونه‌وه له جه‌سته‌دا ده‌رده‌که‌ون، هه‌ر که له جه‌سته‌ش جیا‌بووه‌وه، ئه‌وا جه‌سته ده‌بیته ماده‌یه‌کی بی‌گیان وه‌ک هه‌ر ماده‌یه‌کی تر.

که‌واته ئه‌وه‌ی تایبه‌تمه‌ندی و جیا‌وازی به‌ مرۆژ ده‌به‌خشی له‌م جیهانه‌دا رۆحه، ته‌نها به رۆح بووه زانا، به‌هۆی رۆحه‌وه خۆی گه‌وره فریشته‌کاندا بۆ مرۆژ به‌ کپ‌نووشدا‌برد، هه‌رچیه‌ک له ئاسمان و زه‌ویدا‌بوو بۆی پام و ده‌سته‌مۆ کرد، و کردیه گه‌وره‌ی ئه‌م گه‌ردوونه و جین‌شینی خۆی له‌ زه‌ویدا.

﴿وَإِذْ قَالَ رَبُّكَ لِلْمَلَائِكَةِ إِنِّي خَالِقٌ بَشَرًا مِّنْ صَلْصَالٍ مِّنْ حَمَإٍ مَسْنُونٍ. فَإِذَا سَوَّيْتُهُ وَنَفَخْتُ فِيهِ مِنْ رُوحِي فَقَعُوا لَهُ سَاجِدِينَ﴾^(۱). واته: (یادی ئه‌وه بکه‌روه که‌تیک په‌روه‌ردگارت به‌فریشته‌کانی وت: به‌راستی من دروستکاری به‌شه‌ریکم له‌ قورپکی وشک که‌ پێشتر قورپکی ره‌شباو و ترشاو بوو. جا که‌تیک ریک و پیک و ته‌واوم کرد، له‌و رۆحه‌ تایبه‌تیه‌ی که‌ من "به‌دیهنه‌ری ئه‌وم"، پیمبه‌خشی، ئه‌وه هه‌مووتان کپ‌نووشی بۆ به‌رن "کپ‌نووشی رپژ و به‌ فه‌رمانی خوا").

زانایانی موسلمان پیناسه‌ی پۆحیان کردوو، به‌وه‌ی خودیکی پووته له ماده، تهنیکی نوورانی زیندوو و هی جیهانی بالاییه، جیاوازه له‌م جهسته مادیه، به نیو جهسته‌دا دیت و ده‌چیت، وه‌ك چۆن ئاو به نیو ده‌ماره‌کانی پووهرکی سه‌وزه‌دا دیت و ده‌چیت، شیبوونه‌وه و دابه‌شبوون قبول ناکات، ژیان و پاشکۆکانی به‌سه‌ر جهسته‌دا هه‌لده‌پێژیت، ماده‌م جهسته گونجاوبی بۆ وه‌رگرتنی پێژنه.

○ زانستی نوی و بابته ره‌وچیه‌کان:

هه‌موو ئاینه ئاسمانیه‌کان کۆکن له‌سه‌ر بوونی پۆح.

ملیۆنان که‌س باوه‌ریان پێی هه‌یه، هه‌ر له‌وه‌ته‌ی ئاشنای ئه‌م ئاینانه بوونه برۆیان به پۆح هه‌بووه. ته‌نیا مه‌زه‌به‌ی ماده‌گه‌را که له‌ سه‌ده‌ی دواییدا بلأوبوووه، به‌ توندی ئه‌م دوانه‌یه‌ی په‌تکرده‌وه، ئه‌وه‌ی راگه‌یانده‌ که جگه له‌م جیهانه بینراوه هه‌چ شتیکی تر بوونی نییه، ته‌نها ماده بوونی هه‌یه، پۆح هه‌چ شوینیکی له‌م بوونه‌وه‌ره‌دا نییه.

خه‌لکی زۆر کاریگه‌ربوون به‌م پێباز و مه‌زه‌به‌، مامۆستا و پشتیوانی له‌ هه‌موو شوینیک به‌ده‌سته‌که‌وت، تا ئاستیک که‌ خه‌ریکبوو هه‌رچی بیروباوه‌ری ئاینه‌ بسپێته‌وه، هه‌رچی پێنمایی خوایه‌ و خه‌لک پێی ئاشنابوو پێشیل بکات، زانسته سروشتیه‌کان به‌م ئاراسته‌یه‌دا پۆشستن. به‌لام خوای گه‌وره‌ زانایانکی هه‌لخست بۆ په‌تدانه‌وه و به‌ره‌نگاربوونه‌وه‌ی ئه‌مه، به‌لگه‌ی زانستیان به‌ریاکرد له‌سه‌ر بوونی جیهانی پۆح له‌ودییو ئه‌م جیهانه بینراوه‌دا، که هه‌چ بواریک بۆ گومان ناهه‌یله‌ته‌وه، به‌مه‌ش پێکخراو و کۆمه‌له‌ دامه‌زران بۆ توێژینه‌وه‌ی بابته ره‌وچیه‌کان. به‌مه‌ش راستی و سه‌لمینران که به‌ خه‌یالدا

نه ده هاتن، ئیمه ئه وه ده خهینه پروو که زانای بلیمهت پروفیسۆر محمه د فه رید وجدی (په حمه تی خوای لی بی) له م باره وه وتویه تی:

له میژووی دامه زرانندی کۆمه له ی توژی نه وه ی بابه ته پۆحیه کان له ئینگه لته را له سالی ۱۸۸۲ دا هاتوه:

له کتییی که سایه تی مرۆف، که دانراوی پروفیسۆری بلیمهت (ه. و. میرس)ه، ناوی براو مامۆستای ده روونزانیه له زانکۆی کامبریج، ئه مه ی خواره وه ی تییدا هاتوه:

((له ده وروبه ری سالی ۱۸۷۳ ریبازی ماده گه را هاتبووه نیو ولات و به ئیمه گه شتیبوو، گه شتیبوو له لوتکه ی به هیزی و زالبوونی به سه ر عه قله کاند)).

سی هاویری له زانکۆی کامبریج کۆبوونه وه، بۆچوونیان یه کبوو له سه ر ئه وه ی که ئه م پرسه ئالۆزه و راجیایی له سه ره. مه به ستیان (بابه ته پۆحیه کان) بوو شایسته ی ئاویر لیدانه وه ن، پیویسته کۆششیککی مه زنتر له وه ی تا ئه و کات بۆیان خه رج کرداوه بۆیان خه رج بکریت، من پیم وابوو تا ئه و کاته هه ولئیکی شایه نی باس نه درابوو بۆ یه کلاکردنه وه ی بابه تیک به و ناوه، پرسیاریشم ده کرد ئایا ئیمه شایسته یان نا بۆ توژی نه وه له بابه تیک که له جیهانی نه بینراوه؟ من قه ناعه تم وابوو ئه گه ر بتوانین شتیک له و جیهانه وه بزانی و زانستیش قبوولی بکات و وه ریبگری، ئه و ئه مه به ده مامک لادان نابی له سه ر ئه فسانه کۆنه کان، و به رامانیش نابی له ودیوی سروشته وه، به لکو به هۆی ئه زموون و بینینه وه ده بیته، به تاقیکردنه وه ده بی له سه ر شیوازه کانی لیکۆلینه وه ی ریکوپیک له نیوماندا که دوورن له هه وه س و ئاره زوو، مه به ستم لی ئه و شیوازه یه که ئیمه قه رزاریانین به هۆی ئه و زانیاریانه ی به هۆی ئه وانه وه له باره ی جیهانی به ره سه ته وه زانیومانه.

ئه و توژی نه وانه ی پیویسته ئه نجامیان بده ی و نابی ته نها بووه ستن له سه ر شروقه یه کی ساده بۆ گێرانه وه میژووییه کان یان ئه وه ی له سروش و نیگاوه هاتوو، یاخود ئه وه ی له رابردوودا روویداوه، به لکو پیویسته به ر له هه موو شتیک وه ک هه موو توژی نه وه یه کی زانستی

به مانای وردی ئەم وشەیه بوەستیتە سەر ئەو ئەزمونانەى كه پۆژانه دووبارهیان دهكەینهوه، ئومێدهواریشین بهیانى لهسەرى زیاد بکهین، بۆى ئەم توێژینهوانه تهنه دهبى لهسەر ئەم جۆره پرسانه دامهزراو بن. ((ئەویش ئەمەیه ئەگەر جیهانى پۆح هەبى. ئەم جیهانه پۆحییە له سەردەمى هەر یهكێكدا هەبووى. شایستەىی دەرکهوتنیشى هەبووه، ئەوا دهبى له م پۆژگارهى ئیمەشدا ئەم شایستەییەى هەبى)).

((بهپى ئەم دیدگایه و بهپۆششتن لهسەر ئەم رهچاوکردنه گشتییانه، ئەو کۆمهلهیهى من ئەندامم تیايدا پووبهپووى ئەم پرسه بووهوه)).

دواتر پروفیسۆر (میرس) دەستیکرد به هینانهوهى ئەزمونەکانى کارى خۆى و کارى کەسانى تر، که لێره دا ماوهى ئەوه نییه بلأو بکرینهوه، دواتر وتى: ئایا چ بهلگهیهك ههیه وام لیبکات باوهپم وابى ههموو ئەم شتانه نا دروستن؟ ئەمە ئەو پرسیارهیه که پێویسته هەر مۆفیک رهچاوى بکات، که به جگه له ریگهى پامان له نهزانى رهها گهشتووته ئەو زانیاریانهى ههیهتى سهبارته به حهقیقهتى بوون.

((من له گشت بارودۆخێکدا دان بهوه دا دەنیم، که زانیاریهکانم ئەوانهى که سهلماون و ئەوانهش که نهسهلماون له بووندا، هیشتا به تهواوى بۆم دهرنهکەوتوون بۆ رهتکردنهوهى ئەو دیمەنانهى که وا بۆم دهردهکهوى ئەوانه راستین، لهگهله ئەمەشدا پێچهوانهى دیمەن و بنچینه گشتیهکان نیین ئەوهندهى بناغەن، جا بواری بینینی زانستی هەر چەند فراوان بى، ئەوا به دانپێدانانى نوێنهره فهرمیهکانى زانست – تهنه پوانینیکی خیرایه له جیهانى نهزانراو و کۆتا نههاتووى یاسا سروشتیهکاندا)).

ئەمە میژووی پیکهاتنى کۆمهلهى توێژینهوهى بابته پۆحیهکانه له بلوندهر له سالى ۱۸۸۲، که له سهرانى زانست له ئینگهلهتهرا پیکهاتبوو، تا ئیستاش ئەم کۆمهلهیه هەر ماوه.

ئەو ھەندە ئەزموننی پۆحیان کۆکردۆتەو ھە ئەو ھەندە پەنجە و چوار بەرگدا دەبینیتەو ھە . ئەمە تیشوئیکی زانستیە کە ھاوئینە لە ھیچ سەردەمێک لە سەردەمەکانی ژیری مرقایەتیدا نەبوو، جا ئەگەر خوئینەرانیان ویستیان درک بە پینگە ئەم کۆمەلە یە بکەن لە پروانگە ی زانایانەو، ئەوا با ئەو ھە بخوئینیتەو ھە کە پروفیسۆری مەزن ولیەم^{۱)} جەیمس لە کتیبی (ویستی بیرویاوه) دا نووسیویەتی .

لە پۆژنامە ی ۳۱۳ وتویەتی :

((کۆمەلە ی توئینەو ھە ی بابەتە پۆحییەکان، کە کارەکە ی لە ئینگەلتەرا و ئەمریکا لە فراوانبووندا یە، پینگە ی داو ھە دوو جیھان بە یە کەو ھە کۆبئەو ھە : زانستی و پۆحی لە یە ک بوارد، مەن پیم وایە ئەم کۆمەلە یە ھەرچەندە ئەرکە کە ی سنووردار بێ، ئەوا پۆلئیکی مەزنی دەبێ لە پیکخستنی زانیاریە مرقییەکان، ھەر بۆ یە پیم باسە ئەنجامی کارەکانی ئەم کۆمەلە یە بە بوختی بھەمەرۆو و بلیم :

((ئەگەر باو ھەرمان بە پۆژنامەکان و خەیاڵی نمایش ھەبێ – ئەوا وا بۆمان وینا دەکرێ کە لاوازی عەقڵی و خیرایی بەراستدانان بریتین لە راپەلئ مەعنەوی کۆکەرەو ھە لە نیوان ئەندامانی ئەم کۆمەلە یە، و خۆشوئستی سەیر و سەمەرەکان بریتیە لە بناغە ی جوئینەری، لە راستیدا ئەو ھەندە بەسە یە ک جار سەیری ئەندامەکانی ئەم کۆمەلە یە بکەین بۆ پەتکردنەو ھە ی ئەم تۆمەتە، چونکە سەرۆکی ئەم کۆمەلە یە پروفیسۆر (سەجوبک) ھە کە وا ناسراو ھە لە ھەموو خەلک پەرخنەگرتە، لە ھەمووشیان زیاتر گومانکارە لە گشت ولاتی ئینگلیزدا . ھەر ھەما بریکارە کە ی (مستەر ئارسەر بلفۆر) و پروفیسۆر (ج – ب – نەجلی)

(۱) مامۆستای دەروونزانیە لە زانکۆی ھارفارد لە ویلايەتە یەگرتوو ھەکان . بەبێ رکا بەر بە گەورەترین زانای دەروونزانی لە سەدە ی نۆزدەم دادەنرێ، ولیەم مەدوولی قوتابییە کە ی کە مامۆستای دەروونزانیە لە زانکۆی دیوک – بە سەرچاوە دادەنرێ لە زانستی دەروونزانی کۆمەلایەتی – ئەویش یەکیکە لە گەورەترین زانایانی دەروونزانی لە سەدە ی بیستەمدا!

سکرتیری کۆپه‌ندی زانستی.. ده‌کری ئاماژه به‌وه بکری که (پروفیسۆر.. ریسپه فیزیولوجی) فه‌ره‌نسییه مه‌ترسیداره‌که یه‌کێک له ئەندامه‌کانی کۆمه‌له‌که، لیستی ئەندامانه‌کانی کۆمه‌له‌که که سانی تریش له‌خۆی ده‌گریت که شایسته‌یه زانستیه‌کانیان زۆر له‌وه به‌ناوبانگتره، ئەگه‌ر داوام لیکرا پۆژنامه‌یه‌کی زانستی دیاری بکه‌م و هه‌له‌کانی به‌وردترین شیوه‌ بژاره‌ کرابن، ئەوا ئاماژه به‌ وتاره‌کانی کۆمه‌له‌ی تووژینه‌وه‌ بابته‌ پۆچییه‌کان ده‌که‌م، جا ئەو بابته‌ فیزیۆلۆژیانه‌ی پۆژنامه‌ تایبه‌ته‌کان بئاوی ده‌که‌نه‌وه‌ که تایبه‌تن به‌م زانسته، ئەوا له‌ وردبینیدا هیشتا ناگه‌نه‌ ئەم وتاره‌ ناوبراوانه، ته‌نانه‌ت توکمهی شیوازه‌کانی دۆزینه‌وه‌ که له‌وته‌ی چه‌ندین ساڵه‌ جیبه‌جیکراون له‌سه‌ر بپروانامه‌ و گه‌واهی هه‌ندی‌که‌ له‌ نیوه‌ندگیره‌کان به‌جۆریک بووه‌ که پاجیایی له‌ نیو خودی کۆمه‌له‌که‌دا هه‌بووه^(۱).

پیش ئه‌وه‌ی ئەم کۆمه‌له‌ دوست ببی، رای گشتی کۆپه‌ندی زانستی ئینگلیزی هانی رای گشتیدا بۆ دروستکردنی لیژنه‌یه‌ک بۆ تووژینه‌وه‌ی بابته‌ و دیارده‌ پۆچییه‌کان، بۆیه‌ سی و سی زانا‌یان پاسپارد بۆ ئەنجامدانی ئەم ئەره‌که‌ زانستییه، هه‌ژده‌ مانگیان له‌ تووژینه‌وه‌ی ئەم بابته‌دا خه‌رج کرد، دواتر راپۆرتیکی گشتیان نووسیه‌وه‌ له‌ ۵۱۴ لاپه‌ره‌دا، وه‌رگێرايه‌ سه‌ر زۆربه‌ی زمانه‌ به‌ناوبانگه‌کان و له‌ چاپیش درا، له‌ کۆتاییه‌که‌یدا هاتووه، که ئه‌مه‌ش ده‌قه‌که‌یه‌تی:

((ئەم لیژنه‌یه‌ کۆبوونه‌وه‌کانی له‌ ژووری تایبه‌ت به‌ ئەندامه‌کان کۆبوونه‌وه‌کانی گریدا، بۆ ره‌تکردنه‌وه‌ی هه‌رچی گریمانه‌یه‌ له‌ ناماده‌کردنی ئامراز و ئامیر بۆ دروستکردنی ئەم دیاردانه‌ یان هه‌ر جۆره‌ ئامرازیکی تر:

(۱) هیشتا ئەم کۆمه‌له‌یه‌ هه‌ر ماوه‌ و له‌ ئینگه‌له‌ته‌را و ئەمریکا بوونی هه‌یه، قبولی ئه‌وه‌ ده‌کات هه‌ر که‌سی‌که‌ ببێته‌ ئەندام تیایدا ج که‌سه‌که‌ باوه‌ر به‌ بوونی پۆح هه‌بی یان نا، هه‌موو ئه‌وه‌ی به‌مه‌رج ده‌یگریت بریتیه‌ به‌ بابته‌ خدان به‌ پۆح وه‌ک دیارده‌یه‌کی سروشتی.

((لیژنه که خۆی به دوورگرت له به کارهینانی ئه و نۆه ندرانهی سه رقانن به م پیشانه، یان ئه وانهی پاداشتی که له سه ر ئه م کاره یان وه رده گرن، چونکه نۆه ندره که ی یه کیک له ئه ندامانی لیژنه که بووه. ئه ویش که سیکی پایه داره له نۆه ندی کۆمه لایه تیدا. سیفه تی ئه ستۆپاکی ره های به ده ستخستوهه. هیچ مه به ستیکی دارایی نییه، هیچ به رژه وه ندیه کیشی نییه له ساخته کاری کردن و هه لئه تاندنی لیژنه که)).

((هه رچی ئه زموونه که ئیمه تاقیمان کردۆتوه، به پیی توانای عه قلی هه موومان به وه ی خه یالمان له رامان له ده ووربه رمان به گه رخت، کاره که به هیدی و بی په له به پۆوه ده چوو، ئه م ئه زموونانه له چه ندبن بارودۆخی جیاوازدا ئه نجامدراون، هه رچی لیها تووی و زیره کییه به کارمان هینا، بۆ داهینانی شیواز و ئامرازیک بۆ به رجه سته کردنی ئه وه ی بینیومانه، له گه ل دوورخستنه وه ی هه رچی ساخته کاری یان خه یالی بی بنه مایه)).

((لیژنه که له راپۆرته که ی ته نها باسی ئه و دیمه نانه ی کردوه که به هه سته کان درکی پیکراوه ن راستیه که یان وه ستاوه ته سه ر به لگه ی براره)).

((نزیکه ی چوار به ش له پینچ به شی ئه ندامانی لیژنه که، که پیشتر زۆر به تووندی نکۆلیان له راستی ئه م دیاردانه ده کرد، باوه ری پته ویان به وه هه بوو ئه م شتانه یان ئه نجامی شیواندن یان ویناکردن، یاخود به جولای نا ئاسایی ماسولکه کان رووده دات، ئه م ئه ندامه نکۆلیکارانه ده سته برداری گریمانه کانیا ن نه بوون، ته نها دوا ی ده رکه وتنی دیمه نه کان نه بی به پرونی که هیچ به ره نگار بوونه وه یه کی نه بوو و هه رچی گریمانه یه پوچه لی کرده وه.

دوا ی ئه زموون و تاقیکردنه وه ی ورد و دووباره کراوه، به ناچاری باوه رپیان هینا بوه ی ئه م دیمه نانه که روویاندا له میانه ی ئه م توژی نه وه دوور و دریژانه دا راستن و هیچ ته پوتۆزیکیان له سه ر نییه)).

ئه مه ئه و شته یه که له کۆتایی ئه م راپۆرته مه زنه دا هاتوهه. پیویست ناکات بلین: ((ئه مه گه وره ترین رووداوه له میژووی زانستدا تۆمارکراوه)).

شتیکی گه و جانه یه هه ندیک وایر بکه نه وه راستی ون ده بی یان ده شیوی له بهرده م سی و سی زانای ئه زموندار له بواری سه رنجدان و توژیینه وه و بژارکردندا، که دهستیکی بالآیان هیه له جیا کردنه وهی هه رچی بی نرخه له شتی به نرخ له توژیینه وه جیا وازه مرۆبیه کاندایا.

ئهم راپۆرتیه شوینه واریکی گشتی جیهانی بوو، بویه ههزار زانا و کهسانی زیره که له شوین و ناوچه جیا وازه کانی زه ویدا دهستیان کرد به توژیینه وهی ئهم ده رئا ساییانه، سه دان کۆمه له یان بۆ ئهم مه بهسته پیکهینا. گوڤاریان بلا و کرده وه و هه زاران کتیبیان نووسی. هیشتا ئهم دامه زرا وانه تا ئه مپۆش هه ر هه ن. بایه خ پیدانی له زیاد بووندا یه به ئه ندازه ی کارکردن له و توژیینه وه و لیگۆلینه وانه ی له و بواره دا ده کرین. پینچ کۆنگره ی جیهانی بۆ به ستران له لۆندره و پاریس و شوینه کانی تریشدا، چه ندین راپۆرت تر تیایدا ده رکران، که وه رگێرانه سه ر زمانه نا و داره کان)).

دواتر پاش ئه وهی گه واهی زۆریک له زانایان خرایه روو له سه ر راستی بوونی جیهانیکی له و دیوی ئهم جیهانه وه، راپۆرتیه که وتویه تی:

((له وهی خستمانه روو و خوینه رانمان بۆیان ده رکه وت، که ئه و زانایانه ی سه رقالن به توژیینه وهی گه ردوون و بابه ته گه ردوونیه کان، دوا ی دۆزینه وه کانیا ن شتی مه تر سیداریان بۆ ده رکه وتوو، که هه رگیز به خه یالیاندا نه هاتوو، ئه مه ش ئه وه یان بۆ ده رده خات که سنووری زانست زۆر له وان دووره)).

هه رچه یه که به ده ستیا ن هینا وه ته نها چه ند په یوه نده کی به ره سه ته، که له نیوان بوونه وه ردا هیه .

سه باره ت به نا وه رۆک و حه قیقه تی ئهم بوونه وه رانه، حه قیقه تی ئه و ریساییانه ی ئهم بوونه وه ره به رپۆه ده بن، هیشتا نه زانراون، ئه وه یان بۆ ده رکه وتوو که گه وجیه سنووریک بۆ ئه و شتانه دابنریت که شیای بوون، ئه و شتانه به درۆ بخرینه وه که زانیاریان له باره وه نییه و نه زانراون، دواتر خوینه رانمان پیا ن وایه کۆمه لیک له و زانا بلیمه تانه له وه ته ی نه وه د

ساله له دواى دهرکهوتنى پرووداوى راست و دروست سه رکه وتووبوونه له درککردن به بوونى جیهانیك له ویدیوی جیهانی به رههسته وه، دهمامکیان له سه ر ئه و جیهانه لاداوه. له مه شدا له سه ر پښکەى زانستی خوڤان پوښتوون له روانین و ئەزموون، جا هه ندیک شتیان سه لماندووه و پښیگه یشتوون، هه رگیز به خه یالدا نه ده هات زانا پښه ربه وه کانی ماده گه رایى بوونى ئه و شتانه ده سه لمینن، له کاتیکیدا پښتر په تیان کردۆته وه، په خنه ی تووندیان له وانه گرتووه که پوڅگه ران و باوه پریان به م جوړه شتانه هه بووه.

ئیمه نامانه وئ بوونى سروش و نیگا سه له لمینن به پشت به ستن به و شتانه ی زانایان ئاشکرایان کردووه له جیهانی ئه ویدیوسروشت، چونکه به به رههسته کان سه لماندوومانه، به و ئاره زوو و پښماییهانی گیانداران له سه رى پاهاتوون. له گه ل پروداوه پر له بلیمه تیه کان، به لام ئیمه له م توښینه وه یه ماندا ته نها بو زیاده ئاسوده یی ده یه ئینه وه، به به لگه هیئانه وه ی مروڤایه تی بئ ئالوده بوون به ماده گه رایى، چووته نیو ژیانیکه وه که دۆزینه وه پوڅییه کان له پښگه ی پښه مبه رایه تیه وه له گه لئى کۆکه. له پښگه ی عه قلیشه وه چووته نیو زانسته وه، به مه ش پښک راده وه سته له سه ر ئه و شارپښگه یی ده یگه یه نی به و کاملبوونه ی ده یخواری دوور له گومانى نیو سینه کان و عه قل وئیکه ره کان.

قوناغى شاره زابوون له لایه نی پوڅى تا کۆتایى ده یه ی دووه می سه ده ی بیسته م تا ئیره بوو. تا ئه و کاته ی ئه م باس و بابه تانه عه قلی (ولیه م مکدوجل) یان ورژاند. ناوبراو پښی وابوو ئه و دیاردانه ی پښتر ئیمه ئاماره مان پښکرد، و زانایانى پښوو پښتیان پښ به سته بو له راپوړته که دا. ئه و دیاردانه که پښتیان به نیوه ندگره پوڅییه کان به سته وه. ئه مه زور ده گمه نه له نیو تاکه کاند، ئه مه ش وا ده کات ئه سته م بئ ئه م ئه زموونانه به پښکوپښکی زانسته ی خوازاو دووباره ببنه وه له چه سپاندنى دیارده گه ردوونى و یاسا سروشته یه کاند.

(مکدوجل) داواى له دکتۆر (براین) ی هاوړپښی کرد، ناوبراو پرۆفیسۆرى پښپوړی پوه کناسی و ئه ندامی کۆمه له ی توښینه وه پوڅییه کان بوو، پښتر باسی کۆمه له که کرا،

داوای لیکرد تووژینهوهیهکی زانستی ئەزموونی ئەنجام بدات لهبارهی دیاردهکانی پۆحهوه، که ههموو مه‌رجه زانستیه‌کانی تیدا بینه‌جی و شیاوی دووباره‌بوونه‌وه‌ش بی، به وردی جله‌وی تووژینه‌وه‌که به ده‌ست زانسته‌وه‌بی. (مکدوجل)یش هه‌لبستیت به دامه‌زاندنی تاقیگه‌ی تاییه‌ت بو ئەم جوهره تووژینه‌وانه، به کردار تاقیگه‌کانی پاراسایکۆلۆژی (ئه‌ودیوی زانستی ده‌روونزانی له زانکۆی دیوک) دروستکران، که ده‌که‌وێته ویلایه‌تی کارۆلینای باکوری له ویلایه‌ته‌یه‌که‌گرتووه‌کانی ئەمریکادا، (راین) هاته‌ ناویه‌وه. هاوژینه‌که‌شی هاوده‌می بو. ئەویش به‌هه‌مان شیوه‌ پروفیسۆر بو له پوهه‌کناسیدا، له سه‌ره‌تای ده‌یه‌ی سییه‌مدا پالپشتی تووژینه‌وه‌ ئەزموونیه‌کانی خۆیان ده‌کرد له‌و تاقیگه‌ ئەزموونیه‌ی دامه‌زران. تیااندا هه‌موو شیوازیکی ریکوپیک و ریککاری و زالبوونی وردبینی زانستی هه‌بوو تا ئاستیک که هه‌ندیك کۆت و به‌ندی زانستی ئەزموونی که‌ خرا‌نه‌سه‌ر چه‌ند تاقیکردنه‌وه‌یه‌ک زیاتر بوون له هه‌ر کۆت و به‌ندیکی تر که خرابوونه‌ سه‌ر تاقیکردنه‌وه‌ زانستیه‌کانی پیشوو.

ئه‌نجامی ئەم تووژینه‌وه‌ ئەزموونیه‌ی ئەم خاڵانه‌ی خواره‌وه‌ بوون:

- ۱- (راین) و یاریده‌ده‌ره‌کانی تووژینه‌وه‌یان له‌سه‌ر دیارده‌ پۆحیه‌ ده‌رئاساکان کرد، له دیارده‌ی گوێزرانه‌وه‌ی هزری ((چه‌قه‌ستوو))ه‌وه‌ ده‌ستیان پیکرد، به زانستی بوونی ئەمه‌یان سه‌لماند.
- ۲- تووژینه‌وه‌یان له‌سه‌ر دووربینی کردووه. بریتییه‌ له‌ هه‌ستکردن به‌و پووداوانه‌ که له ماوه‌ی دووردا پووده‌ده‌ن، ئەمه‌شیا‌ن سه‌لماندووه.
- ۳- ئەوه‌شیا‌ن سه‌لماند، دیارده‌کانی درک پیکردن له‌ ده‌ره‌وه‌ی هه‌سته‌کان، ملکه‌چی په‌یوه‌ندییه‌ شوینی و کاتییه‌کان نین، که هه‌موو دیارده‌ ماده‌کان ده‌که‌ونه‌ ژیرییه‌وه. دیارده‌کانی وزه‌ چ کاره‌بایی یان گه‌رمی یاخو پووناکی یان هه‌ر شتیکی، به مانای وزه‌ی کیشنده، یان وزه‌ی تیشک ملکه‌چی یاسای دووجای پیچه‌وانه، واته‌ چری هیزی کیشکردن یان چری پووناکی پیچه‌وانه‌یه‌ به‌ جوړیکی گونجاو له‌گه‌ل په‌گی

دووری له سهراچاوهی پووناکی، واته ئهگەر هیزی پووناکی چرا ئهگەر له بینهر دووربوو، ئهوهی له میتریکدا دهبی، ئهگەر پووناکی بۆ دوو مهتر دووربووهوه، واته دوو ئهوهندهی ماوهکه، ئهوا هیزی پووناکیهکه دهبیته چاریگیک. واته دوو جای پیچهوانهی که چواره بهمهش دهبیته ^۱ لهسهراچوار.

ئهمه له رووی پهیوهندی شوینی که ههموو جۆرهکانی وزه ملکهچن بۆی.

پهیوهندییه کاتیهکانیش بههمان شیوه که له زانسته سروشتیهکاندا به یاسای (هۆکار) یان هۆ و ئهجام گوزارشتی لیدهکری، واته ههردهم هۆکار پیش ئهجام دهکهویت، بهلام ئهم یاسایه شکستی هیئا له ئهزموننهکانی دهرهوهی ههستهکاندا، بهو مانایهی پیشبینی پرودهدات دواتر درک پیکردنی عهقلی بۆ پروداوهکه ((که ئهجامهکهیه)) پروو دهوات، پیش ئهوهی پروداوهکه که هۆکاره له گهردووندا پروودات.

۴- تویرهزان ئهوهیان سهلماندوه، ئهوه عهقلهی کاریگەر دهبی به یاسای گشتی ناسراو له دهروونزانیدا. که یاسای کاریگەر و وهلامدانهوهیهتی، بههمان شیوه عهقلیش دهتوانی ههست بکات یان کاریگەر بی به ماده له ریگی درک پیکردن له دهرهوهی ههستهکان، بههمان شیوه کاریگهری لهسهرا ماده دادهنیت به وزه، که ناویانناوه وزهی دهروونی بزۆینه، واته: عهقل کاریگهری دهکاته سهرا ماده بهبی ههبوونی پهیوهندی راستهوخۆ لهگهلیدا.

۵- ئهگەر لیرهدا درک پیکردن له دهرهوهی ههستهکان ههبی، وزهی دهروونی بزۆینه ههبی، ئهمه بهلگهیه لهسهرا ئهوهی کهسایهتی مرۆف لایهکی ههیه ملکهچی یاسای سروشتی نییه، که له زانستی فیزیا و کیمیا دا ناسراوه، واته لایهنه پۆحیهکهی.

هر کهسێک دهیهوی زیاتر لهسهرا ئهم باسانه بخوینتهوه، ئهوا با بگهڕیتهوه سهرا کتیبی ((عهقل و دهسهلاتهکهی))، دانراوی ج. ب. راینه، دکتۆر محهمهد حهلوچی

وهریگپراره. چه ندین توژیینه وهی تیدایه له باره ی ئه م لایه نه. ههروهك ئه وهی تیایدا هاتوو كه ئه م توژیینه وه ئه زمونیانه خراونه ته بهردهم دوو كوئگره ی زانایانی ویلایه ته یه کگرتوو هکان له بیرکاری ئامارکار و له دهروونزانیدا، دانپیدانانی هه هه مووانی به دهسته هینا، به مهش ئیستا له پیگه یه کی زانستیدایه له سه رووی ره خنه یان مشتومر ه وه یه.

○ بهیدا بوونی رۆج:

رۆج به دیهینراوه، به یه کدهنگی موسلمانان بی سهره تا نییه، وا دهرده که وی له دوا ی ریکو پیک کردنی جهسته به دیده هینری و په یوه ندی له گه ل جهسته ده بهستی، دیته نیو جهسته وه له ته مه نی کۆر په له ییدا!

له عه بدولای کوری مه سعوده وه (خوای لی رازیی) هاتوو، وتویه تی:

پیغه مبهری خوا (درو و سلأوی خوای لیی)، که قسه کانی راست و دروستن، فه رموی: ((هه ره یه کیکتان له چل پۆژیدا له زگی دایکیدا پیکده هینری، دواتر له چل پۆژی تردا ده بیته پارچه خوینکی هه لواسراو. ئینجا له چل پۆژی تردا ده بیته پاروه گوشتیک. پاشان خوای گه وره فریشته ره وانه ده کات و پۆحی به بهردا ده کات. فه رمانی پیده کری به چوار شت: پۆز و ته من و کرده وه کانی ده نووسرین، ئه وهش ده نووسری که به خته وه ره یان به ده خته، سویند به و خواجه جگه له و هیچ خواجه که به حه ق بوونی نییه، هه تانه کرده وهی چاکی به هه شتیان ده کات تا وای لیدیت ته نها گه زیك له نیوان ئه و و به هه شتدا ده مینیتته وه، که چی ئه وهی له سه ری تۆمار کراوه پیش ده که ویت، بۆیه کرده وهی خراپی دۆزه خیان ده کات و ده چیتته ناویه وه، هه شتانه کرده وهی خراپی دۆزه خیان ده کات تا وایلیدیت ته نها گه زیك له

نیوان ئه و دۆزه خدا ده مینیتته وه، که چی ئه وه ی له سه ری تو مار کرا وه پێش ده که ویت، به مه ش کرده وه ی چاکی به هه شتیان ده کات، بۆیه ده چیتته به هه شته وه))^{۱)}.

○ رۆح و ده روون (نه فس):

رۆح و ده روون (نه فس) یه که مانایان هه یه، خوا ی پاک و بهرز ده فه ره مو ویت:

﴿اللَّهُ يَتَوَفَّى الْأَنْفُسَ حِينَ مَوْتِهَا وَالَّتِي لَمْ تَمُتْ فِي مَنَامِهَا فِيمَسِكُ الَّتِي قَضَىٰ عَلَيْهَا الْمَوْتَ وَيُرْسِلُ الْأُخْرَىٰ إِلَىٰ أَجَلٍ مُّسَمًّى﴾^{۲)}. واته: (هه ر خوا یه که گیانه کان ده کی شیت له کاتی مردنیاندا، ههروه ها ئه و گیانه ش که نه مرد له خه وه که یدا هه ر خوا بو ی ده نی ریتته وه، جا ئه و که سه ی که خوا بر یاری مردنی دابیت روحه که ی ده گریتته وه و ناگه ریتته وه بو لاشه ی، ئه و که سه ش که روژی ته وا و نه بو ویت ده نی ریتته وه بو ی تا کاتیکی دیار یکرا و).

و ده فه ره مو ویت:

﴿وَلَوْ تَرَىٰ إِذِ الظَّالِمُونَ فِي غَمْرَاتِ الْمَوْتِ وَالْمَلَائِكَةُ بَاسِطُو أَيْدِيهِمْ أَخْرَجُوا أَنْفُسَكُمْ﴾^{۳)}. واته: (ئه گه ر ئه و سته مکارانه بی نی چون له ئیش و نازاری سه ره مه ر گدا (گه ریکیان خوار دو وه) فری شته کانیش ده ستیان لیده که نه وه و لییان ده دن و (بییان ده لێن): ئاده ی گیانتان بده ن به ده سته وه، ده ی روختان ده ر که ن).

(الانفس): له م دوو ئایه ته دا مه به ست لێ: رۆحه کا نه.

قورئان با سی ده روونی فه رمان که ر به خرا په، ده روونی سه رزه نشتکار، ده روونی ئاسوده کردو وه، ئه مانه جو ره کا نی ده روون نین، به لکو ئه مانه سی فه ته کا نی ده روون:

(۱) موس لیم گه ر او یه تیه وه.

(۲) سو ره تی زومه ر، ئایه تی: ۴۲.

(۳) سو ره تی نه نعام، ئایه تی: ۹۳.

له و کاتهی ئاره زووه کان زالدەبن به سەر دەر وندا و ئاماده گییه سروشتییه کان بالادەست دەبن، ئەو کاته فەرمانکەر دەبی بە خراپه:

﴿وَمَا أْبْرَأُ نَفْسِي إِنَّ النَّفْسَ لَأَمَّارَةٌ بِالسُّوءِ إِلَّا مَا رَحِمَ رَبِّي﴾^{۵۳}. واته: (منیش نهفسی خوّم بهری ناکهم، چونکه به راستی نهفس "ئه گهر به نووری خواناسی ئاوهدان نه بیّت" زوّر فەرمانده ره به گوناھ و ههله و تاوان، مه گهر نهفسیک که په وهر دگارم میهره بانی بی له گه ل).
ئه گهر دەر وون فیترکا و به ئایین و رینماییه نمونه ییه کان پاکسازی بو کرا، ئەوا ویزدان دروست دەبی. که بریتییه له وهسته دەر وونییه وهک چاودێر به سەر مروّقه وهیه و هانده ره بو چاکه و پێگره له خراپه، له دواى ئەنجامدانی هەر کاریک لیپرسینه وه دهکات، ئە گهر چاکه بی ئاسوده دەبی، ئە گهر خراپه ش بی نکۆلی لیدهکات.

ئه گهر مروّقه گه یشته ئەم قوناغی بیداری و چاودێری و لیپرسینه وه و ئاسوده بوو له بهرامبەر چاکه و دلتهنگ بوو بهرامبەر خراپه، ئەمه له قوناغی دەر وونی سه رزه نشتکاردا دەبی!

﴿لَا أُقْسِمُ بِيَوْمِ الْقِيَامَةِ، وَلَا أُقْسِمُ بِالنَّفْسِ اللَّوَّامَةِ﴾^{۵۴}. واته: (سویند ده خوّم به روژی قیامهت. سویند ده خوّم به ویزدانی زیندوو و نهفسی رهخنه له خوگر که لومه ی خو ی دهکات).

ئه گهر مروّقه به رده وام بوو له کوششکردن له گه ل خو ی و پزگاری بوو له ئاره زووبازی و چه زهکانی پیکخست کرد، خو ی به بهرزگرت له کهموکورتیییه کان، دەر وونی به رزبووه وه به ره و راستی و چاکه و جوانی و کاملی، گه یشته پیگه ی به رچاوپروشنی، که خوی گه وره دهیه وی مروّقه له م ژیا نه دا پیی بگات، تا شایسته بی له دوا روژدا له خزمه تی ئەودا بی.

(۱) سوهرتی یوسف، نایه تی: ۵۳.

(۲) سوهرتی قیامهت، نایه تی: ۱، ۲.

﴿لَٰكِنَّ اللّٰهَ حَبَّبَ إِلَيْكُمُ الْإِيمَانَ وَزَيَّنَهُ فِي قُلُوبِكُمْ وَكَرَّهَ إِلَيْكُمُ الْكُفْرَ وَالْفُسُوقَ وَالْعِصْيَانَ أُولَٰئِكَ هُمُ الرَّاشِدُونَ﴾^۷. واته: (به لایم خوا ئیمان و باوهری له لا خو شه ویست کردوون و له دل و دهر و نناندا رازاندویه تیه وه.. لهو لایشه وه کفر و بیباوهری و گوناوو یاخیبون له فه رمانی خوی لا تال و ناشیرین کردوون، ئا ئه وانه هه ر خویان رپگه ی ژیری و سه رفرازیان گرتوته بهر).

کاتیك مروّف بهرز ده بیته وه بو ئاستی بهرز، ئه وادله که ی ئاسوده ده بی به حق و راستی و چاکه .

﴿يَا أَيُّهَا النَّفْسُ الْمُطْمَئِنَّةُ، ارْجِعِي إِلَىٰ رَبِّكِ رَاضِيَةً مَّرْضِيَّةً، فَادْخُلِي فِي عِبَادِي، وَادْخُلِي جَنَّتِي﴾^۸. واته: (ئه ی خاوه نی دل و دهر و ونی پر له ئارامی. بگه پیره وه بو لای په ره ردگارت که تو له و رازیت و ئه ویش له تو رازیه. ده بچوره ریزی بهنده چاکه نازدارو به رپزه کانه وه. بچوره به هه شته خوشه رازاوه که مه وه).

ئه گه ر مروّف نه گه یشته ئه م ئاسته، ئه و خوی دوو چاری دوپان و زیانمه ندبوونیک ده کاته وه که هه رگیز بو ی قه ره بوو نا کرپته وه.

﴿وَنَفْسٍ وَمَا سَوَّاهَا، فَأَلْهَمَهَا فُجُورَهَا وَتَقْوَاهَا، قَدْ أَفْلَحَ مَن زَكَّاهَا، وَقَدْ خَابَ مَن دَسَّاهَا﴾^۹. واته: (سویند به دهر و ون و ئه و زاته ی که به رپکوپیک به ده یه یناوه. جا توانای خراپه و چاکه و خوانه ناسی و خواناسی تیدا دابین کردووه. (سویند به وانه هه موو) به راستی ئه و که سه سه رفرازه که نه فسی پاک و پوخته کردووه و ئیمان و ترسی خوی تیدا رواندووه. بیگومان نا ئومید بوو ئه و که سه ی نه فسی خوی نا پوخت کرد و ئالوده ی گوناو و تاوان و خراپه ی کرد).

(۱) سوهرتی حوچورات، ئایه تی: ۷.

(۲) سوهرتی فه جر، ئایه تی: ۲۷ - ۳۰.

(۳) سوهرتی شه مس، ئایه تی: ۷ - ۱۰.

○ رۆح دواى جیابوونه‌وه له جهسته:

دواى جیابوونه‌وهى رۆح له جهسته مردن پرووده‌دات، رۆح هیزی درك پیکردنى هه‌ر ده‌مینی، گویبستی ئه‌وه ده‌بێ که سهردانى ده‌کات و ده‌یناسی و وه‌لامی سلاوه‌که‌ی ده‌داته‌وه، هه‌ست به‌ چێژی خۆشى و ئازارى دۆزه‌خ ده‌کات.

ئین ته‌یمیه و تویه‌تی:

((هه‌والی زۆر هاتوون له‌سه‌ر ئه‌وه‌ی مردوو ئاگاداری بارودۆخی خیزان و هاوه‌لانی خۆی ده‌بێ له‌ دونیادا، مردوو ئه‌مه‌ی بۆ ده‌خریته‌پوو، ئه‌و ده‌بینی و ده‌زانى چ شتێك له‌لای ئه‌و ده‌کری، به‌ چاکه‌ دلخۆش ده‌بێ، به‌ خراپه‌ش هه‌راسان ده‌بێ.

گێردراوه‌ته‌وه که عانیشه (خوای لی‌ پازیبی)، دواى ئه‌وه‌ی عومه‌ر (خوای لی‌ پازیبی) له‌ ژوره‌که‌یدا به‌ خاك سپێردرا، خۆی داده‌پۆشى و ده‌یوت: ((پیشتر ته‌نها باوکم و هاوسه‌ره‌که‌م لی‌ره‌ بوون، ئیستا عومه‌ریشی لی‌یه و که‌سیکی بیانیه)).. مه‌به‌ستی ئه‌وه‌ بوو که عومه‌ر (خوای لی‌ پازیبی) ئه‌و ده‌بینی.

گێردراوه‌ته‌وه که ((مردوووان پرسیار له‌وه‌ ده‌که‌ن که تازه‌ مردوو، له‌باره‌ی بارودۆخی خیزانه‌کانیان، ئه‌ویش بۆیان باس ده‌کات. ده‌لێت فلان که‌س مندالی بووه و فلانه‌ش هاوسه‌رگیری کردوه)).

○ پرسیاری ناو گۆر!

ئه‌هلی سوننه و جه‌ماعه‌ت کۆکن له‌سه‌ر ئه‌وه‌ی، مرۆڤ له‌ دواى ئه‌وه‌ی ده‌مریت لی‌پرسینه‌وه‌ی له‌گه‌لدا ده‌کریت، جا مردووکه‌ له‌ گۆر بنری یان نا، ته‌نانه‌ت ئه‌گه‌ر ئاژه‌لی

دړنده بیخون، یان بسوتیت و ببیته خو له میښ و به بادا بچیت، یاخود له ده ریادا نغړو بی،
 نهوا پرسپاری لیده کری له باره ی کرده وه کانی، به چاکه پاداشتی ددریته وه له سه
 چاکه کانی و سزا له سه کاره خراپه کانی ودرده گریته وه. خوشی یان ناخوشی له سه رپوچ و
 جهسته ده بی به یه کسانی. ئین قهیمم وتویه تی:

پاره و مه زه بی پیشینانی ئومت و پیشه واکانی نه وه یه، که مردوو کاتیک مرد یان له
 نیو خوشی یاخود له نیو سزادا ده بی، نه مه بو رپوچ و جهسته که یه تی، رپوچ دوی
 جیابونه وهی له جهسته یان خوشی یان سزا ده چیژیت، هندی که جار په یوه ندی به
 جهسته وه هیه، له گه ل جهسته شدا خوشی یان ناخوشی ده چیژیت، دواتر کاتیک دوارپوژی
 مه زن دیت، رپوچه کان ده گپدرینه وه بو نیو جهسته کان، همووان له گوره کانیادا دینه
 دهره وه بو خزمهت په روه ردگاری جیهانه کان، زیندوو بونه وهی جهسته کان شتی که کوده نگی
 له سه ره، له نیوان موسلمان و جوله که و گاوره کاندا.

له موسندهی پیشه واهمه دی کورپی حنه لدا (خوای لی پازیبی)، و له سه حیچی نه بو
 حاته مدا هاتوه: پیغه مبه ر (درد و سلاوی خوای لی بی) فرموویه تی:

((مردوو کاتیک ده خریته نیو گوره وه، گوپیستی ده نگی نه عل و پیلاوه کانی خه لکی
 دهره وبری گوره که ی ده بی کاتیک به جپی ده هیلن، نه گه ر باوه پدار بی، نهوا نویژ له لای
 سه ری و پوژوو له لای راستی و زه کات له لای چه پی ده بی، کاره چاکه کانی تر له به خشین و
 گه یاندنی په یوه ندی خزمایه تی و چاکه کاری له لای قاچه کانی دهن، له لای سه ری وه بوی
 دین، نویژ ده لیت: له لای منه وه هیچ دهره زه یه ک نییه، له لای راستیه وه بوی دین، پوژوو
 ده لیت: له لای منه وه هیچ دهره زه یه ک نییه، له لای چه پی وه بوی دین، زه کات ده لیت: له لای
 منه وه هیچ دهره زه یه ک نییه، دواتر له لای قاچه کانی وه بوی دین، کاره چاکه کان له
 به خشین و گه یاندنی په یوه ندی خزمایه تی و چاکه کاری ده لیت: له لای ئیمه وه هیچ
 دهره زه یه ک نییه، پی ده وتریت: دابنیشه، نه ویش داده نیشیت، خوری بو نمایش ده کری

له کاتی خۆرئاوا بووندا. پێی دهوتریت: چی ده‌لێی له باره‌ی ئه‌و پیاوه‌ی له نۆتанда بوو؟ چ گه‌واهیه‌کی له‌سه‌ر ده‌ده‌ی، ئه‌ویش ده‌لێت: وازم لیبێنن تا نوێژه‌که‌م بکه‌م، پێی ده‌لێن: نوێژه‌که‌ت ده‌که‌ی، هه‌والمان پێیده‌ ده‌رباره‌ی ئه‌وه‌ی پرسسارت لیده‌که‌ین؟ چی ده‌لێی له‌باره‌ی ئه‌و پیاوه‌ی له نۆتанда بوو؟ چ گه‌واهیه‌کی له‌سه‌ر ده‌ده‌ی، ئه‌ویش ده‌لێت: گه‌واهی ده‌ده‌م محهمه‌د - درود و سلاوی خۆی لیبی - په‌یامبه‌ری خۆی و په‌یامی راست و دروستی له‌لایه‌ن خوا هه‌یناوه. پێی ده‌وتریت: له‌سه‌ر ئه‌مه‌ ژیايت و له‌سه‌ر ئه‌مه‌ش مردیت. به‌ویستی خوا له‌سه‌ر ئه‌مه‌ش زیندوو ده‌که‌رێته‌وه. دواتر ده‌رگای به‌هه‌شتی بۆ ده‌که‌رێته‌وه. پێی ده‌وتریت: ئه‌مه‌ شوینی تۆیه‌ و خۆی گه‌وره‌ به‌لێنی به‌ تۆی دابوو له‌م باره‌وه، زیاتر دلخۆش و خۆشحال ده‌بی، ئینجا گه‌رپه‌که‌ی هه‌فتا گه‌ز بۆی فراوان ده‌بی و بۆی پووناک ده‌بیته‌وه. جه‌سته‌ ده‌بیته‌وه ئه‌و شتانه‌ی لێی دروست بووه، پۆحه‌که‌شی ده‌خه‌رێته‌ نۆو بالنده‌یه‌کی هه‌لۆسراو به‌ ده‌خته‌یکێ به‌هه‌شته‌وه، فه‌رمووی ئه‌مه‌ مه‌به‌ستی ئه‌م فه‌رمایشته‌ی خۆی پایه‌به‌رزه:

﴿يُثَبِّتُ اللَّهُ الَّذِينَ آمَنُوا بِالْقَوْلِ الثَّابِتِ فِي الْحَيَاةِ الدُّنْيَا وَفِي الْآخِرَةِ﴾^٥. واته: (خۆی

گه‌وره‌ ئه‌وانه‌ی باوه‌ریان هه‌یناوه پایه‌دار ده‌کات له‌سه‌ر گوشتاری به‌جی و دروستیان له‌ ژیانی دنیا، له‌ سه‌ره‌مه‌رگ و له‌ قیامه‌تیشدا).

له‌باره‌ی که‌سی بی باوه‌ره‌وه‌ پێچه‌وانه‌ی ئه‌وه‌ی باسکرد، تا گه‌یشه‌ ئه‌وه‌ی فه‌رمووی: دواتر گه‌رپه‌که‌ی له‌سه‌ری به‌رته‌سک ده‌بیته‌وه تا په‌راسوه‌کانی به‌یه‌کدا ده‌چن، ئا ئه‌مه‌ ژیانی به‌رته‌نگ و ناخۆشه‌ که‌ خۆی گه‌وره‌ له‌باره‌یه‌وه‌ فه‌رموویه‌تی:

﴿فَإِنَّ لَهُ مَعِيشَةً ضَنْكًا وَنَحْشُرُهُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ أَعْمَى﴾^٥. واته: (بێگومان بۆ ئه‌و جو‌ره‌ که‌سانه‌

ژیانیکی ترش و تال و ناخۆش پێش دیت، له‌ روژی قیامه‌تیشدا به‌ کویری حه‌شری ده‌که‌ین).

(١) سوڤه‌تی ئیبراهیم، نایه‌تی: ٢٧.

(٢) سوڤه‌تی، نایه‌تی: .

ئین حەجر لە کتیبی (فەحولباری)یدا وتویەتی:

ئین حەزم و ئین ھوبیرە بۆچوونیان وایە تەنھا لێپرسینەو لەگەڵ پۆحدا دەکریت، بئێ گەرانەو بۆ جەستە، زۆربەى زانایان بۆچوونیان پێچەوانەى ئەوانە، جا وتویانە: پۆح بۆ نیو جەستە دەگێردریتەو، یان بۆ بەشیکی جەستە دەگێردریتەو، ھەرەك لە فەرموودەدا چەسپاوە، ئەگەر تەنھا لێپرسینەو لەگەڵ پۆح بووبایە، ئەوا جەستە ھێچ تاییەتمەندیەکی نەدەبوو، ئەو ش نابیئە پێگەر کە بەشەکانی لاشەى مردوو بەش بەش بووبی، چونکە خوای گەرە توانای گێرانەوەى ژیانى ھەیە بۆ ھەر بەشیکی لاشە، بەمەش لێپرسینەوەى دەکەوێتە سەر، وەك چۆن خوای گەرە توانادارە لەسەر کۆکردنەوەى بەشەکانی جەستەکەى. پالئەرى ئەوانەى دەلێن تەنھا لێپرسینەو لەگەڵ پۆحدا دەکریت، ئەو ھەى مردوو لەوانە ھەى لە گۆردا ببینرێ لەکاتى لێپرسینەو ھەى شۆینەوارێکی لەسەر نییە، لە دانیشانند و شتى تر و بەرتەسکبوونەو و لەسەر فراوانبوون، ھەرەھا ئەوانەش کە ھەر لەگۆر نەزاون و لە سیدارە دراون، کەواتە وەلامى ئەوان ئەو ھەى ئەمە ئەستەم نییە لە بەردەم توانای خوای گەرەدا، بەلکو ھاوشیو ھەى ھەى لە نەریتدا ھەرەك کاتى خەوتنى، کە چیژ و ئیش دەبینی و ئەو ھەى لە پالیدا دانیشتوو ھەستى پیناکات، بەلکو کەسى بە ئاگا لەوانە ھەى ئیش یان چیژ ببینی بەھۆى شتىک کە گوئیستی بوو یان بیری لیکردبیتەو، کەچى کەسى تەنیشت ھەستى پینەکات، ئەم ھەلە ھەش لە پێوانەکردنى دیار لەسەر نادیار ھەو ھاتوو، نابى بارودۆخى پيش مردن لەگەڵ دواى مردن بەراورد بکریت، وا دیارە خوای گەرە چاو و گوئی بەندەکانى لاداو ھەى بینینی ئەم شتانە، لەوانى پەردەپۆشکردوو تا لەگەڵ یەكتر نەچنە نیو گۆردا، ئەندامە دونیایىھەکان ھێچ توانایەکیان نییە لەسەر درک پیکردنى جیھانى نادیار، مەگەر ئەو ھەى خوا ویستی لەسەر بئێ، ئەو ھەى زۆربەى زانایان وتویانە بەپێى فەرموودە چەسپاوە، وەك ئەم فەرموودانە: ((مردوو گوئیستی دەنگى نەعلەکانیان دەبئێ))، ((بەھۆى بەیەكداھاتنەو ھەى گۆر پەراسوو ھەى بەیەكداھەچن))

((دهنگه‌که‌ی ده‌ببستری کاتیک به چه‌کوچ لئی ده‌دری))، ((له نیوان دوو گوچکه‌که‌ی ده‌دری))، ((دایده‌نیشین))، هه‌موو ئه‌م شتانه له سفه‌ته‌کانی جه‌سته‌ن.

○ شوینی گیرسانه‌وه‌ی رۆح:

ئین قه‌ییم به‌شیک‌ی داناوه، تیایدا رای زانایانی هیناوه له‌باره‌ی شوینی گیرسانه‌وه‌ی رۆح، دواتر رای به‌هیزی باسکردوه:

((رۆحه‌کان له شوینی گیرسانه‌وه‌یان له ژیان نیو گۆردا، له پله‌ی زۆر جیاوازدان)).
جا رۆح هه‌یه له پله‌ی هه‌ره به‌رزدايه له جیهانی بالادا، ئه‌مانه رۆحی پیغه‌مبه‌رانن (درود و سلاوی خوا له‌سه‌ر هه‌موویان بی). ئه‌وانیش پله‌یان جیاوازه، هه‌روه‌ک پیغه‌مبه‌ر (درود و سلاوی خوی لیبی) له شه‌وپه‌ویدا ئه‌وانی بینی.
هه‌ندیک رۆح له شیوه‌ی بالنده‌ی سه‌وزدان، به‌که‌یفی خویان به‌نیو به‌هه‌شتدا دین و ده‌چن.

ئه‌مه رۆحی هه‌ندیک له شه‌هیدانه نه‌وه‌ک هی هه‌ر هه‌موویان، رۆحی هه‌ندیک له شه‌هیده‌کان به‌ند ده‌کری و ریگه‌ی پینادری بجیته نیو به‌هه‌شته‌وه به‌هوی قه‌رز یان مافیکی تر که له‌سه‌ریه‌تی، هه‌روه‌ک له موسنه‌دا له محمه‌دی کۆری عه‌بدوڵای کۆری جه‌حشه‌وه هاتوه، ((پیاویک هاته خزمه‌ت پیغه‌مبه‌ر (درود و سلاوی خوی لیبی) و وتی: ئه‌ی پیغه‌مبه‌ری خوا چیم بۆ هه‌یه ئه‌گر له پیتاوی خوادا شه‌هید بووم؟ فه‌رموی: به‌هه‌شت، کاتیک کابرا رۆیشت. فه‌رموی ته‌نها قه‌رز ریگه‌ی لیده‌گری، ئه‌مه‌ش که‌میک پیش ئیستا جبریل پیی وتم)).

هه یانه له بهردهم ده رگای به ههشت بهند ده کری. ههروهك له فهرمووده یه کی تردا هاتووه: ((هاوه له که تانم بینی له بهردهم ده رگای به ههشت بهند کرابوو)).

هه یانه له نیو گۆره که ییدا بهند ده کری، وهك ئه وهرمووده یه یی باسی ئه وه که سه دهکات که میزه ریکی له نیو دهستکه وتی جهنگدا دزی پیش ئه وه یی دابهش بکریت، دواتر شه هید بوو، خه لکه که وتی: شادومان بوو و به ههشتی بو هه یه، پیغه مبهه (درود و سلأوی خوی لییی) فهرمووی: ((سویند به وه یی گیانی منی به دهسته، ئه وه میزه ره یی دزیبووی ئیستا بووه ته ناگر بۆی له نیو گۆره که ییدا)).

هه یانه باره گا که یی ده رگای به ههشت ده بی، ههروهك له وهرمووده یه یی ئیبن عه باس (خوی لی رازیبی) گۆراویه تیه وه، وتویه تی: ((شه هیدان له سه ره که ناری پوو یاریکن له بهردهم ده رگای به ههشت، له نیو گومبه تیکی سه وزدان، پزق و پوزیان له به یانیان و ئیواراندا له به ههشته وه بۆیان دیت))^b.

هه یانه له زه ویدا بهند ده کریت، پۆخی بو جیهانی بالآ بهرز نابیتته وه، ئه مه پۆخیکی نزمی زه مینیه، پۆحه زه مینیه کان وهك چۆن له دونیادا له گه ل پۆح ئاسمانیه کان کۆ ناکرینه وه، به هه مان شیوه له دوی مردنیش له گه لیاندا کۆ ناکرینه وه، ئه وه پۆحه یی له دونیادا خواناس نه بووه، یادی نه کردۆته وه و هۆگری نه بووه و هه ولی نزیکبوونه وه یی نه داوه لیی، ئا ئه م پۆحه زه مینیه و له دوی جیا بوونه وهش له جهسته له ویی ده مینیتته وه.

ههروهك پۆخی بالآ له دونیادا سه رقالی خۆشه ویستی خوا و یادکردنه وه و نزیکبوونه وه و هۆگر بوونی بووه، له دوی جیا بوونه وه له جهسته له گه ل پۆحه

() ئه حمهد گۆراویه تیه وه.

به رزه کان که هاوشانی ئهون کۆ ده بیته وه، مرۆڤ له گه له ئه ودا ده بی که خو شیده وی له نیو گۆر و له دوا پۆژیشدا، خوی گه وه ره پۆحه کان له گه له یه کۆ ده کاته وه له ژیا نیو گۆر و له دوا پۆژیشدا، پۆحی که سی با وه پدار له گه له پۆحه پیرۆزه کانی هاوشانی خوی کۆ ده کریته وه، پۆح له دوی جیا بوونه وه ده گاته هاوشان و هاوئاسات و براکانی و ئه وانه ی کاری ئه ویا ن کردو وه .

هه ندیک پۆح هه ن له نیو ته ندور و چالی ئا فره ت و پیاوانی زینا که ردان، هه ندیک پۆحی تر هه ن له نیو ده ریای خو یندان و مه له ی تیدا ده که ن و به رد هه لده لوشن . پۆحه خو شبه خت و به دب خته کان یه ک شوینی گیرسانه وه یان نییه ، به لکو پۆحیک له پله هه ره به رزه کانه ، پۆحیکی له پله هه ر نزمه کانی زه میندایه و له زه ویه وه به رز نابیته وه .

تۆ ئه گه ر پامینی له ریسا و شوینه واره کان له م باسه دا . سه رنج و بایه خی پی بدهیت ئه و به لگه ت بۆ ده رده که وی، هه یچ تیگگیرانیکیش نابینی له نیوان شوینه واره راست و دروسته کان له سه ر ئه م باسه ، چونکه هه ر هه موویان یه کتر ده سه لمینن . به لآم بۆ تیگه یشتن له مه پیویستی به تیگه یشتنه له پۆح و حوکه کانی، که جیاوازی له جهسته و حوکه کانی .

سه رباری ئه وه ی پۆح له به هه شته ، ئه و له ئاسماندایه و په یوه ندی هه یه به گۆر و جهسته که یه وه ، له هه موو شتیک خیراتره له جو له و جیگۆرکی و سه رکه وتن و دا که وتن دا ، دابه ش ده بن بۆ پۆحه ئازاد و به ندکرا و به رز و نزمه کان، له دوی جیا بوونه وه ش له جهسته ته ندروستی باش و نه خو شی و چیژ و خو شی و ئیش و ئازار ده بینی، که زۆر مه زنتره له و کاته ی په یوه ندی هه بو وه به جهسته وه ، له جیهانی نیو

گۆردا بهندکران و ئییش و سزا و نهخۆشکهوتن و پهژاره ههیه، بههه مان شیوه چیژ و هسانهوه و خۆشی و ئازادی ههیه، هاوشیوهی وهك كۆرپه لهیه له نیو زگی دایکید! له دواى دهرچوونى له جهسته وهك دواى دهرچوونى زارۆكه له منداڵدان بهره و ئه م دونیايه، ئه م پۆخانه چوار مالّ و شوینیان بۆ ههیه، هه ر یهكیکیان له وهی پيشووتر مهزنتره .

مالی یهكهم: له نیو زگی دایکدا، لهوئى بهندکران و بهرتهسكى و پهژاره و سئى تاریكى هه ن.

مالی دووهم: ئه و مالّی دونیايه كه تییدا گه و ره بووه و هۆگرى بووه، چاكه و خراپه ی تییدا کردووه، هۆکارهکانی بهخته وهری و بهدبهختیان تییدا هه .

مالی سێیه م: ژيانى نیو گۆر، زۆر له م مالّ گه و رته تر و فراوانتره، بهراورد به م دونیايه وهك فراوانى دونیايه له بهرامبه ر منداڵدانا.

مالی چواره م: شوینی نیشته جیبوونى هه میشه یی، كه بههه شت و دۆزه خ دهگریته وه، هه یچ شوین و مالئیکى تر له دواى ئه مانه وه نییه .

خوای گه و ره قوناغ دواى قوناغ له م مالّانه ده یگوازیتته وه، تا ده یگه یه نیته ئه و مالّ و شوینیه ی ته نها شایسته ی ئه وه و بۆ هه یچ یه کئیکى تر شیاو نییه . بۆ ئه وئى دروستکراوه و ئاماده سازی بۆ کراوه تا به کرده وهکانى پئى بگات.

له هه ر یه کئیک له م مالّ و شوینانه دا حوکم و بارودۆخئیکى هه یه، جیاوازه له وه یتر، پاک و بهرز و پیرۆزى بۆ خوای به ده یه نته ر و دروستکهر و مرینه ر و ژیننه ر و بهخته وه رکه ر و بهدبهخته رى مرؤفّ كه پله ی جیاوازی داناوه بۆ بهخته وه رى و بهدبهخته یه که ی. وهك چۆن پله ی جیاوازی داناوه له زانست و کرده وه و هیز و

ره وه شته کانیدا. جا هر یه کیک وه ک پیویست خوی ناسی، ئه وا گه واهی دهدات که
 هیچ خویه ک نییه به حه ق جگه له خوی گوره نه بی و بی هاوه ل و هاوبه شه، خاوه نی
 مولک و دهسه لات، هرچی سوپاس و ستایشه بۆ ئه وه، هرچی چاکه یه به دهست
 ئه وه، کاروباره کان بۆ ئه وه ده گه پینه وه، هرچی هیژ و ئه ندازه و شکۆ و داناییه هر
 هموو هی ئه وه، کاملبوونی ره ها له گشت لایه که وه هی ئه وه، به ناساندنی خوی
 راستگویی پیغه مبه ر و په یامبه رانی ده رختوو، راستی په یامی ئه وانی پیشان داوه،
 که عه قله کان دانی پیدا دهنین و سروشت دانی پیداده نی، هرچی پیچه وانیه ئه مه یه
 پوچه له، سه رکه وتن ته نها له خواوه یه .

نیشانه‌کانی هاتنی دواروژ

○ نیشانه بچوکه‌کان.

○ نیشانه گه‌وره‌کان.

○ مه‌هدی.

○ هاتنی مه‌سیحی ده‌جال.

ئەگەر زانینی کاتی بەرپابوونی دواپۆژ لە خەڵک شاراوەبی، ئەوا خۆی گەورە چەندین نیشانەى داناوە کە بەلگەن لەسەر نزیکبوونەوهى، خۆی پاک و بیگەرد دەفەرموویت:

﴿فَهَلْ يَنْظُرُونَ إِلَّا السَّاعَةَ أَنْ تَأْتِيَهُمْ بَغْتَةً فَقَدْ جَاءَ أَشْرَاطُهَا فَأَنَّى لَهُمْ إِذَا جَاءَتْهُمْ ذِكْرَاهُمْ﴾^۱. واتە: (ئایا ئەوانە چاوەڕێی چی دەکەن جگە لە قیامەت کە لەناکاو یەخەیان پێ بگریت؟ چونکە بەراستی هەندیک لە نیشانەکانی دەرکەوتوووە "کە یەکیک لەوانە رهوانە کردنی دواهمین پیغەمبەرە"، جا ئەوکاتە کە بەرپا بیّت بێرکردنەوه و ئامۆژگاریان چ سوودیکی دەبیّت؟).

ئەم نیشانە بچوک و گەورەیان هەیه.

○ نیشانە بچوکەکان:

نیشانە بچوکەکان لە مانەى خوارەوه دا کورت دەکەینەوه:

رەهوانەکردنی پیغەمبەر (درود و سلاوی خۆی لیبی)، کۆتا هاتنی پیغەمبەرایەتى و پەيامبەرایەتى بەو، لە ئەنەسەوه (خۆی لى پازیبی) هاتوو: پیغەمبەر (درود و سلاوی خۆی لیبی) فەرموویەتى: ((رەهوانەکرانی من و دواپۆژ نا بەم شیوهیە، پەنجەى شایەتمان و پەنجە درێژەى بەیەکەوه لکاند))^۱.

مەبەست لەم ویچواندنه، ئەوهیه لە نیوان پیغەمبەر (درود و سلاوی خۆی لیبی) و هاتنی دواپۆژدا هیچ پیغەمبەریکی تر نییه، جا دواپۆژ لە دواى پیغەمبەرەوه (درود و سلاوی خۆی لیبی) دیت، ئەمەش ئەوه دەگەینەنى کە پیغەمبەر (درود و سلاوی خۆی لیبی) زانیویەتى

(۱) سورەتى محمەد، ئایەتى: ۱۸.

(۲) بوخارى و موسلیم و تورمزى گێراویانەتهوه.

به‌ریابوونی دوارپۆژ نزیکه، به‌لام ئه‌مه ئه‌وه ناگه‌یه‌نی که زانیویه‌تی له چ کاتی‌دا به‌ریا ده‌بی“
چونکه زانستی کاتی به‌ریابوونی دوارپۆژ ته‌نها خوی گه‌وره ده‌یزانی.

پاشا و میر و سه‌رکرده‌کان له مندالی که‌نیزه‌ک ده‌بن، نه‌وه‌ک له مندالی ژنانی خاوه‌ن
ماله‌ کۆن و به‌ ئه‌زمونه‌کان له چاک په‌روه‌رده‌کردن و په‌وشته‌رزنی و کاملبوونی پیاوه‌تی،
هه‌روه‌ک خه‌لکی ده‌شته‌کی و شوانکاره‌ ده‌بنه سه‌رمایه‌دار و پاده‌بویرن و کۆشکی به‌ریان
ده‌بی و ده‌بنه کاربه‌ده‌ستی خه‌لک.

له ئه‌بو هورپه‌یره‌وه (خوی لی‌ رازیبی) هاتوه، که پیغه‌مبه‌ر (درود و سلاوی خوی لی‌بی)
فه‌رمویه‌تی: ((پۆژیکیان پیغه‌مبه‌ر (درود و سلاوی خوی لی‌بی) له نیو خه‌لکدا دیار بوو،
جبریل هاته‌ لای، پی‌وت: ئه‌ی پیغه‌مبه‌ری خوا (درود و سلاوی خوی لی‌بی) که‌ی دوارپۆژ
به‌ریا ده‌بی، ئه‌ویش له وه‌لامدا فه‌رموی: پرسیارلی‌کراو زانتر نییه‌ له پرسیارکه‌ر! به‌لام
هه‌ندیک له نیشانه‌کانی بۆ تۆ باس ده‌که‌م:

ئه‌گه‌ر که‌نیزه‌ک گه‌وره‌ی خۆی بوو، ئه‌مه‌ یه‌کیکه‌ له نیشانه‌کان.

ئه‌گه‌ر پی‌ پته‌ی و که‌سه‌ هه‌ژاره‌کان و شوانکار، بوونه کاربه‌ده‌ستی خه‌لک، ئه‌مه‌ش
یه‌کیکه‌ له نیشانه‌کان.

ئه‌گه‌ر خاوه‌ن پانه‌ مه‌په‌کان کێپ‌کێیان کرد له به‌رزکردنه‌وه‌ی کۆشک و ته‌لاردا، ئه‌مه‌ش
یه‌کیکه‌ له نیشانه‌کان))^۱.

له فه‌رموده‌ی جبریلدا هاتوه، که پرسیارلی‌ له پیغه‌مبه‌ری خوا (درود و سلاوی خوی
لی‌بی) کردوه له‌باره‌ی هاتنی دوارپۆژ، ئه‌ویش له وه‌لامدا فه‌رمویه‌تی: ((پرسیارلی‌کراو زانتر
نییه‌ له پرسیارکه‌ر! جبریل وتویه‌تی: نیشانه‌کانی هاتنی دوارپۆژم بۆ باس بکه، فه‌رموی:

(۱) ئیبن نه‌بی شه‌یبه‌ گێراویه‌تیه‌وه.

کهنیزهک گه ودهی خوی بی، ببینی پی پتی و هه ژاره شوانکارهکان کپپکی بکن له بهرزکردنهوهی کۆشک و تهلاردا))^۷.

له فرمودههه پیشهوا بوخاریدا کۆمهلهک له م نیشانانه هاتوون، که یازده نیشانهن، له ئه بو هورهیرهوه (خوای لی پازیبی) هاتوو، که پیغهمبهر (درود و سلأوی خوای لیبی) فرمودیهتی:

((دواپۆژ بهرپا نابی تا دوو کۆمهلهی مهن شپ له گه له یه کتر نهکن، کوشتاریکی مهزنیان له نیواندا دهبی، یهک داویان ههیه^۸، تا نزیکه سی دهجالی درۆزن نهین، که ههر یهکیکیان بانگهشهی ئهوه دهکات په یامبهری خواجه^۹، تا زانست ههلهنگه گریته^{۱۰} و زهمینهلرزه زۆر نهبن^{۱۱}، کات کورت نه بیتهوه^{۱۲}، ئاشوب زۆر دهبن، هه پره جیش که کوشتنه

(۱) بوخاری و موسلیم له عومهر گپراویانهتهوه.

(۲) کۆمهلهکهی پیشهوا عهله و کۆمهلهکهی معاویه.

(۳) وهک دامهزرینهری رپبازی قادیانی و بههائی، دوایین شت که له بارهی ئهم دهجاله درۆزنه زیندووانهمان بیستوو، یهشع محهممه که له م داویانهدا له مهکسیک دهرکهوتوو و بانگهشهی ئهوه دهکات ئه و پیغهمبهری خواجه و توانیویهتی کۆمهلهکی مهن له رهشپسته ئهمریکیهکان گومرا بکات، هیشتا ههر کار دهکات له سههر گومرا کردنی خهلهک بهناوی ناینهوه. گوایه پیغهمبهری پهروهردگاری جیهانهکانه.

(۴) مهبهست له ههلهگرتنی زانست، گه پاندنهوهی زانایانی نایین و بانگخوازانه بۆ لای خوا، له سهحیحی بوخاری و موسلیمدا هاتوو که له عهبدوئی کوری عهمرهوه هاتوو پیغهمبهر (درود و سلأوی خوای لیبی) فرمودیهتی: ((خوای گه وره زانست له بهندهکان دانامالیت، بهلکو زانست ههلهنگه گری به کیشانی گیانی زانایان، تا هیچ زانایهک نامین و خهلهکیش شوین سههرکردهی نهزان دهکهن، پرسیاریان لیدهکری، ئهوانیش بهبی زانیاری وهلام ددهنهوه، بۆیه بهخویان و ئهوانیش گومرا دهکهن)).

(۵) زهمینهلرزهکان لهوه زۆتر دهبن که خهلهک هۆگریان بووه، ئهمهش پیشهکی دهبی بۆ زهمینهلرزه ههره مهن، که نیشانهکانی ژیاپی دهگۆدری.

(۶) واته ماوه دوورهکان له ماویهکی کهمدا دهبردین، بههوی کهشتی ئاسمانی و فرۆکه و کهشتیه ههلمی و هاوشیوهی ئهمانه که خهلهک دایهیناوه. ئهمهش ئامازهیه بۆ ئه و زانیاریه شارویه که خوای گه وره به پیغهمبهرهکهی راگه یاندوو که له کاتی نایندهدا دیته پش.

زۆر دەبی^۱، تا سامانتان لە نۆدا زۆر نەبی، بە جۆریك خاوەن سامان بە دواى یەكێدا دەگەریت كە بەخشین و سەدەقەكەى لیوهر بگرت، پارەكە دەخاتە بەردەم ھەر یەكێك ئەوا وەلامەكە ئەو دەبی^۲ كە پتویستم پتی نییە، خەلكی كێپرکی دەكەن لە دروستکردنی كۆشك و تەلاری بەرزدا^۳، وایلدی یەكێك بەلای گۆپی كەسێكدا دەپوات و دەلێت: خۆزگە لە شوینی ئەوا بوویام، تا خۆر لە خۆرئاووە ھەلنەیت، جا كە خۆر لە وێوە ھەلنات و خەلكی بینیان، ئەوا ھەر ھەموویان باوهر دەھینن، ئەمە ئەو كاتە یە كە: ﴿لَا يَنْفَعُ نَفْسًا إِيْمَانُهَا لَمْ تَكُنْ أَمَنَتْ مِنْ قَبْلُ أَوْ كَسَبَتْ فِي إِيْمَانِهَا خَيْرًا﴾^۴. واتە: (لە روژی ھاتنی ھەندێك لە نیشانەكانی پەروردگارت (وھكو ھەلناتنی روژ لە خۆرئاوا)، ئەو كەسەى ئەو روژە ئیمان و باوهر دەھینیت، ئەو ئیمان و باوهرەى سوودی بوی ناییت ئەگەر پێشتر ئیمانی نەھینابیت، یان كردهوى چاكی ھاوپی لەگەل ئیمانەكەیدا ئەنجام نەدايیت). دواپۆژ بەرپا دەبی^۵ لە كاتێكدا كە كپیار و فرۆشیار پۆشاكیان لە نۆواندایە و مامەلەى پتو دەكەن نە مامەلەكە تەواو دەكەن و نە دەبپێچنەو، دواپۆژ بەرپا دەبی^۶، لە كاتێكدا كەسەكە شیرى لە وشترە مێیەكەى دۆشیو و تامی ناكات، دواپۆژ بەرپا دەبی^۷، لە كاتێكدا یەكێك سەرقالی ھەزەكە یەتى چاكی دەكاتەو، كەچی ئاوى لی ناخواتەو، دواپۆژ بەرپا دەبی^۸، لە كاتێكدا یەكێك پاروی بۆ دەمی بردووە و تامی ناكات^(۹).

(۱) ناشوبە مەزھەبى و سیاسى و كۆمەلایەتى و ئابووریەكان بەھیزووە دەرەكەون، ئەمەش دەبیتە ھۆى كوشتاریكى مەزن، ھەروەك لە جەنگى یەكەم و دووھى جیھانى روویدا، ھەروەك چاودرێ دەكری ئەمە روویداتەو ئەگەر جەنگى ئەتۆمى (ناوھكى) سەرتاسەر روویدات، ئەمەش یەكێك بوو لە پێشبینیەكان كە شاراوو بووھو خواى گەورە بە پێغەمبەرى راگەیاندوو.

(۲) لەم سەردەمەدا خەلك ئەوھندە كێپرکیان كردوو لە بەرزكردنەوھى كۆشك و تەلاردا، تا واى لیھاتوو بەورجى ھەوربیران دروستكردوو، ھەروەك لە نیۆیۆرکی ئەمەریكى و شوینەكانى تریشدا ھەیە.

(۳) سوهرتى ئەنعام، ئایەتى: ۱۵۸.

(۴) واتە ئەوھندە لەناكاو دواپۆژ بەرپا دەبیت.

○ نیشانه گهوره کان:

سه بارهت به نیشانه گهوره کان، ئەوا ئەمانه ی خواره وهن:

● هه لاتنسی خۆر له خۆرئاواوه، هاتنه دهره وهی گیانله بهر نامۆکه:

له کاتی نزیکبوونه وهی هاتنی دواپۆژ، گۆرپانکاری له سیسته می گهردووندا پرووده دات، نیشانه کان به نائاسایی بۆ مرۆف دهرده که ونن خۆر له خۆرئاواوه هه لدی، به پیچه وانه ی ئەوه ی ئیستا ئیمه هۆگری بووینه له خۆره لاتن له خۆه لاته وه، گیانله بهر که دیت و قسه له گه ل خه لکدا ده کات.

له عه مری کۆری عاسه وه (خوای لی پازیبی) هاتوه، پیغه مبه ر (درود و سلاوی خوای لیبی) فه رموویه تی: ((یه که م نیشانه که دهرده که وی: هه له اتنی خۆره له خۆرئاواوه، دهرچوونی گیانله بهر که بۆ لای خه لک له بهر به یاندا، هه ر یه کیکیان پێش ئەوه ی دیکه بی، ئەوا ئەوه یتریان به شوینیدا دیت))^۵.

له ئەبو هور په پره وه (خوای لی پازیبی) هاتوه، پیغه مبه ر (درود و سلاوی خوای لیبی) فه رموویه تی: ((دواپۆژ به رپا نابی تا خۆر له خۆرئاواوه هه لته یه ت، جا که له ویه هه لات، ئەوا هه موویان باوه رده هینن، ئەمه ش ئەو کاته یه: ﴿لَا يَنْفَعُ نَفْسًا إِيْمَانُهَا لَمْ تَكُنْ آمَنَتْ مِنْ قَبْلُ أَوْ كَسَبَتْ فِي إِيمَانِهَا خَيْرًا﴾^۶. واته: (له روژی هاتنی هه ندیک له نیشانه کانی پهروه ر دگارت (وه کو هه له اتنی روژ له خۆرئاوا...))، ئەو که سه ی ئەو روژه ئیمان و باوه ر ده هینیت، ئەو ئیمان و باوه ر په ی سوودی بوی نابیت ئەگه ر پێشتر ئیمانی نه هینابیت، یان کرده وه ی چاکی هاوپی له گه ل ئیمان که یدا ئەنجام نه دابیت))^۷.

(۱) موسلیم و ئەبو داود گێراویانه ته وه.

(۲) سوهرتی ئەنعام، ئایه تی: ۱۵۸.

(۳) بوخاری و موسلیم و ئەبو داود گێراویانه ته وه.

خوای پاک و بیگهره ده فەرموویت:

﴿وَإِذَا وَقَعَ الْقَوْلُ عَلَيْهِمْ أَخْرَجْنَا لَهُمْ دَابَّةً مِّنَ الْأَرْضِ تُكَلِّمُهُمْ أَنَّ النَّاسَ كَانُوا بِآيَاتِنَا لَا

يُوقِنُونَ﴾^۵. واته: (کاتیک بریاری بهرپابوونی "قیامهت در، یاخود نزیك بووه"، زینده وهریک له زهوی دهرده هیئین بویان که قسه یان بو ده کات که: به راستی زوربهی خه لکی باوهریان به ئایهت و فەرمانه کانی ئیمه نه بووه).

دهرچوونی ئەم زینده وهره وهک پیشه کییه که له پیشه کییه کانی هاتنی دوارپوژ، ئەو کاته باوهر هینان سوودی نابی بو یه کییک که پیشتر باوهری نه هیئینابی.

نابی لیکۆلینه وه له شتی تر له ویدیوی ئەمانه وه بکری، له شتی سهیر و سه مه ره، که وتراوه له وه سفی ئەم زینده وهر و گیانله به ره، له وهی گوایه درێژیه که ی شهست گهزه وهک درێژی بالای ئاده م، گوایه پوو خساری مروژ و سه ری گا و چاوی به راز و گوچکه ی فیلی ههیه، هه رچی به دوای بکه وی پپی ناگات، ئەویش به دوای هه رچییه ک بکه وی ئەو شته له دهستی دهریازی نابی، دارگوچانی موسا و ئەنگوستیله ی سوله یمانی پئییه، هه موو ئەم شتانه هه یچ راست و دروستییه کیان بو نییه.

پیشه و پازی وتویه تی: ((چاک بزانه هه یچ ئاماژه و به لگه یه ک له قورئانی پیروژدا نییه له سه ر راست و دروستی ئەم شتانه، ئەگه ر هه والیکی دروست له م باره وه له پیغه مبه ری خواوه (درود و سلأوی خوای لیبی) هاتبی ئەوا په سه نده، ئەگه رنا ئاوپیشی لی نادریته وه)).

دهرچوونی زینده وهره که یه کییکه له زانیارییه شاراوه کان، پیویسته ئیمه له و سنوره بوه ستین که قورئانی پیروژ و سوننه تی به پیژ بۆمانیان دیاری کردوه، ته نها ئەوه یان تییدا هاتوه که زینده وهره که دهرده چی و قسه له گه ل خه لک ده کات و ئەمه ش یه کییکه له نیشانه کانی هاتنی دوارپوژ.

له هه مان سوهره تدا باسکراوه، که موسا (سلاوی خوی لیئی) به فه رمانی خوا دارگۆچانه که ی فرییدا، جا ئه و دارگۆچانه وه ک توله مار ده جولایه وه، سوله یمان (سلاوی خوی لیئی) زمانی بالنده ی زانیوه، گوئیستی میروچکه یه ک بووه که بانگی کۆمه له که ی ده کات تا بچنه نیو خانووه کانیانه وه، له ترسی ئه وه ی نه وه ک سوله یمان و له شکره که ی بی ئه وه ی هه ست بکه ن ئه وان پیشیل بکه ن. سوله یمان (سلاوی خوی لیئی) زه رده خه نه ی گرتووه به هوی بیستی قسه که ی میروچکه که وه .

هه ر له سوهره ته که دا هاتووه، که په پو قسه ی له گه ل سوله یمان (سلاوی خوی لیئی) کردووه، هه والی سه به ئی پیداو، و توویه تی:

﴿إِنِّي وَجَدْتُ امْرَأَةً تَمْلِكُهُمْ وَأُوتِيَتْ مِنْ كُلِّ شَيْءٍ وَلَهَا عَرْشٌ عَظِيمٌ، وَجَدْتُهَا وَقَوْمَهَا يَسْجُدُونَ لِلشَّمْسِ مِنْ دُونِ اللَّهِ وَزَيْنَ لَهُمُ الشَّيْطَانُ أَعْمَالَهُمْ فَصَدَّهُمْ عَنِ السَّبِيلِ فَهُمْ لَا يَهْتَدُونَ، أَلَّا يَسْجُدُوا لِلَّهِ الَّذِي يُخْرِجُ الْخَبَاءَ فِي السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ﴾^۱. واته: (به راستی من بۆم ده رکهوت ئافره تیک فه رمانه وایان ده کات و له هه موو جوړه ده سه لات و نازو نیعه تیککی پیبه خسراوه، ته ختیکی پاشایه تی گه وره شی هه یه. بینیم خوی و قهومه که ی سوژده بۆ خوژ ده به ن له جیاتی خوا، شه یتان کارو کرده وه ی چه وتیانی بۆ رازاندوونه ته وه، به و هویه وه ریازی راست و دروستی لیگرتوون، بۆیه ئه وان رینمووی و هه رناگرن. (شه یتان ری لیگرتن) بۆ ئه وه ی سوژده نه به ن بۆ ئه و خوایه ی که نه یی ده رده کیشیت له ئاسمانه کان و زه ویداو ده زانیت ئیوه چی ده شارنه وه و چیش ئاشکرا ده که ن).

ئو زینده وه ره ی له زه ویدا دیته ده ره وه ن قسه له گه ل خه لک ده کات، قسه کردنه که ی له م جوړه ده بییت.

● مەھدی:

پوختەى قسە لەبارەى پێشەوا مەھدیەو ئەوێهە" کە لە کۆتا سەردەمدا دیت، ناوی مەھمەدی کورپی عەبدوڵایە، یان ئەحمەدی کورپی عەبدوڵایە^(۱)، لە خانەوادەى پێغەمبەرى خواىە (درود و سلاوى خواى لیبى) و لە نەوێ فاتیمةیه (خواى لى پارزىبى)، لە پەوشتدا بە پێغەمبەرى خوا (درود و سلاوى خواى لیبى) دەچى، لە جەستە و سەر و سیمادا پى ناچیت^(۲)، نۆچەوانى لۆچە، لوتى چەماوێه^(۳)، زەوى پى دەکات لە دادگەرى، وەك چۆن پێشتر پى کرابوو لە ستم و زۆردارى، بەرنامەى ئیسلام جیبه جى دەکات، ئەوێ لە سوننەتى پێغەمبەرى خوا (درود و سلاوى خواى لیبى) کالبووتەوێ زیندووى دەکاتەو، بەرنامەى ئیسلام بالادەست دەبى و دادگەریه کەى جیبه جى دەبى. خوشى و دادگەر لە رۆژگارى ئەودا زۆر دەبى، سامان ئەوێندە زۆر دەبى کە بە مشت دەبەشیتەوێ نەوێ بە ژماردن^(۴)، حەوت سال دەمینیتەوێ و دەجال لە دواى ئەوێوێ دیت^(۵)، ئینجا عیسا دادەبەزى، یارمەتى عیسا دەدات بۆ کوشتنى دەجال، دواتر مەھدی دەمرى و موسلمانان نوێزى لەسەر دەکەن.

ئەمە پوختەى ئەو گێرپانەوانە بوو کە قسەیان لەسەر مەھدی کردوو. باسى کار و سیفەتەکانى ئەویان کردوو، کۆى گشتى گێرپانەوانەکان لەوێ دەرنانچن کە هەوائن لەسەر دەرکەوتنى پیاویک چاکخواز لە کۆتا رۆژگاردا، ئالای راستى و حەق بەرز دەکاتەوێ و

(۱) ئەبو داود و تورمزی گێرپانەوانە.

(۲) ئەبو داود و حاکم گێرپانەوانە.

(۳) ئەبو داود گێرپانەوانە، ئەمە و ئەو پێشەوا عەلییه.

(۴) موسلیم گێرپانەوانە.

(۵) ئەبو داود گێرپانەوانە.

فه‌رمایش و به‌رنامه‌ی خوا پایه‌دار ده‌کات. ئیسلام جیبه‌جی ده‌کات پیشه‌نگی سوود و چاکه‌ی گشتگیر ده‌بی بۆ ئه‌وه‌ی له دوا‌ی ئه‌وه‌وه دیت، هه‌روه‌ک یوحه‌نا پیش له‌دایکبوونی عیسا (درود و سلّوی خوا‌ی لی‌بی) وابوو.

له دوا‌ی ئه‌مه ده‌جالی جوله‌که دیت. وه‌ک سیمایه‌ک له سیماکانی ئاشوبی مه‌زن، تا به‌ره‌نگاری رابوونی ئیسلامی ببیته‌وه، هه‌ول‌ی لادانی خه‌لک بدات له‌سه‌ر ئاینه‌که‌یان، به‌و هی‌ز و توانا و زانسته‌ی هه‌یه‌تی، خوا‌ی گه‌وره ئاشوبه‌که‌ی ئه‌و پوچه‌ل ده‌کاته‌وه، به‌هۆ‌ی ئه‌و نیشانه‌ی پیشده‌هینی و له هه‌مان کاتدا له ئاشوبه‌که‌ی ئه‌و مه‌زترن، به‌دابه‌زاندنی عیسا (درود و سلّوی خوا‌ی لی‌بی) تا ببیته‌ هی‌زیک بۆ ئه‌و راستیه‌ی مه‌هدی ئه‌و کات نوینه‌رایه‌تی ده‌کات، هه‌ر یه‌ک له عیسا و مه‌هدی یارمه‌تی یه‌کتر ده‌ده‌ن و له پالیشیاندا یه‌که‌کانی ئیسلام هه‌ول‌ی کوشتنی ده‌جال و پوچه‌ل‌کردنه‌وه‌ی ئاشوبه‌که‌ی ده‌ده‌ن.

ئه‌گه‌ر ده‌جال کوژرا، ئه‌وا ئه‌و جوله‌کانه‌ی شه‌ریان له‌گه‌لیدا ده‌کرد تیکده‌شکین، ژماره‌یان هه‌فتا هه‌زاره^(۱)، دواتر خوا‌ی گه‌وره پووی راسته‌قینه‌ی کاری ئه‌وان ده‌رده‌خات، خۆیان له پال هه‌ر شتیکدا بشارنه‌وه، ئه‌وا خوا‌ی گه‌وره ئه‌و شته‌ دینیته‌گۆ و ده‌لیت: ئه‌ی موس‌لمانی به‌نده‌ی خوا، ئه‌مه جوله‌که‌یه و بیکوژه. به‌مه‌ش گه‌وره‌ترین ئاشوب که له زه‌ویدا پووده‌دات له ناوده‌بریت. دواتر عیسا (سلّوی خوا‌ی لی‌بی) ده‌سته‌دات به‌ سپینه‌وه‌ی گاوریایه‌تی که زۆر کاری نابه‌جی‌یان به‌ناوی ئه‌وه‌وه ئه‌نجامدا، ئاینی راست و دروستی ئیسلام پایه‌دار ده‌کات. دواتر پینغه‌مبه‌ر (درود و سلّوی خوا‌ی لی‌بی) فه‌رمووی: عیسا (سلّوی خوا‌ی لی‌بی) کاربه‌ده‌ستیکی دادگه‌ر و پیشه‌وایه‌کی به‌ویژدان ده‌بی له نیو ئومه‌ته‌که‌مدا. خاچ ده‌شکینیت، به‌راز سه‌رده‌برێ. سه‌رانه قبول ناکات^(۲). واز له به‌خشین و سه‌ده‌قه ده‌هینی^(۳).

(۱) ئیبن ماجه گێراویه‌تیه‌وه.

(۲) واته‌ ته‌نها موس‌لمانبوون نه‌بی هیچ شتیک تر قبول ناکات.

(۳) له‌به‌ر ئه‌وه‌ی ئه‌و کات خه‌لک ده‌وله‌مه‌ند ده‌بن.

به دواى هیچ بزن و مهر و وشتریکدا ناروات و بق و بوغز و کینه ناهیلّیت. ههرچی ژههره له ژههردارهکان دادهمالّی، تا وای لیدّی مندالّ دهست دهباته نیو دهمی مار و زیانی پیناگات، زاروک به دواى شیر دهکهوی و ئهویش لهبهری رادهکات، گورگ له نیو پانه مهردا وهک سهگهکهی دهبی، زهوی پر دهکات له ئاشتى، وهک چۆن دهفر پر دهکری له ئاو، یهک بهرنامه دهبی و تهنها خواى گهوره دهپهستری، جهنگ نامینی، قورپهیش دهسهلاتهکهی بو دهگهپیتتهوه، زهوی وهک دهفری زیوی لیدّی و پروهکهکانی شین دهبی وهک سهردهمی ئادهم.

بهمهش بهلینی خوا دیتتهجی، له دهرخستن و سهرخستنی ئیسلام و زالکردنی بهسهر گشت ئاینهکاندا.

﴿هُوَ الَّذِي أَرْسَلَ رَسُولَهُ بِالْهُدَىٰ وَدِينِ الْحَقِّ لِيُظْهِرَهُ عَلَى الدِّينِ كُلِّهِ وَكَفَىٰ بِاللَّهِ شَهِيدًا﴾^(۱). واته: (خوا ئهه زاتهیه که پیغمهبری خوی رهوانه کردوه، هاوری لهگهله رینمووی و پهيامی راست و دروستدا، بو ئهوهی زالی بکات بهسهر ههموو پهيام و بهرنامهیهکی تردا، خوا خویشی بهسه" بو شایهتیدان و ئاشکرا کردنی ئهه راستیه).

دواى ئهه کهم و کورتی پروودهات، بهردهوام خهک له ئایین دوور دهکهویتتهوه، تا له ئاینهکهیان ههلهگهپیتتهوه، بهمهش دواروژ بهریا دهبی ئهوان لهسهر ئهه بارودوخه، له دواى کاملبوون تهنها لهناوچوون و تیاچوون ههیه !!

﴿إِنَّمَا مَثَلُ الْحَيَاةِ الدُّنْيَا كَمَاءٍ أَنْزَلْنَاهُ مِنَ السَّمَاءِ فَاخْتَلَطَ بِهِ نَبَاتُ الْأَرْضِ مِمَّا يَأْكُلُ النَّاسُ وَالْأَنْعَامُ حَتَّىٰ إِذَا أَخَذَتِ الْأَرْضُ زُخْرُفَهَا وَازَّيَّنَتْ وَظَنَّ أَهْلُهَا أَنَّهُمْ قَادِرُونَ عَلَيْهَا أَتَاهَا أَمْرًا لَيْلًا أَوْ نَهَارًا فَجَعَلْنَاهَا حَصِيدًا كَأَنْ لَمْ تَغْنَبِ بِالْأَمْسِ كَذَلِكَ نُفَصِّلُ الْآيَاتِ لِقَوْمٍ يَتَفَكَّرُونَ﴾^(۲). واته: (بیگوومان نمونهی ژیانی ئهه دنیایه، ههر لهه بارانه دهچیت له ئاسمانهوه دامانباراندوهه جا

(۱) سوهرتی فهتخ، نایهتی: ۲۸.

(۲) سوهرتی یونس، نایهتی: ۲۴.

بههویهوه رووهکی زهوی گهشه دهکات و بهیهکدا چوون (بهرو بوومی خوئی پیشکەش دهکات) لهو خوړاکانهی که ههم خهڵکی و ههم ئازهلش لیبی دهخون، ههتا کاتیک وای لی دیت زهوی به جوانی نهخش و نیگاری خوئی دهردهخات و خوئی دهرزینینهوه، خهڵکهکی واگومان دهبن بهراستی ههمیشه دهسهلاتداری تهواون بهسهریدا "ئا لهوکاتهدا که خهڵکی خراب و غافلن و دلپان بهدنیای خوشه و ههرچی گوناھو تاوانه دهیکهن" ئهوه فهرمانی ئیمهیان بو دهردهجیت له شهودا یان له روژدا، ئهوسا وهک کشتوکالی دروینه کراوی لی دهکهن، ههروهکو دوینی نهبووبیت، ئابهو شیویه ئایهتهکانی خویمان روون دهکهنهوه بو کهسانیک بیر بکهنهوه و تیفکرن).

• هاتنی مهسیحی دهجال^(١):

یهکیک له نیشانه گه ورهکانی هاتنی دواروژ، هاتنی مهسیحی دهجال، که بانگهشهی خویهتی دهکات، دهیهوی خهڵکی لابدات له ئاینهکهیان بههوی ئه و کاره دهرئاسایانهی دهیانکات، ههروهها بههوی ئه و کاره سهیرانهی لهسهر دهستی دهردهکهن، بویه ههندیک له خهڵک پپی ههلهخهلهتین، خوی گه ورهش باوهپرداران چهسپاو دهکات، به فیلهکانی گومرا نابن، دواتر گومراییهکانی دهردهکهن و ئاشوبهکهی لهناودهبری و لهسهر دهستی موسلمانان دهکوژری، ئهوکاته سهرکردهکهیان عیسایه (سلأوی خوی لیبی).

پیغهمبهران هۆشداریان داوته گهلهکانیان له ئاشوب و گومرایی دهجال، ههروهک کۆتا پیغهمبهر (درود و سلأوی خوی لیبی) هۆشداریی لهبارهوه داوه.

(١) بویه ناوئراوه مهسیح، چونکه زهوی له ماوهیهکی کهمدا دهبریت، ههروهها لهبهر ئهوهی چاویکی سراوتهوه.

له عومه ره وه (خوای لی پازیبی) هاتووه: ((پیغه مبهەر "درود و سلاوی خوای لیبی" فرموویه تی: له پۆژی چه جی مالتاوا ییدا، داوای له خه لک کرد بیده نگی بنوینن، جا سوپاس و ستایشی خوای کرد، ئینجا باسی ده جالی کرد و زۆر به دوور و درێژی له سه ری دوا، فرمووی: خوای گه وره هه ر پیغه مبه ریکی په وانه کردبی، نه وا نه و پیغه مبه ره هۆشداری له باره وه داوه، نه م ده جاله له نیوتاندا ده رده که وی، نه وه ی لاتان شاراهه بووه سه باره ت به ده جال چیتر شاراهه نییه، په روه ردگارتان کوێر نییه، که چی ده جال چاوی راستی کوێر وه که نه وه ی سرابیتته وه))^(۱).

شیخ په شهید ریزا (په حمه تی خوای لیبی) وتویه تی:

((نه و فرموودانه ی له باره ی ده جاله وه هاتوون و هاوبه شن تیایدا، ئاماژه ده که ن به وه ی پیغه مبه ر "درود و سلاوی خوای لیبی" سیفه ته کانی ده جالی بو ئاشکرابووه، جا ده جال له کۆتا سه رده مدا ده رده که وی و زۆریک له کاره ده رتاساکان ده کات بو خه لک، چه ندین شتی نامۆ و سه یر ده کات که به هۆیه وه خه لکیکی زۆر فریو ده خوات، له ره چه له کی جوله که یه، موسلمانان له گه لی ده جه ننگن، له گه ل جوله که کانیش ده جه ننگن له م خا که پیروژانه دا و به سه ریاندا سه رده که ون، پیغه مبه ر "درود و سلاوی خوای لیبی" نه مه ی به کورته یری نه وه که به تیروته سه ل بو ده رکه وتووه، سه روش و نیگای له لایه ن خواوه بو ده جال نایه ت، هه روه که ئاشوبی تر جگه له مانه ش بو پیغه مبه ر "درود و سلاوی خوای لیبی" ده رکه وتوون و نه ویش باسی کردووه، بویه گێره په وه کان به مانا گێراویانه ته وه، زۆر هه له یان له گێرانه وه کاندای کردووه، نه وانه ش

(۱) بوخاری و موسلیم گێراویانه ته وه.

که ویستوویانه شتی ئیسپرائیلی بئاوبکه‌نه‌وه به ئەنقه‌ست هه‌له‌یان له‌م گێرانه‌وانه‌دا خستوه.

دوور نییه ده‌سه‌لاتخوازن له‌ جوله‌که سه‌هیۆنیه‌کان، هه‌لبستن به‌ پیلانگێران بۆ ئاشوبێکی له‌م جۆره، که‌ تاییدا پشت ببه‌ستن به‌ کاری ده‌رئاسا له‌ زانست و هونه‌ره‌ هاوچه‌رخه‌کان وه‌ک کاره‌با و کیمیا و جگه‌ له‌مانه‌ش، بی‌گومان خوا زاناته‌ره‌.

ئهم‌ فەرموودانه‌ی خواره‌وه‌ پالپشتی وته‌که‌ی شیخ‌ ره‌شید ریزا (په‌حمه‌تی خوای لییی) ده‌که‌ن:

له‌ ئەبو هوریه‌په‌وه (خوای لی‌ پازیبی) هاتوه‌، پیغه‌مبه‌ر (درود و سلأوی خوای لییی) فەرموویه‌تی: ((دوارپۆژ به‌ریا نابی‌ تا شه‌ر له‌گه‌ل جوله‌که‌ نه‌که‌ن، جوله‌که‌کان خۆیان له‌ پشت به‌رده‌وه‌ ده‌شارنه‌وه‌، که‌چی به‌رده‌که‌ ده‌لیت: ئەی موسلمان ئه‌مه‌ جوله‌که‌یه‌ له‌ پشت منه‌وه‌، ده‌ بیکۆژه‌))^{١)}.

ئهمه‌ خوازاو (مجان‌ییه‌، واته‌ خۆ‌شاردنه‌وه‌ هیچ‌ سویدیکی نابی‌.

له‌ موعازی کوری جه‌به‌له‌وه‌ (خوای لی‌ پازیبی) هاتوه‌، پیغه‌مبه‌ر (درود و سلأوی خوای لییی) فەرموویه‌تی: ((ئاوه‌دانبوونه‌وه‌ی به‌یتولمه‌قدیس، کاولبوونی مه‌دینه‌ی به‌دواوه‌یه‌، دوا‌ی ئه‌مه‌ شه‌پێکی مه‌زن‌پرووده‌دات، کۆتایی شه‌په‌که‌ش ئازادکردنی قوسته‌نتینییه‌ "ئیسته‌مبۆل"ه‌، له‌ ئازادکردنی ئه‌وی، ده‌جال دیت))^{٢)}.

پزگارکردنی یه‌که‌می قوسته‌نتینییه‌ جیاوازه‌ له‌وه‌ی دووه‌م، چونکه‌ له‌ گێرانه‌وه‌ی تورمزیدا هاتوه‌: ((ئازادکردنی قوسته‌نتینییه‌ له‌گه‌ل به‌ریابوونی دوارپۆژه‌)).

(١) بوخاری و موسلیم گێراویانه‌ته‌وه‌.

(٢) ئەبو داود گێراویانه‌ته‌وه‌.

• دابه‌زینی عیسا (سلاوی خوای لیبی):

پوخته‌ی مه‌به‌ست له کۆی فرمووده‌کان ئه‌وه به‌ده‌سته‌وه ده‌دات، که عیسا (سلاوی خوای لیبی) له کۆتا سه‌رده‌مدا و له و کاته ده‌جال له‌سه‌ر زه‌ویه داده‌به‌زیت، ئه‌م دابه‌زینه‌شی نیشانه‌یه‌ک ده‌بی له نیشانه مه‌زنه‌کانی دواپۆژ، جا حوکم به داپه‌روه‌ری ده‌کات، کار به به‌رنامه‌ی ئیسلام ده‌کات، ئه‌وه‌ی له ئیسلام خه‌لک فرامۆشی کردوه ئه‌و جیبه‌جیی ده‌کات و زیندووی ده‌کاته‌وه، ده‌جال ده‌کوژیت، دواتر تا ماوه‌یه‌ک که خوای گه‌وره ده‌یویت ده‌مینیتته‌وه، ئینجا ده‌مریت و نوژی له‌سه‌ر ده‌کریت و به‌خاک ده‌سپێردریت، پاشان شنه‌بایه‌ک هه‌لده‌کات و رۆحی گشت باوه‌رداران ده‌کیشی، دوا‌ی ئه‌مه ته‌نها خه‌لکی خراپ ده‌مینیتته‌وه، دوا‌ی ئه‌م کاملییه ته‌نها له‌ناوچوون و تیاچوون ده‌مینیتته‌وه.

له ئه‌بو هوریره‌یه‌وه (خوای لی‌ پازیبی) هاتوه، پینغه‌مبه‌ر (درو و سلاوی خوای لیبی) فرموویه‌تی: ((سویند به‌وه‌ی گیانی منی به‌ده‌سته، عیسا‌ی کورپی مه‌ریه‌م داده‌به‌زیتته سه‌رتان، حوکم به دادگه‌ری ده‌کات، خاچ ده‌شکینیی، به‌راز ده‌کوژی، سه‌رانه هه‌لده‌گری، سامان هه‌لده‌پرژیی، تا وایلیدیت هیچ که‌سیک قبو‌لی ناکات، ئه‌و کاته یه‌ک کړنووش و سوژده چاکتر ده‌بی له دنیا و له‌وه‌ش که تئیدایه))^۱. ئینجا ئه‌بو هوریره (خوای لی‌ پازیبی) وتی، ئه‌گه‌ر ده‌تانه‌وی ئه‌م فرمایشته بخویننه‌وه: ﴿وَإِنْ مِنْ أَهْلِ الْكِتَابِ إِلَّا لِيُؤْمِنَنَّ بِهِ قَبْلَ مَوْتِهِ وَيَوْمَ الْقِيَامَةِ يَكُونُ عَلَيْهِمْ شَهِيدًا﴾^۲. واته: (هیچ که‌سیک نییه له خاوه‌نانی کتیب، که باوه‌ر نه‌هینیت به عیسا پیش ئه‌وه‌ی گیانی ده‌ربجیت، به‌لکو سویند به

(۱) بوخاری و موسلیم گێراویانه‌ته‌وه.

(۲) سوڤه‌تی نیساء، نایه‌تی: ۱۵۹.

خوا هەر باوهر دههینیت پی له پیش مردنیدا "له سه‌ره مهرگدا په‌رده له‌سه‌ر چاویان لاده‌دریت و گه‌لێک راستی ده‌رده‌که‌ویت بو‌یان، یاخود کاتێک عیسا داده‌به‌زیت گا‌ورو جووه‌کانی ئەو کاته باوه‌ری دروستی پیده‌هینن" له روژی قیامه‌تیشدا شایه‌ته به‌سه‌ریانه‌وه "که ئەوانه‌ی گومرا بوون، خو‌یان گومرا‌بوون و ئەم کاتی خو‌ی هەر رێگه‌ی راستی نیشانداون".

وتراوه: له‌و کاته‌ی داده‌به‌زیته‌ سه‌ر زه‌وی باوه‌ری پی ده‌هینن به‌ر له‌وه‌ی بمری، وتراویشه له‌ کاتی به‌ریابوونی دوا‌پۆژ.

له‌ عوروه‌ی کورپی مه‌سه‌ودی سه‌قه‌فیه‌وه (خو‌ای لی‌ پازیبی) هاتووه، وتویه‌تی: گو‌یبیستی عه‌بدو‌لای کورپی عه‌مر (خو‌ای لی‌ پازیبی) بووم ده‌یوت:

((پێغه‌مبه‌ر (درود و سلّو‌ی خو‌ای لی‌بی) فه‌رموویه‌تی: ده‌جال له‌ نیو ئومه‌ته‌که‌م ده‌رده‌چیت، بۆ ماوه‌ی چل ده‌مینیته‌وه، نازانم: چل پۆژ یان چل مانگ، یاخود چل سال... دواتر خو‌ای گه‌وره‌ عیسا‌ی کورپی مه‌ریه‌م (سلّو‌ی خو‌ای لی‌بی) په‌وانه‌ ده‌کات، زۆر به‌ عوروه‌ی کورپی مه‌سه‌ود ده‌چیت، به‌دو‌ای ده‌جال ده‌چی و ده‌یکوژی، دواتر خه‌لک بۆ ماوه‌ی هه‌وت سال ده‌مینه‌وه هه‌چ دوژمنکاریه‌کیان له‌ نیو‌دا نامینیته‌وه، ئینجا خو‌ای گه‌وره‌ شنه‌بایه‌کی فینک له‌لای شامه‌وه ده‌نیریت، هەر که‌سێک به‌ ئەندازه‌ی که‌ردیله‌یه‌ک خیر یان ئیمانی له‌ دلدابی، ئەوا گیانی ده‌کیشی، ته‌نها خه‌لکی خراپه‌کار و شه‌رخواز ده‌مینه‌وه که‌ خولیا‌یان خراپه‌کارییه‌، هه‌چ چاکه‌یه‌ک نانس‌ن و نکۆلی له‌ هه‌چ خراپه‌یه‌ک ناکه‌ن، شه‌یتان خو‌ی بۆ ئەوان ده‌نوینی و ده‌لێت: ئایا گو‌پراپه‌ل نابن؟ ئەوانیش ده‌لێن: چ فه‌رمانێکمان پی ده‌که‌ی؟ فه‌رمانیان پیده‌کات به‌ بته‌رستی، له‌کاتێکدا ئەوان پۆزیان بۆ دا‌یبنکراوه، گوزه‌رانیان چاکه‌، دواتر فوو به‌ که‌رنا و شه‌بپوردا ده‌کری و خه‌لک گیانیا‌ن ده‌رده‌چی، دواتر خو‌ای گه‌وره‌ نه‌بارانێک ده‌بارینی، به‌مه‌ش جه‌سته‌ی خه‌لکی شین ده‌بیته‌وه، دووباره‌ فوو به‌ که‌رنا و

شەپپوردا دەکری^۵، بەمەش زیندوو دەبنەوہ بۆ لێپرسینەوہ، ئینجا دەوتریت: ئەی خەلکینە" وەرن بەرەو لای پەرەردگارتان ((بیانوەستین ئەوان بەرپرسیارن))، ئینجا دەوتریت: پاشماوہی نیو دۆزەخ بەیننە دەرەوہ، دەوتریت: چەند بەینرینە دەرەوہ لە چەند؟ دەوتریت: لە ھەر ھەزار کەسیک ئۆ سەد و نەوہد و ئۆ کەس بەیننە دەرەوہ. فەرمووی: ئەمە ئەو پۆژەییە کە منداڵ بەھۆی دژواریەکەیی پیر دەبی، ئەمە ئەو پۆژەییە کە پەردە لەسەر تەنگچەلەمەکان لادەبریت)).

ئین عەبباس (خوا لێیان رازی بی) دەگێریتەوہ، کە پیغمبەر (درود و سلاوی خوای لیبی) فەرموویەتی: ((خراپترین کەس ئەوانەن کە دواپۆژ ھەلدەستیت کەچی ئەوان ھیشتا زیندوون)).^۶

() ھیچ کەسیک ھیچ شتیک لەبارەیی شەپپور و کەرەناوہ نازانی، تەنھا ئەوہ نەبی وەک قۆج وایە و فووی پێدا دەکریت، بەمەش دواپۆژ بەرپادەبی، جاریکی تر فووی پێدا دەکری و زیندوو بوونەوہ دەستپێدەکات. لە نیوان ئەم دوو فووددا ماوہیەک ھەییە کە بە ریکی نەزانراوہ، لە ئەبو ھورەیرەوہ (خوای لێ رازیبی) ھاتووہ، پیغمبەر (درود و سلاوی خوای لیبی) فەرموویەتی: ((لە نیوان دوو فووکەدا چل ھەییە، وتیان: ئەی ئەبو ھورەیرە (خوای لێ رازیبی) چل پۆژ، وتی: نازانم، وتیان: چل مانگ، وتی: نازانم. وتیان: چل سال. وتی: نازانم. دواتر خوای گەورە بارانیک دەبارینی و مرۆفەکان شین دەبنەوہ، وەک چۆن پاقلە شین دەبی، جەستەیی مرۆف ھەموو شی دەبیتەوہ تەنھا یەک ئیسک نەبی، ئەویش کلێزەییە، مرۆف لەمدواپۆژدا لەسەر ئەم ئیسکە دروست دەبیتەوہ)).

() بوخاری و موسلیم گێراویانەتەوہ.

دوارپوژ

- باوه رېوون به دوارپوژ بنه مایه که له بنه ماکانی بیرو باوه رې.
- مروژ به هه رې مه کی دروستنه کراوه.
- مانای دوارپوژ.
- بایه خدانی قورئان به دوارپوژ.
- حکمه تی بایه خدان به دوارپوژ.
- سه ره تای دوارپوژ.
- زانستی سروشتی و دوارپوژ.
- که ی دوارپوژ دیت؟
- زیندوو بوونه وه.
- به لکه کانی زیندوو بوونه وه.
- گومانی ئه وانهی نکولی له زیندوو بوونه وه ده که ن.
- پله به ندی خه لک له کاتی زیندوو بوونه وه دا.

○ باوہربوون بہ دوارپوژ بنہمایہ کہ لہ بنہماکانی بیروباوہر.

باوہربوون بہ دوارپوژ بنہمایہ کہ لہ بنہماکانی ئیمان، بہشیکہ لہ بہشہکانی بیروباوہر، بہلکو رہگہزی ہرہ گرنکہ کہ راستہ وخو لہ دواۓ باوہربوون بہ دوارپوژوہ دیت.

لہبہر ئوہی باوہربوون بہخوا، ناسینی سہرچاوہی یہکہم دہستہبہر دہکات، کہ گہردوونی لی دروستبووہ، باوہربوون بہ دوارپوژ ئاشنابوون دہستہبہر دہکات بہو چارہنووسہی کہ ئہم بوونہوہرہ پیی دہگات.

لہبہر پوژنایی ئاشنابوون بہ سہرچاوہی پیدابوونی بوونہوہر و چارہنووسہکہی، دہکری مرؤف ئامانجہکہی دیاری بکات، مہبہستہکہی دابریژیت، ئو ئامراز و ریوشوینانہ بگریتہبہر کہ دہیگہیہنن بہ ئامانج و مہبہستہکہی.

کہی مرؤف ئہم ناسینہی لہدہستدا، ئوا ژیانی بہبی ئامانج دہمینیتہوہ، ہیچ مہبہستیکی نابی.

ئو کاتہ مرؤف پوچ بہرزیہکہی و پہوشتہ بہرزہکانی ون دہکات، وک ئازہل ژیان بہری دہکات، بہوہی ئارہزووہ سروشستیہکانی بہریوہی دہبن، ئہمش داروخانی پوچی کاولکہرہ بو خودی مرؤفہکہ.

○ مرؤف بہ ہہرہمہکی بہدینہہاتوہ:

قورئانی پیروژ“ سہرنجہکان پادہکیشی بو ئوہی خواۓ گہورہ مرؤفی بہ ہہرہمہکی و بی ئامانجی بالآ و مہبہستی بہرز دروست نہکردوہ، چونکہ ئہمہ تیکدہگیری لہگہل کاملیہ پیروژ و داناییہ ہرہ بالآکہی.

خوای گه وره مرۆفی به دهستی خوئی به دینه هیناوه و له گیانی تایبهتی خوئی به بهریدا نه کردوو، و پایه داری نه کردوو به سه ر فریشته کاندای، و هه رچی له ئاسمانه کان و زه ویدایه پام و دهسته مۆی نه کردوو، و نه یکردۆته سهروهی ئه م هه ساره ی زهوی به بی ئامانج و مه به ست.

ئه مه کاری هه ره مه کییه و خوای گه وره پاک و به رزه له م جو ره کارانه.

﴿أَفَحَسِبْتُمْ أَنَّمَا خَلَقْنَاكُمْ عَبَثًا وَأَنَّكُمْ إِلَيْنَا لَا تُرْجَعُونَ، فَتَعَالَى اللَّهُ الْمَلِكُ الْحَقُّ لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ

رَبُّ الْعَرْشِ الْكَرِيمِ﴾^۱. واته: (ئایا گو مانتان واده برد که به راستی ئیمه ئیوه مان به بی مه به ست دروست کردوو و ئیوه بو لای ئیمه ناهیه ئینه وه؟! به رزی و بلندی بو خوا، پاشای رهوای حه ق، هیچ خواهه ک نییه جگه له و زاته، خاوه نی عه رشی شکو دار و به رپزه).

مرۆف په یامی هه یه، ئه ویش جینشینایه تی کردنی خواهه له زه ویدا، پاسپێردراوه ئه رکه کانی ئه م جینشینایه تییه جیبه جی بکات، به رپرسیشه له به رامبه ر خوای گه وره.

بیرکردنه وه جگه له وهی باس مان کرد، لادانه له راستی به ره و گو مریای.

﴿أَيَحْسَبُ الْإِنْسَانُ أَنْ يُتْرَكَ سُدًى، أَلَمْ يَكُ نُطْفَةً مِنْ مَنِيِّ يُمْنَى، ثُمَّ كَانَ عَلَقَةً فَخَلَقَ

فَسَوًى، فَجَعَلَ مِنْهُ الزَّوْجَيْنِ الذَّكَرَ وَالْأُنثَى، أَلَيْسَ ذَلِكَ بِقَادِرٍ عَلَىٰ أَنْ يُحْيِيَ الْمَوْتَى﴾^۲. واته:

(ئایا ئاده میزاد واده زانیت هه روا وازی لیده هیه ریت به خو زایی (لپرسینه وهی ناییت؟!). باشه، ئایا کاتی خوئی نو تغه یه ک نه بووه له مه نی که ده رژینرایه شوینی خوئی (که مندالدانی دایکه). پاشان خو هه لئوا سه ریک بوو گه شه ی کردوو و رو ح و ده زگا کانی ده ره وه و نا وه وه ی به ری کوی پکی پی به خشی. ئینجا هه ر له و مه نییه هه ردوو جووت نیرو میی دروست کردوو (که ته و او کاری یه کترن). ئایا ئه و زاته ی ئه وه بکات ناتوانی ت مردوو ه کان زیندوو بکاته وه؟!).

(۱) سو ره تی مو ئمی نون، ئایه تی: ۱۱۵، ۱۱۶.

(۲) سو ره تی قیامه ت، ئایه تی: ۳۶ - ۴۰.

○ مانای دواپۆژ:

دواپۆژ ده‌ستپێده‌کات به له‌ناوچوونی ئەم جیهانه‌مان، به‌مه‌ش هه‌رچی گیانله‌به‌ر و زینده‌وه‌ره تیایدا ده‌مریت، زه‌وی و ئاسمانه‌کان ده‌گۆڕین، ئینجا خوای گه‌وره سه‌ره‌له‌نوی دروستیان ده‌کاته‌وه، هه‌موو خه‌لك زیندوو ده‌کاته‌وه، جاریکی تر ژانیان بۆ ده‌گێڕێته‌وه. له دوا‌ی زیندوو‌کردنه‌وه، خوای گه‌وره لێپرسینه‌وه له‌گه‌ڵ هه‌ر که‌سی‌کدا ده‌کات له‌سه‌ر کرده‌وه چاک یان خراپه‌کانی که کردوویه‌تی. هه‌ر که‌سیک چاکه‌کانی به‌سه‌ر خراپه‌کانیدا زالبوون، ئەوا خوای گه‌وره ده‌یخاته به‌هه‌شته‌وه، ئەوه‌ش خراپه‌کانی به‌سه‌ر چاکه‌کانیدا زالبوون، ئەوا خوای گه‌وره ده‌یانخاته نیو ئاگری دۆزه‌خه‌وه.

○ بایه‌خدانی قورئانی پیرۆژ به باوه‌ربوون به دواپۆژ:

قورئانی پیرۆژ بایه‌خیکس گه‌لیک زۆر ده‌دات به باوه‌ربوون به‌م پۆژه، نه‌م بایه‌خدانه به پۆژی دوا‌ی خۆی له‌مانه‌ی خواره‌وه‌دا ده‌بینێته‌وه:

یه‌که‌م: به‌سه‌تنه‌وه‌ی باوه‌ربوون به دواپۆژ به باوه‌ربوون به خوای گه‌وره:

﴿وَلَكِنَّ الْبِرَّ مَنْ آمَنَ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ﴾^١. واته: (به‌لكو کرداری چاك و کاری باش

بریتیه له‌وه‌ی که ئاده‌میزاد باوه‌ری هیناییت به‌خوای به‌روژی دوا‌ی).

﴿إِنَّ الَّذِينَ آمَنُوا وَالَّذِينَ هَادُوا وَالنَّصَارَى وَالصَّابِئِينَ مَنْ آمَنَ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ وَعَمِلَ

صَالِحًا فَلَهُمْ أَجْرُهُمْ عِنْدَ رَبِّهِمْ وَلَا خَوْفٌ عَلَيْهِمْ وَلَا هُمْ يَحْزَنُونَ﴾^٢. واته: (بێگومان ئەوانه‌ی

(١) سوڤه‌تی به‌قه‌ره، نایه‌تی: ١٧٧.

(٢) سوڤه‌تی به‌قه‌ره، نایه‌تی: ٦٢.

باوه‌ریان هیناوه "له ئوممه‌تی محمه‌د (درود و سلاوی خوای لیبی)"، ئەوانه‌ش بوونه‌ته جووله‌که "شوینکه‌وته‌ی راسته‌قینه‌ی موسان"، گاوه‌کانیش "که شوینکه‌وته‌ی راسته‌قینه‌ی عیسان"، "صابئه‌ش" که شوینکه‌وته‌ی راسته‌قینه‌ی داودن، ئەوانه هەر دهسته‌یه‌کیان باوه‌ری دامه‌زراوی هینا بی‌ته به‌خوا و روژی دوابی و کارو کرده‌وه‌ی چاکه‌ی ئەنجام دابیت، جا ئەوانه پاداشتیان لای په‌روه‌ردگاریانه، نه ترس و بیمیان ده‌بیت، نه غم و په‌ژاره‌ش روویان تیده‌کات).

دووه‌م: قورئانی پیروز زۆر باسی ده‌کات، تا پاده‌یه‌ک که خه‌ریکه هیچ سوپه‌تیک نه‌بی ئەم باسه‌ی تیدا نه‌هاتبی، له‌گه‌ڵ ئەوه‌ی له‌گوچکه‌کان نزیکه‌ی ده‌کاته‌وه به‌ به‌لگه و جارێکیش به‌ نمونه.

سێیه‌م: ئەوه‌ی به‌دواداچوون بۆ ئایه‌ته‌کانی قورئانی پیروز بکات، ده‌بینیت چه‌ندین ناوی بۆ ئەم پۆژه‌داناوه، هەر ناویکی ئاماژه به‌ مانا و په‌وداوێک ده‌کات له‌ ناخۆشی و دژواریه‌کان که له‌م پۆژه‌دا په‌وده‌ده‌ن.

پۆژی زیندوو بوونه‌وه‌یه:

﴿وَقَالَ الَّذِينَ أُوتُوا الْعِلْمَ وَالْإِيمَانَ لَقَدْ لَبِثْنَا فِي كِتَابِ اللَّهِ إِلَى يَوْمِ الْبَعْثِ فَهَذَا يَوْمَ الْبَعْثِ وَلَكِنَّكُمْ كُنتُمْ لَا تَعْلَمُونَ﴾^{٥٦}. واته: ("له‌ روژی قیامه‌تدا که تاوانباران سه‌ریان له‌بیشیواوه و سویندی درو‌ده‌خون" ئەوانه‌ی زانیاری و ئیمانیاں پیبه‌خه‌شرا بوو ده‌لین: سویند به‌خوا بیگومان ئیوه به‌راوه‌ی ئەوه‌ی خوا بریاری له‌سه‌ر بووه ماونه‌ته‌وه "له‌ دنیا‌دا و له‌ جیهانی به‌رزه‌خیشدا" تاروژی زیندوو بوونه‌وه، جا ئەمه‌ روژی زیندوو بوونه‌وه‌که‌یه، به‌لام ئیوه به‌م راستیه‌تان نه‌ده‌زانی و برواتان پێ نه‌بوو).

بیسی دهوتربیت پوژی ههستانهوه له گوپ (قیامت):

﴿وَيَوْمَ الْقِيَامَةِ تَرَى الَّذِينَ كَذَبُوا عَلَى اللَّهِ وُجُوهُهُم مُّسْوَدَّةٌ﴾^۱. واته: (جا روژی قیامت

دهینیت، ئەوانه‌ی درویمان به‌ناوی خواوه ده‌کرد "شتی نارە‌وایان تیکه‌لی دین ده‌کرد" رووخساریان رهش و تاریکه).

پوژی به‌ریابوونی دواپوژ (الساعة):

﴿اقْتَرَبَتِ السَّاعَةُ وَانشَقَّ الْقَمَرُ﴾^۲. واته: (روژی قیامت نریک بوته‌وه و مانگیش له‌ت

بو).

﴿إِنَّ زَلْزَلَةَ السَّاعَةِ شَيْءٌ عَظِيمٌ﴾^۳. واته: (به‌راستی زهوی له‌رزهی قیامت و کاول بوونی

بوونه‌وه‌ر کاره‌ساتیکی زوژ گه‌وره‌یه و رووداویکی سامناکه).

پوژی دواپیس:

﴿بَلْ تُؤْثِرُونَ الْحَيَاةَ الدُّنْيَا، وَالْآخِرَةَ خَيْرٌ وَأَبْقَى﴾^۴. واته: (که‌چی ئیوه ریباری رزگاری

ناگرنه به‌رو به‌لکو زیاتر ژیانی دنیا‌تان مه‌به‌سته. له‌کاتی‌کدا قیامت و به‌ده‌ست هینانی به‌هه‌شت چاکتره و به‌رده‌وامیشه).

پوژی سزا و پاداشت:

﴿مَالِكِ يَوْمِ الدِّينِ﴾^۵. واته: (خواه‌ن و سه‌رداری روژی پاداشت و سزایه).

(۱) سوپه‌تی زومه‌پ، نایه‌تی: ۶۰.

(۲) سوپه‌تی قه‌مه‌پ، نایه‌تی: ۱.

(۳) سوپه‌تی حه‌ج، نایه‌تی: ۱.

(۴) سوپه‌تی ئەعلا، نایه‌تی: ۱۶، ۱۷.

(۵) سوپه‌تی فاتیه‌جه، نایه‌تی: ۳.

پۆژی لیپرسینه وه:

﴿إِنِّي عَذْتُ رَبِّي وَرَبِّكُمْ مِنْ كُلِّ مُتَكَبِّرٍ لَا يُؤْمِنُ بِيَوْمِ الْحِسَابِ﴾^۱. واته: (پهنا ده گرم به پهروهردگاری خوّم که پهروهردگاری ئیوه شه له هه موو لووت بهرزو خو بهزل زانیك باوهری بهروژی لیپرسینه وه نه بیّت).

پۆژی سه رکه وتن:

﴿قُلْ يَوْمَ الْفَتْحِ لَا يَنْفَعُ الَّذِينَ كَفَرُوا إِيمَانُهُمْ وَلَا هُمْ يُنظَرُونَ﴾^۲. واته: (ئهی محمه د "درود و سلاوی خوی لیّ" پیمان بلی: روژی جیا کردنه وه و سه رکه وتی ئیمان، باوهره یانی کافران هیچ سوودی ناییت بو یان، هیچ مو له تیشیان نادریت).

پۆژی به یه کگه یشتن:

﴿رَفِيعُ الدَّرَجَاتِ ذُو الْعَرْشِ يُلْقِي الرُّوحَ مِنْ أَمْرِهِ عَلَى مَنْ يَشَاءُ مِنْ عِبَادِهِ لِيُنذِرَ يَوْمَ التَّلَاقِ، يَوْمَ هُمْ بَارِزُونَ﴾^۳. واته: (ئهو پهروهردگار ه پله و پایه ی زور بلنده، خاوه نی ته ختی فه رمانه وای تایه تی خو به تی، ئه وزاته وه حی و نیگا به فه رمانی خوی ده نیریت بو هه ر کام له به نده کانی که بیه ویت، "قورئان روحه، چونکه زیان به خشه به عقل و دل و ده روون"، بو ئه وه ی خه لکی بترسیتت له روژی به یه کگه یشتنه وه "گه یشتنه وه ی رو ح به جه سته، گه ستنه وه ی ئاده میزاد به کرده وه کانی..". ئه و روژه هه موویان به ده ره وه ن).

(۱) سوهرتی غافر، ئایه تی: ۲۷.

(۲) سوهرتی سه جده، ئایه تی: ۲۹.

(۳) سوهرتی غافر، ئایه تی: ۱۵، ۱۶.

پۆژی کۆکردنه‌وه و زیانباری و مهندههۆشییه:

﴿يَوْمَ يَجْمَعُكُمْ لِيَوْمِ الْجَمْعِ ذَلِكَ يَوْمُ التَّغَابُنِ﴾^۹. واته: (روژێك دیت خوا هه‌مووانتان كۆده‌كاته‌وه، بۆ روژی كۆبوونه‌وه‌كه، ئه‌وه روژی زیان بارییه).

پۆژی نه‌مری:

﴿ادْخُلُوهَا بِسَلَامٍ ذَلِكَ يَوْمُ الْخُلُودِ﴾^{۱۰}. واته: (بفهرمبون بچنه ناو به‌هه‌شته‌وه له‌گه‌ڵ ئاشق و ئارامی و هه‌یمنیدا، ئا ئه‌وه ئیتر روژی نه‌مری و نه‌براهیه).

پۆژی ده‌رچوون:

﴿يَوْمَ يَسْمَعُونَ الصَّيْحَةَ بِالْحَقِّ ذَلِكَ يَوْمُ الْخُرُوجِ﴾^{۱۱}. واته: (ئهو روژه ده‌نگی‌کی زۆر به‌رز و سامناك به‌پراستی ده‌یستن، دیاره كه ئه‌وه روژی هاتنه‌وه‌یه له تویی خاكدا).

پۆژی په‌ژاره:

﴿وَأَنْذَرَهُمْ يَوْمَ الْحَسْرَةِ إِذْ قُضِيَ الْأَمْرُ وَهُمْ فِي غَفْلَةٍ وَهُمْ لَا يُؤْمِنُونَ﴾^{۱۲}. واته: (ئهی پێغه‌مبهر "درود و سلاوی خوی لێی"، سته‌مکاران ئاگادار بکه له روژی ئهو ناله و په‌شیمانی کاتیك کار له کار ترازاه، له کاتی‌کدا ئه‌وانه له غه‌فله‌تدان و باوه‌ر ناهین).

(۹) سوڤه‌تی التغبان، نایه‌تی: ۹.

(۱۰) سوڤه‌تی ق، نایه‌تی: ۳۴.

(۱۱) سوڤه‌تی ق، نایه‌تی: ۴۲.

(۱۲) سوڤه‌تی مه‌ریه‌م، نایه‌تی: ۳۹.

پۆئی به کتربانگ کردن:

﴿وَيَا قَوْمِ إِنِّي أَخَافُ عَلَيْكُمْ يَوْمَ التَّنَادِ﴾^۵. واته: (ئهی قهوم و هوژم من به راستی دهترسم له روژی هاوارو ئاهوناله و بانگکردنتان بو لپیرسینهوه "قیامهت").

پۆئی نزیک:

﴿أَزِفَتِ الْأَازِفَةُ، لَيْسَ لَهَا مِنْ دُونِ اللَّهِ كَاشِفَةٌ﴾^۶. واته: ("ئهوه چاک بزانه" قیامهت و لپیرسینهوه نزیک بووهتهوه. کهشیش ناتوانیت ئهه روژه دهربجخت و بهرپای بکات جگه له خوای بهدهسهلات و بالادهست).

به پۆئی به لای گهوره ناودهبرن:

﴿فَإِذَا جَاءَتِ الطَّامَّةُ الْكُبْرَى، يَوْمَ يَتَذَكَّرُ الْإِنْسَانُ مَا سَعَى﴾^۷. واته: (جا کاتیک به لای گهوره که پیشهات، که تهنگانه سامناکه که روویدا، "مه بهست روژی قیامهته". ئهه روژه ئادهمیزاد دیتهوه یادی که چی کردوو و چی ئهنجامداوه).

به پۆئی دهنگه بهرزه که ناودهبرن:

﴿فَإِذَا جَاءَتِ الصَّاحَّةُ، يَوْمَ يَفِرُّ الْمَرْءُ مِنْ أَخِيهِ، وَأُمُّهُ وَأَبِيهِ، وَصَاحِبَتِهِ وَبَنِيهِ، لِكُلِّ امْرِئٍ مِنْهُمْ يَوْمَئِذٍ شَأْنٌ يُغْنِيهِ﴾^۸. واته: (جا کاتیک قیامهت بهرپا بوو به هووی دهنگیکی بههیزی گوی

() سورتهی غافر، نایهتی: ۳۲.

(۶) سورتهی نهجم، نایهتی: ۵۷، ۵۸.

(۷) سورتهی نازعات، نایهتی: ۳۴، ۳۵.

کپ کهره وه. ئەو روژە "هیندە سامناکه" برا لە دەست بڕاکە ی هەلدیت و راده کات و خوێ لێ دەشاریتەوه. ههروهها لە دەست دایک و باوکی. لە دەست هاوسهرو کورپه کانی. لەو روژەدا ههركهسیك لهوانه ئەوهنده سهركهرمى كیشهی خوێهتی، ناتوانیت فریای کهسی تر بکهوێت).

به روژی دهركهوتنی راستی ناودهبرن:

﴿الْحَاقَّةُ، مَا الْحَاقَّةُ، وَمَا أَدْرَاكَ مَا الْحَاقَّةُ﴾^۱. واته: (یه کیکه له ناوه کانی روژی قیامهت ئەوه ده گهیه نیت که لهو روژەدا خوای گهوره حهق و راستی به تهواوی ده چه سپینت. "ئینجا پرسیار ده کات و زیاتر گرنگی ئەو روژە ده خاته بهرچاو" چی بێ ئەو روژە؟! جا تو چووزانی ئە ی پێغمه بهر "درود و سلاوی خوای لپی" ئە ی ئاده میزاد، ئەو روژە چیه و چونه و چ تهنگانه یه که؟).

به داپۆشه، ناودهبرن:

﴿هَلْ أَتَاكَ حَدِيثُ الْعَاشِيَةِ﴾^۲. واته: (ئایا ههوال و دهنگوباسی روژی قیامهت پێگه یشتوو ه؟! "روژیکه سه ختیه که ی هه موو کهسیک داگیر ده کات").

به رووداوه سامناکه که ناودهبرن:

﴿إِذَا وَقَعَتِ الْوَاقِعَةُ، لَيْسَ لَوْعَتِهَا كَاذِبَةٌ، خَافِضَةٌ رَافِعَةٌ﴾^۳. واته: (کاتیک رووداوه سامناکه که پیش دیت. نزم کهره وه یه و بهرز که ره وه، "ئیمانداران بهرزو پایه دار ده بن،

(۱) سورته ی عه به سه، نایه تی: ۳۳ - ۳۶.

(۲) سورته ی حاقه، نایه تی: ۱ - ۳.

(۳) سورته ی غاشیه، نایه تی: ۱.

خوانه‌ناسانیش سه‌رشوۆر و ڤیسوا". روودانی ئەو کاره‌ساته‌ حه‌قیقه‌ته‌ و که‌س ناتوانیته‌ ڤروای ڤیی نه‌بیته‌ و به‌ڤراستی نه‌زانیه‌ته‌).

○ حکمه‌تی بایه‌خدان به‌ دواڤۆژ:

قورنانی ڤیروۆژ له‌ به‌ر چه‌ند هۆکارێک بایه‌خس به‌ دواڤۆژ داوه‌:

یه‌که‌م: هاو به‌شدانه‌ ره‌ عه‌ره‌ به‌ کان زۆر به‌ تووندی نکۆلیان لی‌ده‌کرد.

﴿وَقَالُوا مَا هِيَ إِلَّا حَيَاتُنَا الدُّنْيَا نَمُوتُ وَنَحْيَا وَمَا يُهْلِكُنَا إِلَّا الدَّهْرُ﴾^۱. واته‌: (خوانه‌ناسان

ده‌لین: ژیان ته‌نها ئەم ژیا‌نی دنیا به‌یه‌، ده‌مرین و ده‌ژین به‌ نۆزه‌ وه‌ هه‌ر روژگار و زه‌مانه‌ کاریگه‌رن تیا‌ماندا و ده‌مان مری‌ن!).

دووه‌م: خاوه‌ن کتێبه‌کان هه‌رچه‌نده‌ باوه‌ڤیان به‌ دواڤۆژ هه‌بوو، که‌چی تێڤوانینیان

له‌ وپه‌ڤی نابه‌جیی دابوو بۆ ئەم ڤۆژه‌.

بۆ نمونه‌ گاوه‌کان له‌ دواڤۆژدا ڤشت ده‌به‌ستن به‌ عیسا‌ی ڤزگارکه‌ر، که‌ خۆی ده‌یکاته‌

قوربانی بۆ ڤزگاربوونی خه‌لک، به‌مه‌ش ئەوان له‌ سزای هه‌له‌کانیان ڤزگار ده‌کات.

ئەمه‌ ته‌واو ڤێک و گونجاوه‌ له‌ گه‌ل ئەوه‌ی هیندۆسه‌کان ده‌لین له‌ باره‌ی خواوه‌ند کریشه‌

و بو‌زاوه‌.

بیروباوه‌ری جوله‌که‌کان له‌ باره‌ی خوا و دواڤۆژه‌وه‌، له‌ گه‌نده‌لیدا هه‌چی وای که‌مه‌تر نییه‌

له‌ بیروباوه‌ری گاوه‌ و هیندۆسه‌کان.

سێیه‌م: باوه‌ڤیوون به‌ دواڤۆژ وا ده‌کات ئاما‌نجیکی بال‌امان له‌ ژیا‌ندا هه‌بیته‌، مه‌به‌ستیکی

به‌ر زمان هه‌بی، ئەم ئاما‌نجه‌ش بریتییه‌ له‌ کردنی چاکه‌ و واز هێنان له‌ خراپه‌، خۆپازاندنه‌وه‌

(۱) سوڤه‌تی واقیعه‌، ئایه‌ته‌: ۱ - ۳.

(۲) سوڤه‌تی جاسیه‌، ئایه‌ته‌: ۲۴.

به رهوشتی بهرز، خۆدارنێن له رهوشتی نزم، که زیانی بۆ جهسته و ئایین و ناموس و عهقل و سامانهکان ههیه. واته: بهرجهستهکردنی مانای جینشینایهتی.

دهبێ پالنه‌ر و وشیارێ دهروونی بههیز بکری، که هانی چاکه‌کردن، پڕیگری له خراپه‌کردن دهکات، ئهم وشیاریه‌ ته‌نها به زۆر یاد خستنه‌وه و جو‌راوجو‌ری له ویناکردن و هینانه‌وه‌ی نمونه‌ فره‌ جو‌ره‌کان بههیز ده‌بێ، تا په‌گورپیشه‌کانی داده‌کو‌تری و کاریگه‌ریه‌که‌ی زیاتر ده‌بێ، ئامانجه‌که‌ی دیته‌جی، به‌مه‌ش نکۆلیکار له نکۆلیکردنه‌که‌ی پاشگه‌ز بپیته‌وه، هه‌له‌کار هه‌له‌که‌ی راست بکاته‌وه، هه‌ر مرۆفیک ئامانجه‌ بالاکه‌ی دیاری بکات تا پڕیگه‌که‌ی ون نه‌کات یان پیی نه‌خلیسکی‌ت.

○ سه‌ره‌تای دوا‌روژ:

له کۆی ئایه‌ته‌ پیرۆزه‌کان، ئه‌وه‌ وه‌رده‌گیریت که دوا‌روژ ده‌ستپیده‌کات به‌ پوودانی گۆرانیکی گشتی له‌م گه‌ردوونه‌دا، جا ئاسمان له‌ت له‌ت ده‌بێ، ئه‌ستیره‌کان په‌رش و بلاو ده‌بن، هه‌ساره‌کان به‌ریه‌که‌ ده‌که‌ون، زه‌وی له‌باریه‌که‌ دیته‌ ده‌ره‌وه، هه‌موو شتی‌که‌ تیکه‌ده‌چی، هه‌رچی مرۆف ناسیویه‌تی له‌م بوونه‌وه‌ردا تیکه‌ده‌چیت.

﴿يَوْمَ تُبَدَّلُ الْأَرْضُ غَيْرَ الْأَرْضِ وَالسَّمَوَاتُ وَبَرَزُوا لِلَّهِ الْوَاحِدِ الْقَهَّارِ﴾^٥. واته: (له‌ روژیکدا که ئهم زه‌ویه‌ ده‌گۆریت به‌ زه‌ویه‌کی ترو هه‌روه‌ها ئاسمانه‌کانیش ده‌گۆرین به‌ شیوه‌ و شیوازیکی ترو هه‌موو ئه‌و خه‌لکه‌ ده‌رده‌که‌ون و ئاماده‌ن له‌ به‌رده‌م دادگای خوای تاك و ته‌نها و به‌ده‌سه‌لات و خه‌شمگیر له‌ کافران).

○ زانستی سروشتی و دواروژ:

ئەم تیکچوونە گشتگیرە شتیکی ئەستەم نییە، یان پوودانی دوور نییە، لەلایەن زانایانی بواری زانستە سروشتییەکان ئەوە چەسپاوە کە پوژیک دیت ئەم گەردوونە هەموو شتیکی بەکۆتا دەگات، هەرۆک چۆن لە کۆنەوێ گەشەیی کردووە تا ئەو بارودۆخەیی ئیستا تییایە، ئەوا بەهەمان شیوێ گەشە دەکات بەرەو لەناوچوون و تیاچوون.

هیچ شتیکی لە قورئانی پیرۆزدا نەهاتووە، لەبارەیی کۆتایی ئەم جیهانە کە تیکبگیری لەگەڵ پیشبینیی تیۆرەکانی زانستی سروشتی.

ئەمەش گەورەترین بەلگەیە کە ئەم قورئانە لەلایەن خواوە هاتووە، پیشتر هیچ کەسێک بەم شیوێ قەسەیی نەکردووە لەبارەیی لەناوچوونی ئەم گەردوونە بەم شیوێ، هەرۆک ئاینەکانی پیشتریش بەم جوړە قەسیان لەبارە نەکردووە. ناکرێ ئەمە لە بیرکردنەوێ پیغمبەری خواوە بی (دروود و سلاوی خوای لیبی)، ئەمەش یەکیکە لە موعجیزەکانی !!

○ کەیی دواروژ دیت؟

کاتی بەرپابوونی دواروژ، تەنھا خوای گەورە دەزانێ، زانینی ئەم کاتەیی تەنھا لای خوای هەلیگرتووە. هیچ کەسێکی لە بەدیھینراوانی لەم کاتە ئاگادار نەکردۆتەو، نە پیغمبەر و نە پەيامبەر، نە هیچ فریشتەییەکی لە خوا نزیک.

﴿إِنَّ اللَّهَ عِنْدَهُ عِلْمُ السَّاعَةِ وَيُنزِلُ الْغَيْثَ وَيَعْلَمُ مَا فِي الْأَرْحَامِ﴾^۱. واتە: (بەرستی هەر

خوا خوای زانیاری بەرپابوونی روژی قیامەت دەزانیت، بارانیش هەر ئەو دەبیارینیت، دەزانیت چی لە سکی دایکاندا هەیە).

(۱) سورەتی لوقمان، ئایەتی: ۳۴.

خه لک له م باره وه پرسیریان له پیغمبهری خوا (درود و سلاوی خوی لیبی) ده کرد،
 پیداکریان له سهر ئه م پرسه ده کرد. جا خوی گه وره فره منی پیکرد که زانینی ئه م کاته
 ته نها بداته پال خوا:
 ﴿إِلَيْهِ يُرَدُّ عِلْمُ السَّاعَةِ﴾^{۱)}. واته: (زانینی بهرپابوونی روژی قیامت ته نها لای خویه و بو
 لای ئه وه برپته وه).

ئه م پرسیاره و وه لامه که شی تو مار کردوه و فره موویه تی:

﴿يَسْأَلُونَكَ عَنِ السَّاعَةِ أَيَّانَ مُرْسَاهَا قُلْ إِنَّمَا عِلْمُهَا عِنْدَ رَبِّي لَا يُجَلِّيهَا لِوَقْتِهَا إِلَّا هُوَ ثَقُلَتْ
 فِي السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ لَا تَأْتِيكُمْ إِلَّا بَغْتَةً يَسْأَلُونَكَ كَأَنَّكَ حَفِيٌّ عَنْهَا قُلْ إِنَّمَا عِلْمُهَا عِنْدَ اللَّهِ
 وَلَكِنَّ أَكْثَرَ النَّاسِ لَا يَعْلَمُونَ﴾^{۲)}. واته: ("ئه ی محمه د (درود و سلاوی خوی لیبی)")
 پرسیارت لیده که ن ده رباره ی قیامت: که ی بهرپا ده بیّت؟ پیمان بلی: به راستی زانینی کاتی
 بهرپا بوونی ههر لای پهروه ردگارمه، له کاتی کدا کهس له سات و کاتی خویدا ده ری ناخات و
 بهرپای ناکات زاتی پهروه ردگار نه بیّت، بهرپا بوونی قیامت زور گرانه و زور ده که ویت
 له سهر دانیشتوانی ناسمانه کان و زهوی "چونکه شیرازه ی هه مووی تیکده چیّت و
 لیکه له ده وه شیت" روژی قیامت بهرپا ناییت کتوپر نه بیّت، له پر یه خه تان پیده گریّت، وا
 پرسیارت لیده که ن ههر وه ک تو زور عه ودالی زانینی هاتنی روژی قیامت بیت و پرسیار
 زورّت له باره یه وه کردیّت !! پیمان بلی: به راستی زانینی بهرپا بوونی قیامت ته نها لای
 خویه، به لام زور به ی خه لکیش "ئه مه" نازان).

له ئین عومه ره وه (خویان لی پازیبی) هاتوه، پیغمبهری خوا (درود و سلاوی خوی
 لیبی) فره موویه تی: ((ته نها خوی گه وره زانست و کلیلی پینچ زانسته شاراهه که ی لایه.
 به راستی ههر خوا خوی زانیاری بهرپابوونی روژی قیامت ده زانیت، بارانیش ههر ئه و

(۱) سورته فوسیلته، نایه تی: ۴۷.

(۲) سورته نه عرف، نایه تی: ۱۸۷.

دهیبارئینت، ده زانیت چی له سکی دایکاندا ههیه، هیچ کهس نازانیت سبهی چی به سهردیت و چی دهست دهکهویت، هیچ کهسیش نازانیت له سه رچ زهویهک دهمریت و کو تایی به ژیانی دیت)).

ئالوسی له تهفسیره کهیدا وتویهتی: خوی گه وره زانینی کاتی بهرپابوونی دواپوژی شاردوتهوه، له بهر حیکمه تیک که یاسای و بهرنامه ی ئه و وا دهخوایی، چونکه ئه مه زیاتر هاندهره بو گویرایه لیبون و پیرگیکارتره له سه ریچی کردن، ههروهک شاردهوهی کاتی مردنی هه ر که سیکیش هه مان حیکمه تی تیدا ییه.

ئه گه ر بو تریت: حیکمه تی به دیهینان له پشته وه یه، ده کری وایی.

پووکه شی ئایه ته کان ئه وه دهخه نه پوو، که پیغه مبه ر (درود و سلأوی خوی لیبی) نه یزانیوه که ی بهرپا ده بی. به لئ پیغه مبه ر (درود و سلأوی خوی لیبی) نیشانه کانی به بوختی باسکردوو و هه والئ له باره وه داوه، تورمزی له ئه نه سه وه به بهر زکراوه یی (مرفوع) هیناویه تی و به سه حیحی داناوه: ((په وانه کرانی من و دواپوژ وه ئه مانه ن، په نجه ی شایه تمان و په نجه درێژه ی به یه که وه لکاند)).

له هه ر دوو سه حیحی بوخاری و موسلیمدا له عومه ره وه (خوی لپرازیبی) به بهر زکراوه یی (مرفوع) هاتوو:

((ته مه نی ئیوه به راورد به گه لانی پیش ئیوه، له نوێژی ئیواره تا خورئاوابوونه)).

سه باره ت به کاتی کو تایی ئه م ژیا نه، ئه وا هیچ فه رموده یه کی دروستی له سه ر نه هاتوو هه که جیگای پشت پیبه ستن بی ت.

ئین حه زم وتویه تی: ئیمه ی موسلمان، بریاری یه کلاکراوه له سه ر ژماره یه کی ناسراو نادهین له لامان، ئه وه ی بانگه شه ی ئه مه ی کردوو هه که ته مه نی ژیا ن حه وت هه زار سال یان زیاتر یا خود که متره، ئه وا قسه یه کی کردوو هه که له لایه ن پیغه مبه ره وه (درود و سلأوی خوی لیبی) هیچ فه رموده یه کی راست و دروست نه هاتوو هه، به لکو پیچه وانه ی ئه مه له

پیغمبهرهوه (درود و سلاوی خوی لیبی) بۆمان سه‌لماوه که ماوهی دیاری نه‌کردوه، به‌لکو بریاری یه‌کلاکه‌ره‌وه ده‌ده‌ین له‌سه‌ر ئه‌وهی که ته‌نها خوی پایه‌به‌رز ده‌زانی ته‌مه‌نی دنیا چه‌نده. خوی پاک و به‌رز فه‌رموویه‌تی:

﴿مَا أَشْهَدْتُهُمْ خَلْقَ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ وَلَا خَلْقَ أَنْفُسِهِمْ﴾^(۱). واته: (وه‌نه‌بیت من له‌کاتی دروست‌کردنی ئاسمانه‌کان و زه‌ویدا ئه‌وانم ئاماده‌کردیبت، بگره‌هه‌تا له‌دروست بوونی خویشیان ئاگادارین).

پیغمبهر (درود و سلاوی خوی لیبی) فه‌رموویه‌تی:

((ژماره‌ی ئیوه به‌به‌راورد به‌گه‌لانی پیش ئیوه، ته‌نها وه‌ک په‌له‌مویکی سپیبه له‌نیو مووه‌په‌شه‌کانی مانگادا، یان وه‌ک په‌له‌مویکی په‌شه له‌نیو مووه‌سپیبه‌کانی مانگادا)).
 هر که‌سیک لی‌ی وردبیبیته‌وه ده‌زانی ئه‌مه‌ریژه‌یه، ده‌شزانی ژماره‌ی موسلمانانه چه‌نده و چه‌ندیش ئاوه‌دان‌کردنه‌وه‌ی زه‌ویان به‌ده‌سته. ئه‌وکاته ده‌زانی که ته‌مه‌نی دنیا ته‌نها خوا ده‌زانی چه‌نده. چاک‌تریش تیده‌گات له‌م فه‌رمایشته‌ی پیغمبهر (درود و سلاوی خوی لیبی):
 ((په‌وانه‌کرانی من و دواپۆژ به‌م شیوه‌یه‌یه، په‌نجه‌ی شایه‌تمان و په‌نجه‌ی دریژه‌ی به‌یه‌که‌وه لکاند)).

ده‌ق هاتوه له‌سه‌ر ئه‌وه‌ی که‌س نازانی که‌ی دواپۆژ به‌ریا ده‌بی، جگه له‌خوی پاک و به‌رز نه‌بی، مه‌به‌ستی پیغمبهر (درود و سلاوی خوی لیبی) له‌به‌یه‌که‌وه لکاندن په‌نجه‌ی شایه‌تمان و په‌نجه‌ی دریژه‌ی ئاماره‌کردن بووه به‌زۆر نزیک‌بوونی هاتنی دواپۆژ، چونکه ئه‌گه‌ر بیویستبایه‌ پیک کاته‌که دیاری بکات، ئه‌وا ماوه‌یه‌کی دیاری ده‌کرد له‌نیوان دوو په‌نجه‌که‌دا، به‌مه‌ش ئه‌وه ده‌رده‌که‌وت که ده‌زانی که‌ی دواپۆژ به‌ریا ده‌بی. ئه‌مه‌ش پوچه‌له، چونکه ئه‌گه‌ر وابوایه پیغمبهر (درود و سلاوی خوی لیبی) کاتی به‌ریابوونی دواپۆژی بزانیایه، ئه‌وا

(۱) سوهرتی که‌هف، ئایه‌تی: ۵۱.

ئەو فەرموودەیی ئیمە بەراورد دەکات بە گەلانی پیش خۆمان و دەلێت وەک پەلە موئیکى مانگان درۆ دەردەچوو... پەنا بەخوا لەم شتانە. شتیکی پوونە کە لەم پەنجە بەیەکەوێ لکاندە پێغەمبەر (درود و سلاوی خۆی لیبی) مەبەستی زۆری نزیکى بوو، پێغەمبەر (درود و سلاوی خۆی لیبی) نزیکەى هەزار و چوار سەد و شتیك سالا پەوانە کراوە، هەر خۆی گەرە دەزانى چەند لە تەمەنى دنیا ماوە، ئەگەر ئەو ماوەیەى تێپەریوە کەم بووبى بەراورد بە تەمەنى دنیا تا هاتنى پێغەمبەر (درود و سلاوی خۆی لیبی)، ئەوا هەر پێغەمبەر (درود و سلاوی خۆی لیبی) فەرموویەتى ئیمە وەک پەلە موئیک واین لە نێو مووەکانى مانگا یان پەلە موئیکە لەسەر شانى گویدریژ.

○ زیندوو بوونەو:

دواپۆژ بە زیندوو بوونەو دەستپێدەکات: کە بریتیە لە دووبارە دروستبوونەوێ مرقۆ بە پۆخ و جەستەو، لە دنیا چۆن بوو بۆ ئەو دۆخە دەگەرێتەو، ئەم دووبارە دروستبوونەوێ لە دواى لەناوچوونى تەواو دیت، مرقۆ ناتوانى بزانی ئەم دووبارە دروستبوونەوێ چیبە و چۆنە، چونکە تەواو جیاوازه لەگەڵ دروستبوونى یەکەم.

﴿نَحْنُ قَدَرْنَا بَيْنَكُمْ الْمَوْتَ وَمَا نَحْنُ بِمَسْبُوقِينَ، عَلَىٰ أَنْ نُبَدِّلَ أَمْثَالَكُمْ وَنُنشِئْكُمْ فِي مَا لَا تَعْلَمُونَ، وَلَقَدْ عَلِمْتُمُ النَّشْأَةَ الْأُولَىٰ فَلَوْلَا تَذَكَّرُونَ﴾^(۱). واتە: (ئیمە نەخشی مردمان لە نێوانتاندا بریار داوە، کەس دەسلاتی پیش ئیمە نەکەوتوو و بى تواناش نین. کە لە شوئى ئیو نەوێ تر بهیئین و بیخهینه شوئیتان، یاخود سەرله نوئى لە رێگهیه کهوه کە نایزان دروستتان بکهینهوه. سوئند بە خوا خوئ ئەوته بوونى سەرتهتاو یەکەم جارتان زانیوووه به چاوی خوئان بینووتانە چوئ پەیدادهبن، کهواته بوچی یاداوهری وهرناگرن و بیر ناکه نهوه؟!).

○ به لگه کانی زیندو بوونہوہ:

قورئانی پیرۆز چه ندین به لگه ی هیئاوہ ته وه له سهر زیندو بوونہوہ. به دروستبوونی یه که می کردۆته به لگه به سهر دروستبوونہوہ ی دووهم، ئه وهش پروون ده کاته وه که خوی گه وره توانای به سهر هه موو شتی کدا هه یه، زانایه به هه موو شتی ک، دووباره دروستکردنه وه ی جهسته کان دهسته وه سانی ناکات، به هۆی توانا بی سنوره که ی، هه یچ شتی کی لی ون نابی به هۆی زانسته په ها و فراوانه که ی.

﴿وَضْرَبَ لَنَا مَثَلًا وَنَسِيَ خَلْقَهُ قَالَ مَنْ يُحْيِي الْعِظَامَ وَهِيَ رَمِيمٌ، قُلْ يُحْيِيهَا الَّذِي أَنْشَأَهَا أَوَّلَ مَرَّةٍ وَهُوَ بِكُلِّ خَلْقٍ عَلِيمٌ﴾^(۱). واته: (نمونه ی لاوازی و بیده سه لاتی بو ئیمه هیئاوہ ته وه و به دیهاتی خوی له بیر کردوو، ده یوت: کی ئهم ئیسکانه زیندوو ده کاته وه له کاتی کدا که رزیوو و پروکاون؟! پیمان بلی: ئه و زاته ی که به که مجار دروستی کرد، ههر ئه ویش زیندووی ده کاته وه، ئه و به هه موو دروستکراویک زانا و ئاگایه).

مرۆف و گه شه کردنه کردنه که ی له دروستبووندا، گۆرانی بارودۆخه کانی، زه وی و ئه و پوهه کانه ی لی شین ده بن، زانست و توانای خوی گه وره پیشان ده دهن.

﴿يَا أَيُّهَا النَّاسُ إِن كُنْتُمْ فِي رَيْبٍ مِّنَ الْبَعْثِ فَإِنَّا خَلَقْنَاكُمْ مِّن تُرَابٍ ثُمَّ مِّن نُّطْفَةٍ ثُمَّ مِّن عَلَقَةٍ ثُمَّ مِّن مُّضْغَةٍ مُّخَلَّقَةٍ وَغَيْرِ مُخَلَّقَةٍ لِّنُبَيِّنَ لَكُمْ وَنُقِرُّ فِي الْأَرْحَامِ مَا نَشَاءُ إِلَىٰ أَجَلٍ مُّسَمًّى ثُمَّ نُخْرِجُكُمْ طِفْلًا ثُمَّ لِتَبْلُغُوا أَشُدَّكُمْ وَمِنْكُمْ مَّن يُتَوَفَّىٰ وَمِنْكُمْ مَّن يُرَدُّ إِلَىٰ أَرْدَلِ الْعُمُرِ لِكَيْلَا يَعْلَمَ مِن بَعْدِ عِلْمٍ شَيْئًا وَتَرَى الْأَرْضَ هَامِدَةً فَإِذَا أَنْزَلْنَا عَلَيْهَا الْمَاءَ اهْتَزَّتْ وَرَبَتْ وَأَنْبَتَتْ مِن كُلِّ زَوْجٍ بَهِيجٍ، ذَلِكَ بِأَنَّ اللَّهَ هُوَ الْحَقُّ وَأَنَّهُ يُحْيِي الْمَوْتَىٰ وَأَنَّهُ عَلَىٰ كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ، وَأَنَّ السَّاعَةَ

آیةٌ لَا رَبَّ فِيهَا وَأَنَّ اللَّهَ يَبْعَثُ مَنْ فِي الْقُبُورِ ﴿٧﴾. واته: (ئەى خەلكىنە ئەگەر ئیوھ گومانان لە زیندوو بوونەوھ هەیه، ئەوھ چاك بزانی كه ئیئمه سەرەتا ئیوھمان لە خاك و خول دروستكردووھ، لەوھودوا "نەوھكان" لە نوتفەیهك "پەیدا بوون"، پاشان نوتفەش دەبیئە خوھەتوأسەریك لەناو مندالندان، لەوھودوا دەبیئە گوشتپارەیهكى تەواوو سەرو سیمادار، یان ناتەواو، "ھەموو ئەم شتانە دەھیننەوھ یادتان" تا بوتان روون بكەینەوھ كه ئیئمه ئاوا ئیوھمان دروستكردووھ و دووبارە دروستكردنەوھشتان لامان ئاسانە، ئەوھش بمانەویت لە مندالدانەكاندا جیگیری دەكەین، تا كاتیكى دیاریكراو، لەوھودوا بەساوی و بەبچووکی دەرتاندەھینن "لە سکی دایكتان" دواى بوئ ئەوھى گەورە بىن و بگەنە ئەوپەرى ھېزو تواناتان، ھەتانه دەمریئیت بەگەنجی، ھەشتانە دەگەرئیرئیتەوھ بوئ پەریوتترینی تەمەنەكان، بوئ ئەوھى ھیچ شتیك نەزانیت دواى ئەوھى جارانی، "بەلگەیهكى تریش لەسەر زیندوو بوونەوھ ئەوھیه كه ئەى ئینسان" توئ زەویش دەبینیت ووشك و برنگە، جا كاتیك ئاوی بارانمان بەسەردا باراند، دادەچلەكیت و دەلەرزیت و تووھكان چەكەرە دەكەن و رەگ و چل دەردەكەن و دەروین، ئەوسا لە ھەموو جوړە گزوغیا و گول و گولزارىكى جوان جووت دەروینیت. "ئەم شتانەى كه باسكران" بوئ ئەوھیه كه دلنابن ھەر خوا زاتیكى حەق و راستە، بیگومان ھەر ئەویش بەئاسانى مردووان زیندوو دەكاتەوھ و بەراستی ئەو پەروەردگارە دەسەلاتى بەسەر ھەموو شتیكدا ھەیه. بیگومان قیامەتیش ھەر بەرپا دەبیئ و پێش دیت و ھیچ گومانى تیدا نییە و بەراستی ئەو خوایە ھەر ھەموو ئەوانەى كه لەناو گۆردان زیندوویمان دەكاتەوھ و دەیانھینیتە دەروھوھ).

ئەگەر خوای گەورە ماندوو نەبووبی بە بەدیهێنانی ئاسمانەکان و زەوی و هیشتا هەر شت دروست بکات، پۆزی بدات و ژیان ببەخشی و ژیانداران بمرینی، ئا دواى ئەم دیمەنە بینراوانە پیّت وایە دووربی بەدیهێنراوان دروستبکریئەوه ! .

﴿أَفَعَيَّنَا بِالْخَلْقِ الْأَوَّلِ بَلْ هُمْ فِي لَبْسٍ مِنْ خَلْقٍ جَدِيدٍ﴾^{۱۵}. واتە: (ئایا ئیمە لە سەرەتا و یەکەم جاردا کە ئەو خەڵکەمان دروست کرد ماندوو بووین و گیروگرفت هااتە ریمان؟! نەخیر ماندوو نەبووین، بەلکەر ئەوان لە گوماندا بەرامبەر بە دروست بوونەوهیەکی تازە).
 نکۆلی کردن لە زیندوو بوونەوه و جاریکی تر ژیان بە بەردا کردن لە دواپۆژدا، لە پاش ئەم بەلگە پوون و پۆشنانە لە دەروون و ئاسۆکاندا هیچ مانایەکی نییە.

○ گومانی ئەوانەى نکۆلى لە زیندوو بوونەوه دەکەن:

کۆمەلانیکی زۆر لە خەلک باوەریان بە پوودانی ئەم راستییە نەبووه، پێیان وایە پیچەوانەى ئەو یاسایانەیه کە هۆگری بوونە، بۆیە ئەمە بەدووری دەزانن، تەنانەت زۆر پێیان گەورەیه، چونکە خەریکە عەقلەکانیان باوەر نەکات بە دووبارە گیرانەوهى ژیان بۆ جەستە و لاشەکان، دواى ئەوهى شى دەبنەوه و پەرش و بلاو دەبنەوه و تیکەلێ یەکتەر دەبن، مرۆف دواى ئەوهى دەمریّت جەستەکەى دەبیتە خۆل، دواتر ئەم گل و خۆلە دەگۆرپیت بۆ پووهک و مرۆفیکى تر بەم پووهکە خۆراک دەخوات، ئینجا ئەویش دەمریّت.
 ئا بەم شیوهیه مرۆف وەک هەر شتیکی تر دەگۆرپیت، جەستەکان تیکەل بە یەکتەر دەبن، جا چۆن مرۆف دواى ئەم تیکەل بوونە زیندوو دەبیتەوه؟^{۱۶}.

() سورەتى ق، نایهتى: ۱۵ .

(۶) زانایانى پەسپۆر لە زانستى بیروبووهردا وەرلامى ئەم گومانە دەدەنەوه، بەوهى مرۆف دوو بەشى هەیه، بەشى رەسەن و بەشى پووکەش، بەشە رەسەنەکە وەک خۆى دەمینیئەوه. بەشە پووکەشییەکە دەگۆردریت؟

ئەم گومانە کۆنە، هیشتا لە سینگى زۆر کەسدا دووبارە دەبیتەو، قورئانى پیرۆز باسى ئەم گومانەى کردووه و چارهسەریشى کردوه، جا فەرموویەتی: ﴿وَقَالُوا مَا هِيَ إِلَّا حَيَاتُنَا الدُّنْيَا نَمُوتُ وَنَحْيَا وَمَا يُهْلِكُنَا إِلَّا الدَّهْرُ وَمَا لَهُمْ بِذَلِكَ مِنْ عِلْمٍ إِنْ هُمْ إِلَّا يَظُنُّونَ، وَإِذَا تُتْلَىٰ عَلَيْهِمْ آيَاتُنَا بَيِّنَاتٍ مَا كَانَ حُجَّتَهُمْ إِلَّا أَنْ قَالُوا اتُّنُوا بِآيَاتِنَا إِنْ كُنْتُمْ صَادِقِينَ، قُلِ اللَّهُ يُحْيِيكُمْ ثُمَّ يُمِيتُكُمْ ثُمَّ يَجْمَعُكُمْ إِلَىٰ يَوْمِ الْقِيَامَةِ لَا رَيْبَ فِيهِ وَلَكِنَّ أَكْثَرَ النَّاسِ لَا يَعْلَمُونَ﴾^۱. واتە:

(خوانەناسان دەلین: ژیان تەنھا ئەم ژيانى دنيايه، دەمرين و دەژين به نۆره وه هەر روژگار و زەمانە کاریگەرن تيامانداو دەمان مریئن! جا ئەوانە وەنەبیت لەسەر بنچینەى هیچ جوړە زانستی و زانیاریهك ئەوه بلین بەلکو تەنھا پشت بە گومان و دوودلی دەبەستن. خو ئەگەر ئایەتەکانى قورئانى ئیمەیان بەسەردا بخوینریتەوه "کە بەلگەى زۆر بەهیز ورونى تێدایە لەسەر زیندوبونەوه، هەموو بەلگەیهکیان هاتوتە سەر ئەوهى" کە دەلین: دە باشە باوانى مردوومان بو زیندوبکەنەوه ئەگەر راست دەکەن؟! ئەى پیغمبەر "درود و سلاوى خواى لى" پىيان بلئ:

ئەوه خوايه کە لەدواى مردن زیندوى کردونەتەوه، پاشان دەتان مرییت و، دواى لە روژى هەستانەوهدا کوتان دەکاتەوه کە هیچ گومانى تىادا نیه، بەلام زۆر بهى خەلکى نەزان و نەفامن).

ئەوانەى کە نکۆلیان لە زیندوبونەوه کرد، خواى گەوره بەرپەرچى ئەوانى دایەوه بەوهى ئەم نکۆلى کردنەیان هیچ مانایهکی بۆ نییه؟ چونکە ئەوان نازانن مەزنى و توانا و زانست و حیکمەتى خوا چەندە، و ئەوان گەورەترین بەلگە لە خودى خویناندا لەسەر ئەمە نابینن، کە نکۆلیکردنیان لە زیندوبونەوه پوچەل دەکاتەوه، خواى گەوره یەکەم جار ئەوانى هیناوتە ژیان و دواتر ئەوانى مراندووه، توانای خواى گەوره شایستەى ئەوهى هەر تێدایە

که جاریکی تر زیندووویان بکاتهوه و له دواپۆژدا کۆیان بکاتهوه، جا ئەم نکۆلی کردنه چیه؟!

﴿وَهُوَ الَّذِي يَبْدَأُ الْخَلْقَ ثُمَّ يُعِيدُهُ وَهُوَ أَهْوَنُ عَلَيْهِ وَلَهُ الْمَثَلُ الْأَعْلَىٰ فِي السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ وَهُوَ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ﴾^۱. واتە: (هەر ئەو زاتە لە سەرەتاوه بەدیھینراوه کان بەدی دەھینیت، پاشان بە جوړیکێ تر دروستیان دەکاتهوه، ئەو کارەش بو خوا ئاسانە، نمونەیی بەرز و وەسفی بلنډ هەر شایستەیی ئەو زاتەییە لە ئاسمانەکان و زەویدا، هەر ئەویش زاتیکی بالادەست و دانایە).

○ پلەبەندی خەلک لە کاتی زیندوووبوونەوهدا:

خەلک لە کاتی زیندوووبوونەوهدا، پلەبەندیەکی زۆر مەزنیان لە ئیواندایە، بەپێی کردەوهکانیان، جا ئەوانەیی بیروباوەر و کردەوهکانیان چاک بووه و دەروونیان پاک بووه، ئەوا جەستە و پۆحیان کاملتەر دەبێ، ئەوانەش کە کردەوهکانیان پیس و بیروباوەریان گەندەل بووه، ئەوا جەستە و پۆحیان کەموکورتە. لە ئەبو هورەیرەوه (خوای لێزایی) هاتوو، کە پێغەمبەر (درود و سلاوی خوای لیبی) فەرموویەتی:

((خەلک لە دواپۆژدا بە سی جۆر کۆ دەکرێنەوه، بەشیکیان پیادەن، بەشیکیان بە سوارین، بەشیکیان لەسەر پووخساریان، وترا: ئەی پێغەمبەری خوا: چۆن لەسەر پووخساریان دەپۆن؟ فەرمووی: ئەوەی هاتوچۆی بەوان کرد لەسەر قاچەکانیان، توانای ئەوەشی هەیه هاتوچۆیان پێ بکات لەسەر پووخساریان، ئەوان بە پووخساریان خۆیان دەپاریزن لە هەرچی تەپۆلگە و دپک هەن)).

له فەرموودهیه کی به پێژدا پیغه مبهەر (درود و سلاوی خوای لیبی) فەرموویه تی:
 ((لوتبه رزه کان و سته مکاران له دواپۆژدا له سهەر شیوهی دهنکه تۆز زیندوو ده کرێنه وه،
 خه لکی پێشیلایان ده کات، ئەمەش له بهر ئەوهی ئەوهنده سوک و پيسوان لای خوای
 بالادهست و خاوهن شکر)).

موسلیم له جابره وه (خوای لی پازیبی) گێراویه تیه وه، وتویه تی: گوئیستی پیغه مبهیری
 خوا (درود و سلاوی خوای لیبی) بووم ده یفه رموو: ((هەر بهندهیه ک له سهەرچی مردوه، هەر
 له سهەر ئەوهش زیندوو ده بیته وه)). واته ئەوهی له سهەر چاکه بمری، ئەوا له سهەر بارودۆخی
 خۆش زیندوو ده کرێته وه، ئەوهش له سهەر خراپه بمریت، ئەوا به شیوهیه کی دزیو زیندوو
 ده کرێته وه.

له گه ل ئەوهی زیندوو بوونه وه جهسته و پۆح ده گرێته وه، به لام هیزه پۆحیه کان توانای
 هه ل سوکه وتیان ده بی به سهەر جهسته کاندا، به مەش ده توانی ماوهی زۆر دوور له کاتیکی که مدا
 بپریت، گفتوگو له نیوان به هه شتی و دۆزه خیه کان ده بی، نمونه یان له مه دا وه ک نمونه ی
 فریشته و جنۆکه کان ده بی له توانای خۆده رخستنیا ن به شیوهی جیاواز که ماده که له
 مادهی گهردوونه وه وهرده گرن، ئەمەش به شیوهیه کی زانستی چه سپاوه. ههروه ک له پرسى
 پۆحدا ئەمه خراپه روو.

○ تکاردن (شه فاعهت):

مه بهس له تکا و شه فاعهت: داواکردنی چاکه و خیره بۆ خه لک له دواپۆژدا، ئەمه جوړیکه
 له جوړهکانی نزاى گیرا بوو.

تکا و شه فاعهتی مهزن یه کیکه له جوړهکانی شه فاعهت، تهنها بۆ پیغه مبهیری خوا (درود
 و سلاوی خوای لیبی) ده بی، پیغه مبهیری خوا (درود و سلاوی خوای لیبی) له خوای گهوره

ده‌پارێته‌وه تا دادوه‌ری له نێوان به‌دیھێنراواندا بکات، بۆ ئەو‌هی به‌سێنه‌وه و پزگاریان ببی له دژواری وه‌ستانی گۆرپه‌پانی دواڕۆژ، جا خوای مه‌زن نزاکی گه‌را ده‌کات، پێشینیان و پاشینیان ده‌چنه خزمه‌ت پێغه‌مبه‌ری خوا (درود و سلّوای خوای لیبی) بۆ ئەم مه‌به‌سته، به‌مه‌ش پایه‌داربوونی به‌سه‌ر هه‌موو جیهانیانه‌وه ده‌رده‌که‌وێت، ئەمه‌ پێگه‌ی سوپاسکراو (المقام المحمود) ه، که خوای گه‌وره له م فه‌رمایشه‌دا به‌لێنی پێداوه:

﴿وَمِنَ اللَّيْلِ فَتَهَجَّدْ بِهِ نَافِلَةً لَكَ عَسَىٰ أَنْ يَبْعَثَكَ رَبُّكَ مَقَامًا مَّحْمُودًا﴾^۱. واته: (له

به‌شیکه‌ی شه‌وگاردا خۆت ماندوو بکه به‌ ده‌ورکردنه‌وه‌ی قورئانه‌وه له شه‌ونوێژدا که زیاده ئه‌رکیکه له‌سه‌ر تو، ئەه‌ی پێغه‌مبه‌ر "درود و سلّوای خوای لیبی"، بۆ ئەو‌هی په‌روه‌ردگارت بتخاته شوین و جیگه‌ی به‌رێزه‌وه که تیايدا سوپاسکراو بیت).

له ئه‌ین عومه‌ره‌وه (خوایان لی پازیبی) هاتوه، پێغه‌مبه‌ری خوا (درود و سلّوای خوای لیبی) فه‌رموویه‌تی: ((له دواڕۆژدا خۆر ئەوه‌نده نزم ده‌بیته‌وه، تا هه‌ندیکه‌س تا گوێچکه‌کانی ده‌که‌ونه نێو ئاره‌قی خۆیانه‌وه، له‌و کاته‌دا ده‌چنه لای ئاده‌م و په‌نای بۆ ده‌بن، ئەو ده‌لێت: ئەوه کاری من نییه، دواتر ده‌چنه لای موسا و ئەویش هه‌مان شت ده‌لێت، دواتر ده‌چنه لای محمه‌د (درود و سلّوای خوای لیبی)، ئەویش تکا و شه‌فاعه‌ت ده‌کات تا دادوه‌ری له نێوان به‌دیھێنراواندا بکات، ئه‌ینجا ده‌چی تا قوفلی ده‌رگای به‌هه‌شت ده‌گریت، ئا له‌و کاته‌دا خوای گه‌وره پێگه‌ی سوپاسکراوی پێده‌به‌خشی، که هه‌موو خه‌لک سوپاسی ده‌که‌ن))^۲.

(۱) سوڤه‌تی ئه‌سه‌را، نایه‌تی: ۷۹.

(۲) ئەبو داود و حاکم گێراویانه‌ته‌وه.

له ئوبه‌ی کورپی که عبه‌وه (خوایان لی پازیبی) هاتووه، پیغه‌مبهری خوا (درود و سلأوی خوی لیبی) فه‌رموویه‌تی: ((له دوارۆژدا من پیشه‌وا و وتارییژی پیغه‌مبهران ده‌بم، تکا و شه‌فاعه‌تم پیدراوه و شانازیش ناکه‌م))^{۱)}.

جگه له م تکا و شه‌فاعه‌ته‌ی پیغه‌مبهری خوا (درود و سلأوی خوی لیبی)^{۲)}، ئه‌وا هه‌رچی تکا و شه‌فاعه‌تی تره مه‌رجداره:

به‌وه‌ی ده‌بی به مؤله‌تی خوا بی:

﴿مَنْ ذَا الَّذِي يَشْفَعُ عِنْدَهُ إِلَّا بِإِذْنِهِ﴾^{۳)}. واته: (کییه ئه‌وه‌ی "ده‌توانیّت" تکا بکات له لای ئه‌و، به‌بی مؤله‌تی ئه‌و).

ده‌بی تکا و شه‌فاعه‌ته‌که بۆ ئه‌و که سه‌بی که خوی گه‌وره په‌زامه‌ندی له‌سه‌ری:

﴿وَلَا يَشْفَعُونَ إِلَّا لِمَنْ ارْتَضَى﴾^{۴)}. واته: (تکا ناکه‌ن ته‌نهما بۆ ئه‌و که‌سانه نه‌بیّت خوا پی پازیه).

خوی گه‌وره پازی نابی تکا و شه‌فاعه‌ت بۆ یه‌کیک بکریّت که شایسته‌ی لیخۆشبوون نییه به‌پی دادگری خوی، تکا و شه‌فاعه‌ت بۆ ده‌رخستنی ریز و پیگه‌ی تاکار ده‌بی له‌لای په‌روه‌ردگار، که پاسته‌وخۆ دوی تکایه‌که‌ی له‌لایه‌ن خواوه جیبه‌جی ده‌بی، هیچ شتیکی تیدا نییه که پالنه‌ری بۆ له‌خۆبایی بوون یان ئاسانکاری له‌وازه‌یتان له‌و ئه‌رکه‌ی خوی گه‌وره دایناوه تا به‌هۆی باوه‌ره‌وه ده‌روون پاکسازی بۆ بکری، به‌کرده‌وه‌ی چاکیش مرۆف نابی که‌مه‌ترخه‌می بکات له‌هه‌ولدان بۆ گه‌یشتن به‌کاملی خوازاو.

(۱) ئه‌بو داود گیراویه‌تی‌وه.

(۲) تکا و شه‌فاعه‌تی پیغه‌مبهری خوا (درود و سلأوی خوی لیبی) بۆ ده‌ره‌یتانی گونا‌ه‌باره باوه‌رداره‌کانیش ده‌بی له‌ناگری دۆزه‌خدا.

(۳) سوهرتی به‌قه‌ره، نایه‌تی: ۲۵۵.

(۴) سوهرتی ئه‌نبیاء، نایه‌تی: ۲۸.

بتپه‌رسته‌کان پشت به بته‌کانیان ده‌به‌ستن، پیشیان وایه تکا و شه‌فاعه‌تیا بۆ ده‌که‌ن له‌لایه‌ن خواوه.

﴿وَيَعْبُدُونَ مِنْ دُونِ اللَّهِ مَا لَا يَضُرُّهُمْ وَلَا يَنْفَعُهُمْ وَيَقُولُونَ هَؤُلَاءِ شَفَعَاؤُنَا عِنْدَ اللَّهِ﴾^۵.

واته: ((بیباوه‌ران وخوانه‌ناسان) شتیک ده‌به‌ستن له‌جیاتی خوا نه‌زیانیان پیده‌گه‌یه‌نیت نه‌قازانج، ده‌شلین: ئاهو بت و شتانه تکا کارمان لای خوا).

خوای گه‌وره ئه‌وانی بی هیواکرد له پشتبه‌ستن به‌م جوّره تکاکارانه:

﴿كُلُّ نَفْسٍ بِمَا كَسَبَتْ رَهِينَةٌ، إِلَّا أَصْحَابَ الْيَمِينِ، فِي جَنَّاتٍ يَتَسَاءَلُونَ، عَنِ الْمُجْرِمِينَ، مَا سَلَكَكُمْ فِي سَقَرٍ، قَالُوا لَمْ نَكُ مِنَ الْمُصَلِّينَ، وَلَمْ نَكُ نُطْعِمُ الْمِسْكِينَ، وَكُنَّا نَخُوضُ مَعَ الْخَائِضِينَ، وَكُنَّا نُكَذِّبُ بِيَوْمِ الدِّينِ، حَتَّىٰ أَتَانَا الْيَقِينُ، فَمَا تَنْفَعُهُمْ شَفَاعَةُ الشَّافِعِينَ﴾^۵. واته:

(له قیامه‌تدا هه‌موو که‌س بارمه‌ی ده‌ستپیشخه‌ری خو‌یه‌تی "کرده‌وه‌کانی دینه‌وه‌ری". جگه له ده‌سته‌ی راستان و ئیماندارانی کرده‌وه چاک. له‌ناو به‌هه‌شته‌کاندان و پرسیار ده‌که‌ن له یه‌کتز. له باره‌ی تاوانبارانه‌وه. ئه‌وه چی بوو ئیوه‌ی رایچی دۆزه‌خ کرد؟! به‌که‌ساسیه‌وه ده‌لین: ئیمه له نوێژکه‌ران نه‌بووین. خو‌راکمان به‌هه‌ژاران نه‌ده‌به‌خشی. ئیمه له‌گه‌ل ده‌م درێژو بیباوه‌وه‌کاندا قسه‌ی خو‌مان ده‌کرد و له‌بابه‌تی ئه‌وانمان ده‌گوت و ره‌خنه‌ی بیجیمان ده‌گرت له‌گه‌لیان رو‌ده‌چووین. ئیمه بروامان به‌روژی پادا‌شت نه‌بوو. هه‌تا مردن یه‌خه‌ی پیگرتین و روژگاری ته‌مه‌نمان کوتابی هات. که‌واته ئیتر تکای تکاکاران سوودیان پی نا‌گه‌یه‌نیت).

زۆر خه‌لک راهاتوون له‌سه‌ر پشت به‌ستن به‌ تکای پیاوچاکان، هه‌موو جوّره شیوازیکی لادانیان به‌ په‌وا داناهه‌ و ده‌رچوونه له‌ گوێراپه‌لی کردنی خوا، پالیان به‌م بیروباوه‌ره داوه‌ته‌وه، جا خوای گه‌وره ئه‌وانی بی به‌لگه‌ هیشته‌وه و ئه‌م فه‌رمایشته‌ی دابه‌زاند:

(۱) سو‌رته‌ی یونس، ئایه‌تی: ۱۸.

(۲) سو‌رته‌ی موده‌سیر، ئایه‌تی: ۳۸ - ۴۸.

﴿لَيْسَ بِأَمَانِيكُمْ وَلَا أَمَانِي أَهْلِ الْكِتَابِ مَنْ يَعْمَلْ سُوءًا يُجْزَ بِهِ وَلَا يَجِدْ لَهُ مِنْ دُونِ اللَّهِ وَلِيًّا وَلَا نَصِيرًا، وَمَنْ يَعْمَلْ مِنَ الصَّالِحَاتِ مِنْ ذَكَرٍ أَوْ أُنْثَىٰ وَهُوَ مُؤْمِنٌ فَأُولَٰئِكَ يَدْخُلُونَ الْجَنَّةَ وَلَا يُظْلَمُونَ نَقِيرًا، وَمَنْ أَحْسَنُ دِينًا مِمَّنْ أَسْلَمَ وَجْهَهُ لِلَّهِ وَهُوَ مُحْسِنٌ وَاتَّبَعَ مِلَّةَ إِبْرَاهِيمَ حَنِيفًا وَاتَّخَذَ اللَّهُ إِبْرَاهِيمَ خَلِيلًا﴾^۱. واته: ("پاداشت و ریز و نرخ" نه به ئاره زووی ئیویه، نه به ئاره زووی خاوه نانی کتیبه، ئه وهی خراپه و گوناھیک بکات، ئه وه به هوپه وه سزا دهریت و هیچ کهس و هیچ هیزکی تری دهست ناکه ویت جگه له خوا پشتگیری بکات و یارمهتی بدات. ئه وهش کرده وه چاکه کان ئه نجم بدات نیر بیت یان می له کاتی کدا ئیماندار بیت، جا ئه وانه ده چنه به هه شته وه وه به قه دهر په رده ی ناوکی خورما سته میان لینا کریت. کی هه یه ئاینی چاکتر و په سه ندرترو جوانتر بیت له وه که سه ی رووی کردو ته خوا و خوی ته سلیمی ئه و زاته کردو وه و له کاتی کدا کار جوان و کار په سه نده و شوینی ئاینی ئیبراهیمی ملکه چ و فرمانبهردار که وتبیت، که خوا ئیبراهیمی کردو ته خوشه ویستی خوی و ریزداری کردو وه).

ئاینی راست و دروست ئیسلامه، که بریتیه له ملکه چکردنی پووی دل بۆ خوا، ئه جامدانی کاری چاک به ریکوپیک، پوخی ئیسلام ئه م پاسپارده ی پیغه مبه ری خوایه (درود و سلاوی خوی لیبی) بۆ فاتیمه ی کچی (خوی لی پازیبی):

((ئهی فاتیمه کاری چاک بکه، دلنیا به من هیچم بۆ تو پینا کرئ له لای خوا)).

خوی گه وره پاک و به رزه له وهی هر یه کیک له به دیه پینراوانی به پیی ره چه له که که ی

پاداشتی بۆ دابنئ، ئه مه رپسای خوایه له نیو پیشینان و پاشینان:

﴿أَمْ لَمْ يُنَبِّأْ بِمَا فِي صُحُفِ مُوسَىٰ، وَإِبْرَاهِيمَ الَّذِي وَفَّى، أَلَا تَرَىٰ وَازِرَةً وَرَزَّ أُخْرَىٰ، وَأَنَّ

لَيْسَ لِلْإِنْسَانِ إِلَّا مَا سَعَىٰ، وَأَنَّ سَعْيَهُ سَوْفَ يُرَىٰ، ثُمَّ يُجْزَاهُ الْجَزَاءَ الْأَوْفَىٰ﴾^۲. واته: (نایا

ئاگادار نه کرابوو به وهی له په راوه کانی موسادا بوو؟ یان ئه و ئیبراهیمه ی که هه موو

(۱) سورهتی نیساء، نایه تی: ۱۲۳ - ۱۲۵.

(۲) سورهتی نه جم، نایه تی: ۳۶ - ۴۱.

په‌یمانەکانی به‌جی هینا به‌ته‌واوی؟! "له‌و په‌راو و کتێبه‌ پیرۆزانه‌دا هاتوو‌ه": که هیچ گونا‌ه‌بارێک گونا‌هی تاوان‌بارێکی تر هه‌ل‌نا‌گریت. به‌راستی ئاده‌میزاد خاوه‌نی هیچ شتی‌ک نییه‌ ته‌نها ئه‌وه‌ نه‌بی‌ت که خوی کردوو‌یه‌تی. بی‌گومان هه‌ول و کوششه‌که‌ی ده‌بینریته‌وه‌ له‌ قیامه‌تدا. پاشان پاداشت ده‌دریته‌وه‌ به‌تیرۆته‌سه‌لی).

ليپرسينهوه

- دادگهري خوايي لپرسينهوه دهخوازي.
- چوښه تي لپرسينهوه.
- زانست و تومار كړدني كردهوه كان.
- وردی لپرسينهوه.
- خواي گهوره لپرسينهوه كه نه نجام ده دات.
- ميه ره بانى خوا بو باوه ردار له لپرسينهوه دا.
- چهوزى كه وسهر.
- پردى دوارپوژ.

○ دادگه‌ری خوایی لیپرسینه‌وه ده‌خوازی.

خوای پاک و بیگه‌رد خاوه‌نی هه‌موو سیفه‌تیکی کامله، دادگه‌ری و حکمه‌ت له سیفه‌ته کامله‌کانن، دادگه‌ره و سته‌م له هیچ یه‌کیک له به‌دیه‌نزاوانی ناکات، دانایه و هه‌موو شتیکی له شوینی شایسته‌دا داده‌نی‌ت.

دادگه‌ری و داناییه‌که‌ی واده‌خوازی، که چاکه‌کار و خراپه‌کار و باوه‌پدار و بی باوه‌پ و ده‌روون پیس و خاوین یه‌کسان نه‌کات، چونکه به یه‌کسان دانانیان ئه‌وپه‌ری سته‌م و گه‌وجایه‌تییه.

خوای پاک و بیگه‌رد په‌یامبه‌رانی به به‌لگه و نیشانه‌وه په‌وانه‌کردوو، کتیب و ته‌رازووی له‌گه‌لیاندا دابه‌زاندوو، تا دادگه‌ری له نیو‌خه‌لکدا به‌ریا بکه‌ن، به‌مه‌ش کۆمه‌لیک رینوینیان وهرگرت و به‌ره‌و خوا چوون، کۆمه‌لیکی تریش له رینوینی ئه‌و لایاندا، ئه‌م لاده‌رانه بیروباوه‌ری راست و په‌رستشی دروست و کاری چاکیان نه‌بوو.

ئه‌وانه‌ی رینوینیان هه‌لبژارد، ئه‌رک قورسی رینوینیان له‌ئه‌ستوگرت و قوریانی زوریاندا، زالبوون به‌سه‌ر ئاره‌زووه‌کانیان و دژایه‌تی خراپه‌کاری و گوناھیان کرد، کۆشسه‌کانیان دریژه‌ی کیشا تا دوا ساته‌کانی ژیانان.

ئایا ئه‌م چاکه‌کارانه یه‌کسان له‌گه‌ل ئه‌و که‌له‌ بۆش و لاسارانه، که کویریان به‌سه‌ر به‌رچاوپۆشنیدا هه‌لبژارد، لاساریان به‌سه‌ر ریگه‌ی راستدا په‌سه‌ند کرد، په‌له‌یان بوو له تیرکردنی ئاره‌زووه‌ په‌سته‌کانیان و چه‌زه‌ بی‌نرخه‌کانیان، به‌رده‌وام بوون له پۆیشتن به‌دوای ویلبوونه‌که‌یان و هیچ شتیکی ریگریان لینه‌ده‌کرد.

هه‌ر یه‌کیک له دوو کۆمه‌له‌که‌ ژیانی خویان به‌پیکرد، ئه‌وه‌یان له پیناوی خوا تیده‌کۆشی تا به‌رنامه‌که‌ی پایه‌دار بی، به‌یداخی راستی شه‌کاوه‌بی، زه‌وی پاک ببیته‌وه له خراپه و

تاوان، ئەمەشیان تێدەكۆشی له پێناو ئارهزوو و مەبەسته دونیاییهکانی، له گه‌ڵ کاروانی شه‌یتان که‌وتوو، فه‌رمانبه‌ری ده‌روونه فه‌رمانکه‌ره‌که‌یه‌تی به‌ خراپه‌، ئایا که‌ی دادگه‌ری و حیکمه‌ت له‌ وه‌دایه‌ چاره‌نووسی هه‌موویان یه‌ك شت بی، ئەمه‌ شتیکی دروست نییه‌ له‌ عه‌قلی سه‌لامه‌تدا، به‌ لکو‌ خوای گه‌وره‌ له‌ هه‌مووان دادگه‌رت‌ر و به‌رپار دروست‌تره‌.

یه‌کسانکردنی هه‌ر دوو کۆمه‌له‌که‌، به‌رپاریکی سته‌مکارانه‌یه‌:

﴿أَمْ حَسِبَ الَّذِينَ اجْتَرَحُوا السَّيِّئَاتِ أَنْ نَجْعَلَهُمْ كَالَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ سَوَاءً مَحْيَاهُمْ وَمَمَاتُهُمْ سَاءَ مَا يَحْكُمُونَ، وَخَلَقَ اللَّهُ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضَ بِالْحَقِّ وَلِتُجْزَىٰ كُلُّ نَفْسٍ بِمَا كَسَبَتْ وَهُمْ لَا يُظْلَمُونَ﴾^۱. واته‌: (ئایا ئەوانه‌ی که‌ گوناھو تاوانیان ئەنجامداوه‌، وا ده‌زانن هه‌روه‌ك ئەوانه‌ حسایان بو‌ ده‌که‌ین که‌ ئیمانیان هه‌تاوه‌ و کاروکرده‌وی چاکیان ئەنجامداوه‌؟! وه‌ ژبانی دنیا و مردن و دوای مردنیا و هه‌ك یه‌ك ده‌بی‌ت؟! ئەگه‌ر ئاوا به‌ر بکه‌نه‌وه‌ دیاره‌ داوه‌ریه‌کی زو‌ر خراپ و بیجی ئەنجام ده‌ده‌ن. به‌یگومان خوا ئاسمانه‌کان و زه‌وی له‌سه‌ر بنه‌مای حه‌ق و راستی داناوه‌، بو‌ ئەوه‌ی سه‌ره‌ئنجام پاداشتی هه‌موو که‌سیک به‌گو‌یره‌ی کاروکرده‌وه‌کانی بداته‌وه‌ و هه‌یچ جو‌ره‌ سته‌میکیشیا‌ن لی نه‌کریت).

یه‌کسانکردنی چاره‌نووسی پیاوچا‌کان و ئەوانی تر، ته‌نها به‌رکردنه‌وه‌ و به‌رپاریکی به‌وه‌که‌شانه‌ی ئەوانه‌یه‌ که‌ پێیان وایه‌ ژبان گالته‌ و گه‌پ و یاریه‌.

﴿وَمَا خَلَقْنَا السَّمَاءَ وَالْأَرْضَ وَمَا بَيْنَهُمَا بَاطِلًا ذَلِكَ ظَنُّ الَّذِينَ كَفَرُوا فَوَيْلٌ لِلَّذِينَ كَفَرُوا مِنَ النَّارِ، أَمْ نَجْعَلُ الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ كَالْمُفْسِدِينَ فِي الْأَرْضِ أَمْ نَجْعَلُ الْمُتَّقِينَ كَالْفُجَّارِ﴾^۲. واته‌: (ئیمه‌ ئاسمان و زه‌وی و دروستکراوانی نیوانیاغان به‌ه‌وده‌ و هه‌ره‌مه‌کی دروست نه‌کردوو، ئەوه‌ به‌رو باوه‌ری ئەوانه‌یه‌ که‌ بی باوه‌ر بوون، هاوار و ئاهونا‌له‌ بو‌ ئەوانه‌ی که‌ کافر و به‌یروان له‌ سزای ناگری دو‌زه‌خ. نه‌خه‌یر، ئەو باوه‌ره‌یان هه‌له‌یه‌، به‌ لکو‌ ئایا

(۱) سو‌ره‌تی جاسیه‌، ئایه‌تی: ۲۱، ۲۲.

(۲) سو‌ره‌تی ص، ئایه‌تی: ۲۷، ۲۸.

ره‌وایه پاداشتی ئەوانه‌ی ئیمان و باوه‌ریان هیناوه و کاروکرده‌وه چاکه‌کانیان ئەنجام داوه، وهک ئەوانه‌ی لی بکه‌ین که تووی خراپه‌یان چاندووه له زه‌ویدا، یاخود ئایا ئەوانه‌ی پارێزکار و له خواترسن وهک خراپه‌کاران سه‌یریان بکه‌ین؟!).

خه‌لکی ئەم راستیه‌ی نازانن و که‌م وایه په‌ند وه‌ریگرن.

﴿لَخَلْقُ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ أَكْبَرُ مِنْ خَلْقِ النَّاسِ وَلَكِنَّ أَكْثَرَ النَّاسِ لَا يَعْلَمُونَ، وَمَا يَسْتَوِي الْأَعْمَى وَالْبَصِيرُ وَالَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ وَلَا الْمُسِيءُ قَلِيلًا مَّا تَتَذَكَّرُونَ، إِنَّ السَّاعَةَ لَأْتِيَةٌ لَا رَيْبَ فِيهَا وَلَكِنَّ أَكْثَرَ النَّاسِ لَا يُؤْمِنُونَ﴾^{٥٧}. واته: (به‌راستی دروستکردنی ئاسمانه‌کان و زه‌وی له دروستکردنی خه‌لکی زۆر گه‌وره و گرنگتره، به‌لام زۆربه‌ی خه‌لکی ئەم راستیه‌یه تیاگه‌ن و په‌ی بی نابه‌ن و نایزانن. که‌سانی کوێر له به‌رامبه‌ر چاوساغه‌وه، وهک یه‌ک نین، هه‌روه‌ها ئەوانه‌ی که باوه‌ریان هیناوه و کاروکرده‌وه‌ی چاکه‌ ئەنجام ده‌ده‌ن، له‌گه‌ل ئەوانه‌دا که تاوان و گوناوه‌ ده‌که‌ن (چوونیه‌ک نین)، که‌چی زۆر که‌م خه‌لکی تێده‌فکرن و بیرده‌که‌نه‌وه و به‌راورد ده‌که‌ن. به‌راستی روژی قیامه‌ت به‌ریوه‌یه و هه‌ر دیت، هه‌یج گومانیه‌ی تیادانیه، به‌لام زۆربه‌ی خه‌لکی ئیمان و باوه‌رناهیین و باوه‌ریان پی نییه).

ده‌بی پۆزیک به‌یت که راستیه‌یه‌کانی تیدا ده‌ریکه‌ون، شته‌ شاراوه‌کانی ناخ و ده‌روون تیدا ئاشکرا بین.

﴿وَلِلَّهِ مَا فِي السَّمَاوَاتِ وَمَا فِي الْأَرْضِ لِيَجْزِيَ الَّذِينَ أَسَاءُوا بِمَا عَمِلُوا وَيَجْزِيَ الَّذِينَ أَحْسَنُوا بِالْحُسْنَى﴾^{٥٨}. واته: (هه‌رچی له ئاسمانه‌کان و زه‌ویدا هه‌یه هه‌ر خوا خاوه‌نیه‌یه، "تاقیتان ده‌کاته‌وه" بو ئەوه‌ی تو له‌بسیه‌ت له‌وانه‌ی که خراپه‌یان کردووه به‌گوێره‌ی کرده‌وه‌کانیان، پاداشتی ئەوانه‌ش که چاکه‌یان کردووه به‌چاکترین شیوه‌ بداته‌وه).

(٥٧) سوهرتی غافر، ئایه‌تی: ٥٧ - ٥٩.

(٥٨) سوهرتی نه‌جم، ئایه‌تی: ٣١.

هاوبه‌شدانه‌ران گومانی ته‌واویان به هاتنی دواپۆژ هه‌بوو، وه‌ک گه‌وره‌ترین درۆ دایانده‌نا، سویندی تۆکه‌یان ده‌خوارد که هه‌رگیز پێشنامه‌ت، خوی گه‌وره ئه‌وانی به‌درۆخستوه و به‌ریه‌رچی ئه‌وانی دایه‌وه، به‌وه حکمه‌تی خوا ده‌خواری دواپۆژ پێش بێت، حه‌ق و ناحه‌ق و راستگۆ و درۆزن تێیدا له‌یه‌کتر جیا ببنه‌وه.

﴿وَأَقْسُمُوا بِاللَّهِ جَهْدَ أَيْمَانِهِمْ لَا يَبْعَثُ اللَّهُ مَن يَمُوتُ بَلَىٰ وَعْدًا عَلَيْهِ حَقًّا وَلَكِنَّ أَكْثَرَ النَّاسِ لَا يَعْلَمُونَ، لِيُنَبِّئَ لَهُمُ الَّذِي يُخْتَلَفُونَ فِيهِ وَلِيَعْلَمَ الَّذِينَ كَفَرُوا أَنَّهُمْ كَانُوا كَاذِبِينَ﴾^(۱). واته:

(بیاوه‌ران سویندیان ده‌خوارد و جه‌ختیان له‌سه‌ر سوینده‌که‌یان ده‌کردو ده‌یانوت: ئه‌وه‌ی بمریت خوا زیندووی ناکاته‌وه! نه‌خیر، زیندووی ده‌کاته‌وه، ئه‌وه به‌لێنیکی راست و دروستی خویه و لێی پاشگه‌ز نایته‌وه، به‌لام زۆربه‌ی خه‌لکی ئه‌م راستیه‌ نازانن و برۆای پێناکه‌ن. بێگومان خوا هه‌مووان زیندوو ده‌کاته‌وه تا بو‌یان روون بکاته‌وه و بو‌یان ده‌ربخات، ئه‌وه‌ی ئه‌وان کێشه‌یان له‌سه‌ری هه‌بوو، برۆایان پێی نه‌بوو هاته‌ دی، تا ئه‌وانه‌ی که بیاوه‌ر بوون بێگومان ئه‌وان درۆزن بوون).

○ چۆنیه‌تی لێرسینه‌وه:

دوای ئه‌وه‌ی سه‌رله‌نوێ خوی گه‌وره ژیان بو‌ خه‌لک ده‌گێرێته‌وه و هه‌مویان له‌ گۆره‌پانی دواپۆژدا کۆ ده‌کاته‌وه، بو‌ ئه‌وه‌ی لێرسینه‌وه له‌گه‌ڵ هه‌ر تاکێک بکات له‌سه‌ر هه‌ر کرده‌وه‌یه‌ک که ئه‌نجامیداوه، چاک یان خراپ بێ، جا زه‌وی گه‌واهی ده‌دات له‌سه‌ر ئه‌و رووداوانه‌ی له‌سه‌ر ئه‌و ئه‌نجامدراون.

﴿إِذَا زُلْزِلَتِ الْأَرْضُ زِلْزَالَهَا، وَأَخْرَجَتِ الْأَرْضُ أَثْقَالَهَا، وَقَالَ الْإِنْسَانُ مَا لَهَا، يَوْمَئِذٍ تُحَدِّثُ أَخْبَارَهَا، بِأَنَّ رَبَّكَ أَوْحَىٰ لَهَا، يَوْمَئِذٍ يَصْدُرُ النَّاسُ أَشْتَاتًا لِّيُرَوْا أَعْمَالَهُمْ، فَمَنْ يَعْمَلْ مِثْقَالَ ذَرَّةٍ

(۱) سوهرتی نه‌حل، ئایه‌تی: ۳۸، ۳۹.

خَيْرًا يَرَهُ، وَمَنْ يَعْمَلْ مِثْقَالَ ذَرَّةٍ شَرًّا يَرَهُ^(۱). واته: (كاتيك زهوی دههینرینه لهرزه و بوومه لهرزه زۆر بههیزه که ی بو پیشهات. ههرچی له زهویدا هه بوو له ماده سهنگینه کانی ناوی دهری په راندو هینایه دهروه. "ئهو کاته" ئاده میزادیش ده لیت: ئهوه چیه تی، بو وای لیهات "ئیماندار ههست ده کات کوتایی دنیا به و بهرپا بونی روژی قیامه ته، بی ئیمانیش سهری لیده شیویت و نازانیت به ره و کوی رابکات". لهو روژه دا زهوی هه واله کانی خوئی ده گیریته وه. ئهو روژه خه لکی دهسته دهسته به ره و گۆزه پانی لپرسینه وه ده رده چن، به په رش و بلاوی، تا کارو کرده وه کانیان بیننه وه (دیاره که نامه ی کرده وه کان تو مار کراوه به دهنگ و رهنگه وه). به هوئی ئه وه ی که پهروه ردا گارت رایگه یاندوو "ئه ی ئینسان" فه رمانی بو ده ر کرده "کاتی کوتایی هاتنیه تی". جا ئه وه ی به قه ده ر سهنگی گه ردیله یه ک خیر و چاکه ی ئه نجام دابیت ده بینیته وه. ئه وه ش که به قه ده ر سهنگی گه ردیله یه ک شهرو خراپه ی هه بیت، ده بینیته وه).

له ئه بو هوره یه وه (خوای لی رازیبی) هاتوو، وتویه تی: ((په یغه مبه ری خوا (درو و سلأوی خوای لیبی) ئه م ئایه ته ی خوینده وه:

﴿يَوْمَئِذٍ تُحَدِّثُ أَخْبَارَهَا﴾

فه رموی: ده زانن هه واله کانی چین؟ وتیان: خوا و په یغه مبه ره که ی چاکتر ده زانن. فه رموی: هه واله کانی ئه ون که گه واهی بدات له سه ر هه ر به نده یان که نیه کیک له سه ر ئه و کاره ی له سه ر پشتی ئه نجامدا وه، ده لیت: ئاوا و ئاوا ی کرد، له فلان پۆزه دا بوو. فه رموی ئا ئه مه هه واله کانی زهویه^(۲).

ههروهک چۆن زهوی هه واله کانی ده گیریته وه، ئهوا به هه مان شیوه زمان و دهست و قاچ و پیسته کانیش گه واهی ده دن، به مهش به لگه ی خوا له سه ر جیهان به ریا ده بی.

(۱) سوهرتی زه لزه له.

(۲) ئه حمهد و به غه وی و تورمزی گیراویانه ته وه و به دروستیشیان داناوه.

﴿يَوْمَ تَشْهَدُ عَلَيْهِمْ أَلْسِنَتُهُمْ وَأَيْدِيهِمْ وَأَرْجُلُهُمْ بِمَا كَانُوا يَعْمَلُونَ، يَوْمَئِذٍ يُوقِفُهُمُ اللَّهُ دِينَهُمُ الْحَقَّ وَيَعْلَمُونَ أَنَّ اللَّهَ هُوَ الْحَقُّ الْمُبِينُ﴾^۵. واته: (له روزێکدا که زمان و دهست و قاچیان لیبیان دهیبته شایه تیکی گوڤا، له بهرام بهر ئه و کرده وانه که نهجمیان ده دا و "ئه و بوختانانه ی که دهیان کرد". ئه و روزه خوا به گوڤیره ی کارو کرده وه و ئیمان و باوهری حه قیقیان پاداشتیان ده داته وه، ئه و سا چاک بویان ده رده که ویت که به راستی خوا خوئی زاتیکی راست و دروستی ئاشکرایه "هیچی لی وون نابیت").

﴿وَيَوْمَ يُحْشَرُ أَعْدَاءُ اللَّهِ إِلَى النَّارِ فَهُمْ يُوزَعُونَ، حَتَّى إِذَا مَا جَاءُوهَا شَهِدَ عَلَيْهِمْ سَمْعُهُمْ وَأَبْصَارُهُمْ وَجُلُودُهُمْ بِمَا كَانُوا يَعْمَلُونَ، وَقَالُوا لِمَ لَجَلْنَا لَهُمْ لِمَ شَهِدْتُمْ عَلَيْنَا قَالُوا أَنْطَقَنَا اللَّهُ الَّذِي أَنْطَقَ كُلَّ شَيْءٍ وَهُوَ خَلَقَكُمْ أَوَّلَ مَرَّةٍ وَإِلَيْهِ تُرْجَعُونَ، وَمَا كُنْتُمْ تَسْتَتِرُونَ أَنْ يَشْهَدَ عَلَيْكُمْ سَمْعُكُمْ وَلَا أَبْصَارُكُمْ وَلَا جُلُودُكُمْ وَلَكِنْ ظَنَنْتُمْ أَنَّ اللَّهَ لَا يَعْلَمُ كَثِيرًا مِمَّا تَعْمَلُونَ، وَذَلِكُمْ ظَنُّكُمُ الَّذِي ظَنَنْتُمْ بِرَبِّكُمْ أَرْدَاكُمْ فَأَصْبَحْتُمْ مِنَ الْخَاسِرِينَ﴾^۶. واته: (روزێک دیت دوزمانی خوا تیگرا کو ده کرینه وه و کیش ده کرین به ره و ئاگری دوزه خ، به رو دویان پاله په ستویانه. هه تا کاتیک ده گه نه ئاستی ئاگره که گوڤیان و چاوه کانیان و پسته کانیان شایه تیان له سه ر ده دات که چ کارو کرده وه یه کی نادرست و خراپیان نه جم ده دا. ئه و سا به غه مباریه وه به پیستی خوین ده لین: بوچی شایه تیان له سه ر داین خو زه رتانه؟ له وه لامدا ده لین، ئه و خواجه ئیمه ی هینا وه ته گوفتار که ده توانیت هه موو شتیک به یبته قسه و گفتو گو، هه ر ئه و زاته شه که یه که محار به ده یبناون و هه ر بولای ئه ویش ده برینه وه "بیگومان کاریکی ئاسانه بوخوا چونکه ئاده مزاد جوژه ها ئامیری هینا وه ته قسه، دم و زمان و لیویشیان نبیه!". ئیوه کاتی خوئی ئه وه نده غه رپا بوون، گونا هو تاوانه کانتان نه ده شارده وه، چونکه مه ترستیان نه بوو

(۱) سورتهی نور، نایه تی: ۲۴، ۲۵.

(۲) سورتهی فوسیلته، نایه تی: ۱۹، ۲۳.

که گویتان و چاوتان و پیستان شایه تیتان لهسه ر بدات، بهلام گومانتان و ابوو که بهراستی خوا زور ناگادار نیه بهو کارو کرده وانهی که نهجیمی ددهن. ئا ئه وه بوو گومانی ناپه سه ندتان که بووتان بهرامبه ر پهروه دگارتان، ئیستا بوو بههوئی داخزان و تیاچوونتان و بهوهوویه وه چونه ریزی زه ره مه ندانه وه).

﴿يَوْمَ يَعْتَبُهُمُ اللَّهُ جَمِيعًا فَيُنَبِّئُهُمْ بِمَا عَمِلُوا أَحْصَاهُ اللَّهُ وَنَسُوهُ وَاللَّهُ عَلَىٰ كُلِّ شَيْءٍ شَهِيدٌ، أَلَمْ تَرَ أَنَّ اللَّهَ يَعْلَمُ مَا فِي السَّمَاوَاتِ وَمَا فِي الْأَرْضِ مَا يَكُونُ مِنْ نَجْوَىٰ ثَلَاثَةٍ إِلَّا هُوَ رَابِعُهُمْ وَلَا خَمْسَةٍ إِلَّا هُوَ سَادِسُهُمْ وَلَا أَدْنَىٰ مِنْ ذَلِكَ وَلَا أَكْثَرَ إِلَّا هُوَ مَعَهُمْ أَيْنَ مَا كَانُوا ثُمَّ يُنَبِّئُهُمْ بِمَا عَمِلُوا يَوْمَ الْقِيَامَةِ إِنَّ اللَّهَ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيمٌ﴾^(۱). واته: (له روژیکدا که خوا هه موویان زیندوو ده کاته وه پیکه وه، ئه وسه هه وائی هه موو کار و کرده وه کانیا ن بئی راده گه به نیت، خوا ئاماری کردوو ئه وان فه راموشیان کردوو، خوایش شایه ت و ئاگایه به سه ر هه موو شتی کدا. ئایا سه رنجت نه داوه که بهراستی خوا به هه رچی له ئاسمانه کان و زه ویدا هه به زانا و ئاگایه، سی کهس نیه چه بکه ن به به که وه خوا چواره میان نه بیت، پینج کهس نیه ئه و زاته شه شه میان نه بیت، له و ژمارانه که متر یان زیاتریش نیه که ئه و لایان نه بیت و ئاگادار نه بیت به سه رته و چه یان، له هه ر شوینیک و له هه ر کویدا بن، پاشان له روژی قیامه تدا ئاگاداریان ده کاته وه به هه موو ئه و کارو کرده وانهی که نهجیامانداوه، چونکه بهراستی خوا به هه موو شتی ک زانایه).

له ئیبن عه باسه وه (خوا لیّ پارزیبی) هاتوو، وتویه تی: ((پیغه مبه ری خوا (درود و سلاوی خوی لیبی) هه لسا وتاریکی دا و فه رمووی: ئه ی خه لکینه" ئیوه له گزپه پانی دواپۆژدا کل ده کرینه وه ده برین بۆ لای خوا به په ووت و قوتی و سونه ت نه کراوی)).

﴿أَوَّلَ خَلْقٍ نُعِيدُهُ وَعَدَّا عَلَيْنا إِنَّا كُنَّا فاعِلِينَ﴾^۱. واته: (ههروهك چوَن له سه ره تاوه دروستمان كرد، وهك ئهوسای خوئی لی ده كهینه وه "بوئ ئه وهی سه ره له نوئی به شیوه یه کی تر دروستی بکهینه وه" جا ئه وه په یمان و به لئینی ئیمه یه، بیگومان ئیمه ئه و کاره ئه نجام ده دهین).

((یه کهم کهس که له دواپوژدا پوخته ده کری ئیپراهیمه، که سانیک له ئومه ته کهم دینن، به ره و لای چه پ ده یان بهن، منیش ده لئیم: په روه ردگارا" ئه مانه هاوه لئی من بوون، خوای که وره ده فهرمووی: تو نازانی چیان له دوا ی تو داهینا وه. منیش وه که بهنده چاکه که^۲ ده لئیم: ﴿وَكُنْتُ عَلَيْهِمْ شَهِيدًا مَا دُمْتُ فِيهِمْ عَقْلًا تَوْفِيقِي كُنْتُ أَنْتَ الرَّقِيبَ عَلَيْهِمْ وَأَنْتَ عَلَيَّ كُلِّ شَيْءٍ وَ شَهِيدٌ، إِنَّ عَزْرَهُمْ عَقَابُهُمْ وَعِبَادُكَ وَإِنْ تَعَفَّرَ عَلَيْهِمْ عِقَابُكَ أَنْتَ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ﴾^۳.

واته: (من شایهت بووم به سه ریا نه وه هه تا له ناویاندا بووم، ئینجا کاتیک منت مران و گیانت کی شام، ئیتر ئه وه هه ر خو ت چاودیر و ناگادار بوویت لیان و هه ر تو ش شایه تیت به سه ر هه موو شتی که وه. جا ئه گه ر ئه شکه نه چیان به دیت "له سه ر لادان و تاوانیان"، ئه وه به راستی بهنده ی خوئن و ئه گه ر لی شیان خو ش بییت، ئه وه به راستی تو خو ت خوایه کی بالاده ست و دانایت).

فهرمووی: پیم ده وتریت: له و کاته ی تو لیان دابرایت ئه وان هه لگه رانه وه، منیش ده لئیم: دابریزن و دوورین له په حمه تی خوا))^۴.

له ئه بو به رزه ی ئه سه له میه وه (خوای لی رازیبی) ها تووه، پیغه مبه ری خوا (درود و سلأوی خوای لیبی) فهرموویه تی: ((له دواپوژدا قاچی هیه بهنده یه که له جی نا جو لیت، تا له باره ی چوار شته وه پرسیا ری لی نه کری: ته مه نی له چی خه رج کردوه؟ زانسته که ی له چیدا

(۱) سوهرتی ئه نبیاء، نایه تی: ۱۰۴.

(۲) بهنده چاکه که لی ره دا مه به ست لی سه روه رمان عیسا یه (سلأوی خوای لیبی).

(۳) سوهرتی مائیده، نایه تی: ۱۱۷، ۱۱۸.

(۴) بوخاری و موسلیم و تورمزی نه سانی گپراویانه ته وه.

به کارهیناوه؟ سامانه‌کی له کوپوه به‌دهستی هیناوه و له چیدا خه‌رجی کردووه؟
جسته‌کی له چیدا به‌گه‌رخستووه))^{۱)}.

چۆنیه‌تی تو‌مارکردنی کرده‌وه‌کان و نمایشکردنیان: تو‌مارکردنی کرده‌وه‌کان

به‌هۆی فریشته راسپێردراوه‌کان ده‌بی، که دانراون بو ئه‌م کاره، هه‌روه‌ک له باسی
فریشته‌کاندا ئه‌مه خرایه‌پوو.

﴿وَإِنَّ عَلَيْكُمْ لَحَافِظِينَ، كِرَامًا كَاتِبِينَ، يَعْلَمُونَ مَا تَفْعَلُونَ﴾^{۲)}. واته: (بێگومان ئیوه
چاودێرتان له‌سه‌ر دانراوه. له فریشته به‌رپێره تو‌مارکاره‌کان. که ئاگاو زانان به‌هه‌موو ئه‌و
کرده‌وه و ره‌فتاران‌ه‌ی که ئه‌نجامی ده‌ده‌ن).

﴿مَا يَلْفِظُ مِنْ قَوْلٍ إِلَّا لَدَيْهِ رَقِيبٌ عَتِيدٌ﴾^{۳)}. واته: (هه‌ر قسه‌یه‌کی له ده‌م ده‌رچیت خه‌را
چاودێرێکی ئاماده" تو‌ماری ده‌کات).

ئه‌گه‌ر دوا‌پۆژ هات، ئه‌وا ئه‌و کتیبانه ده‌هینرین که کرده‌وه‌کانی تیدا تو‌مار کراوه تا بو
بکه‌ره‌کان بخه‌ینه‌پوو.

﴿وَكُلِّإِنْسَانٍ أَلْزَمْنَاهُ طَائِرَهُ فِي عُنُقِهِ وَنُخْرِجُ لَهُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ كِتَابًا يَلْقَاهُ مَنشُورًا، اقْرَأْ كِتَابَكَ
كَفَىٰ بِنَفْسِكَ الْيَوْمَ عَلَيْكَ حَسِيبًا﴾^{۴)}. واته: (نامه‌ی کرده‌وه‌ی هه‌ر که‌سی‌کیشمان هه‌لواسیوه
به‌گه‌ردنیداو له‌روژی دوایدا کارنامه‌ی کرده‌وه‌کانی بو ده‌رده‌هینین و به‌کراوه‌یی ده‌خه‌ینه
به‌رده‌ستی. ئه‌وسا پێی ده‌وتریت: ده‌ی نامه‌ی کرده‌وه‌کانت بخوینه‌روه‌وه و ته‌ماشای بکه، ئه‌م‌پرو
هه‌رخوت بریار بده و حساب بو خوت بکه "شایسته‌ی چ جو‌ره‌ پاداشتی‌کی‌ت؟!").

(۱) تورمزی گێراویه‌تیوه‌وه و تو‌یه‌تی: فه‌رمووده‌یه‌که هه‌م چا‌که (حه‌سه‌نه) هه‌میش دروسته (سه‌حیحه)

(۲) سو‌ره‌تی ئینفی‌تار، نایه‌تی: ۱۰ - ۱۲.

(۳) سو‌ره‌تی ق، نایه‌تی: ۱۸.

(۴) سو‌ره‌تی ئیس‌راء، نایه‌تی: ۱۳، ۱۴.

﴿وَوَضِعَ الْكِتَابَ فَتَرَى الْمُجْرِمِينَ مُشْفِقِينَ مِمَّا فِيهِ وَيَقُولُونَ يَا وَيْلَتَنَا مَالِ هَذَا الْكِتَابِ لَا يُغَادِرُ صَغِيرَةً وَلَا كَبِيرَةً إِلَّا أَحْصَاهَا وَوَجَدُوا مَا عَمِلُوا حَاضِرًا وَلَا يَظْلِمُ رَبُّكَ أَحَدًا﴾^۵. واته: (نامه‌ی کرده‌وی هه‌رکەس دادەنریت، "ئیمانداران دلخۆشن" بەلام تاوانباران دەبینیت دلەله‌رزى و دلەرأوکیانه له کارو کرده‌وی ناپه‌سەندی تو‌مار کراویان، بۆیه دەلتین: هاوار له ئیمه‌ ئه‌م نامه و دۆسیه‌یه چیه؟! هیچ گوناھیکى وردو درشت به‌جی ناهیلیت به‌لکو هه‌مووی تو‌مار کردوه، ئه‌و خه‌لکه هه‌رچیان کردوو "به‌ ده‌نگ و ره‌نگه‌وه" ئاماده‌یه، بیگومان په‌روه‌دگاری تو‌ستم له هیچ کهس ناکات).

ئەم کتیب و نامانە بەسەر خاوەنەکانیاندا داخەشێوەکەین، هەیانە کتیبەکەیان بە دەستە راستی وەرده‌گرێ و ئەمەش له‌ مزگینیه‌ خۆشه‌کانه، هه‌شیانه‌ به‌ دەسته‌ چه‌پی وەرده‌گرێ یان له‌ پشتیه‌وه‌ وەرده‌گرێ، ئەمەش نیشانه‌ی لیپرسینه‌وه‌یه‌کی دژوار ده‌بی.

﴿يَا أَيُّهَا الْإِنْسَانُ إِنَّكَ كَادِحٌ إِلَىٰ رَبِّكَ كَدْحًا فَمُلَاقِيهِ، فَأَمَّا مَنْ أُوْتِيَ كِتَابَهُ بِيَمِينِهِ، فَسَوْفَ يُحَاسَبُ حِسَابًا يَسِيرًا، وَيَنْقَلِبُ إِلَىٰ أَهْلِهِ مَسْرُورًا، وَأَمَّا مَنْ أُوْتِيَ كِتَابَهُ وِرَاءَ ظَهْرِهِ، فَسَوْفَ يَدْعُو ثُبُورًا، وَيَصْلَىٰ سَعِيرًا، إِنَّهُ كَانَ فِي أَهْلِهِ مَسْرُورًا، إِنَّهُ ظَنَّ أَن لَّنْ يَحُورَ، بَلَىٰ إِنَّ رَبَّهُ كَانَ بِهِ بَصِيرًا﴾^۶. واته: (ئەى ئینسان بە‌راستی تو‌خۆت زۆر ماندوو ده‌که‌یت، زۆر ره‌نج و زه‌حه‌مت ده‌کیشتیت، سه‌رئه‌نجامیش ده‌بی بگه‌ریتته‌وه‌ بۆ لای په‌روه‌دگارت "تا پاداشتی ره‌نج و هه‌وله‌که‌ت وهریگرت". جا ئه‌وه‌ی دۆسیه‌ی کرده‌وه‌کانی درایه‌ ده‌ستی راستی. ئه‌وه‌ له‌مه‌ودوا لیپرسینه‌وه‌یه‌کی زۆر ئاسانی له‌گه‌لدا ده‌کریت. به‌دلی خۆش و پرووی خۆشه‌وه‌ ده‌گه‌ریتته‌وه‌ بۆ ناو که‌سوکاری چاک و خواناسی، بۆ ناو ئیمانداران. "به‌لام" ئه‌وه‌ی دۆسیه‌ی کرده‌وه‌کانی له‌ پشتیه‌وه‌ درایه‌ ده‌ستی. ئه‌وه‌ له‌مه‌ولا هاوار و دادی لیپه‌رزده‌بیته‌وه‌ و ده‌لیت: خوايه‌ مه‌رگ، خوايه‌ بمکوژه‌، خوايه‌ له‌ناوم به‌ره‌. ده‌خه‌ریتته‌ ناو دۆزه‌خ. چونکه‌ به‌راستی ئه‌و

(۱) سوهرتی كه‌هف، ئایه‌تی: ۴۹.

(۲) سوهرتی ئینشفاق، ئایه‌تی: ۶ - ۱۵.

جوژه کهسه کاتی خوئی له ناو مال و خیزانیدا به کهیف و ئاههنگی ناشهرعی، به بهرپاکردنی سفره و خوانی حهرام دلی خوش بوو "مهستی رابواردنی حهرام بوو". بروای و ابوو که ههرگیز زیندوو بوونهوه و گهراوهوه و لیپرسینهوه نییه. نهخیر به گومانی ئهوه نهبوو، پهروهردگاری چاک ئاگاداری کارو کردهوه کانی بوو و دهیبینی چی دهکات).

○ زانست و تۆمارکردنی کردهوهکان:

تۆمارکردنی کردهوهکان، یه کیک لهو شتانهی بهشینوهی زانستی چهسپاون، ههرچی دهنگ و کردهوه و جوڵهیه، له تۆماری گهردووندا پاریزراوه و تۆمارکراوه، له کتیبی بووندا نووسراوتهوه، هیچ شتیکی لی و نابی، ناکرئی هیچ شتیکی لی بسرپیتتهوه، خوای مهزن راست دهفهرمووی:

﴿وَعِنْدَهُ مَفَاتِحُ الْغَيْبِ لَا يَعْلَمُهَا إِلَّا هُوَ وَيَعْلَمُ مَا فِي الْبُرِّ وَالْبَحْرِ وَمَا تَسْقُطُ مِنْ وَرَقَةٍ إِلَّا
يَعْلَمُهَا وَلَا حَبَّةٌ فِي ظُلُمَاتِ الْأَرْضِ وَلَا رَطْبٌ وَلَا يَابِسٌ إِلَّا فِي كِتَابٍ مُبِينٍ﴾^(۵۹). واته: (کلیلی
هموو شاراووهکان و زانیی هموو نهپتیهکان بهدهست خواجه و ههر لای ئهوه، کهس
نایانزانیت جگه لهو زاته ههرچی لهسه و شکانیه "له گیاندارو بیگیان و گیاو دارو
زیندهوهرانی وردو درشت لهسه زهوی و له توئی خاکدا" خوا پئی دهزانیت، ههروهها
ههرچی له دهریاکانیشدا ههیه "له زیندهوهری هممهجوو ماسی سهیرو سهمهره" ئاگای لییهتی
و هیچ گه لایهک ناکه و پتته خوارهوه خوا پئی نهزانیت، ههروهها دهنکیک یان تووینک له
تاریکیه کانی زهویدا نیه، ئهوه دهنگه چ شیدار بییت یان ووشک بییت، هیچ شتیکی نییه له خوا
پهنهان بییت و له تۆماری پاریزراو (لوح الخفوة) سدا، یاخود له دۆسیه و دهزگای تایبهتدا تۆمار
نه کرابییت).

○ وردی لیپرسینهوه:

ئەوپەری وردیینی لە لیپرسینهوهدا پەپەرە دەکری، تا هەر یەکیک پاداشتی کردەوه چاکەکە یان سزای کردەوه خراپەکە ی وەرەگریت، جا چ ئەم کارە ی بە کردەوه ئەنجام دابیت، یان مەبەستی بووبیت ئەنجامی بدات و سور بیت لەسەری، بۆ ئەم مەبەستە تەرازوی دادگەر دادەنری، تا دادگەری خوایی بە کاملترین شیوه بەرجەستە دەبی.

﴿وَنَضَعُ الْمَوَازِينَ الْقِسْطَ لِيَوْمِ الْقِيَامَةِ فَلَا تُظْلَمُ نَفْسٌ شَيْئًا وَإِنْ كَانَ مِثْقَالَ حَبَّةٍ مِنْ خَرْدَلٍ

أَتَيْنَا بِهَا وَكَفَى بِنَا حَاسِبِينَ﴾^٥. واتە: (ئیمە پیوەر و تەرازووکانی دادپەروری لە روژی

قیامەتدا دادەنن، جا هیچ کەس بە هیچ شیوەیک ستمی لی ناکریت، ئەگەر بە قەدەر تووه خەرتەلەیهک "کە زۆر بچووک و وردە، کاریکی چاک یان خرابی ئەنجام دابیت" دەبەینە مەیدان، جا ئەوەندە بەسە بۆ ئیمە کە ئاوا بە وردی حساب و لیپرسینهوه ئەنجام دەدەین).

دواتر سەرەنجامی هەر یەکیک بەپیتی داگەتنی تای تەرازوی دەبی، چ بە کردەوه ی چاک

یان بە کردەوه ی خراپ.

﴿فَمَنْ ثَقُلَتْ مَوَازِينُهُ فَأُولَئِكَ هُمُ الْمُفْلِحُونَ، وَمَنْ خَفَّتْ مَوَازِينُهُ فَأُولَئِكَ الَّذِينَ خَسِرُوا

أَنْفُسَهُمْ فِي جَهَنَّمَ خَالِدُونَ﴾^٦. واتە: (ئەو کەسە ی تەرازوی چاکەکانی قورس بیت، ئا ئەوانە

سەرفرازو سەرکەوتوون. بەلام ئەو کەسە ی تەرازوی چاکەکانی سووک بیت، ئەوانە ئەو

کەسانەن خویمان لە دەستداوه و خویمان خەسارو ریسوا کردوو، دەبیت هەر لەناو دوژەخدا

ژیانی نەپراوه بەنەسەر).

(٥) سورەتی ئەنبیاء، نایەتی: ٤٧.

(٦) سورەتی مؤمنینون، نایەتی: ١٠٢، ١٠٣.

○ خۆای گهوره لپرسینهوه که ئەنجام دەدات:

خۆای گهوره به خۆی و به بی نیوه ندگیر لپرسینهوه له گه ل گشت خه لک ده کات. له عه دی کورپی حاته مه وه (خۆای لی پازیبی) هاتوه، پیغه مبه ری خوا (درود و سلاوی خۆای لی بی) فه رموویه تی: ((له دوا پۆژدا په روه ردگار گفتوگو له گه ل هه ر یه کیکتان ده کات، هه یچ وه رگێرێک له نیوانیاندا نییه، سه یری لای راستی ده کات ته نها کرده وه کانی ده بیینی، سه یری لای چه پی ده کات ته نها کرده وه کانی خۆی ده بیینی، سه یری به رده ممی ده کات ته نها ناگر له به رده م خۆیدا ده بیینی، بۆیه خۆت له ناگر بپاریزه ئەگه ر به له ته خورمایه کیش بی))^٥.

پیشه واهلی (خۆای گهوره پوو خساری پێژدار بکات، ئەم فه رمووده یه ی گێراوه ته وه، یه کیک وتی: ئەهی میری باوه رداران: چۆن خۆای گهوره لپرسینهوه له گه ل هه موو خه لک ده کات له یه ک کاتدا؟ وتی: وه ک چۆن پۆزیان پێده دات له یه ک کاتدا، ئەوا به هه مان شیوه له یه ک کاتدا لپرسینهوه شیان له گه ل ده کات.

○ میهره بانێ خوا بۆ باوه ردار له لپرسینهوه دا:

باوه ردار لپرسینهوه ی له گه ل نا کریت، ئەمه ش وه ک به زه یی و میهره بانیه ک بۆی، چونکه هه ر که سێک لپرسینهوی له گه لدا کرا سزا ده درئ، له ئین عومه ر (خۆای لی پازیبی) پرسیا رکرا: گوئیستی پیغه مبه ر خوا (درود و سلاوی خۆای لی بی) بووی سه باره ت به وه ی گفتوگۆی په روه ردگار و به نده که ی و میهره بانیه که ی له دوا پۆژدا چۆنه؟ وتی: گوئیستی بووم ده یفه رموو:

() بوخاری و موسلیم و تورمزی گێراویانه ته وه.

((هەندیکتان ئەوەندە لە پەرەردگار نزیك دەبنەو، تا خوای گەرە دەیخاتە ژێر پەردەى پەحمەتى خۆیەو، دەفەرمووی: ئایا ئەم کارە و ئەو کارەت کرد؟ بەندەکە دەلێت: بەلێ، خوای گەرە پەسەندی دەکات، دواتر دەفەرمووی: من ئەو کارانەى تۆم داپۆشى لە دونیادا و ئەمپۆش لێت خۆشەبن، دواتر پەراوی چاکەکانی پێ دەدریتەو، سەبارەت بە بێ باوەران ئەوا لە بەردەم تیکرای خەلک بانگ دەکری: ئا ئەوانە درۆیان بە دەم پەرەردگارەو کرد. نەفرەتى خوا لە ستمکاران بێ))^۷.

لە عائیشەو (خوای لى رازیبی) هاتوو، پیغمبەرى خوا (درود و سلاوى خوای لیبی) فەرموویەتى: ((لێپرسینەو لەگەڵ هەر یەکیک بکریت لە دواپۆژ، ئەوا تووشى تیاچوون دەبێ، منیش وتم: ئەى پیغمبەرى خوا (درود و سلاوى خوای لیبی) ئەى خوای گەرە نەیفەرموو:

﴿فَأَمَّا مَنْ أُوْتِيَ كِتَابَهُ بِيَمِينِهِ، فَسَوْفَ يُحَاسَبُ حِسَابًا يَسِيرًا﴾^۸. واتە: (جا ئەوێ دووسیهى کردەوێ کانی درایە دەستی راستى.. ئەو لەمەودوا لێپرسینەوێهێ کى زور ئاسانى لەگەڵدا دەکریت).

فەرمووی: ئەمە تەنها نمایشە، هەر یەکیک لێپرسینەوێ لەگەڵ بکریت لە دواپۆژدا، ئەوا سزا دەدریت).

○ حەوزى كەوسەر:

هەر پیغمبەریك حەوزیكى هەیه، خۆى و ئومەتەكەى لێى دەخۆنەو لە دواى وەستانى گۆرەپانى دواپۆژ و پێش رۆیشتنە بەهەشتەو. پیغمبەرەكەشمان حەوزیكى هەیه،

(۱) بوخارى و موسليم گېراویانەتەو.

(۲) سورەتى ئینشاق، ئایەتى: ۷، ۸.

ئاوهکه‌ی له شیر سپیتره، له هه‌نگوین شیرینتره، له میسک بۆنخۆشتره، هه‌ر که‌سێک یه‌ک جار لێی بخواته‌وه، هه‌رگیز تێنووی نابێته‌وه.

له سه‌هلی کورپی سه‌عه‌وه (خوای لێ پازیبی) هاتووه، پیغه‌مبه‌ری خوا (درود و سلّاوی خوای لیبی) فه‌رموویه‌تی: ((من پیش هه‌مووتان ده‌گه‌مه سه‌ر چه‌وزی که‌وسه‌ر، هه‌ر یه‌کێک به‌لامدا هات لێی ده‌خواته‌وه، هه‌ر که‌سێکیش لێی خوارده‌وه هه‌رگیز تێنووی نابیت، کۆمه‌له‌ خه‌لکانێک دینه لام و ئه‌وان ده‌ناسم و ئه‌وانیش من ده‌ناسن، دواتر ئه‌وان له‌من داده‌برین، ده‌لیم: تاکه‌ی ئاوا ده‌بن، ده‌وتریت: تۆ نازانی چیان له‌ دوا‌ی تۆ کردووه، ده‌لیم ده‌ک دووری بۆ ئه‌وانه‌ی گۆرانیان له‌ دوا‌ی من کردووه))^۱.

○ پردی دوا‌رۆژ:

موسلیم و تورمزی گۆراویانه‌ته‌وه، که‌ عایشه (خوای لێ پازیبی) ئه‌م ئایه‌تانه‌ی خوینده‌وه: ﴿يَوْمَ تُبَدَّلُ الْأَرْضُ غَيْرَ الْأَرْضِ وَالسَّمَوَاتُ﴾^۲. واته‌: (له‌ روژیکدا که‌ ئه‌م زه‌ویه ده‌گۆریت به‌ زه‌ویه‌کی ترو هه‌روه‌ها ئاسمانه‌کانیش ده‌گۆرین).. تاد، وتم: ئه‌ی پیغه‌مبه‌ری خوا خه‌لک له‌و کاته‌دا له‌کوی ده‌بن؟ فه‌رمووی: له‌سه‌ر پردی دوا‌رۆژ ده‌بن).

ئه‌م پرده‌ ریگه‌یه‌که‌ له‌سه‌ر پشتی دۆزه‌خ داده‌نری، پێشینان و پاشینان دوا‌ی وه‌ستانیان له‌ گۆره‌پانی دوا‌رۆژ به‌سه‌ریدا تێده‌په‌رن، به‌هه‌شتیه‌کان به‌سه‌ریدا ده‌رۆن و به‌ره‌و به‌هه‌شت به‌پێده‌که‌ون، دۆزه‌خیه‌کانیش له‌ سه‌ری ده‌خلیسکین و به‌رده‌بنه‌وه ناویه‌وه.

(۱) بوخاری و موسلیم گۆراویانه‌ته‌وه.

(۲) سوورته‌ی ئیبراهیم، ئایه‌تی: ۴۸.

﴿وَإِنْ مِنْكُمْ إِلاَّ وَارِدُهَا كَانَ عَلَى رَبِّكَ حَتْمًا مَقْضِيًّا، ثُمَّ نُنَجِّي رُسُلَنَا وَالَّذِينَ آمَنُوا كَذَلِكَ حَقًّا عَلَيْنَا نُنَجِّ الْمُؤْمِنِينَ﴾^{۱)}. واته: (ئۆه "خه لکینه" کهستان نییه تیپهر نه کات به سه ر دۆزه خدا، "ئیمانداران بو ئه وهی زیاتر قه دری به هه شت و ره حه تی خوا بزنان، کافران بو ئه وهی بکه ونه ناوی" ئەم پێشها ته شتیکی برپاردراوه هه ر جیبه جی ده کریت. له وه ودوا "کاتێک برپارماندا خوانه ناسان له ناو به رین" پێغه مبه راغان و ئه وانهی که باوه ریان هیناوه رزگار ده کهین، هه ر به و شیوه یه به ئه رکی خو مانێ ده زانین که ئیمانداران رزگار بکهین).

له فه رمووده ی پێشه وا موسلیمدا هاتووه، که پێغه مبه ر (درود و سلأوی خوی لیبی) فه رموویه تی:

((پرد له سه ر پشتی دۆزه خ داده نری، من و ئومه ته که م یه که م که س و ئومه ت ده بین که به سه ریدا ده په رینه وه، ئه و کاته ته نها پێغه مبه ران ده دوین، نزی پێغه مبه رانیش ئه و کات ئه وه یه: خویه گیان" بمانپاریزه، له دۆزه خدا درک و دال هه ن وه ک درکی سه عدان، به لام ته نها خوی گه وره ده زانی چه ند مه زنن، خه لکی ده گرن به پێی کرده وه کانیا ن)).

بەھەشت و دۆزەخ

- دۆزەخ.
- دژواری دۆزەخ.
- ئاگرى دونيا بەراورد بە دوارپۆژ.
- ئەو كەسەى سوكتىرىن سزای ھەيە.
- باوەردار تا ھەتايە لە دۆزەخدا نامىنپتەوہ.
- تكا و شەفاعەت بۆ گوناھباران.
- گفتوگوى نيوان بەھەشتى و دۆزەخيەكان.
- دوايىن كەس كە دەچپتە بەھەشتەوہ، دوايىن كەس كە دەچپتە دۆزەخەوہ.
- بەھەشت.
- بەھەشتىيەكان.
- خۆشبيەكانى.
- بەرزترىن خۆشى بەھەشت.
- مانەوہى ھەمىشەيى و نەمرى.

○ دۆزهخ.

ئەگەر خوای گەوره پاداشتی چاکەکاران بداتەوه، بەوهی خۆشگوزەرانیان پێبدات، ئەوا سزای گوناھبار و خراپەکاران دەداتەوه بە دۆزهخ، ئەمەش سزایەکە بۆ ئەوان لەسەر ئەو گوناھە مەزن و خراپەکاریانەیی ئەنجامیان داوه.

دۆزهخ: شوینی سزایە: پێی دەوتریت (ئاگرە بەتینەکە: هاویە): کە بریتییە لەو شوینە

زۆر نزمەیی ئەوهی بکەوێتە ناوهوه هەرگیز ناتوانی لێی بێتە دەرەوه:

﴿وَأَمَّا مَنْ خَفَّتْ مَوَازِينُهُ، فَأُمُّهُ هَاوِيَةٌ، وَمَا أَدْرَاكَ مَا هِيَّةٌ، نَارٌ حَامِيَةٌ﴾^{۱)}. واتە: (ئەوهش

تەرازووی "خێرو چاکەیی" سووک بێت "گوناھیی زۆر بێت". ئەوه دایکی ئەو دۆزهخە "باوهشی بۆ کردووتەوه". جا توو چوووانی "هاویە" چییە؟! ئاگرێکی زۆر سووتینەر و بلیسەدارە "هەرگیز خاموش نابێت و تینی کەم ناکات و لەکوێی نابێتەوه").

پێی دەوتریت ئاگرە سووتینەر:

﴿وَأَعْتَدْنَا لَهُمْ عَذَابَ السَّعِيرِ﴾^{۲)}. واتە: (لە قیامەتیشدا سزا و ئەشکەنجەیی ئاگرە

دۆزهخمان بۆ نامادە کردوون).

پێی دەوتریت بلیسەدار:

﴿كُلًّا إِلَيْهَا لَطَى، نَزَّاعَةٌ لِلشَّوَى، تَدْعُوا مِنْ أَدْبَرَ وَتَوَلَّى، وَجَمَعَ فَأَوْعَى﴾^{۳)}.

(۱) سورەتی قاریعە، نایەتی: ۸ - ۱۱.

(۲) سورەتی مولک، نایەتی: ۵.

(۳) سورەتی مەعارج، نایەتی: ۱۵ - ۱۸.

واته: زۆر به تووندی پیستی سهر دادهمالی، نهوهی پشت له راستی کردوه و گوپرایه
 نهبووه و سامانی کۆ کردۆتهوه و خستویهتیه نیو دهفریکهوه بههۆی دنیاویستیه کهی، نهوا
 رایده کیشتیه نیو خۆی.

پێی دهوتریت ناگرس ههلقرچین (سهقره):

﴿سَأَصْلِيهِ سَقَرٌ، وَمَا أَدْرَاكَ مَا سَقَرٌ، لَا تُبْقِي وَلَا تَذَرُ، لَوْحًا لِلْبَشَرِ، عَلَيْهَا تِسْعَةَ عَشَرَ﴾^۱.

واته: ("ئهو بیویژدانه بهسهریهوه ناچیت" دهبیت بیگهیهنمه ناو دۆزهخ. جا تو نازانیت
 دۆزهخ چیه... ههچ ئەندامیک ناهیلێتهوه و دهست ههناگریت... پیستیان ههلهدهقرچینیت و
 رهشی دهکات و دهری دهخات. نوژده فریشته سهپهرشتی دۆزهخ دهکهن).

واته ههرچیهک فرپی بدریته ناویهوه دهیسوتینی، لێ ناگه پیت لێ بیته دهرهوه،
 جهسته رهش دهکات و دهشیوینی.

پێی دهوتریت ناگرس نیکشکین:

﴿كُلًّا لَيَبْدَنَ فِي الْحُطَمَةِ، وَمَا أَدْرَاكَ مَا الْحُطَمَةُ، نَارُ اللَّهِ الْمُوقَدَةُ، الَّتِي تَطَّلِعُ عَلَى الْأَفْنَدَةِ،

إِنَّهَا عَلَيْهِمْ مُّصَدَّدَةٌ، فِي عَمَدٍ مُمَدَّدَةٍ﴾^۲. واته: (نهخیر سویند بهخوا به سووکی و ریسوایی
 فری دهریته ناو "هوتهمه" وه. جا تو چوزانی "هوتهمه" چیه؟ بریتیه له ناگری داگیرساو و
 بلیسهداری خوا. نهو ناگره ی روو دهکاته ناو جهرگه ی دل و دهرهوهکان "که مهلبهندی
 کوفرو خوانناسی و رهزلییه". بیگومان نهو ناگرو دۆزهخه له شوینیکدایه که سهرگیراوو

(۱) سورتهی مودهسیر، نایهتی: ۲۶ - ۳۰.

(۲) سورتهی هومهزه، نایهتی: ۴ - ۹.

دهرگا داخراوه لهسهریان "رینگه‌ی قوتار بوونی نییه". "خوانناسان لهوی" له‌ناو چه‌ند ستوونیکه‌ی ئاگرینی درێژدان "هیچ جه‌جولیکیان بو ناکریت".

○ دژواری دۆزه‌خ:

خوای گه‌وره به‌ جۆرێک وه‌سفی دۆزه‌خی کردووه، که مووی سه‌ر سه‌پی ده‌کات، دلّه‌کان داده‌مالرین، ئەمه‌ش بو ئه‌وه‌یه لاده‌ره‌کان له سه‌ره‌رۆپیان بگه‌رینه‌وه، جا باسی کردووه که سوته‌مه‌نیه‌که‌ی خه‌لک و به‌رده.

﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا قُوا أَنْفُسَكُمْ وَأَهْلِيكُمْ نَارًا وَقُودُهَا النَّاسُ وَالْحِجَارَةُ عَلَيْهَا مَلَائِكَةٌ غِلَاظٌ شِدَادٌ لَا يَعْصُونَ اللَّهَ مَا أَمَرَهُمْ وَيَفْعَلُونَ مَا يُؤْمَرُونَ﴾^١. واته: (ئه‌ی ئه‌و که‌سانه‌ی که باوه‌رتان هه‌تاوه‌ خو‌تان و که‌سوکار‌تان به‌په‌رتان له ئاگرێک که سوته‌مه‌نیه‌که‌ی خه‌لکی و به‌رده، سه‌ره‌رشته‌یاری ئه‌و دۆزه‌خ و ئاگره، جو‌ره‌ فریشته‌یه‌کن که زو‌ر دل‌ه‌ق و توندوتیژن، ناهه‌رمانی خوا ناکه‌ن له هه‌چ شتیکدا که فه‌رمانیان به‌ی بدات و هه‌رچی فه‌رمانیکیان به‌ی بدریت ئەنجامی ده‌ده‌ن).

هه‌رچه‌یه‌ک که فه‌ی ده‌دریته‌ ناوبه‌وه‌ تبه‌ی ناکات، به‌لکو هه‌رده‌م داوا‌ی زیاتر ده‌کات. تا وایله‌دیته، هه‌یچ شوینیکی به‌تالی تبه‌دا نایه‌یتنه‌وه:

﴿يَوْمَ نَقُولُ لِجَهَنَّمَ هَلِ امْتَلَأَتْ وَتَقُولُ هَلْ مِنْ مَزِيدٍ﴾^٢. واته: (روژێک دیت به‌ دۆزه‌خ ده‌لین: ئایا په‌ر بوویت؟ ئه‌ویش له وه‌لامدا ده‌لیت: ئایا که‌سی تر ماوه‌ خه‌لکی زیاتر نییه؟!).

(١) سوهرتی ته‌حریم، ئایه‌تی: ٦.

(٢) سوهرتی ق، ئایه‌تی: ٣٠.

موجاهید وتویهتی: لیره دا قسه نییه، به لکو قسه که له سه و وینا کردنی دۆخی دۆزه خه، به وهی پر بووه و هیچ شوینیکی به تالی تیدا نه ماوه.

خۆراکه که بیان ژه قنه بوته، که له دزیوتین و ناخۆشتین جۆری دره خنسی بوگهن و

تاله:

﴿أَذْلِكَ خَيْرٌ نُزُلًا أَمْ شَجَرَةُ الزَّقُّومِ، إِنَّا جَعَلْنَاهَا فِتْنَةً لِلظَّالِمِينَ، إِنَّهَا شَجَرَةٌ تَخْرُجُ فِي أَصْلِ الْجَحِيمِ، طَلْعُهَا كَأَنَّهُ رُءُوسُ الشَّيَاطِينِ، فَإِنَّهُمْ لَكَالُونَ مِنْهَا فَمَالِئُونَ مِنْهَا الْبُطُونَ، ثُمَّ إِنَّ لَهُمْ عَلَيْهَا لَشَوْبًا مِنْ حَمِيمٍ﴾^۱. واته: (باشه، ئایا ئه و به ههشت و نازو نيعمه ته چا که؟ یان دره ختی ژه قنه بووت. ئیمه کردو مانه به هوئی ناخۆشی و نازار بو سته مکاران "ئه وانهی له دنیا دا گالته یان ده هات و ده یانوت چون له ناو ناگردا دره خت ده رویت؟!". بیگومان ئه وه دره ختی که له ناخی دۆزه خدایه و له وپوه "لق و پوپه کانی" به هه موو به شه کانی دۆزه خدا بلا و کردو ته وه. به رو بوومه که ی ده لئی سه رکه سه ری شه ی تانه کانه "له ناشیری و بی له زه تیدا". دۆزه خیه کان به ناچاری لئی ده خون، سکینی لئی پر ده کهن. له وه ودوا شله مه نیه کی زور گهرم ده کهن به سه ریدا "به زور دره خوار دیان ده دریت").

﴿إِنَّا أَعْتَدْنَا لِلظَّالِمِينَ نَارًا أَحَاطَ بِهِمْ سُرَادِقُهَا وَإِنْ يَسْتَعِثُوا يُعَاثُوا بِمَاءٍ كَالْمُهْلِ يَشْوِي الْوُجُوهُ بِئْسَ الشَّرَابُ وَسَاءَتْ مُرْتَفَقًا﴾^۲. واته: (بیگومان ئیمه دۆزه خیکمان ناماده کردووه بو سته مکاران که له هه موو لایه که وه ده وره یان ده دات و دیواری بلیسه دار ئابلوقه ی داو، خو ئه گهر هاوار بکه ن له نازارو تینویه تیدا، ئه وه ئاو ده درین به ئاو یکی گهرمی پیس و بو ن ناخۆش که وه کو خلتی کانزایی تواوه وایه، ئه وه نده ش گهرمه دم و چاویان

(۱) سورتهی، نایه تی: ۶۲ - ۶۷.

(۲) سورتهی که هف، نایه تی: ۲۹.

هه‌لده کوروزینیت و ده‌بیرژینیت، ئای که چهند خوارنده‌وه‌یه‌کی تال و ناخوشه، چهنده جینگه و ریگه‌یه‌کی پر له نازاره).

پۆشاکیشیان هه‌ر له ناگره!

﴿هَذَا خِصْمَانِ اخْتَصَمُوا فِي رَبِّهِمْ فَالَّذِينَ كَفَرُوا قُطِعَتْ لَهُمْ ثِيَابٌ مِنْ نَارٍ يُصَبُّ مِنْ فَوْقِ رُءُوسِهِمُ الْحَمِيمُ، يُصْهَرُ بِهِ مَا فِي بُطُونِهِمْ وَالْجُلُودُ، وَلَهُمْ مَقَامِعٌ مِنْ حَدِيدٍ، كُلَّمَا أَرَادُوا أَنْ يَخْرُجُوا مِنْهَا مِنْ غَمٍّ أُعِيدُوا فِيهَا وَذُوقُوا عَذَابَ الْحَرِيقِ﴾^۱. واته: (ئه‌مانه دووده‌سته‌ی دژبه‌یه‌کن "ئیمانداران و بی‌اوه‌ران" کردیانه کی‌شه له‌باره‌ی په‌روه‌ردگاریانه‌وه "له‌ زات و سیفات و قه‌زاو قه‌ده‌ری و... هتد": جا ئه‌وانه‌یان که بی‌اوه‌ر بوون پارچه پۆشاک له ناگر بر‌اوه به‌بالایان، ئای زور له‌کول له‌سه‌رویانه‌وه ده‌کریت به‌سه‌ریاندا "له‌ ده‌رئه‌نجامی سه‌ر سه‌ختی و سه‌رکه‌شییاندا". ئه‌و ئاوه له‌کوله هه‌رچی له‌ناو سه‌کیاندا هه‌یه به‌پسته‌کانه‌وه ده‌یتوینیته‌وه. گورزیش له‌ ئاسن "بو‌ پیامالین و لیدانیان" ئاماده‌کراوه. هه‌ر که هه‌ول بدن و بیانه‌ویت خویان رزگار بکه‌ن و له‌و سزایه هه‌لبین "به‌قامچی و تیه‌لدان" ده‌گیردینه‌وه ئای و پیمان ده‌وتریت: بجیژن سزای سووتان و ناگر).

له‌ فه‌رمووده‌یه‌کدا که ئه‌بو هه‌ره‌یره (خوای لیرازیبی) گێراویه‌تیه‌وه هاتوه، پیغه‌مبه‌ر (درو و سلأوی خوای لیبی) فه‌رموویه‌تی: ((ناگری دۆزه‌خ به‌سه‌ر سه‌ری دۆزه‌خیاندا ده‌کری، ناگر ده‌گاته ناخیان، پێخۆله‌کانی ده‌که‌ونه خواره‌وه، به‌ قاچه‌کانیدا دینه‌ ده‌ره‌وه. ئه‌مه‌ش توانه‌وه‌یه‌تی، پاشان وه‌ک خۆی لیدیته‌وه))^۲.

(۱) سوهرتی حه‌ج، ئایه‌تی: ۱۹ - ۲۲.

(۲) تورمزی گێراویه‌تیه‌وه و وتویه‌تی فه‌رمووده‌که چاک (حه‌سه‌ن) و دروست (سه‌حیح)ه.

دهسوتیت تیایدا. لهوهودوا نه ئهوهیه بمریت و "رزگاری بییت، نه ئهوهشه که" ژیانیکی ئاسایی بهسههر بهریت).

دۆزهخیهکان دابریتاوان له خواى گهوره و بى بهشن له بینینی ئهوه:

﴿كُلًّا إِنَّهُمْ عَنْ رَبِّهِمْ يَوْمَئِذٍ لَمَّحْجُوبُونَ﴾^{۱۵}. واته: (نهخیر، رزگاربوونیان نییه، چونکه بهراستی ئهوه روزه بهربهست ههیه لهنیوان تاوانباران و پهروهردگاریاندا و بى بهش دهبن لهبینینی ئهوه زاته). ئهوه سهختترین جورى سزایه.

لهم ئایهته پیرۆزهدا خواى پایهبهرز دهفهرموویت:

﴿إِنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا بِآيَاتِنَا سَوْفَ نُصَلِّيهِمْ نَارًا كُلَّمَا تَضَجَّتْ جُلُودُهُمْ بَدَّلْنَاهُمْ جُلُودًا غَيْرَهَا لِيَذُوقُوا الْعَذَابَ إِنَّ اللَّهَ كَانَ عَزِيزًا حَكِيمًا﴾^{۱۶}. واته: (بهراستی ئهوانهى باوهریان نههیناوه به ئایهت و فرمانهکانی ئیمه، له ئایندهدا دهیانسوتیتین بهئاگرى دوزهخ، ههموو جارێك پیستیان داوهشاو سووتاوههلهدهقرجی، پیستی تر دهکهین بهبهریاندا، بو ئهوهی به چاکى سزاو ئازار بچهژن، بهراستی خوا هههمیشهو بهردهوام بالادهسته و "دهتوانیت توله له خوانهناسان بهسئیت"، داناوه "که مولهتیاو دههات بهلکو بگهڕینهوه بو ریازی دیناری").

لهم ئایهتهدا هاتوه، ههركاتیك پیستی دۆزهخیهکان تهواو سووتا، ئهوا خواى گهوره پیستهکانیان دهگۆریت، هوکاری ئهههش ئهوهیه دهمارهکانی ئیش له نیو چینی یهکهمی پیستدان، سهبارته به پیکهاته و ماسولکهکان و دهماره ناوهکییهکان، ئهوا ههستیان تیدا لاوازه، هههرویه پزیشك دهزانى سوتانی ساده که پیست تیپهه ناکات ئیشیکی زور دروست دهکات، بهپیچهوانهى سوتانی زور، که پیست تیدهپهڕینی

(۱) سورته موتهفیضین، ئایهتی: ۱۵.

(۲) سورته نیساء، ئایهتی: ۵۶.

بۆ پیکهاتهکانی ژێر پیست، سه‌رباری تووندی و مه‌ترسییه‌که‌ی، ئه‌وا هیچ ئیشیکی مه‌زن دروست ناکات.

خوای پایه‌به‌رز پیمان ده‌فه‌رموویت: هه‌ر کاتیک ئاگر ئه‌و پیسته‌ی خوارد که ده‌ماره‌کانی تێدایه، ئه‌وا خوای گه‌وره پیسته‌که نوێ ده‌کاته‌وه تا ئیشه‌که به‌رده‌وام بێ و نه‌پچرێ، سزایه‌کی به‌ئیش بچێژی، ئا لێره‌دا حکمه‌تی خوا ده‌رده‌که‌وی به‌ر له‌وه‌ی مرۆف بزانی: به‌راستی خوا هه‌رده‌م بالاده‌ست و دانایه^(۱).

له‌به‌ر دژواری بارودۆخه‌که و سه‌ختی سزاکه، تاوانکار هه‌ز ده‌کات، هه‌ر چێ خۆشه‌ویست و نازینه لای نه‌و ببه‌خشن بۆ پزگاربوونی خۆی، به‌لام نه‌مه به‌تده‌که‌ریته‌وه و په‌سه‌ند نابێ:

﴿يُصِرُّوهُمْ يَوْمَ الْمُحْرَمِ لَوْ يَفْتَدِي مِنْ عَذَابِ يَوْمِنَا بَنِيهِ، وَصَاحِبَتِهِ وَأَخِيهِ، وَفَصِيلَتِهِ الَّتِي تُؤْوِيهِ، مَنْ فِي الْأَرْضِ جَمِيعًا ثُمَّ يُنْجِيهِ، كَلَّا﴾^(۲). واته: (ئه‌وانه پيشانی يه‌كتر ده‌درين، تاوانبارو گوناهاكار ئاوات ده‌خوازيت كه ئه‌گه‌ر بکريت بۆ ده‌رباز بوونی خوێ له‌ سزای ئه‌و روژه هه‌موو کوره‌کانی بکاته قوربانی خوێ!! هاوسه‌رو براكه‌ی!! خزم و عه‌شره‌تی که‌له دنیا‌دا په‌نایان ده‌دا. به‌هه‌رچی دانیشه‌توانی سه‌ر زه‌ویش هه‌یه ئه‌گه‌ر بوێ بکريت بيکاته قوربانی خوێ، پاشان خوا رزگاری بکات. نه‌خیر.. ئه‌و ئاواتانه هه‌چی نایه‌ته‌دی).

(۱) بېروانه کتیبی: (الطب والإسلام) دانراوی دکتۆر عه‌بدعه‌زیز ئیسماعیل.

(۲) سوورته‌ی مه‌عارج، ئایه‌تی: ۱۱ - ۱۵.

○ ئاگری دنیا به راورد به دواروژ:

له ئه بو هوپه پیره (خوای لیپازیبی) هاتوو، پیغه مبه ر (درود و سلاوی خوای لیبی) فه رموویه تی: ((ئه و ئاگره تان که دایده گیرسینن، گه رمیه که ی پله و به شیکه له هفتا به ش و پله ی گه رمی ئاگری دۆزه خ، وتیان: خو ئه مه به س بو ئه ی پیغه مبه ری خوا. فه رمووی: به شه ست و تو جار گه رمیه که ی زیاتره له و ئاگره، هر پله یه کی وه ک گه رمی ئه م ئاگره تانه))^{۱)}.

○ ئه و که سه ی سوکترین سزای هه یه:

له نوعمانی کورپی به شیره وه (خوای لیپازیبی) هاتوو، پیغه مبه ر (درود و سلاوی خوای لیبی) فه رموویه تی: ((سوکترین سزا هی ئه و که سه یه، دوو نه علی هه ن له گه ل دوو لاجکی ئاگرین، به هۆی ئه مه وه میشکی ده کولیت وه ک چون مه نجه ل ده کولیت، هه یچ سزایه ک له مه سه ختر نابینری، له کاتیکدا ئه مه له هه موو سزاکان سوکتره))^{۲)}.

○ باوه ردار تا هه تایه له دۆزه خدا نامینیته وه:

له سوننه تی راست و دروستدا هاتوو، که باوه ردار تا هه تایه له دۆزه خدا نامینیته وه. ئه گه ر گونا هیککی مه زنی کردبی و پاک نه کرابیته وه به سنوور لیده رکردن یان تۆبه یه کی دلسۆزانه، یا خود ئاشوبیک یان نه خوشییه ک یان هه ر گونا ه لابه ریکی تر، ئه وا له سه ر

(۱) بوخاری و موسلیم و تورمزی گپراویانه ته وه.

(۲) بوخاری و موسلیم و تورمزی گپراویانه ته وه.

کرده وه که ی لپرسینه وه ی له گه لدا ده کری، خوی گه وره به راورد ده کات له نیوان کرده وه چاکه کانی و گشت نه و گونا هانه ی تۆبه ی نه کردوه له سه ریان، نه گه ر چاکه کانی زیاتر بوون و تای ته رازووه کانی دا کت نه وا له به هه شتدایه، نه گه ر چاکه و خراپه کانی یه کسان بوون نه وا به م جو ره ده بی:

﴿وَنَضَعُ الْمَوَازِينَ الْقِسْطَ لِيَوْمِ الْقِيَامَةِ فَلَا تُظْلَمُ نَفْسٌ شَيْئًا وَإِنْ كَانَ مِثْقَالَ حَبَّةٍ مِنْ خَرْدَلٍ

أَتَيْنَا بِهَا وَكَفَىٰ بِهَا حَاسِبِينَ﴾^{٥٧}. واته: (ئیمه پیوهر و ته رازووه کانی دادپهروه ی له روژی قیامه تدا داده نیین، جا هیچ کهس به هیچ شیوه یه ک سته می لی ناکریت، نه گه ر به قه ده ر تو ره خه رته له یه ک "که زو ر بچووک و ورده، کاریکی چاک یان خراپی نه نجام دابیت" ده به یینه مه یدان، جا نه وه نده به سه بو ئیمه که ئاوا به وردی حساب و لپرسینه وه نه نجام ده ده یین).

نه گه ر خراپه کانی شی زو ر بوون و تای ته رازووه کانی دا کت، نه وا ده چیتته نیو ئاگری دۆزه خه وه، به مه ش به نه ندازه ی نه و تاوانانه ی کردوویه تی له دۆزه خدا سزا ده دری، دواتر پاش پاکبوونه وه له دۆزه خ دیتته ده ره وه، نه مه ش دوا ی نه وه ی خوی گه وره پادا شته که ی ده داته وه به پیی دادگه ری و داناییه که ی.

له نه بو سه عیدی خودریه وه (خوی لی پازیبی) هاتووه، پیغه مبه ر (درود و سلأوی خوی لیبی) فه رموویه تی: ((به هه شتییه کان ده چنه نیو به هه شت، دۆزه خییه کانی ش ده چنه نیو دۆزه خ، دواتر خوی پایه به رز ده فه رموویت: "هه ر یه کیک به نه ندازه ی گه ر دیله یه ک ئیمانی له دلدا بی بیه یینه ده ره وه". جا نه و باوهر دارانه دیننه ده ره وه، هه یانه روو خساری ره ش هه لگه پراوه، بو یه ده خرینه نیو رووباری ژیا نه وه، به مه ش جهسته یان نو ی ده بیته وه وه ک چون ده نکه تو له شوینی به راودا شین ده بی، ئایا نه تینیوه چون له م شوینیانه دا به زه ردی و ریکی ده روین))^{٥٨}.

(١) سوهرتی نه نبیاء، نایه تی: ٤٧.

(٢) بوخاری و موسلیم و نه سائی گپراویانه ته وه.

له ئەنەسەو (خوای لی پازیبی) هاتوو، پیغەمبەر (درد و سلاوی خوای لی) فەرموویەتی: ((ئەو کەسە لە ئاگری دۆزەخ دەهینرێتەو کە وتبیتی: هیچ خویەک نییە بە حەق جگە لە خوای مەزن نەبێ و بە ئەندازە دەنکە جۆیک چاکە لە دڵدا هەبێ، ئەو کەسە لە ئاگری دۆزەخ دەهینرێتەو کە وتبیتی: هیچ خویەک نییە بە حەق جگە لە خوای مەزن نەبێ و بە ئەندازە دەنکە پۆشکێک چاکە لە دڵدا هەبێ، ئەو کەسە لە ئاگری دۆزەخ دەهینرێتەو کە وتبیتی: هیچ خویەک نییە بە حەق جگە لە خوای مەزن نەبێ و بە ئەندازە دەنکە گەردیلەیک چاکە لە دڵدا هەبێ))^۱.

○ تکا و شەفاعەت بۆ گوناھباران:

دواتر پیغەمبەر (درد و سلاوی خوای لی) پاش ئەوێ خوای گەرە مۆلەتی پێدەدات دەستدەکات بە تکا و شەفاعەت کردن، دوا کۆتایی هاتنی ماوهی سزا بۆ هاتنە دەرەوێ گوناھباران لە ئاگری دۆزەخدا، لە فەرموودە راست و دروستەکاندا چەسپاوه، کە پیغەمبەر (درد و سلاوی خوای لی) تکا بۆ ئەوانە دەکات کە گوناھی مەزنیان ئەنجامداوه دوا ئەوێ دەچنە نیو ئاگری دۆزەخەو، جا خوای گەرە تکاکی پەسەند دەکات و گوناھبارەکان لە دۆزەخدا دینیتە دەرەو، ئەم تکا یە بۆ دەرخیستی پێز و پایە تکا کار دەبێ لەلایەن خواوە، لە ئەبو هورەیرەو (خوای لی پازیبی) هاتوو، پیغەمبەر (درد و سلاوی خوای لی) فەرموویەتی: ((هەر پیغەمبەرێک نزایەکی گیرابوونی هەیه و دەتوانی بیكات، من ئەم نزایەم هەلەگرم تا تکا پێبکەم لە دواڕۆژدا بۆ ئومەتەکەم))، بوخاری و موسلیم گێراویانەتەو، موسلیم ئەمەشی زیادکردوو: ((بەویستی خوا هەر یەکیک لە ئومەتەکەم بمری و هاویەشی بۆ خوا بریار نەدابی دەرگرتەو)).

(۱) بوخاری و موسلیم و نەسانی گێراویانەتەو.

له عیمرانی کورپی حوصهینهوه (خوای لی رازیبی) هاتووه، پیغه مبهەر (درود و سلاوی خوای لیبی) فهرموو یه تی: ((کۆمه لێک له دۆزهخ دینه دهروهه، بههوی تکای پیغه مبهەر محمه دهوه (درود و سلاوی خوای لیبی)، دهچنه بهههشتهوه و پێیان دهوتریت دۆزهخیهکان))^{٥٠}.

○ گفتوگۆی نیوان بهههشتی و دۆزهخیهکان:

دوای ئهوهی بهههشتیهکان له بهههشتدا جیگیر دهبن، و دۆزهخیهکان له دۆزهخدا ده میننهوه، گفتوگۆ و مشتومریان له نیواندا دهکریت، ههر یهکێک باسی کردهوه کانی خوای دهکات له دنیا دا، له گهڵ ئه و پاداشت یان سزایه ی له دواپۆژدا به دهستی هیناوه. نابێ بوتریت چۆن گفتوگۆ له نیوان ئه م دوو کۆمه له یه دا پووده دا، له گهڵ بوونی دووری له نیوان بهههشت و دۆزهخ، سه رباری جیاوازی زۆر له نیوانیاندا، ئه مه ده چیته نیو کاروباری دواپۆژه وه که ئیمه زانیاریمان له سه ری نییه، خوای گه وره شیوه ی مرۆف گه شه پیده دا و ده یخاته سه ر شیوه یه کی تری جیاواز له م شیوه یه، هه ستی به هیتر له وه ستانه ی پیده دا که له دنیا دا پێی داوه، له م دوا یانه دا که ئامیری ته له فریۆن دا هینرا ئه م نمونه یه زیاتر له عه قل زیک بووه وه، خه لگی سه رباری دووریان له یه کتر، که چی ده توانن یه کتر ببینن و گوئیستی یه کترین.

﴿نَحْنُ قَدَرْنَا بَيْنَكُمْ الْمَوْتَ وَمَا نَحْنُ بِمَسْبُوقِينَ، عَلَىٰ أَنْ نُبَدِّلَ أَمْثَالَكُمْ وَنُنشِئَكُمْ فِي مَا لَا

تَعْلَمُونَ﴾^{٥١}. واته: (ئیمه نه خشه ی مردمان له نیوانتاندا بریار داوه، کهس ده سه لاتی پێش ئیمه

(١) بوخاری و ئه بو داود و تورمزی و ئیبن ماجه گێراویانه ته وه، بۆیه ئه م ناوه میان لێده نری تا یادی ئه و سزایه بکه ن که چه شتیان و بشزانن به چ خۆشیه ک گه یشتوون، به مه ش زۆر تر دلخۆش و شادومان بن.

(٢) سوهرتی واقیعه، ئایه تی: ٦٠، ٦١.

نہ کہوتوہ و بی تواناش نین۔ کہ لہ شوینی نیوہ نہوہی تر بهینین و بیخهینه شویتنان، یاخود سہرلہنوی لہ ریگہیہ کہوہ کہ نایزان دروستتان بکہینهوہ)۔

لہ قورئانی پیروژدا هوالدراوہ لہ بارہی ئو گفتوگوییہی کہ پروودہدات، لہ نیوان بہہشتی و دوزہخییہکان پروودہدات، سہرباری بوونی بہربہستی جیاکہرہوہ لہ نیوانیاند، لہ لای بہہشتییہکان رحمت ہہیہ، لہ لای دوزہخییہکان سزا ہہیہ۔ باوہرمان بہمہ ہہیہ و زانینی ناوہرؤکی ئمہ بہ خوی پنهانزان دہسپییرین۔

خوی پایہ بہرز دہفہرموویت:

﴿يَوْمَ تَرَى الْمُؤْمِنِينَ وَالْمُؤْمِنَاتِ يَسْعَىٰ نُورُهُمْ بَيْنَ أَيْدِيهِمْ وَبِأَيْمَانِهِمْ بُشْرَاكُمُ الْيَوْمَ جَنَّاتٌ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ خَالِدِينَ فِيهَا ذَلِكَ هُوَ الْفَوْزُ الْعَظِيمُ، يَوْمَ يَقُولُ الْمُنَافِقُونَ وَالْمُنَافِقَاتُ لِلَّذِينَ آمَنُوا انظُرُونَا نَقْتِسِسْ مِنْ نُورِكُمْ قِيلَ ارْجِعُوا وَرَاءَكُمْ فَالْتَمِسُوا نُورًا فَضُرِبَ بَيْنَهُمْ بِسُورٍ لَهُ بَابٌ بَاطِنُهُ فِيهِ الرَّحْمَةُ وَظَاهِرُهُ مِنْ قِبَلِهِ الْعَذَابُ، يُنَادُوهُمْ أَلَمْ نَكُنْ مَعَكُمْ قَالُوا بَلَىٰ وَلَكِنَّكُمْ فَتَنْتُمْ أَنْفُسَكُمْ وَتَرَبَّصْتُمْ وَارْتَبْتُمْ وَغَرَّتْكُمُ الْأَمَانِيُّ حَتَّىٰ جَاءَ أَمْرُ اللَّهِ وَغَرَّكُمْ بِاللَّهِ الْغُرُورُ، فَالْيَوْمَ لَا يُؤْخَذُ مِنْكُمْ فِدْيَةٌ وَلَا مِنَ الَّذِينَ كَفَرُوا مَأْوَاكُمُ النَّارُ هِيَ مَوْلَاكُمْ وَبِئْسَ الْمَصِيرُ﴾^{۱۰}۔ واتہ:

(روژیک دیت کہ دہبیت پیاوانی ئیماندار و ژنانی ئیماندار بہرہو بہہشت بہری دہکرین، نوورو روناکیہ کی ٹاشکرا لہ بہردہم و لہ لای راستیانہوہ دہروا، فریشتہکان پیمان دلین: مژدہی نیوہ ئمہرو؎ باخہکانی بہہشتہ کہ چہندہا روبر بہناویاندا دہروات“ ہاوری لہ گہل ژیانی ہمہمیشہی و نہپراوہ تیایدا، ئا ئوہیہ سہرکہوتن و سہرفرازی گہورہ و بیسنورہ۔ (ئا لہو روژہدا کہ ئیمانداران بہرہو بہہشت بہ ری دہکرین) پیاوان و ژنانی دووروو دہہیترینہ سہر ریان، بہغہمباریہوہ بو ئیمانداران دہروانن، ئیماندارانیش ہیچ لایان لی ناکہنہوہ، بوہ بہ غمو پہژاریہ کی زورہوہ پیمان دلین: دہ تہماشایہ کمان بکہن با لہ نووری رووخسارتان

جاریهك جاریدا له نیوانیاندا و هاواری کرد: نهفرهتی خوا له ستهمکاران بیت □ ئەوانه‌ی که به نهرمه بری بهره‌لستی رییازی خوا ده‌که‌ن و کۆسپ و ته‌گه‌ره ده‌خه‌نه رینگه‌ی و رییازی خویان به خوار و خییچی ده‌وێت، له‌کاتی‌کدا هه‌میشه ئەوان بی بڕوان به زیندوو بوونه‌وه و لێرسینه‌وه).

دوای ئەمه قورئانی پیرۆز ده‌فه‌رموویت:

﴿وَنَادَىٰ أَصْحَابُ النَّارِ أَصْحَابَ الْجَنَّةِ أَنْ أَفِيضُوا عَلَيْنَا مِنَ الْمَاءِ أَوْ مِمَّا رَزَقَكُمُ اللَّهُ قَالُوا إِنَّ اللَّهَ حَرَّمَهَا عَلَى الْكَافِرِينَ، الَّذِينَ اتَّخَذُوا دِينَهُمْ لَهْوًا وَلَعِبًا وَغَرَّتْهُمُ الْحَيَاةُ الدُّنْيَا فَالْيَوْمَ نَنسَاهُمْ كَمَا نَسُوا لِقَاءَ يَوْمِهِمْ هَذَا وَمَا كَانُوا بِآيَاتِنَا يَجْحَدُونَ﴾^(١). واته: ("دۆزه‌خیان به‌ده‌م ئه‌و ناله‌و غه‌م و په‌زاره‌وه" هاواریان له به‌هه‌شتیان کردو لێیان پارانه‌وه‌و وتیان: نه‌ختیک ئاومان به‌سه‌ردا بریژن، یان به‌شمان به‌ده‌ن له‌و رزق و رۆزیانه‌ی که خوا پێی به‌خشیوون "به‌هه‌شتیه‌کان له وه‌لامیاندا" وتیان: به‌راستی خوا خواردن و خواردنه‌وه‌ی به‌هه‌شتی له‌سه‌ر بی باوه‌ران حه‌رام کردوه، ئەوانه‌ی که کاتی خو‌ی ئاینه‌که‌یان به‌گه‌مه‌و گالته‌گرتبوو، ژیا‌نی دنیا غه‌راو سه‌رگه‌ردانی کردبوون و خه‌له‌تانندی، جا ئی‌مه ئەم‌رۆ ئەوانه‌ فه‌راموش ده‌که‌ین، هه‌روه‌کو ئەوان ئەم رۆزه‌یان فه‌راموش کرد و له‌بیر خویان برده‌بووه، هه‌روه‌ها به‌هو‌ی ئەوه‌شه‌وه که دژی ئایه‌ته‌کانی ئی‌مه ده‌هه‌ستان و ئینکاری و به‌ره‌ره‌کانیان ده‌کرد).

(١) سو‌ره‌تی ئەع‌راف، ئایه‌تی: ٥٠ - ٥١.

○ دوایین کهس که دهچپته بههشتهوه، دوایین کهس که دهچپته

دۆزهخهوه:

له ئیبن مهسعودهوه (خوای لی رازیبی) هاتوه، پیغمهمبر (درود و سلّوی خوای لیبی) فهرموویه تی: ((دوایین کهس که دهچپته بههشتهوه، به پڕگادا ده پوات و جار جار ده که وی، ناگر په لاماری ده دات و هندیك جار پیستی ده سوتینی، جا که ناگره کهی تیپه پاند ئاوری لی ده داته وه و ده لیت: پاک و پیروزه ئه و خوایه ی منی له ده ست تق پزگار کرد، خوای گوره شتیکی به من به خشیوه که به هیچ یه کیک له پیشینان و پاشینانی نه به خشیوه، دره ختیکی بۆ درده که ویت، ده لیت: پهروه دگارا" له م دره ختم نزیك بکه وه تا له بهر سیبه ره که ی دابنیشم و له ئاوه که ی بخۆمه وه. خوای گوره ده فه رموویت: ئاده میزاد له وانه یه پیت بده م و تۆش داوای شتی زیاترم لی بکه ی؟ ده لیت: پهروه دگارا" داوای هیچی ترت لی ناکه م جگه له مه. به لینی پی ده دات که داوایه کی تری لی نه کات، پهروه دگاریش لییناگری چونکه ده بینی ئارام ناگری، جا له دره خته که نزیکی ده کاته وه و له ژیر سیبه ره که ی دهحه سیته وه و له ئاوه که ی ده خواته وه، دواتر دره ختیکی تری بۆ درده که وی که چاکتر و جوانتره له هی یه که م، ده لیت: پهروه دگارا" له م دره ختم نزیك بکه وه، تا له بهر سیبه ره که ی دابنیشم و له ئاوه که ی بخۆمه وه. خوای گوره ده فه رموویت: ئه ی ئاده میزاد ئایا به لیت پینه دام که داوای شتی ترم لینه که ی؟ له وانه یه ئه وهش پیبده م، که چی داوای زیاتر بکه ی. به لینی پیده دات که داوای زیاتری لینه کات، پهروه دگاریش لییناگری چونکه ده بینی ئارام ناگری، جا له دره خته که نزیکی ده کاته وه و له ژیر سیبه ره که ی دهحه سیته وه و له ئاوه که ی ده خواته وه، دواتر دره ختیکی تری بۆ درده که وی له لای درگای بههشت، که جوانتر و چاکتره له دوو دره خته که ی پیشوو. ده لیت: پهروه دگارا" له م دره ختم نزیك بکه وه، تا

له بهر سێبه ره که ی دابنیشم و له ئاوه که ی بخۆمه وه. داوای له وه زیاترت لێناکه م، خوای گه وه ده فهرموویت: ئه ی ئاده میزاد ئایا به لێنت پێنه دام که داوای شتی زیاترم لێنه که ی؟ ده لێت: به لێ پهره ردگارا داوای زیاترت لێناکه م. پهره ردگاریش لێناگری چونکه ده بینی ئارام ناگری، جا له دره خته که نزیکه ده کاته وه. که لێی نزیکبووه وه گوئیستی دهنگی به هه شتییه کان ده بیته، ده لێت: پهره ردگارا "بمخه ره نیو به هه شته وه، خوای گه وه ده فهرموویت: ئه ی ئاده میزاد چ شتیك پازیت ده کات و واده کات چیتر داوا نه که ی، ئایا پازیت به وه ی جارێک و نیو ئه وه نده ته پێبه خشم؟ ئاده میزاده که ده لێت: پهره ردگارا" گالته م پێده که ی له کاتی که تا پهره ردگاری جیهانه کانی، ئیبن مه سعود پێکه نی کرد و وتی: بۆچی لێم نا پرسن بۆ پێده که نی؟ وترا: بۆچی پێده که نی، وتی: ئا به م شیوه یه پێغه مبه ری خوا "درود و سلاوی خوای لێبی" پێکه نی، وترا: ئه و بۆچی پێکه نی؟ وتی: ئه ویش له بهر پێکه نیی پهره ردگاری جیهانه کان له بهر قسه ی ئاده میزاده که ی که وتی: پهره ردگارا" گالته م پێده که ی له کاتی که تا پهره ردگاری جیهانه کانی، پهره ردگار ده فهرموویت: من گالته ته پێناکه م، به لکو هه رچی به مویت ده یکه م و توانام به سه ره هه موو شتی که ده یه))

موسلیم هیناویه تی.

○ به هه شت:

(جنة) به هه شت له بنه په تدا: باخ و بیستانی دارخورما یان دره خته.

له (جن) هوه هاتووه، که داپۆشه ره، بۆیه به م ناوه ناوئراوه چونکه دارخوما به رز و دره خته گه ئاداره کانی به ده وری لق و پۆپه کانی ئالاون، به مه ش وه ک چه تر ئه وه ی ژیر خۆی داده پۆشیت.

مه‌بست له بههشت لێره‌دا ئه‌و شوپنه‌یه که خوای گهره بۆ له‌خواترسانی ئاماده‌کردوه، وه‌ک پاداشتی‌ک له‌سه‌ر باوه‌رپه‌ راست و کرده‌وه چاکه‌که‌یان:

قورئانی پیرۆز کۆمه‌له‌ ناویکی لیتاوه، که ئه‌مانه‌ن: به‌ههشتی په‌ناگی ئارام (مه‌ئوا)، به‌ههشتی عهدن، به‌ههشتی نه‌مری، فیرده‌وس، مالی ناشتی، مالی مانه‌وه‌ی هه‌میشه‌یی، به‌ههشتی پیر له‌خۆشی، پیگی‌ی سه‌لامه‌ت.

له‌ قورئانی پیرۆزدا هاتوه، که پانتایی به‌ههشت به‌ ئه‌ندازه‌ی پانتایی ئاسمانه‌کان و زه‌ویه.

گێرپدراوه‌ته‌وه پیغه‌مبه‌ر (درود و سلأوی خوای لیبی) پرسیا‌ری لیکراوه له‌بارهی ئه‌وه‌ی دۆزه‌خ له‌ کوییه‌ ئه‌گه‌ر به‌ههشت پانتاییه‌که‌ی به‌ ئه‌ندازه‌ی ئاسمانه‌کان و زه‌وی بی، له‌وه‌لامدا فه‌رموی: ((پاک و بیگه‌ردی بۆ خوا، ده‌ی شه‌و له‌ کوییه‌ کاتی‌ک پۆز دیت)).

○ به‌ههشتیه‌کان:

ته‌نها ئه‌و که‌سانه ده‌چنه به‌ههشته‌وه که کرده‌وه‌ی چاک ئه‌نجام ده‌ده‌ن، خۆیان ده‌رازینه‌وه به‌ سیفه‌ته به‌رز و په‌سه‌نده‌کان.

﴿إِنَّ اللَّهَ اشْتَرَى مِنَ الْمُؤْمِنِينَ أَنْفُسَهُمْ وَأَمْوَالَهُمْ بِأَنْ لَهُمُ الْجَنَّةَ يُقَاتِلُونَ فِي سَبِيلِ اللَّهِ فَيَقْتُلُونَ وَيُقْتَلُونَ وَعَدًّا عَلَيْهِ حَقًّا فِي التَّوْرَةِ وَالْإِنْجِيلِ وَالْقُرْآنِ وَمَنْ أَوْفَى بِعَهْدِهِ مِنَ اللَّهِ فَاسْتَبْشِرُوا بِبَيْعِكُمُ الَّذِي بَايَعْتُمْ بِهِ وَذَلِكَ هُوَ الْفَوْزُ الْعَظِيمُ، التَّائِبُونَ الْعَابِدُونَ الْحَامِدُونَ السَّائِحُونَ الرَّاكِعُونَ السَّاجِدُونَ الْأَمْرُونَ بِالْمَعْرُوفِ وَالنَّاهُونَ عَنِ الْمُنْكَرِ وَالْحَافِظُونَ لِحُدُودِ اللَّهِ وَبَشِّرِ الْمُؤْمِنِينَ﴾^١. واته: (به‌راستی خوا، گیان و مالی له ئیمانداران کپیوه به‌وه‌ی که به‌ههشت بو، ئه‌وانه‌و به‌شیانه "به‌راستی په‌روه‌ردگاریکی به‌خشنده‌یه، هه‌ر خوی به‌خشینه‌ری

گیان و مال و سامانه، که چی ئاوا مامهله ده کات له گه‌ل ئیماندارانداو نرخیکی نه‌براهه، نرخیکی زور گه‌وره‌ی بو‌ بریارداوه، کاتیک له پیناوی ئه‌ودا ده‌یبه‌خشن "ئه‌وانه ده‌جنگن له پیناوی ئاینی خوادا، دوژمنانی ئاینی خوا ده‌کوژن "له گورپانی جهنگدا"، یان ده‌کوژرین و "شه‌هید ده‌کرین"، ئه‌و پاداشت و به‌لینه به‌راستی له‌سه‌ر خواجه و باس کراوه له ته‌ورات و ئینجیل و قورئاندا، جا کی هه‌یه به‌قه‌ده‌ر خوا به‌وه‌فاو به‌ئهمه‌ک بیت بو‌ جی به‌جیکردنی به‌لینه‌کانی، که‌واته زور دل‌خوش و کامهران بن به‌و مامه‌له‌یه‌ی که ئه‌نجامتانداوه و به‌و فروشتن و کرپنه‌ی که له‌سه‌ری ریککه‌وتوون، بیگومان هه‌ر ئه‌وه‌شه سه‌رفرازی و سه‌رکه‌وتنی نه‌براهه و بی سنوور. "جا ئه‌وانه‌ی ئه‌و مامه‌له‌یه ده‌که‌ن پیشتر به‌م سیفه‌ته پیرۆزانه خویان رازاندوته‌وه": ته‌وبه‌کارن و له‌هه‌له‌کانیان په‌شیمانن، خواپه‌رستن "له هه‌موو هه‌لسوکه‌وتیاندا"، سوپاسگوزارن "له‌سه‌ر هه‌موو نازو نیعمه‌تیک"، گه‌روکن "له‌سه‌ر زه‌ویدا، ئه‌ندیشه‌و بیرو هوش به‌کارده‌هینن بو‌ بیرکردنه‌وه له بوونه‌وه‌رو ده‌وروهر"، سوژده‌به‌رو کرپنووشه‌رو نوێژ خویینن، فه‌رمانده‌رن به‌هه‌موو چاکه‌یه‌ک، قه‌ده‌غه‌ی خراپه‌و هه‌موو نادروسته‌یه‌ک ده‌که‌ن و پارێزهرن بو‌ سنووره‌کانی خواو قه‌ده‌غه‌کراوه‌کانی، ئینجا مژده‌ بده به‌ئیمانداران "ئه‌وانه‌ی ئه‌و سیفاتانه له خویاندا ده‌هیننه‌دی".

○ خوشیه‌کانی:

خوای گه‌وره وه‌سفی به‌هه‌شتی کردووه به‌وه‌ی خوشیه‌کانی به‌رده‌وامن، شادییه‌کانی کۆتایی نایه‌ن، هه‌رچییه‌ک که تیدایه بی ئه‌ندازه و ژماره. پووباره‌کانی زور و بۆرن: ئاوی پووباره‌کانی ناگورپین، پووباری شیریه تیدایه که تامی ناگورپدیت، پووباری مه‌یی پر چیژی بو ئه‌وانه تیدایه که ده‌یخۆنه‌وه، له‌گه‌ل پووباری هه‌نگوینی پالفته. ئه‌م پووبارانه به‌ژیر کۆشک و ته‌لاره‌کاندا ده‌پۆن، میوه‌جاتی هه‌مه‌جۆر و گوشتی بالنده‌ی تیدایه. هه‌ر کاتیک

پۆزیه که بۆ بههشتییان دهبن دهلێن پێشتر هاوشیوهی ئهمه مان پێدراوه، چونکه پۆزیهکانی بههشت له جوانی و چاکیدا هاوشیوهن.

﴿وَبَشِّرِ الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ أَنَّ لَهُمْ جَنَّاتٍ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ كُلَّمَا رُزِقُوا مِنْهَا مِنْ ثَمَرٍ رِزْقًا قَالُوا هَذَا الَّذِي رُزِقْنَا مِنْ قَبْلُ وَأَنُتُوا بِهِ مُتَشَابِهًا وَلَهُمْ فِيهَا أَزْوَاجٌ مُطَهَّرَةٌ وَهُمْ فِيهَا خَالِدُونَ﴾^d. واته: (ئهی پێغه مبهه (درود و سناوی خوی لپی) "مژده بده بهوانهی که باوهریان هیناوه و کارو کردهوه چاکهکانیان ئه نجامداوه بهوهی باخهکانی بههشت که چهندهها روبرار بهژێردرخت و بهناو باخهکانیدا دهروات، بهراستی بویان ئامادهیه، ههرکاتیک له میوهو بهرهه میکی ئهو باخانهیان بۆ دههینن، دهلێن: ئیستا لهوه تان هینا، تاویک لهمهو پيش خواردمان، ههر دههینن و له یه کتریش دهچن، "له رهنگ و رواله تدا، بهلام له تام و بوئدا زور جیاوازن"، ههروهها لهویدا هاوسهرانی پاك و بیگهردیان بۆ ئاماده کراوه "ئهو بهخته وهرانه" زیانی هه میشه یی و نه براوه لهو بههشته دا ده بنه سه ر).

ئهو پۆزیه ی پێشکه شیان ده کریت له خواردن و خواردنه وه، خزمه تکار و نیوجه وان ده یگێپن، کاتیک ده یانبینی وا هه سته که ی گه وهه ری په رش و بلاون، له بهر جوانی و قه شه نگیان، ئه م نیوجه وانانه خوانچه و دۆلکه و په رداخی زیریان پییه، ههر چییه ک دل پیی خۆشه و چا و حه زی لیده کات تییدا هه یه .

پۆشاکیان له ئاوریشمی ته نک و ئه ستوره . خشلیان زیڕ و ئالتونه . شوینی نیشه جیبوونیان زور خۆشه، که نهۆمی چه ند قاته و روبرار به ژێریدا ده روات. بههشتیان به خویان و هاوژینهکانیان له ژێر سیبه ر و له سه ر قه نه ف و سیسه م پالیان داوه ته، خوی گه وره هاوژین و ژنهکانیان هاوته من دروست ده کات، هه روه ک خۆری چاوه شیان له گه ل به دیده هینی، وه ک ئه وه ی هیلکه ی سپی شاراوه ن، پاکن له

که موکورتیه کانی ژنانی دونیا، له سوری مانگانه و زه‌یستانی و کچ و کالی جه‌سته‌یی و په‌وشت نزمی.

خوای گه‌وره هه‌رچی رق و کینه‌یه له دلی به‌ه‌شتیه‌کان دهرده‌هینی و به‌برایانه له به‌رامبه‌ر یه‌کتر له‌سه‌ر قه‌فه‌نه‌کان داده‌نیشن، تووشی هیچ شه‌که‌تی و ماندوو‌بوونیک نابیت و هه‌رگیزیش لئی دهرناچیت.

هه‌رگیز له به‌ه‌شتدا گوئیستی قسه‌ی پرپوچ و نابهجی نابن، به‌لکو ته‌نها گوئیستی به‌پاک و به‌رزگرتنی خوا ده‌بن. خوای گه‌وره سلّاو له باوه‌رداران ده‌کات، باوه‌ردارانیش سلّاو له یه‌کتر ده‌که‌ن.

﴿وَالْمَلَائِكَةُ يَدْخُلُونَ عَلَيْهِمْ مِنْ كُلِّ بَابٍ، سَلَامٌ عَلَيْكُمْ بِمَا صَبَرْتُمْ فَبِعَمِّ عَفْوِي الدَّارِ﴾^١.

واته: (جا فریشته‌کان ده‌چن بو سهردانیان له هه‌موو دهر‌وازه‌کانه‌وه. ده‌لین: سلّاو تان لی بیت به‌ هوئی خو‌گرتنه‌وه "له به‌رامبه‌ر کیشه‌کانی ژیان، له به‌رامبه‌ر گالته‌جاریی خوانه‌ناسان.. " که‌وابوو ئای چه‌نده جی‌گه و ری‌گه‌یه‌کی خوشتان بو خوتان مسو‌گه‌ر کرد).

له‌و فهرمووده‌یه‌ی بوخاری و موسلیم و تورمزی گێراویانه‌ته‌وه، پی‌غه‌مبه‌ر (درود و سلّاوی خوای لیبی) فهرموویه‌تی: ((یه‌که‌م کۆمه‌ل که ده‌چنه نیو به‌ه‌شته‌وه، پرپووخساریان له‌سه‌ر شیوه‌ی مانگی چوارده ده‌بی، دواتر ئه‌وانه‌ی به‌دوای ئه‌واندا ده‌چن پرپووخساریان وه‌ک دهره‌وشاوه‌ترین هه‌ساره‌ی ئاسمانه، هه‌رگیز میز و پیسای تیدا ناکه‌ن، تف و چلمیان نابی، شان‌ه‌کانیان له‌ زێره، عاره‌قیان بونی میسکه، شوینی تاییه‌ت و بخور هه‌یه، هاوژینه‌کانیان حوری چاوه‌گه‌شن، هه‌موویان یه‌ک شیوه‌ن، له‌سه‌ر شیوه‌ی ئاده‌می باوکیانن، درێژیه‌که‌یان شه‌ست گه‌زه به‌ره‌و ئاسمان)).

له ئوسامه‌ی کوری زه‌یده‌وه (خوای لیّ پازیبی) هاتووه، وتویه‌تی: پۆژیکیان پیغه‌مبهری خوا (درود و سلاوی خوای لیّی) به هاوه‌لانی فهرموو: ((کی هه‌یه قۆل هه‌لمالی بۆ چوونه به‌هه‌شت؟ به‌هه‌شت مه‌ترسی تیدا نییه، سویند به‌ په‌روه‌ردگاری که‌عبه به‌هه‌شت په‌وناکیه‌کی گه‌شاهه و په‌حانیکه‌ی شه‌کاوه و کۆشکیکه‌ی پازاوه و په‌وباریکی په‌ر ئاو، میوه‌ی زۆر و په‌یگه‌یشتوو و ژنی جولن و قه‌شه‌نگ و خشلای بی ئه‌ندازه و مانه‌وه‌ی هه‌میشه‌یه، له نۆو خۆشی و جوانیدا، له شوینی به‌رز و سه‌لامه‌ت و سه‌رنج‌پراکێشدا. وتیان ئه‌ی پیغه‌مبهری خوا ئیمه قۆلمان بۆ چوونه به‌هه‌شت هه‌لمالیوه، فهرمووی: بلین: ئه‌گه‌ر خوا ویستی له‌سه‌ری، دواتر باسی تیکۆشانی کرد و هانی ئه‌وانیدا له‌سه‌ر ئه‌مه))^۱.

○ خۆشی به‌هه‌شت له سه‌رووی ویناکردنی مرۆقه‌وه‌یه:

ئهم خۆشیه‌ی ناوبراو له‌سه‌ر نمونه‌ی ئه‌وه خراوه‌ته‌پوو که له جیهانی زه‌مینیدا ناسراوه، ئه‌گه‌رچی خۆشی به‌هه‌شت به‌رز و بلندتره له په‌وی جۆر و شیوه و تامه‌وه، حه‌قیقه‌ته‌که‌ی له سه‌رووی ویناکردنی مرۆقه‌وه‌یه.

بوخاری له ئه‌بو هوره‌یره‌وه (خوای لیّ پازیبی) گێراویه‌تیه‌وه، پیغه‌مبهر (درود و سلاوی خوای لیّی) فهرموویه‌تی: ((به‌هه‌شتیکه‌ی وام بۆ به‌نده چاکه‌کانم ئاماده‌کردوه، که هه‌چ چاویک نه‌یبینیوه، هه‌چ گۆچکه‌یه‌ک نه‌یبیستوه، هه‌رگیز به‌ خه‌یالی هه‌چ مرۆقی‌کدا نه‌هاتوه، ئه‌گه‌ر ده‌تانه‌وێت ئه‌م ئایه‌ته بخویننه‌وه:

(۱) ئیبن ماجه گێراویه‌تیه‌وه.

﴿فَلَا تَعْلَمُ نَفْسٌ مَّا أُخْفِيَ لَهُمْ مِنْ قُرَّةِ أَعْيُنٍ﴾^{١٧}. واته: (جا هیچ کەس لەو بەختە وەرانه نازانیت چی بۆهه‌لگیراوه وشاراوه‌تەوه له نازو نيعمه‌تی جوړاو جوړ لای په‌روه‌ر‌دگاری، که جوان پێی گەش دەبنه‌وه و به‌دیتنی شاد دەبن).

خۆشیه‌کانی دواړۆژ به‌هیچ جوړیک له خۆشیه‌کانی دنیا ناچن.

ئەگەر له ناودا به‌یه‌ک‌چن، ئەوا له سیفه‌تدا جیاوازن.

ئین عەباس (خوای لی پازیبی) له ڕاڤه‌ی ئەم فه‌رمایشته‌ی خوای پاک و بیگه‌ردا وتویه‌تی:

﴿وَأَتُوا بِهِ مُتَشَابِهًا وَلَهُمْ فِيهَا أَزْوَاجٌ مُّطَهَّرَةٌ وَهُمْ فِيهَا خَالِدُونَ﴾^{١٨}.

هیچ شتیکی به‌هه‌شت هاوشیوه‌ی شته‌کانی دنیا نییه، ته‌نها له ناودا نه‌بی‌ت.

○ به‌رزترین خۆشی به‌هه‌شت:

به‌رزترین خۆشی به‌هه‌شت، بینینی خوای بال‌ده‌ست و خاوه‌ن پایه‌یه، له‌گه‌ڵ گه‌توگۆ کردن و لی پاران‌ه‌وه و به‌ده‌سته‌ئینانی ره‌زامه‌ندیه‌که‌ی.

﴿وَجُودٌ يَوْمَئِذٍ نَّاصِرَةٌ، إِلَىٰ رَبِّهَا نَاطِرَةٌ﴾^{١٩}. واته: (به‌مه‌رجیک ئەو ڕۆژه، ڕوو‌خسارانیک گه‌شاوه و ناسک و ئاسووده‌ن. چونکه "هه‌ریه‌که بو‌ خو‌ی" ته‌ماشای په‌روه‌ر‌دگاری ده‌کات "له‌ ته‌ماشاکردنی تیر نایت").

﴿إِنَّ أَصْحَابَ الْجَنَّةِ الْيَوْمَ فِي شُغْلٍ فَاكِهِونَ، هُمْ وَأَزْوَاجُهُمْ فِي ظِلَالٍ عَلَى الْأَرَائِكِ مُتَكِونَ، لَهُمْ فِيهَا فَاكِهَةٌ وَلَهُمْ مَا يَدْعُونَ، سَلَامٌ قَوْلًا مِنْ رَبِّ رَحِيمٍ﴾^{٢٠}. واته: (به‌راستی ئەم‌ڕۆ

(١) سوهرتی سه‌جده، نایه‌تی: ١٧.

(٢) سوهرتی به‌قه‌ره، نایه‌تی: ٢٥.

(٣) سوهرتی قیامه‌ت، نایه‌تی: ٢٢، ٢٣.

بههشتیه کان له ناو خوئشی و شادی و کامه رانیه کی بی وینه دا سه رگه رمن. خویان و هاوسه رانیان له ژیرسییه ری دره ختی جوان و چروپردا له سه ر کورسی و قه نه فه رازاوه کان شانیان داداوه. میوه هاتی زۆرو جوژاو جوژیان له ویندا پیشکەش ده کریت، ههروه ها هه رچی داوای بکه ن و حه زی لی بکه ن ده سته جی ئاماده یه. هاوهری له گه ل سلاو و ریزدا له لایه ن پهروه ردگاری میه ره بان و دلوفانه وه).

﴿وَرِضْوَانٌ مِّنَ اللَّهِ أَكْبَرُ﴾^{٥٨}. واته: (له گه ل ره زامه ندی خوی گه وره دا، که له هه موو نازو نیعمه ته کان به نرخرو گرنگه ره).

﴿لِّلَّذِينَ اتَّقَوْا عِنْدَ رَبِّهِمْ جَنَّاتٌ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ خَالِدِينَ فِيهَا وَأَزْوَاجٌ مُّطَهَّرَةٌ وَرِضْوَانٌ مِّنَ اللَّهِ وَاللَّهُ بَصِيرٌ بِالْعِبَادِ﴾^{٥٩}. واته: (بو ئه وانهی پارێزکارو خواناسن، لای پهروه ردگاریان باخه کانی بههشت ئاماده یه بویان که: چه نده ها رووبار به ژیر دره خته کانیدا و به به رده م کوشکه کانیدا ده روات، هاوهری له گه ل ژبانی نه براوه له گه ل هاوسه رانی پاکیزه دا و به ده م هه ست کردنی به رده وام به ره زامه ندی پهروه ردگاری نازیز، بیگومان ئه و خوی به بینایه به به نده کانی).

له سه وه بیه وه (خوی لی رازیبی) هاتوه، پیغه مبه ر (درود و سلاوی خوی لیبی) فه رموویه تی: ((دوای ئه وه ی بههشتیه کان چوونه بههشت و نیشته جی بوون، ئه و خوی گه وره بانگ ده کات: شتیکی زیاترتان ده ویت؟ بههشتیه کان ده لێن: نایا پهوخساری ئیمهت گه شاهه و جوان نه کردوه؟! ئیمهت نه خسته بههشته وه، و له دۆزه خ پزگارمانت نه کرد؟ فه رمووی: ئینجا په رده لا ده چیت، ته ماشای خوی گه وره ده کن و ده بیینن، و هیه

(١) سوهرتی یس، ئایه تی: ٥٥ - ٥٨.

(٢) سوهرتی تهوبه، ئایه تی: ٧٢.

(٣) سوهرتی ئالی عیمران، ئایه تی: ١٥.

شتیکیان نه‌دراوه‌تی و خۆشه‌ویستر بی له ته‌ماشای کردنی په‌روه‌ردگاریان، دواتر ئه‌م ئایه‌ته‌ی خۆینده‌وه: ﴿لِّلَّذِينَ أَحْسَنُوا الْحُسْنَىٰ وَزِيَادَةٌ﴾.

له‌ جه‌ریری کوری عه‌بدو‌لاوه (خوای لی‌رازیبی) هاتوه: پێغه‌مبهر (درود و سلأوی خوای لی‌بی) سه‌یری مانگی شه‌وی چوارده‌ی کرد، فه‌رمووی: ئیوه په‌روه‌ردگارتان ده‌بینن به‌ ئاشکرا وه‌ک چۆن ئه‌م مانگه‌ ده‌بینن، هه‌رگیز تێرنابن له‌ بینینی. تا بتوانن نوێژی به‌یانی و خۆرئاوابوون به‌ کۆمه‌ڵ بکه‌ن، دواتر ئه‌م ئایه‌ته‌ی خۆینده‌وه: ﴿وَسَبِّحْ بِحَمْدِ رَبِّكَ قَبْلَ طُلُوعِ الشَّمْسِ وَقَبْلَ غُرُوبِهَا﴾.

سه‌باره‌ت به‌ بینینی خوا له‌ دنیا‌دا، هه‌رگیز ئه‌مه‌ بۆ که‌س رووینه‌داوه. موسا (سلأوی خوای لی‌بی) داوای له‌ په‌روه‌ردگار کرد و فه‌رمووی:

﴿قَالَ رَبِّ ارْنِي مَا تُرَانِي وَلَكِنْ انْظُرْ إِلَى الْجَبَلِ فَإِنِ اسْتَقَرَّ مَكَانَهُ فَسَوْفَ تَرَانِي فَلَمَّا تَجَلَّى رَبُّهُ لِلْجَبَلِ جَعَلَهُ دَكًّا وَخَرَّ مُوسَىٰ صَعِقًا فَلَمَّا أَفَاقَ قَالَ سُبْحَانَكَ تُبْتُ إِلَيْكَ وَأَنَا أَوَّلُ الْمُؤْمِنِينَ﴾^(١). واته: (وتی): "تو خوا، خواجه‌گیان، ئه‌ی په‌روه‌ردگاری ئازیزم" خۆتم نیشان بده تا تێر ته‌ماشای بکه‌م، خوای گه‌وره‌ش فه‌رمووی: هه‌رگیز "له‌ دنیا‌دا" نامینیت "بۆ دنیایکردنی له‌وه‌ی که‌ به‌رگه‌ی ته‌جه‌لای زاتی په‌روه‌ردگار ناگریت" پێی فه‌رموو: به‌لام "ئه‌گه‌ر هه‌ر چه‌ز ده‌که‌یت" سه‌یری ئه‌و چیا‌یه‌ بکه‌، جا ئه‌گه‌ر مایه‌وه‌ له‌ جیگه‌ی خۆیدا ئه‌وا له‌وه‌ودوا تۆش من ده‌بینیت، جا کاتیک په‌روه‌ردگاری خو‌ی نیشانی کێوه‌که‌داو ته‌جه‌لای کرد، کێوه‌که‌ی سووتاند و ورد و خاشی کرد، موساش که‌وت و له‌ هۆش خو‌ی چوو، ئینجا کاتیک هاته‌وه‌ هۆش خو‌ی "زانی داخوازیه‌که‌ی زۆر گه‌وره‌ بووه" وتی: ستایش و بیگه‌ردی و که‌مال هه‌ر شایسته‌ی تۆیه، من په‌شیمانم له‌ داخوازیه‌که‌م، و گه‌رامه‌وه‌ بۆ لای تۆ و من یه‌که‌م که‌سم له‌ ئیمانداران).

(١) سو‌رته‌ی ئه‌عراف، ئایه‌ته‌ی: ٤٣.

ئین عه‌باس (خوای لی پازیبی) و زۆریک له زانایان بۆچوونیان وایه، پیغه‌مبه‌ر محمه‌د (درود و سلّوای خوای لیبی)، له شه‌وره‌ویه‌که‌یدا په‌روه‌ردگاری بینیه‌.

ئین عه‌باس (خوای لی پازیبی) له‌باره‌ی ئەم فه‌رمایشته‌ی خوای پایه‌به‌رز:

﴿وَمَا جَعَلْنَا الرُّؤْيَا الَّتِي أَرَيْنَاكَ إِلَّا فِتْنَةً لِلنَّاسِ﴾^٥.

وتویه‌تی: (ئمه‌ بینینی چاوه، که له شه‌وره‌ویدا پیشانی پیغه‌مبه‌ری خوا (درود و سلّوای خوای لیبی) دراوه) بوخاری گێراویه‌تیه‌وه.

حه‌سه‌ن (خوای لی پازیبی) سویندی ده‌خوارد که پیغه‌مبه‌ری خوا (درود و سلّوای خوای لیبی) په‌روه‌ردگاری بینیه‌، خاتوو عائیشه (خوای لی پازیبی) نکۆلی له‌وه‌ ده‌کرد پیغه‌مبه‌ری خوا (درود و سلّوای خوای لیبی) په‌روه‌ردگاری بینیی.

له‌مه‌سروقه‌وه‌هاتوه‌، وتویه‌تی به‌عائیشه‌م (خوای لی پازیبی) وت: ((دایکه‌گیان، ئایا پیغه‌مبه‌ر محمه‌د (درود و سلّوای خوای لیبی) په‌روه‌ردگاری بینیی؟ له‌وه‌لامدا وتی: مووه‌کانم له‌ترسان زیك بوون، له‌باره‌ی ئەم سی‌ئایه‌ته‌وه‌ چی ده‌لێی، ئەوه‌ی شتی وای بۆ گێراویته‌ته‌وه‌ درۆی کردوه‌، هه‌ر که‌سیک پێی وتوه‌ پیغه‌مبه‌ر محمه‌د (درود و سلّوای خوای لیبی) په‌روه‌ردگاری بینیه‌، ئەوا درۆی کردوه‌، دواتر ئەم ئایه‌ته‌ی خوینده‌وه‌:

﴿لَا تُدْرِكُهُ الّأَبْصَارُ وَهُوَ يُدْرِكُ الّأَبْصَارَ﴾^٥. واته‌: (ده‌زگای بینایی و "بۆچوونی ئاده‌میزاد" ناتوانیت ئەو زاته‌ بینیت، زانیاری ئەو خوایه‌ هه‌موو شتیکی گرتۆته‌وه‌، ئاگاداریشه‌ به‌هه‌موو ده‌زگاکانی بینایی).

ئوه‌ی به‌تۆی وتوه‌ پیغه‌مبه‌ر محمه‌د (درود و سلّوای خوای لیبی) ده‌زانی به‌یانی چی رووده‌دات، ئەوا درۆی کردوه‌، دواتر ئەم ئایه‌ته‌ی خوینده‌وه‌:

(١) سوهرتی ئیسراء، ئایه‌تی: ٦٠.

(٢) سوهرتی ئەنعام، ئایه‌تی: ١٠٣.

﴿وَمَا تَدْرِي نَفْسٌ مَّاذَا تَكْسِبُ غَدًا﴾^٥. واته: (هیچ کهس نازانیت سبهی چی بهسه ردیت و چی دهست ده کهویت).

ئهوهی به توی وتوه پیغه ممبر محمه د (درود و سلّوی خوی لیبی) شتیکی له سروش و نیگا شار دۆته وه، ئهوا دروی کردوه، دواتر ئه م ئایه تهی خوینده وه:

﴿يَا أَيُّهَا الرَّسُولُ بَلِّغْ مَا أُنزِلَ إِلَيْكَ مِنْ رَبِّكَ﴾^٦. واته: (ئههی پیغه ممبر و فرستاده، ههرچی فرمان و په یامیکت بوّ دابه زیووه له لایهن پهروه ردگارته وه "بیّ دوودلی" رای بگهینه نه).
به لام پیغه ممبر (درود و سلّوی خوی لیبی) دوو جار جبریلی له سه ر شیوهی خوی بینووه)^٧.

○ مانه وهی هه میشهیی و نه مری:

به هه شت و دۆزه خ تا هه تایه ده مینن و له ناوناچن، به هه شتی و دۆزه خییبه کان نامرن و له ناوناچن.

﴿فَأَمَّا الَّذِينَ شَقُوا فِي النَّارِ لَهُمْ فِيهَا زَفِيرٌ وَشَهِيقٌ، خَالِدِينَ فِيهَا مَا دَامَتِ السَّمَوَاتُ وَالْأَرْضُ إِلَّا مَا شَاءَ رَبُّكَ إِنَّ رَبَّكَ فَعَّالٌ لِمَا يُرِيدُ، وَأَمَّا الَّذِينَ سَعَدُوا فِي الْجَنَّةِ خَالِدِينَ فِيهَا مَا دَامَتِ السَّمَوَاتُ وَالْأَرْضُ إِلَّا مَا شَاءَ رَبُّكَ عَطَاءٌ غَيْرَ مَجْدُوذٍ﴾^٨. واته: (جا ئه وانهی به دبه خت و چاره رهش بوون، ئه وه له ناو ئاگردان، هه ناسه هه لمرین و هه ناسه دانه وه یان زور سه خت و دژواره. بوّ هه میشهش تیایدا ده میننه وه تا ئاسمانه کان و زهوی هه بیّت "که ئه ویش بوّ هه تاهه تایی

(١) سورتهی لوقمان، ئایه تی: ٣٤.

(٢) سورتهی مائیده، ئایه تی: ٦٨.

(٣) بوخاری و موسلیم و تورمزی گپراویانه ته وه.

(٤) سورتهی هود، ئایه تی: ١٠٦ - ١٠٨.

دروست کراوه له قیامهتدا" و مه‌گەر په‌روه‌ردگارت ویستی "گۆرآنکاری" هه‌بیت، به‌رأستی په‌روه‌ردگارت کارایه بو هه‌رشتیک بیه‌ویت. ئه‌وانه‌ش که کامه‌ران و به‌ختیار کراون ئه‌وه له به‌هه‌شتدان، بو هه‌تاهه‌تایی تاییدا ده‌مینه‌وه هه‌تا ئاسمانه‌کان و زه‌وی هه‌بیت "که ئه‌ویش بو هه‌تاهه‌تایی دروست کراوه له قیامه‌تدا" و مه‌گەر په‌روه‌ردگارت ویستی "گۆرآنکاری" هه‌بیت، ئه‌مه‌ش به‌خششیکه هه‌رگیز کوتایی نایه‌ت).

نه‌ینی ئه‌وه‌ی به‌هه‌شتی و دۆزه‌خیه‌کان نامرن و هه‌ر ده‌مینن، ئه‌وه‌یه هه‌ر یه‌کیک له دوو کۆمه‌له‌که سوربووه له‌سه‌ر ئه‌وه‌ی له‌سه‌ری بووه، به‌هه‌شتیه‌کان باوهر و گوێرایه‌لیان ده‌ویست هه‌رچه‌نده ژیانان درێژه‌ی بکیشایه، و ته‌مه‌نیان زۆتر بوایه، دۆزه‌خیه‌کانیش سوربوون له‌سه‌ر بی باوهری و سه‌رپێچی، ئه‌گەر بو ملیۆنان سالی‌ش بژیان، جا پاداشت و سزای هه‌ر یه‌کیک له دوو کۆمه‌له‌که له‌سه‌ر ویست و نیازه، ویست و سوربوون مانه‌وه‌ی هه‌میشه‌یی ده‌خوای، چونکه ئیمان و کوفر و کرده‌وه پاشکۆکانیان، به‌جۆریک له ده‌رووندا ده‌چه‌سپین که لاناچن.

قورئانی پیرۆز ئه‌م چه‌سپانه‌ی ویناکردووه، باسی ئه‌وه‌ی کردووه که ئه‌گەر بی باوهران بگه‌رپینه‌وه بو دنیا له دوا‌ی ئه‌وه‌ی سزاش ده‌بینن، ئه‌وا هه‌ر ده‌گه‌رانه‌وه سه‌ر ئه‌و بی باوهری و کرده‌وه خرابانه‌ی ده‌یانکرد:

﴿وَلَوْ تَرَىٰ إِذِ وَقَفُوا عَلَى النَّارِ فَقَالُوا يَا لَيْتَنَا نُرَدُّ وَلَا نُكَذَّبَ بِآيَاتِ رَبِّنَا وَنَكُونَ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ، بَلْ بَدَأ لَهُمْ مَا كَانُوا يُحْفُونَ مِنْ قَبْلُ وَلَوْ رُدُّوا لَعَادُوا لِمَا نُهُوا عَنْهُ وَإِنَّهُمْ لَكَاذِبُونَ﴾^v. واته: (جا ئه‌گەر ئه‌وانه بیینی (له قیامه‌تدا) له‌سه‌ر لیواری دۆزه‌خ راوه‌ستینراون "به‌ده‌م حه‌سه‌رت و ئه‌وانه‌وه" جا ده‌لین: خوژگه جاریکی تر بیانگی‌راینه‌یه‌ته‌وه بو دنیا و "له‌م سه‌رئه‌نجامه شوومه رزگارمان ده‌بوو" ئه‌وسا هه‌رگیز نیشانه‌و به‌لگه‌و ئایه‌ته‌کانی خوامان به‌دروو

نه‌دهزانی و، باوهری به‌تینمان پیی ده‌بوو. نه‌خیر راست ناکه‌ن و بروانا‌هینن، بیگومان نه‌وه ئاواتیکی ئه‌سته‌مه، هه‌موو نه‌و کارو‌کرده‌وه و پیلانانه‌ی که پیشتر ده‌یانشارده‌وه، ئیستا وا ئاشکرا بووه بو‌یان، خو‌ نه‌‌گه‌ر بگێردینه‌وه بو "دونیا" نه‌وه هه‌ر ده‌ست ده‌که‌نه‌وه به‌و کارو کرده‌وانه‌ی که جاران ده‌یانکرد، به‌راستی نه‌وانه هه‌ر درو‌ ده‌که‌ن و درو‌زنن).

بنه‌ما له‌وه‌ی سزا و پاداشت له‌سه‌ر نیاز و مه‌به‌ست ده‌بی، ئه‌م فه‌رمایشته‌ی پیغه‌مبه‌ره (دروود و سلأوی خوای لی‌بی) که فه‌رموویه‌تی: ((به‌راستی کرده‌وه‌کان له‌سه‌ر نیاز و مه‌به‌ست داده‌مه‌زین، هه‌ر یه‌کی‌کیش به‌گویره‌ی نیاز و مه‌به‌سته‌که‌ی پاداشت و سزا وه‌رده‌گریته‌وه)).

کۆتایی

هه‌لسوکه‌وت و په‌فتاره‌کانی مرۆڤ له ماوه‌ی ژیانیدا، سیمایه‌کن له سیماکانی بیروبیاوهره‌که‌ی.

ئه‌گه‌ر بیروبیاوهر چاک بوو، ئه‌وا په‌فتار و هه‌لسوکه‌وتیش رێکوپێک ده‌بێت، ئه‌گه‌ر بیروبیاوهر خواروخێچ و خراپ بوو، په‌وشتیش نارێک و ناهه‌موار ده‌بێت، دواتر بیروبیاوهری یه‌کخواناسی و ئیمان پێویستییه‌که‌، که مرۆڤ پێویستی پێیه‌تی تا که‌سایه‌تیه‌که‌ی کامل بکات و مرۆڤایه‌تیه‌که‌ی به‌رجه‌سته بکات.

بێگومان بانگه‌واز کردن بۆ ئه‌م بیروبیاوهره‌، یه‌که‌م کار بوو که‌ پێغه‌مبه‌ری خوا (درود و سلّاوی خوای لێبێ) پێی هه‌لسا، تا ببێته‌ به‌ردی بناغه‌ی بنیاتانی ئوممه‌ت. هه‌روه‌ک ئه‌مه‌ کاری به‌رایه‌ی هه‌موو پێغه‌مبه‌رانی تری خا‌بووه‌، چونکه‌ په‌گداکوتانی ئه‌م بیروبیاوهره‌ له ناخی مرۆڤایه‌تیدا، وایله‌ده‌کات خۆی به‌ به‌رز بگرێت له‌ شته‌ مادیه‌کان، هه‌رده‌م ئاراسته‌ی ده‌کات به‌ ئاراسته‌ی چاکه‌ و په‌وشته‌به‌رز و پاکی و رێزداریه‌وه‌.

ئه‌گه‌ر ئه‌م بیروبیاوهره‌ زالبوو، ئه‌وا په‌وشته‌ی به‌رز و مرۆیی به‌ره‌م ده‌هێنێت، له‌ بوێری و رێز و به‌خشنده‌یی و لێبوردیه‌یی و ئاسوده‌یی و له‌خۆبوردن و قورپانیدان.

به‌ پایه‌داربوونی ئه‌م بیروبیاوهره‌ ژیان پوخته‌ ده‌بێت و به‌رز ده‌بێته‌وه‌، ده‌گاته‌ شارستانیه‌تی راست و چاکه‌ و پێشکه‌وتن، راستی و دادگه‌ری بۆ تا‌ک فه‌راهه‌م ده‌کات و کۆمه‌ل به‌خته‌وه‌ر ده‌کات و ژيان‌ی خۆش دابین ده‌کات.

﴿مَنْ عَمِلَ صَالِحًا مِنْ ذَكَرٍ أَوْ أَنْثَىٰ وَهُوَ مُؤْمِنٌ فَلَنُحْيِيَنَّهٗ حَيَاةً طَيِّبَةً﴾^۱. واته: (ئهوهی کارو کردهوهی چاکه‌ی کردبیت، پیاو بیت یان ئافرهت، له کاتیگدا بروادار بیت، سویند به خوا به‌زانیکی کامهران و ئاسووده له دنیا دا ده‌یژین).

له سایه‌ی بیروباوه‌پدا“ ره‌گه‌زه‌کانی پیشکه‌وتنی مادی و پوچی فه‌راهه‌م ده‌بی، مرؤف هه‌ست به چاودیری و خوشه‌ویستی و ریز ده‌کات، ئه‌مه‌ش ده‌یگه‌ییته‌ لوتکه‌ی کاملی که خوا ویستویه‌تی.

﴿اللَّهُ وَلِيُّ الَّذِينَ آمَنُوا يُخْرِجُهُمْ مِنَ الظُّلُمَاتِ إِلَى النُّورِ﴾^۲. واته: (خوا پشت و په‌نا و خاوه‌نی ئه‌و که‌سانه‌یه باوه‌ریان هیناوه، له تاریکایه‌کانی "گومان و سته‌م" ده‌ریان ده‌هییت و ده‌یانبات به‌ره‌و نور و پروناکی).

﴿وَإِنَّ اللَّهَ لَهَادِ الَّذِينَ آمَنُوا إِلَى صِرَاطٍ مُسْتَقِيمٍ﴾^۳. واته: (بیگومان خوا هیدایه‌تده‌ری ئه‌وانه‌یه که باوه‌ریان هیناوه بو‌ریگه و ریبازی راست و دروست).

بیروباوه‌پ وه‌ک دره‌ختی چاک و به‌ردار وایه، که هه‌رگیز به‌روبومه‌که‌ی ناپچری، له گشت کاتیگدا به‌ر ده‌دات: له زستان و هاوین و شه‌و و پوژدا، باوه‌پداریش له گشت کاتیگدا کردهوهی چاک‌ی بو‌به‌رز ده‌بیته‌وه. هه‌ر بویه قورئانی پیروز نۆربه‌ی جارن کردهوهی چاک‌ی به باوه‌پ به‌ستوته‌وه، چونکه به‌ره‌می ئیمان و باوه‌په، یه‌کیکه له شوینه‌واره‌کانی. بیگومان خوای گه‌وره راستی فه‌رمووه:

﴿أَلَمْ تَرَ كَيْفَ ضَرَبَ اللَّهُ مَثَلًا كَلِمَةً طَيِّبَةً كَشَجَرَةٍ طَيِّبَةٍ أَصْلُهَا ثَابِتٌ وَفَرْعُهَا فِي السَّمَاءِ، تُؤْتِي أُكْلَهَا كُلَّ حِينٍ يَأْذَنُ رَبُّهَا وَيَضْرِبُ اللَّهُ الْأَمْثَالَ لِلنَّاسِ لَعَلَّهُمْ يَتَذَكَّرُونَ﴾^۴. واته: (نایا

(۱) سورته‌ی نه‌حل، نایه‌تی: ۹۶.

(۲) سورته‌ی به‌قه‌ره، نایه‌تی: ۲۵۷.

(۳) سورته‌ی حه‌ج، نایه‌تی: ۵۴.

(۴) سورته‌ی ئیبراهیم، نایه‌تی: ۲۴.

نەتانبینیو و نەتانزانیو چۆن خوا نمونە دەھێتتەو بەگوفتاری چاک و پاک، کە وەک درەختی چاک و بەردار وایە، رەگی بەتوندی داکوتاوە لە زەویدا، لق و پۆپەکانیشی بەئاسماندا بلاوبوونەتەو. ئەو درەختە ھەموو کات و دەمیک بەرو بوومی (پاک و جوان و بیگەردی) دەبەخشیت بە ویستی پەروردگاری، جا خوای پەروردگار ئەم نمونانە دەھێتتەو بوو خەلتکی، بەلکو یاداوهری وەرگرن).

بیروباوهر و ئیمان کاریگەری ھەرە مەزنیان ھەبوو لە پەروردەکردنی باوهردارە بەراییەکان، ئەم بیروباوهر پەسەنی پاکسازی بوو دل و دەروون کرد، پاک کردووە لە ئیرەیی و چەرنوکی و لوتبەرزنی و لەخۆبایی بوون و گوناھ و تاوان و ستەم و زۆرداری و دلرەقی و خۆویستی و خۆپەرستی.

ھەر ئەو ئیمانە بوو کە ئەوانی پاککردووە لە پاشماوەکانی پەروردە خراپ و جیماوەکانی ژینگەیی پەس و خراپەیی بۆماوەیی.

وهری ئەوانی بەرزکردووە، بۆیە داوای پلەبەرزەکانیان کرد، دەروونی خۆیان راھینا لەسەر پیشەوایەتی مەرفۆقیەتی و پابەراییەتی گەلان و پزگاکردنیان لە شتی پڕوپوچ و خۆسەپینی پاشاکان و پاکسازی زەوی لە بێ باوهری و گەندەلی.

بیروباوهر بوو سەرکەوتن و زانست و کرداری بۆیان دەستەبەرکرد، بەمەش ئەو شارستانیەتیەیان بەرپاکرد کە پووناکیەکی بلاوبوووە، خیر و بێرەکی خۆرھەلات و خۆرئاوای زەوی گرتەو، ئەمەش لە چەند سالتیکی کەم کە بە پەنجە دەست دەژمێردرین.

دکتۆر گۆستاف لویۆن لە کتێبەکیدا (پیشکەوتنی گەلان) دا وتویەتی:

((بەھەرە هونەرەکان لە هیچ ئومەتیکی تازەپێگەیشتوویدا کامل نابی، تەنھا لە سێ

نەویدا نەبی:

یەکەم: نەوێ لاساییکەرەو.

دووھەم: نەوێ دوو سەردەمبەین (موخەزپیم).

سێیهـم: نهـوهـی خۆراگری و پـسپۆری.

بهـلام تهـنها عهـرهب له نهـوهـی یهـکهـمدا بهـهرهـی هـونهـرهـکانیان تـیدا زالـ بوو، هـهـر لهـو

نهـوهـیهـشدا دهـستاودهـستیان پـیکرد.

ئای ئهـو گوزارشته چهـنده راستگۆیانیه که نابیغهـی جعدی وتویهـتی:

بلغنا السماء مجدنا و سناؤنا و اننا ل نرجو فوق ذلك مظهرا

واته: شکۆ و ستایشمان بۆ ئاسمان بهـرزبۆتهـوه، که چی ئومیدی سهـرکهـوتن بۆ لهـوه

بهـرزتر دهـکهـین.

پێغهـمبهـر (درود و سلاوی خوای لیبی) فهـرموویهـتی: ((ئهی ئهـبو لهـیلا لهـوه بهـرزتر

چییه؟ وتی: بهـهـشته فهـرموی: ئهـگهـر خوا ویستی لهـسهـری...!!)).

ناوه پۆك

لا پەرە	بابەت
۷	پیشەکی وەرگێر
۹	پیشەکی
۱۰	ئیسلام ئیمان و کردارە.
۱۱	مانای ئیمان.
۱۲	یەکیتی بیروبوواوەر.
۱۳	بۆچی بیروبوواوەر تاقانە و نەگۆرە؟
۱۷	پێبازی پێغەمبەران لە بانگەواز کردن بۆ ئیمان.
۱۹	لادان لە پێبازی پێغەمبەران و شوینەوارەکی.
۲۳	خواناسی
۲۴	ئامرازی خواناسی.
۲۵	خواناسی لە رێگەی عەقلەو.
۲۶	لاسایکردنەو (تقلید) پەردەیی بەردەم عەقلە.
۳۱	خواناسی لە رێگەی ئاشنابوون بە ناو و سیفەتەکانی خوا.
۳۴	ناوی مەزنی خوا.
۴۱	خودی خۆی گەورە
۴۲	ئامرازی خواناسی.
۴۵	سروشت جەخت دەکاتەو لە بوونی بەدیھینەر.
۵۵	خوارسک (فیتەرت) بەلگەی بوونی خواپە.

٥٦	ئاماژەى واقیع و ئەزموون.
٥٧	پالپشتى خوايى.
٥٨	گه‌واهییەکانى نه‌قل.
٥٨	خوانەناسى هه‌یج پالپشتیكى نییه.
٦٠	دان پیدانانى زانا هاوچه‌رخه‌کان به بوونى خواى گه‌وره.
٦١	سیفەتەکانى خواى گه‌وره
٦٢	سیفەتە نه‌رینییەکانى خواى گه‌وره.
٨٠	سیفەتە چه‌سپاوه‌کانى خواى گه‌وره.
٩٠	سیفەتەکانى خود و سیفەتى کرداره‌کانى خواى گه‌وره.
٩٢	سیفەتەکانى خواى گه‌وره مه‌شخه‌ل و هه‌یمای پینیشاندەرن.
٩٧	حه‌قیقه‌تى ئیمان و به‌ره‌مه‌که‌ی
٩٨	سىما و دیارده‌کانى ئیمان.
١٠٧	به‌ره‌مه‌ی ئیمان.
١١٧	قه‌ده‌ر
١١٨	خواى گه‌وره بکه‌رى سه‌رپشکه.
١٢١	مانای قه‌ده‌ر.
١٢٢	په‌یوستى باوه‌رپوون به قه‌ده‌ر.
١٢٤	دانایى و حکمه‌تى باوه‌رپوون به قه‌ده‌ر.
١٢٨	ئازادى مرۆڤ.
١٢٩	ئىسلام داندەنى به ئازادى ويست.
١٣٦	له‌ نێوان ويستى خوا و ويستى مرۆڤدا.

۱۳۷	پینوینی و گومرایی.
۱۴۳	فریشته کان
۱۴۴	فریشته کان کین؟
۱۴۶	له چی دروستکراون؟
۱۴۷	پله و پایه ی مرؤف به سهر فریشته کانداندا.
۱۴۸	سروشته که یان
۱۵۰	پله به ندیان
۱۵۲	کاری فریشته کان له جیهانی پوچه کانداندا.
۱۵۶	کاری فریشته کان له جیهانی سروشتی و له گهل مرؤفدا.
۱۷۰	باوه پبوون به فریشته کان.
۱۷۳	جنوکه کان
۱۷۴	جنوکه کان کین؟
۱۷۴	پینگه ی ناسینی جنوکه کان.
۱۷۴	ئه و ماده یه ی لیی دروستکراون.
۱۷۵	دهسته و کومه له کانیان.
۱۷۶	جنوکه کان وه ک مرؤف ئه رکدارن.
۱۷۸	گوئگرتنیان بو قورئان خویندنی پیغه مبه ر.
۱۸۰	جنوکه کان زانستی په نهان (غهیب) نازانن.
۱۸۳	ئیبلیس و شهیتانه کان.
۱۸۸	ههر مرؤفیک شهیتانیک له گهل دایه.
۱۹۰	ده کرئ شهیتان ببیته به ربه ست له به رده م ئه وه ی بنده پینوینی خوا

	وه‌ریگری.
١٩٢	هۆشداریدان له دوژمنایه‌تی شه‌یتان.
١٩٩	شه‌یتان هیچ ده‌سه‌لاتیکی به‌سه‌ر باوه‌رداراندا نییه.
٢٠٣	به‌ره‌نگاربوونه‌وه‌ی شه‌یتان.
٢٠٧	حیکمه‌ت له به‌دییه‌نانی شه‌یتان.
٢٠٩	کتیبه ئاسمانیه‌کان
٢١٠	کتیبه نووسراوه‌کان.
٢١٥	قورئانی پیروژ دواه‌مین کتیبی ئاسمانیه.
٢١٩	ده‌ستکاریکرانی ته‌ورات.
٢٢٢	ده‌ستکاریکرانی ئینجیل.
٢٢٣	قورئانی پیروژ به‌راستدانه‌ری کتیبه ئاسمانیه‌کانی پیشووه.
٢٢٧	پیغه‌مبه‌ران
٢٢٨	هه‌ر ئومه‌تیک پیغه‌مبه‌ریکی هه‌یه.
٢٣٣	پیغه‌مبه‌ران مروّفن.
٢٣٤	پیغه‌مبه‌ران پیاون.
٢٣٧	مه‌به‌ست له په‌وانه‌کردنی پیغه‌مبه‌ران.
٢٤٠	پیغه‌مبه‌ران پارێزران.
٢٦٦	پیغه‌مبه‌ره و‌رهبه‌رزه‌کان (ألو العزم).
٢٧١	ئهو کاره مه‌زنانه‌ی سه‌روه‌رمان پیغه‌مبه‌ر موحه‌ممهد پیی هه‌لسا.
٢٧٢	به‌لگه‌کانی راستگویییه‌که‌ی.
٢٧٨	مژده‌دان له‌باره‌ی هاتنی کۆتا پیغه‌مبه‌ر.

۲۸۱	موعجیزه‌ی پیغه‌مبه‌ران.
۲۸۹	جیاوازی نیوان موعجیزه‌ی پیغه‌مبه‌ران و ده‌رئاساکانی تر.
۲۹۱	جیاوازی نیوان موعجیزه و که‌رامه‌ت.
۲۹۲	موعجیزه‌ی کۆتا پیغه‌مبه‌ر.
۳۰۱	رۆح
۳۰۲	مرۆڤ جه‌سته و رۆحه.
۳۰۴	زانستی نوئی و بابه‌ته رۆحیه‌کان.
۳۱۴	په‌یدا‌بوونی رۆح.
۳۱۵	رۆح و ده‌روون (نه‌فس).
۳۱۸	رۆح دوا‌ی جیا‌بوونه‌وه له جه‌سته.
۳۱۸	پرسیاری ناو‌گۆر.
۲۲۹	شوینی گیرسانه‌وه‌ی رۆح.
۳۲۷	نیشانه‌کانی هاتنی دوارۆژ
۳۲۸	نیشانه بچوکه‌کان.
۳۳۲	نیشانه گه‌وره‌کان.
۳۴۵	دوارۆژ
۳۴۶	باوه‌ریبون به دوارۆژ بئه‌مایه‌که له بئه‌ماکانی بیروبوواهر.
۳۴۶	مرۆڤ به هه‌ر‌مه‌کی به‌دینه‌هاتووه.
۳۴۸	مانای دوارۆژ.
۳۴۸	بایه‌خدانی قورئانی پیروژ به باوه‌ریبون به دوارۆژ.
۳۵۵	حیکمه‌تی بایه‌خدان به دوارۆژ.

۳۵۶	سه ره تای دوارپوژ.
۳۵۷	زانستی سروشتی و دوارپوژ.
۳۵۷	که ی دوارپوژ دیت؟
۳۶۱	زیندوو بوونه وه.
۳۶۲	به لگه کانی زیندوو بوونه وه.
۳۶۴	گومانی ئه وانه ی نکۆلی له زیندوو بوونه وه ده که ن.
۳۶۶	پله بهندی خه لک له کاتی زیندوو بوونه وه دا.
۳۶۷	تکا کردن
۳۷۳	لیپرسینه وه
۳۷۴	دادگه ری خوایی لیپرسینه وه ده خوایی.
۳۷۷	چۆنیه تی لیپرسینه وه.
۳۸۴	زانست و تو مارکردنی کرده وه کان.
۳۸۵	وردی لیپرسینه وه.
۳۸۶	خوای گه وه لیپرسینه وه که ئه نجام ده دات.
۳۸۶	میهره بانای خوا بۆ باوه ردار له لیپرسینه وه دا.
۳۸۷	حه وزی که وسه ر.
۳۸۸	پردی دوارپوژ.
۳۹۱	به هه شت و دۆزه خ
۳۹۲	دۆزه خ.
۳۹۴	دژواری دۆزه خ.
۴۰۰	ئاگری دونیا به راورد به دوارپوژ.

۴۰۰	ئەو كەسەى سوكتىرىن سزای هەيه .
۴۰۰	باوهردار تا هەتايە لە دۆزهخدا نامىنئتهوه .
۴۰۲	تكا و شهفاعةت بۆ گوناھباران .
۴۰۳	گفتوگوى نىوان بەهەشتى و دۆزهخييهكان .
۴۰۷	دوايىن كەس كە دەچئته بەهەشتهوه، دوايىن كەس كە دەچئته دۆزهخهوه .
۴۰۸	بەهەشت .
۴۰۹	بەهەشتييهكان .
۴۱۰	خۆشبييهكانى .
۴۱۴	بەرزترىن خۆشى بەهەشت .
۴۱۸	مانهوهى هەميشهئى و نەمرى .
۴۲۱	كوئايى
۴۲۵	ناوهروك

العقائد الإسلامية

كاروان

مركز الدراسات والبحوث الإسلامية